МЕЖДУНАРОДНИ АКТОВЕ И ДОГОВОРИ

1648—1918 г.

НАУКА И ИЗКУСТВО

МЕЖДУНАРОДНИ АКТОВЕ И ДОГОВОРИ

(1648—1918)

СЪСТАВИЛА:
Доц. СЛАВА СТЕФАНОВА

Държавно издателство „Наука и изкуство"
София — 1958 г.

Редактор: проф. П. ГЕОРГИЕВ

Сборникът Международни актове и договори е помагало, което обхваща всички по-важни международни актове от Вестфалския мир до Първата световна война. Колекцията е систематизирана по проблеми, като са документирани най-важни международни събития: международните отношения в началото на новото време, международните отношения по време на Френската буржоазна революция, Източният въпрос през XVIII—XIX в., дипломатическата борба по време на Освобождението на България и Съединението, въоръженият мир след Френско-пруската война, борбата за преразпределяне на света и др.

Сборникът Международни актове и договори ще служи като ценен справочник за съдържанието на поместените международни документи на студенти, научни работници, служители от Министерството на външните работи, Министерството на търговията, Търговската палата, на обществени дейци, на слушателите в политшколи и др.

МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОТНОШЕНИЯ В НАЧАЛОТО НА НОВОТО ВРЕМЕ

Новото време обхваща периода от средата на XVII век до края на Първата световна война. В настоящия дял са включени някои основни международни договори от XVII и XVIII век. Те представляват изходна точка за изучаване на международните отношения през новото време.

От началото на новото време международните отношения се развиват под знака на общия упадък на феодализма и възхода на новия капиталистически строй. Буржоазната революция в Англия, завършила към средата на XVII век, увеличи международното влияние на тази страна. Във външната си политика Англия се насочи към усилена експанзия. При това тя винаги използуваше противоречията между големите континентални страни.

Най-значителни държави по онова време освен Англия са Франция и Испания. Нараства и значението на руската държава. Германия по това време е в упадък. В основата на този упадък лежат икономически причини: изместването на големите международни пътища към Атлантическия океан вследствие откриването на новите земи. Разорена от 30-годишната война, разкъсана на стотици държавици, Германия за дълго време остава, по думите на Маркс, само едно географско понятие.

Картата на Европа в средата на XVII век бе очертана в 1648 г. с Вестфалския мирен договор, с който приключи 30-годишната война. Закрепвайки суверенните права на многобройните германски владетели, тоя договор затвърди разпокъсаността на Германия. Това положение дълги години спъваше развитието на страната. В същото време с договора бяха отслабени две опори на феодалната реакция в Европа — Австрия и Испания. За Франция сключването на Вестфалския мир бе голям успех: тя си присъедини територии и като стана гарант на договора, засили международното си влияние и получи възможност за намеса в германските работи.

Международните отношения през втората половина на XVII век са запълнени с усилия на Франция да разшири влиянието си на континента: войната ѝ с Испания от 1667 г., войната с Холандия от 1672 г., открита намеса в германските работи през 80-те години.

Във „войната за испанското наследство" Франция претърпя поражение, бе принудена да потърси компромисно разрешение с главния свой противник в Европа — Англия. Утрехтският мирен договор от 1713 г. бе изгоден за Англия, която получи нови владения и опорни пунктове: Гибралтар, база на о. Минорка, редица френски колонии.

През XVIII век феодално-абсолютистката обществена система стана все по-голяма пречка за по-нататъшното развитие на Франция. Това доведе до намаляване на нейното международно влияние и до тежки поражения. Седемгодишната война в средата на XVIII век завърши с подписване на Парижкия мирен договор от 1763 г. В него е отразено голямото поражение на абсолютистка Франция. Англия стана безспорен господар на морските пътища.

№ 1
Вестфалски мир

а) Оснабрюгски мирен договор (14—24 октомври 1648 г.)

Императорско-шведски[1] мирен договор

Член I.

Да има християнски, всеобщ, вечен мир и истинско и искрено приятелство между негово свещено императорско величество, австрийския дом и всички негови съюзници и поддържници, наследниците и приемниците на всеки от тях... от една страна, и от друга — нейно свещено кралско величество, кралство Швеция и всички негови съюзници и поддържници, техните наследници и приемници... Нека този мир се пази и зачита така искрено и последователно, че и двете страни да увеличават взаимната си полза, уважение и изгода, и вярното съседство и сигурното развитие на стремежите за мир и приятелство на Римската империя с кралство Швеция и на кралство Швеция с Римската империя да крепнат и разцъфтяват във всяко отношение.

Член II.

Да настъпи и у двете страни вечна забрава и опрощаване[2] на всичко, което от началото на тези смутове на което и да било място и по какъвто и да било начин е извършено враждебно от едната или от другата страна... от сега нататък всички и всякакви обиди, вражески насилия, щети, причинени с думи, писания или дела както преди войната, така и през време на войната, понесени във всяко отношение от лица или вещи, така напълно да се смятат премахнати, че всичко, което на това основание един би могъл да изяви като претенция срещу друг, да бъде погребано във вечна забрава.

Член III.

Въз основа на това всеобщо и неограничено опрощаване всички заедно и поотделно електори,[3] князе, свободни градове (включително и

[1] Германо-шведски.
[2] Amnestia.
[3] Курфюрсти.

знатното съсловие) на Свещената римска империя и техните васали, поданици, граждани и жители, на които вследствие на смутовете в Бохемия и Германия или на сключените след това съюзи от една или друга страна е било наложено някакво отсъждане или причинена щета по някакъв начин или повод, да бъдат възстановени напълно в това положение за двете страни в църковно и мирско отношение, както по отношение на владенията и феодалните, полуфеодални и алодиални имоти, така и в титлите, имунитетите, правата и привилегиите, от които са се ползували или са могли да се ползуват по право преди нарушението, като не се оставят в сила, а се анулират всички изменения в противен смисъл, станали междувременно.

Член IV.

§ 1. И макар от предходната основна разпоредба да може лесно да се отсъди кои лица и доколко трябва да бъдат възстановени в предишното положение, при все това ... се реши да се упоменат изрично, както следва за някои по-важни случаи, така че, които не са споменати изрично или не са посочени, да не се смятат за пропуснати или изключени.

§ 2. Оснабрюгският и Мюнстерският конгрес сведоха преди всичко дотам Палатинския въпрос, щото отдавна съществуващият спор да бъде прекратен по следния начин.

§ 3. Най-напред, що се отнася до Баварския дом, електорското достойнство, което Палатинските електори са имали преди това, с всички регалии, длъжностни и придобити привилегии, знаци и всякакви права, които се отнасят до това достойнство, без никакво изключение, както и целият Горен Палатинат заедно с дружинничеството Хам, с всичките им принадлежности, регалии и права, както досега, така и в бъдеще да останат на господин Максимилиан, вожд палатински на Рейн, баварски херцог, и на неговите деца и цялото Вилхелмово потомство, докогато се раждат мъжки наследници от този род.

§ 4. На свой ред господин електорът на Бавария напълно да се откаже за себе си, за своите наследници и приемници от дължимите му 13 милиона и от всяка претенция към Горна Австрия и веднага след обнародването на мирния договор да предаде на негово императорско величество всички получени по-рано документи за унищожаване и анулиране.

§ 5. А що се отнася до Палатинския дом, императорът с империята си се съгласява за общото спокойствие по силата на настоящото споразумение да се учреди осми електорат, от който да се ползува в бъдеще господин Карл Лудвиг, палатински граф на Рейн, и неговите наследници и агнатите от целия Рудолфов род по реда за наследяване, изразен в Златната була. Никакво друго право освен едновременната и пълна инвеститура на самия господин Карл Лудвиг или на неговите приемници в правата, свързани с електорското достойнство на господин електора на Бавария и на целия Вилхелмов род, да не се търси...

Член VIII.

§ 2. Да се ползуват (електорите, князете и свободните имперски градове) без възражение с избирателно право при всички обсъждания относно имперски дела, особено когато трябва да се създават или тълкуват закони, да се обявява война, да се определят налози, да се свикват набори войска, да се строят по официално нареждане нови или да се усилват с гарнизони стари укрепления върху владения на свободните имперски градове, както и когато трябва да се сключват съюзи или мирен договор или да се извършват други подобни работи, нищо такова или друго подобно да не се прави или допуска освен със свободно съгласие и с гласуване на събрание на всички свободни имперски градове. Завинаги да съществува свободно правото за отделните свободни имперски градове да сключват договори помежду си или с други за своето запазване и сигурност; обаче подобни съюзи да не бъдат против императора и империята и обществения мир в нея или, на първо място, против тая спогодба, а да се правят, като за всичко се спазва клетвата, с която всеки е свързан с императора и империята...

Член X.

§ 1. По-нататък, понеже пресветлата кралица на Швеция беше поискала да ѝ се даде удовлетворение за възстановяване на местностите, окупирани в тази война... — също така негово императорско величество със съгласието на електорите, князете и свободните имперски градове... отстъпва на същата пресветла кралица...

§ 2. Преди всичко цяла отсамна Померания, наричана обикновено Предна Померания, заедно с остров Рюген в тези граници, които бяха определени по време на последните херцози на Померания; освен тях от оттатъшна Померания — Щетин, Гарц, Дам, Голнау и о-в Волин заедно с протичащия тук Одер и морето, наричано обикновено Фришехаф, с трите устия Пайне, Свине и Дивенау...

§ 3. Това херцогство... нейно кралско величество и кралство Швеция да го има от сега завинаги като наследствен феод, да го владее постоянно, свободно да го използува и да има безпрепятствено плодоползуване.

§ 4. Каквото право на привилегии и даждия относно Каминския капитулус преди са имали херцозите на отсамна Померения, да го има в бъдеще завинаги нейно кралско величество и кралство Швеция... което са притежавали обаче всичко херцозите на оттатъшна Померания, да принадлежи на господин електора на Бранденбург, заедно с целия Каминski епископат...

§ 6. На второ място, императорът със съгласието на цялата империя отстъпва също на пресветлата кралица... за вечен и непосредствен имперски феод държавата[1] и пристанището Висмар заедно с укреплението Валвиш и префектурите Поел... и Нойен Клостер...

[1] Държава-град.

§ 7. На трето място, императорът... отстъпва на пресветлата кралица... архиепископата Бремен и епископата Ферден... за вечен и непосредствен феод на империята...

§ 8. Да се оставят обаче на Бременската държава[1] нейният статут, свободата, правата и привилегиите в църковно и политическо отношение без пречка.

§ 9. На четвърто място,... императорът с империята кооптират пресветлата кралица и наследниците на кралство Швеция в положението на свободен имперски град така, че както кралицата, така и кралете на Швеция да бъдат викани на имперските съвещания заедно с другите свободни градове на империята...

Член XVII.

§ 2. За по-голяма трайност и обезпечаване на всички общи и отделни съглашения нека тая спогодба бъде в бъдеще постоянен закон и практическа санкция в империята и както другите закони и основни постановления на империята да бъде включена изрично в най-близкия едикт на империята.

б) Мюнстерски мирен договор (24 октомври 1648 г.)

Императорско-галски[2] мирен договор

Нека бъде известно на всички и всекиго, за които е от интерес или може да представлява някакъв интерес: след като появилите се от много години разногласия и граждански вълнения в Римската империя[3] до такава степен нараснаха, че не само цяла Германия, но въвлякоха даже и съседни кралства и най-вече Галия така, че от това избухна продължителна и ожесточена война отначало между пресветлия и могъщ владетел и господар господин Фердинанд II, избран завинаги римски император, август, в забележително разбирателство със своите съюзници и поддържници, от една страна, и пресветлия и могъщ владетел и господар господин Луи XIII, прехристиянски крал на Галиите и Навара, в забележително разбирателство с неговите съюзници и поддържници, от друга страна. По-късно, след смъртта им — между пресветлия и могъщ владетел и господар господин Фердинанд III, избран завинаги римски император, завинаги август — със своите съюзници и поддържници, от една страна, и пресветлия и могъщ владетел и господар Луи XIV, прехристиянски крал на Галиите и Навара, неговите съюзници и поддържници, от друга страна; оттам произлезе голямо проливане на християнска кръв и опустошаване на твърде много провинции; най-сетне по божия благодат се постигна, че след намесата на пресветлата република Венеция, съветите на която в най-трудни за християнския свят времена никога не са липсвали за общото благо и спокойствие, бе

---

[1] Държава-град.
[2] Германо-френски.
[3] Свещената римска империя.

възприето и от двете страни да се помисли за общ мир, и в резултат на Хамбургското съглашение от 25 нов стил или 15 стар стил декември господня година 1641 бе определен денят 11 нов стил или 1 стар стил на месец юли господня 1643 година да се свика конгрес на пълномощниците в Мюнстер и Оснабрюг във Вестфалия...

. . . . . .

§ 6. Спорът за Лотарингия да се предостави на арбитри, които да бъдат посочени от двете страни...

§ 72. Първо, що се касае до сюзеренното право на собственост, заедно с върховенството и всички други права в епископата Мец, Тул и Вердюн, едноименните градове и техния епископатски район, а именно Моайен, по същия начин, по който те зависеха преди от римската империя, за в бъдеще трябва да зависят от короната на Галия и към нея да се включат завинаги и безвъзвратно, като се запази обаче митрополитското право, принадлежащо на Трирския архиепископат...

§ 74. Второ, императорът и империята отстъпват и прехвърлят на прехристиянския крал и неговите наследници в кралското достойнство правото на пряка собственост, върховенство и всичко друго, което преди претендираха или можеше да претендират императорът и Свещената римска империя върху Пинарол...

§ 75. Трето, императорът, що се касае до него и до целия пресветъл австрийски дом, а също империята отстъпват всички права, собствености, владения, притежания и юрисдикции, които досега са имали империята и австрийският дом относно крепостта Брайзах, ландграфството Горен и Долен Елзас, Зюдгау, провинциалната префектура на десетте имперски града, разположени в Елзас, именно Хагенау, Колмар, Шлетщат, Вайсенбург, Ландау, Оберенхайм, Росхайм, Мунстер в долината свети Грегори, Кайзерсберг, Туринкхайм, и всички села и всякакви други права, които зависят от казаната префектура, всички заедно и поотделно се прехвърлят на прехристиянския крал и на кралството на Галиите...

§ 76. Също така споменатото ландграфство на Горен и Долен Елзас и Зюдгау, както и провинциалната префектура на казаните десет града и зависещите от тях места, а също и всички васали, ландсаси, поданици, хора, градове, крепости, полета, лагери, гори, златни, сребърни и за други изкопаеми мини, реки, потоци, пасища и всички кралски права... завинаги да се предадат на прехристиянския крал и короната на Галия.

§ 77. Четвърто, на негово прехристиянско величество и на неговите наследници в кралското достойнство със съгласието на императора и на цялата империя се дава вечно право да поддържат гарнизон в крепостта Филипсбург. Също ще трябва да се допуска на краля свободно преминаване през земите и водите на империята за прекарване на войници, припаси и всичко друго, което и доколкото би било необходимо.

§ 78. Кралят обаче освен покровителство, гарнизон и преминаване не ще има никаква друга претенция спрямо казаната крепост Филипсбург.

§ 82. Веднага след възстановяването на Бенфелд укрепленията на същия град да се изравнят със земята.

Karl Strupp, t. I, p. 14.

№ 2

Утрехтски мир от 11 април 1713 г. между Франция и Великобритания

Чл. IV. (заявление на френския крал, титулуван „прехристиянския крал", че признава династията и наследствения ред на кралския престол във Великобритания, установени със заемане на престола от Вилхелм III (Орански) и наследницата му кралица Анна, и че не ще подкрепя претендента за кралската корона от рода на Стюартите).

Чл. V. Прехристиянският крал обещава от свое име и за своите наследници и приемници да не смущава никога, нито да безпокои кралицата на Великобритания, нейните наследници и приемници, изхождащи от протестантската линия, които ще владеят короната на Великобритания и на зависимите от нея държави; да не дава нито той, нито неговите приемници, пряко или косвено, по суша или по море, в пари, оръжие, бойни материали, военни машини, кораби, войници и моряци, по какъвто и да е начин или когато и да е, поддръжка, помощ, покровителство или съвети на отделно лице или всякакви лица, които по какъвто и да е повод или причини биха искали да се противопоставят в бъдеще на указаното наследяване било открито, или като подбуждат метеж и устройват заговори срещу принц или принцове, които на основание на казаните актове на Парламента ще заемат трона на Великобритания, или срещу принц или принцеса, в полза на които наследяването на короната на Великобритания ще бъде открито с казаните актове на Парламента.

Чл. VI. Предвид на това, че войната, която настоящият договор трябва да потуши, избухна главно, защото сигурността и свободата на Европа не можеха по никакъв начин да търпят короните на Франция и Испания да се съединят на една глава, по настояване на нейно британско величество и със съгласието както на негово прехристиянско величество, така и на негово католическо величество[1], можа най-после да бъде отклонено завинаги това зло посредством откази, съставени в най-добра форма и по най-тържествен начин със съдържание, което следва.

Със съответен отказ, който трябва да стане завинаги ненарушим и постоянно спазван закон, се осигури достатъчно, щото католическият крал, нито някой принц от потомството му да не може да претендира или да се домогва до короната на Франция и, от друга страна, със съответен отказ на Франция от испанската корона, както

[1] Испанския крал.

и другите актове, с които се установява наследствено приемство на френската корона, със същата цел; по такъв начин короните на Франция и Испания остават разделени и разединени... И светлейшият прехристиянски крал (на Франция) и светлейшата кралица на Великобри, тания се задължават тържествено и с кралска дума един към друг, че те, както и техните наследници и приемници не ще направят, нито ще позволят да бъде сторено нещо, което да попречи на отказите и другите казани с ъглашения да имат пълна сила. Освен това негово прехристиянско величество е съгласен и се задължава, че няма намерение да се стреми, нито да приема в бъдеще да бъде изменено нещо в полза на негови поданици в Испания и в испанска Америка от съществуващите обичаи... както в търговията, тъй и в корабоплаването. както и да осигурява за своите поданици в казаните страни привилегии, които не са дадени в същото време и в същия размер на другите договарящи народи и страни.

Чл. X. Френският крал ще върне на кралството и кралицата на Великобритания Худзоновия залив и пролив, за да ги владее с пълно право и вечно с всички припадащи земи, морета, брегове, реки и места, без да се изключи нещо..., както и всички построени сгради и крепости...

Чл. XIII. Остров Нова земя (Ню Фаундленд) със съседните острови ще принадлежи в бъдеще само на Великобритания и поради това френският крал ще предаде в седеммесечен срок... града и крепостта Плезанс и други местности, които французите притежават още на тоя остров... Не ще бъде позволено на французите да укрепяват никое място там, нито да създават заселища — освен дървени постройки и колиби за сушене на риба, нито да слизат на брега извън времето за риболов и сушене на риба... (указани са границите, в които се ограничава това право.[1] Островите в устието и залива Свети Лавренти остават на Франция...

K. Strupp, t. I, p. 29.

№ 3

Парижки мирен договор от 10 февруари 1763 г. между Англия, Испания и Франция[2]

. . . . . .

Чл. IV. Негово прехристиянско величество (френският крал — б. съст.) се отказва от всички претенции, които по-рано е предявявал или е могъл да предяви относно Нова Шотландия, или Акадия, във всичките ѝ части, и я гарантира цяла с всички зависими от нея земи на краля на Великобритания. Освен това негово прехристиянско величество отстъпва и гарантира на негово британско величество в пълна собственост Канада с всички зависими от нея части,

[1] Използувано от французите до 1904 г.

[2] С тоя договор се уреждат отношенията след 7-годишната война (1756—1763) и се потвърждават Вестфалските, Утрехтския и др. договори.

както и острова на Бретонския нос и всички други острови и брегове в залива и реката Свети Лавренти и изобщо всичко, което зависи от казаните страни, земи, острови и крайбрежия със суверенитета, собствеността, владението и всички права, придобити с договор или по друг начин, които прехристиянският крал и френската корона са имали досега върху поменатите страни, острови, земи, местности, крайбрежия и техните жители, като прехристиянският крал отстъпва и предава всичко на краля и на короната на Великобритания напълно, без ограничение и безвъзвратно...

Чл. V. Френските поданици ще имат свобода на риболов и сушене на риба върху част от бреговете на остров Нова земя (Ню-Фаундленд), както е определено в чл. XIII на Утрехтския договор, който член е подновен и потвърден с настоящия договор (с изключение на това, което засяга острова на Бретонския нос, както и другите острови и брегове в устието и залива Свети Лавренти)...

. . . . . .

Чл. VIII. Кралят на Великобритания ще върне на Франция островите Гваделупа, Маригалант, Дезирад, Мартиника и Белил (Красиви). Укрепените градове на тези острови ще бъдат върнати в положението, в което са били, когато са били завладени с британско оръжие...

Чл. IX. Прехристиянският крал отстъпва и гарантира на негово британско величество в пълна собственост островите Гренада и Гренадини (Антилски о-ви)...

Чл. X. Негово британско величество ще върне на Франция о. Горе (при брега на Сенегал във Френска зап. Африка — б. съст.) в положението, което е бил, когато е завзет; негово прехристиянско величество отстъпва в пълна собственост и гарантира на краля на Великобритания р. Сенегал с всички фортове и фактории в Сен Луи, Подар и Галай...

Чл. XI. В източна Индия Великобритания ще върне на Франция в сегашното им състояние различните контори, които тя е притежавала в началото на 1749 г. по крайбрежието на Коромандел и Орикса, и по това на Малабар, а също в Бенгалия. Негово прехристиянско величество кралят се отказва от всяка претенция върху придобивките си от началото на 1749 г. по крайбрежието на Коромандел и Орикса. Негово прехристиянско величество ще върне от своя страна всичко, което е могъл да извоюва от Великобритания в Източна Индия през настоящата война, ще върне Натал и Тапанули на остров Суматра; задължава се освен това да не издига укрепления и да не поддържа войски в никоя част от държавите на Субаха в Бенгалия...

Чл. XII. Остров Минорка, както и крепостта Св. Филип ще бъдат върнати на негово британско величество...

. . . . . .

Чл. XIV. Франция ще върне всички земи, принадлежащи на Хановерския електорат, на Хесенското ландграфство, на брауншвайгския херцог и на граф Липе-Букебург, които са или ще бъдат окупирани от военните части на негово прехристиянско величество (френския крал).

. . . . . .

Чл. XIX. Кралят на Великобритания ще върне на Испания цялата територия, която той е завоювал на остров Куба, заедно с укрепения град Хавана.

Karl Strupp, t. I, p. 62.

№ 4

Въоръжен неутралитет от 1780 г.

Декларация на Русия от 28 февруари 1780 г., отправена до дворовете в Лондон, Версай (Париж) и Мадрид[1]

Всеруската императрица... през време на войната, която трябваше да води срещу Отоманската империя, е дала очевидни доказателства за уважението, което има към неутралитета и свободата на търговията... Това поведение, както и принципите на безпристрастие, които тя е прилагала през сегашната война, са ѝ вдъхнали основателна вяра, че поданиците ѝ ще се ползуват спокойно от плодовете на своя труд и от преимуществата, които има всяка неутрална страна. Опитът обаче доказва противното; нито тези съображения, нито зачитането, дължимо на предписанията на общонародното право, можаха да попречат да не бъдат обезпокоявани поданиците на нейно императорско величество в корабоплаването и да не бъдат спъвани в своите действия от воюващите. Тези пречки за свободата на търговията изобщо и специално за търговията на Русия привличат вниманието на владетелите и на всички неутрални страни. Императрицата смята за свое задължение да премахне тези пречки с всички средства, съвместими с нейното достойнство и с благосъстоянието на нейните поданици; но за да се постигне това, изпълнена с искреното желание да предотврати нови посегателства, тя смята, че е нейно право да изложи пред Европа принципите, които ще следва и които ще отстранят всяко недоразумение и всичко, което може да създаде такова. Тя извършва това с толкова по-голяма увереност, защото намира, че тези принципи са включени в първичното право на народите, на които всяка страна има основание да се позове и които воюващите не могат да отменят, без да нарушат законите на неутралитета и без да отрекат начала, които са възприели в разни договори и с публични задължения. Те се свеждат към следните точки:

1. Неутралните кораби могат да плават свободно от пристанище на пристанище и покрай бреговете на воюващите страни.

2. На неутрални кораби вещи, принадлежащи на поданици на споменатите воюващи държави, са свободни с изключение на контрабандните стоки.

3. Императрицата държи на онова, което е изразено в чл. X и XI на търговския си договор с Великобритания (от 20 юни 1766), като разширява тези си задължения за всички воюващи държави.

[1] По време на войната за независимост на английските колонии в Америка.

4. Едно пристанище се счита блокирано, когато има явна опасност за влизане в него вследствие действия на държавата, която го е нападнала със сприени кораби и отблизо.

5. Тези принципи да служат за правило в процедурите и съдебните решения за законността на призите.

Н. и. в., като провъзгласява тия принципи, не се колебае да заяви, че за да ги поддържа и за да пази честта на своето знаме, сигурността на търговията и корабоплаването на своите поданици срещу когото и да било, тя поставя в готовност значителна част от своите морски сили. Тази мярка не ще повлияе по никакъв начин върху стриктния и строг неутралитет, който тя свято е спазвала и ще спазва, докато не бъде предизвикана и принудена да излезе от границите на умереността и пълното безпристрастие. Само при такъв краен случай флотата ще получи заповед да се отправи там, където честта, интересът и нуждата ще я повикат...

Karl Strupp, t. I, p. 93.

ДОГОВОРИ ЗА ПОДЯЛБАТА НА ПОЛША

Подялбата на Полша между трите ѝ съседи — Русия, Австрия и Прусия — е свързана с предателството на полските реакционни кръгове, които търсеха подкрепа отвън. Голямата изостаналост на Полша, вътрешните борби в полската държава я направиха лесна плячка на силните ѝ съседи. Както пише Енгелс, страната, която упорито пазеше нерушим феодалния строй на обществото тогава, когато всичките ѝ съседи прогресираха, бяха създали буржоазия, бяха развили търговия и промишленост и бяха създали големи градове — такава страна бе обречена на гибел.

В настоящия дял са дадени съглашенията между съседите на полската държава за нейното разделяне.

Включени в Полша части от Белорусия и Украйна бяха върнати на Русия. Австрия и Прусия заграбиха стари полски земи. След Втората световна война, след установяване на границата на Одер-Найсе, тези стари полски земи бяха върнати на Полша.

№ 5

Руско-австрийска конвенция за първата подялба на Полша, сключена в Сан-Петербург на 14/25 юли 1772 г.

Разделението, смутовете и междуособиците, от които в течение вече на много години се вълнува полското кралство, и анархията, която там расте всеки изминат ден и поради това подравя цялата власт на законното правителство, пораждат справедливи опасения, че може да настъпи пълно разпадане на държавата, че интересите на съседите на Полша ще бъдат нарушени, ще бъде нарушено доброто съгласие, установено помежду им, и войната, която нейно величество руската императрица води с Отоманската империя, ще стане всеобща. Заедно с това съседните на Полската република държави, които имат към нея искания и права толкова древни, колкото и законни, и не са могли никога да получат удовлетворяването им, рискуват да загубят тия права безвъзвратно, ако не вземат мерки за осигуряването им и ако не ги приведат сами в изпълнение заедно с възстановяване на спокойствие и ред във вътрешните работи на републиката, като ѝ дадат политическо устройство, съответствуващо повече на интересите на съседите ѝ

С тази цел... постановиха...

Чл. 1. Нейно императорско величество кралицата (на Австрия — б. съст.)... ще встъпи във владение... на територията със следните

граници: (следва описание на Галиция с Лвов, част от Краковската област и други полски земи).

Чл. 2. Н. и. в. кралицата ще заповяда на своите войски да заемат местата и областите, които по предишния член възнамерява да присъедини към своите владения, и определя първите дни на месец септември на текущата година, по стар стил, за срок на встъпването във владение, като обещава дотогава да не издава своите планове и намерения.

Чл. 3. Н. и. в. кралицата... гарантира формално и по най-определен начин на н. в. руската императрица ония полски земи и области, във владение на които н. в. ще влезе по силата на общото споразумение... (изброяване на тия земи: останалата част от Полска Литва и в Белорусия — частта от Полоцкото воеводство оттатък Двина, Витебското воеводство, горната приднепровска област и др.).

Чл. 4. Н. в. руската императрица, която повече от 3 години води война с Отоманската империя единствено за полски работи, съобщи с пълно доверие на н. и. в. кралицата... окончателните условия, при които тя би се съгласила да сключи мир с Портата, и поясни, че при това ново положение на н. в. е угодно да се съгласи да не иска нито завоюване, нито независимост на Влашко и Молдавия и да не настоява повече на тия първоначални условия, които противоречаха пряко на интересите на австрийския дом. Н. и. в. кралицата... обещава занапред да съдействува искрено за постигане на желания успех при преговорите в съгласие с приятелските услуги, за които тя се е задължила по отношение двете воюващи страни.

. . . . . .

Забележка. Подписана била на същата дата подобна конвенция между Русия и Прусия. По чл. 1 на тая конвенция Прусия влиза във владения на цяла Померания без Данциг и областта му, на Велика Полша оттатък р. Нец и Пруска Полша, включително воеводството Мариенбург, град Елбинг и Кулмското воеводство без гр. Торн, който остава полски.

Ключников и Сабанин, Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях, ч. I, стр. 389. Литиздат, М., 1925.

№ 6

Руско-пруска съюзна конвенция, сключена в Сан-Петербург на 12/23 януари 1793 г.

(Втора подялба на Полша)

Смущенията, които действуват в Европа вследствие на гибелната революция във Франция, представляват неизбежна и всеобща опасност поради развитието и разпространението, които могат да получат, ако заинтересуваните в запазване на добрия ред държави... не се погрижат да се осигурят... с действителни средства. Н. в. всеруската императрица и н. в. пруският крал... побързаха да обърнат внимание на тоя толкова важен предмет и след взаимно споделяне на своите гле-

дища намериха основания за опасения, толкова по-сериозни, защото по верни признаци се убедиха, че същият дух на въстание и нововъведения, който царува във Франция, е готов да се прояви в полското кралство... Това положение на нещата накара т. вел. да почувствуват необходимостта да удвоят предпазливостта и усилията за запазване на поданиците си от последствията на съблазнителния и заразителен пример... За да определят... своите взаимни интереси, а също интересите на... римския император[1], техен общ съюзник, споделящ принципите им, т. вел. признаха за добре да сключат формална конвенция, но за всеки случай тайна.

Чл. 1. Н. в. всеруската императрица, се задължава през цялото време на сегашните смутове, предизвикани от въстанието във Франция и от нападението ѝ срещу Германия..., да държи своите сухопътни и морски сили в същото застрашаващо положение, в което се намират сега, така че... да бъдат готови за оказване помощ и съдействие на своите съюзници, а също за подавяне и задържане при първо искане на всяко въстание и смут, които могат да възникнат в Полша или в някои провинции на поменатите високи съюзници, съседни с тази държава.

Чл. 2. За покриване на разходите вследствие подобно въоръжаване... н. в. всеруската императрица ще встъпи във владение на земите... разположени... по линията (следва описание на границата на територията, обхващаща Белорусия с Минск и Пинск и Украйна между Днестър и Днепър). Всички посочени по-горе земи... ще принадлежат за вечни времена на империята... и ѝ се гарантират от н. в. пруския крал по най-формален и задължаващ начин.

Чл. 4. (Задължение на Прусия да продължава да участвува съвместно с Австрия във войната против Франция и да не сключва сепаративен мир, докато не бъдат постигнати посочените в декларацията цели.)

Чл. 5. (Присъединяване към Прусия на земите на запад от линията от Ченстохов през Рава до Солдау заедно с Данциг и неговата територия. Русия дава гаранция, подобна на тази по чл. 2.)

Чл. 7... Техни величества... се задължават както помежду си, така и по отношение на римския император... да използуват всички ефикасни средства..., за да улеснят... размяната на наследствените му владения в Холандия с Бавария...

Чл. 8. (Споразумение на страните да съобщят поверително на римския император за конвенцията и да го поканят да се присъедини към нея.[2])

Чл. 9. Ако от зло чувство срещу настоящата конвенция и нейните последици някоя от двете високи договарящи страни бъде нападната от трета държава, другата страна ще се присъедини към нея и ще ѝ помага с всички сили и средства до окончателното отблъскване на това нападение...

Ключников и Сабанин, I, стр. 20—21.

---

[1] Австрийския император.

[2] Австрия се присъединява към тази конвенция с декларация, подписана в Санктпетербург на 23 декември 1794 г. (3 януари 1795 г.).

№ 7

Австро-руска декларация, подписана в Сан-Петербург на 23 декември 1794 г. (3 януари 1795 г.)

(Трета подялба на Полша)

Усилията, които н. и. величество бе принудена да положи за обуздаване и прекратяване на бунта и въстанието, избухнали в Полша със стремежи, най-пагубни и опасни за спокойствието на съседните на Полша държави, се увенчаха с най-пълен и щастлив успех. Полша беше напълно покорена и завзета от войските на императрицата и поради това нейно величество, предвиждайки подобен изход.... побърза предварително да се споразумее с двамата си съюзници: негово величество римския император (австрийския — б. съст.) и негово величество пруския крал, за вземане най-ефикасни мерки за предотвратяване на смутове като тези, които с основание ги разтревожиха и зародишите на които, развиващи се постоянно в умове, пропити дълбоко с нечестиви принципи, няма да закъснеят рано или късно да се подновят, ако там не бъде установено твърдо и силно управление. Двамата монарси (на Австрия и Прусия — б. съст.), убедени от опита в миналото в пълната неспособност на Полската република да си създаде подобно управление или да живее мирно под покровителството на законите, в положение на известна независимост, признаха за добре за запазване на мира и щастието на своите поданици, че е крайно необходимо да се предприеме и извърши цялостна подялба на тази република между трите съседни държави. Като узна за това разбиране и тази мисъл и сметна, че то напълно отговаря на нейните схващания, нейно величество руската императрица реши да се споразумее предварително с всеки от двамата поменати високи съюзници поотделно, а след това с двамата заедно за точно определяне на частите, които ще им се паднат по общото споразумение....

(Излага се същността на споразумението.)

Чл. 1. Частта, която трябва да влезе в дяла на негово величество римския император (австрийския), се определя по следния начин: (описват се границите на полските земи между Висла и притоците ѝ Пилица и Буг, с градовете Люблин и Краков).

Чл. 2. Занапред границите на Руската империя, като се започне от сегашната им точка, ще се простират... (в описаните гриници на Русия се придават Литва с Курландия, западни части на Белорусия и част от Волиния; към Прусия се присъединяват полски земи по р. Буг, Нарев и Висла заедно с Варшава.)

Чл. 5. След изпълняване на всички тези формалности (присъединяване на Прусия към декларацията)... всеки от дворовете ще пристъпи към приемане на владението на всички земи и места, които ще му се паднат съгласно тази подялба, по начини, които сметне за най-удобни.

Ключников и Сабанин, I. стр. 30—31.

№ 8

Руско-пруска конвенция за подялба на Полша, сключена в Сан-Петербург на 13/24 октомври 1795 г.

(В преамбюла е изтъкнато, че между страните се е преговаряло и е постигнато съгласие относно декларацията, включена в Австро-руския договор от 23 дек. 1794 (3 ян. 1795), и за границите между трите държави.)

Чл. 1. Декларацията, помената в преамбюла на настоящия акт и призната като да е помещена тук дума по дума, е приета като неоспорима основа на днешното съглашение за всичко, което се отнася до придобивките на н. в. всеруската императрица. Вследствие на това н. и. в. запазва във владение всички земи ... които са посочени в този акт, и н. в. пруският крал ѝ гарантира това владение и ползуване за вечни времена.

Чл. 2. Н. в. римският император (австрийският) предвид дружбата си към н. в. пруския крал се отказва от територията, която се простира по права линия от Свидра на Висла до вливането на Буг в Нарев, така че целият този окръг ще се счита включен в частта, която по разпределението трябва да се присъедини към дяла на н. в. пруския крал, и владението и ползуването на който н. и. в. също така му гарантира за вечни времена.

Чл. 7. Ако вследствие на зло чувство срещу настоящия договор за подялба и неговите последствия една от договарящите страни бъде нападната от някоя държава, останалите две държави ще се присъединят към нея ще ѝ помагат с всички свои сили и средства до окончателното отблъскване на нападението ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 41.

МЕЖДУНАРОДНИТЕ ОТНОШЕНИЯ ПО ВРЕМЕ НА ФРЕНСКАТА БУРЖОАЗНА РЕВОЛЮЦИЯ И НАПОЛЕОНОВИТЕ ВОЙНИ

Френската буржоазна революция сложи дълбок отпечатък на международните отношения. Тя издигна нови принципи, създаде нов възел на противоречия в Европа и рязко измени цялата международна обстановка.

Буржоазията се обяви за господството на националния интерес при определяне външната политика на държавата, за ненамеса във вътрешните работи, за естествено равенство на всички нации, за недопустимост на агресивна война и др. Но като издигна тия принципи, буржоазията влагаше в тях ограничено класово съдържание. Като се изключат някои отделни прояви през 1789—1794 г., тия принципи останаха на книга.

Революционните войни на Франция (1789—1794 г.) са прогресивни, имащи за цел да защитят завоеванията на революцията. Революцията постави под заплаха устоите на феодализма и монархизма в Европа. Европейските монархически държави образуваха коалиция за борба против революционна Франция. С Пилницката декларация се оформи сближението между Австрия и Прусия.

За създаване на коалиция против Франция съдействуваше и политиката на английското правителство. Англия участвуваше в коалициите не с кръвта на своите войници, а със своето злато; тя тласкаше войските на другите държави против Франция и ги изтощаваше, а в същото време запазваше сили да развива колониалната си експанзия и да укрепва морското си могъщество.

Наполеон беше изразител на интересите на едрата френска буржоазия. Войните, които той води, въпреки някои техни обективно прогресивни последици, са завоевателни, грабителски, за налагане хегемония на френската буржоазия в Европа. Наполеон сломи континенталните си противници. В наложените от него договори личат грабителските цели на френската буржоазия, на която само едно десетилетие бе достатъчно, за да забрави високите принципи от 1789 г. (Възвание и Декрет на Френския конвент за английските военнопленници от 26 март 1794 г.; Кампоформийски мирен договор от 1797 г. Люневилски мирен договор от 1801 г.; Пресбургски мирен договор от 1805 г.) Но опитите на Наполеон да сломи своя главен съперник Англия претърпяха неуспех.

С Берлинския декрет от 1806 г. бе провъзгласена континенталната блокада срещу Англия. За да има резултат тази блокада, Наполеон се нуждаеше от подкрепата на европейските правителства и преди

всичко на Русия. С Тилзитския мир от 1807 г. той доби съгласието на Русия за измененията, които е направил или ще направи в Европа, за участието ѝ в континенталната блокада и във войната против Англия. Но континенталната блокада се провали.

Войната от 1812 г. с Русия доведе до решително поражение на Наполеон. С Шомонския договор от март 1813 г. бе оформена нова антифренска коалиция. Последва пълният разгром на Наполеоновата армия в битката при Лайпциг (окт. 1813 г.). Наполеон се отрече от престола. Бе сключен Парижкият мирен договор от 1814 г. между Франция и победителите.

Въпросът за следвоенното устройство на Европа трябваше да се разреши на Виенския европейски конгрес (1814—1815 г.). На него изпъкнаха отново противоречията между държавите-победителки. Между Англия, Австрия и Франция бе сключен таен съюз срещу Русия и Прусия.

Решенията на Виенския конгрес бяха изложени във Виенския акт и многобройните приложения към него. Възстановено бе в основни линии предишното положение в Европа; потвърдена бе разпокъсаността на Германия; оформено бе по същество четвърто разделяне на Полша; предадени бяха на Австрия редица италиански градове и бяха възстановени свалените династии.

№ 9

Предложение, внесено от депутата Болней на заседанието на Френското национално събрание от 18 май 1790 г.

Националното събрание заявява тържествено:

1) че смята целия човешки род за едно единно общество, чиято цел е мирът и щастието на всички и на всеки от неговите членове;

2) че в това голямо общество народите и държавите, разглеждани като личности, се ползуват със същите естествени права и се подчиняват на същите правила на правосъдието, както личностите в отделните общества;

3) че следователно нито един народ няма право нито да навлиза във владенията на друг народ, нито да го лишава от свобода и от естествените му изгоди;

4) че всяка война, предприета с други цели освен защитата на справедливото право, е насилствен акт, който великата общност трябва да задушава, тъй като навлизането на една държава в друга заплашва свободата и безопасността на всички.

По тези съображения Националното събрание установява като член на френската конституция, че френската нация си забранява отсега нататък да започва война, имаща за цел увеличаване на сегашната ѝ територия.

Ключников и Сабанин, I. стр. 1.

№ 10

Декрет на Френското национално събрание от 29 юли 1790 г. за разглеждане договорите с чуждите държави

Националното събрание... постановява, че ще бъде свикан комитет от шест члена, на който ще бъде възложено да се запознае с договорите, съществуващи между Франция и чужди държави, и със задълженията, които произтичат от тях, за да докладва на събранието, когато то поиска.

Ключников и Сабанин, I, стр. 3.

№ 11

Австро-пруски споразумения против революционна Франция, сключени в Пилниц на 27 август 1791 г.

Техни величества императорът (на Австрия) и пруският крал, като изслушаха пожеланията и заявленията на Monsieur[1]... и на негово височество граф Артоа[2], заявяват съвместно, че гледат на положението, в което се намира сега кралят на Франция, като на въпрос, интересуващ еднакво всички владетели в Европа: те се надяват, че този интерес не може да не бъде признат от държавите, чиято помощ се изисква, и че вследствие на това те (тези държави) няма да откажат да вземат съвместно с (двете монархии)... най-ефикасни мерки според своите сили, за да създадат възможност на френския крал да укрепи напълно свободно основите на монархическото управление, което отговаря еднакво както на правата на владетелите, така и на благополучието на френската нация. Императорът и пруският крал са решени да действуват бързо по взаимно споразумение с необходимите за това сили, за да постигнат поставената обща цел. Засега те ще дадат на своите войски съответни заповеди да бъдат готови за действие.

Ключников и Сабанин, I, стр. 6.

№ 12

Из Френската конституция, приета от Френското национално събрание на 3 септември 1791 г.

Дял 6. За отношението на Френската република към другите нации

Френската нация се отказва от всяка война с цел за завоевания и не ще употреби никога своите сили против свободата на друг народ. Конституцията не допуска droit d'aubaine.[3]

---

[1] Титла в дореволюционна Франция на най-големия от братята на краля ; в случая — бъдещия Луи XVIII.

[2] Другият брат на Луи XVI — бъдещият Шарл X.

[3] Право на краля да придобие наследството на ненатурализиран чужденец.

Чужденците независимо от това, дали имат или не постоянно местожителство във Франция, наследяват своите родственици, чужденци или французи.

Те могат да сключват договори за имущества, намиращи се във Франция, да притежават и да получават такива и да разполагат с тях на равни начала с френските граждани по всички начини, които са разрешени от законите.

Чужденците, които се намират във Франция, се подчиняват на същите наказателни и полицейски закони, както френските граждани, освен в случаите, когато с чуждите държави са сключени договори. Тяхната личност, тяхното имущество, техните занятия и вярвания се защищават еднакво от закона.

Ключников и Саба ин, I, стр. 6.

№ 13

Декларация на Френското национално събрание от 29 декември 1791 г. към всички народи във връзка с намесата на монархическата коалиция във френските работи

... Френската нация се отказва да предприема войни за завоевания и никога няма да употреби своите сили против свободата на друг народ. Такъв е текстът на конституцията, такъв е свещеният завет, с който ние свързахме нашето щастие с щастието на всички народи и на който оставаме верни.

Но кой би могъл още да счита за приятелска територията, на която има армия, очакваща само благоприятен момент за нападение? И нима не е равносилно на обявяване война срещу нас доброволното отстъпване на крепости не само на враговете, които ни обявиха война, но и на заговорниците, които отдавна вече са я започнали.

Поради това всичко решително повелява на властите, установени от конституцията, да употребят сила против бунтовниците, които, криейки се на чужда земя, заплашват да разкъсат своето отечество...

Обаче френската нация, както и преди, ще вижда приятелски народ в лицето на жителите в териториите, заети от бунтовниците, и в тези, които се управляват от господари, покровителствуващи бунтовниците. Мирните граждани, чиито страни бъдат окупирани от нейни армии, не ще бъдат за нея врагове. Те няма да бъдат дори нейни поданици. Силите на държавата... ще бъдат използувани само за осигуряване на тяхното спокойствие и за поддържане на техните закони. Горда, че възстанови естествените си права, тя няма да потъпква тия на други хора: пазеща своята независимост, решена по-скоро да загине под нейните развалини, отколкото да търпи да й диктуват закони..., тя няма да накърни независимостта на други нации... Убежището, което тя дава на чужденците, няма да бъде затворено за жителите на страни, чиито господари подбуждат към нападение срещу нас. Вярна на задълженията, поети от нейно име, тя ще побърза да ги изпълни с

най-голяма точност. Но никаква опасност не може да я принуди да забрави, че земята на Франция принадлежи напълно на свободата и че законът за равенството в нея трябва да бъде общ. Тя ще покаже на целия свят един действително свободен народ, подчиняващ се на законите на справедливостта сред бурята на войната и съблюдаващ навред и всякога по отношение всички хора права, еднакви за всички...

Мирът, който бе отдалечен чрез лъжа, интриги и предателство, ще остане винаги първо наше желание.

За своята сигурност Франция ще вземе оръжието въпреки желанието си... и всички ще видят как тя ще го остави с радост в деня, когато бъде уверена, че няма защо да се страхува вече за свободата. Тя не се бои от войната, но обича мира... Когато моли народите да уважават нейното спокойствие, тя поема лично задължение да не нарушава тяхното спокойствие...

... Да отхвърли силата, да се съпротивява на насилието, да забрави всичко, когато няма да има от какво вече да се страхува, и да вижда само братя в победените и пленени или разоръжени врагове — ето какво искат всички французи, ето каква е войната, която те обявяват на своите врагове.

Ключников и Сабанин, I, стр. 7.

№ 14

Декларация на Френското национално събрание против намесата на държавите във вътрешните работи на Франция, приета по доклад на Кондорсе на 22 април 1792 г.

... Всяка нация притежава изключителна власт да си създава сама закони и неотменимо право да ги изменя по свое желание. Такова право или не принадлежи нито на една нация, или принадлежи на всички и на всяка от тях по началата на пълното равенство. Да се отрича това право на някоя нация значи да се обявява, че това право не се признава на никоя друга... Френският народ, свободен да установява формата на своята конституция, не може, използувайки това право, да наруши нито безопасността, нито честта на чужди държави. Нима държавните глави на другите държави искат да обявят за своя прерогатива правото да принудят френската нация да даде на шефа на своята изпълнителна власт права, еднакви с тези, които имат те в своите държави? Искат ли, като имат поданици, да не съществуват никъде другаде свободни граждани?

... Чуждите държави, щом техните поданици не са пострадали от събитията (на революцията)..., нямат право нито да се оплакват от тези събития, нито да предприемат враждебни мерки против тяхното повтаряне. Родствените връзки, личните отношения между монарсите нямат значение за нациите... Нациите се обединяват от общността на интересите, природата е направила мира и взаимната помощ условия за тяхното благоденствие... Нациите ще се възмутят пред факта, че на

едни везни се тегли съдбата на 20 милиона хора и гордостта и самолюбието на отделни личности! Нима ние още сме осъдени да гледаме как доброволното робство на народите поднася човешки жертви пред олтарите на лъжливи земни богове?...

Ключников и Сабанин, I, стр. 11.

№ 15

Декрет на Френското национално събрание за военнопленниците от 4 май 1792 г.

Националното събрание, като желае в началото на войната, започната за делото на свободата, да уреди върху основата на справедливостта и хуманността режима за неприятелските военнопленници, които колебанията на военния успех ще предадат в ръцете на френската нация;

като взема под внимание, че по силата на декларацията за правата трябва да бъде строго забранена със закон всяка жестокост, която отива по-далече от установяване надзор над човека в случаите, когато обществото е принудено да лишава човека от свобода;

като признава, че в частност този принцип е приложим към военнопленниците, които, като не се подчиняват доброволно на гражданския правов ред на нацията, остават под особената защита на естественото право на хората и народите...

Националното събрание... постановява следното:

1. Военнопленниците се намират под закрила и защита на нацията.

2. Всякакви жестокости, насилия или издевателства, извършени против военнопленниците, ще се наказват така, както ако тия злоупотреби са извършени против френски граждани.

Чл. 3—10. (Изложени са нареждания за местата за задържане на военнопленниците; за плащане издръжка, отговаряща на заплатата на съответните чинове във френската армия; за правото да се взема от тях честна дума, че не ще бягат; за носене на униформа и за задържането в затвор онези, които нарушат честната дума.)

Чл. 11. Военнопленниците, се ползуват от общите права на французите. Те ще имат право да се занимават с всякакви професии, спазвайки предписаните от закона условия. Ще бъдат съдени от обикновени съдилища в случаи на закононарушения, ще бъдат наказани в тия съдилища за бунт и ще получават от тях удовлетворение за оскърбления или щети...

Ключников и Сабанин, I, стр. 11.

№ 16

Декларация на Френския национален конвент за принципите на революционната война и окупация и Възвание на френския народ към народите, освободени от революцията, приети в заседанието на 15 декември 1792 г. по предложение на депутата П. Камбон

Чл. 1. В страните, които са заети или ще бъдат заети от армии на Френската република, генералите ще обявят незабавно от името на френската нация отменяване на данъците ... десетъка, феодалните права ... крепостното право ... на дворянството и всички привилегии. Те ще обявят на народа, че му носят мир, безопасност, братство, свобода и равенство.

Чл. 2. Ще провъзгласят суверенността на народа и премахване на всички съществуващи власти. Ще свикат незабавно народа на комунални събрания, за да създадат и организират временно управление. Ще вземат мерки за публикуване, разлепване и превеждане на езика или наречието в страната ... на възванието, приложено към настоящия декрет.

Чл. 3. До първите избори всички представители и офицери на старото правителство, както и всички ... бивши дворяни ... няма да се допускат до административни и съдебни длъжности ...

Чл. 4. Генералите ще поставят незабавно под охрана и защита на Френската република всички недвижими и движими имущества, принадлежащи на държавното съкровище, на господаря, на неговите доброволни привърженици, прислужници и сателити ... и на светски и духовни организации и дружества.

Чл. 5. Временното управление, назначено от народа, ще има задача да наблюдава и управлява отраслите, поставени под охрана и защита на Френската република ... На него ще бъде възложено да урежда и изплаща местните разходи и разходите, които ще бъдат необходими за общата отбрана. То ще има право да определя контрибуции, при условие обаче да не ги понася нуждаещата се и трудещата се част от народа ...

Чл. 6. Щом бъде организирано временно управление, Националният конвент ще назначи комисари, избрани от състава му, за побратимяване.

Чл. 9. Временното управление и функциите на националните комисари ще се прекратят, щом жителите провъзгласят суверенитет на народа, свобода и независимост ... и организират свободна и общонародна форма на управление.

Възвание

Братя и приятели! Ние извоювахме свобода и ще я запазим ... Предлагаме ви възможност да използувате това неоценимо благо ... Ние дойдохме да изгоним вашите тирани ... Покажете се като свободни хора и ние ще ви запазим от тяхната мъст ...

От този момент Френската република премахва всички ваши граждански и военни управители, всички власти, които са управлявали. Тя отменява всички данъци ... в каквато форма да съществуват ... и всякакви изобщо данъци и ангарии, с които са ви отрупвали вашите подтисници.

Тя унищожава също всички корпорации дворянски, духовни и др., всички противоречещи на равенството прерогативи и привилегии... От този момент всички вие сте братя и приятели, всички сте граждани, всички имате равни права, еднакво сте призвани да защищавате вашето отечество, да го управлявате и да му служите ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 18 19.

№ 17

Принципи за присъединяване към Френската република на територии, чието население се е обърнало към нея с молба за защита и съюз, формулирани пред Френския национален конвент от Карно от името на дипломатическия комитет на 14 февруари 1793 г.

. . . . . .

Никакво присъединяване, увеличаване, намаляване или изменяване на територията на Републиката не може да става, без да бъде признато: 1) че в това изменение няма нищо, което да противоречи на интересите на държавата; 2) че общините, които се засягат с това изменение, са го искали свободно и формално или че общата сигурност на Републиката го прави необходимо ...

Древните и естествени граници на Франция са Рейн, Алпите и Пиренеите. Откъснатите от нея части бяха отделени само чрез заграбване. Затова няма ... никаква несправедливост, ако бъдат върнати обратно ...

Дипломатическите претенции, основани на старинно владеене, за нас са нищожни... Не може да се отнеме правото на всяка нация да живее отделно, ако това ѝ харесва, или да се съедини с други нации, ако те желаят това за общо благо. Ние французите не познаваме други суверени освен самите народи. Наша система е не надмощието, а братството. За нас не съществуват ни владетели, ни крале, нито каквито и да са господари. На цялата повърхност на земното кълбо ние виждаме само хора, каквито сме и ние, същества, равни с нас в правата...

(В доклада в съгласие с тия принципи се обосновават по-нататък предложения за присъединяване на княжество Монако и др.)

Ключников и Сабанин, I, стр. 21.

№ 18

Декрет на Френския национален конвент от 1 март 1793 г. за анулиране на договорите с неприятелски страни и за забрана на вноса на стоки от тия страни

Националният конвент... вземайки под внимание, че враждебното поведение на държавите, които встъпиха в коалиция против Републиката, представлява нарушение на сключените по-рано договори, постановява:

1. Всички съюзни или търговски договори, съществуващи между бившите френски правителства и държавите, с които Републиката е във война, се анулират.

2. (Забранява се вносът в Републиката на кадифени, вълнени и ленени изделия, шапки, изделия от стомана и копчета.)

3. (Забранява се вносът във Франция на задгранични стоки, за които няма удостоверение, че изхождат от страна, невоюваща с Франция.)

8. Националният конвент, стремейки се да не остави никакво съмнение за намеренията и лоялността на френската нация, обявява, че се разрешава вносът на незабранени предмети чрез неутрални кораби в пристанищата на Републиката...

Ключников и Сабанин, I, стр. 22.

№ 19

Из Френската конституция, приета от Френския национален конвент на 24 юни 1793 г.

За отношението на Френската република към другите нации

§ 118. (1). Френският народ е естествен приятел и съюзник на свободните народи.

§ 119. (2). Той не се намесва в правителствените работи на другите нации. Той не търпи други нации да се намесват в неговите работи.

§ 120. (3). Той дава убежище на чужденците, прогонени от своето отечество за делото на свободата. Той отказва такова на тираните.

§ 121. (4). Той не сключва мир с враг, който завзема негова територия.

Ключников и Сабанин, I, стр. 24.

№ 20

Конвенция за общи действия на Русия и Англия против Франция, сключена в Лондон на 14 25 март 1793 г.

Лицата, изпълняващи правителствената власт във Франция, като хвърлиха своето отечество в най-ужасно бедствие, взеха спрямо другите европейски държави толкова несправедливи, колкото и оскърбителни мерки, като се ръководят в това отношение от правила, несъвместими с безопасността и спокойствието на всички независими държави и дори със съществуването на всякакъв обществен ред, а сега станаха виновници за най-несправедливо и обидно нападение, като наложиха ембарго на всички руски и английски кораби, намиращи се във френските пристанища, което нападение се придружава с обявяване война на негово британско величество и на съюзната му Република на обединените провинции.[1]

Вследствие на това тяхно величество всеруската императрица и кралят на Великобритания сметнаха за свой дълг да се споразумеят относно начините за достатъчно противодействие срещу опасностите, които се пораждат от тези правила, от тия намерения и поведение и които заплашват цяла Европа...

Чл. 1. Техни величества .. ще влязат в споразумение за взаимодействие и взаимопомощ в настоящата война...

Чл. 2... Техни величества... обещават да не слагат оръжие освен по общо съгласие, докато не постигнат възвръщането на всички завоевания, които Франция е могла да направи за сметка на поменатите величества или на друга приятелска или съюзна... държава...

Чл. 3. Казаните величества се задължават взаимно да затворят всички свои пристанища за френски плавателни съдове, да не разрешават в никакъв случай изнасянето от тези пристанища за Франция на военни или морски запаси, жито, сланина и други хранителни продукти и да вземат всички други... мерки, за да попречат на търговията на Франция и да я принудят по такъв начин да приеме справедливи мирни условия.

Чл. 4. Техни величества се задължават да обединят усилията си, за да попречат на други държави, които не вземат участие в настоящата война, да оказват в това дело от общ интерес за всички цивилизовани държави каквото и да е пряко или косвено, произтичащо от неутралитета им покровителство на търговията или собствеността на французите по моретата или в пристанищата на Франция.

Ключников и Сабанин, I, стр. 23.

[1] Холандия.

№ 21

Възвание към революционните армии, действуващи против англичаните, прието от Френския национален конвент на 26 май 1794 г.

(Барер, докладчик на Комитета за обществено спасение, като говори пред конвента за интригите и злодеянията на Англия против революционна Франция, предлага текст на възвание, в което се казва:)

Бойци на свободата! Англия е виновна за всички престъпления против човечността и за всички злодеяния против Републиката. Тя се опълчва против правата на народа и заплашва да унищожи свободата. Докога ще търпите на нашите граници роби на крал Георг, войници на най-глупавия от деспотите и най-жестокия от тираните. Тоя Георг устрои конгреса в Пилниц...[1]; той действува с подкупи... и се опитва да унищожи нашите представителни учреждения; той обрича на глад нашите полета и села...

Когато победата предаде във ваши ръце англичани — поразявайте ги! Нека нито един от тях да не се върне нито в гибелната за свободата територия на Великобритания, нито в свободните земи на Франция. Нека да загинат тия английски роби и тогава Европа ще бъде свободна!...

Ключников и Сабанин, I, стр. 29.

№ 22

Декрет на Френския национален конвент за английските военнопленници, приет на 26 май 1794 г.

(Във връзка с единодушно приетото възвание към революционните армии, действуващи против Англия, предложено от Барер, конвентът приема следния декрет:)

1. Отсега нататък към нито един английски или хановерски войник не ще се постъпва както с военнопленник.

2. Настоящият декрет и възванието към войниците на Републиката незабавно ще бъдат изпратени на представителите на народа, намиращи се при армиите.

Ключников и Сабанин, I, стр. 29

№ 23

Тезиси за външната политика на свободния и републикански народ, формулирани във Френския национален конвент на 9 ноември 1794 г.

1. Системата на съюзи на свободния и републикански народ... трябва да се състои във взаимна защита, в дружба между народите, в облагите на търговията, а не в честолюбивата династическа политика и горделивите интриги на дворците.

[1] Тук е сключен австро-пруският договор за война против Франция.

2. Самозащитата му: такъв народ е въоръжен от самата природа против всеки тиран, който би пожелал да го завоюва и подтисне.

3. Неговият мир и дружба се разпростират върху всички народи, които са приятели на свободата.

4. Враждата към него се предизвиква от неговата славна любов към свободата, която е присъща нему повече, отколкото на друг народ в света.

5. Идеята за световно господство той заменя с идеята за свобода на моретата. Моретата не трябва да имат друг стопанин освен труда и търговията.

6. Системата на политическо равновесие за него се състои в това, да бъде в братство и равенство с всички народи.

7. Неговата дейност в международно отношение се състои в разпространяване благата на труда и стопанството му, на изкуствата и произведенията на неговата земя.

8. Неговата територия е открита за всички преследвани, както за хората, така и за науката и изкуствата.

9. Неговите договори трябва да се сключват с народа, а не с двама-трима придворни. Те не трябва да бъдат тайни. Тайната е присъща само на порока и сърцето на тираните.

10. Неговата дипломация се състои в откритост, справедливост и равенство.

11. Неговите посланици са скромни хора, които ще донесат мир на освободените народи, а на дворците — несъкрушимата воля на 25-милионен народ, ако кралете се осмелят да посегнат на свободата му.

12. Неговите средства за запазване на независимостта и за отблъсване на националните обиди се основават на неговото уважение към нерушимостта на международните договори, увереността в правотата на своето дело и в силата на собственото си оръжие.

Ключников и Сабанин, I, стр. 29.

№ 24

Руско-английски съюзен договор, подписан в Сан-Петербург на 7 18 февруари 1795 г.

Чл. 1. (Заявява се, че се сключва тесен съюз между двете страни.)

Чл. 2. (Уговаря се взаимно задължение на двете страни да си оказват помощ по суша и по море.)

. . . . . .

Чл. 4. (Установява се задължение на Англия при настъпване на обстоятелства, посочени в чл. 2, да оказва помощ на Русия чрез изпращане на ескадра и задължение на Русия в подобен случай да оказва помощ на Англия чрез изпращане на експедиционен корпус.)

Чл. 5. (Предвижда се възможност за едната и другата страна да заменят помощта, определена в чл. 4, с ежегодна субсидия от 500 000 рубли.)

. . . . . .

Чл. 15. Този съюзен договор не се отнася за война, която може да се открие между н. в. руската императрица и азиатски държави и народи... Също така... н. в. руската императрица не е длъжна да дава определената в договора помощ в друг случай освен при нападение от страна на някоя европейска държава в която и да е част на света свещу правата и владенията на н. в. великобрит. величество.

Чл. 16. ... Войската, която... н. в. всеруската императрица трябва да изпраща за защита на негово имп. величество, няма да се използува в Испания, Португалия и Италия, а още по-малко вън от Европа...

. . . . . .

Чл. 22. ... Високите договарящи страни сключват този съюз за срок 8 години...

Отделен таен член 1. Макар настоящата война с тъй наречения национален френски конвент, в която н. имп. всеруско величество... взе...пряко участие, съдействувайки с всички... средства за прекратяване на анархията в това нещастно кралство, не може... да бъде предмет на особено задължение в сега сключения договор, понеже съгласно приетото при съставянето на подобни договори общо правило от сключваните задължения се изключват миналите събития... все пак нейно имп. величество... дава съгласие да даде... в замяна на помощта в сухопътни войски... ескадра... която да се присъедини към английската флота... и военните действия... против общия враг в Ламанш и в океана, но да не ги следва в Средиземно море и още по-малко в неевропейски морета.

... Нейно имп. всеруско величество, за да съдействува... на желанията на негово брит. величество да сложи край на лъжливата и непозволена търговия, която водят неутралните държави в полза на френските бунтовници... и за да обуздае намеренията на онези държави, които обслужват мнимия национален френски конвент, се задължава с настоящето да влезе в споразумение относно... мерките за постигане на тези цели с помощта на флотите...

Отделен таен член 2. Негово брит. величество... като е съгласен от своя страна да приеме в случай на съюз всяка отбранителна война, която нейно имп. всеруско величество ще води против Отоманската порта, се задължава да съдействува на н. имп. в., като приема руски ескадри в своите пристанища... и задържа други държави, които биха пожелали да пречат на операциите на флотата на н. имп. величество както с решително действие срещу тях, така и с действителни демонстрации.

... Ако в течение... на войната между Русия и Портата една или няколко други държави... нападнат Русия, в такъв случай негово брит. величество ще бъде длъжен да окаже помощта, предвидена в съюзния договор.

Ключников и Сабанин, I, стр. 33.

№ 25

Декларация на Австрия за присъединяването ѝ към Руско-английския съюзен договор от 7/18 февруари 1795 г., подписана в Сан-Петербург на 17 28 септември 1795 г.

Като имат предвид, че н. вел. римският император (австрийският— б. съст.) поднови... с договор...от 20 май т. г... приятелските и близки отношения, които го свързват с н. в. великобританския крал, и че се намира в също такива отношения с н. в. руската императрица, която... е сключила с краля на Великобритания... съюзен договор... на 7 18 февруари същата година, трите високи договарящи страни, като се уведомиха взаимно за тях (договорите), намериха за добре да съединят тези договори в една обща система на тристранен съюз и да го изградят на здрави начала за развиване на най-тясна дружба и пълно съгласие и единство... за взаимна... защита, за възстановяване и поддържане на общия мир в Европа на сигурни и трайни основи...

Ключников и Сабанин, I, стр. 40.

№ 26

Френско-пруски договор, сключен в Базел на 5 април 1795 г.

Чл. 1. (Провъзгласява се мир, дружба и добро разбирателство между двете страни.)

Чл. 2. (Изказва се съгласие за прекратяване на враждебните действия между страните. Нито една от страните не може да прави военни доставки на трета държава, която се намира във война с другата страна.)

Чл. 3. Нито една от договарящите държави не може да разрешава преминаването през своя територия на войски, които са неприятелски за другата.

Чл. 4. (Предвижда се Франция да опразни пруската територия на десния бряг на Рейн.)

Чл. 5. Войските на Френската република ще продължават да заемат част от владенията на пруския крал, разположени на левия бряг на Рейн. Окончателното разрешаване на въпроса за тези провинции ще бъде отложено до общото примирие между Франция и Германската империя.

Чл. 11. (Франция се съгласява да приеме добрите услуги на Прусия по отношение онези части на Германската империя, които биха пожелали да влязат в преговори с Франция.)

Отделни и тайни членове

Чл. 1. Н. в. пруският крал няма да започне никакви враждебни действия срещу Обединените провинции или други страни, заети от френските войски.

Чл. 2. Ако при общото примирие между Германската империя и Франция левият бряг на Рейн остане на Франция, н. в. пруският крал ще се споразумее с Френската република относно начина на отстъпване на пруските владения, намиращи се на левия бряг на тази река, срещу съответно териториално обезщетение.

Чл. 3. (Франция изказва съгласие да не извършва военни операции на изток от линията Емс, Рейн, Некар, Франкония, Горен Палатинат и Бохемия.)

Чл. 6. Положенията на чл. 11 от договора не могат да се отнасят за владенията на австрийския дом.

Ключников и Сабанин, I, стр. 35.

№ 27

Австро-английски съюзен договор, сключен във Виена на 20 май 1795 г.

Чл. 1. Между н. имп. величество и н. в. великобританския крал.. ще съществува пълно и искрено съгласие, дружба и отбранителен съюз...

Чл. 3... Ако една от двете високи договарящи страни бъде нападната... другата страна ще употреби всички усилия да даде помощ на своя съюзник...

Чл. 4. (Договарящите страни си гарантират взаимно „своите държави, територии, градове, права, преимущества и свободи, каквито притежават в момента".)

Чл. 5. (Изказва се съгласие, че предвидената в чл. 3 помощ на нападната страна ще се изрази в изпращане на спомагателни войски, които могат да бъдат заменени с пари по сметка: 10 000 гулдена на месец за 1000 души пехота и 30 000 гулдена за 1000 души кавалерия.. .)

Ключников и Сабанин, I, стр. 37

№ 28

Френско-австрийски мирен договор, сключен в Кампо-Формио на 17 октомври 1797 г.

. . . . . .

Чл. 3. Н. в. (римският император) се отказва... в полза на Френската република от всички свои права и титри върху бившите белгийски провинции, известни под името Австрийска Холандия...

. . . . . .

Чл. 5. Н. в. императорът... се съгласява Френската република да владее... бившите венециански острови:... Корфу, Занте, Кефалония, Мауре, Чериго и други... и изобщо всички бивши венециански търговски колонии в Албания...

Чл. 6. Френската република се съгласява н. в. императорът и крал да владее...: Истрия, Далмация, бившите венециански острови в Адриатика, Боко ди Катаро, града Венеция и линията... (Тирол, езерото Гардо, Еч, р. Тартаро, левия бряг на По).

. . . . . .

Чл. 8. Н. в. императорът признава Цизалпинската република за независима държава (определя се, че в състава на тази република влизат: Австрийска Ломбардия Мантуа, Пескиера, непреминалите към Австрия венециански владения, Модена и Болонското, Ферарското и Романското легатства...

. . . . . .

Чл. 20. В Раихщад ще бъде свикан конгрес, съставен единствено от пълномощници на Германската империя и на Френската република, за установяване на мир между тези две държави...

Тайни членове

Чл. 1. (Изказва се съгласие на императора да окаже добри услуги' за да може при сключването на мир с Германската империя левият бряг на Рейн от Базел до сливането му с р. Нетц да се предаде на Франция. В случай на отказ от страна на Германската империя императорът се задължава да не ѝ помага.)

Чл. 2. (Императорът се съгласява да се обяви корабоплаването по Рейн, Маас и Мозел свободно.)

. . . . . .

Чл. 9. Френската република не вижда пречки да се върнат на пруския крал владенията му на левия бряг на Рейн. В съответствие с това не възниква въпрос за нови придобивки за пруския крал, което двете договарящи страни гарантират взаимно.

Ключников и Сабанин, I, стр. 46—47

№ 29

Руско-английски съюзен договор, сключен в Сан-Петербург на 18 29 декември 1798 г.

Н. в. всеруският император и н. в. великобританският крал, желаейки да се споразумеят относно мерките, с които може да се съдействува за спиране по-нататъшните успехи на френското оръжие и разширяване на безначалието, за сключване на траен мир и възстановяване на европейското равновесие, счетоха, че са нужни най-сериозно внимание и грижи да бъде принудена Франция да се върне в границите, които е имала до революцията...

Чл. 1. Двете договарящи страни, възнамерявайки да поканят пруския крал да вземе дейно участие във войната против общия враг, смятат да използуват всички средства за постигането на тази цел...

. . . . . .

Чл. 3. За да не бъде затруднен н. в. руският император в средствата за... дейно участие в настоящата война с французите, н. в. кралят на Великобритания се задължава да достави парични помощи изброени подробно по-долу...

Чл. 4. (Задължава се Англия да изплати на Русия в случай на влизане на нейните войски в съвместни действия заедно с пруските войски 225 000 лири стерлинги в три срока и освен това по 75 000 лири месечно през цялото време на операциите.)

Чл. 5. Двете високи договарящи страни се задължават да не сключват нито мир, нито примирие отделно една от друга...

Ключников и Сабанин, I, стр. 52—53.

№ 30

Съюзен и отбранителен договор, сключен между Русия и Турция в Цариград на 23 декември 1798 г.

(В преамбюла се изразява решението на двете страни да разширят връзките си със сключване на съюзен отбранителен договор.)

Чл. 1. Да пребъдат мир, дружба и добро съгласие между н. в. руския император и н. в. отоманския император, техните империи и поданици, по суша и вода и вследствие на това отбранителният съюз да се прилага с такава искреност, че приятелите на едната страна да бъдат приятели и на другата страна, а неприятелите на едната да се считат такива и на другата; затова те си обещават във всички дела, които засягат общото им спокойствие и сигурност, откровено да се съвещават и да предприемат съвместни мерки против всяко тревожно и враждебно на тях намерение за запазване по този начин на общото спокойствие.

Чл. (Яшкият договор от 29 декември 1799 г. се потвърждава напълно.)

Чл. 3. За да има пълна сила и действие този договор, двете високи договарящи страни си гарантират взаимно всички владени от тях земи...

Чл. 4. Макар двете договарящи страни да си запазват пълно право да влизат в преговори с други държави и да сключват с тях... договори... те се задължават да не се съдържат в тия договори условия, които биха нанесли вреда или ущърб на другия.

Чл. 5. Ако се проявят някакви намерения или действия, нанасящи вреда на договарящите страни или на една от тях, и положените от тях старания се окажат безсилни да отклонят враждебните намерения, в такъв случай страните са задължени да си окажат взаимно помощ със сухопътни и морски сили... или с пари...

Чл. 6. Изборът на помощта... зависи от нападнатата страна и в случай на поискване... войските или ескадрата ще бъдат изпратени не по-късно от 3 месеца от поискването; ако пък споразумението е

за парична помощ, тя ще се счита от деня на обявяване война от нападащата държава... и ще продължава до сключване на мира.

Чл. 7. (Задължение на страните да не сключват сепаративно примирие или мир.)

Чл. 8. В случай на нужда от съвместно действие с всички сили... двата съюзника се задължават да си съобщават взаимно с пълна искреност плановете на военните си действия и с всички средства да помагат за тяхното осъществяване, а също (да си съобщават — б. съст.) намеренията за прекратяване на войната или мирните условия и след това да се споразумяват, като се ръководят от дух на миролюбие и умереност.

. . . . . .

Чл. 10. Помощната ескадра от деня на идването ѝ в Канала (Босфора — б. съст.) и докато пребивава там и действува против общия неприятел, ще бъде снабдявана от държавата, която получава помощта, с необходимите провизии, а също в случай на нужда всичко необходимо за поправки ще бъде отпущано незабавно... от арсеналите или складовете на държавата, получаваща помощта... Военните и транспортните съдове на двете съюзни държави през цялото време на общата война ще могат да влизат свободно и безпрепятствено в пристанищата и да престояват там през зимата или за поправка.

. . . . . .

Чл. 12. (Страните се споразумяват да поканят римския император (австрийския — б. съст.), кралете на Великобритания и на Прусия и други владетели да се присъединят към договора.)

Ключников и Сабанин, I, стр. 53.

№ 31

Мирен договор между Франция и Германската империя, сключен в Люневил на 9 февруари 1801 г.

. . . . . .

Чл. 2. (Потвърждава се член 3 от договора в Кампо-Формио за отстъпване на Франция белгийските провинции. Отстъпват се на Франция владенията на австрийския дом на левия бряг на Рейн, които Франция си запазва правото да предаде на република Хелвеция.[1])

Чл. 3. (Потвърждава се чл. 6 от договора в Кампо-Формио за териториални придобивки на Австрия.)

. . . . . .

Чл. 6. Н. в. императорът и кралят както от свое име, така и от името на Германската империя се съгласява Френската република да притежава върху основата на пълен суверенитет и собственост земите и владенията, разположени по левия бряг на Рейн, съставлявали част от Германската империя; по такъв начин... талвегът на Рейн занапред

[1] Швейцария.

ще бъде граница между Френската република и Германската империя... Вследствие на това Френската република формално се отказва от владение на десния бряг на Рейн.

. . . . . .

Чл. 11. (Мирът се разпростира и върху Батавската[1], Хелветийската Цизалпинската и Лигурийската република.)

Договарящите страни взаимно гарантират независимостта на поменатите републики и правото на народите, които ги населяват, да приемат такава форма на управление, каквато смятат за целесъобразна.

Чл. 12. (Потвърждава се чл. 8 от договора в Кампо-Формио за признаване от Австрия на Цизалпинската република...)

Ключников и Сабанин, I, стр. 61

№ 32

Мирен договор между Русия и Франция, сключен в Париж на 26 септември (8 октомври) 1801 г.

Чл. 1. Между н. в. руския император и Френската република ще съществува от днес мир, дружба и добро съгласие.

Чл. 2. Вследствие на това... няма да се извършват враждебни действия между двете държави и нито една от договарящите страни не може да оказва нито на външните, нито на вътрешните врагове на другата (страна — б. съст.) помощ с войски или пари под каквато и да било форма.

Чл. 3... Двете договарящи страни в желанието си да съдействуват, доколкото зависи от тях, за спокойствието на своите правителства, се задължават взаимно да не допускат техни поданици да си позволят да поддържат преки или косвени връзки с вътрешните врагове на съществуващото управление в двете държави, да разпространяват принципи, противни на тяхното държавно устройство, да предизвикват в тях безредици и по силата на това съглашение всеки поданик на една от двете държави, който, намирайки се във владенията на другата, би посегнал на нейната сигурност, ще бъде незабавно отстранен от казаната страна и изгонен зад граница, като в никакъв случай няма да има право да иска покровителство на своето правителство.

Чл. 4. Колкото се отнася до възстановяването на мисиите на двете страни и спазването на церемониала между двете правителства, решено е да се спазва в това отношение редът, който съществуваше преди настоящата война.

. . . . . .

Чл. 6. Настоящият договор ще има сила и за Батавската република.

Ключников и Сабанин, I, стр. 63

[1] Холандия.

№ 33

Тайна конвенция между Русия и Франция, сключена в Париж на 28 септември (10 октомври) 1801 г.

Чл. 1. Двете договарящи страни ... се задължават взаимно ... да си съобщават своите намерения и да съблюдават помежду си пълно единодушие с цел да насочват заинтересуваните страни към приемане на техните планове, неизменна основа на които ще бъде запазване справедливо равновесие между австрийския и бранденбургския дом.

Чл. 2. Н. в. руският император и първият консул на Френската република ... ще си съобщават взаимно своите намерения за мирно завършване на съществуващите дела между Италия и светия престол в политическо отношение.

Чл. 3. Първият консул ... се задължава да пристъпи незабавно към преговори в Цариград за възстановяване на окончателен мир с Отоманската Порта при посредничеството на н. в. руския император.

Чл. 4. (Задължава се Франция да запази целостта на владенията на краля на двете Сицилии.)

Чл. 5. (Споразумяват се страните, че Неаполитанското кралство ще се смята за неутрална държава и ще се ползува с изгодите на неутралитета, след като се вземе решение за съдбата на Египет.)

Чл. 6. Страните се съгласяват да имат грижа за интересите на сардинския крал.)

. . . . . .

Чл. 9. Договарящите страни признават и гарантират независимостта и държавното устройство на Републиката на Седемте съединени острови (Йонийските острови — б. съст.), по-рано венециански, и постановяват на тия острови вече да няма чуждестранни войски.

. . . . . .

Чл. 11... Двете договарящи страни ще изследват въпроса за средствата да укрепят всеобщия мир на посочените по-горе начала, да възстановят справедливо равновесие в различните части на света и да осигурят свобода на моретата, като си обещават взаимно да действуват заедно за осъществяване на всички мерки, мирни или принудителни, за които ще се споразумеят помежду си, за благото на човечеството, общото спокойствие и независимостта на правителствата.

Ключников и Сабанин, I, стр. 64.

№ 34

Френско-английски мирен договор, сключен в Амиен на 27 март 1802 г. при участие на Испания и Батавската република

Чл. 1. (Провъзгласява се мир, дружба и добро съгласие между страните.)

Чл. 2. Договарящите страни ще следят най-внимателно за поддържане на пълна хармония помежду тях и техните държави, като не

позволяват да се извършват от едната или от другата страна враждебни действия по суша и по море с каквато и да е цел и под какъвто да е предлог. Те ще избягват старателно всичко, което би могло да измени в бъдеще щастливо установеното единство, и не ще дават никаква помощ или защита, пряко или косвено, на всеки, който би могъл да нанесе вреда на някоя от тях.

Чл. 3. (Обещава се Англия да върне на Франция и нейните съюзници всички владения или колонии, завоювани от Англия през време на войната, освен островите Тринидад и холандските владения в о. Цейлон.)

Чл. 4. (Испанският крал) отстъпва... на н. британско величество остров Тринидад.

Чл. 5. Батавската република отстъпва и гарантира на н. британско величество всички владения и фактории на о. Цейлон, които преди войната са принадлежали на Републиката на Съединените провинции...

Чл. 6. Нос Добра надежда ще остане на Батавската република на началата на пълен суверенитет, както преди войната... (На корабите на другите договарящи държави се дават права, равни на правата на местните кораби.)

Чл. 7. (Остава в сила френското и португалското статукво в Африка, но р. Аравари трябва да стане граница между френска и португалска Гвиана. Плаването по тази река ще бъде свободно и за двете нации.)

Чл. 8. Територията, владенията и правата на Високата Порта ще бъдат запазени напълно, каквито бяха преди войната.

Чл. 9. Републиката на Седемте острова (Йонийските острови — б. съст) се признава.

Чл. 10. Островите Малта, Гоццо и Комино ще бъдат върнати на ордена на св. Йоан Йерусалимски...

(По-главните условия на връщането: рицарите на ордена се поканват да се върнат на Малта; в ордена в бъдеще не ще има ни френска, ни английска нация и нито един французин или англичанин няма да бъдат допускани в състава на ордена; от нациите, съставящи ордена, се учредява особена малтийска нация, обезпечена с доходи от острова; при това за встъпване в тази нация не ще се иска доказателство за дворянски произход; британските войски ще евакуират острова; половината от гарнизона на Малта трябва да се състои от жители на острова: независимостта на острова се гарантира от Франция, Англия, Австрия, Испания, Русия и Прусия; обявява се постоянен неутралитет на ордена; пристанищата на о. Малта се откриват за търговията на всички страни.)

Чл. 11. (Задължава се Франция да евакуира Неаполитанското кралство и църковните области. Задължава се Англия да евакуира всички пристанища и острови в Средиземно и Адриатическо море, заемани от нея.)

. . . . . .

Чл. 15. Риболовът по бреговете на Ню-Фаундленд и в залива на св. Лавренти се установява в положение, каквото беше преди войната...

. . . . . .

Чл. 19. Настоящият окончателен мирен договор се обявява общ за Високата Отоманска Порта, съюзница на н. британско величество.

. . . . . .

Чл. 21... Договарящите страни общо и взаимно си гарантират всички постановления на настоящия договор.

Ключников и Сабанин, I, стр. 65.

№ 35

Договор за създаване на коалиция, сключен в Сан-Петербург между Русия и Великобритания на 30 март (11 април) 1805 г.

(В преамбюла се посочва, че двете страни желаят да дадат на Европа мир, независимост и щастие, от които тя е лишена поради „крайното честолюбие на френското правителство и влиянието, което то се стреми да си присвои", и са решили да употребят всички средства за постигане на тая цел.)

Чл. 1. Тъй като бедственото положение, в което се намира Европа, изисква бързо лекуване, техни величества... дойдоха до споразумение да потърсят средства за неговото прекратяване, без да изчакват случаи на нови завоевания от страна на френското правителство. Вследствие на това те се съгласиха да употребят най-бързи и най-ефикасни средства за образуване обща лига на европейските държави и... за да се постигне тази цел, да обединят силите, които независимо от тези, които ще бъдат дадени от н. в. краля на Великобритания, биха могли да достигнат 500 000 налична войска, и енергично да ги използуват, за да накарат френското правителство доброволно или принудително да се съгласи да бъдат възстановени мирът и равновесието в Европа.

Чл. 2. Тази лига би имала за цел да изпълни предложенията, които се съдържат в настоящото съглашение, именно:

а) Опразване на хановерските владения и Северна Германия.

б) Възстановяване независимостта на Холандската и Швейцарската република.

в) Възстановяване на сардинския крал в Пиемонт с толкова значителни разширения, колкото обстоятелствата позволяват.

г) Безопасност в бъдеще на Неаполитанското кралство и пълно опразване на Италия, включително и остров Елба, от френски войски.

д) Установяване на такъв ред в Европа, който действително би гарантирал сигурност и независимост на различните държави и би представлявал твърда опора срещу бъдещи узурпации.

Чл. 3. Н. в. кралят на Великобритания, за да съдействува реално за щастливото изпълняване на настоящото съглашение, се задължава да подпомага общите усилия със своите сухопътни и морски сили, а също с корабите си за превозване на войски, както бъде определено в общия план за операциите. Освен това н. в. ще помогне на различните държави... със субсидии, сумата на които ще отговаря на значителните

сили, които се възнамерява да бъдат използувани, и тези парични помощи да бъдат разпределени по начин, който най-много отговаря на общата полза, и да помага на държавите според усилията, които ще бъдат употребени от тях за общия успех; приема се, че тези субсидии ще бъдат дадени (с изключение на специалните споразумения) в размер 1 250 000 лири стерлинги годишно за всеки 100 хиляди редовна войска и съобразно с това ще се изплащат повече или по-малко при условията, определени по-долу.

. . . . . .

Чл. 6. Техни величества се съгласяват, че ако се образува съюз във формата, определена в чл. 1, те ще сключат мир с Франция само с общо съгласие на всички държави, които вземат участие в споменатия съюз, и също така континенталните държави няма да отзоват своите войски преди сключването на мир, както и н. в. кралят на Великобритания се задължава да продължава да отпуска субсидии през цялото времетраене на войната...

Ключников и Сабанин, I, стр. 69.

№ 36

Австро-френски мирен договор, сключен в Пресбург на 26 декември 1805 г.

Чл. 1. (Провъзгласява се мир и дружба между страните.)

Чл. 2. (Признават се права на Франция върху задалпийските владения — както присъединените към Френската империя, така и управляваните въз основа на френските закони.)

Чл. 4. (Австрия се отказва от частите на територията на Венецианската република, предадени на Австрия по силата на договорите в Кампо-Формио и Люневил; тези територии се присъединяват към кралство Италия.)

Чл. 5. (Австрия признава френския император за крал на Италия.)

Чл. 6. (Признава се, че договорът е общ за Бавария, Вюртемберг, Баден и Батавската република.)

Чл. 7. (Признава се от Австрия кралската титла на баварския и вюртембергския курфюрст.)

Чл. 8. (Австрия отстъпва на Бавария Тирол и някои малки територии; на Вюртемберг — пет дунавски града и някои малки местности; на Баден — Констанца и други градове.)

. . . . . .

Чл. 15. (Австрийският дом се отказва от всякакви права на суверенитет или сюзеренитет в Бавария и Вюртемберг.)

Чл. 17. Негово величество император Наполеон гарантира целостта на Австрийската империя в състоянието, в което тя ще бъде съгласно настоящия мирен договор...

Чл. 18. (Признава се независимостта на Хелветийската и Батавската република.)

Отделен член

(Австрия се задължава да изплати във валута неизисканата още част от контрибуцията, наложена от френските войски върху австрийските владения, в размер на 40 милиона франка.)

Ключников и Сабанин, I, стр. 73

№ 37

Континентална блокада
Берлински декрет от 21 ноември 1806 г.

(Декретът е издаден от Наполеон. В преамбюла са изложени мотиви за издаването му. Казва се, че Англия нарушава международното право (droit des gens): залавя като военнопленници екипажи не само на военни кораби, но и на търговски кораби и пътуващи търговци, разширява правото за задържане и върху търговски кораби и стоки, блокира неукрепени градове и пристанища и др.)

Чл. 1. Британските острови се обявяват в положение на блокада.

Чл. 2. Забраняват се всяка търговия и кореспонденция с британските острови. Следователно в пощите няма да се дава ход и ще бъдат иззети писмата или пакетите, предназначени за Англия или за англичани и писани на английски език.

Чл. 3. Всяко лице — английски поданик, от която държава да е и каквото положение да има, което бъде намерено в страни, окупирани от наши войски или от войски на наши съюзници, ще бъде взето като военнопленник.

Чл. 4. Всеки склад, всяка стока, всяка собственост, от каквото естество да бъдат, принадлежащи на английски поданик, ще бъдат обявени за законна приза.

Чл. 5. Забранява се търговията с английски стоки; обявява се за приза всяка стока, принадлежаща на Англия или произхождаща от нейни фабрики и от нейни колонии.

Чл. 6. Половината от дохода от конфискуваните стоки и собствености, обявени за призи с предходните членове, ще бъде употребена за обезщетяване на търговците за щетите, които са претърпели вследствие залавяне на търговски кораби, отвлечени от английските бойни кораби.

Чл. 7. Никой кораб, идващ направо от Англия или от нейни колонии, или който е бил там след публикуването на настоящия декрет, няма да бъде допуснат в никое пристанище.

Чл. 8. Всеки кораб, който чрез лъжлива декларация наруши гореспоменатото разпореждане, ще бъде задържан, като корабът и товарът му бъдат конфискувани като английска собственост.

Karl Strupp, t. I, p. 144

№ 38

Тилзитски мирен договор между Франция и Русия 25 юни/7 юли 1807 г.

. . . . . .

Чл. I. От деня на размяната на ратификациите на настоящия договор ще съществува пълен мир и приятелство между н. в. императора на французите и крал на Италия и н. в. всеруския император.

. . . . . .

Чл. IV. Н. в. император Наполеон от уважение към н. в всеруския император и в стремежа си даде доказателство за искреното си желание да свърже двете страни с връзките на едно неизменно доверие и приятелство се съгласява да върне на н. в. пруския крал, съюзник на н. в. всеруския император, всички завоювани страни, градове и земи, указани тук, а именно: (следва описание)...

Чл. V. Провинциите, които на 1 януари 1772 г. бяха части от старото полско кралство и които оттогава са преминали в различни времена под пруско владичество, с изключение на страните, поменати или указани в предходния член, и на тези, означени в следващия член, ще се владеят в пълна собственост и суверенитет от н. в. саксонския крал под названието Варшавско херцогство и ще бъдат управлявани от учреждения, които осигуряват свободите и привилегиите на народите от това херцогство и са съвместими със спокойствието на съседните държави.

Чл. VI. Ще бъде възстановена независимостта на гр. Данциг.. под покровителството на н. в. пруския крал и на н. в. саксонския крал и ще бъде управляван по законите, които бяха в сила, преди да загуби самоуправлението си.

Чл. VII. За съобщенията между кралство Саксония и Варшавското херцогство н. в. саксонският крал ще ползува свободно военен път през владенията на н. в. пруския крал. Споменатият път, броят на войските, които ще могат да преминават наведнъж, и местата за преношуване ще бъдат определени със специална конвенция, сключена от посочените величества при посредничеството на Франция.

. . . . . .

Чл. IX. За да се установят, доколкото е възможно, естествени граници между Русия и Варшавското херцогство, описаната територия... (следва описание на границите на Бялистокския окръг) ще бъде присъединена завинаги към руската империя.

. . . . . .

Чл. XII. Техни височества херцозите на Сакс-Кобург, на Олденбург и на Меклембург-Шверин ще бъдат възстановени в пълно и мирно владение на своите държави; но пристанищата на княжествата Олденбург и Меклембург ще продължават да бъдат окупирани от френски гарнизони до размяната на ратификациите на бъдещия окончателен мирен договор между Франция и Англия.

Чл. XIII. Н. в. император Наполеон приема посредничеството на н. в. всеруския император да се преговаря и да се сключи окончателен мирен договор между Франция и Англия при предположението, че това посредничество ще бъде прието и от Англия един месец след размяната на ратификациите на настоящия договор.

Чл. XIV. От своя страна н. в. всеруският император в желание да докаже колко много иска да установи най-тесни и трайни отношения между двете империи признава н. в. краля на Неапол Жозеф Наполеон и н. в. краля на Холандия Луи Наполеон.

Чл. XV. Н. в. всеруският император признава също Рейнската конфедерация, сегашното владение на всеки от монарсите, които я съставляват, и титлите, дадени на повечето от тях...

. . . . . .

Чл. XVII. Настоящият договор за мир и приятелство е общ и за техни величества кралете на Неапол и Холандия, и за конфедерираните рейнски владетели, съюзници на н. в. император Наполеон.

Чл. XVIII. Н. в. всеруският император признава също и н. в. принц Жером Наполеон за крал на Вестфалия.

Чл. XIX. Вестфалското кралство ще бъде съставено от отстъпените от н. в. пруския крал провинции вляво от река Елба и от други държави, владени понастоящем от н. в. император Наполеон.

. . . . . .

Чл. XXII. Руските войски ще се оттеглят от Влашко и Молдавия...

Чл. XXIII. Н. в. всеруският император приема посредничеството на н. в. императора на французите... за започване на преговори и сключване на благоприятен и траен мир между двете империи (Русия и Турция)...

. . . . . .

Чл. XXV. Н. в. императорът на французите и крал на Италия и н. в. всеруският император си гарантират взаимно целостта на своите владения и тия на държавите, включени в настоящия мирен договор, каквито са понастоящем или каквито ще бъдат вследствие на горните постановления.

. . . . . .

Чл. XXVII. Търговските отношения между френската империя, италианското кралство, кралствата Неапол и Холандия и рейнските конфедерирани държави, от една страна, и руската империя, от друга страна, ще бъдат възстановени в положението отпреди войната.

Чл. XXIX. Настоящият договор ще бъде ратифициран от н. в. императора на французите и крал на Италия и от н. в. всеруския император. Размяната на ратификациите ще стане в този град в срок от 4 дни.

Descamps et Renault, Recueil international des traités du XIX siècle, t. I, p. 176.

№ 39

Договор за настъпателен и отбранителен съюз между Франция и Русия, подписан в Тилзит на 25 юни/7 юли 1807 г.

. . . . . .

Чл. I. Н. в. императорът на французите и крал на Италия и н. в. всеруският император се задължават да действуват съвместно както по суша така и по море или по суша и море във всяка война, която Франция или Русия ще бъде принудена да започне или да води срещу всяка европейска сила.

Чл. II. Когато е налице случай за действие на съюза и всеки път, когато стане нужно, високите договарящи страни ще определят със специална конвенция силите, които всяка от тях ще трябва да употреби срещу общия неприятел, и местата, където тези сили ще трябва да действуват; но те още отсега се задължават да употребят, ако обстоятелствата изискат, всички свои сухоземни и морски сили.

Чл. III. Всички общи военни операции ще бъдат извършени съгласувано и нито едната, нито другата от договарящите страни не може в никакъв случай да преговаря за мир без съдействието или съгласието на другата страна.

Чл. IV. Ако Англия не приеме посредничеството на Русия или като го приеме, не се съгласи да сключи мир до 1 ноември, като признае, че флаговете на всички държави трябва да се ползуват с равна и пълна независимост по всички морета, и като възвърне земите, които е завладяла от Франция и нейните съюзници от 1805 г., докато Русия действуваше заедно с нея — през посочения месец ноември ще бъде връчена на Сейнт-Джеймския кабинет (английския — б. съст.) нота от посланика на н. в. всеруския император. Тази нота... ще съдържа положителната и пределно ясна декларация, че при отказ на Англия да сключи мир при горепоменатите условия н. в. всеруският император ще действува съвместно с Франция и в случай, че Сейнт-Джеймският кабинет не даде до 1 декември категоричен и задоволителен отговор, руският посланик ще получи заповед да поиска в същия ден своите паспорти и да напусне незабавно Англия.

Чл. V. В случая, предвиден в предходния член, високите договарящи страни в съгласие и едновременно ще поканят трите двора на Копенхаген, Стокхолм и Лисабон да затворят своите пристанища за англичаните, да отзоват от Лондон своите посланици и да обявят война на Англия. Този от трите двора, който откаже, ще се третира като неприятел от двете високи договарящи страни, а ако Швеция откаже, Дания ще бъде заставена да й обяви война.

Чл. VI. Двете високи договарящи страни ще действуват също в съгласие и ще настояват със сила пред виенския двор да възприеме изложените в горния член IV принципи, да затвори своите пристанища за англичаните, да отзове от Лондон своя посланик и да обяви война на Англия.

Чл. VII. Ако, напротив, Англия в определения по-горе срок сключи при горепоменатите условия... мир, на Англия ще бъде върнат Ханновер в компенсация за френските, испанските и холандските колонии.

Чл. VIII. По същия начин, ако вследствие промените, които станаха в Цариград, Портата не приеме посредничеството на Франция или ако, след като го приеме, в 3-месечен срок след започването на преговорите не се дойде до задоволителен резултат, Франция ще действува съвместно с Русия против Отоманската Порта и високите договарящи страни ще се споразумеят да откъснат всички провинции на Отоманската империя в Европа с изключение на Цариград и Румелийската провинция от игото и гнета на турците.

Чл. IX. Настоящият договор ще остане таен и не ще може да се направи публично достояние... от една от договарящите страни без съгласието на другата страна.

Descamps et Renault, t. I, p. 180

№ 40

Съюзен отбранителен и настъпателен договор, подписан в Шомон на 1 март 1814 г.

(В договора участвуват Русия, Австрия, Великобритания и Прусия. В преамбюла страните заявяват, че сключват тоя договор с цел да водят общо войната срещу Франция, да турят край на нещастията в Европа и да осигурят бъдещия мир, като установят справедливо равновесие на силите и поддържат положението, създадено с общите им усилия, срещу всяко посегателство.)

Чл. I. Изброените по-горе високи договарящи страни тържествено се задължават една към друга с настоящия договор, в случай че Франция откаже да приеме предложените условия за мир, да посветят всички средства на своите държави за енергично продължаване на настоящата война против нея и да ги употребят в пълно разбирателство, за да създадат за себе си и Европа всеобщ мир, под закрилата на който да бъдат установени и осигурени правата и свободата на всички народи.

Това задължение не може да засегне споразуменията, които съответните държави са вече сключили относно броя на войските, които ще поддържат срещу неприятеля...; дворовете на Русия, Австрия, Англия и Прусия се задължават с настоящия договор да поддържат постоянно във войната всеки по 150 000 души в пълен състав, без да се броят гарнизоните, и да ги употребят активно срещу общия неприятел.

Чл. II. Високите договарящи страни взаимно се задължават да не преговарят поотделно с общия неприятел и да не подписват нито мир, нито примирие, нито конвенция освен по общо съгласие. Те се задължават също да не сложат оръжие, преди взаимно преследваната и определена цел на войната да бъде постигната.

Чл. III. За да се допринесе по най-бърз и решителен начин за постигането на тази велика цел, негово британско величество се задължава да даде субсидия от 5 милиона лири стерлинги за... 1814 г., която сума да се разпредели на равни части между трите сили; освен това поменатото величество обещава да се споразумява преди 1 януари всяка година с техни императорски и кралски величества за отпускане помощи за всяка следваща година, ако бог пожелае войната да продължи дотогава.

Уговорената субсидия от 5 милиона лири ще се изплаща в Лондон месечно и в равни части на министрите на респективните държави...

Чл. V. Високите договарящи страни, запазвайки правото да се договарят помежду си по време на сключването на мира с Франция върху най-подходящите средства за осигуряване на Европа и да си осигурят взаимно поддържането на този мир, са не по-малко решени да сключат незабавно отбранителни договори за закрила на своите държави в Европа срещу всяко посегателство, което Франция би извършила върху реда на нещата, създаден с това омиротворяване.

Чл. VI. За да се постигне този резултат, те са съгласни, че ако една от държавите на високите договарящи страни бъде застрашена от нападение от страна на Франция, другите ще положат активно всички свои усилия, за да предотвратят такова нападение чрез приятелска намеса.

Чл. VII. Високите договарящи страни си обещават, в случай че тези усилия останат без успех, да се притекат веднага на помощ на нападнатата държава всяка с по един корпус от 60 000 души.

Чл. IX. Ако вследствие на положението на военния театър или други обстоятелства се създадат трудности за Великобритания да изпрати уговорената помощ в английски сили и в уговорения срок и да поддържа тези сили на бойна нога, негово британско величество си запазва правото да достави на нуждаещата се държава своя контингент в чужди войски на негова издръжка или да й плаща годишно една парична сума по 20 лири стерлинги на човек от пехотата и по 30 лири стерлинги за кавалерията до размера на определената помощ. Същият принцип ще бъде възприет по отношение на силите, които негово британско величество се е задължил да достави с чл. 1 на настоящия договор.

. . . . . .

Чл. XIII. Високите договарящи страни взаимно си обещават, че ако бъдат въвлечени във военни действия с даването на уговорената помощ, нуждаещата се страна и призованите и действуващите като помощници във войната страни не ще сключат мир освен по общо съгласие.

. . . . . .

Чл. XVI. Тъй като настоящият отбранителен съюз има за цел да поддържа равновесието в Европа, да осигури мира и независимостта на държавите и да предотврати нашествията, които от толкова години са опустошавали света, високите договарящи страни се съгласиха помежду си да продължат неговото действие до 20 години...

Отделни членове

Чл. I. Тъй като възстановяването на равновесие и справедливо *разпределение на силите между държавите* е *цел на* настоящата война, *техни императорски и кралски величества* се задължават да насочат всичките си усилия за реално установяване на следната система в Европа:

Германия — състояща се от суверенни владетели, свързани чрез федеративна връзка, която осигурява и гарантира нейната независимост.

Швейцарската федерация в старите си граници и с независимост, гарантирана от великите европейски сили, включително и от Франция.

Италия — разделена на независими държави, разположени между Франция и австрийските владения в Италия.

Испания — под управлението на крал Фердинанд VII в нейните стари граници.

Холандия — свободна и независима държава под върховенството на оранския принц с увеличение на територията и установяване на удобна граница.

Чл. II. Високите конфедерирани държави са съгласни... да поканят да се присъединят към настоящия отбранителен съюзен договор монархиите на Испания, Португалия, Швеция и негово кралско височество оранският принц, както и да приемат в договора други владетели и държави...

Descamps et Renault, t. I, p. 310.

№ 41

Мирен договор между Австрия и Франция, подписан в Париж на 30 май 1814 г.

. . . . . .

Чл. 1. От днес нататък ще настъпи мир и приятелство между н. в. краля на Франция и Навара, от една страна, и н. в австрийския император... и неговите съюзници, от друга страна... Високите договарящи страни ще положат всички старания да поддържат не само помежду си, но, доколкото зависи от тях, и между всички държави в Европа добро съгласие и разбирателство, толкова необходими за нейното спокойствие.

Чл. II. Кралство Франция запазва целостта на своите граници, каквито са съществували към 1 януари 1792 г. Тя ще получи освен това увеличение на територията, включена в демаркационната линия, определена в следващия член...

Чл. III. (Описание на граничната линия на Франция).

. . . . . .

Чл. V. Плаването по Рейн от мястото, от което става плавателна, до морето и обратно ще бъде свободно; бъдещият конгрес ще се за-

нимае с принципите, според които ще може да се уредят възникналите права на крайбрежните държави по най-справедлив и благоприятен начин за търговията на всички народи.

На бъдещия конгрес ще се проучи и реши по какъв начин горното постановление би могло да бъде приложено и по отношение на всички други реки, които в своето плавателно течение разделят или преминават през различни държави...

Чл. VI. Холандия, поставена под суверенната власт на Оранската династия, ще получи увеличение на територията. Титлата и упражнението на суверенната власт не могат в никакъв случай да принадлежат на принц, носещ или повикан да носи чужда корона.

Германските държави ще бъдат независими и обединени чрез федеративна връзка.

Швейцария, като независима, ще продължава и занапред да се управлява сама.

Италия, извън границите на земите, които ще се върнат на Австрия, ще бъде съставена от суверенни държави.

Чл. VII. Остров Малта и всичко под негова зависимост ще принадлежат в пълна собственост и власт на негово британско величество.

Чл. VIII. Негово британско величество, договаряйки за себе си и за своите съюзници, се задължава да върне на негово христ. величество[1] в определените по-долу срокове колониите, риболовните места, кантори и заведения от всякакъв род, които Франция притежаваше до 1 януари 1792 г. в моретата и в Америка, Африка и Азия, с изключение на островите Табаго и Сент Люси, Ил дьо Франс и зависещите от него, а именно Родриг и Сешел, които н. христ. величество отстъпва в пълна собственост и власт на н. брит. величество, също както и частта от остров Сан-Доминго, отстъпена на Франция с Базелския мир, и която н. христ. величество преотстъпва на н. католическо величество[2] в пълна собственост и власт.

Чл. IX. Н. в. кралят на Швеция и Норвегия по споразумение със съюзниците и в изпълнението на предшествуващия член се съгласява остров Гваделупа да бъде върнат на н. христ. величество и отстъпва всички права, които може да има върху този остров.

Чл. X. Н. благоверно величество[3]... се задължава да върне на н. христ. величество... френска Гвиана в състоянието ѝ на 1 януари 1792 г.

. . . . . .

Чл. XVI. Високите договарящи страни, желаейки да покрият с пълна забрава раздорите, които тревожеха Европа, заявяват и обещават, че във върнатите и отстъпени с настоящия договор страни никой... не ще бъде преследван, обезпокояван или смущаван лично и в своя имот под какъвто и да е предлог или поради неговото поведение или политическо убеждение, или поради привързаност било към някоя от договарящите страни, било към правителствата, които са преста-

[1] Френския крал (б. съст.).

[2] Испанския крал (б. съст.).

[3] Португалската кралица (б. съст.).

нали да съществуват, или по всяка друга причина освен ако се касае за дълтове към лица или за действия, извършени след настоящия договор.

. . . . . .

Чл. XVIII. Съюзените сили, желаейки да дадат на н. христ. величество ново свидетелство за тяхното желание да унищожат, доколкото зависи от тях, последствията от злощастните времена, така щастливо приключени с настоящия мир, се отказват от всички суми, които правителствата имат да вземат от Франция въз основа на договори, доставки или аванси, дадени на френското правителство по време на различни войни от 1792 г. насам.

От своя страна н. христ. величество се отказва от всякаква рекламация, която би предявил на същите основания против съюзените сили. В изпълнение на този член високите договарящи страни се задължават да си връчат един на друг всички ценни книжа, облигации и документи, които се отнасят към вземанията, от които те са се отказали взаимно.

. . . . . .

Чл. XXXII. В срок от два месеца всички държави, които са взели участие от едната и от другата страна в тази война, ще изпратят пълномощници във Виена, за да уредят на генерален конгрес разпорежданията, които трябва да допълнят постановленията на настоящия договор.

Отделни и тайни членове

Чл. I. Разпорежданията относно териториите, от които н. христ. величество се отказва по силата на чл. III от настоящия договор, и отношенията, при които трябва да се създаде реално и трайно равновесие в Европа, ще бъдат уредени на конгреса върху основи, установени взаимно от съюзническите сили и според общите разпореждания в следващите членове.

Чл. II. Владенията на н. имп. величество и апостолически крал[1] в Италия ще бъдат ограничени от реките По и Тичино и Лаго Маджоре. Кралят на Сардиния ще влезе отново във владение на своите стари земи с изключение на Савойската област, която се дава на Франция; той ще получи увеличение на територията с Генуезката държава. Пристанището на Генуа ще остане свободно пристанище, като държавите си запазват правото да сключат по този повод споразумения с краля на Сардиния. Франция ще признае и ще гарантира съвместно със съюзените държави и като тях политическата организация, която Швейцария ще въведе под грижите на споменатите сили и върху основите, установени с тях.

Чл. III. За установяване на справедливо равновесие в Европа се изисква Холандия да бъде създадена в размери, които ще й позволят да поддържа своята независимост със собствени средства; земите между морето, френската граница, както е установена по наст. договор, и р. Мьоза ще бъдат присъединени за вечни времена към Холандия . . .

---

[1] Австрийския владетел.

Чл. IV. Германските земи по левия бряг на Рейн, които бяха присъединени към Франция от 1792 г., ще послужат за уголемяване на Холандия и за компенсации на Прусия и други германски държави.

. . . . . .

(Същото съдържание имат двустранните мирни договори, сключени в Париж на същата дата между Франция, от една страна, и всяка от останалите съюзни държави: Русия, Англия, Прусия, Португалия.)

Descamps et Renault, t. I, p. 319.

№ 43

Съюзен договор между Австрия, Великобритания, Прусия и Русия, подписан в Париж на 20 ноември 1815 г.

Тъй като целта на съюза, сключен във Виена на 25 март 1815 г. бе щастливо постигната с възстановяването във Франция на реда, който последният атентат на Наполеон Бонапарт бе временно нарушил, техни величества австрийският император, кралят на Съединеното кралство на Великобритания и Ирландия, кралят на Прусия и всеруският император, считайки, че мирът в Европа е съществено свързан със закрепването на този ред, основан върху поддържането на кралската власт и конституционната харта, и желаейки да употребят всички свои средства, за да може общото спокойствие, предмет на въжделенията на човечеството и постоянна цел на техните усилия, да не бъде отново смутено; желаейки освен това да се заздравят връзките, които ги свързват за общо благо на техните народи, решиха да дадат на принципите, осветени с договорите в Шомон от 1 март 1814 г. и във Виена от 25 март 1815 г., приложение, най-подходящо за сегашното положение, и да определят предварително с тържествен акт принципите, които те възнамеряват да следват, за да предпазят Европа от опасностите, които биха могли да я застрашат.

Чл. I. Високите договарящи страни взаимно си обещават да поддържат подписания днес договор с н. христ. величество[1] и да следят постановленията на този договор, както и тези на отнасящите се до него особени конвенции да бъдат строго, вярно и цялостно изпълнени.

Чл. II. Участвувайки в току-що приключената война, за да поддържат ненарушими споразуменията, сключени в Париж през миналата година за сигурността и в интерес на Европа, високите договарящи страни решиха, че е целесъобразно да подновят с настоящия акт и да потвърдят поменатите споразумения като взаимно задължителни с изключение на измененията, които са направени с подписания днес договор с пълномощниците на н. христ. величество и особено тези, с които Наполеон Бонапарт и неговият род са лишени завинаги от върховната власт във Франция съгласно договора от 11 април 1814 г., което лишаване договарящите държави се задължават с настоящия акт да поддържат в пълна сила и ако е необходимо — с всички свои сили.

[1] Френския крал.

Тъй като революционните принципи, които подкрепиха последната престъпна узурпация, биха могли все още под други форми да измъчат Франция и да застрашат по този начин спокойствието на другите държави, високите договарящи държави, признавайки тържествено задължението да удвоят грижите си, за да бдят при такива обстоятелства за спокойствието и интересите на своите народи, се задължават, в случай че такова нещастно събитие отново възникне, да уговорят помежду си и с н. христ. величество мерките, които ще сметнат за необходими за сигурността на своите държави и за общото спокойствие в Европа.

Чл. III. Като се споразумяха с н. хр. величество да държат в продължение на няколко години ред военни позиции във Франция с един корпус съюзнически войски, високите договарящи страни са имали предвид да осигурят колкото им е възможно действието на разпоредбите на чл. I и II на настоящия договор; готови винаги да употребят всяка мярка, с която може да се осигури спокойствието в Европа чрез поддържане на установения ред във Франция, те се задължават, в случай че казаният армейски корпус бъде нападнат или бъде застрашен от нападение във Франция, както и в случай че самите бъдат принудени да влязат във война против Франция за поддържане на някое от казаните постановления или за осигуряване и поддържане на големите интереси, засегнати от тях, да дадат незабавно извън останалите във Франция сили по един пълен контингент от 60 хиляди души съгласно постановленията на Шомонския договор (чл. VII и VIII) или такава част от тоя контингент, която ще трябва да се постави в действие според изискванията на случая.

Чл. IV. Ако силите, определени в предшествуващия член, бъдат за нещастие недостатъчни, високите договарящи страни без губене на време ще се споразумеят относно допълнителното число войски, които всяка една ще достави за поддържане на общото дело, и в случай на нужда те се задължават да употребят всички свои сили, за да доведат войната до бърз и щастлив изход, като си запазват право относно мира, който ще подпишат по общо съгласие, да установят помежду си споразумения, способни да дадат на Европа достатъчна гаранция срещу ново появяване на подобно бедствие.

Чл. V. Високите договарящи държави, единни по отношение разпоредбите, които се съдържат в предшествуващите членове, за да осигурят действието на своите задължения, докато трае временната окупация, заявяват освен това, че след изтичане срока на тази мярка посочените задължения ще останат в сила за изпълнение на мерките, които ще бъдат признати за необходими за поддържане на разпоредбите в чл. I и II на настоящия договор.

Чл. VI. За да се осигури и улесни изпълняването на настоящия договор и за да се заздравят тесните отношения, които сближават днес четиримата владетели..., високите договарящи страни са съгласни да подновят в определено време... проучването на мерки, които във всяко време ще бъдат сметнати за най-спасителни за спокойствието и напредъка на народите и за поддържане на мира в Европа.

(Съглашението между четирите държави е оформено с отделни двустранни договори между тях.)

Descamps et Renault, t. I, p. 543.

№ 42

Таен договор за отбранителен съюз против Русия и Прусия, сключен между Франция, Австрия и Великобритания във Виена на 3 януари 1815 година

Чл. 1. Високите договарящи страни взаимно се задължават... да действуват съвместно върху началата на пълно безкористие и най-пълна добросъвестност и така, че при изпълнение на Парижкия договор споразуменията, с които трябва да се допълнят неговите постановления, да бъдат изпълнени по начин, който най-много отговаря на истинския дух на този договор. Ако вследствие на предложенията, които те биха направили и биха поддържали по взаимно споразумение, или поради вражда към тези предложения владенията на някои от тях бъдат нападнати, тогава... те се задължават... да се смятат и трите за нападнати, да действуват съвместно и взаимно да си оказват съдействие, за да отхвърлят това нападение с всички посочени по-долу сили.

Чл. 2. Ако поради горепосочената причина, която единствена може да създаде повод за изпълнение на договора, една от високите договарящи страни бъде подложена на опасност от страна на една или на няколко държави, другите две страни трябва да положат чрез приятелска намеса старания, доколкото това зависи от тях, да бъде предотвратено нападението.

Чл. 3. (Ако приятелската намеса не успее, на нападнатата държава всяка от другите страни оказва помощ в размер на 150-хилядна войска.)

Чл. 5. (Англия има право да замени своя контингент с чужди войски, наети от Англия, или да заплати по 20 фунта стерлинги за един пехотинец и по 30 фунта стерлинги за кавалерист.)

Чл. 8. (Задължение на страните да не сключват сепаративен мир.)

Чл. 9. Задължението, поето въз основа на настоящия договор, не може да накърни задълженията, които високите договарящи страни или една от тях биха могли да имат, и не могат да пречат на задълженията, които те се намерили за разумно да сключат с други държави, доколкото те не противоречат или няма да противоречат на целите на настоящия съюз.

Чл. 10. Високите договарящи страни, като нямат намерение да добиват увеличаване (териториално) и въодушевени само от единствено желание да си осигурят взаимно осъществяването на своите права и изпълнението на своите задължения като независими държави, задължават се, в случай че... възникне война, да считат Парижкия договор в сила и при сключването на мира да уредят... границите на своите владения според тяхната принадлежност.

Чл. 11. Те се споразумяват освен това да уреждат всички други въпроси по взаимно съгласие, като се присъединяват, доколкото обстоятелствата могат да позволят, към принципите и положенията на поменатия по-горе Парижки договор.

Чл. 12. (Предвижда се право на страните да поканят други държави да се присъединят към договора.)

Чл. 13. (По отношение владенията на Великобритания постановленията на договора имат сила само в случай че нападението се извърши срещу Хановер. Договорът се признава също така за имащ сила при нападение срещу владенията на Обединените провинции, т. е. на Холандия...)

Ключников и Сабанин, I. стр. 111.

№ 44

Парижкият мирен договор с Франция, сключен на 20 ноември 1815 г.[1]

(В преамбюла на договора се заявява, че съюзните държави са успели с общи усилия и с успеха на оръжието си да запазят Франция и Европа от сътресението, което ги е заплашвало вследствие последния атентат на Наполеон и революционната система; че те желаят да заздравят установения ред във Франция, като поддържат кралския авторитет и приложението на конституционната харта, и да възстановят отношения на доверие между Франция и съседите ѝ, смутени от революцията и завоевателната система.)

Чл. I. Границите на Франция ще бъдат тези от 1790 г. с изключение на измененията, означени в настоящия член (следва описание на границите; от Франция откъсват Савоя и я предават на Сардинското кралство, откъсват и други територии — общо с половин милион население).

Чл. II. Градовете и областите, които съгласно предшествуващия член не трябва да съставляват вече част от френската територия, ще бъдат оставени в разположение на съюзените сили...

. . . . . .

Чл. IV. Паричната част на обезщетението, което Франция трябва да даде на съюзените сили, е определена на сумата 700 милиона франка. Начинът, сроковете и гаранциите за плащането на тази сума ще бъдат уредени с отделно съглашение...

Чл. V. Понеже във Франция след толкова бурни сътресения и особено след последната катастрофа се чувствува още положение на безпокойствие и възбуда въпреки бащинските желания на нейния крал и изгодите, предвидени за всички слоеве на поданиците му с конституционната харта, и са нужни предпазни мерки и временни гаранции за сигурността на съседните държави, сметна се за необходимо да

[1] Между Франция и всяка от съюзните държави-победители (Русия, Англия, Прусия и Австрия) са сключени отделни двустранни договори с еднакво съдържание.

бъдат окупирани за известно време военни позиции покрай границите на Франция от съюзнически войски при изричната уговорка, че тази окупация не ще увреди суверенитета на н. кр. вел., нито владението му, както то е признато и потвърдено с настоящия договор.

Количеството на тези войски няма да надминава 150 хиляди човека. Командирът на тази армия ще бъде назначен от съюзените сили (изброяват се градовете и областите, в които ще се поддържа военната окупация).

Крайният срок на тази военна окупация е 5 години. Тя може да завърши преди този срок, ако в края на първите три години съюзените владетели в съгласие с н. вел. краля на Франция, като обсъдят зряло положението и взаимните интереси и напредъка във възстановяването на реда и спокойствието във Франция, се споразумеят да признаят, че основанията за тази мярка са престанали да съществуват. Какъвто и да бъде обаче резултатът от тези разисквания, всички места и позиции, окупирани от съюзните войски, след изтичането на 5 години ще бъдат назабавно опразнени и предадени на н. кр. вел. или на неговите наследници и приемници.

Чл. VII. Във всички страни, които ще преминат под властта на друг господар, както по силата на настоящия договор, така и по силата на споразуменията, които ще се сключат впоследствие, ще бъде позволено на местните жители и на чужденците независимо от социалния им произход или националността им в срок от 6 години, считано от размяната на ратификациите, да продадат, ако пожелаят, своите имоти и да се преселят в страна, която изберат.

Чл. 11. Парижкият договор от 30 май 1814 г., както и заключителният акт на Виенския конгрес от 9 юни 1815 г. се потвърждават и ще бъдат запазени всички техни постановления, които не са изменени с клаузи на настоящия договор.

(В добавъчен член договарящите страни изказват желание да вземат мерки за пълно и общо премахване на търговията с негри и се задължават по тоя въпрос да осигурят успешното приложение на принципите, прокламирани с декларацията на Виенския конгрес от 8 февруари 1815 г.)

. . . . . .

Descamps et Renault, t, I, p. 523

№ 45

Заключителен акт на Виенския конгрес от 9 юни 1815 г.

Силите, които подписаха сключения в Париж договор от 30 май 1814 г., събрани във Виена... със своите съюзни принцове и държави, за да допълнят постановленията на споменатия договор и да добавят споразуменията, станали необходими поради състоянието, в което Европа се намираше вследствие на последната война, желаейки да включат в една обща спогодба резултатите на своите преговори..., на-

товариха подписаните пълномощници да съберат в един общ документ постановленията от висш и постоянен интерес и да прибавят към този акт като неразделни части на споразуменията на конгреса договорите, конвенциите, декларациите, правилниците и други особени актове, както са цитирани в настоящия договор.

. . . . . .

Чл. I. Варшавското херцогство с изключение на областите и окръзите, за които е постановено друго в следващите членове, се присъединява към Руската империя. То ще бъде безвъзвратно свързано чрез своята конституция с Русия, за да бъде владяно за вечни времена от н. в. всеруския император, неговите наследници и приемници. Н. и. в. си запазва правото да даде на тази държава, която се ползува с отделно управление, вътрешно административно устройство, което намери за подходящо. Той ще приеме заедно с другите си титли и тази на цар и крал на Полша...

Поляците, поданици съответно на Русия, Австрия и Прусия, ще получат представителство и национални институции, уредени съгласно формата на политическия ред, който всяко едно от правителствата, на които те са подвластни, ще сметне за полезно и подходящо да им даде.

Чл. II. Частта от Варшавското херцогство, която н. и. в. пруският крал ще притежава в пълно владение и собственост за себе си и за своите наследници под наименованието Познанско велико херцогство, ще има следните граници (следва описание на границите).

Чл. III. Н. и. в. и апостолически крал[1] ще притежава в пълна собственост и владение солниците на Виеличка, както и териториите, които им принадлежат.

Чл. IV. Талвегът на р. Висла ще разделя Галиция от територията на свободния гр. Краков. Той ще служи също за граница между Галиция и предната част на Варшавското херцогство, придадена към владенията на н. в. всеруския император...

Чл. V. Н. в. всеруският император отстъпва на н. и. в. и апостолически крал окръзите, които бяха откъснати от Източна Галиция съгласно Виенския договор от 1809 г.

Чл. VI. Градът Краков с територията си се обявява за вечни времена свободен град, независим и строго неутрален под покровителството на Русия, Австрия и Прусия.

Чл. VII. (Описва се границата на областта на Краков.)

Чл. IX. Дворовете на Русия, Австрия и Прусия се задължават да уважават и изискват да бъде уважаван във всяко време неутралитетът на свободния град Краков и неговата околност; там не може да се изпраща военна сила под какъвто и да е предлог. В замяна на това условено е и изрично уговорено, че в свободния град и територията на Краков не може да се даде убежище или закрила на бегълци, дезертьори или преследвани от закона лица, произхождащи от страните на някои от поменатите сили, и при искане за екстрадиция, направено от компетентните власти, такива лица ще бъдат задържани и преда-

[1] Австрийският император

вани веднага под силна охрана на стражата, която ще бъде натоварена да ги приеме на границата.

. . . . . .

Чл. XI. Ще се даде пълна, обща и специална амнистия за всички лица независимо от техния ранг, пол или положение.

Чл. XII. Като последица от предходния член в бъдеще никой не може да бъде търсен или безпокоен по никакъв начин за пряко или косвено участие когато и да е в гражданските или военните политически събития в Полша. Всички процеси, преследвания или издирвания ще се считат за нестанали; секвестрите или временните конфискации ще бъдат вдигнати и няма да се дава ход на акт, произхождащ от подобна причина.

. . . . . .

Чл. XIV. Установените принципи за свободно плаване по реките и каналите по цялата територия на бивша Полша, както и за посещаване на пристанищата, за движение на произведенията на земеделието и на промишлеността между различните полски области, за транзитната търговия... ще бъдат неизменно спазвани.

Чл. XV. Н. в. саксонският крал се отказва за вечни времена за себе си и за своето поколение и наследници в полза на пруския крал от всички свои права и титри върху областите, окръзите, териториите или части от териториите на кралство Саксония, означени по-долу, и н. в. пруският крал ще притежава тези земи в пълен суверенитет и собственост и ще ги присъедини към своята монархия. (Следва описание на линията, с която се отделят откъснатите части и владения на Саксония.)

. . . . . .

Чл. XIX. Н. в. пруският крал и н. в. саксонският крал, желаейки да отстранят старателно всеки повод за бъдещи контестации или спорове, се отказват всеки от своя страна и в полза един на друг от всички феодални права и претенции, които ще упражняват или биха упражнявали вън от границите, определени в настоящия договор.

. . . . . .

Чл. XXIII. Понеже н. в. пруският крал в резултат на последната война е влязал във владение на някои области и територии, отстъпени с Тилзитския мир, признава се с настоящия член и се заявява, че негово величество, неговите наследници и приемници ще притежават както и преди в пълен суверенитет и собственост следните земи: (изброяват се полски земи, Данциг и околностите му, част от Магдебургското херцогство, разни херцогства и графства).

Чл. XXIV. Н. в. пруският крал ще присъедини към своята монархия в Германия отсам Рейн, за да бъдат притежавани от него и от неговите приемници в пълна собственост и суверенитет, следните земи: (изброяват се откъснати саксонски провинции, кьолнски земи, Вестфалия и др.).

Чл. XXV. Н. в. пруският крал ще притежава също в пълна собственост и суверенитет земите, разположени върху левия бряг на Рейн и включени в границата, посочена по-долу: (следва описание).

. . . . . .

Чл. XXVII. Н. в. пруският крал отстъпва на н. в. краля на обединеното кралство Великобритания и Ирландия, хановерски крал, за да бъдат притежавани от негово величество и от неговите приемници в пълна собственост и суверенитет: (следва изоброяване на градове и места, с които се увеличава територията на Хановерското кралство).

. . . . . .

Чл. XXIX. Н. в. кралят на обединеното кралство Великобритания и Ирландия, хановерски крал, отстъпва на в. в. пруския крал, за да бъдат притежавани в пълна собственост и суверенитет от него и от неговите приемници: 1. Частта от херцогството Лоенбург, разположена върху десния бряг на Елба ... (Изброяват се още отделни окръзи и села.)

(В много членове са изложени споразумения между пруския крал и различни германски князе и др. за размяна на територии и взаимно признаване на владения; земи на разни княжества и херцогства се предават на Прусия, Бавария и др.)

Чл. XLVI. Град Франкфурт със своята територия, каквато е била в 1803 г., се обявява за свободен град и ще съставлява част от Германския съюз ...

Чл. XLVII. Негово кралско височество великият херцог на Хесен добива в замяна на Вестфалското херцогство, което се отстъпва на н. в. пруския крал, територия върху левия бряг на Рейн ... с население от 140 000 души.

. . . . . .

Чл. LI. Всички територии и владения по левия бряг на Рейн, в предишните департаменти на Саар и Мон Тонер, както и в предишните департаменти на Фулде и Франкфурт или вклинени между съседни страни, поставени в разположение на съюзените сили с Парижкия договор от 30 май 1814 г., за които територии няма разпореждания в членовете на настоящия договор, преминават в пълен суверенитет и собственост на н. в. австрийския император.

. . . . . .

Чл. LIII. Суверенните владетели и свободните градове на Германия, като се включват тук т. вел. австрийският император, кралете на Прусия, Дания и Холандия, а поименно: австрийският император и пруският крал за всички техни владения, които в миналото са принадлежали на Германската империя; датският крал — за херцогството Холщайн; холандският крал — за великото херцогство Люксембург, установяват помежду си вечна конфедерация, която ще носи името Германска конфедерация.

Чл. LIV. Целта на тази конфедерация е да поддържа външната и вътрешната сигурност на Германия, независимостта и неприкосновеността на конфедерираните държави.

Чл. LV. Членовете на конфедерацията са равноправни; те се задължават еднакво да поддържат акта, който установява техния съюз.

Чл. LVI. Делата на конфедерацията ще бъдат поверени на една Федеративна диета, в която всички членове ще гласуват чрез свои пълномощници било индивидуално, било колективно по следния начин:

(Изброяват се участвуващите държави и държавици, които имат по един глас в Диетата. Няколко малки княжества и свободните градове Любек, Франкфурт, Бремен и Хамбург имат колективно по един глас.)

Чл. LVII. Австрия ще председателствува Федеративната диета. Всяка държава от конфедерацията има право да прави предложения, а председателствуващата е длъжна да ги постави на разискване в определен срок.

Чл. LVIII. Когато се касае за приемане на основни закони или за изменения в основните закони на конфедерацията, за вземане на мерки относно самия федерален акт, за органични институции или за други споразумения от общ интерес, Диетата ще се превърне в Генерално събрание; в такъв случай гласовете ще се разпределят по следния начин според пространството на отделните държави: (Австрия, Прусия, Саксония, Бавария и др. имат по четири гласа, а другите — по 3, 2 и един глас.)

Чл. LIX... Диетата е постоянна; когато обсъжданите въпроси бъдат завършени, може да бъде отложена за определено време — не повече от 4 месеца...

Чл. LXI. Диетата ще заседава във Франкфурт на Майн. Нейното откриване ще стане на 1 септември 1815 г.

Чл. LXII. Първият въпрос, който ще бъде разгледан от Диетата след нейното откриване, ще бъде изработването на основните закони на конфедерацията и нейните органични институции, отнасящи се до външните, военните и вътрешните отношения.

Чл. LXIII. Държавите на конфедерацията се задължават да защищават не само цяла Германия, но и всяка отделна страна в съюза в случай на нападение; те си гарантират взаимно своите владения, включени в този съюз.

Когато е обявена война от конфедерацията, никой член не може да започне отделни преговори с неприятеля, нито да сключва мир или примирие без съгласието на другите.

Конфедерираните държави се задължават също да не воюват помежду си, да не си обявяват война под никакъв предлог и да не разрешават споровете си със силата на оръжието, а да ги отнасят до Диетата. Тя ще използува пътя на посредничеството чрез една комисия; ако не успее и ако се наложи едно правно решение, ще се прибегне до извънредно производство (Austrägal Instanz), добре организирано, на което спорещите страни ще се подчинят безапелационно.

. . . . . .

Чл. LXV. Старите съединени провинции на Холандия и предишните белгийски провинции в границите, определени в следващия член, ще образуват заедно със страните и териториите, посочени в същия член, кралство Холандия...

Чл. LXVI. Линията, в която се включват териториите, които ще съставляват Холандското кралство, е установена така: (следва описание).

Чл. LXVII. Частта на старото херцогство Люксембург в границите, определени в следващия член, се отстъпва също на суверенния

владетел на съединените провинции, сега крал на Холандия, за да бъдат владени вечно от него и от неговите приемници в пълна собственост и суверенност.

Великото херцогство Люксембург, служещо като компенсация за княжествата Насау-Диленбург, Зиген, Хадамар и Диц, ще образува една от държавите на Германската конфедерация и холандският крал ще влезе в системата на тая конфедерация като велик люксембургски херцог с всички прерогативи и привилегии, каквито имат другите германски владетели.

Чл. LXX. Н. в. холандският крал се отказва за вечни времена за себе си и за своите наследници и приемници в полза на н. в. пруския крал от суверенните владения, които династията Насау-Оранж притежаваше в Германия (изброяват се княжествата Диленбург, Диц, Зиген и др.).

. . . . . .

Чл. LXXIV. Всички 19 кантона в тяхната цялост, съществуващи като политическо тяло с конвенцията от 29 дек. 1813 г., се признават като основа на Хелветийската система.

Чл. LXXV. Вале, Женевската територия, Ньошателското княжество се присъединяват към Швейцария и ще образуват три нови кантона. Връща ѝ се долината на Дап като част от кантона Во. (Със следващите текстове се предават селища на швейцарски кантони; част от Савоя се присъединява към Женевския кантон.)

. . . . . .

Чл. LXXXIV. Декларацията с дата 20 март, отправена от силите, които са подписали Парижкия договор, до Диетата на Швейцарската конфедерация и приета от Диетата с акта за присъединяване от 27 май, се потвърждава в цялото ѝ съдържание; установените принципи, както и разпорежданията, предвидени в посочената декларация, се запазват без изменение.

Чл. LXXXV. Границите на държавата на н. в. краля на Сардиния ще бъдат: (описват се границите с Франция, Швейцария, Австрия и др.).

Чл. LXXXVI. Държавите, които са образували предишната Генуезка република, се присъединяват за вечни времена към владенията на н. в. краля на Сардиния...

. . . . . .

Чл. XCIII. Въз основа на отказите, предвидени в Парижкия договор от 30 май 1814 г., силите, подписали настоящия договор, признават н. в. австрийския император, неговите наследници и приемници за законен владетел на областите и териториите, отстъпени изцяло или отчасти с договорите в Кампо Формио от 1797 г., Люневил — 1801 г., Пресбург — 1805 г., с допълнителната конвенция във Фонтенебло — 1807 г. и с Виенския договор от 1809 г. и във владение на които области и територии н. и. в. и апостолически крал влезе вследствие последната война (изброяват се: Истрия, Далмация, б. Венециански острови в Адриатика, Катаро, град Венеция, лагуните и сухоземните области на б. Венецианска държава, херцогства Милано и Мантуа, Тиролското графство, Форалберг, Триест, Горна Каринтия, Хърватия, Фиуме и др.).

Чл. XCIV. Н. и. в. и апостолически крал ще присъедини към своята монархия, за да бъдат притежавани за вечни времена от него и от неговите приемници в пълна собственост и суверенност: 1. Освен сухоземните части на Венецианската държава, за които се спомена в предшествуващия член, други части на посочената държава, както и всяка друга територия, разположена между Тичино, По и Адриатическо море. 2. Долините на Валтелино, Бормио и Чиавена. 3. Териториите, които са образували предишната Рагузка република.

. . . . . .

Чл. XCVI. Общите принципи, възприети от Виенския конгрес за речното корабоплаване, ще се прилагат и за р. По...

(В следващи членове са утвърдени и установени териториите на други владетели в Италия: херцогства Модена, Парма, Тоскана, Княжество Лука, папската област и др.)

. . . . . .

Чл. CIV. Н. в. крал Фердинанд IV се възстановява... на неаполитанския трон и се признава от държавите за крал на кралството на двете Сицилии.

. . . . . .

Чл. CVII. Негово царско височество принц-регентът на Кралство Португалия и на кралство Бразилия се задължава да върне на н. христ. вел. (френския крал — б. съст.) френска Гвиана до реката Ойапок, чието устие е разположено между 4-и и 5-и градус северна ширина, която граница Португалия е смятала винаги за установена с Утрехтския договор...

Чл. CVIII. Държавите, чиито владения са разделяни или пресичани от плавателна река, се задължават да уредят по взаимно съгласие всичко, което се отнася до плаването по тази река...

Чл. CIX. Плаването по всички реки, посочени в предшествуващия член, от мястото, гдето стават плавателни, до устието им ще бъде напълно свободно и не може да бъде забранено за търговски цели; разбира се, ще се спазват правилата относно полицията за корабоплаването, които ще се прилагат еднакво за всички и за възможното улесняване на търговията на всички страни. (В следващите членове са изложени общи разпореждания за корабоплаването по такива реки.)

. . . . . .

Чл. CXVII. Особените правила за плаването по Рейн, Некар, Майн, Мозел, Мьоза и Шелда, приложени към настоящия акт, ще имат същата сила, както ако са включени в него текстуално.

. . . . . .

Чл. CXVIII. Договорите, конвенциите, декларациите и правилниците и всички други особени актове, които са прибавени към настоящия договор, се считат неделима част от решенията на конгреса и имат същата сила и значение, както ако са поместени дословно в общия договор — именно:

1. Договорът между Русия и Австрия от 21 април (3 май 1815 г.).
2. Договорът между Русия и Прусия от 21 април (3 май 1815 г).

3. Допълнителният договор относно Краков между Австрия, Прусия и Русия от 21 април (3 май 1815 г.).

4. Договорът между Прусия и Саксония от 18 май 1815 г.

. . . . . .

9. Актът за федералната конституция на Германия от 8 юни 1815 г.

. . . . . .

11. Декларацията на държавите от 20 март относно Швейцарската конфедерация и актът за присъединяване на Дietата от 27 май 1815 г.

. . . . . .

15. Декларацията от 8 февруари 1815 г. относно премахване на търговията с негри.

16. Правилникът за свободно речно плаване.

17. Правилникът за ранга на дипломатическите агенти.

. . . . . .

Descamps et Renault, t. I, p. 443.

№ 46

Постоянният неутралитет на Швейцария

Декларация на Силите относно работите на Швейцарската конфедерация от 20 март 1815 г.

Силите, призовани да се намесят за уреждане на работите на Швейцария в изпълнение на член 6 от Парижкия договор от 30 май 1814 г., като признаха, че общият интерес изисква да бъде установено в полза на Швейцарската общност предимството на един постоянен неутралитет и желаейки чрез териториални реституции и отстъпки да ѝ създадат средства за осигуряване на нейната независимост и за поддържане неутралитета ѝ;

като събраха всички сведения относно интересите на различните кантони и взеха под внимание исканията, отправени от швейцарската легация;

заявяват, че щом швейцарската Диета даде по съответния ред съгласието си относно разпоредбите, включени в настоящата спогодба, ще бъде изработен акт, съдържащ признаване и гарантиране от страна на всички сили постоянния неутралитет на Швейцария в новите ѝ граници, който акт ще бъде част от оня, с който в изпълнение на чл. 32 от поменатия Парижки договор от 30 май 1814 г. трябва да се допълнят разпоредбите на същия договор.

Акт за присъединяване на Швейцарската конфедерация от 27 май 1815 г.

1. Дietата от името на Швейцарската конфедерация се присъединява към декларацията на Виенския конгрес от 20 март 1815 г. и обещава, че разпоредбите на това споразумение ще бъдат вярно и свято спазвани.

2. Чрез настоящето Диетата изразява вечната признателност на швейцарската нация към високодоговарящите сили, които, като установяват с казаната декларация една по-благоприятна демаркационна линия, която й възвръща стари важни граници, присъединяват три нови кантона към конфедерацията и тържествено обещават да признаят и гарантират постоянния неутралитет, който общият интерес на Европа налага в полза на Швейцария. Диетата засвидетелствува същите чувства на признателност за постоянното благоволение, с което августейшите владетели се заеха да приключат възникналите между кантоните спорове.

3. Вследствие на настоящия акт за присъединяване и на нотата, отправена на 20 март до швейцарските министри във Виена от княз Метерних, председател на конференциите на силите, Диетата изказва пожелание министрите на техни величества в Швейцария да поставят въз основа на своите нареждания и пълномощия в пълно действие разпоредбите на декларацията от 20 март и да осигурят изпълнението на установените в нея задължения.

Декларация за признаване постоянния неутралитет на Швейцария и за неприкосновеност на нейната територия, приета на 20 ноември 1815 г. в Париж

След като присъединяването на Швейцария към декларацията, направена във Виена на 20 март 1815 г. от силите, подписали Парижкия мир, бе съобщено в надлежна форма на министрите на императорските и кралските дворове чрез резолюцията на Диетата от 27 май, нищо вече не пречеше да бъде изготвен актът за признаване и гарантиране на постоянния неутралитет на Швейцария в новите й граници съгласно казаната декларация. Обаче силите намериха за уместно да отложат подписването на този акт досега поради промените, които военните събития и последвалите споразумения можеха да внесат относно границите на Швейцария, и измененията, които можеха също да последват по отношение на постановленията за територията, която трябва да се ползува от предимствата на швейцарския неутралитет.

Понеже тези промени са определени сега с постановленията на Парижкия договор от днешна дата, силите, подписали Виенската декларация от 20 март, признават с настоящия акт по изричен и достоверен начин постоянния неутралитет на Швейцария и гарантират целостта и неприкосновеността на нейната територия в новите й граници, както те са определени както от Виенския конгрес, така и от Парижкия договор за мир от днешна дата и както ще бъдат допълнително определени съобразно с изложението в тук приложения протокол от 3 ноември, който предвижда в полза на Швейцарската конфедерация ново териториално увеличение за сметка на територията на Савоя, за да се окръгли Женевският кантон...

Силите, подписали декларацията от 20 март, обявяват по достоверен начин с настоящия акт, че неутралитетът и неприкосновеността на Швейцария, както и нейната независимост от всяко чуждо влияние са съобразни с истинските интереси на политиката на цяла Европа.

Те заявяват освен това, че не може, нито трябва да се извлича каквото и да е неблагоприятно заключение за правата на Швейцария, за неутралитета и неприкосновеността на територията ѝ от събитията, които предизвикаха преминаването на съюзнически войски през една част от швейцарската територия.

Това преминаване, станало със съгласието на кантоните по съглашението от 20 март, бе необходима последица от откритото присъединяване на Швейцария към началата, обявени от силите, подписали съюзния договор от 20 март.

Силите признават със задоволство, че жителите на Швейцария показаха в този момент на изпитание какви големи жертви знаят да правят за общото благо и за каузата, защищавана от всички европейски сили; че Швейцария е достойна да постигне предимствата, които ѝ са дадени с решенията на Виенския конгрес, с днешния Парижки договор за мир, както и с настоящия акт, към който са поканени да се присъединят всички държави в Европа.

Descamps et Renault, t I, p. 542.

ПОД ГНЕТА НА СВЕЩЕНИЯ СЪЮЗ

Виенският конгрес откри нов период в международните отношения. Под прикритието на „принципа на легитимизма" бяха възстановени старите феодални порядки, свалените монарси бяха върнати на престола, политическата карта на Европа бе прекроена в угода на династическите интереси.

С договора за Свещения съюз европейската реакция обедини силите си за запазване на виенското статукво и за потушаване на революцията и на националноосвободителните движения. Главното в съдържанието на този договор бе обещанието на монарсите да си „оказват при всички случаи и на всяко място сътрудничество, подкрепа и помощ".

В началото на 20-те години революционно брожение отново обхвана Европа. Избухна революция в Испания, по-късно — революция в Неапол, революционни движения в Португалия, през пролетта на 1821 г. — въстание в Гърция. Ето защо в центъра на работата на трите конгреса на държавите от Свещения съюз — Аахенски (1818), Тропау-Лайбахски (1820—1821) и Веронски (1822) — бе поставен въпросът за борба против революционното движение.

На конгреса в Тропау-Лайбах бе провъзгласен „принципът на намеса". По решение на конгреса Австрия интервенира за задушаване на революцията в Италия. По решение на конгреса във Верона френски войски навлязоха в Испания, за да смажат революционното движение в тази страна.

Но никаква сила не може да спре общественото развитие. След периода на активност, който продължи до 1823 г., започна упадъкът на Свещения съюз. Друга причина за разбиването на Свещения съюз бяха противоречията между участвуващите в него държави. Особено голямо значение имаха противоречията между континенталните държави и Англия.

Първоначално английското правителство подкрепяше дейността на Свещения съюз, макар формално Англия да не бе участник в него. Но постепенно на управляващите кръгове в Англия започна да става ясно, че вместо да подкрепят борбата против националноосвободителните движения, те имат интерес да им съдействуват. Английското правителство разчиташе по такъв начин да разшири английското влияние в света. След идването на власт на Канинг (1822) то започна да противодействува на дейността на Свещения съюз.

Политическата доктрина, носеща името на президента на САЩ Монро, бе създадена в 1823 г. за противодействие срещу намерението на държавите от Свещения съюз да се намесят в Латинска Америка, за да върнат въстаналите испански колонии отново под испанското владичество. Но в нея бе изразено и намерението на САЩ да поставят под свое изключително господство всички латиноамерикански страни. „Америка за САЩ" — този смисъл придоби доктрината Монро.

№ 47

Договор за свещен съюз 14—26 септември 1815 г.

Т. в. императорът на Австрия, пруският крал и императорът на Русия вследствие на големите събития, които отбелязаха развитието през трите последни години в Европа..., убедени искрено, че е необходимо да поставят развитието на своите взаимни отношения върху висшите истини, на които ни учи вечната религия на бога-спасител;

заявяват тържествено, че настоящият акт има за предмет само да изрази пред лицето на света тяхната непоколебима решителност в своите действия било в управлението на своите държави, било в политическите си отношения с всяко друго правителство да се ръководят, само от правилата на тая свята вяра, правила на справедливост, на милосърдие и на мир, които са приложими не само в частния живот, но трябва, напротив, да влияят пряко върху решенията на владетелите и да ръководят всичките им постъпки, тъй като са единственото средство за заздравяване на човешките институции и за премахване на техните недостатъци.

В резултат на това т. в. постигнаха съгласие за следните членове:

Член 1. Съобразно словата на светото писание, които повеляват на всички хора да се отнасят като братя, трите договарящи монарси ще останат обединени с връзките на едно истинско и неразривно братство и смятайки се като съотечественици, ще си оказват при всеки случай и на всяко място сътрудничество, подкрепа и помощ; като бащи на семейства по отношение на своите поданици и войски, те ще ги ръководят в същия дух на братство, от който те са вдъхновени, за да покровителствуват вярата, мира и справедливостта.

Член 2. Поради това единственото начало, приложимо било между казаните правителства, било между техните поданици, ще бъде да си оказват взаимно услуги, да си засвидетелствуват чрез неизменно благоволение оная взаимна привързаност, от която те трябва да бъдат вдъхновени, да се смятат всички като членове на една и съща християнска нация, тъй както и трите съюзени владетели се смятат сами като упълномощени от провидението да управляват три клона на едно и също семейство, а именно: Австрия, Прусия и Русия; признавайки по тоя начин, че християнската нация, от която те и техните народи са част, няма всъщност друг върховен господар освен този, който един-

ствено притежава могъщество, защото само у него са всички съкровища на любовта, на науката и на безкрайната мъдрост, т. е. бог, нашият божествен спасител Исус Христос, словото на всевишния, словото на живота. Поради това т. в. с най-голяма грижа препоръчват на своите народи като единствено средство да се радват на това спокойствие, което се ражда от чистата съвест и което единствено е трайно, да укрепват всеки ден все повече и повече в началата и изпълнението на длъжностите, на които божественият спасител учи хората.

Член 3. Всички държави, които пожелаят тържествено да признаят свещените начала, които са продиктували настоящия акт, и които признаят също колко е важно за щастието на народите, твърде дълго вълнувани, да упражняват занапред тия истини върху човешките съдбини цялото влияние, което им се пада, ще бъдат приети в тоя Свещен съюз колкото с готовност, толкова и с обич.

Descamps et Renault, t. I, p. 514

№ 48

Протокол на конгреса в Аахен за отношенията на съюзените сили с Франция — 15 ноември 1818 г.

Министрите на Австрия, Франция, Великобритания, Прусия и Русия... се събраха на конференция, за да определят отношенията, които... трябва да се установят между Франция и силите, подписали мирния договор от 20 ноември 1815 г., отношения, които, осигурявайки на Франция мястото, което ѝ принадлежи в европейската система, ще я свържат тясно с мирните и благосклонни намерения, които споделят всички владетели, и по този начин ще заздравят общото спокойствие. Като обсъдиха зряло консервативните принципи на големите интереси, които съставляват реда, установен в Европа... чрез Парижкия договор от 30 май 1814 г., Виенския акт и мирния договор от 1815 г., дворовете, подписали настоящия акт, единодушно признават и обявяват:

1) че са твърдо решени да не се отклоняват нито във взаимните си отношения, нито в отношенията, които ги свързват с другите държави, от принципа на тесен съюз, който е направлявал досега техните общи отношения и интереси, съюз, станал по-здрав и ненарушим чрез връзките на християнското братство, което владетелите са създали помежду си;

2) че този съюз, станал толкова по-реален и траен, защото не е свързан с отделен интерес или с временни сметки, не може да има друга цел освен поддържането на общия мир, основан на строго зачитане на задълженията, указани в договорите, и на всички права, произтичащи от тях;

3) че Франция, свързана с другите сили чрез възстановяването на законната и конституционна кралска власт, се задължава да съдействува в бъдеще за поддържането и затвърдяването на една система, която донесе мир в Европа и единствено може да осигури трайност на мира;

4) че ако за да се постигне по-добре горепомената цел силите, които си съдействуваха в този акт, биха сметнали за необходимо да устройват особени срещи било на самите августейши владетели, било на техните министри и съответни пълномощници, за да обсъждат в тях съвместно собствените си интереси, доколкото те се отнасят до предмета на сегашните им съвещания, времето и мястото на тези срещи ще бъдат всеки път установени предварително по дипломатически път; когато в тези срещи се обсъждат дела, свързани специално с интереси на други европейски държави, те ще стават само след формална покана за участие на тези от държавите, които казаните дела засягат, и при изричната резерва за тяхното право да участвуват в тези срещи пряко или чрез свои пълномощници.

. . . . . .

Descamps et Renault, t. I, p. 722.

№ 49

Декларация, подписана в Аахен на 15 ноември 1818 г.[1]

В тези дни, когато делото на общия мир в Европа е завършено с приемането на решение да се изтеглят съюзните войски от пределите на Франция и когато по такъв начин се отменяват последните мерки на предпазливост, които се налагаха досега поради бедствените обстоятелства, упълномощените министри (на страните) по волята на своите господари бързат да съобщят на всички европейски дворове точни сведения за резултатите от аахенските преговори и поради това обявяват:

че конвенцията от 27 септември (9 октомври), с която бе установен окончателно начинът за изпълняване условията на договора от 8/20 ноември 1815 г., считана от владетелите, които са го сключили като завършък на великото дело на мира и на политическата система която трябва да бъде залог за неговото продължаване;

че теснията съюз на монарсите, пазители на тази система, свързани и с единство на мислите, и с чувството за благото на народите им, е най-сигурната гаранция в Европа за нейното бъдещо спокойствие;

че целта на този съюз е една, велика, спасителна и открита за всички. Той не се насочва нито към нови политически замисли, нито към промяна на отношенията, определени със съществуващите договори. Предмет на неговите действия — постоянни и мирни — ще бъде винаги само запазване на спокойствието и затвърдяване на постановленията, които служат за основа и залог за трайността му;

че монарсите, влезли в този съюз, признават за свое главно неизменно задължение във всички връзки както помежду си, така и с другите държави да следват неотклонно указанията на народното право (има се предвид международното право — бел. съст.), защото единст-

[1] На конгреса в Аахен са участвували Русия, Австрия, Великобритания, Прусия и Франция.

вено с изпълняването на неговите предписания в мирно време могат действително да бъдат осигурени независимостта на всяко от правителствата и твърдостта на общата политическа система;

че винаги верни на това спасително начало, съюзените владетели ще се ръководят от него в преговорите при бъдещите срещи между тях или техни пълномощници, какъвто и да бъде предметът на тези срещи съвещание за тяхна собствена полза или обсъждане въпроси на други правителства по тържествено изявено желание на тези правителства. Мисълта, която винаги въодушевява техните съвети и ръководи техните дипломатически отношения, ще ръководи и тези преговори; повод и цел в тях ще бъде всякога спокойствието и общото благо.

С тези чувства съюзните господари завършиха делото, поверено им от небесното провидение. Те няма да престанат да се трудят за неговото утвърждаване, тъй като тържествено признават, че са длъжни и пред бога, и пред повереното им управление на техните народи да дават, колкото е възможно пример на човечеството за правда, съгласие и умереност. Те ще се смятат щастливи, ако могат отсега да насочат всички свои грижи към увеличаване на вътрешното благосъстояние на своите държави, към покровителство на мирните граждански изкуства и възбуждане в сърцата на своите поданици онези спасителни чувства на вяра и нравственост, благотворното действие на които така видимо е отслабнало в нашите злополучни времена.

Ключников и Сабанин, I, стр. 127.

№ 50

Протокол за определяне правото на интервенция на Великите сили, подписан на конгреса в Тропау на 19 ноември 1820 г.[1]

Съюзените правителства, събрани в Тропау за зряло обсъждане на опасностите, на които е изложена Европа вследствие революциите, които една престъпна забрава на дълга направи да избухнат в няколко държави;

желаейки да прибягнат при тези сериозни обстоятелства до законно и спасително прилагане на принципите, на които е основан техният съюз;

желаейки също да поддържат правата, установени с договорите, и да предпазят своите народи и Европа от заразата на престъплението и от неговите печални последици...;

...се споразумяха единодушно да установят с настоящия предварителен протокол основанията на акта, въз основа на който ще им се признаят правото и задължението да определят окончателно мерките, които

[1] На конгреса в Тропау са представени Русия, Австрия и Прусия.

те могат да предприемат, за да предотвратят по-нататъшното развитие на злото, застрашаващо обществения строй, и да помогнат там, където то прави вече своите опустошения и където съюзените сили могат да го достигнат.

. . . . . .

Принципи

I. Държавите, участвуващи в Европейския съюз, които претърпят изменения във вътрешното си устройство вследствие на бунт, чиито последици застрашават и други държави, престават със самия този факт да участвуват в казания съюз и ще останат изключени, докато положението им даде гаранции за законен ред и стабилност.

II. Съюзените сили не ще се ограничат да обявят изключването на такива държави, но верни на принципите, които са провъзгласили, и на дължимото уважение към авторитета на всяко законно правителство, както и на всеки акт, който произтича от неговата свободна воля, те ще се задължат да не признават измененията, станали по незаконни пътища.

III. Когато държавите, в които са станали подобни изменения, възбудят у други страни боязън за непосредствена опасност поради тяхната близост и когато Съюзените сили ще могат да упражнят спрямо тях ефикасно и благотворно действие, за да ги върнат в лоното на Съюза, те ще употребят отначало приятелски постъпки, а след това принудителна сила, ако такава стане необходима.

Приложение

IV. Тъй като кралството на двете Сицилии току-що е претърпяло една от горепоменатите промени и е наложително необходимо и възможно да се приложат спрямо това кралство мерките, означени в предходния член, Съюзените сили постановяват, че тези мерки ще бъдат изпълнени с твърдото намерение

да се зачита политическото съществуване и целостта на това кралство; и с единствената цел

да се върне свободата на краля и на нацията;

да се постави кралската власт във възможност да създаде в кралството на двете Сицилии такъв ред, който може да се държи на собствени основи и без поддръжката на чужда сила, да се предпази от всяко ново революционно сътресение и да осигури на нацията спокойствие и щастие.

V. Независимо от това, дали Съюзените сили ще постигнат посочената по-горе цел чрез приятелски постъпки, или ще бъдат заставени да употребят военна сила, те са съгласни, че плодът на техните общи усилия може да бъде гарантиран за кралството на двете Сицилии и на Европа чрез временното пребиваване на една окупационна армия в Неаполитанската държава...

... Военната окупация ще бъде извършена от австрийската армия от името на договарящите и присъединилите се към този акт сили.

Descamps et Renault, t. I, p. 803.

№ 51

Декларация на Русия, Австрия и Прусия във връзка с революцията в Пиемонт, подписана в Лайбах на 12 май 1821 г.

На Европа са известни причините, които подтикнаха съюзните владетели да вземат мерки за предотвратяване на заговорите и осмиряване на бунтовете ...

В същото време, когато тяхното великодушно намерение се изпълни в Неаполитанското кралство, друг смут ... още по-гнусен, възникна в Пиемонт.

Нито свещените връзки, които толкова векове вече са свързвали кралския савойски дом с подчинения му народ, нито благотворните плодове на просветеното управление, нищо не можа да задържи безпътните хора в пагубния им стремеж.

Начертан бил вече план за обща разруха, злото се проявявало навсякъде и в еднакъв вид; изглежда общ дух е ръководил тези гибелни смутове.

Виновниците за това, нямайки благовидна причина за замисленатa революция, неподдържани от мнението и желанието на нацията, търсят оправдание за своите постъпки в лъжеучения и върху съдействието на нелегални групи основават още по-беззаконни надежди ... Войските на съюзените владетели ... дойдоха на помощ на народа, поробен от бунтовниците, и войната незабавно бе прекратена ... Но при тези сериозни обстоятелства и при такова затруднително положение съюзените държави в съгласие с т. в. краля на двете Сицилии и сардинския крал сметнаха за необходимо да вземат предпазни мерки ... Войските, чието присъствие беше нужно за възстановяване на реда, остават за известно време в определени ... места единствено, за да охраняват законната власт и да ѝ помагат ...

Правосъдието и безкористието, които въодушевяваха съвещанията на съюзените монарси, винаги ще ръководят тяхната политика ... Самите последици от усмирения опасен смут ще послужат за утвърдяване на мира, който народните врагове се стараят да нарушат, и на сегашния политически ред, с който са свързани неразривно спокойствието и щастието на Европа.

Движени от тези чувства, съюзените владетели при завършване на преговорите в Лайбах решиха да обявят на света началата, от които те се ръководеха, като решиха твърдо да не отстъпват никога от тях. В тяхното единодушие всички хора с добра воля ще виждат винаги и ще намират надежден щит срещу покушенията на бунтовниците ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 130.

№ 52

Протокол на Веронския конгрес, подписан от Русия, Австрия, Прусия и Франция на 1 декември 1822 г. във връзка с революцията в Испания

. . . . . .

Чл. 1. Трите случая, при които предвидените споразумения между четирите държави, подписали настоящия протокол, ще станат непосредствено задължителни, са:

1. Случай на въоръжено нападение от страна на Испания срещу френска територия или официален акт на испанското правителство, с който се подбуждат непосредствено към въстание поданиците на една или друга държава.

2. Случай на обявяване н. в. краля на Испания за свален от трона или на процес, насочен против неговата августейша личност, или посегателство от подобен род срещу членове на неговото семейство.

3. Случай на формален акт на испанското правителство, нарушаващ законните наследствени права на кралската фамилия.

Чл. 2. Тъй като независимо от гореописаните и определени случаи може да се представи и такъв, който един или друг от подписалите настоящия акт дворове да сметне, че има същото значение и следва да доведе до същите последици . . . , постановява се, че в подобен случай . . . министрите на високите дворове ще се свържат с френския кабинет за обсъждане и определяне, дали даденият случай трябва да се смята за принадлежащ към категорията на предвидените и определените за „casus foederis“ . . .

Ключников и Сабанин, I, стр 131.

№ 53

Послание на президента на САЩ до конгреса. Установяване на системата Монрое 2 декември 1823 г.

. . . . . .

По време на преговорите (с руското правителство — бел. съст.) . . . бе признато за уместно да се използува поводът, за да се заяви като принцип, с който са свързани правата и интересите на Съединените щати, че американският континент поради свободното и независимо положение, което придоби и което запазва, не трябва занапред да бъде смятан като обект за колонизация от страна на някои европейски държави . . .

. . . Във войните на европейските държави по въпроси, засягащи само тях, ние не сме вземали никога участие и не би съответствувало на нашата политика да действуваме иначе. Само когато са нарушени наши права или са заплашени сериозно, ние отговаряме на оскърбението и се приготвяме за защита.

По необходимост ние сме свързани по-тясно със събитията в това полукълбо по причини, които трябва да са ясни за всички . . .

Политическата система на съюзените сили в това отношение е съществено различна от тази на Америка. Това различие произтича от разликата, която съществува между техните правителства... Обаче искрените и приятелските отношения, които съществуват между Съединените щати и съюзените сили, ни задължават да заявим, че всеки опит от тяхна страна да разпространят действието на своята политическа система върху някоя част от това полукълбо, ние ще считаме опасен за нашия мир и благополучие... Ние не ще се намесваме и не се намесвахме в съдбата на съществуващите колонии или протекторати на някоя европейска държава. Но по отношение правителствата, които са обявили своята независимост и я поддържат и независимостта на които ние... по справедливи основания сме признали, всяка намеса с цел да бъдат угнетени или по друг начин да се въздействува върху съдбата им от страна на някоя европейска държава ние не можем да не преценяваме другояче освен като проява на враждебни намерения по отношение Съединените щати. По време на войната между тези нови държави и Испания ние обявихме неутралитет, като същевременно ги признахме. На това ние стояхме и ще продължаваме да стоим, доколкото не стане някоя промяна, която да застави компетентните власти на нашето правителство в интерес на безопасността на Съединените щати да направят съответни изменения.

Последните събития в Испания и Португалия показаха, че в Европа не е още спокойно. Не може да се посочи по-сериозно доказателство за това важно обстоятелство от туй, че съюзените държави счетоха за нужно... да се намесят със сила във вътрешните работи на Испания.

... Нашата политика спрямо Европа, възприета в началото на войните, които толкова дълго разтърсваха тая част на света, остава същата и се свежда до това: ненамеса във вътрешните работи на европейска държава; признаване на правителствата de facto, като законни правителства; развиване на приятелски отношения с тях и поддържане на тия отношения с искрена, твърда и мъжествена политика, като съчувствуваме на справедливите искания на всяка държава и не допускаме оскърбления, откъдето и да са.

По отношение нашия континент обстоятелствата са явно други. Невъзможно е съюзените държави да разпространят своята политическа система на каквато и да е част на континента, без да нарушат нашия мир и щастие. И никой не може да повярва, че нашите южни братя, оставени на себе си, биха се съгласили на това доброволно. Невъзможно е също да гледаме и ние с безразличие такава намеса в каквато и да било форма.

Ако разгледаме сравнителната сила и ресурсите на Испания и тия нови правителства и на разстоянието, което ги разделя, очевидно е, че тя (Испания) не ще може никога да ги покори. Досега истинската политика на Съединените щати се състои в това, да бъдат предоставени тия страни на себе си с надежда, че другите държави последват същия път...

Ключников и Сабанин, I, стр. 133.

ИЗТОЧНИЯТ ВЪПРОС ПРЕЗ XVIII–XIX ВЕК

Съдържанието на „източния въпрос" – това е борбата между големите европейски държави за надмощие на Балканите и в Изтока. Обширната феодална турска империя се намираше в процеса на разложение. Големите европейски държави се стремяха да откъснат части от нея.

За царска Русия източният въпрос винаги е бил в центъра на нейната външна политика. Стремежът на Русия да използува затрудненията на Турция, за да се укрепи на Балканите и Проливите, неизменно се сблъскваше с противодействието на другите държави.

Английското правителство не желаеше да допусне Русия да се превърне в средиземноморска държава и само се стремеше да постави под английско господство разпадащата се турска империя. Австрия също бе претендент за владение на Балканите. Претенции главно в Средиземноморието имаше и Франция.

Настоящият дял съдържа някои международни документи, свързани главно с политиката на царска Русия по източния въпрос (Кючук-кайнарджишкия договор от 1774 г., Яшкия от 1791 г., Букурещкия от 1812 г. и др.).

Руско-турската война в 1828—1829 г. завърши с Одринския мирен договор, по силата на който Турция бе принудена да даде на Сърбия политическа автономия. Съгласно Лондонския протокол на великите държави от 1830 г. Гърция бе обявена за независима държава. Дунавските княжества получиха особени права. Засили се руското влияние на Балканите.

Най-голям успех на руската политика по източния въпрос бе подписването на Ункярскелеския договор от 1833 г., който даваше възможност на Русия да окупира Проливите „в случай че се явят обстоятелства, които биха подбудили Блестящата Порта да поиска от Русия войнска и морска помощ". С допълнителен протокол Турция поемаше задължение в случай на война между Русия и трета държава да затвори Проливите за чужди военни кораби.

Англия, а също Франция и Австрия отказаха да признаят Ункярскелеския договор. Трите държави заявиха, че ще водят борба за неговото отменяване.

В обстановката, която се създаде от юлската революция във Франция, Николай I потърси подкрепата на Англия за борба против революцията и прие условието, което постави английското правителство: Русия да се откаже от придобивките си в Проливите. С Лондонската конвенция от 1841 г. бе провъзгласено измисленото от англий-

ската дипломация „древно правило“, че Проливите са закрити за всички военни кораби, в това число и за руските.

Опитът на Русия в средата на XIX век да разреши сама източния въпрос в своя полза претърпя неуспех. Русия не прецени вярно обстановката. Тя се изправи пред една коалиция на европейски държави и в Кримската война претърпя тежко поражение.

С Парижкия мирен договор от 1856 г. бе обявено „неутрализирането“ на Черно море. Русия бе задължена да разруши своите укрепления по черноморското крайбрежие; не можеше да има военни кораби в Черно море. Руският протекторат над Молдавия бе отменен. Русия бе лишена от правото си на закрилник на християнското население в Отоманската империя. Външната политика на Русия загуби своето пораншно влияние.

В 1870 г. се създаде обстановка, благоприятна за Русия да поиска отменяване на някои най-тежки за нея постановления на Парижкия мирен договор от 1856 г. Германия, която се стремеше да осигури неутралитет на Русия във войната с Франция, ѝ бе обещала подкрепа по тоя въпрос. Франция, която бе претърпяла поражение, нямаше възможност да се противопостави. Англия остана изолирана. Министърът на външните работи на Русия Горчаков извести европейските държави, че Русия се отказва от постановленията на Парижкия мирен договор от 1856 г., ограничаващи правата ѝ в Черно море. С Лондонската конвенция от 1871 г. Парижкият мирен договор бе изменен в съгласие с исканията на Русия.

№ 54

Мирен договор между Русия и Турция, сключен при с. Кючук-Кайнарджа на 10 12 юли 1774 г.

Чл. 1. Всички действия на неприятелство и на вражда, които съществуваха до този момент между двете държави, ще престанат отсега и завинаги и всички враждебни действия и вреди, причинени чрез оръжието или другояче, както и всичко друго, направено или извършено от едната или от другата страна, ще бъде покрито с вечна забрава и за него не ще се отмъщава по никакъв начин: напротив, между двете страни ще съществува вечен, траен и ненарушим мир както по суша, така и по море. Ще се поддържа също искрено съгласие, вечно и ненарушимо приятелство при най-добросъвестно изпълнение и спазване на тези членове и на създадения съюз между двете високи договарящи страни, нейно високо императорско величество и негово величество султана, техните наследници и низходящи и също между империите, владенията, областите, поданиците и жителите на двете страни...

Чл. 2. Ако след сключване на този мир и размяна на ратификациите някои поданици на двете империи, извършили тежко престъпление или уличени в непокорство или предателство, биха пожелали да

се скрият или да потърсят убежище в една от двете сили, те не ще бъдат приети под никакъв предлог и още по-малко ще могат да намерят покровителство; те ще бъдат предадени на мястото или най-малко изгонени от владенията на държавата, в която са избягали... Изключение ще се прави само за онези, които биха приели християнската вяра в Руската империя или мохамеданската — в Отоманската империя. Също така, ако ония поданици на двете империи, както християни, така и мохамедани, извършили престъпление по какъвто и да било повод, минат от едната империя в другата, те трябва да бъдат предадени на мястото, щом бъдат поискани.

Чл. 3. Всички татарски народи в Крим, Буджака, Кубан, Иедистан, Джанбуилук, Иедишкул без изключение ще бъдат признати от двете империи свободни и изцяло независими от всяка чужда сила и ще се поставят под непосредствената власт на своя собствен хан от племето на Чингис-Хан, избран и настанен със съгласието и единодушното одобрение на татарските племена, който ще ги управлява според техните закони и техните стари обичаи, без да дава някога и в никое време сметка на чужда сила: следователно нито Руският двор, нито отоманската Порта ще се месят по някакъв начин в избора и настаняването на казания княз и още по-малко в техните домашни, политически, граждански или вътрешни работи. Колкото се отнася до религиозните церемонии, понеже татарите изповядват същия култ, както мюсюлманите и понеже н. в. султанът се счита суверен — халиф на мохамеданската религия, те ще се отнасят спрямо него, както е предписано от заповедите на техния закон, без да се компрометира с това тяхната политическа и гражданска свобода, както тя бе установена.

Руската империя връща на татарския народ (с изключение на крепостите Керч и Еникале с техните окръзи и пристанища, които Русия задържа за себе си) всички градове, крепости, населени места, земи и пристанища, завладени в Крим и в Кубан от руските войски, окръзите между реките Берда, Кушиводе (или Суска вода) и Днепър, а също цялата земя между Буг и Днестър, която се простира до полските граници, с изключение на крепостта Очаков с нейния бивш окръг, която ще остане, както в миналото, на Високата Порта, като обещава след сключването на мира и размяната на ратификациите да оттегли от всички тия области своите войски. Високата Порта се задължава също така от своя страна да се откаже от всички права, които може да има върху крепостите, градовете, населените места и пр. в Крим, в Кубан и в о. Таман и да не изпраща никога в тия места гарнизони или други въоръжени войскови части и следователно да остави на татарите по същия начин, както Русия, тези области, за да бъдат в тяхно пълно и истинско разпореждане, под тяхно управление и непосредствена и независима власт.

Чл. 4. Според естественото право на всяка държава да прави в своята собствена страна всякакви разпореждания, които тя смята за необходими, двете империи ще имат взаимно пълна и неограничена свобода да строят в своите държави и вътре в своите граници кре-

пости, градове, паланки, постройки и жилища..., а също да поправят и подновяват старите крепости, градове, места и други.

Чл. 5. След сключването на този щастлив мир и подновяване на искреното приятелство и добро съседство императорският руски двор ще има винаги при Високата Порта един министър от втора степен, т. е. пратеник или пълномощен министър и Високата порта ще му отдава всички почести и всичкото внимание, които отдава на министрите на най-великите сили. Във всички публични действия казаният министър или пратеник ще върви винаги непосредствено след този на германския император, ако последният има същото положение; а ако този министър на императора има различно положение, т. е. по-високо или по-ниско, министърът или пратеникът на Русия ще върви непосредствено след холандския посланик или ако той отсъствува — след венецианския посланик.

. . . . . .

Чл. 7. Високата Порта обещава постоянно покровителство на християнската вяра и на нейните църкви. Тя позволява на министъра на руския императорски двор да прави при всеки случай представления пред Портата както в полза на църквата, построена в Цариград, за която ще бъде поменато в чл. 14, така и в полза на тия, които служат в нея; и обещава да обръща внимание на тия постъпки като изходящи от почитана личност, която принадлежи на съседна и приятелска държава.

Чл. 8. На всички поданици на Руската империя, духовни лица и миряни ще се разрешава да посещават свободно светия град Ерусалим и другите почитани места и от тия поклоници и пътници нито в Ерусалим, нито в други места, както и по пътищата няма да се иска никакъв харач (право за преминаване), данък или друга такса. Но те ще бъдат снабдени с паспорти или надлежни фермани, каквито се дават на поданиците на другите сили. Не ще им се причинява никаква неправда или обида, докато са в земите на Отоманската империя, но, напротив, ще бъдат покровителствувани от законите по най-действителен и пълен начин.

Чл. 11. За обща и взаимна полза на двете империи ще се установи свободно и непрекъснато плаване за търговските кораби, принадлежащи на двете договарящи сили, върху всички морета, които мият техните държави; Високата Порта позволява на руските търговски кораби свободно минаване в нейните пристанища и във всички места по същия начин, който използуват другите държави в търговията, която вършат от Черно море в Бяло море и, обратно, от Бяло море в Черно море, и да спират във всички пристанища и в притоците и каналите, които свързват тези морета. Високата Порта позволява още на поданиците на Руската империя да търгуват в нейните владения по суша и по море, като плават също по река Дунав, както е обяснено по-горе в настоящия член и с всички привилегии и преимущества, каквито имат в гореказаните владения на Високата Порта най-приятелските и най-облагодетелствувани в търговията нации като французите и англичаните. Капитулациите на тези две нации и други, както ако са вклю-

чени тук дума по дума, трябва във всички случаи да служат за правило както за пряката търговия, така и за руските търговци, които ще плащат същите такси и ще могат да внасят и изнасят всякакъв вид стока и да спират във всяко пристанище и бряг както в Черно море така и във всички други морета, а също в Цариград.

Като позволяват по казания начин на съответните поданици да вършат търговия и мореплаване във всички води без изключение, двете империи позволяват също на своите търговци да спират в техните владения, доколкото техните интереси и работи изискват. С настоящия член те им обещават същата сигурност и свобода, на каквито се радват поданиците на други приятелски дворове.

Понеже за всички случаи е необходимо да се установят консули и вицеконсули във всички места, където Руската империя намери това за необходимо, те ще бъдат третирани и уважавани като другите консули на приятелските държави.

Руската империя от своя страна позволява на поданиците на Високата Порта да търгуват в нейните владения по суша и по море със същите прерогативи и предимства, с каквито се ползуват всички най-приятелски нации в казаната империя, като плащат за това обикновените такси.

Чл. 12. Когато Руският императорски двор пожелае да сключи търговски договори с африканците, т. е. с управителите на Триполи, Тунис и Алжир, Високата Порта се задължава да употреби своята власт и кредит за изпълнение желанието на гореказания двор и да гарантира по отношение на тези управители изпълнението на казаните договори.

Чл. 13. Високата Порта обещава да употребява свещения титул на императрицата на всички руси във всички актове и всички публични писма както във всички други случаи в турския език, именно: т е м а м е н Р у с и е л и л е р у н П а д и ш а х и.

Чл. 14. Високият руски двор подобно на другите сили освен частната църква, построена в министерския дворец, ще може да построи още една в предградието Галата ..., която църква ще бъде общодостъпна и наречена руско-гръцка църква ...

. . . . . .

Чл. 16. Руската империя връща на Високата Порта цяла Бесарабия с градовете Акерман, Килия и Измаил и другите градове и села с всичко, което принадлежи към тях, както и крепостта Бендер; тя връща на Високата Порта двете княжества Влашко и Молдава с всички крепости, градове, паланки и села и изобщо всичко, което е там включено; Високата Порта ги получава при следните условия, които тя се задължава тържествено и обещава да спазва точно:

1. Да спазва по отношение на жителите на казаните княжества ... без всяко изключение пълната и цялостна амнистия и вечното опрощение, уговорени в чл. 1 на тоя договор в полза на всички, които са извършили някакво престъпление или са подозрени, че са действували против интересите на Високата Порта, като ... им възстанови имотите, които са ползували преди настоящата война.

2. Да не пречи по никой начин на свободното проповядване на християнската религия, както и да не се противи на строежа на нови църкви и за възстановяване на стари, както това е ставало в миналото.

3. Да върне на манастирите и на частни лица всички земи и владения, които им принадлежат от старо време и които им са били отнети въпреки всяко право, в околностите на Браила, Хотцин, Бендер и пр., наречени днес раи.

4. Да признае и уважава духовенството...

5. Да даде възможност на ония семейства, които пожелаят да напуснат своето отечество и да се преселят в друга страна, да изнесат своите имоти...

6. Да не се иска нищо от жителите на тия области нито в пари, нито друго за стари сметки...

7. Да не се иска никакво обезщетение или друго плащане за през време на войната, като се имат предвид големите загуби и злини, които са изпитани през това време, нито за още две години от деня на размяна на казания договор.

8. След изтичането на това време Портата обещава да действува с най-голямото възможно човеколюбие и великодушие при налагане на данъците, които да бъдат в пари и да се получават чрез комисарите, изпращани всеки пет години; след плащането на тия данъци никой паша, управител или други не ще може да ги безпокои, нито да иска от тях друго плащане или данък под каквото и да било наименование или предлог; ще им бъде позволено да се ползуват от същите предимства, с които те са се ползували през царуването на покойния Мухамед IV, баща на негово величество.

9. Да позволи още на владетелите на двете княжества Влашко и Молдава да има всеки при Високата Порта шарже д'афер, християни православни... Тези шарже д'афер ще се грижат за интересите на двете княжества и Високата Порта ще се отнася към тях като лица, защитени от международното право...

10. Високата Порта се съгласява също при обстоятелствата, в които се намират казаните две княжества, министрите на руския императорски двор да могат да се застъпват за тях и Високата Порта обещава да взема под внимание тия постъпки...

Чл. 17. Руската империя връща на Високата Порта всички острови в Архипелага, които понастоящем са под нейно владичество...

Чл. 18. Замъкът Кимбурн (или Килборун), разположен при устието на Днепър, с достатъчно околност на левия бряг на казаната река и ъгълът, който образуват пустите места, разположени между Буг и Днепър, остават в постоянна и безспорна собственост на Руската империя.

Чл. 19. Крепостите Иени-кале и Керч (или Керец), разположени в Кримския полуостров, с техните пристанища и с всичко, което включват, както и с териториите им... остават постоянна и безспорна собственост на Руската империя.

Чл. 20. Градът Азов със своята територия... ще принадлежи завинаги на Руската империя.

Чл. 21. Двете Кабарди, т. е. голямата и малката, които поради своето съседство с татарите са в по-голяма връзка с Кримския хан, запазено е право на казания хан да се съгласи ... тия земи да принадлежат на императорския руски двор.

Чл. 22. Двете империи се съгласяват да анулират ... всички предшествуващи договори и съглашения помежду си, вкл. Белградската конвенция и следващите ...

Чл. 23. Колкото се отнася до крепостите, разположени в Грузия и Мингрелия, като Баздаджик (или Богдаджик), Колатис (Кутаис) и Шербан (или Шехербан), завладени от руските войски, Русия ще ги признае като принадлежащи на тези, които са ги владели в старо време или дълго, преди да бъдат притежавани от Високата Порта. След размяната на настоящия договор руските войски ще се изтеглят ... от казаните области на Мингрелия и Грузия ...

Чл. 24. Веднага след подписването и одобрението на тези членове всички руски армии, които се намират в България, на десния бряг на Дунава, ще се оттеглят и в срок един месец след подписването ще минат на левия бряг на реката. Когато всички преминат Дунава, тогава ще се предаде на турките войски Хърсовският замък ... след това ще се пристъпи към евакуиране на Влашко и Бесарабия, което ... трябва да се извърши в срок от два месеца; след като всички войски бъдат изтеглени от тия две провинции, ще се предадат на турските войски крепостта Гюргево, после Браила, градът Измаил, крепостта Килия и след това Акерман.

След като това бъде изпълнено, руската императорска армия ще напусне Молдава и ще мине на левия бряг на Днестър и така евакуирането на всички тези места и страни ще се извърши в течение на пет месеца след подписването на този мир ...; когато руската армия мине на левия бряг на Днестър, тогава ще се предадат на турските войски крепостите Хотцин и Бендер при условие, че в същото време ще бъде предадено в постоянно и безспорно владение на Руската империя замъкът Килбурн с неговата територия, както е вече описано ...

Чл. 25. (Клауза за връщане на военнопленници и др.)

Международни актове и договори, засягащи България, под ред. на Г. Генов, стр. 11 и сл.

№ 55

Руско-турски мирен договор, сключен в Яш на 29 декември 1791 (9 януари 1792 г.)

Чл. 1. (Уговаря се прекратяване на неприятелските действия и на враждата между страните; възстановяване и запазване на вечен мир, постоянна дружба и нерушимо добро съгласие; обявяване на амнистия.)

Чл. 2. (Потвърждават се договорите: мирният договор от 10 юли 1774 г.,[1] пояснителната конвенция към него от 10 март 1779 г., търгов-

[1] Кючуккайнарджийският договор.

ският договор от 10 юни 1783 г. и актът от 28 декември 1783 г. за присъединяване към Руската империя на Крим и Таман, обявяващ за граница реката Кубан.)

Чл. 3. ... Реката Днестър навеки ще бъде граница между двете империи ... .

Чл. 4. (Връщат се на Портата направените от Русия през войната завоевания и специално Бесарабия и Молдавското княжество. Подновяват се задълженията на Портата по отношение Молдавия и Влашко, изложени в Кючуккайнарджийския акт.) ...

№ 56

Мирният договор между Русия и Турция, подписан в Букурещ на 16 28 май 1812 г.

. . . . . .

Чл. 5. Негово величество всеруският император отстъпва и предава на Високата Порта частта от Молдава, разположена на десния бряг на р. Прут, както и велика и мала Влахия заедно с крепостите в сегашното им положение и всички градове, паланки, села и други селища ... и островите на Дунава, с изключение на ония, които са по менати в предшествуващия член.

Договорите и конвенциите относно привилегиите на Молдава и Влашко се потвърждават съгласно началата, изложени в член 5 на прелиминарните договори. Особените конвенции и разпоредбите на чл. 4 от Яшкия договор също остават в сила ...

. . . . . .

Чл. 8. Макар да няма съмнение, че Високата Порта, вярна на тези начала, ще действува милостиво и великодушно към сърбите (който народ ѝ е подчинен и от дълго време трибутарен), сметна се за справедливо предвид участието, което те взеха в настоящата война, да се уговори тържествено една клауза относно тяхната сигурност; вследствие на това и съгласно чл. 4 на прелиминарните договори Високата Порта дава на сърбите пълна амнистия и обещава, че спокойствието им не ще бъде нарушавано поради миналите събития. Крепостите, построени през тази война в тяхната страна и които не са съществували по-рано, ще бъдат сринати, защото ще бъдат безполезни в бъдеще и Високата Порта ще завземе както по-рано владението на другите укрепени места, ще постави там артилерия, муниции и гарнизон, както намери за добре; за да не могат тия гарнизони да подтискат несправедливо сърбите, Високата Порта, ръководейки се от чувства на милосърдие, ще се отнася към тоя народ с надлежната умереност. Освен това Високата Порта по молба на сърбите ще им даде същите права, на каквито вече се радват нейните поданици в островите на Архипелага и други части на държавата; ще им даде също доказателство на своето великодушие, като им предостави грижата за вътрешното управ-

ление на страната и като получава от тях умерени данъци, които ще налага върху тях, като взема за тая цел мерки в съгласие с тоя народ.

. . . . . .

Международни актове и договори, засягащи България, под ред. на Г. Генов, стр. 55.

№ 57

Допълнителна и обяснителна конвенция към Букурещкия мирен договор от 1812 г., сключена в Акерман между Русия и Турция на 7 октомври 1826 г.

. . . . . .

Чл. 3. Понеже договорите и актовете относно привилегиите, на които се радват Молдава и Влашко, са потвърдени с изрична клауза в чл. 5 на Букурещкия договор, Високата Порта се задължава тържествено да съблюдава казаните привилегии, договори и актове . . . и обещава да поднови в срок от шест месеца от ратификацията на настоящата конвенция хатишерифите от 1802 г., които определят и гарантират същите привилегии. Освен това, като се знаят нещастията, които изпитаха тези провинции през последните събития, като се знае изборът, направен от влашките и молдавските боляри, за да бъдат господари на двете княжества, и предвид на това, че руският двор даде съгласие за тая мярка, признава се както от Високата Порта, така и от страна на Русия, че горепоменатите хатишерифи от 1802 г. трябва по необходимост да бъдат допълнени с клаузите, вписани в отделния, приложен към настоящето акт, който бе одобрен от надлежните представители и който е и ще бъде смятан като неразделна част от настоящата конвенция.

. . . . . .

Чл. 5. Отоманската Висока Порта, като желае да даде на руския императорски двор бляскаво доказателство за своите приятелски разположения и своето голямо желание да изпълни изцяло разпорежданията на Букурещкия договор, ще постави незабавно в изпълнение клаузите на чл. 8 на този договор относно сръбската нация, която al antiquo (от старо време) е поданна и трибутарна на Високата Порта . . . Вследствие на това Високата Порта ще определи с представители на сръбската нация мерки, които ще се сметнат най-удобни да й се осигурят правата, уговорени в нейна полза, и изпълнението на които ще бъде едновременно справедлива награда и най-добър залог за верността, която тази нация е проявила към Отоманската империя. Понеже един срок от 18 месеца бе сметнат за необходим, за да се пристъпи към проверките, които се налагат по тоя повод съгласно приложения тук акт, уговорен между надлежните пълномощници, казаните мерки ще бъдат определени и приети в съгласие със сръбските представители в Цариград и изложени подробно в един върховен ферман, облечен в

хатишериф, който ще бъде поставен в действие във възможен най-кратък срок и най-късно в гореказания 18-месечен срок и освен това ще бъде съобщен на Руския императорски двор и оттогава ще бъде смятан като неделима част от настоящата конвенция.

Международни актове и договори, засягащи България, под ред. на Г. Генов, стр. 63.

№ 58

Мирен договор между Русия и Турция, сключен в Одрин 2 14 септември 1829 г.

. . . . . .

Чл. 1. Враждата и спорът, които съществуваха досега между двете империи, ще престанат от днес, и то както по суша, така и по море, и за в бъдеще ще съществува вечен мир, приятелство и добри отношения между н. в. императора и господаря на всички руси и н. в. императора и господаря на отоманите, техните наследници и приемници, както и между техните империи. Двете високи договарящи страни ще отделят особено внимание, за да се избегне всичко, което може да породи недоразумение между техните поданици. Те ще изпълняват най-внимателно всички условия на настоящия мирен договор и ще гледат да не бъде той по пряк или косвен начин нарушаван.

Чл. 2. Н. в. императорът и господарят на всички руси... връща на Вис. Порта княжество Молдавия в границите, каквито то имаше преди започването на войната, на която с настоящия договор се туря край. Н. имп. величество също връща княжество Влахия, Крайовския Банат..., България и областта Добруджа от Дунава до морето със Силистра, Хърсово, Мачин, Исакча, Тулча, Бабадаг, Базарджик, Варна, Провадия и всички други градове, паланки и села, които тя включва; цялото протежение на Балкана от Емине-Бурун до Котел и цялата област от Балкана до морето със Сливен, Ямбол, Айтос, Карнобат, Месемврия, Ахело, Бургаз, Созопол, Кърк-Клисе, Одрин, Люле-Бургаз, най-после всички градове, паланки и села и изобщо всички места, които руските войски са окупирали в Румелия.

Чл. 3. Реката Прут ще продължи да бъде граница между двете империи от точката, гдето пресича молдавската земя, до вливането си в Дунава. От това място граничната линия ще следва течението на Дунава до устието Св. Георги, така че всички острови, образувани от ръкавите на тая река, да останат във владение на Русия; десният бряг на реката ще остане на Отоманската Порта, както е било в миналото. Вън от това уговаря се, че десният бряг от точката, където Светигеоргиевският ръкав се отделя от Сулинския, не ще бъде населен на разстояние два часа от реката и там не ще се създава никакво заселище, както и на островите, които ще останат във владение на руския двор, не може да се позволи никакво заселище или крепост с изключение на карантините... Търговските параходи на двете

сили ще имат право да плават по цялото течение на Дунава и тези, които носят отоманското знаме, ще могат да влизат свободно в Килийското и Сулинското устие, понеже Светигеоргиевското остава общо за търговските и военните кораби на двете договарящи страни. Руските военни кораби не могат нагоре по Дунава да минават по-далеч от мястото, където Прут се влива в него.

Чл. 4. Грузиния, Имерития, Мингрелия, Гурилия и други области в Кавказ от дълги години и завинаги са присъединени към Руската империя и понеже тази империя е добила владението на Ериванското и Нахичеванското ханство по силата на договора, сключен между нея и Персия в Туркманчай на 10 февруари 1828 г., двете високо договарящи страни признаха за необходимо да установят между своите държави по цялата линия граница, добре определена и от естество да премахне всякакъв спор за бъдеще. Те също взеха в съображение всички средства да създадат непреодолими препятствия срещу нашествията и разбойничествата, вършени досега от граничните племена... Вследствие на това те се съгласиха да признаят за граница между областите на руския имп̀ер. двор и тези на Високата Отоманска Порта в Азия (следва описание на граничната линия).

Всички области, разположени на юг и на запад от тая разграничителна линия към Карския и Трапезундския пашалък, с по-голямата част на Ахалцикския пашалък ще останат завинаги под владичеството на Високата Порта, докато тия, които са разположени на север и на изток от казаната линия към Грузиния, Имерития и Гурилия, както и цялото крайбрежие на Черно море от устието на Кубан включително до пристанището Св. Никола ще останат завинаги под властта на Руската империя. Следователно руският императорски двор връща на Високата Порта остатъка от Ахалцикския пашалък, града и пашалъка Карс, града и пашалъка Баязид, града и пашалъка Ерзерум, както и всички местности, окупирани от руските войски и които се намират вън от горепосочената линия.

Чл. 5. Княжествата Молдавия и Влашко, които по силата на едно споразумение са поставени под сюзеренитета на Високата Порта, а Русия е гарантирала развитието им, ще запазят всички привилегии и имунитети, които им са дадени както с техните капитулации, така и с договорите, сключени между двете империи, или с хатишерифите, издадени в разни времена. Следователно те ще се ползуват със свобода за изповядване на вяра с пълна сигурност, независимо народно управление и пълна свобода на търговия. Допълнителни клаузи към предшествуващите стипулации, които са необходими да осигурят на двете провинции ползуване от техните права, са уговорени с отделен акт към настоящето, който ще се смята неразделна част от настоящия договор.

Чл. 6. Понеже събитията след сключването на Акерманската конвенция не позволиха на Високата Порта да изпълни веднага клаузите на отделния акт, отнасящ се до Сърбия, прибавен към чл. 5 на казаната конвенция, то Високата Порта се задължава по най-тържествен начин да ги изпълни без забава и с най-голяма точност и да пристъпи веднага към връщане на шестте окръга, отделени от Сърбия, така че

да осигури завинаги спокойствието и доброденствието на този верен и покорен народ. Ферманът, облечен в хатишериф, с който ще се заповяда изпълнението на гореказаните клаузи, ще бъде издаден и съобщен официално на руския императорски двор в срок един месец от подписването на настоящия мирен договор.

Чл. 7. Руските поданици ще се ползуват във всички области на Отоманската империя както по суша, така и по море с пълна свобода на търговията, каквато им осигуряват сключените по-рано до овори между високите договарящи страни.

На тая свобода на търговията не ще се прави никакво ограничение и тя не може да бъде стеснявана в никой случай и под никакъв предлог чрез забрана или ограничение, ни о пък с някоя наредба или мярка административна или законодателна. Руските поданици, кораби и стоки ще бъдат защитени от всяко насилие и всяко предизвикателство; първите остават под юрисдикцията и изключителния надзор на руския министър и на руските консули; корабите не ще бъдат подложени никога на проверка от страна на отоманските власти нито в открито море, нито в пристанищата или водите, подчинени на властта на Високата Порта, и всички стоки и храни, принадлежащи на руски поданик, ще могат да бъдат свободно продавани, стоварвани на суша в магазините на собственика или купувача или прехвърлени върху други кораби, на която нация й да принадлежат, след като се плати определеното от тарифите мито, без да е нужно руският поданик да предупреждава за това местните власти и още по-малко — да иска позволение.

Изрично е уговорено, че житата, които идат от Русия, ще се ползуват със същите привилегии и за свободното им преминаване не ще се правят под никакъв предлог най-малко затруднение или пречка.

Високата Порта се задължава освен това да следи грижливо търговията и мореплаването в Черно море, специално да не срещат пречки от каквото и да било естество. В това отношение тя признава и обявява, че минаването на Цариградския канал и на Дарданелските проливи е напълно свободно и отворено за руските кораби под търговски флаг, натоварени или празни било че отиват от Черно море за Средиземно, било че от Средиземно море влизат в Черно море Тези кораби, щом са търговски, независимо от големината и тонажа им не ще бъдат изложени на никаква пречка или обезпокояване, както е уговорено по-горе. Двата двора ще се споразумеят за най-подходящите средства да се избегне всякакво закъснение в издаването на необходимите документи. По силата на този принцип минаването на Цариградския канал и на Дарданелските проливи се обявява свободно и открито за всички търговски кораби на силите, които се намират в мирни отношения с Високата Порта, било че отиват в руските черноморски пристанища, било че се връщат оттам, натоварени или разтоварени, при същите условия, както е уговорено за корабите с руски флаг.

Най-после Високата Порта, като признава на Руския императорски двор правото да си осигури гаранция за тази пълна свобода на търговия и корабоплаване в Черно море, заявява тържествено, че никога и под никакъв предлог не ще създава ни най-малки пречки за това.

Тя обещава особено, че никога не ще си позволява в бъдеще да спира или задържа натоварени или разтоварени кораби било руски, било принадлежащи на народи, с които Отоманската империя не е във война, минаващи през Цариградския канал и Дарданелските проливи, за да отидат от Черно море в Средиземно, или от последното в руските пристанища на Черно море. И ако недай боже някоя от стипулациите, съдържащи се в настоящия член, бъде нарушена и рекламациите по тоя повод на руския министър не получат бързо и пълно удовлетворение, Високата Порта признава предварително правото на руския императорски двор да счита подобно нарушение като враждебен акт и да употреби репресивни средства срещу Отоманската империя.

Чл. 8. Понеже уговорените по-рано споразумения в чл. 6 на Акерманската конвенция за уреждане рекламации на известни поданици и търговци относно обезщетения и загуби, понесени от тях в разни епохи през войната в 1806 г., не са изпълнени и понеже руската търговия е понесла.... отново значителни загуби поради мерките, взети по отношение свободното плаване през Босфора, уговаря се и постановява, че за поправяне на тия вреди и загуби Отоманската Порта ще плати на императорския руски двор сумата 1 500 000 холандски дуката в течение на осемнадесет месеца в срокове, които ще бъдат определени допълнително...

Чл. 9. Понеже продължението на войната... причини на императорския руски двор значителни разходи, Високата Порта признава необходимостта да предложи едно справедливо обезщетение. Поради това независимо от отстъпването на една малка част територия в Азия, уговорена в чл. 4, което руският двор се съгласява да получи за сметка на казаното обезщетение, Високата Порта се задължава да му плати една парична сума, чието количество ще бъде определено по взаимно съгласие.

Чл. 10. Високата Порта заявява, че приема напълно постановленията на договора, сключен в Лондон на 24 юни/6 юли 1837 г. между Русия, Великобритания и Франция,* също и акта от 10/22 март 1829 г., сключен между същите държави, въз основа на казания договор и съдържащ подробни съглашения за неговото окончателно приложение. Веднага след размяна на ратификациите на настоящия мирен договор Високата Порта ще назначи пълномощници, които да уговорят с императорския руски двор и с дворовете на Англия и Франция начините, по които ще бъдат проведени и приложени казаните постановления и съглашения.

Чл. 11. Веднага след подписване на настоящия мирен договор между двете империи и размяна на ратификациите... Високата Порта ще вземе необходимите мерки за бързото и добросъвестно изпълнение на постановленията, уговорени в него, и особено чл. 3 и 4, които засягат границите, които ще делят двете империи както в Европа, така и в Азия, чл. 5 и 6, отнасящи се за княжества Молдавия и Влашко, както и до Сърбия; от момента, когато тия различни членове ще бъдат сметнати достатъчно изпълнени, императорският руски двор ще пристъпи

---

* С тоя договор се предлага уреждане на гръцкия въпрос. Б. съст.

към евакуирането на територията на Отоманската империя по реда, установен в отделен акт, който е неделима част от настоящия договор.

Чл. 13. (Текст за амнистия на поданици.)

Чл. 14. (Текст за предаване на военнопленници.)

Международни актове и договори, засягащи България, под ред. на Г. Генов, стр. 68 и сл.

№ 59

Съюзен договор между Русия и Турция, сключен в Юнкяр-Скелеси на 8 юли 1833 г.

. . . . . .

Чл. 1. Между н. в. всеруския император и н. в. Отоманския император, техните империи и поданици ще съществуват завинаги мир, приятелство и съюз както по сухо, така и по море. Понеже този съюз има единствено за предмет общата защита на държавите им против всяко нападение, т. в. обещават да се споразумяват безрезервно по всички въпроси, които се отнасят до тяхното спокойствие и взаимна сигурност и да си оказват в това отношение взаимна помощ и най-ефикасна подкрепа.

Чл. 2. Мирният договор, сключен в Одрин на 2 14 септември 1829 г., както и всички други договори, които са включени в него, а също конвенцията, подписана в С. Петербург на 14 25 април 1830 г. и споразумението, сключено в Константинопол на 9 21 юли 1832 г. относно Гърция, се потвърждават в цялото им съдържание с настоящия договор...

Чл. 3. Вследствие принципа на взаимната защита и запазване, който служи за основа на настоящия съюзен договор, и вследствие най-искреното желание да се осигурят трайността, съществуването и пълната независимост на Високата Порта, н. в. всеруският император, в случай че настъпят обстоятелства, които да принудят отново Високата Порта да поиска морска или военна помощ от Русия..., обещава да даде по сухо и по море толкова войски и сили, колкото двете договарящи страни сметнат за необходими. Счита се уговорено, че в тоя случай сухопътните и морските сили, които Портата би поискала в помощ, ще бъдат поставени в нейно разположение.

Чл. 4. Според уговореното по-горе, когато една от двете сили поиска помощ от другата, разноските по прехраната на сухопътните и морските сили ще останат в тежест на силата, която е поискала помощта.

Чл. 5. (Определя се срок на договора 8 години с възможност за продължаването му по съглашение.)

Отделен член

По силата на една от клаузите на чл. 1 на договора за отбранителен съюз, сключен между императорския руски двор и Високата Порта, двете високо договарящи страни са задължени да си оказват взаимно материална помощ и най-ефикасна подкрепа за сигурността на техните държави. При все това н. в. всеруският император в желанието си да освободи Високата Отоманска Порта от тежестта и

трудностите, които ще произтекат за нея от даването на материална помощ, не ще поиска от нея помощ, в случай че обстоятелствата наложат да се окаже такава; в замяна на помощта, която Високата Порта би трябвало да даде при нужда, по принципа на взаимността в договора, тя ще ограничи своето действие в полза на императорския руски двор, като затвори Дарданелските проливи, т. е. не позволява на никой чужд военен кораб да влиза в тях под какъвто и да било предлог.

Настоящият отделен и таен член ще има същата сила и значение, както ако беше вписан дума по дума в подписания съюзен договор.

Международни актове и договори, засягащи България, под ред. на Г. Генов, стр. 87.

№ 60

Конвенция за затваряне на Проливите между Турция, от една страна, и Австрия, Франция, Великобритания, Прусия и Русия — от друга, подписана в Лондон на 13 юли 1841 г.

. . . . . .

Техни величества решиха да се отзоват на поканата на н. в. султана, за да установят общо, с формален акт, своето единодушно решение да се съобразят със старото правило на Отоманската империя, според което преминаването на Протоците, на Дарданелите и Босфора, трябва да бъде забранено винаги за чужди военни кораби, докато Портата се намира в положение на мир.

Н. в. султанът, от една страна, и т. в., от друга — решиха да сключат помежду си съглашение по тоя повод....

Чл. 1. Н. в. султанът, от една страна, заявява, че е решен твърдо да поддържа за в бъдеще установеното начало, като старо правило в неговата империя и по силата на което открай време е било забранено на военните кораби на чуждите сили да влизат в Дарданелските проливи и Босфора и докато Портата се намира в мирни отношения, н. в. не ще допуска военен кораб в казаните проливи.

И т. в. австрийският император, унгарски и бохемски крал, кралят на французите, кралицата на Съединеното кралство на Великобритания и Ирландия, пруският крал и всеруският император, от друга, се задължават да уважават това решение на султана и да се съобразяват с гореказаното начало.

Чл. 2. Счита се за уговорено, че като се прогласява ненарушимост на старото правило на Отоманската империя, поменато в предшествуващия член, султанът си запазва правото, както в миналото, да издава фермани за минаване на леки военни кораби, които ще бъдат използувани според обичая за служба на легациите на приятелските държави.

Чл. 3. Н. в. султанът си запазва правото да донесе настоящата конвенция до знанието на всичките сили, с които Високата Порта се намира в приятелски отношения, и да ги покани да я възприемат.

Международни актове и договори, засягащи България, под ред. на Г. Генов, стр. 109.

№ 61

Съюзен договор между Великобритания, Франция и Турция, сключен в Цариград на 12 март 1854 г.

Понеже н. имп. в. султанът се обърна към н. в. императора на французите и н. в. кралицата на Великобритания с молба да му помогнат да отблъсне нападението, предприето от н. в. всеруския император против владенията на Отоманската Порта, което нападение заплашва неприкосновеността и целостта на Отоманската империя и независимостта на престола на н. в. султана, и понеже т. в. са убедени напълно, че съществуването на Отоманската империя в сегашните й граници е съществено необходимо за поддържане на равновесието между държавите в Европа; и понеже поради това те се съгласиха да окажат на н. имп. в. султана оная помощ, която той иска..., т. в. и н. имп. в. султанът сметнаха за потребно да сключат договор, за да затвърдят своите намерения, изложени по-горе...

...Чл. 1. След като н. в. френският император и нейно в. кралицата на Великобритания заповядаха по молба на н. и. в. султана, мощни дивизии на техните морски сили да се насочат към Константинопол и да окажат на отоманското знаме и територии оная защита, която позволяват обстоятелствата, т. в. се задължават с настоящия договор да сътрудничат по-близко с н. в. султана за отоманските територии в Европа и в Азия срещу руското нападение, като изпратят за тази цел такова количество свои сухопътни войски, което може да се окаже необходимо за постигане на тази цел.

Чл. 2. (Предвижда се задължение на султана да не сключва сепаративен мир.)

Чл. 3. (Франция и Англия се задължават да изтеглят своите морски и военни сили от Турция незабавно след сключването на мирен договор.)[1]...

Ключников и Сабанин, I, стр. 164.

№ 62

Англо-френски съюзен договор, сключен в Лондон на 10 април 1854 г.

Френският император и кралицата, решени да окажат подкрепа... на отоманския император във войната, която той води срещу нападението на Русия, и принудени освен това... да станат сами участници във войната, която без тяхната активна намеса би заплашила европей-

[1] Сардиния се присъединява към този договор с конвенция, сключена в Константинопол на 16 март 1855 г.

ското равновесие и интересите на собствените им държави, решиха да сключат конвенция, имаща за задача да определи предмета на техния съюз, както и средствата, които трябва да бъдат употребени заедно за постигането на целта му...

Чл. 1. Високите договарящи страни се задължават да направят всичко, което ще зависи от тях, за да се постигне възстановяване на мир между Русия и Високата Порта на здрави и трайни основи и да се гарантира Европа от повтаряне на скрьбните усложнения, които така нещастно нарушиха общия мир.

Чл. 2. Тъй като целостта на Отоманската империя е нарушена вследствие завземането на провинциите Молдавия и Влашко от руските войски и вследствие други придвижвания на руските войски, то техни величества... се съвещаваха и ще се съвещават за най-подходящите начини за освобождаване териториите на султана от чуждото нахлуване и за постигане на целите, посочени в чл. 1 (предвижда се задължение на страните да държат за тази цел достатъчно количество сухопътни и морски сили, за чието използуване трябва да бъде сключено допълнително споразумение).

Чл. 3. (Страните се задължават да не прекратяват военните действия без предварително споразумение.)

Чл. 4. Въодушевени от желанието да поддържат европейското равновесие и не влагайки никаква заинтересованост, високите договарящи страни се отказват занапред от извличане на специални изгоди от събитията, които биха могли да станат.

Чл. 5. (Изказва се готовност на страните да приемат в съюза европейски държави, които биха пожелали да влязат в него.)[1]

Ключников и Сабанин, I, стр. 165.

№ 63

Съюзен договор между Австрия, Франция и Великобритания, сключен във Виена на 2 декември 1854 г.

. . . . . .

Чл. 1. Високите договарящи страни... взаимно се задължават да не влизат в никакво съглашение с руския императорски двор, без да са се договорили предварително.

Чл. 2. (Австрия се задължава да защищава Молдавия и Влашко от връщане на руските войски в тях. Австрийските войски ще заемат необходимите позиции за гарантиране на княжествата от нападение. Австрийската окупация не ще пречи на свободното движение на англо-френските и турските войски срещу Русия.) Във Виена ще бъде образувана (австро-френско-английска) комисия, в която Турция ще бъде поканена да изпрати пълномощник и на която ще бъде възложено да разглежда и урежда всички въпроси, отнасящи се както до изключителното и временно положение, в което се намират споменатите кня-

[1] Към договора се присъединява Сардинското кралство с конвенция, сключена в Торино на 26 януари 1855 г.

жества, така и до свободното преминаване през тяхна територия на различните армии.

Чл. 3. В случай че между Австрия и Русия възникват враждебни действия, то (трите договарящи страни) взаимно си обещават да образуват отбранителен и настъпателен съюз във войната.

Чл. 4. (Страните се задължават да не сключват сепаративен мир.)

Чл. 5. (Страните се задължават, в случай че целите на съюза не бъдат постигнати в течение на годината, да се споразумеят незабавно относно мерките, които могат да съдействуват за постигане целта на съюза.)

Чл. 6. Великобритания, Австрия и Франция ще доведат съвместно този договор до знанието на пруския двор и с радост ще се съгласят с неговото присъединяване, в случай че той бъде готов да сътрудничи за постигане на общата цел.

Ключников и Сабанин, I, стр. 167.

№ 64

Мирен договор между Франция, Австрия, Великобритания, Прусия, Русия, Сардиния и Турция, подписан в Париж на 30 март 1856 г.

Чл. 1. От деня на размяната на ратификациите на настоящия договор ще има завинаги мир и приятелство между н. в. имп. на французите, н. в. кралицата на Съедин. кралство Великобритания и Ирландия, н. в. сардинския крал, н. и. в. султана, от една страна, и н. в. всеруския император, от друга, както и между техните наследници и приемници, техните държави и респективни поданици.

Чл. 2. Понеже мирът е щастливо възстановен между техни величества, завладените или заети през време на войната от техни войски територии ще бъдат последователно евакуирани...

Чл. 3. Н. в. всеруският император се задължава да върне на н. в. султана града и крепостта Карс, както и всички други части отоманска територия, завзети от руски войски.

Чл. 4. Т. в. императорът на французите, кралицата на Съединеното кралство Великобритания и Ирландия, сардинският крал и султанът се задължават да върнат на н. в. всеруския император градовете и пристанищата Севастопол, Балаклава, Камиш, Евпатория, Керч, Иени-Кале, Килбурун, както и всички други територии, заети от съюзните войски.

Чл. 5. (Текст за амнистия на поданици, които са взели участие през време на войната във военни действия в полза на неприятеля.)

Чл. 6. Военнопленниците ще бъдат взаимно разменени незабавно.

Чл. 7. Н. в. императорът на французите, н. в. австрийският император, н. в. кралицата на Съединеното кралство Великобритания и Ирландия, н. в. пруският крал, н. в. всеруският император и н. в. сардинският крал заявяват, че Високата Порта ще може да участвува в предимствата на публичното право и на европейския концерт. Т. в. се

задължават всеки за своята страна да уважават независимостта и териториалната цялост на Отоманската империя, гарантират общо строгото спазване на това задължение и ще смятат всеки акт, който може да я засегне, като въпрос от общ интерес.

Чл. 8. Ако между Високата Порта и една или повече от другите подписали договора държави настъпи недоразумение, което застраши техните отношения, Високата Порта и всяка от тия държави, преди да прибегне до употреба на сила, ще даде възможност на другите договарящи страни да предотвратят прибягването до тая крайност чрез своето посредничество.

Чл. 9. Н. и. в. султанът в своите постоянни грижи за благоденствието на своите поданици е издал ферман, с който подобрява тяхната съдба без разлика на вяра и народност; той посветява своите великодушни намерения на християнските населения във своята империя и като желае да даде ново доказателство за своите чувства в това направление, решил е да съобщи на договарящите страни казания ферман, доброволен израз на неговата августейша воля.

Договарящите страни отбелязват голямата стойност на това съобщение. Разбира се, това не ще даде в никой случай право на казаните сили да се месят било колективно, било единично в отношенията между н. в. султана и неговите поданици, нито във вътрешното управление на империята му.

Чл. 10. Съглашението от 13 юли 1841 г., което установява старото правило в Отоманската империя относително затварянето на Босфора и Дарданелските теснини, се ревизира по общо съгласие.

Сключеният по тоя повод и съгласно тоя принцип акт между високите договарящи страни е и остава прибавен към настоящия договор и ще има същата сила и стойност като неделима част от него.

Чл. 11. Черно море се неутрализира: то е отворено за търговската флота на всички народи, но неговите води и пристанища са завинаги и формално забранени за военното знаме било на крайбрежните държави, било на всяка друга сила, с изключенията, поменати в чл. 13 и 19 на настоящия договор.

Чл. 12. Търговията в пристанищата и водите на Черно море е свободна и ще се подчинява само на санитарните, митническите и полицейските правилници, съставени в дух, който ще благоприятствува развитието на търговските отношения.

За да се даде желаната сигурност на търговските и морските интереси на всички народи, Русия и Високата Порта ще позволят настаняването на консули в техните пристанища по черноморското крайбрежие съгласно принципите на международното право.

Чл. 13. Понеже Черно море е неутрализирано съгласно постановленията на чл. 11, поддържането или строежът на военноморски арсенали по неговите брегове става ненужно и безпредметно. Поради това н. в. всеруският император и н. и. величество султанът се задължават да не издигат и да не поддържат морски военни арсенали по брега.

Чл. 14. Понеже т. в. всеруският император и султана са сключили споразумение с цел да определят силата и числото на леките кораби,

необходими за служба по техните брегове, които те ще поддържат в Черно море, то това споразумение се счита приложено към настоящия договор и ще има същата сила и стойност като неделима част от него. То не може да бъде ни унищожено, ни изменено без съгласие на силите, подписали настоящия договор.

Чл. 15. Понеже с акта на Виенския конгрес са установени началата, предназначени да уредят плаването на ония реки, които разделят или преминават през няколко държави, договарящите сили уговарят помежду си, че тия начала за в бъдеще ще се прилагат за Дунава и за неговите устия. Те заявяват, че тази разпоредба ще бъде за в бъдеще част от публичното право на Европа и я вземат под своя гаранция.

Плаването по Дунава не ще може да бъде подложено на никакви пречки и тегоби, непредвидени изрично в постановленията, съдържащи се в следните членове. Поради това не ще се събира такса за преминаване, основана само на плаването, нито някакво право върху стоките, които са на корабите. Полицейските и карантинните правилници, създадени за сигурността на държавите, които тази река разделя или преминава, ще бъдат съставени по начин да благоприятствуват колкото може движението на корабите. Извън тия правилници не ще се правят каквито и да било пречки на свободното плаване.

Чл. 16. За осъществяване постановленията на предшествуващия член ще бъде създадена една комисия, в която Франция, Австрия, Великобритания, Прусия, Русия, Сардиния и Турция ще бъдат представени с по един делегат... Тая комисия ще бъде натоварена да определя и извършва необходимите работи от Исакча надолу, за да очистят устието на Дунава както и околните части на морето от пясък и други пречки, за да се осигурят в тая част на реката и казаните части на морето възможни най-добри условия на плаване.

За покриване разноските по тия работи, както и за учрежденията, създадени с цел да осигурят и улеснят плаването по Дунавските устия ще могат да бъдат събирани определени такси в нужния размер, определен с решение на комисията, взето с мнозинство на гласовете, при изрично условие, че както в това отношение, така и във всичко друго ще се спазва пълно равенство за корабите на всички страни.

Чл. 17. Ще бъде създадена една комисия, която ще се състои от делегати на Австрия, Бавария, Високата Порта и Вюртемберг (по един делегат за всяка държава), към които ще се прибавят комисарите на трите дунавски княжества, назначението на които ще бъде одобрено от Високата Порта. Тази комисия ще бъде постоянна и ще има за задача: 1) да изработи правилници за плаването и за речната полиция; 2) да премахне всички пречки от какъвто характер и да са, които пречат досега да се приложат спрямо Дунава постановленията на Виенския договор; 3) ще определя и ще извършва необходимите работи по цялото течение на реката; 4) след разпускането на европейската комисия, предвидена в чл. 16, ще се грижи за поддържане плаването в Дунавските устия и в близките морски части.

Чл. 18. Общата европейска комисия ще изпълни своята задача и крайбрежната комисия ще свърши работите, означени в предшеству-

ващия член т. 1-ва и 2-ра, в течение на две години. Държавите, които са сключили наст. договор, като бъдат уведомени за извършеното, в обща конференция ще обявят общата европейска комисия разпусната и от тоя момент постоянната крайбрежна комисия ще получи пълномощията, които е имала дотогава европейската комисия.

Чл. 19. За да се осигури изпълнението на правилниците, които ще бъдат изработени по общо съгласие съгласно гореизложените начала, всяка от договарящите сили ще има право да поддържа във всяко време по два леки кораба в Дунавските устия.

Чл. 20. В замяна на градовете, пристанищата и земите, означени в чл. 4 на настоящия договор, и за по-доброто осигуряване на плаването по Дунава, н. в. всеруският император се съгласява да се извърши ректификация на бесарабската граница (следва описание на граничната линия: от Русия се откъсва дунавското крайбрежие и южна Бесарабия).

Чл. 21. Отстъпената от Русия територия ще бъде присъединена към княжество Молдава под сюзеренитета на Високата Порта.

Чл. 22. Княжествата Влашко и Молдава под сюзеренитета на Портата и под гаранциите на договарящите държави ще продължават да се ползуват с привилегиите и имунитетите, които имат. Нито една от силите-гарантки не може да упражнява върху тях изключително покровителство. Никой не ще има отделно право да се меси в техните вътрешни работи.

Чл. 23. Високата Порта се задължава да запази независимото и национално управление в казаните княжества, както и свобода на вярата, законодателството, търговията и плаването.

Чл. 24. Н. в. султанът обещава да свика незабавно във всяка от двете области диван ad hoc, съставен така, че да представлява найточно интересите на всички слоеве на обществото.

В тези дивани ще трябва да се изразят желанията на населението относно окончателната организация на княжествата...

Чл. 25. Окончателното споразумение със съюзерената държава ще бъде скрепено с една конвенция, сключена в Париж между високите договарящи страни. С един хатишериф, в съгласие с уговореното в конвенцията, ще се установи окончателната организация на тези области, поставени за в бъдеще под колективната гаранция на всички подписали държави.

Чл. 26. Княжествата ще имат своя национална въоръжена сила за поддържане на вътрешната сигурност и обезпечаване сигурността на границите. Не ще се допускат никакви препятствия за вземане изключителни мерки в княжествата в съгласие с Високата Порта за отбиване на външно нападение.

Чл. 27. Ако вътрешното спокойствие на княжествата бъде застрашено или нарушено, Високата Порта ще се споразумее с другите договарящи държави върху мерките, които ще трябва да се вземат за поддържане или възстановяване на законния ред. Въоръжена намеса не може да се извърши без предварително съгласие между тези държави.

Чл. 28. Княжеството Сърбия ще остане под зависимост от Висо-

ката Порта съгласно императорските хатишерифи, с които са утвърдени и определени неговите права и имунитети, поставени за в бъдеще под колективната гаранция на договарящите държави.

Поради това казаното княжество ще запази своето независимо и автономно управление, както и пълна свобода на вероизповядане, законодателство, търговия и плаване.

Чл. 29. Правото на Високата Порта да държи гарнизон, както е уговорено в досегашните наредби, се запазва. Никаква въоръжена намеса не може да се извърши в Сърбия без предварително съгласие между високите договарящи страни.

Чл. 30. Н. в. всеруският император и н. в. султанът запазват напълно своите владения в Азия, както те са съществували преди войната...

Чл. 31. Териториите, окупирани през войната от т. в. императора на французите, австрийския император, кралицата на съединеното кралство Великобритания и Ирландия и сардинския крал, съгласно конвенциите, подписани в Цариград на 12 март 1854 г. между Франция, Великобритания и Високата Порта; на 14 юни с. г. между Австрия и Високата Порта и на 15 март 1855 г. между Сардиния и Високата Порта, ще бъдат опразнени след размяната на ратификациите на настоящия договор веднага, щом това стане възможно.

Чл. 32. (Относно режима на износната и вносната търговия между страните.)

Чл. 33. Конвенцията, сключена днес между т. в. императора на французите, кралицата на Съединеното кралство Великобритания и Ирландия, от една страна, и н. в. всеруския император, от друга, относно Аландските острови е приложена към настоящия договор и има същата сила и стойност като част от него.

Чл. 34. (За ратификациите на договора.)

Международни актове и договори, засягащи България, под рео на Г. Генов, стр 115; Сборник договоров России с другими государствами (1856—1917), съет. И. В. Козьменко, стр. 23.

№ 65

Конвенция за Проливите. Първо приложение към договора от 30 март 1856 г. Сключена в Париж на 30 март 1856 г.

Чл. 1. Н. в. султанът, от една страна, заявява, че е решен твърдо да поддържа в бъдеще установения неизменно принцип, като старо правило в неговата империя, по силата на което е било забранено във всяко време на военните кораби на чужди държави да влизат в проливите на Дарданелите и Босфора и докато Портата се намира в мир, негово величество не ще допуща никакъв военен кораб в казаните проливи.

Техни в. императорът на французите, австрийският император, кралицата на Съединеното кралство Великобритания и Ирландия, пруският крал, всеруският император и сардинският крал, от друга, се задължават да уважават това решение на султана и да се съобразяват с посочения по-горе принцип.

Чл. 2. Султанът както в миналото си запазва право да издава фермани за преминаване на леки кораби под военен флаг, които ще бъдат употребявани по обичая за обслужване легациите на приятелските държави.

Чл. 3. Същото изключение се прилага за леките кораби под военен флаг, каквито всяка от договарящите страни има право да държи в дунавските устия, за да осигури изпълнението на наредбите за свободно корабоплаване по реката и броят на които не ще надминава два за всяка държава.

Чл. 4. (Текст за ратификациите.)

Международни актове и договори, засягащи България, под ред. на Г. Генов, стр. 141 ; Сборник договоров Россия.., стр. 35.

№ 66

Договор за гарантиране целостта на Отоманската империя между Австрия, Франция и Великобритания. Сключен в Париж на 15 април 1856 г.

. . . . . .

Чл. 1. Високо договарящите страни съвместно и поотделно гарантират независимостта и целостта на Отоманската империя, уговорени в договора, сключен в Париж на 30 март 1856 г.

Чл. 2. Всяко нарушение на постановленията на казания договор ще бъде смятано от силите, подписали настоящия договор, като casus belli. Те ще се споразумеят с Високата Порта за мерките, които ще бъдат необходими, и ще уредят помежду си незабавно, как да използуват своите военни и морски сили.

. . . . . .

Международни актове и договори, засягащи България, под ред. на Г. Генов, стр. 145.

№ 67

Конвенция между Русия и Турция относно държаните в Черно море военни кораби Париж, 18/30 март 1856 г.

(В преамбюла на конвенцията се посочва, че тя е съобразена с принципа за неутралност на Черно море, приет като предварително условие при преговорите в Париж.)

Чл. I. Високите договарящи страни взаимно се задължават да нямат в Черно море други военни кораби освен тези, чийто брой, сила и размери са определени, както следва по-долу.

Чл. II. Високите договарящи страни имат право да държат в споменатото море всяка една по шест парахода с 50 метра дължина по ватерлинията, вместимост не повече от 800 тона и по четири леки парахода или кораба с платна, чиято вместимост не трябва да надвишава 200 тона всеки.

И. В Козьменко, Сборник договоров России с другими государствами, стр. 38.

№ 68

Отмяна на някои членове на Парижкия договор от 1856 г.

I

Циркулярна телеграма на министъра на външните работи на Русия А. М. Горчаков до представителите на Русия при дворовете на държавите, подписали Парижкия договор от 1856 г.

Царско село, 19 31 октомври 1870 г.

Неднократните нарушения, на които бяха подложени в последно време договорите, считани за основа на европейското равновесие, накараха императорския кабинет да вникне в тяхното значение за политическото положение на Русия.

Между тези договори най-непосредствено отношение към Русия има договорът от 18 30 март 1856 г.

В отделна конвенция между двете крайбрежни държави на Черно море като приложение към договора е включено задължение на Русия да ограничи своите морски сили до най-малки размери.

От друга страна, договорът установи основното начало за неутрализиране на Черно море.

В действителност докато Русия се разоръжи в Черно море и чрез декларацията, включена в протоколите на конференцията, даже си забрани искрено да взема действителни мерки за морската отбрана в съседни морета и пристанища, Турция си запази правото да държи в Архипелага и в Проливите морски сили в неограничен размер; Франция и Англия можеха както преди да съсредоточават свои ескадри в Средиземно море.

Освен това съгласно договора влизането в Черно море формално и завинаги е забранено за военни кораби както на крайбрежните, така и на всички други държави. Но по силата на тъй наречената конвенция за Проливите преминаването през тези проливи е забранено завоенните кораби само в мирно време. От това противоречие произтича фактът, че бреговете на Руската империя са открити за всякакво на-

падение даже от страна на държави, по-малко мощни, стига те да разполагат с морски сили, против които Русия би могла да противопостави само няколко кораба с малки размери.

. . . . . .

Неднократно и под различни предлози преминаването през Проливите се откриваше за чуждестранни военни кораби и в Черно море бяха пускани цели ескадри, присъствието на които беше посегателство върху определената за тези води пълна неутралност.

По такъв начин при постепенно отслабване на предоставените от договора гаранции, особено за действително неутрализиране на Черно море изнамирането на броненосните кораби, които бяха неизвестни и не бяха взети предвид при сключването на договора от 1856 г., увеличаваше опасността за Русия в случай на война, като засилваше значително вече твърде явното неравенство в морските сили.

При това положение господарят император трябваше да си постави въпроса: какви права и какви задължения произтичат за Русия вследствие тия промени в общото политическо положение и вследствие тия отклонения от задълженията, които Русия не е преставала да изпълнява строго, макар че те са проникнати с дух на недоверие към нея?

След зряло разглеждане на тоя въпрос н. имп. в. благоволи да дойде до следните заключения, които ви се възлага да доведете до знанието на правителството, при което сте упълномощени.

По отношение правото нашият августейши господар не може да допусне договори, нарушени в много съществени и общи членове, да останат задължителни в ония членове, които засягат преки интереси на неговата империя.

... Н. имп. в. не може да допусне сигурността на Русия да бъде поставена в зависимост от теории, които не са устояли пред опита на времето...

Господарят император с доверие към чувството на справедливост на държавите, които подписаха договора от 1856 г., и към тяхното съзнание за собствено достойнство, заповядва ви да обявите:

че н. и. в. не може по-нататък да се счита обвързан от задълженията на договора от 18/30 март 1856 г., доколкото те ограничават неговите върховни права в Черно море;

че н. и. в. счита за свое право и за свое задължение да заяви на н. в. султана за прекратяване силата на отделната, допълнителна конвенция към поменатия договор, определяща броя и размерите на военните кораби, които двете крайбрежни държави си определиха да държат в Черно море;

че господарят император искрено уведомява за това държавите, които подписаха и гарантираха общия договор, съществена част от който съставлява тази отделна конвенция;

че н. и. в. възвръща в това отношение на н. в. султана правата му в цялата им пълнота точно така, както възстановява и своите собствени права.

. . . . . .

И. В. Козьменко, стр. 103.

II

Лондонска конвенция

Лондон, 1/13 март 1871 г.

. . . . . .

Член I. Членове XI, XIII и XIV на Парижкия договор от 30 март 1856 г., както и специалната конвенция, сключена между Високата Порта и Русия и приложена към споменатия член XIV, се отменят и се заменят със следващия член.

Член II. Затварянето на Дарданелския и Босфорския пролив, както беше установено с отделната конвенция от 30 март 1856 г., запазва своята сила с право, предоставено на н. и. в. султана, да отваря поменатите проливи в мирно време за военните кораби на приятелски и съюзни държави, в случай когато Високата Порта намери това необходимо, за да се осигури изпълнението на постановленията на Парижкия договор от 30 март 1856 г.

Член III. Черно море остава както преди открито за търговския флот на всички държави.

Член IV. Учредената по силата на чл. XVI от Парижкия договор комисия, в която всяка от подписалите договора държави има свой представител и на която е поръчано да определя и изпълнява необходимите работи, като се започне от Исакча, за да се очистят устията на Дунава, както и най-близките части на Черно море от пясък и други заграждащи ги препятствия и с това да постави тази част от реката и означените части от морето в най-добри условия за корабоплаване, се запазва в настоящия си състав. Времето за съществуването на тая комисия се установява на 12 години, като се брои от 24 април 1871 г....

. . . . . .

Член VI. Крайбрежните държави, съседни с оная част на Дунава, където праговете и Железните Врата пречат на корабоплаването, си запазват правото да се споразумеят относно начините за отстраняване на тези препятствия; от своя страна високите договарящи страни им признават правото да вземат временни такси от търговските кораби от всички националности и да се ползуват за в бъдеще от тях до пълното погасяване на направения дълг за изпълнение на работите; те обявяват член XV от Парижкия договор за неприложим към тази част на реката за времето, което е необходимо за погасяване на поменатия дълг.

. . . . . .

Член VIII. Високите договарящи страни отново потвърждават всички постановления на договора от 30 март 1856 г., както и неговите приложения, които не са отменени или изменени с настоящия договор.

. . . . . .

И. В. Козименко, стр. 107.

БОРБИ ЗА НАЦИОНАЛНО ОБЕДИНЕНИЕ

Свещеният съюз не бе в състояние да задуши борбите за освобождение на поробените и разединени народи.

Царска Русия, един от стълбовете на Свеще ия съюз, подкрепи гръцките въстаници, за да засили своите позиции при разрешението на Източния въпрос. С Петербургския протокол от 1826 г. се оформи едно споразумение между Русия и Англия да съдействуват за успеха на гръцкото въстание. Към това споразумение се присъедини и Франция.

Победата на Русия във войната с Турция през 1828—1829 г. донесе свобода на гръцкия народ. На конференцията в Лондон бе определен международният статус на новата държава. Русия, Англия и Франция се обявиха за нейни „покровители".

В Белгия, която на Виенския конгрес в 1815 г. бе присъединена към Холандия, избухна в 1830 г. революционно въстание против холандското господство. Англия и Франция макар нерешително подкрепиха въстанието, стремейки се да укрепят своето влияние над новата белгийска държава. На Лондонската конференция в 1830 г. бе призната независимостта на Белгия.

Русия, Австро-Унгария и Прусия са сключвали редица споразумения за съвместни действия против националноосвободителното движение в Полша. Такива са Берлинската конвенция в 1830 г. между трите държави, както и Мюнхенгрецката конвенция от 1833 г. между Австрия и Русия. Двата документа са резултат на опити да се възроди Свещеният съюз.

Град Краков и околността му бяха единствена част от полската държава, която поради противоречия между държавите на Виенския конгрес в 1815 г. не бе присъединена към никоя от големите държави. През 1846 г. избухна въстание в Краков, потъпкано с помощта на австрийски войски. След това градът и околностите му бяха присъединени към Австрия. Трите държави, които подтискаха полския народ, се бояха, че Краковската република може да стане обединителен център за свободолюбивите сили на полския народ.

В 1848 г. в Унгария избухна въстание против австрийското господство. Царска Русия оказа въоръжена помощ на контрареволюцията и спомогна за задушаване на въстанието.

Австро-френската война през 1859 г. сложи край на австрийското господство в Северна Италия. Политиката на Франция в Италия бе грабителска. Водейки война против австрийското господство в Северна

Италия, Франция заграби италиански земи — Савоя и Ница. С Френско-сардинския договор от 1860 г. бе оформен този грабеж.

Върху международните отношения през 60-те години голямо влияние оказа движението за обединение на Германия, която след Виенския конгрес бе разкъсана на няколко десетки държавици. Слабостта на демократичните сили в Германия по онова време доведе до обединения по реакционен път. Център за обединението стана Прусия. За да постигне обединението на германските държави около себе си, Прусия трябваше да преодолее две пречки: 1) да извади Австрия от Германския съюз, да стане сама хегемон в този съюз и го използува като средство за обединяване; и 2) да преодолее съпротивата на Франция.

Тия пречки Бисмарк преодоля с войни. Разгромявайки Австрия във войната през 1866 г., той я застави да напусне Германския съюз (Пражкият мирен договор от 1866 г.). Условията на договора са леки за Австрия. Предвиждайки конфликта с Франция, Бисмарк желаеше да направи Австрия съюзник на Германия.

С поражението на Франция във Френско-пруската война през 1870—1871 г. бе премахната втората пречка за обединението на Германия. През януари 1871 г. във Версайл бе прокламирано създаването на Германската империя, а пруският крал бе коронясан за германски император.

С Франция бе подписан прелиминарен договор, а след това — Франкфуртският мирен договор. Това са грабителски договори, които съдържаха зародиш за бъдеща война в Европа.

Маркс писа: „Заграбването на Елзас и Лотарингия беше най-сигурно средство да се превърне тази война в европейска институция. Това е действително най-доброто средство да се увековечи военният деспотизъм в обновена Германия... Това е безпогрешен начин да се превърне бъдещият мир в просто примирие, докато Франция закрепне толкова, че да поиска обратно отнетата ѝ територия." (К. Маркс — Фр. Энгельс, Избранные письма, М., 1948, стр. 246.)

№ 69

Руско-английски протокол по гръцките въпроси, подписан в С. Петербург на 23 март (4 април) 1826 г.

Като вземат под внимание, че н. брит. в., вследствие молбата на гърците да съдействува чрез приятелски услуги за примиряването им с Отоманската Порта, предложи своето посредничество на тази държава и пожела да влезе в споразумение по този въпрос с н. в. руския император;

Че, от друга страна, н. имп. в. е еднакво въодушевен от желанието да се сложи край на борбата, която се води сега в Гърция и в Архипелага, като се установи ред, отговарящ на изискванията на религията, справедливостта и човеколюбието,

долуподписаните се съгласиха:

Чл. 1. Условията, които бъдат предложени на Портата, в случай че тя приеме предложеното ѝ посредничество, поставят гърците в следните отношения към Отоманската империя:

Гърците ще се намират в зависимост от тази империя и ще ѝ плащат ежегоден данък, чийто размер ще бъде определен веднъж за винаги с общо съгласие;

те ще се управляват от власти, избрани и назначени от самите тях, но в назначаването на които Портата ще взема известно участие;

... те ще се ползуват с пълна свобода на съвестта и външни сношения и ще се грижат изключително сами за вътрешното си управление ...

Чл. 2. Ако принципът на посредничество... между Турция и Гърция бъде приет благодарение на стараниятa, положени за тази цел от посланика на н. брит. в. в Цариград, Русия ще употреби във всеки случай своето влияние за осигуряване успеха на поменатото посредничество...

Чл. 3. В случай че посредничеството, предложено от н. брит. в. на Отоманската порта не бъде прието от тази държава, то... Русия и Великобритания въпреки това ще смятат поменатите в чл. 1 на настоящия протокол условия като основа за примиряването, което трябва да стане с тяхно участие... между Портата и гърците, и ще използуват всички благоприятни обстоятелства, за да упражнят влияние върху двете страни с цел да ги доведат до примиряване върху поменатите основи.

Чл. 4. (Границите на гръцката територия както на континента, така и на островите ще бъдат определени допълнително със споразумение между Русия и Великобритания.)

Чл. 5. В това съглашение нито н. имп. в., нито н. брит. в. няма да търсят увеличаване на своите владения, някакво изключително влияние и търговски изгоди за своите поданици, които не биха могли да имат поданиците на всяка друга държава.

Чл. 6. Н. имп. и негово брит. в.... доверително ще доведат този (протокол) до знанието на виенския, парижкия и берлинския двор и ще им предложат да гарантират окончателното споразумение за примирение между Турция и Гърция заедно с Русия поради невъзможност на н. брит. в. да участвува в тази гаранция.

Ключников и Сабанин, I, стр. 137.

№ 70

Конвенция между Русия, Англия и Франция относно омиротворяването на Гърция, сключена в Лондон на 24 юни (6 юли) 1827 г.

. . . . . .

Чл. 1. Договарящите държави ще предложат на Отоманската Порта своето посредничество с цел да я примирят с гърците...

Чл. 2. В основата на споразумението, което ще бъде предложено на Отоманската Порта, ще влязат следните условия:

гърците ще бъдат в зависимост от султана като сюзерен и поради тази сюзеренност ще плащат на Отоманската империя ежегоден данък, чийто размер ще бъде определен по общо съгласие веднъж за винаги; те ще се управляват от власти, избрани и назначени от самите тях, но в назначението им ще има определено участие и Портата.

(За да се предотвратят стълкновения между двете нации, на гърците ще бъде дадено право да купят намиращите се в Гърция турски имоти.)

Чл. 3. (Границите на гръцката територия както на континента, така и в островите, ще бъдат определени допълнително със съглашение на държавите.)

Чл. 5. Договарящите държави няма да търсят в тези споразумения никакво увеличение на териториите, никакво изключително влияние и никакви предимства в търговията за своите поданици, каквито не биха могли да получат поданиците на всяка друга държава.

Чл. 6. Условията на помиряването и на мира, окончателно определени между спорещите страни, ще бъдат гарантирани от онези от подписалите ги държави, които сметнат за полезно или възможно да поемат подобно задължение...

Ключников и Сабанин, I, стр. 139.
P. Albin, Les grands traités politiques, p. 145.

№ 71

Лондонски протокол за Гърция[1]
3 февруари 1830 г.

1. Гърция ще бъде независима държава и ще се ползува с всички политически, административни и търговски права, свързани с една пълна независимост.

2. Като се имат предвид тия предимства, дадени на новата държава, и за да се отговори на желанието, изразено от Портата, да получи намаление на границите, определени с протокола от 2 март, демаркационната линия за границите на Гърция ще тръгне от устието на реката Астропотамос (следва описание)... до залива Зейгун при устието на Сперхиус.

Цялата територия и местностите, намиращи се южно от тая линия, която конференцията е означила на приложената карта, ще принадлежи на Гърция, а всички местности и територията северно от същата линия ще останат част от Отоманската империя.

На Гърция ще принадлежат също целият о-в Негрепон с Дяволските о-ви и о-ви Скиро и островите, известни със старото име Цикладски, вкл. о-в Амори...

3. Управлението на Гърция ще бъде монархическо и наследствено по първородна линия. То ще бъде поверено на един княз, който не

[1] Приет на конференция с участието на представители на Русия, Великобритания и Франция.

може да бъде избран измежду царствуващите фамилии в държавите подписали договора от 6 юли 1827 г. Изборът на този принц ще бъде предмет на преговори и бъдещи споразумения.[1]

. . . . . .

P. Albin, p. 197.

№ 72

Договор между Русия, Франция, Австрия, Великобритания и Прусия за присъединяване на Йонийските острови към Гърция, сключен в Лондон на 2/14 ноември 1863 г.

Чл. 1. Н. в. кралицата на Великобритания... се отказва при посочените по-долу условия от протектората над островите Корфу, Кефалония, Занте, Санто Мауре, Итака, Цериго и Паксос, които по договора от 5 ноември 1815 г. образуваха единна, свободна и независима държава, поставена под непосредствен и изключителен протекторат на н. в. краля на Великобритания...

(Другите четири участници в договора)... приемат при посочените по-долу условия отказа на н. в. кралицата на Великобритания от протектората над Съединените области на Йонийските острови и съвместно с н. в. признават съединението на тия области с Елинското кралство.

Чл, 2. След съединението с Гръцкото кралство Йонийските острови ще се ползуват с преимуществата на постоянен неутралитет... Високите договарящи страни се задължават да зачитат принципа на неутралитет, установен в настоящия член...

Чл. 4. (Присъединяването на островите към Гърция не може да измени привилегиите, които имат чуждестранното мореплаване и търговия.)

. . . . . .

Чл. 6. Франция, Великобритания и Русия в качеството на държави гаранти на Гръцкото кралство си запазват право да сключат с Гърция съглашение по въпросите на настоящия договор. Английските войски се изтеглят от островите.

Ключников и Сабанин, I, стр. 189.

№ 73

Органически статут на остров Крит, изработен от посланиците на Великобритания, Франция, Италия и Русия в Цариград на 6/18 декември 1897 г.

Чл. 1. Остров Крит, обявен за неутрален, ще има автономно правителство, като продължава да влиза в състава на Отоманската империя.

[1] С договор от 7 май 1832 г. трите държави (Русия, Великобритания и Франция) се съгласяват да предадат княжеския престол на Гърция на принц Отон, син на баварския крал. През 1863 г. Отон бил свален и заместен от датския принц Георг, предложен от Англия.

Чл. 2. Изпълнителната власт ще се осъществява от генерал-губернатор християнин, назначен от н. в. султана със съгласие на държавите за срок от 5 години.

Чл. 3. Законодателната власт ще принадлежи на национално събрание, избрано и съставено по такъв начин, че да се гарантира представителството на мюсюлманското малцинство и неговите интереси...

Чл. 4. Правото на разпореждане с преките и косвените данъци ще принадлежи на острова. На императорската отоманска хазна ще се плаща годишна вноска...

Чл. 5. Генерал-губернаторът ще има право на разпореждане с въоръжените сили...

Ключников и Сабанин, I, стр. 284.

№ 74

Турско-гръцки мирен договор, сключен в Цариград на 4 декември 1897 г.

Чл. 1. (Предвижда се поправка на турско-гръцката граница, като стратегически места се предават на Турция.)

Чл. 2. Гърция ще заплати на Турция военно обезщетение 4 млн. турски лири...

Чл. 3. Евакуацията на Тесалия ще бъде извършена съгласно условията, изложени в чл. 6 от прелиминарния мирен договор в месечен срок от момента, когато държавите признаят за изпълнени условията, предвидени... в чл. 2 от прелиминарния мирен договор, и когато бъде установено от международната комисия... отпускането на заем за заплащане на военното обезщетение.

Реда, по който ще се извърши евакуирането и предаването на евакуирваните местности на гръцките власти, ще бъде определен от делегати на двете заинтересувани страни със съдействието на делегати на великите сили.

. . . . . .

. . . . . .

Чл. 6. (Предоставяне на гражданите на страните право на свободно пътуване и пребиваване на територията на другата страна.)

Чл. 7. Мюсюлманите... в Тесалия... са свободни да емигрират или да запазят жителството си в Турция. Тия от тях, които са придобили гръцко гражданство, в продължение на 3 години ще имат право да оптират за турско гражданство, запазвайки всички права върху недвижимите си имоти в Гърция.

Чл. 8. Гърция ще заплати на Турция сумата 100 000 турски лири за обезщетяване на частни лица за щети, причинени от гръцките въоръжени сили...

Чл. 10. Съглашението от 24 май 1881 г. за отстъпване Тесалия на Гърция се запазва с изключение на клаузите, изменени с настоящия договор...

Чл. 14 ... Правителствата на Гърция и Турция се задължават да не допускат на територията си действия, които могат да смутят реда в съседната държава.

Чл. 15. В случай на разногласие при преговорите между Гърция и Турция спорните въпроси могат да бъдат предадени от едната или другата заинтересувана страна на арбитражно разглеждане от представителите на великите държави в Цариград, чиито решения са задължителни за двете правителства ...

Ключников, Сабанин. I, стр. 288.

№ 75

Договор за учредяване на белгийско кралство, сключен в Лондон на 15 ноември 1831 г.

. . . . . .

Чл. 1. Територията на Белгия се образува от провинциите Южен Брабант, Лиеж, Намюр, Хенаит, Западна Фландрия, Източна Фландрия, Анверс и Лимбург в същия вид, в който те са влизали в състава на учреденото през 1815 г. обединено кралство Нидерландия ... В белгийската територия ще влезе освен това част от великото херцогство Люксембург.

. . . . . .

Чл. 7. Белгия ще бъде ... независима и постоянно неутрална държава. Тя се задължава да спазва такъв неутралитет по отношение всички други държави.

. . . . . .

Чл. 9. Постановленията на членове 108 до 117 включително от генералния акт на Виенския конгрес за свободата на корабоплаването ... се прилагат за онези корабоплавателни реки, които разделят или пресичат едновременно белгийската и холандската територия ...

Чл. 10. Използуването на пресичащите едновременно двете страни канали остава свободно и общо ...

. . . . . .

Чл. 13. Като поема изплащането... на 8 400 000 холандски флорина (дълг на Холандия)..., Белгия се освобождава от всякакво понататъшно задължение към Холандия относно публичните дългове на Обединеното нидерландско кралство...

. . . . . .

Чл. 15. Анверското пристанище съгласно постановлението на чл. 15 от Парижкия трактат от 30 май 1814 г. ще продължава да бъде свободно търговско пристанище.

. . . . . .

Чл. 18. В двете страни, разделени с настоящия договор, жителите и собствениците, които желаят да преместят своето постоянно жител-

ство от едната в другата страна, могат в разстояние на две години да разполагат свободно със своята движима и недвижима собственост от всякакъв род, да я продават и безпрепятствено ще вземат със себе си получените от продажбата пари или други ценности, без да плащат други данъци, освен съществуващите сега ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 144.

№ 76

Конвенция между Русия, Австрия и Прусия, сключена в Берлин на 15 октомври 1833 г., след Полската революция в 1831 г.

Т. в., решени единодушно да укрепят консервативната система, съставляваща неизменна основа на политиката им, определиха да изложат във формален акт ония постановления, които са приети от високите договарящи страни за постигането на тая спасителна цел ...

Чл. 1. Дворовете австрийски, пруски и руски признават, че всеки независим владетел по време на опасност за неговата страна от вътрешни, а също и външни смутове има право да извиква на помощ всеки друг независим владетел, който той смята, че ще му бъде по-полезен за оказване на помощ, и че последният има право да изпълни или да откаже тази помощ съобразно своите интереси и обстоятелствата ...

Чл. 2. В случай че бъде поискано материално съдействие на един от трите двора ... и някоя държава поиска да се възпротиви на това с въоръжена сила, тези три двора биха смятали всяко враждебно действие, предприето с тази цел, за насочено против всеки от тях. В такъв случай те ще предприемат най-бързи и най-ефикасни мерки за отпор срещу такова нападение.

Отделен член

Трите високи договарящи държави взаимно се задължават да запазят в тайна членовете, подписани на тази дата ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 151.

№ 77

Руско-австрийска конвенция за взаимно гарантиране на полските владения, сключена в Мюнхенгрец на 7/19 септември 1833 г.

. . . . . .

Чл. 1. Австрийският и руският двор, свързани с общи съглашения ..., признават, че взаимната гаранция, която произтича от това за техните владения, в голяма степен е приложима специално за провинциите, от които се състоеше Полша през 1772 г. Вследствие на това те взаимно си гарантират спокойното и мирно владение на тези провинции.

Чл. 2. Вследствие на гаранцията, установена в предния член, високите договарящи държави се задължават да си оказват взаимно помощ и съдействие всеки път, когато това бъде поискано от тях за потушаване на бунтовни действия, които биха се появили в някоя от полските области, подчинени на тяхната власт, или да се попречи на такива вълнения да се разпространят в други области. Всяка от високите договарящи страни определя за тази цел достатъчно войскови части.

Чл. 3. За да се получи помощ с въоръжена сила, достатъчно ще бъде само да се направи искане към другата държава от страна на военната власт в областта, в която възникнат смутове.

Чл. 4. Издръжката на чуждата войска, извикана от една от договарящите държави, за да съдействува за потушаване на бунтовните движения, ще се поеме изцяло за сметка на държавата, която я е поискала ...

. . . . . .

Чл. 6. Никой от лицата, провинени във владенията на една от договарящите държави в държавна измяна, оскърбяване на монарха, въстание с оръжие в ръка, или участвуващи в заговор срещу сигурността на престола и законното правителство, не може да намира покровителство или убежище във владенията на другата държава.

Чл. 8. Високите договарящи страни се задължават освен това да поставят под специален надзор лицата, участвували в последните смутове в Полша, или ония, гибелните намерения на които биха могли да бъдат разкрити впоследствие; няма да позволят образуването на тяхна територия на така наречени патриотични дружества и други, които под различни имена биха преследвали същата цел ...

Чл. 9. Високите договарящи страни като държави-покровителки на Краков, имат право да наблюдават ... да не бъде предприемано там нищо, което би могло да наруши реда, установен в този град под покровителството на трите държави, или пък да заплаши сигурността или спокойствието на съседните държави ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 150.

№ 78

Декларация за присъединяване на свободния град Краков към Австрия, сключена от Русия, Австрия и Прусия в Берлин на 15 април 1846 г.

След като свободният град Краков стана огнище на нов и значителен заговор ... а самият Краков събори собственото си правителство, за да започне въоръжено въстание и провъзгласи революционно управление, трите държави, учредителки и покровителки на тази държава, се почувствуваха призвани да обсъдят положението, в което е поставен гр. Краков и неговата територия поради тези събития ... Трите държави сметнаха за необходимо да изменят положението на (тази) държава ...

Чл. 1. Трите държави обявяват, че Краковската държава не може да бъде възстановена... и са съгласни, че присъединяването ѝ към владенията на н. имп. и кр. апостолич. величество е най-доброто средство и най-удобният начин за извършване на тази необходима промяна.

Ключников и Сабанин, I, стр. 157.

№ 79

Конвенция относно издръжката на руските войски в Австрия, изпратени срещу унгарската революция, сключена във Варшава на 10 юни 1849 г.

Н. в. австрийският император, унгарски и бохемски крал, поиска помощ от н. в. руския император за усмиряване на метежа в Унгария, за което н. в. руският император изяви своето съгласие. Вследствие на това техни императорски величества сметнаха за нужно и полезно да определят със специална конвенция всичко, що се отнася до издържането и продоволствуването... на руските войски, които встъпят в границите на австрийските владения...

Чл. 1. Н. в. руският император дава на н. в. австрийския император помощ във военни сили за усмиряване на метежа в Унгария и в Трансилвания и въз основа на това изпраща част от своята армия във формата на спомагателна войска в пълно въоръжение, снабдена с всички нужни военни принадлежности.

Чл. 2. Освен това н. в. руският император поема за своя сметка издръжката на войските при отправянето им в поход, а също изплащането на заплатите, които войската получава както в мирно време, така и добавките за военно време.

Чл. 3. Н. в. австрийският император се задължава от своя страна да заповяда да се снабдяват без всякакво заплащане императорските руски войски, изпратени в неговите владения, с всичко нужно за продоволствие, както провизии, така и фураж, да се доставят, безвъзмездно на тези войски необходимите за превоза обози...

. . . . . .

Чл. 19. Освен главния австрийски комисар, който се намира при главнокомандуващия руската армия, ще бъдат командировани австрийски комисари към корпусните командири и към началниците на отреди навсякъде, където главнокомандуващият сметне това за нужно...

Чл. 31. Ако всред бунтовниците, взети в плен, се окажат поданици на двете държави, сключили тази конвенция, те ще бъдат предавани по принадлежност. Тази мярка се отнася и за военните дезертьори.

Ключников и Сабанин, I, стр. 160.

№ 80

Френско-австрийски договор за взаимно гарантиране на териториалната неприкосновеност на италианските държави, сключен във Виена на 22 декември 1854 г.

Н. в. френският император и н. в. австрийският император, задължени със сключения на 2 декември 1854 г. във Виена съюзен договор между посочените величества и н. в. кралицата на Великобритания ... да действуват съвместно и при предвидените обстоятелства да съединят действията на въоръжените си сили, решиха, че трябва също така да се споразумеят за мерките, които трябва да бъдат взети, за да не могат революционни движения да нарушат общественото спокойствие в Италия, докато армиите им действуват съвместно в източната война, или да създадат опасност за войските им на Апенинския полуостров, да отвлекат вниманието от главната цел на техния съюз.

Чл. 1. Френският и австрийският двор се задължават взаимно да използуват напълно своето влияние, за да предотвратят опитите, които могат да бъдат направени в Италия за нарушаване териториалната цялост на съставящите я държави тогава, когато те употребяват всичките си сили да разрешат в интерес на Европа усложненията, възникнали на Изток.

Чл. 2. Понеже двата императорски двора са уговорили взаимно настъпателен и отбранителен съюз в случая, предвидени в чл. 3 на подписания на 2 декември 1854 г. договор ... те поемат също условно задължение в този случай да се съвещават с цел войските им, разположени в Италия, да си сътрудничат при пълно съгласие за постигане на посочената по-горе цел ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 168.

№ 81

Австро-френски прелиминарен договор, сключен във Вила-франка на 11 юли 1859 г.

... Двамата монарси ще съдействуват за създаването на Италианска конфедерация.

Тази конфедерация ще се намира под почетното председателство на светия отец.

Императорът на Австрия отстъпва на императора на французите своите права върху Ломбардия ... Императорът на французите ще предаде отстъпената територия на сардинския крал.

Венеция ще бъде част от Италианската конфедерация, като остава под короната на австрийския император ... Двамата императори ще молят светия отец да въведе в неговите владения нужните реформи ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 180.

№ 82

Австро-френски мирен договор, сключен в Цюрих на 10 ноември 1859 г.

. . . . . .

Чл. 4. Н. в. австрийският император се отказва... в полза на н. в. императора на французите от правата си... върху Ломбардия...

Чл. 5. Н. в. императорът на французите обявява намерението си да предаде териториите, отстъпени по силата на предидущия член, на н. в. краля на Сардиния.

Чл. 18. Н. в. императорът на французите и н. в. австрийският император се задължават да съдействуват с всички сили за създаването на конфедерация на италианските държави, която ще бъде оставена под почетното председателство на светия отец и чиято цел ще бъде да се поддържа независимостта и неприкосновеността на конфедерираните държави... и да се гарантира вътрешната безопасност на Италия чрез съществуване на федерална армия.

Венеция, която остава под короната на н. имп. кр. и апост. величество, ще съставлява една от държавите на тази конфедерация и ще участвува както в правата, така и в задълженията, произтичащи от федералния акт, постановленията на който ще бъдат установени на събранието, състоящо се от представители на всички италиански държави.

. . . . . .

Чл. 20. (Изказва се съгласие на страните да издействуват от папата въвеждането в църковните владения на реформи, отговарящи на нуждите на населението.)

Ключников и Сабанин, I, стр. 180.

№ 83

Френско-сардински договор за отстъпване на Франция Ница и Савоя, сключен в Торино на 24 март 1860 г.

Чл. 1. Н. в. кралят на Сардиния се съгласява да бъдат присъединени Савоя и окръга Ница към Франция... Между техни величества е уговорено, че това присъединяване ще стане без всякаква принуда върху волята на населението ...

Чл. 2. Уговорено е също, че н. в. сардинският крал може да предаде неутрализираните части на Савоя само при условията, при които ги владее сам той, и че н. в. императорът на французите ще трябва да се споразумее по този повод както с държавите, представени на Виенския конгрес, така и с Хелветийския съюз, и да даде гаранциите, които следват от посочените в този член постановления...

Ключников и Сабанин, I, стр. 181.

№ 84

Австро-пруски мир. Пражки договор 23 август 1866 г.

. . . . . .

Чл. 1. Между н. в. краля на Прусия и н. в. императора на Австрия... занапред ще съществува вечен мир и приятелство.

Чл. 2... след като н. в. императорът на французите заяви официално на 29 юли в Николсбург чрез своя посланик, акредитиран при н. в. краля на Прусия: „що се отнася до правителството на императора, Венеция се признава на Италия, за да ѝ бъде предадена при сключване на мира" — н. в. императорът на Австрия се присъединява от своя страна към тази декларация и дава съгласие за присъединяването на Ломбардо венецианското кралство към кралство Италия, без друго обременяващо условие освен да се уредят дълговете, които ще бъдат признати за припадащи се на отстъпените територии съгласно предшествуващия Цюрихски договор.

Чл. 3. Военнопленниците ще бъдат незабавно пуснати на свобода от двете страни.

Чл. 4. Н. в. императорът на Австрия признава разпадането на Германската конфедерация... и дава съгласие за създаването на нова организация на Германия без участие на Австрийската империя. Негово величество обещава също да признае по-тесния федерален съюз, който ще бъде основан от н. в. краля на Прусия на север от линията на Майн, и заявява, че е съгласен германските държави, намиращи се на юг от тази линия, да сключат съюз, националните връзка на който със Северногерманската конфедерация ще бъдат определени с последващо съглашение между двете страни и който ще има самостоятелно международно съществуване.

Чл. 5. Н. в. императорът на Австрия предава на н. в. краля на Прусия всички права, които с Виенския мир от 30 октомври 1864 г. му бяха признати върху херцогствата Шлезвиг и Холщайн при условие, че населението на окръзите на север от Шлезвиг ще бъдат отново присъединени към Дания, ако те изразят желание за това чрез свободно гласуване.

Чл. 6. Съгласно изразеното от н. в. императора на Австрия желание н. в. кралят на Прусия изказва готовност при промените, които трябва да станат в Германия, да запази териториалното положение на кралство Саксония в неговите сегашни граници, като си запазва правото да уреди подробно със специален мирен договор с н. в. краля на Саксония въпросите за частта на Саксония във военните разноски както и за бъдещото отношение на кралство Саксония към Северногерманската конфедерация. В замяна н. в. императорът на Австрия обещава да признае новата организация, която кралят на Прусия ще установи в Северна Германия, включително териториалните изменения, които ще последват.

. . . . . .

Чл. 11. Н. в. императорът на Австрия поема задължението да заплати на н. в. краля на Прусия сумата 40 милиона пруски талера за покриване част от щетите, които войната причини на Прусия. От тази сума ще се приспадне стойността на обезщетението за щетите от войната, които н. в. императорът на Австрия има право да изисква от херцогствата Шлезвиг и Холщайн...

Чл. 12. Евакуацията на австрийските територии, окупирани от пруските кралски войски, ще бъде приключена в 3-седмичен срок след размяната на ратификациите...

Pierre Albin, Les grands traités politiques, p. 34.

№ 85

Френско-германския мир
Прелиминарен версайски договор
26 февруари 1871 г.

. . . . . .

1. Франция се отказва в полза на Германската империя от всички свои права и титри върху териториите, намиращи се на изток от границата, отбелязана по-долу... (описва се подробно линията, с която Елзас и Лотарингия се откъсват от Франция и предават на Германия).

Германската империя ще притежава тези територии за вечни времена и в пълен суверенитет и собственост. Една международна комисия, съставена от по равен брой представители от двете високи договарящи страни, ще бъде натоварена веднага след размяната на ратификациите на настоящия договор да установи на самото място линията на новата граница съгласно предходните разпореждания...

2. Франция ще заплати на н. в. германския император сумата 5 милиарда франка.

Изплащането най-малко на 1 милиард франка ще стане през 1871 г., а на целия остатък на дълга — в тригодишен срок от ратификацията на настоящия договор.

3. Евакуацията на френските територии, окупирани от германски части, ще започне след ратификацията на настоящия договор от Националното събрание, заседаващо в Бордо.

Веднага след ратификацията германските части ще напуснат град Париж, както и укрепленията, разположени на левия бряг на Сена, и във възможния най-кратък срок, определен със съглашение между военните власти на двете страни, ще евакуират напълно (изброяват се 14 департамента) до левия бряг на Сена. Френските части ще се оттеглят едновременно зад Лоара, която те не ще могат да преминат обратно преди подписването на окончателния мирен договор.

От това разпореждане са изключени парижкият гарнизон, който не може да надминава четиридесет хиляди души, и гарнизоните, необходими за сигурност на укрепените градове.

Евакуацията на департаментите, разположени между десния бряг на Сена и източната граница, от германските войски ще се извърши постепенно след ратификацията на окончателния мирен договор и изплащането на първия половин милиард от контрибуцията, помената в чл. 2, като се започне от департаментите, разположени най-близо до Париж, и продължи постепенно с изплащането на вноските за контрибуцията...

След изплащането на 2 милиарда германската окупация ще обхваща вече само департаментите (изброяват се шест департамента)... както и крепостта Ьелфор..., които ще служат като залог за останалите 3 милиарда, като броят на германските войски там не ще надминава 50 000 души. Н. в. императорът ще бъде разположен да замени териториалната гаранция, състояща се в частична окупация на френската територия, с финансова гаранция, ако тя бъде предложена от френското правителство при условия, признати от н. в. императора за достатъчни за интересите на Германия. Трите милиарда, чието изплащане бе отложено, ще носят 5% лихва от момента на ратификацията на настоящата конвенция.

4. Германските части ще се въздържат да правят реквизиции, било в пари, било в натура, в окупираните департаменти. Срещу това прехраната на германските войски, които ще останат във Франция, ще бъде за сметка на френското правителство в размер, установен по споразумение с германското военно интеңдантство.

5. Интересите на жителите на териториите, отстъпени от Франция, във всичко, което засяга тяхната търговия и техните граждански права, ще бъдат уредени колкото се може по-благоприятно, когато бъдат установени условията на окончателния мир. За тази цел ще бъде определен срок, в течение на който те ще се ползуват от особени улеснения за обмяната на техните произведения. Германското правителство не ще създаде никаква пречка за свободната емиграция на жителите от отстъпените територии и няма да предприема срещу тях мерки, засягащи личността или собствеността им.

6. Военнопленниците, които не са още освободени чрез размяна, ще бъдат върнати веднага след ратификацията на настоящия прелиминарен договор...

7. Преговорите за окончателния мирен договор въз основа на настоящия прелиминарен договор ще започнат в Брюксел веднага след ратификацията на последния от Националното събрание и от н. в. германския император...

Pierre Albin, p. 38.

№ 86

Франкфуртски договор от 10 май 1871 г.

. . . . . .

1. (Внасят се поправки в граничната линия на двете провинции Елзас и Лотарингия, които се отстъпват от Франция на Германия.)

2. Френските поданици, произхождащи от отстъпените територии, на местожителство сега в тях, ако желаят да запазят френското си поданство, ще се ползуват до 1 октомври 1872 г.. с право да се преселят във Франция и да се установят там, без да може това право да бъде изменяно от законите за военната служба, и в тоя случай качеството на френски гражданин ще им бъде запазено.

Те ще бъдат свободни да запазят своите недвижими имоти, намиращи се в присъединената към Германия територия.

Никой жител на отстъпените територии не ще може да бъде преследван, безпокоен или търсен, що се отнася до неговата личност или до имуществото му, заради неговите политически или военни действия през войната.

3. Френското правителство ще предаде на германското правителство архивите, документите и регистрите, засягащи гражданската, военната и съдебната администрация на отстъпените територии. Ако някои от тези книги са били преместени, те ще бъдат възстановени от френското правителство по искане на германското правителство.

. . . . . .

5. Двете страни ще имат еднакви права, що се отнася до корабоплаването по Мозел, канал Марна—Рейн, канала Рона—Рейн, канала на Саар и плавателните води, свързани с тези плавателни пътища. Правото на воден превоз на дървен материал се запазва...

. . . . . .

7. Плащането на 500 милиона ще се извърши в тридесет дни след възстановяването на властта на френското правителство в гр. Париж. Един милиард ще бъде изплатен в течение на годината и половин милиард — на 1 май 1872 г. Трите последни милиарда ще се изплатят на 2 март 1874 г., както е упоменато в прелиминарния мирен договор. Начиная от 2 март на текущата година лихвата на тези три милиарда франка ще бъде плащана всяка година на 3 март на база 5% годишно.

Всяка сума, изплатена в аванс срещу трите последни милиарда, ще престане да носи лихви от деня на извършеното плащане...

Френското правителство ще уведоми германското правителство три месеца предварително за всяко плащане, което смята да направи в касите на Германската империя.

След изплащането на първия половин милиард и ратификацията на окончателния мирен договор департаментите Сома, Долна Сена и Йор ще бъдат евакуирани, ако са още окупирани от германски части. Евакуацията на департаментите... Оаз, Сена и Оаз, Сена и Марна и Сена, както и евакуацията на укрепленията на Париж ще бъдат извършени веднага, щом германското правителство сметне, че възстановяването на реда както в Париж, така и във Франция, е достатъчно за осигуряване изпълнението на договорните задължения от страна на Франция.

Във всички случаи тази евакуация ще се извърши при изплащането на третия половин милиард.

Германските части в интерес на тяхната сигурност ще имат на разположение неутралната зона, разположена между германската демаркационна линия и укрепения пояс на Париж, върху десния бряг на Сена...

8. Германските войски ще продължават да се въздържат от реквизиции в натура и в пари в окупираните територии; понеже това задължение от тяхна страна е свързано с договорно задължение на френското правителство за тяхната издръжка, в случай когато въпреки многократните искания на германското правителство френското правителство закъснее да изпълни посочените задължения, германските войски ще имат правото да си набавят необходимото за техните нужди, като събират данъци и реквизиции в окупираните департаменти и даже извън тях, ако техните ресурси не биха били достатъчни ...

. . . . . .

10. Германското правителство ще продължава да връща военнопленниците, като се споразумява с френското правителство. Френското правителство ще изпрати по домовете им тези от пленниците, които подлежат на освобождаване. Що се отнася до тези, които не са завършили срока на военната си служба, те ще се оттеглят зад Лоара. Подразбира се, че парижката и версайската армия след възстановяването на властта на френското правителство в Париж и до евакуацията на укрепените места от германските войски няма да надвиши 80 хиляди души. До евакуацията френското правителство не ще може да съсредоточава войски върху десния бряг на Лоара, но то ще може да се грижи за редовните гарнизони в градовете на тази зона съобразно нуждите за поддържането на реда и общественото спокойствие.

. . . . . .

Двадесет хиляди пленници ще бъдат отправени незабавно към Лион при условие, че ще бъдат изпратени веднага в Алжир, за да бъдат използувани в тази колония.

11. ...Френското правителство и германското правителство ще вземат за основа на търговските си отношения режима на най-облагоприятствуваната нация ...

Pierre Albin, p. 46.

№ 87

Интервенция на пруските войски срещу Парижката комуна

Телеграма на министъра на външните работи на Франция до Бисмарк от 4 март 1871 г.

Париж се намира под заплахата на сериозни стълкновения, съпровождащи се с разхищение на бойни припаси и нападения на военни постове. Безредиците, предизвикани от влизането на немските войски[1] и от дейността на неизвестни агитатори, продължават и се изострят. Генерал Виноа, който има в разпореждане една дивизия, е безсилен да се справи с тях. Той се обърна за помощ към военния министър в Бордо.[2] Последният отговори, че изпраща войскови части от Хавр,

[1] Има се предвид окупацията на част от Париж от немските войски.

[2] Временно седалище на френското правителство.

Шербур, Лавал, Поатие, Шатору, Ла Рошел. Моля Ваше превъзходителство да благоволите да разпоредите влака с тези войски да бъде пропуснат.

Отговор на Бисмарк на телеграмата на министъра на външните работи на Франция от 4 март 1871 г.

Предвид създаденото в Париж положение и необходимостта да се предотвратят безредици главният щаб, в изменение на чл. 3 от мирния договор, дава съгласие за пропускане на френските войски, поменати от ваше превъзходителство, и дава съответни разпореждания.

Заповед, получена от главнокомандуващия 3-та германска армия в Мо (близо до Париж) от 12 март 1871 г.

В най-близки дни предстоят операции на френските войски против метежните национални гвардейци в Париж. Ходатайството от страна на ген. Виноа да се разреши преминаването на негови части през неутралната зона следва да бъде удовлетворено. Да се доведе затова до знанието на стоящите под Париж наши войски.

Телеграма на Бисмарк до ген. Фабрице от 24 март 1871 г.

Въпреки че всяко съсредоточаване на френски войски под Версай въобще противоречи на сключените конвенции, ние сме съгласни даже числеността на последните да бъде още увеличена... Но ние можем да направим всички тези отстъпки само при условие, че френското правителство ще поеме задължение в най-кратък срок след съсредоточаването на съгласуваните с нас войски, след около три деня, да започне решителни военни действия срещу Париж.

Международное право в избранных документах, ч. I, стр. 116

ДИПЛОМАТИЧЕСКАТА БОРБА ПО ВРЕМЕ НА ОСВОБОЖДЕНИЕТО НА БЪЛГАРИЯ И СЪЕДИНЕНИЕТО

Под „Източна криза от 1875—1878 г." обикновено се разбира онова изостряне на международните отношения, което настъпи във връзка с въстанието в Босна и Херцеговина през 1875 г., Априлското въстание в България от 1876 г., Сръбско-турската война от същата година и което завърши с освободителната за България руско-турска война през 1877—1878 г.

Всяка от големите държави се стремеше да използува създаденото положение. Особено заинтересувани бяха двата съперника на Балканите: царска Русия и Австро-Унгария. Райхщадското споразумение от 1876 г. представляваше опит на тия държави да се споразумеят, за да се избягнат възможните конфликти в случай на самостоятелна акция на някои от тях на Балканите и да преодолеят съпротивата на други европейски държави. Оказа се, че по главните въпроси не е постигнато съгласие между тях.

Русия, която се готвеше да воюва с Турция, се постара да се споразумее с Австро-Унгария относно поведението на последната във войната. Сключена бе Будапещенската тайна конвенция в 1877 г., с която австро-унгарското правителство обеща да пази неутралитет във войната. В замяна на това Русия бе принудена да ограничи бъдещите си придобивки и се съгласи Австро-Унгария да сложи ръка на Босна и Херцеговина.

Лондонският протокол от 1877 г. бе последен опит на европейските държави да повлияят по дипломатически път на Турция да приеме предложенията за реформи, изработени на Цариградската посланическа конференция с цел да се подобри положението на християнското население. Тоя опит не успя. Турция отхвърли предложенията. Последва руско-турската война през 1877—1878 г., освободителна за българския народ.

Победата на Русия бе увенчана със Санстефанския договор. Съперниците на Русия (Англия и Австро-Унгария) се споразумяха да разрушат това дело, да отнемат придобивките от победата на Русия. Руската дипломация бе принудена да отстъпи пред блока на останалите големи европейски държави. Сключен бе Берлинският договор. Българският народ тежко пострада от съперничеството между претендентите за турското наследство.

Използувайки затрудненото положение на Турция, Англия отне от последната остров Кипър. Тоя грабителски акт бе оформен с англо-турската конвенция за Кипър от 1878 г.

№ 88

Райхщадско споразумение между Русия и Австро-Унгария Райхщад, 26 юни (8 юли) 1876 г.

I

Запис на руската страна

Съвършено секретно

Райхщад, 26 юни 1876 г.

Бе намерено за необходимо да не се провъзгласява принципът за пълна ненамеса, за да не се обвързваме предварително предвид възможностите за някои случайности.

Ние настоявахме за затваряне на пристанище Клек, без което ненамесата би била неискрена и недействителна.

От своя страна ние не бихме могли да се считаме там обвързани, а в такъв случай Англия не би го спазвала. Граф Андраши прибави затварянето и на Катаро, което изискваха англичаните, за да се придаде на тази мерка характер на безпристрастие. Виенският кабинет обаче предвижда невъзможност да попречи на оказване помощ на християните по частен път поради горещите симпатии на населението в Далмация.

Беше решено

1. Относно настоящия момент:

Държавите в настоящия момент ще се придържат към принципа на ненамеса, като си запазват правото да се договорят впоследствие, ако обстоятелствата изискват.

Пристанищата Клек и Катаро ще бъдат затворени за двете страни. В никакъв случай няма да бъде оказвана помощ на турците против християните.

2. Относно бъдещето:

а) В случай на успех на турците, ако те се отдават на прекомерни насилия върху християните, държавите ще трябва да се договорят и да ги спрат.

Те ще поискат възстановяване на status quo ante в Сърбия, като се включи и унищожаване на турските крепости.

Колкото се касае до Босна и Херцеговина, държавите ще настояват в Цариград да получат те устройство, основано на програмата, изложена в телеграмата от 30 декември и в Берлинския меморандум, или най-малко съгласно статута на остров Крит.

б) Ако победят християните:

Държавите ще действуват съгласувано с цел да урегулират последиците от войната.

Те няма да окажат съдействие да се образува голяма славянска държава, но Черна гора и Сърбия

Виенският кабинет разглежда тази компенсация като съществено условие, без което той не би могъл да допусне увеличаване на съседните славянски княжества.

Ако руското правителство намери това за възможно и полезно, ще му бъде предоставено да анексира Батум.

ще имат възможност да анексират: първата — Херцеговина и пристанище на Адриатическо море, втората — известни части от Стара Сърбия и Босна.

Но в такъв случай Австрия ще има право да анексира турска Хърватия и някои пограничии с нея части от Босна по линия, за която ще се сключи споразумение.

От своя страна Русия би имала в такъв случай право да си върне частта от Бесарабия, отстъпена съгласно договора от 1856 г.

Ако най-после вследствие успеха на християните настъпи пълен разгром на Отоманската империя в Европа, България и Румелия биха могли да образуват независими княжества в своите естествени граници.

Епир и Тесалия биха могли да се присъединят към Гърция.

Цариград би могъл да стане свободен град.

II

Австрийски вариант

Ние изхождаме от две предположения: или турците ще излязат от борбата победители, или ще бъдат победени.

В първия случай... Сърбия и Черна гора ще бъдат запазени в своите сегашни граници. Възстановяването на турските крепости в Сърбия няма да бъде допуснато. На Сърбия няма да бъде признат статутът на независима държава, но се съгласихме да го признаем на Черна гора... Що се касае до бунтовниците, то по отношение на тях бе установено, че даже в случай на победа на турците ще бъдат предприети съвместни усилия, за да им се гарантират свободите и реформите, които бяха поискани от Портата и обещани от нея.

При всички гореспоменати обстоятелства не може да става и дума за каквито и да са териториални изменения нито от едната, нито от другата страна.

Изхождайки от второто предположение, т. е. поражение на турците, беше постигнато споразумение по следните положения...

Беше уговорено, че Сърбия ще получи увеличение на територията от страна на Дрина в Босна, а също така от страна на Нови пазар в

Стара Сърбия и по посока на Лим. На свой ред Черна гора ще закръгли своите владения чрез присъединяване на граничещата част от Херцеговина; тя ще получи пристанището Спица, както и увеличение от страна на Лим по такъв начин, че територията, намираща се сега между Сърбия и Черна Гора, ще бъде разделена между двете княжества по течението на тази река. Останалите части от Босна и Херцеговина ще бъдат присъединени към Австро-Унгария. Русия ще възстанови своите естествени граници до 1856 г. и ще може да увеличи своята територия откъм Черно море и в Турска Азия в степента, в която това ще ѝ бъде необходимо за установяването на по-удобни граници в това направление и като еквивалент за частта от територията, присъединявана към Австро-Унгария.

Босна, Румелия и Албания ще могат да станат автономни държави. Тесалия и остров Крит трябва да бъдат присъединени към Гърция. Цариград с предградието, територията на което подлежи на определяне, би станал свободен град.

Беше също така установено, че всички тези точки ще бъдат запазени в тайна от страна на двамата императори и техните съответни министри; те няма да бъдат съобщени на другите държави и особено на сърбите и черногорците до момента, когато настъпи време за тяхното осъществяване.

(Към този текст е приложена написаната с молив забележка на Горчаков със следното съдържание:

„Императорите се разделиха в пълно съгласие, готови незабавно да провъзгласят принципа на ненамеса. Те имат предвид да се договорят с великите християнски държави, ако това изискват обстоятелствата...“)

В. И. Козьменко, Сборник договоров России с другими государствами, стр. 144.

№ 89

Тайна конвенция между Русия и Австро-Унгария, сключена в Будапеща 3/15 януари 1877 г.

Чл. I. Високите договарящи страни, считайки, че християнското и мюсюлманското население на Босна и Херцеговина е твърде смесено, за да може да се очаква действително подобряване на неговата участ само от автономното им устройство, се договориха помежду си да поискат на Цариградската конференция за тези провинции само такова автономно управление, което не би излязло извън границите, установени в телеграмата от 30 декември 1875 г.[1] и гаранцията на Берлин-

[1] Има се предвид така наречената „нота на Андраши“ от 30 декември 1875 г. до правителствата на държавите, подписали Парижкия договор; в нотата се посочваше необходимостта да се окаже натиск върху султана, за да бъдат осъществени реформите Босна и Херцеговина и се излагаше руско-австро-германският проект за тези реформи.

ския меморандум. Поради това, че България се намира в условия, които повече благоприятствуват дейността на автономни учреждения, те поемат върху себе си задължението да искат на тази конференция за тази провинция по-широка автономия, придружена със сериозни гаранции.

Чл. II. В случай че преговорите не доведат до желания резултат и последва разрив с последваща война между Русия и Турция, императорското и кралско правителство формално се задължава да спазва по отношение на действуващата самостоятелно Русия доброжелателен неутралитет и доколкото това ще зависи от него, да парализира чрез дипломатическо въздействие опитите за намеса или колективно посредничество, които биха се опитали да предприемат други държави.

Чл. III. Ако на императорското и кралско правителство бъде предложено да вземе участие при поставяне в действие на договора от 15 април 1856 г.[1], то ще се откаже от участие в него в предвиждания в тази конвенция случай и като не оспорва законната сила на договора, ще обяви неутралитет. То също така няма да окаже дейна подкрепа на ефективни действия, които биха могли да бъдат предложени въз основа на чл. VIII от договора от 30 март същата година.[2]

. . . . . .

Чл. VII. Н. в. австрийският император и пр. си запазва правото да избере момента и начина за завземането със свои войски на Босна и Херцеговина. Уговорено е, че тази мярка, без да е акт на солидарност със заемането на България от руските войски, нито по тълкуването ѝ от правителството на н. имп. и крал. величество, нито при провеждането ѝ на дело, не трябва да има враждебен характер по отношение на Русия. Също така и интервенцията на руската армия в Турция не трябва да има нито по разбирането на императорското руско правителство, нито в изпълнението враждебен характер по отношение на Австро-Унгария.

Чл. VIII. Високите договарящи страни се задължават взаимно да не разпространяват военните операции: н. в. австрийският император и пр. — върху Румъния, Сърбия и Черна гора, а н. в. всеруският император — върху Босна, Херцеговина, Сърбия и Черна гора.

Сърбия, Черна гора и разделящата тези две княжества част от Херцеговина образуват непрекъсната неутрална зона, през която армиите на двете империи няма да имат право да минават, предназначена да предотврати всеки непосредствен контакт на последните. При това обаче е уговорено, че императорското и кралско правителство няма да се противопоставя на съгласуваните действия на сръбските и черногорски сили извън пределите на държавите им съвместно с руските войски.

Чл. IX. Последствията от войната и териториалните изменения, които биха могли да се явят като резултат от възможното разпадане на Отоманската империя, ще бъдат уредени със специална конвенция.

Чл. X. Високите договарящи страни се задължават да пазят в тайна условията на тази конвенция.

. . . . . .

[1] Конвенция между Англия, Франция и Австрия за гарантиране целостта на Турция.
[2] Парижкият договор от 1856 г.

. . . . . .

Чл. 1. Двете високи договарящи страни, като имат за крайна цел подобряване на участта на християните и желаейки да отстранят възможността за какъвто и да е план за значителна анексия, която би могла да наруши мира и равновесието в Европа, което не влиза в техните намерения и което не би било в интерес на двете империи, се съгласиха да ограничат своите възможни анексии до следните територии:

Австрийският император Босна и Херцеговина, като се изключи частта, която се намира между Сърбия и Черна гора, относно която двете правителства ще се договорят, когато настъпи момент да разполагат с нея.

Всеруският император — в Европа онези части на Бесарабия, с които биха се възстановили старите граници на империята до 1856 г.

Чл. 2. Високите договарящи страни се задължават да си оказват взаимна дипломатическа подкрепа, ако териториалните изменения, които биха довели до война или разпадане на Отоманската империя, станат предмет на колективно обсъждане от великите държави.

Чл. 3.... В случай на териториални изменения или разпадане на Отоманската империя изключва се образуването на голяма сплотена славянска или друга държава; напротив, България, Албания и останала Румелия биха могли да станат независими държави; Тесалия, част от Епир и остров Крит могат да бъдат присъединени към Гърция. Цариград с граничещата територия, границите на която подлежат на установяване, би могъл да стане свободен град.

Техни величества констатират, че не желаят никакви изменения в тези предположения и отново заявяват своето желание да ги запазят като основа за своята по-нататъшна политика.

Чл. 4. Високите договарящи страни се задължават да пазят в тайна условията на тази конвенция....

Козьменко, стр. 149

№ 90

Протокол, подписан от Русия, Германия, Австро-Унгария Франция, Великобритания и Италия по балканските въпроси

сключен в Лондон на 19 31 март 1877 г.

Държавите, които предприеха съвместното омиротворяване на Изтока и които помогнаха за тази цел да се свика конференцията в Цариград, признават, че най-сигурният начин да се постигне поставената от тях цел се състои преди всичко в поддържане на толкова щастливо установилото се между тях съгласие и в новото съвместно потвърждаване на предприеманото от тях общо участие за подобря-

ване съдбата на християнското население в Турция и за реформите, които трябва да бъдат въведени в Босна, Херцеговина и България и които Портата прие при условие за самостоятелното им приложение.

Държавите приемат за сведение сключването на мир със Сърбия.

Колкото се касае до Черна гора, държавите считат за желателно, предвид по-здравото и дълготрайно омиротворяване, границите ѝ да бъдат изправени и да бъде позволено свободното плаване по Бояна.

В сключеното вече споразумение и това, което ще се сключи между Портата и двете княжества, държавите виждат крачка, направена по пътя на омиротворяването, което представлява предмет на тяхното общо желание.

Те приканват Портата още повече да заздрави това омиротворяване, като върне войските в мирновременно положение, с изключение на онова тяхно количество, което е необходимо за поддържане на реда и за привеждане в изпълнение във възможно непродължително време на необходимите реформи за спокойствието и благосъстоянието на онези провинции, за участта на които конференцията беше загрижена. Държавите признават, че Портата е изявила готовност да приведе в изпълнение голяма част от тези реформи. Особено те приемат за необходимо сведение циркуляра на Портата от 18 февруари 1876 г. и заявленията, направени от Отоманското правителство през време на конференцията и след нея чрез неговите представители.

. . . . . .

Държавите имат намерение да упражняват бдителен надзор чрез своите представители в Цариград и чрез местни агенти за изпълнение на обещанията на турското правителство.

Ако държавите още веднъж се измамят в своето очакване и положението на християнските поданици на султана не би било подобрено в такава степен, че да се предотврати връщането на онези усложнения, които периодически нарушават спокойствието на Изток, те считат за свой дълг да заявят, че такова положение на нещата би било в несъгласие с техните интереси и тия на Европа изобщо.

В такъв случай те си запазват правото съвместно да обсъдят мерките, които ще признаят за най-действени, за да се осигури благосъстоянието на християнското население и изгодите на общия мир.

Съставен в Лондон на 19 31 март 1877 г.

Козьменко, стр. 15 6

№ 91

Окупация на остров Кипър от Англия. Отбранителен съюз между Великобритания и Турция 4 юни 1878 г.

. . . . . .

Ч л. 1. В случай че Батум, Ардахан, Карс или някой от тези градове бъдат задържани от Русия и ако в бъдеще бъде направен някакакъв опит от Русия да се сдобие с някоя друга част от териториите

на н. и. в султана в Азия, определени с окончателния мирен договор, Англия се задължава да се присъедини към н. и. в. султана за защита на въпросните територии със силата на оръжието.

В замяна н. и. в. султанът обещава на Англия да въведе необходимите реформи (които ще бъдат установени по-късно от двете сили) в областта на управлението и закрилата на християните и други поданици на Високата Порта, които се намират на въпросните територии; за да може да се даде на Англия възможност да осигури необходимите средства за изпълнение на своето задължение, н. и. в. султанът се съгласява освен това остров Кипър да бъде окупиран и управляван от нея.

. . . . . .

Pierre Albin, p. 202.

№ 92

Извлечение от протоколите на Цариградската конференция за възстановяване на реда в Балканските страни от 23 декември 1876 г. до 20 януари 1877 г. (От 6 ден на м. Злихидже 1293 до 30 ден на м. Мухарем 1294)

Добавка под буква С

България

Проект за органически правилник

1. Ще бъдат образувани от долупосочените територии и съгласно с приложената тук карта два вилаета (области), които ще бъдат управлявани според по-долу изложените подробни форми.

Източният вилает, който ще има за главен град Търново, ще бъде съставен от санджаците: Русенски, Търновски, Тулчански, Врачански, Сливенски, Пловдивски (без Султан-Ери и Ахъ-Челеби) и от каазите: Кърклисенска, Мустафапашовска и Казълагачка.

Западният вилает, който ще има за главен град София, ще бъде съставен от санджаците: Софийски, Видински, Нишки, Скопски, Битолски (без двете южни каази), една част от Серския санджак (трите северни каази) и от каазите Струмица, Тиквеш, Велес и Костур.

2. Административна единица ще бъде кантона (нахия-мюдюрлик) с пет до десет хиляди жители.

Като се запазва, доколкото е възможно, съществуващото административно деление, ще се положат усилия да се групират християните и мюсюлманите в отделни кантони.

Кантонът ще бъде управляван от кмет, избран за 4 години между членовете на кантоналния съвет и от самия съвет.

Кантоналният съвет ще бъде съставен от представители на всяка община, които ще бъдат избрани за 4 години без разлика на вероизповедание.

Общината ще запази сегашната си организация.

Всички въпроси, засягащи интересите на кантона (като пътищата и съобщенията, разпределението и събирането на известни данъци), които комисията за надзор ще сметне, че са от негова компетентност ще бъдат под ведомството на контролните съвети под контрола на горните власти.

Контролният съвет ще се събира веднъж всеки месец.

Двама негови членове, посочени от съвета за 4 години ще подпомагат кмета при изпълнение на неговите функции, като негови съветници.

Международната комисия ще се погрижи, доколкото е възможно, да намери такова разрешение, което ще може да осигури в кантоните представителството на малцинствата.

Градовете и паланките, които имат население повече от 10 000 жители, ще имат общински учреждения, подобни на тези на кантоните.

3. Няколко кантона (нахии, мюдюрлъци) ще бъдат събрани в санджаци (департаменти), управлявани от мютесарифи или от каймаками (управители), които ще бъдат християни или мюсюлмани според мнозинството на населението в санджака и назначавани от Високата Порта по предложение на главния управител (валия) за срок от 4 години.

Тяхна длъжност ще бъде да надзирават реда и хода на работите в кантоналните съвети.

Управителят (мютасариф или каймакам) ще има канцелария и двама съветници, назначени от главния управител от една листа с кандидати в двоен брой, съставена от областното събрание.

Главният управител (валията) ще може да отстранява управителите за срок от 3 месеца и да предложи на Високата Порта тяхното уволнение.

4. Начело на всяка от областите ще бъде поставен един валия (главен управител), който ще бъде назначаван за срок от 5 години от Високата Порта със съгласието на държавите гаранткн.

Той ще получава достатъчно възнаграждение.

В случай на смърт или на подаване на оставка на главния управител неговите функции ще бъдат временно изпълнявани от един от управителите християни, назначени за тая цел от Високата Порта,

Валията може да бъде сменяван само по решение на апелативния съд, ако бъде привлечен под съд.

Валията ще представлява върховната власт и ще надзирава за изпълнението на законите на Империята и на особения правилник на областта.

Той ще бъде християнин и може да бъде отомански поданик или чужденец. Главният управител (валията) ще управлява областта с помощта на областно събрание, чиито членове без разлика на раса и вяра ще бъдат свободно избирани за срок от 4 години от кантоналните съвети, групирани по околии, както това ще бъде обяснено по-долу, без всяка правителствена намеса.

Оплакванията, които биха изникнали относно изборите, ще бъдат разрешавани от самото събрание.

Избирателните околии на кантоналните съвети ще бъдат назначавани от събранието на няколко кантона.

Те трябва да имат средно от 30 до 40 000 жители. Всяка така съставена група ще избира един депутат.

Ще бъдат избиратели и избираеми:

1) всички жители на областта, навършили 25 години, които притежават някаква недвижима собственост или плащат данък;

2) духовенството и свещенослужителите на различните вероизповедания;

3) професорите и учителите.

Заседанията на събранието ще бъдат публични.

Събранието ще назначава за 4 години една административна комисия, която ще играе роля на съвет при главния управител. Началниците на признатите вероизповедни общини ще бъдат по право членове на този съвет по един за всяко вероизповедание.

За всеки санджак (окръг) ще има поне по един член в тоя административен съвет, но последният не може да има повече от 10 члена.

Те ще получават определено възнаграждение.

Главният управител ще взема мнението на административния съвет във всички случаи, които надминават чистото и простото изпълнение разпоредбите на законите и правилниците.

5. Събранието ще се събира един път в годината, за да приеме и контролира бюджета на областта и разпределението на данъците. Валията трябва да му представя финансов годишен отчет, който ще бъде съобщаван на Високата Порта.

Системата за събиране и определяне на данъците ще бъде изменена, за да улесни развитието на богатствата на страната, като във всеки случай се облекчат тежестите на населението.

Военният данък (беледие-аскерие) ще се събира само от мъжете, способни да носят оръжие от 20—40 години, които не биха постъпили в местната милиция.

Плащането на недоборите до 1 януари 1877 г. не ще се изисква.

Митниците, пощите и телеграфите, таксите върху тютюна и алкохола и режията не ще зависят от областните власти, а от правилата, прилагани сега в останалата част на Империята. Отдаването на данъците на закупчици се отменя под страх на определени наказания.

Събирането на други плащания ще се урежда от областното събрание и от кантоналните съвети.

Валията и областното събрание ще установяват по общо съгласие всеки 5 години бюджета за приходите на областта, за да се определят сумите, които ще се дават на Високата Порта, като държат сметка, доколкото е възможно, за приходите през 10-те последни години и за увеличаваното благосъстояние на страната.

Кантоналите власти ще направят разпределение между общините и ще съберат различните суми за всяка една от тях в определеното време.

Тези суми, като се извадят кантоналните разходи, ще бъдат внесени в касата на департамента.

Начинът за събиране на данъците ще бъде оставен на решението на кантоналните власти.

Една сума, която ще бъде определена от надзорната комисия и не ще надминава 30% от приходите на областта, ще бъде внесена в клоновете на Отоманската банка, за да служи за изплащане на публичния дълг и за нуждите на централното правителство. Остатъкът от приходите ще бъде предназначен за вътрешните нужди на областта.

6. Докато надзорната комисия изработи специален съдебен правилник, съдилищата ще бъдат организирани по следния начин.

Мировото правосъдие се възлага на кметовете и техните съветници. Те ще разглеждат безапелационно граждански дела до 1000 пиастри (гроша), а в наказателната материя — всички нарушения. С право на апел ще разглеждат дела до 5000 пиастри. Те ще съдят според обичаите, които не са в пряко противоречие със съществуващите закони.

Съдиите в гражданските и наказателните съдилища ще бъдат назначавани от главния управител в съгласие с надзорната комисия, а по късно като се вземе мнението на административния съвет.

Те ще получават прилично възнаграждение.

Ще бъдат назначавани за три години. След това време те ще могат да бъдат утвърдени в своите функции и в тоя случай стават несменяеми. Но ако тяхното поведение като съдии не е на висотата на техните функции, ще могат да бъдат отстранени от апелативния съд, ако са привлечени под съд.

В главния град на областта ще има един апелативен съд. Неговият председател и членовете ще бъдат назначавани от Високата Порта със съгласието на представителите на държавите гарантки.

Членовете на съда могат да бъдат мюсюлмани или християни и ще решават въз основа на отоманския граждански закон.

Европейски елемент може да има участие в тях. В такъв случай съдията европеец ще бъде снабден със свидетелство, изходящо от компетентна юридическа власт и удостоверяващо неговите знания.

Срокът на функциите на членовете на апелативния съд ще бъде същият и уреждан по същите условия, както това е за съдиите на първостепенните съдилища.

Окръжните съдилища ще разгледат всички граждански и наказателни спорове с изключение на апели до Върховния апелативен съд в главния град на областта.

Заседанията на съдилищата ще бъдат публични и съдебното следствие ще бъде задължително.

Делата, принадлежащи специално на някое вероизповедание, ще бъдат под изключителната юрисдикция на духовните власти на вероизповедната община и решенията, издавани от тях, ще имат изпълнителна сила.

7. Ще има пълна свобода на вероизповеданието. Поддържането на духовенството, както и на религиозните учреждения и на учебните заведения, ще бъде в тежест на всяка вероизповедна или народностна община.

За да може да смени своята религия, мъжът трябва да има 18 години, а жената — 16. Но за да може да направи декларация за

смяната на своята религия, мъжът или жената трябва да прекара една седмица у духовния началник на своята първа вяра.

Не ще могат да се правят никакви пречки за постройка на религиозни сгради и за упражняване на обредите на вярата.

Длъжност на областните и кантоналните събрания ще бъде да се грижат за нуждите на народната просвета, особено за откриването и издържането на училищата.

Местният език ще бъде употребяван еднакво както турския език в съдилищата и администрацията.

В кантоните, където употребата на гръцки език е обща, кантоналните власти ще могат да си служат с него.

8. Редовната отоманска армия ще пребивава в крепостите и областните градове. Тя ще бъде предназначена за външна защита на страната. Ще може да бъде употребена във вътрешността в случай на война или по искане на главния управител на областта.

Ще бъде създадена милиция или национална гвардия, съставена според населението от християни и мюсюлмани; броят ѝ не трябва да надминава едно на сто от мъжкото население. Тя ще бъде обучавана отделно под ръководството на офицери, назначавани от валията. Ако по негова заповед части на милицията се съберат на брой повече от 1000 души на дадено място, висшите офицери (командуващи и погорни) ще бъдат назначавани от Високата Порта.

Жандармерия, издържана от областта, достатъчна за поддържане на обществената сигурност и да изпълнява полицейска служба, ще бъде създадена по начин, че числото на християните и мюсюлманите, които ще участвуват в нея, да бъде пропорционално на населението от всяко вероизповедание. Тя ще има офицери мюсюлмани и християни, назначавани от главния управител, и ще бъде разпределена в страната.

На Високата Порта се забранява в бъдеще да заселва черкези в своите европейски владения. Колкото се отнася до семействата от тази народност, които са вече настанени там, тя ще се погрижи за тяхното преселване, като подпомага настаняването им в азиатските мюсюлмански провинции.

9. Обща амнистия ще бъде дадена на лицата, които са били затворени без присъда или на които са били наложени общи наказания (изгонване, заточение, затвор), по решения на административни власти или на различни отомански комисии.

10. Една международна комисия ще бъде назначена за една година от силите гарантки, за да надзирава за изпълнението на този правилник който ще трябва да бъде турен в действие в срок три месеца от подписването на протокола.

Г. Генов, Международни актове и договори, стр. **197**

№ 95

Санстефански договор, сключен между Русия и Турция на 19 февруари (3 март) 1878 г.

. . . . . .

Чл. 1. За да се тури край на постоянните спорове между Турция и Черна гора, границата, която разделя двете страни, ще бъде поправена според тук приложената карта, с посочените по-долу резерви, по следния начин (следва описание на граничната линия).

. . . . . .

Европейска комисия, в която ще бъдат представени Високата Порта и черногорското правителство, ще бъде натоварена да определи окончателните граници на Княжеството, като нанесе на мястото в общата линия ония изменения, които ще намери за необходими и справедливи от гледище на респективните интереси и на спокойствието на двете страни, като на всяка се даде онова, което се признае за необходимо.

Понеже плаването по р. Бояна е повдигало винаги спорове между Високата Порта и Черна гора, то ще бъде уредено със специален правилник, който ще бъде изработен от същата европейска комисия.

Чл. 2. Високата Порта признава окончателно независимостта на княжество Черна гора.

По споразумение между руското императорско правителство, отоманското правителство и княжество Черна гора ще се определят за в бъдеще характера и формата на отношенията между Високата Порта и Княжеството, особено касателно установяването на черногорски агенти в Цариград и в някои места на Отоманската империя, където бъде необходимо, предаването на престъпници, избягали в едната или другата територия, и подчинението на черногорците, които пътуват и пребиват в Отоманската империя, на отоманските закони и власти според началата на международното право и установените обичаи за черногорците.

Специално съглашение ще бъде сключено между Високата Порта и Черна гора, за да се уредят въпросите, които засягат отношенията между жителите в граничните местности на двете страни, а също военните съоръжения в същите местности. Въпросите, по които не ще може да се постигне съгласие, ще бъдат разрешени чрез арбитраж от Русия и Австро-Унгария.

За в бъдеще, ако изникнат спорове или стълкновения с изключение на териториални претенции, Турция и Черна гора ще предоставят уреждането на своите спорове на Русия и Австро-Унгария, които ще решават арбитражно по общо съгласие.

Войските на Черна гора трябва да опразнят територията, която не се включва в посочените по-горе граници, в течение на десет дни от подписването на прелиминарния мирен договор.

Чл. 3. Сърбия се признава за независима.

(Следва описание на граничната линия)

. . . . . .

Една турско-сръбска комисия ще установи на място в присъствието на един руски комисар окончателното трасе на границата в течение на три месеца и ще уреди окончателно въпросите относно островите на Дрина. Един български делегат ще вземе участие в работите на комисията, когато тя ще прокарва границата между Сърбия и България.

Чл. 4. Мюсюлманите, които притежават поземлена собственост в териториите, присъединени към Сърбия, и които биха желали да се изселят от Княжеството, ще могат да запазят своите недвижими имоти, като ги дават под наем или възлагат управлението им на други лица. Една турско-сръбска комисия с участието на руски комисар ще бъде натоварена да вземе решения в течение на две години по всички въпроси, отнасящи се до признаване права върху такива недвижими имоти, в които са заинтересувани мюсюлмани. Тази комисия ще бъде също натоварена да уреди в срок от три години начина за отчуждаването на имоти, принадлежащи на държавата или на духовни учреждения (вакъфи), а също да уреди въпросите, отнасящи се до частни интереси, които биха били засегнати при това. Докато се сключи един пряк договор между Турция и Сърбия, който ще определи характера и формата на отношенията между Високата Порта и Княжеството, сръбските поданици, които пътуват или пребивават в Отоманската империя, ще бъдат третирани според общите начала на международното право.

Сръбските войски трябва да опразнят територията, която не е включена в по-горе посочените граници, в срок от петнадесет дни от деня на подписването на прелиминарния мирен договор.

Чл. 5. Високата Порта признава независимостта на Румъния, която ще предяви свои права за обезщетение, което ще бъде уговорено между двете страни.

До сключването на пряк договор между Турция и Румъния румънските поданици ще се ползуват в Турция от всички права, гарантирани на поданиците на другите европейски държави.

Чл. 6. България ще образува автономно, трибутарно княжество, с християнско правителство и народна милиция.

Окончателните граници на Княжеството ще бъдат определени от една особена руско-турска комисия преди изпразването на Румелия от руската императорска войска. Тази комисия ще държи сметка при измененията, които трябва да направи на мястото в общото трасе, за принципа на народността на болшинството жители а граничните местности съобразно основите на мира, както и за топографските условия и за практическите интереси на съобщенията на местното население.

Пространството на българското княжество е определено в общи черти върху тук приложената карта, която ще трябва да служи за основа на окончателното разграничение. Като се отделя от новата граница на сръбското княжество, граничната линия ще следва западната граница на Вранянската кааза до планинската верига Карадаг. Като завива на запад, линията ще следва западните граници на Кумановската, Кочанската и Тетовската кааза до планината Кораб; оттам — по реката

Велещица до вливането ѝ в Черни Дрин. Като отива на юг по Дрин и след това по западната граница на Охридската кааза към планината Линас, границата ще следва западните граници на кааза Корча и Старово до планината Грамос. След това през Костурското езеро граничната линия ще стигне до реката Мъгленица и като следва нейното течение и мине южно от Яница (Енидже Вардар), ще се отправи през устието на Вардар и през Галико към селата Парга и Сарайкьой; оттам през средата на езерото Бешикгьол към устията на Струма и Места и по морския бряг до Буругьол; по-нататък, вземайки североизточно направление към планината Чалтепе, през Родопската планинска верига до планината Крушово, през черните Балкани (Карабалкан), през планините Ешеккулачи, Чепелиу, Караколас и Ишиклар до реката Арда. Оттам граничната линия ще бъде трасирана по направление на гр. Чирмен и като остава на юг гр. Одрин, през селата Сюютли, Карахамза, Арнаутчени, Акарджи и Енидже, до реката Теке Дереси. Като следва течението на Теке Дереси и на Чорлу Дереси до Люле Бургас и оттам през реката Суджакдере до селото Сергюен, граничната линия ще мине през височините направо към Хаким Табияси, гдето ще достигне Черно море. Тя ще остави морския бряг при Манкалия и следвайки южните граници на Тулчанския санджак, ще достигне Дунава над Расово.

Чл. 7. Българският княз ще бъде свободно избран от населението и утвърден от Високата Порта със съгласието на силите. Никой член на царствуващите династии във великите европейски сили не може да бъде избран за български княз.

Ако се ованканти високият пост на българския княз, изборът на нов княз ще стане при същите условия и същите форми.

Едно събрание на първенците (нотабилите) на България, свикано във Филипопол (Пловдив) или Търново, ще изработи преди избирането на княза, под надзора на един руски императорски комисар и в присъствието на един турски комисар устав на бъдещото управление според правилата, установени през 1830 г. след Одринския мир в дунавските княжества.

В места, където българите са смесени с турци, гърци, власи (куцовласи) и други, ще се държи справедлива сметка за правата и интересите на тези населения в изборите и при изработване на органическия устав.

Въвеждането на новото управление в България и надзорът за неговото прилагане ще бъдат поверени за две години на един руски императорски комисар. След изтичането на първата година от въвеждането на новото управление, ако европейските правителства признаят за нужно и ако по тоя въпрос се постигне съгласие между тях, Русия и Високата Порта, те ще могат да прибавят към руския императорски комисар и специални делегати.

Чл. 8. Турска войска не ще има вече в България и всички стари укрепления ще бъдат съборени за сметка на местното правителство. Високата Порта ще има право да разполага по своя воля с военните материали и други предмети, принадлежащи на отоманското правител-

ство и които биха останали в крепостите на Дунава, вече опразнени по силата на примирието от 19 31 януари, както и с тия, които биха се намерили в Шуменската и Варненската крепост.

До пълното създаване на местна милиция, достатъчна да поддържа реда, сигурността и спокойствието, броят на която ще бъде определен по-късно със съглашение между отоманското правителство и руския императорски кабинет, руски войски ще заемат страната и ще подпомагат комисаря в случай на нужда.

Тази окупация ще бъде ограничена също за един срок приблизително от две години.

Ефективът на руския окупационен корпус, съставен от шест пехотни дивизии и две кавалерийски, който ще остане в България след опразването на Турция от императорската армия, не ще надминава петдесет хиляди души. Той ще бъде издържан за сметка на окупираната страна. Руските окупационни войски в България ще запазят своите съобщителни връзки с Русия не само през Румъния, но също през пристанищата на Черно море — Варна и Бургас, където те ще могат да създават, докато трае срокът на окупацията, необходимите складове.

Чл. 9. Размерът на годишния данък, който България ще плаща на сюзеренния двор, като го внася в банката, която Високата Порта ще посочи по-късно, ще бъде определен по съгласие между Русия, отоманското правителство и другите кабинети в края на първата година от дейността на новите учреждения. Този данък ще бъде установен върху средния доход от цялата територия, която ще има Княжеството.

България ще замести императорското отоманско правителство в неговите тежести и задължения към железопътната компания Русе — Варна въз основа на съглашение между Високата Порта, правителството на Княжеството и управлението на тази компания. Уреждането на въпросите за другите железни пътища, които минават през Княжеството, ще стане също по съглашение между Високата Порта, установеното в България правителство и управлението на заинтересуваните компании.

Чл. 10. Високата Порта ще има право на преминаване през България за превозване по определени пътища на войски, муниции, хранителни припаси в области, разположени вън от Княжеството и обратно. За да се избягнат мъчнотиите и недоразуменията при упражнението на това право, условията за използуването му ще се определят по съглашение на Високата Порта с управлението в България с особен правилник, в срок от три месеца след ратифицирането на настоящия акт, като се обезпечат военните нужди на Високата Порта.

Разбира се, че това право ще се отнася само за редовните турски войски и че нередовните, башибозуци и черкезите, ще бъдат безусловно изключени от него.

Високата Порта си запазва също правото да прекарва през Княжеството своята поща и да поддържа там телеграфна линия. Тези два въпроса ще бъдат също уредени по горепоменатите начини и време.

Чл. 11. Земевладелци, мюсюлмани и други, които биха установили своето лично местожителство вън от Княжеството, ще могат да запазят своите недвижими имоти в него, като ги дават под наем или управляват чрез други лица. Турско-български комисии ще заседават в главните населени центрове под надзора на руски комисари, за да разрешат окончателно в срок от две години всички въпроси относно установяването на правото на собственост върху недвижими имоти, в които имат интереси мюсюлмани и лица от други вероизповедания.

Подобни комисии ще бъдат натоварени да уредят в течение на две години всички въпроси относно начина на отчуждаването, експлоатацията и използуването за сметка на Високата Порта имотите на държавата и на духовните учреждения (вакъфи).

След изтичането на поменатия по-горе двегодишен срок всички имоти, които не са били потърсени, ще бъдат продадени на публичен търг и сумата, която ще бъде събрана от тях, ще бъде употребена за поддържане вдовиците и сираците, както на мохамедани, така и на християни, жертви на последните събития.

Чл. 12. Всички крепости на Дунава ще бъдат съборени. За в бъдеще не ще има укрепления по бреговете на тая река, нито военни кораби във водите на княжествата Румъния, Сърбия и България с изключение на обикновените стационери и малки кораби, предназначени за нуждите на речната полиция и митническата служба.

Правата, задълженията и привилегиите на международната комисия за Долния Дунав остават непокътнати.

Чл. 13. Високата Порта поема възстановяването на плаването по Сулинския канал и обезщетяването на частните лица, чиито имоти са пострадали от войната и от прекъсване на плаването по Дунава, като даде за тия двойни разходи една сума от петстотин хиляди франка от тези, които се дължат от Дунавската комисия на отоманското правителство

Чл. 14. В Босна и в Херцеговина ще бъдат въведени незабавно европейските предложения, съобщени на отоманските пълномощници в първото заседание на Цариградската конференция, с промените, които ще бъдат направени по общо съгласие между Високата Порта, руското и австро-унгарското правителство. Плащането на недоборите не ще се иска и текущите приходи на тези провинции до първи март хиляда осемстотин осемдесета година ще бъдат употребявани изключително за обезщетяване семействата на бежанците и на жителите, пострадали от последните събития, без разлика на раса и религия, както и за местните нужди на страната. Сумата, която ще се дава ежегодно след тоя срок на централното правителство, ще бъде определяна в бъдеще в специално съглашение между Турция, Русия и Австро-Унгария.

Чл. 15. Високата Порта се задължава да приложи добросъвестно в остров Крит органическия устав от 1868 г., като държи сметка за изразените вече желания на местното население.

Подобен устав, приспособен към местните нужди, ще бъде също така въведен в Епир, Тесалия и другите части на Европейска Турция, за които не е предвидено особено административно устройство в настоящия акт.

Особени комисии, в които местното население ще има широко участие, ще бъдат натоварени във всяка област да изработят подробностите на новия устав. Резултатът от тези работи ще бъде даден за проучване на Високата Порта, която ще консултира императорското руско правителство, преди да ги тури в изпълнение.

Чл. 16. Тъй като оттеглянето на руските войски от областите, които те са окупирали в Армения и които трябва да бъдат върнати на Турция, може да предизвика конфликти и усложнения, вредни за добрите отношения на двете страни, Високата Порта се задължава да осъществи без забава подобренията и реформите, изисквани от местните нужди в областите, населени с арменци, и да осигури тяхната сигурност от кюрдите и черкезите.

Чл. 17. Високата Порта дава пълна и обща амнистия на всички отомански поданици, провинени през последните събития, и всички лица, задържани по тоя случай или изпратени на заточение, ще бъдат веднага пуснати на свобода.

Чл. 18. Високата Порта ще вземе под сериозно внимание мнението, изказано от комисарите на силите посредници по повод владението на гр. Котур, и се задължава да извърши работите по окончателното определяне на турско-персийската граница.

Чл. 19. Военните обезщетения и загубите, причинени на Русия, които н. в. руският император рекламира и които Високата Порта се задължава да му заплати, са следните:

а) деветстотин милиона рубли военни разноски (поддържане на войската, възстановяване на материали, военни поръчки);

б) четиристотин милиона рубли вреди, нанесени на южните брегове на страната, на износната търговия, на индустрията и железните пътища;

в) сто мил. рубли вреди, причинени в Кавказ вследствие нашествието;

г) десет милиона рубли вреди и загуби на руските поданици и институти в Турция.

Всичко: хиляда четиристотин и десет милиона рубли.

Като взема в съображение финансовите мъчнотии на Турция и в съгласие с желанието на н. в. султана, руският император се съгласява да замени плащането на най-голямата част от изброените суми в предшествуващия параграф със следните териториални отстъпки:

а) Тулчанският санджак, т. е. окръзите (каази) Килийски, Сулински, Махмудийски, Исакчански, Тулчански, Мачински, Бабадажки, Хърсовска, Кюстенджанска и Меджидийска, както и островите на Делтата и Змийския остров. Не желаейки да присъедини тая територия и островите на Делтата, Русия си запазва правото да ги размени срещу частта от Бесарабия, откъсната по Парижкия договор от 1856 г. и ограничена на юг от талвега на Килийския ръкав и устието на Стари Стамбул. Въпросът за разделяне на водите и за риболовството ще бъде уреден от руско-румънска комисия в течение на една година след ратифицирането на мирния договор.

б) Ардахан, Карс, Батум, Баязид и територията до Саханлуг (следва описание на границата).

в) Териториите, поменати в параграфи а и б, се отстъпват на Русия като равностойност на сумата един милиард и сто милиона рубли. Колкото се отнася до остатъка от обезщетението без десетте милиона рубли, дължими за руските интереси и институции в Турция, или триста милиона рубли, начинът за изплащането на тази сума и гаранцията, която ще се даде за тях, ще бъдат уредени по съгласие между руското императорско правителство и това на н. в. султана.

г) Десет милиона рубли, искани като обезщетение за руските поданици и институции в Турция, ще бъдат платени, след като исканията на заинтересуваните бъдат проучени от руското посолство в Цариград и предадени на Високата Порта.

Чл. 20. Високата Порта ще вземе ефикасни мерки да завърши по приятелски начин всички спорни дела на руски поданици, висящи от много години, да обезщети последните, ако за това има основание, и да разпореди да се изпълнят незабавно издадените съдебни решения.

Чл. 21. Жителите на отстъпените на Русия места, които биха пожелали да установят своето местожителство вън от тези земи, ще бъдат свободни да се изселят, като продадат своите недвижими имоти. За тая цел им се дава срок от три години, начиная от ратификацията на настоящия акт. След тоя срок, жителите, които не са се изселили от страната и продали своите недвижими имоти, ще останат руски поданици.

Недвижимите имоти, които принадлежат на държавата и на религиозни учреждения, находящи се вън от посочените местности, ще бъдат продадени в същия тригодишен срок по начин, който ще бъде уреден от една особена руско-турска комисия. Същата комисия ще бъде натоварена да определи начина, по който турското правителство ще изтегли военния материал, муниците, хранителните припаси и други предмети, принадлежащи на държавата и които биха се намерили в укрепленията, градовете и местата, отстъпени на Русия и още незавзети от руски войски.

Чл. 22. Руските монаси, поклонници и духовни лица, които пътуват или пребиват в Европейска и Азиатска Турция, ще се ползуват от същите права, предимства и привилегии, с каквито се ползуват чуждестранните духовни лица от други народности. На императорското посолство и на руските консулства в Турция се признава право на официално покровителство както по отношение на гореказаните лица, така и на техните притежания, а също на духовни, благотворителни и други заведения в Светите места и другаде.

Монасите в Атон (Св. гора) от руски произход ще запазят своите имущества и минали облаги и ще продължават да се ползуват в трите манастира, които им принадлежат, и във всичко, което зависи от тези последните, със същите права и прерогативи, каквито са осигурени на другите духовни учреждения и манастири в Атон.

Чл. 23. Всички договори, конвенции и задължения, сключени в миналото между двете високи договарящи страни относно търговията, подсъдността и положението на руските поданици в Турция и които

бяха изгубили значение поради войната, ще влязат в сила с изключение на ония клаузи, които са изменени с настоящия акт. Двете правителства ще бъдат поставени взаимно за всички задължения и търговски и други отношения в същото положение, в което са се намирали преди обявяването на войната.

Чл. 24. Босфорът и Дарданелите ще бъдат отворени както във военно, така и в мирно време за търговските кораби на неутралните държави, които идват от руските пристанища или отиват в тях. Високата Порта се задължава да не установява в бъдеще за пристанищата в Черно и Азовско море фиктивни блокади, противни на смисъла на декларацията, подписана в Париж на 14 16 април 1856 г.

Чл. 25. Пълното опразване от руската армия на Европейска Турция с изключение на България ще стане в срок от 3 месеца след сключването на окончателния мир между н. в. руския император и н. в. султана.

За да се спечели време и да се избегне продължителното задържане на руските войски в Турция и Румъния, една част от императорската войска ще може да бъде насочена към пристанищата на Черно море или тези на Мраморно море, за да бъде натоварена на кораби, принадлежащи на руското правителство или наети за случая.

Опразването на Азиатска Турция ще стане в срок от шест месеца от датата на сключването на окончателния мир и руските войски ще имат възможност да бъдат натоварени в Трапезунд, за да се завърнат през Кавказ или Крим.

Опразването ще трябва да започне веднага след размяната на ратификациите.

Чл. 26. Докато руските имперагорски войски остават в места, които според настоящия акт ще бъдат върнати на Високата Порта, управлението и редът на нещата в тях ще останат в същото положение, както по време на окупацията. Високата Порта не може да взема никакво участие в управлението през това време и докато не се оттеглят всички руски войски.

Отоманските войски не ще могат да влязат в местата, които ще бъдат върнати на Високата Порта, и последната не ще може да упражнява там своята власт, докато за всяко място и област, които са опразнени от руските войски, комендантът на тези войски не съобщи за това на офицер, назначен за тая цел от страна на Високата Порта.

Чл. 27. Високата Порта поема задължение да не преследва по никой начин, нито да позволява да бъдат преследвани ония турски поданици, които са били имали връзки с руската армия през време на войната. Ако някои лица биха пожелали да се оттеглят със своите семейства, следвайки руските войски, отоманските власти не ще се противопоставят.

Чл. 28. Незабавно след ратификацията на прелиминарния мирен договор военнопленниците ще бъдат взаимно предадени чрез особени комисари, назначени от едната и другата страна и които за тая цел ще се отправят в Одеса и Севастопол. Турското правителство ще заплати всички разноски за поддържането на пленниците, които ще му

бъдат върнати, в осемнадесет равни срока в течение на шест години според сметките, които ще бъдат направени от гореказаните комисари.

Размяната на пленниците между отоманското правителство и правителствата на Румъния, Сърбия и Черна гора ще стане на същите основи; при това в паричните сметки ще се извади броят на пленниците, които ще бъдат върнати от турското правителство, от броя на пленниците, които ще му бъдат върнати.

. . . . . .

В чл. 11 на прелиминарния мирен договор, подписан днес на 19 февруари (3 март) 1878 г., е пропуснат краят, който трябва да влезе в казания член:

Жителите на българското княжество, които ще пътуват или ще пребивават в другите части на Отоманската империя, ще бъдат подчинени на отоманските закони и власти.

Сан-Стефано, 19 февруари (3 март) 1878 г.

(п) Граф Н. Игнатиев (п) Сафвет

(п) Нелидов (п) Садуллах

Ратификациите на този договор са разменени в Сан-Петербург през м. март 1878 г.

Г. Генов, Международни актове и договори, засягащи България, стр. 241; Козьменко, стр. 159.

№ 94

Берлински договор

Чл. 1. България се конституира като самоуправляващо се и трибутерно княжество под суверенитета на н. в. султана. То ще има християнско правителство и народна войска (милиция).

Чл. 2. Княжество България ще обема следната територия:

Границата на север върви по десния бряг на Дунава от старата сръбска граница до една точка, която на изток от Силистра ще се определи от една европейска комисия; тя се отправя оттам към Черно море и достига до последното на юг от Манкалия, която се присъединява към Румъния. Черно море образува източната граница на България. На юг границата се изкачва от устието на потока, покрай който лежат селата Ходжакьой, Селямкьой, Айваджик, Кулибе и Суджулук (Гулица), прерязва напреки долината на Луда Камчия, минава южно от Белибе и Кемхалък и на север от Хаджимахале, преминава реката на $2^1/_2$ километра по-горе от Ченге, достига гребена при една точка, която лежи между Текенлък и Айдос Бреджа, и следва по него през Карнобатбалкан, Пришевицабалкан, Казанбалкан, северно от Котел до Демир капия; после продължава по главната верига на Голям Балкан, по протежението на който върви до връх Косица.

Тук тя оставя гребена на Балкана, слиза надолу на юг между селата Пирдоп и Душанци, оставяйки едното на България, а другото на Източна Румелия, до рекичката Тозлудере, следвайки течението ѝ

до сливането ѝ с Тополница, после по тая река до сливането ѝ със Смолскодере близо до селото Петричево, оставяйки на Източна Румелия една зона с радиус 2 км над сливането, като възлиза между потоците Смолскодере и Каменица и следва по линията водораздела, за да се обърне на югозапад към височината Войняк и достигне направо до точка 875 на австрийската генералщабна карта.

Границата пресича по права посока басейна (горното корито) на реката Ихтимандере, минава между Богдина и Караула, за да достигне линията на водораздела, който дели коритата на Искъра и Марица, между Чамурли и Хаджилар, следва по тази линия през върховете Велина могила, прихода 531, Змайлица връх, Сумнатица и достига до административната граница на Софийския санджак между Севриташ и Чадъртепе.

От Чадъртепе границата се направлява югозападно по чертата на водораздела, между коритата на Места-Карасу, от една страна, и на Струма-Карасу, от друга, по бърдата надлъж на Родопите, наричани Демир капия, Исковтепе, Кадимезарбалкан и Айджи Гедюк до Капетникбалкан и така се съединява със старата административна граница на Софийския санджак.

От Капетникбалкан границата минава по чертата на водораздела между долините на Рилска река и на Бистрица река и следва по предгорието, наречено Воденица планина, за да слезе в долината на Струма при съединението на тази река с Рилската река, оставяйки селото Баракли на Турция. Оттук се възкачва на юг от селото Железница, за да стигне по най-кратък път веригата на Голяма планина при върха Китка и там се слива със старата административна граница на Софийския санджак, като оставя обаче на Турция цялото корито на Суха река.

От планината Китка западната граница се насочва към върха Черни връх, по планините Червена ябълка, следвайки по старата административна граница на Софийския санджак в най-горната част на коритото на Егри Су и Лепница, възлиза по гребена Бабина поляна, и стига до Черни връх.

От Черни връх границата следва чертата на водораздела между Струма и Морава, през върховете Стрезер, Вилоголо и Меджит планина, през Гачина, Черна трава, Дорковска планина и Трайница планина, и през Дъсчен кладенец достига водораздела между Горно Суково и Морава, отива право на Стол и се спуска надолу, за да пресече на 1000 м северозападно от селото Сегуша пътя от София за Пирот. После възлиза по права черта на Видлиц планина и оттук през връх Радочина във веригата на Коджабалкан, оставяйки на Сърбия селото Дойкинци, а на България с. Сенкос.

От връх Радочина границата върви към запад по гребена на Балкана през Чипровецбалкан и Стара планина до старата източна граница на Княжество Сърбия при кулата Смильова чука и оттам — пак по старата граница до Дунава, към който се присъединява при Раковица.

Точното определяне на тази граница ще се установи на мястото от европейска комисия, в която ще имат представители държавите, подписали договора.

Разбира се: 1) че тази комисия ще вземе предвид нуждата за н. в. султана да може да брани границите на Балкана и на Източна Румелия и 2) че никакви укрепления не ще могат да се издигат около Самоков в един район от 10 км.

Чл. 3. Българският княз ще се избере свободно от народа и ше се утвърди от Високата Порта с одобрението на великите сили. Никой член от управляващите домове в европейските велики сили не може да бъде избран за княз на България. В случай че остане вакантно княжеското достойнство, избирането на нов книз ще стане под същите условия и форми.

Чл. 4. Едно събрание от първенците (нотабилите) на България, което ще се свика в Търново, ще изработи преди избирането на княза органическия устав на Княжеството. В онези местности, гдето българите са смесени с турско, гръцко, румънско или друго население, ще се вземат във внимание правата и интересите на тия народности, колкото се отнася до изборите и изработването на органическия устав.

Чл. 5. Следващите постановления ще бъдат основа на публичното право в България: Разликата във вярата и вероизповеданието не може да служи като причина за изключване или неправоспособност, колкото се отнася до упражнението на гражданските и политическите права, допускане до публични служби, звания и почести или до упражняване на различни занятия и индустрии в която и местност да е. Свободата и външното упражняване на всички богослужения се осигуряват за всички местни жители в България, както и за чужденците; не се допускат никакви ограничения нито за йерархическото устройство на различните вероизповедни общини, нито на техните отношения към духовните им началници.

Чл. 6. Временното управление на България ще се ръководи до изработването на органическия устав от един императорски руски комисар. Един императорски турски комисар, като и консулите, назначени от другите държави, подписали договора, ще му оказват съдействие и ще наблюдават за хода на временното управление. В случай на несъгласие между изпратените консули въпросите ще се решават по вишегласие, а в случай на разногласие между болшинството и императорския руски или императорския турски комисар представителите на подписалите сили в Цариград, събрани на конференция, ще се произнесат с решение.

Чл. 7. Временното управление не може да продължи повече от 9 месеца, смятано от размяната на ратификациите на настоящия договор. Щом се изготви органическият устав, ще се пристъпи веднага към избор на български княз. Щом князът се короняса, новото устройство влиза в сила и княжеството встъпва в пълно упражнение на своята автономия.

Чл. 8. Търговските и мореплавателните договори, както и всички конвенции и спогодби, които са сключени между великите сили и Портата и днес са в сила, запазват силата си и за Княжество България и никакво изменение в тях спрямо която и да е държава не може да се направи, ако тази последната не даде съгласие за това. В България

няма да се взема никакво транзитно мито за стоките, които минават през Княжеството. Поданиците и търговията на всички държави ще се ползуват с еднакви права. Правата и привилегиите на чуждите поданици, както и правата на съдене и консулска защита, както са установени с капитулациите и обичаите, остават в пълна сила, докато не бъдат изменени със съгласието на заинтересуваните страни.

Чл. 9. Количеството на годишния данък, който ще плаща консулска юрисдикция и защита Княжеството на суверенния двор, като го внася в банка, която Портата ще укаже впоследствие, ще се определи по споразумение между държавите, подписали настоящия договор до края на първата година от влизането в сила на новото управление. Това даждие ще се определи въз основа средния доход на Княжеството. Понеже България трябва да понесе една част от публичния дълг на империята, то при определянето на годишния данък силите ще вземат предвид дяла от дълга, който ще следва да се прехвърли върху Княжеството по една справедлива оценка.

Чл. 10. България заменя императорското турско правителство в неговите обязаности и длъжности по отношение компанията на железницата Русчук—Варна от деня на размяната на ратификациите по настоящия договор. Уреждането на предишните сметки се предоставя на споразумение между Високата Порта, правителството на Княжеството и управлението на компанията. Княжество България поема също съответна част от задължанията, които има Високата Порта както към Австро-Унгария, тъй и към дружеството за експлоатация на железниците в Европейска Турция, колкото се отнася до завършването и свързването, както и до експлоатацията на железниците, намиращи се на нейна територия. Нужните договори за окончателно разрешение на тия въпроси ще бъдат сключени между Австро-Унгария, Портата, Сърбия и Княжеството непосредствено след сключването на мира.

Чл. 11. Турска войска не може вече да има в България. Всички стари крепости ще се съборят на разноски на Княжеството в течение на една година или по-рано, ако е възможно. Местното правителство непосредствено ще вземе мерки да ги събори, и няма да строи нови. Високата Порта ще има право да разполага по желанието си с военните материали и другите предмети, които принадлежат на турското правителство и се намират в дунавските крепости, опразнени по силата на примирието от 31 януари, както и с ония, които се намират в крепостите на Шумен и Варна.

Чл. 12. Турските стопани или други, които се преселят да живеят вън от Княжеството, могат да си запазят недвижимите имоти в Княжеството, като ги дадат под наем или под управлението на други лица.

На една турско-българска комисия ще се възложи да реши окончателно в течение на две години както всички въпроси за начина на продаване, експлоатиране, или употреба за сметка на Високата Порта на държавните имущества и тия, които принадлежат на духовни учреждения (вакъфи) тъй и всички свързани с тях въпроси, в които могат да бъдат замесени интереси на частни лица.

Граждани на българското княжество, които живеят или пътуват в други части на Европейска Турция, са подчинени на турските власти и закони.

Чл. 13. На юг от Балкана се образува една провинция под име „Източна Румелия", която остава под пряката политическа и военна власт на султана, при условия на административна автономия. Тя ще има генерал-губернатор християнин.

Чл. 14. Източна Румелия граничи на север и северозапад с България и обема земите, които се намират в следните граници:

Като започне от Черно море, границата възлиза от устието на онзи поток, по който се намират селата Ходжакьой, Селямкьой, Айваджик, Кулибе, Суджулук, пресича долината на Луда Камчия, отива на юг от Белибе и Кехманлик и на север от Хаджимахале, и като прескочи Луда Камчия $2^1/_2$ км по-горе от село Ченге, достига гребена на един пункт между Текенлик и Айдос Бреджа и следва по него през Карнобатбалкан, Присевицабалкан, Казанбалкан, на север от Котел до Демир капия. После върви по главната верига на Големия Балкан по цялото му протежение до върха Косица.

В тази точка западната граница на Румелия оставя гребена на Балкана, спуска се на юг между селата Пирдоп и Душанци, от които първото остава на България, а второто на Румелия, до реката Тозлудере, следвайки по течението ѝ до нейното сливане с Тополница, после по тази последната река — до съединението ѝ със Смолско дере при селото Петричево, като оставя на Източна Румелия една зона от 2 км нашир по-горе от това съединение, възлиза пак между реките Смолско дере и Каменица, като следва чертата на водораздела, обръща се на югозапад към височината Войняк, за да достигне по права линия точката 875 по картата на австрийския генерален щаб.

Пограничната линия пресича по права линия горното корито на Ихтимандере, преминава между Богдина и Караула, за да достигне чертата на водораздела, който дели коритата на Искъра и Марица, между Чамудли и Ходжиларе, следва по тая линия по върховете на Велина могила, през прохода 531, връх Змайлица, Сумнатица и се слива с административната граница на Софийския санджак между Севриташ и Чадъртепе.

Границата на Румелия се отделя от границата на България на планината Чадъртепе, като следва чертата на водораздела между коритото на Марица и нейните притоци, от една страна, и Места-Карасу и притоците ѝ, от друга страна, и взема югоизточно и южно направление по гребена на Доспатдаг към планина Крушова (изходна точка на граничната линия по Санстеф. трактат).

От планина Крушова границата върви по чертата, означена в Санстефанския трактат, т. е. отива по веригата на Черни (Кара) балкан, по планините Кулашидаг, Ешек Чепелю, Караколак и Ишиклар, отгдето се спуска право към югоизток, за да стигне реката Арда, по течението на която върви до една точка при селото Ада Кале, което остава в Турция.

От тая точка пограничната черта възлиза до гребена на Бештепедаг, по който върви, за да слезе и пресече Марица при една точка, пет километра по-горе от моста на Мустафа паша; после се насочва на се-

вер по водораздела между Демирханлъдере и малките притоци на Марица до Кюделербаир, отгдето тръгва на изток към Сакарбаир; оттам преминава долината на Тунджа, като отива към Буюкдервент, като го оставя на север, както и Суджак. От Буюкдервент върви пак по водораздела между притоците на Тунджа откъм север и на Марица откъм юг до височината Кайбилар, която остава на Източна Румелия, минава на юг от Старо Алмали между коритото на Марица на юг и малките потоци, които се вливат направо в Черно море, между селата Белеврин и Алатли, следва на север от Каранлъка по гребените на Восна и Сувак, по чертата, която дели водите на Дука от Карагачсу, и стига пак Черно море между тия две реки.

Чл. 15. Н. в. султанът ще има право да брани границите на провинцията по сухо и по море, да издига по тези граници укрепления и да държи в тях войска.

Вътрешният ред в Източна Румелия ще се поддържа от местна жандармерия, която ще се подпомага от местна милиция.

При формирането на жандармерията, както и на милицията, чиито офицери ще се назначават от султана, ще се взема във внимание вярата на местното население.

Н. в. султанът се задължава да не употребява в граничните гарнизони нередовни войски, като башибозуци и черкези. Редовните войски, които са определени за тази служба, в никой случай да не се разквартируват в домовете на жителите. Когато преминават през провинцията, да не престояват в нея.

Чл. 16. Генерал-губернаторът ще има право да повиква турски войски в случаите, когато се заплашва вътрешната или външната безопасност на провинцията. В такъв случай Портата е длъжна да съобщи за това решение, както и за нуждата, с която го мотивира, на представителите на великите сили в Цариград.

Чл. 17. Генерал-губернаторът на Източна Румелия ще се назначава от Високата Порта със съгласието на силите за срок от 5 години.

Чл. 18. Веднага след размяната на ратификациите на настоящия договор ще се състави една европейска комисия, за да изработи в споразумение с Портата устройството на Източна Румелия. Тая комисия ще определи в разстояние на 3 месеца властта и правата на генерал-губернатора, както и административното, съдебното и финансовото управление на провинцията съобразно с различните вилаетски закони и с предложенията, направени в осмото заседание на конференцията в Цариград.

Всички наредби за Източна Румелия ще се внесат в един султански ферман, който ще се обнародва от Високата Порта и ще се съобщи на силите.

Чл. 19. На Европейската комисия ще се възложи да управлява в споразумение с Портата финансите на провинцията до изработването на новата организация.

Чл. 20. Договорите, конвенциите и международните съглашения от всякакъв род, които са сключени или ще се сключат между Портата и чуждестранни държави, ще имат сила и за Източна Румелия,

както и за цялата турска държава. Правата и привилегиите на чужденците с всички техни условия ще се зачитат в провинцията. Високата Порта се задължава да следи в провинцията за изпълнението на общите закони на държавата относително свободата на вероизповеданията.

Чл. 21. Правата и задълженията на Високата Порта относително железниците в Източна Румелия остават непокътнати.

Чл. 22. Руската окупационна войска в България и Източна Румелия ще се състои от шест дивизии пехота и две дивизии конница и няма да надминава 50 000 души. Тя ще се издържа от окупираната страна. Окупационните войски ще поддържат съобщенията си с Русия не само през Румъния на основание съглашението, което ще с сключи между двете страни, но и през пристанищата на Черно море, Варна и Бургас, гдето могат през време на окупацията да си устройват нужните складове.

Срокът на окупацията на Източна Румелия и България от императорските руски войски се определя на 9 месеца от деня на размяната на ратификациите на настоящия договор.

Императорското руско правителство се задължава да завърши в три месеца след горния срок превеждането на войските си през Румъния и съвършеното опразване на Княжеството.

Чл. 23. Високата Порта се задължава да въведе добросъвестно на о-в Крит органическия устав от 1868 г. с нужните изменения.

Подобни устави, приспособени към местните нужди, с изключение на облекчаването в даждията, дадено за Крит, ще бъдат въведени и в други части на Европейска Турция, за които не е предвидено особено устройство в настоящия договор.

Високата Порта ще натовари особени комисии, в които местното население ще има широко представителство, да изработят подробностите на тези нови устави за всяка провинция.

Проектите за организацията, изработени от тия комисии, ще се представят за разглеждане от Високата Порта, която, преди да издаде потребните нареждания за турянето им в действие, ще трябва да поиска мнението на назначената за Източна Румелия европейска комисия.

Чл. 24. В случай че Високата Порта и Гърция не успеят да се съгласят за изправяне на границата, означено в 13-я протокол на Берлинския конгрес, Германия, Австро-Унгария, Франция, Англия, Италия и Русия си запазват правото да посредничат между двете страни за улесняване на преговорите.

Чл. 25. Босна и Херцеговина ще се завземат и управляват от Австро-Унгария. Понеже австрийското правителство не желае да вземе върху себе си управлението на санджака Нови пазар, който се простира между Сърбия и Черна гора в югоизточно направление до Митровица, турското правителство ще остане там и занапред. Но за да осигури поддържането на новия политически порядък, както и свободата и безопасността на пътищата за съобщение, Австро-Унгария си запазва правото да държи гарнизони и да има военни и търговски пътища по цялото пространство на тази част от стария Босненски вилает.

За тази цел правителствата, австро-унгарско и турско, си запазват правото да се споразумеят върху подробностите.

Чл. 26. Независимостта на Черна гора се признава от Портата и от всички високи договарящи страни, които досега не са я признали.

Чл. 27. Всички договарящи страни се споразумяват и върху следните наредби:

Различието във вярата и вероизповеданията в Черна гора не може да служи като повод за изключване или неспособност в ползуването от граждански и политически права, в заемането на обществени служби, звания и почести или в упражняването на различни занятия и индустрии, гдето и да било. Свобода и явно упражняване на всички богослужения се обезпечават за всички местни жители в Черна гора и не може да се правят никакви ограниченая нито за йерархическото устройство на различните религиозни общини, нито за техните отношения към духовните им глави.

Чл. 28. Новите граници на Черна гора се определят така:

Границата, която почва от Илийно бърдо, северно от Клобук, спуща се по Требинчица в посока на Гранчарево, което остава в Херцеговина, и възлиза после по течението на тази река до една точка, която лежи един километър под сливането ѝ с Чепелица, и оттам отива по права черта до височините, които ограждат Требинчица. После се отправя към Пилатова, което село остава в Черна гора, продължава по височините в северно направление на 6 км далеч от пътя Билек—Корито-Гачко, до клисурата, която лежи между Сомина планина и планината Чурило, отгдето отива на изток през Вратковица, което село остава на Херцеговина, до планината Орлин. От тая точка границата отива, оставяйки Равно в Черна гора, на североизток в права линия през върховете Лебершник и Волуяк, спуска се после по най-кратката черта към Пива, която пресича и достига до р. Тара, като минава между Църквица и Недвина. От тая точка възлиза по Тара до Мойковица, отгдето следва по гребена на предгорието до езеро Шишко. От това място отива по старата граница надлъж до селото Шекуляре. Оттам новата граница следва през гребена на Мокра планина (селото Мокра остава в Черна гора) и достига до точката 2166 по картата на австрийския генерален щаб, като следва по бърдото и чертата на водораздела между Лом и Дрин, от една страна, и Циевна (Зем), от друга.

После тя върви по сегашната граница между племето Кучи-Дрекаловичи, от една страна, и Кучка-Крайна, както и племената Клементи и Груди, от друга, надлъж до Подгорицката долина, отгдето отива към Правница, като остави племената Климента, Груди и Хоти в Албания.

Оттам новата граница пресича езерото при о-ва Горица-Топал и достига от Горица-Топал право височината на гребена, отгдето следва чертата на водораздела между Мегуред и Калимед, и като остави Марковић на Черна гора, допира до Адриатическо море при В. Кручи.

На северозапад границата се очертава с линията, която върви от морския бряг, между селата Шушана и Зубци и допира до крайния югоизточен пункт на сегашната граница на Черна гора при Вршута планина.

Чл. 29. Антивари и прибрежията му ще се присъединят към Черна гора при следните условия:

Местата, които лежат на юг от това землище според горното очертание до р. Бояна заедно с Дулчино, ще се върнат на Турция.

Общината Спици до северната граница на землището, определено в подробното описание на граничната линия, ще се присъедини към Далмация.

Черна гора ще се ползува с право на свободно плаване по р. Бояна. Укрепления по течението на тази река да не се издигат с изключение на такива, които са нужни за местна защита на Скутари, които обаче не могат да се простират повече от 6 км надалеч от града. Черна гора не може да има нито военни кораби, нито военно морско знаме.

Пристанището Антивари и всички води, принадлежащи на Черна гора, остават затворени за военните кораби на всички народи.

Укрепленията, които лежат между езерото и морския бряг на черногорска земя, трябва да се съборят и не може в тая зона да се издигат нови.

Морската и санитарна полиция в Антивари и на черногорското прибрежие ще се упражняват от Австро-Унгария с помощта на леки прибрежни кораби.

Черна гора приема морските закони, които са в сила в Далмация. Австро-Унгария се задължава от своя страна да дава консулска защита на черногорското търговско знаме.

Черна гора трябва да се споразумее с Австро-Унгария върху правото за строеж и поддържане в новото черногорско землище на един път и една железница.

По тези пътища се осигурява пълна свобода на съобщенията.

Чл. 30. Турците или други, които притежават земи в територията, присъединена към Черна гора и биха желали да живеят вън от Княжеството, могат да запазят своя недвижим имот, като го дадат под наем или за управление на други лица.

Никой не може да бъде лишен от имота си инак, освен по законен път, за обществена полза и само с предварително обезщетение.

Една турско-черногорска комисия ще се натовари да реши в разстояние на три години въпросите относително начина на продаване, експлоатиране и употреба за сметка на Високата Порта на държавните имоти и тия, принадлежащи на религиозните учреждения (вакъфи), както и въпросите, свързани с интересите на частни лица, които могат да бъдат засегнати с тия дела.

Чл. 31. Княжество Черна гора ще се споразумее направо с Портата за назначаването на черногорски агенти в Цариград и в някои други места на турската държава, гдето се признае това за необходимо.

Черногорците, които пътуват или живеят в турската държава, ще се подчиняват на турските закони и власти съобразно с общите правила на международното право и с обичаите, установени за черногорците.

Чл. 32. Черногорските войски са длъжни да опразнят в разстояние на 20 дни от размяната на ратификациите на настоящия договор

или по-рано, ако е възможно, местата, които те сега заемат вън от новите граници на Княжеството.

Турските войски ще опразнят също в 20 дни местата, които се отстъпват на Черна гора. Обаче предоставя им се освен туй един срок от 15 дни за опразване на укрепените места и за изнасяне от тях продоволствените запаси и снаряжението, и за съставяне списъци на оръжието и другите предмети, които не могат веднага да пренесат.

Чл. 33. Понеже Черна гора трябва да понесе една част от отоманския държавен дълг за новите земи, които ѝ се дават чрез мирния договор, то представителите на силите в Цариград ще определят тая част в съгласие с Високата Порта по една справедлива база.

Чл. 34. Високите договарящи страни признават независимостта на Сърбия, при изложените в следния член условия.

Чл. 35. В Сърбия разликата във вярата и вероизповеданията не може да служи като причина за изключване или неспособност по отношение ползуването от граждански и политически права, заемане на обществени служби, звания и почести или за упражняване на различни занятия и индустрии, където и да е. Свобода и външното упражнение на всички богослужения се осигуряват на местните жители, както и на чужденците, и не може да се правят ограничения за йерархическото устройство на различните общини или за техните отношения към духовните им началници.

Чл. 36. Сърбия добива земите, включени в следните граници.

Новата граница тръгва по сегашната гранична линия и върви по течението на Дрина от вливането ѝ в Сава, оставяйки на Княжеството Мали Зворник и Захар и продължава да върви надлъж по старата граница на Сърбия до Копаоник, от която се отделя при върха Канилуг. Оттам следва отначало по западната граница на санджака Ниш през южните предпланини на Копаоник, през гребените Марица и Мърдар планина, образуващи водораздела между коритата на р. Ибър и Ситница, от една страна, и Тополница, от друга, като оставя Преполац на Турция.

После се обръща на юг по линията на водораздела между Брвеница и Медведжа, като оставя цялата долина на Медведжа на Сърбия, следва по гребена на Голяк планина, образуващ водораздела между Крива река, от една страна, и Поляница, Ветерница и Морава, от друга, до върха на Поляница. После отива по предпланините на Карпина планина до вливането на Коинска в Морава, пресича последната и възлиза пак по водораздела между реката Коинска и потока който се втича в Морава при Нерадовце, и достига планината св. Илия над Трговище. От тая точка тя следва по гребена св. Илия до планината Ключ и после през точките, означени на картата с 1516 и 1547 и през Бабина гора достига до Църни връх.

От Църни връх новата граница се слива с българската, именно:

Пограничната линия следва по водораздела между Струма и Морава, през върховете Стрежер, Вилоколо и Меджид планина, през Гачина, Черна трава, Дарковска и Драйница планина и после през Дъсчен кладенец достига водораздела между Горна Сукова и Морава,

отива право на Стол, спуска се надолу и пресича на 1000 м северозападно от селото Сегуша пътя от София за Пирот. Възлиза после в права линия на Видлич планина и оттук — на планината Радочина във веригата на Коджабалкан, като оставя селото Дойкинци на Сърбия, а селото Сенокос — на България.

От върха на планината Радочина границата тръгва в северозападно направление по гребена на Балкана през Чипровецбалкан и Стара планина до старата източна граница на Княжество Сърбия при кулата Смильова чука и оттам по старата граница достига Дунава при Раковица.

Чл. 37. До сключването на нови съглашения в Сърбия няма с нищо да се изменят сегашните условия на търговските връзки на Княжеството с чуждите държави. Никакво транзитно право няма да се взема за стоки, които минават през Сърбия. Правата и привилегиите на чуждите поданици, както и консулската подсъдност и защита, както съществуват днес, остават в пълна сила, догдето не се изменят по общо споразумение между Княжеството и заинтересуваните сили.

Чл. 38. Княжество Сърбия замества Високата Порта в съответна част на задълженията, които тя има към Австро-Унгария и дружеството за експлоатация на железниците в Европейска Турция, по отношение на завършването и съединението, както и за експлоатацията на железниците, които ще се направят в новоприсъединените към Княжеството места. Нужните конвенции за уреждането на тези въпроси ще се сключат веднага след подписването на настоящия договор между Австро-Унгария, Портата, Сърбия и Княжество България в пределите на компетентността му.

Чл. 39. Турците, които притежават земи в територията, отстъпена на Сърбия, и желаят да живеят вън от Княжеството, могат да си запазят недвижимите имоти, като ги дадат под наем или под управление на други лица. На една турско-сръбска комисия ще се възложи да реши в разстояние на три години всички въпроси относително начина на продаване, експлоатиране или употреба за сметка на Високата Порта на държавните имоти и тия, принадлежащи на религиозни учреждения (вакъфи), както и въпросите относително интересите на частни лица, които могат да бъдат засегнати с тия дела.

Чл. 40. До сключването на договор между Турция и Сърбия сръбските поданици, които живеят или пътуват в турската държава, са подчинени на общите правила на международното право.

Чл. 41. Сръбските войски са длъжни да опразнят в разстояние на 15 дни от размяната на ратификациите на настоящия договор земите, които не влизат в новото княжество.

Турските войски трябва също в 15 дни да опразнят земите, отстъпени на Сърбия, обаче дава им се освен това още един срок от 15 дни за изпразване на укрепените места за изнасяне на хранителните и военните материали и за съставяне списък на оръжията и други предмети, които не ще могат веднага да се изнесат.

Чл. 42. Понеже Сърбия трябва да поеме върху себе си една част от отоманския държавен дълг за новите земи, които й се дават по

настоящия договор, представителите на държавите в Цариград ще определят тая част в съгласие с Високата Порта по една справедлива база.

Чл. 43. Високите договарящи страни признават независимостта на Румъния при изложените в следните два члена условия.

Чл. 44. В Румъния разликата във вярата и вероизповеданията не може да служи като причина за изключване или неспособност при ползуването от граждански и политически права, допускане до обществени служби, звания и почести или упражняване на различни занятия и индустрии, гдето и да било.

Свободата и външното упражняване на всички богослужения се осигуряват за всички местни жители на румънската държава, както и за чужденците, и не може да се правят ограничения нито за йерархическото устройство на вероизповедните общини, нито за отношенията им към техните духовни глави. Поданиците на всички сили, търговци или други, ще се ползуват в Румъния без разлика на религията с пълно равенство.

Чл. 45. Княжество Румъния отстъпва на н. в. руския император частта от Бесарабия, която бе отнета от Русия по Парижкия договор от 1856 г. и която граничи на запад с талвега на Прут, на юг с талвега на Килийския ръкав и с устието на Стари Стамбул.

Чл. 46. Островите, които образуват делтата на Дунава, а също Змийските острови, Тулчанският санджак с каазите Килия, Сулина, Махмудие, Исакча, Тулча, Мачин, Бабадаг, Хърсово, Кюстенджа и Меджидие се присъединява към Румъния. Княжеството добива освен това земята на юг от Добруджа до черта, която излиза от една точка на изток от Силистра и допира до Черно море на юг от Манкалия.

. . . . . .

Чл. 47. Въпросът за разделяне на водите и риболовството ще се реши чрез арбитраж на Европейската дунавска комисия.

Чл. 48. Никакво транзитно право не може да се взема в Румъния за стоките, които минават през Княжеството.

Чл. 49. Румъния има право да сключва конвенции за определяне на правата и привилегиите на консулите относно покровителството, което те имат в Княжеството. Придобитите права остават в сила, догдето не се изменят по общо споразумение между Княжеството и заинтересуваните страни.

Чл. 50. Докато се сключи договор, който ще определи правата и привилегиите на консулите, румънските поданици, които пътуват или живеят в Турската империя, и турците, които пътуват или живеят в Румъния, ще се ползуват от правата, които са осигурени на поданиците на другите европейски сили.

Чл. 51. Относително обществени и други предприятия Румъния ще замести Турция в правата и задълженията ѝ в присъединената към нея територия.

Чл. 52. За увеличаване гаранциите на свободното плаване по Дунава, което се счита от общ европейски интерес, високите договарящи страни решават всички крепости и укрепления, които се намират

по течението на реката от Железните врата до устието ѝ, да се съборят и никакви нови да не се строят. Никакъв военен кораб не може да плава по Дунава от Железните врата надолу с изключение на леките кораби, предназначени за службата на речната полиция и на митническите власти. Военните кораби, които стоят в устието на Дунава, могат да отиват само до Галац.

Чл. 53. Европейската дунавска комисия, в която и Румъния ще има представител, ще продължи своята дейност, която отсега нататък ще се разшири до Галац при пълна независимост от прибрежните власти. Всички договори, съглашения, актове и решения, които се отнасят до нейните права, преимущества, привилегии и задължения, се потвърждават.

Чл. 54. Една година преди изтичането на срока, определен за съществуването на Европейската комисия, силите ще се споразумеят за продължаване на пълномощията ѝ или за измененията, които те сметнат за необходими да въведат.

Чл. 55. Правилата за плаване, за речната полиция и за надзора да се изработят от Европейската комисия, при съдействието на делегати на прибрежните държави, и ще се турят в съгласие с онези, които са направени или ще се направят за течението от Галац надолу.

Чл. 56. Европейската дунавска комисия ще се споразумее, с които се следва, за осигуряване поддържането на фара на Змийския о-в.

Чл. 57. Извършването на работите по отстранение на препятствията, които се създават за плаването от Железните врата и праговете, се възлага на Австро-Унгария. Прибрежните държави в тая част на реката ще дадат всичките улеснения, които биха се поискали в интерес на самите работи. Постановленията на чл. 6 от Лондонския договор от 13 март 1871 г., които се отнасят до правото на вземане временна такса за покриване на разноските по тези работи, остават в сила и в полза на Австро-Унгария.

Чл. 58. Високата Порта отстъпва на Русия в Азия областите на Карс, Ардахан и Батум с пристанището му, а също и всички места между старата руско-турска граница и следната гранична линия: новата граница тръгва от Черно море по чертата, която е определена в Санстефанския договор, и върви до една точка северозападно от Хорда и южно от Артвин, продължава по права линия до реката Чорух, пресича тази река и отива на изток от Ашмишен в права линия към юг до руската граница, както е означена в Санстефанския договор, до една точка южно от Нариман, като оставя града Олти на Русия. От точката, означена при Нариман, границата завива на изток, минава през Тебренек, който остава на Русия, и достига до Пенек-Чай. По тая река следва до Бардуз, после се насочва на юг, като оставя Бардуз и Еникьой на Русия. От една точка западно от селото Карауган границата се насочва към Меджингерт, върви в права линия към върха на планината Късадаг и продължава по водораздела между притоците на Аракс на север и притоците на Мурадсу на юг до старата руска граница.

Чл. 59. Н. в. руският император звявява, че има намерение да направи Батум свободно пристанище предимно за търговия.

Исус Христос

Чл. 60. Долината на Алашкерт и градът Баязид, които според чл. 19 на Санстефанския договор са отстъпени на Русия, се връщат на Турция.

Високата Порта отстъпва на Персия града и местността Котур, както е определена от смесената англо-руска комисия за границите между Турция и Персия.

Чл. 61. Високата Порта се задължава да въведе без отлагане реформи и подобрения, които изискват местните нужди в провинциите, населени с арменци, и да осигури тяхната безопасност от черкезите и кюрдите. Тя ще съобщава периодично за взетите мерки на силите, които ще следят за тяхното прилагане.

Чл. 62. Понеже Високата Порта изяви желанието да поддържа началото на широка религиозна свобода, договарящите страни си вземат бележка в това доброволно изявление.

В никоя част Турската империя разликата в религията не може да бъде причина за изключване или за неспособност относно ползуването с граждански и политически права, за допускане на обществени служби, звания и почести или за упражняване на различни занятия и индустрии. Всички без разлика на вяра ще се приемат за свидетели пред съдилищата. Свободата и външното упражнение на богослуженията се осигуряват за всички и никакви ограничения не може да се правят за йерархическото устройство на различните вероизповедни общини или за техните отношения към духовните им началници.

Духовните лица, поклонниците и калугерите от всяка народност, които пътуват по Европейска или Азиатска Турция, ще се ползуват с еднакви права, преимущества и привилегии. Право на официално покровителство на дипломатическите и консулските агенти на силите в Турция се признава както относно поменатите лица, така и относно техните религиозни, благотворителни и други заведения в Светите места или другаде. Правата, дадени на Франция, се запазват неизменни и при това, разбира се, не може да се прави никакво изменение на статуквото в Светите места. Монасите в Атонската планина, отгдето и да са, си запазват владенията и имуществата си и ще се ползуват без изключение с пълно равенство в правата и преимуществата.

Чл. 63. Парижкият договор от 3 март 1856 г., а също Лондонският договор от 13 март 1871 г., остават в сила във всички постановления, които не са отменени или изменени с гореизложените членове.

Чл. 64. Настоящият договор ще се ратифицира и ратификациите ще се разменят в Берлин в срок от три седмици или по-рано, ако това бъде възможно. За уверение пълномощниците на всяка държава го подписаха и подпечатаха с печатите си.

Направено в Берлин на 13 ден от месец юли 1878 г.

Б. Д. Кесяков, Принос към дипломатическата история на България (1878—1925), стр. 1; Г. Генов, Международни актове и договори, засягащи България, стр. 275; Козьменко, стр. 181.

№ 95

Австро-сръбски съюзен договор, сключен в Белград на 16/28 юни 1881 г.

Чл. 1. Мирът и дружбата между Австро-Унгария и Сърбия ще съществува постоянно. Двете правителства се задължават да следват взаимно приятелска политика.

Чл. 2. Сърбия няма да допусне никакви политически, религиозни или други претенции, които, възникнали на нейна територия, биха се насочили срещу австро-унгарската монархия за всякакви аспирации върху Босна и Херцеговина и Новопазарския санджак.

Австро-Унгария поема същото задължение по отношение на Сърбия и нейната династия, чието запазване и укрепване тя ще поддържа с цялото си влияние.

Чл. 3. (В случай на провъзгласяване Сърбия за кралство Австро-Унгария обещава да признае този факт и да подтикне другите държави към признаването му.)

Чл. 4. Австро-Унгария ще оказва съдействие за поддържане интересите на Сърбия пред другите европейски кабинети.

Без предварително споразумяване с Австро-Унгария Сърбия няма нито да обсъжда, нито да сключва политически договори с което и да е друго правителство и няма да допусне на своята територия на която и да е въоръжена чуждестранна сила, редовна или нередовна, дори под формата на доброволци.

Чл. 5. Ако Австро-Унгария бъде заплашена от война или влезе във война с една или с няколко държави, Сърбия ще спазва по отношение на австро-унгарската монархия, включително Босна, Херцеговина и Новопазарския санджак, приятелски неутралитет и в съответствие с тясната дружба и в духа на този договор ще й окаже всички възможни улеснения.

Австро-Унгария поема същото задължение спрямо Сърбия, ако последната бъде заплашена от война или се намира във война.

Чл. 6. (За конвенция в случай на съвместни действия на двата съюзника.)

Чл. 7. Ако в резултат на стечение на обстоятелствата, чието развитие не може да се предвиди сега, Сърбия бъде в състояние да направи териториални придобивки в областта на южните си граници с изключение на Новопазарския санджак, Австро-Унгария няма да пречи на това и ще положи усилия пред другите държави, за да ги предразположи приятелски към Сърбия...

. . . . . .

Ключников и Сабанин, I, стр. 239.

№ 96

Топханенски акт

Силите се съгласяват да приемат още отсега постановленията на спогодбата относно работите на Източна Румелия, както те са формулирани по-долу, и приемат да бъдат незабавно промулгирани под тази форма и турени в действие.

1. Главното управление на Източна Румелия ще се повери на българския княз съгласно чл. 17 от Берлинския договор.

2. Докато управлението на Източна Румелия и онова на българското княжество са в ръцете на едно и също лице, мюсюлманските села от Кърджалийска околия, както и мюсюлманските села, находящи се в Родопската част и оставени досега вън от администрацията на Източна Румелия, ще се отделят от тази област и ще се управляват направо от императорското правителство в замяна на правото на Високата Порта, предвидено в първата алинея на чл. 15 от Берлинския договор.

Определянето на границата на тази околия и на въпросните села ще стане от една техническа комисия, назначена от Високата Порта и българския княз. То ще се извърши на мястото и при това ще се държи сметка за необходимите стратегически условия най-вече за интересите на императорското правителство.

3. За да се обезпечат постоянно (perpétuellement) редът и спокойствието в Източна Румелия, както и благоденствието на всички поданици на н. имп. в. султана, живеещи в тази област, една комисия, назначена от Високата Порта и българския княз, ще бъде натоварена да проучи Органическия устав и да го измени съгласно изискванията на положението и местните нужди. Всички интереси на императорското отоманско съкровище също ще се вземат под внимание.

Тази комисия в срок от 4 месеца ще завърши работите си, които ще трябва да се подложат за санкциониране на конференцията в Цариград.

Докато тези изменения бъдат санкционирани, грижата за управлението на областта според формите, изисквани от сегашните обстоятелства, ще се повери на мъдростта и верността на княза.

4. Всички други разпореждания на Берлинския договор, отнасящи се до българското княжество и Източна Румелия, са и остават запазени и изпълняеми.

Силите ще дадат тоже своята формална санкция на тоя акт в една конференция, която ще трябва да се събере в Цариград, когато те ще имат и възможност да санкционират прегледания Устав на Източна Румелия.

Направено и подписано в Цариград на 5-ия ден от месец април 1886 г. в Императорския кьошк на Топхане (следват подписите)

Кесяков, Принос към дипломатическата история на България, т. I, стр. 16; Г. Генов, Международни актове и договори ..., стр. 326—7.

№ 97

Договор за мир между България и Сърбия, сключен в Букурещ на 19 февруари (3 март) 1886 г.

Член единствен. Помежду Кралство Сърбия и Княжество България се възстановява мир от деня на подписването на настоящия договор. Настоящият акт ще се ратифицира и ратификациите ще бъдат разменени в Букурещ в срок от петнадесет дни или по-скоро, ако това е възможно.

Кесяков, т. I, стр. 20.

№ 98

Военна конвенция, сключена между Русия и България в Петербург на 22 април 1902 г.

1. Настоящото съглашение не преследва агресивни цели, а има предвид само да се противодействува на военната конвенция между Австро-Унгария и Румъния.

2. По силата на изложеното в чл. 1 настоящото съглашение има предвид действия само против Австрия и Румъния и не може да бъде насочено нито против Турция, нито против друга някоя балканска дръжава.

3. Русия с всичките си сили ще съдействува за запазване на целостта и неприкосновеността на територията на България.

4. В случай че България или Русия, или двете тия държави заедно бъдат нападнати от страна на Австро-Унгария или Румъния, от двете тия държави или пък от Тройния съюз, то договарящите държави са задължени да употребяват всичките си сили и средства за борба с нападателите, без да се спират пред никакви жертви за постигане на пълен успех.

5. Ако България бъде заплашена само от Румъния, то срещу нея ще бъдат насочени българските въоръжени сили. Ако Австро-Унгария обещае на Румъния морално съдействие или пък въоръжена помощ, то Русия се задължава да даде на България дипломатическа поддръжка, ако пък Австрия мине към активни действия в помощ на Румъния, то и Русия ще излезе на помощ на България с достатъчни за смазването на Австрия сили. Също така, ако Австро-Унгария и Румъния или Тройният съюз, без да започнат война против България, нападнат Русия, то и България е дължна до мобилизира силите си, като ги съсредоточи съгласно изработения план, и щом Русия поиска, да започне настъпателни действия против австро-румънските войски.

6. В случай на война на Русия и България с Румъния и Австро-Унгария или с Тройния съюз България ще запази най-строг неутралитет спрямо Турция и крайна предпазливост във връзките си с нея, за да не би поради един конфликт с тая държава да се предизвикат усложнения в общото положение.

Предвид на изложеното, като остави на Балканите за наблюдение на границата и за запазване реда и спокойствието в страната само една малка част от своите сили, тя ще съсредоточи армията си на Дунава за действие против Румъния съгласно плана, който ще се изработи.

7. Плановете за мобилизация и съсредоточаване на българската армия и частите ѝ, както и плановете за отбрана и настъпление за изпълнение на поставените от Руския главен щаб задачи и цели трябва своевременно да се изработят под ръководството на руския главен щаб съвместно с българското военно министерство и се утвърдят от негово величество всеруския император. Според нуждата те ще се преглеждат, поправят и допълват.

8. Главното командуване на въоръжените сили на Русия и България във време на войната и ръководството на операциите, било че действуват руската или българската армия заедно или поотделно, т. е. на отделни театри на войната, във всеки случай принадлежи на руския главнокомандуващ. Негово царско височество българският княз ще запази правата и званието си главнокомандуващ на своята армия и ще я командува лично. Ако ли негово величество назначи за това друго лице, то последното, както и началникът на Щаба на армията трябва предварително да бъдат избрани със съгласието на руското военно министерство и с одобрението на негово величество всеруския император.

За улеснение на връзките с руската главна квартира при главната квартира на главнокомандуващия българската армия ще се намира един генерал от руската армия с един щабофицер. При началника на всеки корпус или отделна част от българската армия ще се намира един руски щабофицер. Всяко от тия лица при решаването на въпросите от оперативен характер ще има право на съвещателен глас. При главната квартира на руския главнокомандуващ ще се намира един български генерал или щабофицер по назначение от негово царско височество българския княз.

9. Военните и транспортните кораби на руския флот в течение на военните действия ще имат право да се ползуват от всички български пристанища, за да се снабдяват в тях с всичките видове доволствия и да вземат мерки за заграждането и отбраната им. Българският военен и транспортен флот се поставя в пълно разпореждане на началника на руския флот за решаване заедно с него или отделно на всички задачи, които той признае за нужни.

19. Настоящото съглашение влиза в сила незабавно след подписването му и съставлява държавна тайна от особена важност.

(Следват подписите.)

Кесяков, т. I, стр. 20.

№ 99

Меморандум на Русия, Германия и Австро-Унгария по балканските въпроси, сключен в Берлин на 1/13 май 1876 г.

Идващите от Турция тревожни известия трябва да подбудят кабинетите да затвърдят своето съгласие.

Трите императорски двора намериха за необходимо да се договорят помежду си с цел да предотвратят със съдействието на другите велики християнски държави опасностите, които заплашват днешното положение. Те считат, че положението в Турция изисква да се вземат мерки.

... По тяхно мнение великите държави би трябвало да се споразумеят за мерките, които трябва да бъдат взети за запазване безопасността както на техните граждани, така и на християните, живеещи в Отоманската империя... Тая цел не може да се постигне напълно без премахване на първоначалните причини за тези вълнения чрез бързо омиротворяване на Босна и Херцеговина.

Като взеха почин с телеграмата от 30 декември,[1] великите държави вече се споразумяха за действително подобряване на съдбата на населението от тези страни без нарушаване на политическото status quo. Те поискаха от Портата проект за реформи, насочени към постигането на тази двойна цел. Отговаряйки на това искане, Портата заяви своето твърдо намерение да проведе тези реформи и официално съобщи за това на правителствата.

Вследствие на това правителствата имат морално право да следят за изпълнението на това обещание и задължение да настояват, щото въстаниците и бежанците да помогнат за омиротворяването, като прекратят борбата и се върнат по своите домове.

Тази програма за омиротворяване, въпреки че е приета по принцип от всички страни, срещна обаче две препятствия.

Въстаниците заявиха, че опитът от миналото не им позволява да се доверят на обещанията на Портата без действително чувствителна гаранция от страна на Европа.

Портата от своя страна заяви, че фактически й е невъзможно да пристъпи към ново устройство на страната, докато там се намират въоръжени бунтовници и докато бежанците не се върнат по местожителството си.

Междувременно военните действия се възобновиха. Разпространиха се вълнения и в други части на Турция... Портата само привидно се съгласи с дипломатическите постъпки на Европа, а всъщност няма намерение да проведе обещаните реформи... Ако това положение продължи, има опасност да избухне общ пожар, за предотвратяването на който бе извършено посредничеството на Великите сили.

... Повече от всякога е необходимо да се окаже натиск върху правителството на султана, за да бъде накарано да пристъпи сериозно към изпълнение на поетите задължения по отношение на Европа.

---

[1] Става дума за т. нар. „Нота на Андраши".

Като първа крачка по този път трите императорски двора предлагат да се настоява с пълна енергия... Портата да спре военните действия за два месеца...

По такъв начин може да бъде открит път за преки преговори между Портата и босненските и херцеговински делегати върху основата на изразените от последните пожелания, признати за подходящи да служат като изходен пункт за обсъждане.

Тези точки са следните:

1. На бежанците, които се връщат, да бъдат дадени материали за възстановяване на домовете и църквите и да им бъде осигурена прехрана, докогато те бъдат в състояние да живеят от своя труд.

2. Доколкото разпределението на помощите зависи от турския комисар, последният трябва да действува в съгласие със смесената комисия, за която се говори в нотата от 30 декември, за да бъде гарантирано сериозното приложение на реформите и да бъде контролирано тяхното изпълнение. Тази комисия трябва да бъде под председателството на херцеговинец-християнин и да се състои от местни жители...

3. За избягване на всякакви стълкновения ще бъде даден съвет в Цариград да се съсредоточат в няколко определени пункта... турски войски...

4. Християните да останат въоръжени, както и мюсюлманите.

5. Консулите или делегатите на държавите да наблюдават за провеждане на реформите въобще и в частност за мероприятията, които засягат връщането на бежанците...

Козьменко, стр. 140.

ВЪОРЪЖЕНИЯТ МИР
СЛЕД ФРЕНСКО-ПРУСКАТА ВОЙНА

Този дял съдържа три договора, с които се уреждат отношенията между някои европейски държави след френско-пруската война от 1870 г.

След Франкфуртския мир във външната политика на Германия, провеждана от Бисмарк, доминира идеята да не се допусне реванш от страна на Франция. Бисмарк упражнява постоянен натиск над Франция, заплашва я с нова война. Той употребява постоянни усилия да направи невъзможно едно сближение между Франция и Русия, една антигерманска коалиция.

През 1789 г. бе сключен Австро-германският съюзен договор, насочен пряко против Русия. В същото време Германия употребява усилия да се споразумее с Русия и да си осигури неутралитета ѝ в случай на война с Франция. Международната обстановка след Берлинския конгрес (1878), когато руско-английските отношения рязко се изостриха, улесни подобно споразумение.

Между Русия, Германия и Австро-Унгария бе сключено съглашение, известно под името „Съюз на тримата императори". Най-трудно било съгласуването на противоречивите интереси на Русия и Австро-Унгария по Източния въпрос. Съществото в договора е задължението за запазване на неутралитет, ако някоя от страните встъпи във война с друга държава. Задължението се запазва и в случай на война с Турция при условие да се сключи съглашение между страните относно резултатите от войната.

Трите страни се задължават да зачитат интересите си на Балканите, а Русия в съгласие с Германия — интересите на Австро-Унгария, произтичащи от Берлинския договор. Териториални изменения относно Европейска Турция се допускат само по взаимно съгласие.

Изострянето на отношенията между Австро-Унгария и Русия във връзка с въпроса за българския престол (1885—1886 г.) разруши нетрайната основа на тоя договор.

Германия потърси споразумение с Русия без Австро-Унгария. Между двете страни бе сключен в 1887 г. „договор за презастраховка". Това е пак договор за неутралитет, ако една от страните влезе във война с трета държава. Задължението не важи в случай на война против Франция или Австрия. Това изключение намалява за Германия стойността на договора. Германия признава придобитите от Русия права на Балканския полуостров и особено нейното преобладаващо влияние в България и Източна Румелия. След изтичане на тригодишния срок на договора той не бе пролонгиран.

Съглашението между Англия и две от държавите, участвуващи в Тройния съюз — Австро-Унгария и Германия, за запазване статуквото

в Средиземно море е известно като „средиземноморска антанта". Германия се е надявала да използува това съглашение като средство да тласне Англия в конфликт с Русия и Франция. Сближението на Англия с Франция в края на 19 век показа нереалността на тия планове. Средиземноморската антанта престана да съществува.

№ 100

Съюз на тримата императори

Конвенция между Русия и Австро-Унгария, сключена в Шьонбрун на 25 май 6 юни 1873 г.

. . . . . .

I

Техни величества обещават взаимно, даже когато поради интереси на държавите им се създаде някое разногласие по частни въпроси, да се договорят така, че тези разногласия да не вземат връх над съображенията от висш порядък, с които са заети. Техни величества решиха да не допускат да ги раздели някой на почвата на принципите, които се считат за единствено способни да осигурят, и ако е необходимо, да поддържат принудително европейския мир срещу всякакви сътресения, откъдето и да произтичат те.

II

Ако нападение от страна на трета държава заплаши европейския мир, техни величества се задължават взаимно, без да търсят и да сключват нови съюзи, да се договорят помежду си отначало и да определят начина на действие, който трябва да следват съвместно.

III

Ако в резултат на това съглашение се появи нужда от военни действия, те трябва да бъдат съобразени със специалната конвенция, която техни величества предстои да сключат.

IV

Ако една от високодоговарящите страни в стремеж да върне пълната независимост на действията си би пожелала да денонсира настоящия акт, тя е задължена да предупреди за това две години предварително, за да даде на другата страна време да вземе мерки, каквито намери за необходими.

Акт за присъединяване на Германия към Руско-австрийската конвенция от 25 май 6 юни 1873 г. Шьонбрун, 11 23 октомври 1873 г.

...Н. в. императорът на Германия, като прие за сведение гореизложения договор, съставен и подписан в Шьонбрун от австрийския

император и унгарски крал и всеруския император, и намери съдържанието му за отговарящо на ръководната идея на съглашението, подписано в Сан Петербург от т. в. император Вилхелм и император Александър, е съгласен с всички постановления, които се съдържат в него . . .

В. И. Козьменко, с р. 126.

№ 101

Договор, сключен между Русия, Германия и Австро-Унгария в Берлин, 6/18 юни 1881 г.[1]

. . . . . .

. . . . . .

Чл. I. В случай че една от високите договарящи страни се окаже в състояние на война с четвърта велика държава, другите две запазват по отношение на нея благосклонен неутралитет и ще положат грижи за ограничаване на конфликта.

Това условие се изпълнява и в случай на война на една от трите държави с Турция, но само ако предварително между трите двора бъде сключено съглашение относно резултатите от тази война.

В този особен случай, ако една от тях получи от страна на която и да е от своите две съюзници по-съществено съдействие, задължителността на този член за третата страна остава в пълна сила.

Чл. II. Русия в съгласие с Германия заявява своето твърдо решение да уважава интересите на Австро-Унгария, които произтичат от нейното ново положение, осигурено й с Берлинския договор.

Трите двора, желаейки да избягнат всякакви разногласия помежду си, се задължават взаимно да се съобразяват с интересите на договарящите страни на Балканския полуостров. Освен това те си дават взаимно обещание, че изменения в териториалното status quo на Европейска Турция не могат да станат, освен по тяхно взаимно съглашение.

За да улеснят постигането на съглашението, предвидено в този член, подробностите на което не е възможно да се предвидят, трите двора установяват в приложения към този договор протокол точките, по които по принцип е вече постигнато съглашение.

Чл. III. Трите двора признават европейското значение и взаимната задължителност на принципа за затваряне на проливите (Босфора и Дарданелите), основан на международното право, потвърден с договори и формулиран в заявлението на втория пълномощник на Русия в заседанието на Берлинския конгрес от 12 юли (протокол 19).[2]

[1] Договорът е подновен през 1884 г.

[2] По повод заявлението на английския делегат Солзбъри, че задължението, което от английската кралица относно закриването на Проливите се свежда изключително до задължение към султана за зачитане на неговите самостоятелни решения по тоя въпрос, граф Шуволов е поискал от името на руските представители да се впише в протокола тяхното мнение — именно че закриването на Проливите е европейски принцип и прие-

Те ще следят съвместно Турция да не допуска изключение от това правило в интерес на което и да е правителство чрез предоставяне на воюваща държава онази част от своята империя, която образуват Проливите, за водене на военни действия.

В случай на нарушаване на това задължение или за да се предотврати такова, ако има възможност за това, трите двора ще предупредят Турция, че в подобен случай ще считат, че тя се намира в състояние на война със страната, във вреда на която ще бъде направено това, и в този момент се лишава от преимуществата на териториалната неприкосновеност, осигурена ѝ с Берлинския договор.

. . . . . .

Чл. V. Високите договарящи страни взаимно се задължават да пазят в тайна съдържанието и съществуването на настоящия договор, а също и на приложения протокол.

. . . . . .

№ 102

Протокол,
приложен към договора за „Съюз на тримата императори"
Берлин, 6/18 юни 1881 г.

. . . . . .

1. Босна и Херцеговина

Австро-Унгария си запазва правото да анексира тези две провинции в момента, който тя намери за подходящ.

2. Новопазарски санджак

Декларацията, която подписаха австро-унгарският и руският пълномощници на Берлинския конгрес на 13/1 юли 1878 г., остава в сила.

3. Източна Румелия

Трите държави единодушно признават, че възможността за окупиране на Източна Румелия или на Балкана би била пълна с опасности за общия мир. В случай на необходимост те ще положат усилия да отклонят Портата от подобна крачка, при което от само себе си се разбира, че България и Източна Румелия ще бъдат длъжни от своя страна да се въздържат да предизвикват Портата с нападение от свои територии срещу други области нл Отоманската империя.

4. България

Трите държави няма да се противопоставят на възможното съединение на България с Източна Румелия в пределите на териториалните граници, посочени в Берлинския договор, в случай, че този въпрос

тите постановления по същия въпрос от 1841, 1856 и 1871 г., потвърдени с Берлинския договор, са задължителни за всички държави. . . не само пред султана, но и пред всички държави, които са подписали тия договори.

бъде поставен по силата на нещата. Те са съгласни да отклонят българите от всякакви агресивни действия спрямо съседните области, именно Македония, и да им заявят, че в подобен случай биха действували на своя отговорност и риск.

. . . . . .

6. Настоящият протокол е неразделна част от тайния договор, подписан днес в Берлин, и има същата сила и същото значение.

В. И. Козьменко, стр. 228.

№ 103

Преосигурителен договор между Русия и Германия Берлин, 6 18 юни 1887 г.

(В преамбюла се казва, че договорът е сключен за осигуряване „отбранителното положение" на двете държави и предвид изтичане срока на договора от 1881 г. продължен през 1884 г.).

Чл. I. В случай че една от високите договарящи страни би се оказала в състояние на война с трета велика държава, другата страна ще спазва по отношение на първата благосклонен неутралитет и ще положи всички старания за ограничаване на конфликта. Това задължение не се отнася за война против Австрия или Франция, в случай че такава би възникнала вследствие нападение срещу една от последните държави от една от високите договарящи страни.

Чл. II. Германия признава исторически придобитите права на Русия на Балканския полуостров и особено законността на нейното преобладаващо и решаващо влияние в България и в Източна Румелия. Двата двора се задължават да не допускат никакви изменения на териториалното status quo на посочения полуостров, без да са се договорили предварително помежду си, и да противодействуват на всякакъв възможен опит за нарушение на това status quo или за изменението му без тяхно съгласие.

Чл. III. Двата двора признават европейското значение и взаимната задължителност на принципа за затваряне на Босфорския и Дарданелския пролив, основан на международното право, потвърден от договорите и формулиран в заявлението на втория руски пълномощник на заседанието на Берлинския конгрес на 12 юли (протокол 19).

Двете страни съвместно ще следят Турция да не прави изключение от това правило в полза на което и да е правителство чрез предоставяне на воюваща държава онази част от своята империя, която образуват Проливите, за водене на военни действия. В случай на нарушение (на това правило) или за да се предотврати такова, ако има възможност за това, двата двора ще предупредят Турция, че в такъв случай те ще я смятат в състояние на война със страната, която е увредена, и лишена от този момент от преимуществата на териториалната неприкосновеност, осигурени й с Берлинския договор.

Допълнителен и твърде таен протокол

. . . . . .

1

Германия, както и досега, ще окаже на Русия съдействие да се възстанови в България редовното и законно правителство.

Тя обещава в никакъв случай да не дава съгласие за реставрацията на принц Батемберг.

2

В случай че н. в. руският император се окаже принуден да поеме върху себе си защитата на входа в Черно море, за да се запазят интересите на Русия, Германия се задължава да пази благосклонен неутралитет и да оказва морална и дипломатическа подкрепа на онези мерки, които негово величество ще намери за необходимо да прибегне за охрана ключа към своята империя.

3

Настоящият протокол представлява неразделна част от тайния договор, подписан на същата дата в Берлин, и има с него еднаква сила и значение.

. . . . . .

В. И. Козьменко, стр. 267.

№ 104

Съглашение между Австрия, Великобритания и Италия за запазване на статуквото в Средиземно море, сключено в Лондон на 24 март 1887 г.[1]

. . . . . .

1 . . . Според възможностите ще се поддържа статуквото в Средиземно море, а също в Адриатика, Егейско и Черно море.

В съответствие с това страните ще следят и при нужда ще препятствуват на всякакви промени, с които под формата на анексии, окупации, протекторат или по друг някакъв начин би било нарушено сегашното положение във вреда на двете държави.

2. Ако запазването на статуквото се окаже невъзможно, ще се действува така, че никаква промяна да не стане по друг начин освен след предварително съглашение между двете държави.

---

[1] Въпросното съглашение бе постигнато чрез размяна на идентични ноти първоначално между Англия и Италия. По-късно към съглашението се присъединява Австро-Унгария. Тук се привежда текстът на разменените ноти между Англия и Италия. В нотата на английското правителство има съществена уговорка, която гласи: „Характерът на съвместните действия ще се определя съобразно обстоятелствата при всеки даден случай, щом се появи необходимост от такива."

През декември 1887 г. между трите държави е сключено ново споразумение, което уточнява политиката им по отношение на Турция.

3. Италия е напълно готова да поддържа делото на Великобритания в Египет. Великобритания на свой ред е склонна да поддържа действията на Италия във всяка друга точка на Северното африканско крайбрежие, а по-специално в Триполитания и Киренайка в случай на нахлуване на трета държава.

4. Изобщо и доколкото позволяват обстоятелствата, Италия и Англия си обещават взаимна подкрепа в Средиземно море при всички разногласия, които биха могли да възникнат между една от тях и трета държава ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 251—254.

ЗАСИЛЕНА КОЛОНИАЛНА ЕКСПАНЗИЯ

Последната третина на миналото столетие се характеризира със засилена колониална експанзия. Това е време на невиждано дотогава надпреварване между големите капиталистически държави да заграбят нови територии, да разширят пазарите си и източниците за суровини.

Засилването на колониалната експанзия е тясно свързано с развитието на световния капитализъм: 70-те години са време на разцвет на свободната конкуренция и начало на прехода към империализма. „Именно след този период започва грамаден „подем" на колониалните грабежи, изостря се в извънредна степен борбата за териториално разделяне на света" (Ленин).

Нуждата от нови пазари се изостряше поради стопанските кризи — кризата през 1873 г., последвалата криза през 1881—1882 г. Бързото развитие на капиталистическото производство в някои страни (Германия, Япония, Италия и др.) ги превърна в силни конкуренти на световния пазар.

На първо място в колониалното грабителство през този период стои Англия. Тя използува редица благоприятни условия: индустриално първенство, мощен флот и развита система от опорни точки по цялото земно кълбо. Покоряването на Афганистан в 1880 г., анексията на Трансваал в 1877 г., заграбването на Малая в 1874 г., на Египет в 1882 г. — това са някои по-ярки примери за активността на английския колониализъм.

Франция по онова време е до известна степен ограничена в своята експанзия от германската опасност. Все пак тя заема второ място: в 1881 г. заграбва Тунис, води борба с Англия в Египет, воюва против Китай (1883—1885 г.), заграбва Индокитай.

До към 80-те години Германия не участвува активно в колониалното грабителство. Вниманието на германското правителство е насочено в Европа. В Германия развитието на капитализма, макар да става извънредно интензивно, все още не е достигнало до степен да налага колониална експанзия.

Германия проявява активен интерес към колониални завоевания едва през 80-те години и особено през 90-те години. Експанзията на германския капитализъм се насочва както към Африка (германска Югозападна Африка — 1884 г., Камерун и Того — 1884—1885 г., германска Източна Африка), така и към Далечния изток (заграбването на част от Нова Гвинея в 1884—1885 г., на тихоокеански острови).

САЩ също не са чужди на колониалното грабителство. За известно време усилията им са насочени към поставяне под колониална

зависимост многобройните страни на Латинска Америка. В последното десетилетие на века тяхната експанзия се насочва към района на Тихия океан и Далечния изток (заграбването на Хавайските острови, Филипините, островите Самоа). В тази част на света развиват активност също царска Русия и Япония.

Превръщането на редица страни в колонии е съпроводено с невиждани зверства, масови убийства, обезлюдяване на цели райони. Само за две десетилетия туземното население на Белгийско Конго е намаляло няколко пъти

Колониалният грабеж се оформява с договори, грабежът става „право". В тия договори колониализмът се прикрива с фразите на буржоазната дипломация за „общ интерес", „хуманни цели" и „прогрес". Пример за това са договорите, поместени в този дял. Тях можем да отнесем към две групи.

Първата група са договори, отнасящи се до колониалната експанзия в Африка: договорът за установяване протекторат над Тунис в 1881 г.; споразумението между Трансваал и Англия; Англо-германската конвенция за Източна Африка и остров Хелголанд от 1890 г.; Англо-френската конвенция по африканския въпрос от 1896 г. и допълнението към нея от 1899 г.; споразумението от 1890 г. за Конго и др.

Втората група договори се отнасят до колониалната експанзия в Далечния изток. Нейният главен обект е Китай. Най-активна в този район е пак Англия. След нея следват САЩ, които укрепиха положението си в Тихия океан и в Далечния изток след закупуването в 1867 г. на Аляска от Русия за нищожна сума от 7 200 000 долара.

Много сериозен съперник на другите държави стана Япония. Пръв обект на японската експанзия бяха крайбрежните китайски острови, Корея и континентален Китай. В 1894 г. Япония провокира война с Китай. Тази война постави начало на окончателно разделяне на Китай на сфери на влияние. Със Симоносекския мирен договор Япония си осигури господство над Корея, откъсна редица китайски територии (Тайван, Пескадорските острови, Южна Монголия). Наложи и тежки контрибуции на Китай.

В 1895 г. Франция с две специални конвенции с Китай си осигури преобладаващо влияние в редица южни райони. Англия наложи на Китай в 1897 г. договор, с който си осигури преобладаващо влияние в района на границата с Бирма.

В 1896 г. бе сключен секретен китайско-руски съюзен договор, с който царска Русия си осигури проникване в Манджурия. Тя получи съгласие на Китай за построяване отклонение от сибирската жп. линия през Манджурия, а също за построяване на руска морска база на Ляодунския полуостров.

Примери на съглашения за разделяне на Китай на сфери на влияние са споразумението между Русия и Великобритания от 1899 г. и англо-френска декларация за разграничаване сферите на влияние в Индокитай от 1896 г.

Грубата намеса на империалистическите държави в Китай, произволът и беззаконията на техните представители станаха причина за избухване на голямо народно въстание в Централен Китай, известно под името „боксерско въстание". Империалистическите държави със съвместни усилия и големи жестокости го задушиха. На китайското правителство бе наложен протоколът от 1901 г., който съдържа тежки и унизителни условия и има голямо значение за по-нататъшното империалистическо проникване в Китай.

№ 105

Френски протекторат над Тунис
Договор за установяване на френски протекторат над Тунис (известен под наименованието „Договор от Бардо или от Каср ел Саид"), 12 май 1881 г.

Правителството на Френската република и това на н. вис. бея на Тунис, искайки завинаги да осуетят подновяването на безредиците, които неотдавна избухнаха на границите на двете държави и по крайбрежието на Тунис, и желаещи да заякчат своите стари приятелски и добросъседски отношения, решиха за тая цел да сключат съглашение в интереса на двете високодоговарящи страни ...

Чл. 1. Договорите за мир, приятелство и търговия, както и всички други съществуващи съглашения между Френската република и н. вис. бея на Тунис се считат изрично потвърдени и подновени.

Чл. 2. За да улесни правителството на Френската република при прилагане на мерките, които то трябва да вземе за постигане на целта, която си поставят високите договарящи страни, н. в. беят на Тунис е съгласен френските военни власти да окупират пунктовете, които сметнат за необходими, за да обезпечат възстановяването на реда и сигурността по границата и крайбрежието. Тази окупация ще бъде прекратена, когато френските и туниските военни власти признаят по взаимно съгласие, че местното управление е в състояние да обезпечи поддържането на реда.

Чл. 3. Правителството на Френската република поема задължение да оказва постоянна помощ на н. вис. бея на Тунис срещу всяка опасност, която би заплашила личността или династията на н. вис. или би компрометирала спокойствието на неговите владения.

Чл. 4. Правителството на Френската република гарантира изпълнението на съществуващите договори между правителството на регентството и различни европейски държави.

Чл. 5. Правителството на Френската република ще се представлява при н. вис. бея на Тунис от министър-резидент, който ще следи за изпълнението на настоящия акт и ще бъде посредник в отношенията на френското правителство с туниските власти по всички въпроси, общи за двете страни.

Чл. 6. Дипломатическите и консулските представители на Франция в чуждите страни ще бъдат натоварени със защитата на туниските интереси и на поданиците на регентството.

От своя страна н. вис. беят на Тунис се задължава да не сключва никакъв акт от международен характер, без да уведоми за това правителството на Френската република и без предварително да се споразумее с него.

Чл. 7. Правителството на Френската република и правителството на н. вис. бея на Тунис си запазват възможността да определят по взаимно съгласие основите на финансово устройство на регентството, което да осигури службата на държавните дългове и да обезпечи правата на кредиторите на Тунис.

Чл. 8. На непокорните племена край границата и по крайбрежието ще бъде наложена военна контрибуция.

В бъдеща конвенция ще бъдат определени размерът и начинът за събирането ѝ, за което н. вис. беят е отговорен.

Чл. 9. За да се защитят алжирските владения на Френската република срещу контрабанда на оръжия и бойни припаси, правителството на н. вис. бея на Тунис се задължава да забрани всеки внос на оръжие или бойни припаси от остров Джерба или от другите пристанища в южната част на Тунис.

Сборник междунар актове и договори, ред. Вл. Кутиков, стр. 23, P. Albin, Les grands traités politiques, p 291.

№ 106

Съглашение за прилагане на френския протекторат над Тунис 8 юни 1883 г.

. . . . . .

Член 1. За да улесни френското правителство в прилагане на протектората, н. вис. беят на Тунис се задължава да извърши такива административни, съдебни и финансови реформи, каквито френското правителство намери за полезни.

Член 2. Френското правителство ще гарантира в момент и при условия, които ще счете за най-добри, един заем, сключен от н. вис. бея за конвентиране или изплащане на консолидирания дълг, възлизащ на сто двадесет и пет милиона франка, и на летящия дълг — до максимум от седемнадесет милиона петстотин и петдесет хиляди франка.

Н. вис. беят се задължава да не сключва в бъдеще никакъв заем за сметка на регентството без разрешение от френското правителство.

Член 3. От приходите на регентството н. вис. беят ще отделя: 1) сумите, необходими за осигуряване службата по гарантирания от Франция заем; 2) сумата от два милиона пиастри (1 200 000 франка) за цивилната му листа, а остатъкът от приходите ще бъде предназначен за административни разходи на регентството и за изплащане разходите по протектората.

. . . . . .

Сборник междунар. актове и договори, ред. Вл. Кутиков, стр. 23; P. Albin, p. 293.

№ 107

Споразумение между Трансваал и Великобритания, сключено в Претория на 3 август 1881 г.

Чл. 1. (Определят се границите на територията на трансваалската държава.)

Чл. 2. Н. в. (кралица Виктория) запазва за себе си, за своите наследници и приемници правата: да назначава британски резидент в поменатата държава (Трансваал); да прекарва войска през поменатата държава по време на война или ако се предполага незабавна война между държавата-сюзерен и някоя чужда държава или туземно племе в Южна Африка; да упражнява контрол над външните отношения на поменатата държава, включително сключване на договори и водене на дипломатически преговори с други държави, които преговори трябва да се водят чрез дипломатическите и консулски длъжностни лица на нейно величество в чужбина.

Чл. 3. В бъдеще до изменяването им от Народния съвет или от друга компетентна власт всички закони, издадени преди или след присъединяването на Трансваал към територията на доминионите на нейно величество, с изключение на онези, които не са в съгласие с настоящата конвенция или им противоречат, ще съществуват и остават в сила в поменатата държава ... така че нито един законодателен акт, засягащ особено интересите на туземците, не ще влезе в сила или в действие в посочената държава без съгласието на нейно величество, на нейните наследници и приемници, получено предварително ... и съобщено на правителството на поменатата държава чрез британския резидент ..

. . . . . .

Чл. 17. Британският резидент ще получава от правителството на трансваалската държава такава поддръжка и помощ, каквито могат да му бъдат дадени законно, за да изпълнява съответно своите задължения ...

Чл. 18. Задълженията и функциите на британския резидент ще бъдат следните:

1. Той ще изпълнява длъжности и функции, подобни на тези, които се изпълняват от шарже д'афер или от генерален консул.

2. По отношение на туземците в пределите на трансваалската държава той ще докладва на върховния комисар — представител на сюзерена, за действието и изпълнението на постановленията на настоящата конвенция ... и ще предприема всички постъпки в защита на личността и имуществото на туземците, които са съвместими със законите на страната.

3. По отношение на туземците, които не живеят в Трансваал, той ще докладва на върховния комисар и на трансваалското правителство за всички извършени и известни на него правонарушения, извършени от жители на Трансваал срещу земята на тези туземци, и в случай на разногласие между правителството на Трансваал и британския резидент относно факта на правонарушението, решението на съюзерена ще бъде

окончателно. Британският резидент ще бъде посредник между туземните владетели извън Трансваал... и ще наблюдава за сключването на договори с тях. Освен това той ще разрешава арбитражно споровете между жителите на Трансваал и туземците извън Трансваал...

4. За отношенията с чужди държави трансваалското правителство ще се договаря с правителството на нейно величество чрез британския резидент и върховния комисар...

Ключников и Сабанин, I, стр. 240.

№ 108

Заключителен акт на Берлинската „африканска" конференция Берлин, 26 февруари 1885 г.

(На Берлинската конференция за Африка били представени следните държави: Русия, Германия, Австро-Унгария, Великобритания, Франция, Италия, Белгия, Холандия, Люксембург, Швеция, Норвегия, Испания, Португалия, Дания, Турция, САЩ.

В преамбюла на акта се заявява, че целта на участвуващите държави била да създадат благоприятни условия за развитието на „търговията и цивилизацията" в африканските земи, да осигурят свободно плаване по главните реки и да избягнат „несъгласия и спорове при завземането на земи в Африка". На последно място е поставена задачата да се намерят начини за „издигане на нравственото и материалното благосъстояние на местното население".)

Глава I

Декларация относно свободата на търговията в басейна на р. Конго, нейните устия и околни страни и постановления във връзка с нея

Член I. Търговията на всички нации ще има пълна свобода:

1. Във всички територии, които съставляват басейна на река Конго и нейните притоци (указват се границите).

Този басейн обхваща всички територии, през които протичат река Конго и нейните странични реки, включително езерото Танганайка и вливащите се в него от изток води.

2) В морския пояс в Атлантическия океан, от паралела на 2°30′ южна ширина до устието на река Логе (описват се границите).

3) В пояса, простиращ се на изток от басейна на река Конго до Индийския океан, от 5° северна ширина до устието на р. Замбези на юг (следва описание).

При разпростиране принципите на свободната търговия върху този източен пояс представените на конференцията държави се задължават само за себе си; този принцип ще се прилага за териториите, принадлежащи на независима и суверенна държава, само ако последната даде

съгласие. Държавите се съгласяват да направят постъпки пред правителствата, съществуващи на африканския бряг на Индийския океан, за получаване на такова съгласие и за осигуряване във всеки случай най-благоприятни условия за транзита на всички нации.

Член II. Всички флагове без разлика на националност ще имат свободен достъп по цялото крайбрежие на гореозначените територии, по реките, вливащи се в морето, по всички води на река Конго и нейните притоци, включително езерата, във всички пристанища, намиращи се на бреговете на тези води, а също във всички плавателни канали, които биха могли впоследствие да бъдат прокопани за съединяване на водните пътища или езера в описаните в член I територии ...

Член III. За стоките от всякакъв произход, докарвани в тези територии под какъвто и да е флаг, по морски, речен или сухоземен път, не трябва да се плащат никакви други такси освен онези, които могат да се вземат като справедливо възнаграждение за направените разходи за търговията и на които трябва да подлежат еднакво както туземните поданици, така и чужденците от всяка националност.

Всякакво отклонение от този ред се забранява както по отношение на плавателните съдове, така и на стоките.

Член IV. Стоките, докарвани в тези територии, не се облагат с вносни и транзитни мита.

Държавите си запазват правото да определят след изтичане на двадесетгодишен период трябва ли да се запази освобождаването от вносни мита.

Член V. Всяка държава, която се ползува или ще се ползува в горепосочените територии от правата на суверенност, не е задължена да допуска в тях никакви монополи или привилегии по отношение на търговията.

Чужденците трябва да се ползуват със същото покровителство и същите права, както и туземците, по отношение тяхната личност, имущество, придобиване и прехвърляне на движима и недвижима собственост, а също по отношение техните занятия.

Член VI. Постановления относно покровителствуване на туземците, мисионерите и пътешествениците и относно религиозната свобода.

Всички държави, които в указаните територии се ползуват с права на суверенност или влияние, се задължават да се грижат за запазване на туземното население и за подобряване на неговото нравствено и материално положение и да съдействуват специално за унищожаване на робството и търговията с негри; те ще покровителствуват и подпомагат без разлика на националност и вероизповедание всякакви религиозни, научни и благотворителни учреждения, основавани и организирани за тази цел или занимаващи се с просвещаване на туземците, за да могат да разбират и ценят благата на цивилизацията.

Християнските мисионери, учените, изследователите, техните съпровождачи, имущество и колекции също ще бъдат предмет на особено покровителство.

Свободата на съвестта и веротърпимостта ще бъдат положително осигурени както на тезумците, така и на местните поданици и чужден-

ците. Свободното и публично извършване на всички вероизповедания, правото за построяване на богослужебни сгради и създаване на мисии, към каквито вероизповедания да принадлежат, не трябва да подлежат на ограничения или притеснения.

Член VII. (За прилагане конвенцията на Световния пощенски съюз).

Член VIII. Право на надзор на Международната комисия за корабоплаването по р. Конго.

Във всички части на територията, за която се отнася настоящата декларация, където нито една държава не се ползува с правото на суверенност или на протекторат, на Международната комисия за корабоплаването по р. Конго се възлага надзорът за прилагане на постановленията и утвърдените с настоящата декларация принципи.

Във всички случаи, в които биха възникнали затруднения относно прилагането на установените в настоящата декларация принципи, заинтересуваните правителства могат по взаимно съгласие да се обърнат за съдействие към международната комисия, като й представят за разглеждане обстоятелствата, които са създали повод за тези затруднения.

Глава II

Декларация относно търговията с роби

Член IX. Съгласно принципите на международното право, които се признават от подписалите държави, търговията с роби е забранена и всички действия за снабдяване по суша и море тази търговия с роби трябва също да се смятат забранени, а вследствие на това държавите, които се ползуват или ще се ползуват с правото на суверенност или с влияние в териториите, съставляващи басейна на р. Конго, обявяват, че тези територии не могат да служат нито за пазар, нито за транзитен път на търговията с роби... Всяка от тези държави се задължава да употреби всички средства, които са във властта й, за да сложи край на тази търговия и да подложи на наказание онези, които се занимават с нея.

Глава III

Декларация относно неутралността на териториите, включени в договорния басейн на река Конго

Член X. За да се даде нова гаранция за сигурност на търговията и промишлеността и да се съдействува чрез запазването на мира за развитието на цивилизацията в земите, указани в член I и подчинени на принципите на свободната търговия, високите страни, подписали настоящия акт, и тези, които ще се присъединят към него в бъдеще, се задължават да уважават неутралността на териториите или на частите от териториите, спадащи към поменатите земи, включително те-

риториалните води, докато държавите, които се ползуват или ще се ползуват с правото на суверенност или на протекторат в тези територии, имащи право да се обявят неутрални, ще изпълняват възложените им по неутралитета задължения.

Член XI. В случай че държава, имаща право на суверенност или протекторат в поменатите в член I земи, подчинени на принципите на свободната търговия, бъде въвлечена във война, високите страни, подписали настоящия акт, и тези, които ще се присъединят към него впоследствие, се задължават да оказват на тази държава добри услуги с цел принадлежащите й територии, включени в района на свободната търговия, да бъдат по общо съгласие... подчинени по време на войната на принципите на неутралитета и да се смятат за принадлежащи на невоюваща държава. Воюващите страни трябва след това да се откажат да разпростират враждебните действия върху неутрализираните по такъв начин територии и да не ги правят база за военни действия.

Член XII. В случай че между държавите, подписали настоящия акт, или държавите, които ще се присъединят към него в бъдеще, възникнат сериозни разногласия по отношение границите или вътре в границите на споменатите в чл. I територии, включени в района на свободната търговия, тези държави се задължават, преди да употребят оръжие, да прибягнат до посредничеството на една или няколко приятелски държави.

В подобен случай същите държави имат право да си послужат по свое усмотрение с арбитраж.

Глава IV

Акт за корабоплаване по река Конго

Член XIII. Корабоплаването по р. Конго, без да се изключват нито едно от разклоненията и изворите на тази река, трябва да бъде и да се остави съвършено свободно за търговските кораби на всички нации... както за превозване на стоки, така и на пътници...

Член XIV. Корабоплаването по река Конго не трябва да подлежи на никакво ограничаване или на такси, които не са изрично определени в настоящия акт...

По цялото течение на река Конго корабите и стоките, които минават по реката, от какъвто и да са произход или с каквото и да са предназначение, не трябва да бъдат облагани с никакви транзитни мита.

Не трябва да се вземат никакви речни или морски такси, основани единствено на факта на корабоплаването, и никакви мита за стоките, които се намират на корабите. Могат да се вземат само такси и мита, които имат характер на възнаграждения за услуги, оказани на самото корабоплаване... (следва изброяване).

Вземаните такси... трябва да се изчисляват по вместимостта на кораба според корабните документи и съгласно правилата, приети за Долния Дунав.

Член XV. Притоците на р. Конго трябва във всяко отношение да подлежат на същите правила, както и самата река, в която се вливат.

Същият ред трябва да се прилага за големите и малките реки, а също за езерата и каналите.

Обаче кръгът на действие на Международната комисия за р. Конго ще обхваща поменатите големи и малки реки, езера и канали само ако има съгласие на държавите, под чийто суверенитет се намират тези води. Разбира се, че по отношение териториите, поменати в чл. I, параграф 3, съгласието се дава от суверенните държави, на които принадлежат тези територии.

Член XVI. Пътищата, железопътните линии и страничните канали, построени с цел да заместят невъзможността за корабоплаване или недостатъци на водния път в някои части на р. Конго, нейните притоци и другите водни течения... трябва да се считат като съобщителни пътища, принадлежащи на тази река, и да бъдат също така свободни за търговията на всички нации.

Както по р. Конго, така и на тези пътища, железопътни линии и канали могат да се вземат само такива мита, които са съобразени с разходите за построяването, издръжката и администрацията и с изгодите, които следват за собствениците.

Що се отнася до размера на тези мита, то чужденците и местните жители на подлежащите територии ще се ползуват с пълно равенство.

Член XVII. За да се осигури изпълнението на постановленията на настоящия акт, се учредява Международна комисия.

Държавите, подписали този акт, както и тези, които впоследствие ще се присъединят към него, могат във всяко време да се представляват в поменатата комисия чрез свой делегат...

Член XVIII. Членовете на Международната комисия, а също назначените от нея представители се ползуват при изпълнението на своите задължения от право на неприкосновеност...

Член XIX. Учредяването на Международната комисия по корабоплаването по р. Конго ще стане, щом пет държави, подписали настоящия генерален акт, назначат свои делегати...

Комисията ще трябва да изработи незабавно постановления за корабоплаването, речната полиция, лоцманската и карантинната служба.

Тези постановления, както и тарифите, които трябва да бъдат установени от комисията... трябва да бъдат представени за утвърждаване от държавите, които имат представители в комисията. Заинтересуваните държави трябва да дадат своето мнение във възможно най-кратък срок.

Нарушенията на тези постановления ще бъдат спирани от представителите на Международната комисия, където тя се ползува непосредствено от своя власт, а в други места — от крайбрежната държава.

В случай на злоупотреба с властта или на правонарушение от страна на представителя или длъжностното лице на Международната комисия лицето, което се смята за засегнато в своята личност или своите права, може да се обърне към консулския агент на своята на-

ция. Последният трябва да разгледа жалбата и ако от пръв поглед я намери за уважителна, има право да я представи на комисията. По негова инициатива комисията в лицето на не по-малко от трима свои членове разследва постъпката на своя представител или длъжностно лице. Ако консулският представител смята, че решението на комисията подлежи на оспорване в правно отношение, той докладва на своето правителство, което може да се обърне към държавите, които имат представители в комисията...

Член XX. В кръга на действията на Международната комисия, на която съгласно член XVII е възложен контролът за осъществяване изпълняването на настоящия акт за корабоплаването, ще влязат:

1. Определяне на мероприятията, необходими за осигуряване корабоплаването по р. Конго съобразно нуждите на международната търговия.

В частите на реката, където нито една от държавите не се ползува с право на суверенност, Международната комисия взема необходимите мерки за осигуряване на корабоплавателността на реката.

В частите на реката, намиращи се във владение на суверенна държава, Международната комисия се споразумява с крайбрежната държава.

2. Установяване на лоцманската тарифа, както и на обща тарифа за корабоплавателните мита...

3. Завеждане на приходите...

4. Контрол над карантинните служби...

5. Назначаване на агенти за общата служба на корабоплаването и собствени длъжностни лица.

Член XXI. При изпълнението на своята задача Международната комисия може да се обръща в случай на нужда към съдействието на военните кораби на държавите, подписали този акт. .

. . . . . .

Член XXV. Постановленията на настоящия акт за корабоплаването трябва да останат в сила във военно време. А поради това корабоплаването на всички нации, неутрални или воюващи, ще бъде във всяко време свободно за нуждите на търговията по р. Конго, нейните разклонения, притоци и устия, както и по крайбрежната ивица на морето до устието на тази река...

Изключение от този принцип се прави само за превозване на предмети, предназначени за воюващите страни и считани съгласно военното право за военна контрабанда...

Глава V

Акт за корабоплаване по река Нигер

Член XXVI. Корабоплаването по р. Нигер, без да се изключват нито разклоненията, нито източниците на тази река, трябва да бъде и да остане свободно за търговските кораби на всички нации... както за превозване на стоки, така и на пътници. То трябва да се съобразява с постановленията на настоящия акт...

. . . . . .

Член XXX. Великобритания се задължава да прилага принципите за свобода на корабоплаването... доколкото водите на р. Нигер, нейните притоци, разклонения и източници се намират или ще се намират под нейно върховенство или протекторат.

Правилата, които тя ще установи за безопасност и контрол на корабоплаването, ще бъдат съставени така, че по възможност да улесняват свободното движение на търговските кораби.

Разбира се, нито едно от поетите от Великобритания задължения не трябва да се тълкува в смисъл, че вследствие на тях тя е или може да бъде възпрепятствувана да установява правила за корабоплаването, които не противоречат на духа на тези задължения.

Великобритания се задължава да покровителствува чужди търговци от всички нации, търгуващи в частите на река Нигер, които се намират или ще се намират под неин суверенитет или протекторат... при условие че тези търговци ще се съобразяват с правилата, които вече са установени или ще бъдат установени занапред съгласно гореизложеното.

Член XXXI. Франция поема при същите условия и в същите размери задълженията, означени в предишния член, доколкото водите на река Нигер, нейните притоци, разклонения и източници се намират или ще се намират под неин суверенитет или протекторат.

Член XXXII. Всяка от останалите подписали държави се задължава в същия смисъл, ако се ползува впоследствие с права на суверенитет или протекторат над част от река Нигер, нейни притоци, разклонения и източници.

. . . . . .

Глава VI

Декларация относно съществените условия, които подлежат на изпълнение, за да се признават нови завземания по бреговете на Африканския континент

Член XXXIV. Държава, която впоследствие завладее някаква територия по бреговете на Африканския континент, намираща се извън сегашните ѝ владения, или която е нямала досега такива владения и придобие такива, а също държавата, която поеме протекторат, трябва да препрати съответния акт на държавите, подписали настоящия акт, за да им даде възможност да заявят при нужда свои претенции.

Член XXXV. Държавите, подписали настоящия акт, признават за свое задължение да осигурят в заеманите от тях територии по бреговете на Африканския континент такава власт, която е достатъчна да охранява придобитите от тях права, и в случай на нужда да охранява свободата на търговията и транзита при условия обаче, които са постановени за последната.

. . . . . .

(В последната VII глава са изложени правила за изменения в акта, за присъединяване и ратификация).

Козьменко, стр. 240 и сл.

№ 109

Лондонска конвенция за уреждане финансите на египетското правителство, сключена между Русия, Германия, Австро-Унгария, Франция, Великобритания, Италия и Турция Лондон, 18 март 1885 г.

Член I. Египетското правителство със съгласието на н. в. султана и при гаранцията, произтичаща от настоящата конвенция, ще пусне облигации, колкото е необходимо за образуване на реална сума, ненадминаваща девет милиона лири стерлинги, с лихва не повече от 3,5 процента...

Член II. Облигациите ще се изплащат в злато в Египет, Лондон и Париж на 1 март и 1 септември всяка година.

В Париж изплащането ще става по постоянния курс по 25 франка за лира стерлинга.

Член IV. От доходите, предназначени за платежите по привилегировани и обединени дългове, ще се приспада задължително и преди всичко постоянната сума 315 000 лири стерлинги годишно, предназначена за плащания по настоящия заем.

. . . . . .

Член VI. Управлението на новия заем ще бъде възложено на Касата за египетския държавен дълг на същите основания, на които тя завежда привилегированите и обединени дългове.

Член VII. Правителствата на Германия, Австро-Унгария, Франция, Великобритания, Италия и Русия се задължават да гарантират съвместно и солидарно или да изискат от своите парламенти разрешения да гарантират съвместно и солидарно правилното изплащане на посочената по-горе ежегодна сума от 315 000 лири стерлинги.

Член VIII. Комисарите на Касата за дълга трябва 15 дни преди настъпване на платежния срок да представят на египетското правителство в специално известие, публикувано в официалния вестник, доклад за положението на паричните средства, предназначени за изплащане на заема.

Член IX. Всички постъпления по заема ще се съсредоточават в Касата за дълга.

Член X. Банковите и други разходи по операциите ще се включват в общата сума на дълга.

От действително постъпилата сума по заема комисарите на Касата за дълга ще приспадат сумата, необходима за изплащане помощите на пострадалите в Александрия, и ще изплащат тези помощи на заинтересуваните лица за сметка на египетското правителство...

Член XI. Останалата след това сума от заема ще се предава на египетското правителство според необходимостта.

. . . . . .

Козьменко, стр. 260.

№ 110

Турски декрет за отоманския държавен дълг, издаден в Цариград на 20 декември 1881 г. (Мухаремски декрет)

Чл. 1. Намаляване на капитала и капитализиране на неизплатените лихви.

А. Основният дълг, неизплатен по всеки от заемите, изброени в приложената таблица, заедно със сумата на временните ценни книжа... се намаляват... (изброяват се заемите и се указват намаленията).

Б. Намаленият до тоя размер капитал се увеличава... с 10% за лихви на заемите и премии по заема за жп. линии в Европейска Турция, изтекли и неплатени до края на 1881 г...

Чл. 3. (Състав на съкратения дълг.)...

Чл. 4. (Регистриране на ценните книжа.)...

Чл. 5 (Период за регистриране; срокове на купоните; давност за ценните книжа.)...

Чл. 7. Конверсия и унифициране на дълга.

Административният съвет има право да пристъпи със съгласието на отоманското правителство към конверсия на цялата сума или части от дълга...

Чл. 8. За плащане на дълга... правителството отстъпва по абсолютен и неотменим начин от 13 януари 1882 г. до погасяването на дълга: 1) приходите от монополите и косвените данъци, а именно от монопола върху тютюна и солта, от гербовия налог, от налога върху спирта, от цариградския рибен налог и от десятъка върху коприната в Цариград, Одрин, Бруса и Самсун; 2) приходите от десятъка върху коприната в редица други градове; 3) излишъците от митата, ако те бъдат изменени съгласно договори; 4) излишъка от приходите по закона върху патентите; 5) данъка от България; 6) излишъка от доходите от остров Кипър; 7) приходите от Източна Румелия;... 9) вноските на балканските държави по тази част от турския дълг, която пада върху тях.

. . . . . .

Чл. 15... Като представителство на кредиторите и за запазване на интересите им се създава административен съвет.

Местопребиваването на този съвет е в Цариград. (Определя се съставът на съвета: по един член от английските, френските, германските, австро-унгарските и италианските кредитори. Представителят на английските кредитори ще представлява също холандските кредитори, от Отоманската банка се назначава още един член.)...

Чл. 16... Административният съвет ще управлява непосредствено доходите и другите ресурси, изброени в чл. 8, точки 1, 2, 5, 6, 7 и 9, а също тяхното събиране и инкасиране... Съветът ще има право да дава на откуп или в аренда на трети лица един или друг от доходите, които са му отстъпени...

Правителството ще окаже на Съвета... всяко общо съдействие, съвместимо със съществуващия публичен ред, а за борба против контрабандата то се задължава да прилага установените от закона наказания...

Чл. 18. Управляването на отстъпените доходи ще бъде подчинено на контрол от имп. правителство. Контролът ще се извършва от комисар и контрольори, назначени от правителството.

Имп. комисар ще бъде канен на всяко заседание на Съвета.

Там той ще има съвещателен глас...

Чл. 19... Всички спорове, които биха възникнали между имп. правителство и Съвета във връзка с тълкуване и изпълняване на настоящия декрет, ще бъдат предавани за разглеждане от четирима арбитри, назначени от едната и от другата страна, които ще изберат суперарбитър...

Арбитражните решения ще бъдат окончателни и не ще подлежат на апелация.

Чл. 20... В случай че правителството отмени настоящото съглашение или спре изпълнението му, кредиторите отново ще встъпят във всичките си права, установени от първоначалните договори за заемите, доколкото техните ценни книжа не са още погасени...

Ключников и Сабанин, I, стр. 393.

№ 111

Англо-германска конвенция за Източна Африка и остров Хелголанд, сключена в Берлин на 1 юли 1890 г.

Членове 1—4. (Разграничават се сферите на британските и германските интереси в Източна и Югоизточна Африка.)

. . . . . .

Чл. 7. Всяка от двете държави се задължава да се въздържа от намеса в онези сфери на интереси, които с членове 1—4 на настоящото съглашение са признати на другата страна. Нито една държава няма да придобива за себе си в сферата на интереси на другата, да сключва договори, да установява право на суверенитет или протекторат или да пречи на разпространяване влиянието на другата страна...

Чл. 8. (В своите области и в границите на свободните за търговия зони, предвидени в членове 1—5 от акта на Берлинската конференция от 1885 г., страните се задължават да въведат в действие тези членове на Берлинския акт.) Поради това търговията се ползува с пълна свобода; корабоплаването по езерата, реките и каналите и намиращите се на тях пристанища е свободно за двете държави; забранява се да се поддържа неравноправен режим по отношение транспорта или крайбрежната търговия. На гражданите на двете държави се разрешава свободно заселване в области на другата страна, ако те се намират в свободни за търговията зони...

Чл. 9. (Предвижда се взаимно признаване от страните правата на частните дружества и лица на другата страна за търговски и минни концесии, както и права върху земята и подземните богатства.)

Чл. 10. (Защита на мисионерите.)

Чл. 11. Великобритания ще използува цялото си влияние, за да улесни сключването на приятелско съглашение, по силата на което султанът на Занзибар ще отстъпи на Германия безусловно своите владения, разположени на континента и взети в концесия от германското Източноафриканско дружество, а също на остров Мафия. Уговаря се, че едновременно н. в. ще получи справедливо обезщетение за последвалата от това загуба на доходи.

Германия се задължава да признае протектората на Великобритания над останалите владения на султана на Занзибар, включително остров Занзибар и Пемба, а също върху владението на султана Виту и съседната област Кизмаджу, където германският протекторат се прекратява. Уговаря се, че ако отстъпването на германския бряг не стане по-рано от установяване на протектората на Великобритания над Занзибар, правителството на н. в. при установяването на този протекторат ще поеме задължение да използува цялото си влияние, за да накара султана да направи колкото може по-скоро тази отстъпка срещу справедливо обезщетение.

Чл. 12. 1. При условие че британският парламент даде съгласие, суверенитетът над остров Хелголанд с всичко, което принадлежи към последния, се отстъпва от н. брит. в. на н. в. германския император.

. . . . . .

Ключников и Сабанин, I, стр. 264.

№ 112

Договор между Белгия и Конго от 3 юли 1890 г.

. . . . . .

Чл. I. Белгийската държава се задължава да отпусне в заем на независимата държава Конго сума 25 милиона франка, при което: пет милиона франка — веднага след като се получи одобрението на парламента, и по два милиони франка годишно в продължение на десет години от деня на първата вноска.

През тези десет години отпуснатите по такъв начин суми няма да носят лихви.

Чл. II. Шест месеца след изтичането на уговорения по-горе десетгодишен срок белгийската държава ще може, когато счете за нужно, да присъедини към себе си независимата държава Конго с всичките ѝ имущества, права и изгоди, свързани със суверенитета на тази държава, каквито са признати и определени в частност от Берлинския генерален акт от 26 февруари 1885 г. и от Декларацията от юли 1890 г., но същевременно тя ще поеме задълженията на споменатата държава по от-

ношение трети лица, при което кралят-суверен се отказва изрично от всякакво обезщетение за личните жертви, които ще понесе.

Особеният режим, под който ще бъдат поставени териториите на Конго, ще се определи със закон.

Чл. III. Още отсега белгийската държава ще получи от независимата държава Конго сведения, каквито тя ще сметне за желателни, за нейното икономическо, търговско и финансово положение...

Тези сведения не ще имат друга цел освен да осведомяват белгийското правителство, като то няма по никакъв начин да се намесва в управлението на независимата държава Конго, която и занапред ще остане свързана с Белгия само чрез лична уния на двете корони.

Все пак държавата Конго се задължава да не сключва за в бъдеще никакъв нов заем без съгласието на белгийското правителство.

Чл. IV. Ако в уговорения срок Белгия реши да не приеме анексията на държавата Конго, сумата от 25 милиона франка, дадена под формата на заем и записана в главната книга на този дълг, ще подлежи на изискване само след изтичането на нов десетгодишен срок, но за това време тя ще носи 3,5% годишна лихва, изплатима на полугодия, но и преди този срок независимата държава Конго ще трябва да определи за частично покриване всички суми, които ще постъпят от отстъпването на държавни земи и рудници.

Karl Strupp, t. II, p. 219.

№ 113

Англо-френска конвенция по африканския въпрос, сключена в Париж на 14 юни 1898 г.

Чл. 1. (Прокарват се граници между френските колонии Златен бряг и Брега на слоновата кост и Судан.)

Чл. 2. (Разграничават се британската колония Лагос и френската колония Дахомея.)

Чл. 3. (Разграничават се владенията в района на р. Нигер.)

Чл. 4 ... Правителството на Френската република признава, че в британската сфера влиза територията на изток от р. Нигер, разположена между (посочва се описаната по-горе в чл. 3 граница, англо-германската граница и морето). Правителството на н. брит. в. признава, че в сферата на Франция влизат северният, източният и южният бряг на езерото Чад...

. . . . . .

Чл. 7. Всяка от двете договарящи държави се задължава да не извършва никакво политическо действие в сферите на другата държава, както те са определени в членове 1—4 на настоящия протокол. С настоящето се уговаря, че всяка от двете държави няма да осъществява в сферите на другата териториални придобивки, да сключва там договори, да си присвоява право на суверенитет или протекторат и няма да пречи на влиянието на другата или да го оспорва.

Чл. 8. (Англия се съгласява да даде в аренда на Франция един участък по десния бряг на река Нигер и друг при устието на р. Нигер.)

Чл. 9. (Уговаря се, че в районите, представляващи предмет на конвенцията, ще се установи еднакъв режим за гражданите на двете страни по отношение речното корабоплаване, търговията и митническите тарифи.)

Ключников и Сабанин, I, стр. 289.

№ 114

Англо-френско съглашение по африканския въпрос, сключено в Лондон на 21 март 1899 г.

Чл. 4 на конвенцията от 14 юни 1898 г. ще бъде допълнен със следните положения...

Чл. 1. Правителството на н. брит. в. се задължава да не придобива нито територии, нито политическо влияние на запад от пограничната линия, посочена в следващия член, а правителството на Френската република се задължава да не придобива територии, нито политическо влияние на изток от тази линия.

Чл. 2. (Описват се границите на владенията: мястото на съединяване на границите между държавата Конго и френската територия с водораздела между реките Нил и Конго, границата между кралството Уадай и провинцията Дарфур.)...

Ключников и Сабанин, I, стр. 291.

№ 115

Англо-египетско съглашение за Судан, сключено в Кайро на 19 януари 1899 г.

Чл. 1. В това съглашение под думата „Судан" се разбират всички територии южно от 22 градус южна ширина, които

1) никога не са опразвани от египетските войски след 1882 г.; или

2) които до последното въстание в Судан са били под управлението на правителството на н. вис. хедива и временно са загубени от Египет, и които са завоювани отново от правителството на н. брит. в. и от египетското правителство, действуващи съвместно; или

3) които могат да бъдат завоювани по-късно от двете правителства, действуващи съвместно.

Чл. 2. Британското и египетското знаме ще се употребяват заедно в Судан както на суша, така и по вода с изключение на град Суакин, където ще се употребява само египетското знаме.

Чл. 3. Върховното военно и гражданско управление в Судан ще бъде поверено на длъжностно лице, наричано „генерал-губернатор на Судан". Той ще се назначава с декрет от хедива по предложение на правителството на н. брит. в.

Чл. 4. Закони, ... укази и постановления ... могат да се издават от време на време, да се изменят и отменяват с прокламации на генерал-губернатора ...

Всички тези прокламации незабавно ще бъдат съобщавани на агента и генерален консул на н. брит. в. в Кайро и на председателя на Министерския съвет на н. вис. хедива.

Чл. 5. Нито един от издадените или предстоящи да бъдат публикувани египетски закони, декрети... или други актове няма да се прилага в Судан или в част от него, ако не е допуснат с прокламация на генерал-губернатора по посочения ред.

Чл. 6. (Предвижда се равенство на режима в Судан за всички европейци).

Чл. 7. При внос в Судан няма да се плащат вносни мита за стоки, идващи от египетска територия. Мита обаче могат да бъдат вземани за стоките, идващи от други места, извън египетска територия. Ако стоките се внасят в Судан през Суакин или друго пристанище по крайбрежието на Червено море, митата не могат да надминават съответните мита, вземани понастоящем за стоките, внасяни в Египет от чужбина.

Чл. 8. Компетенцията на смесените съдилища няма да се простира ... върху каквато и да е част на Судан, с изключение на гр. Суакин.

Чл. 9. В Судан, с изключение на град Суакин, ще остане в сила военното положение до друго разпореждане...

Чл. 10. Никакви консули, вицеконсули и консулски агенти няма да бъдат акредитирани или допускани да пребивават в Судан без предварително съгласие на правителството на н. брит. в.

Чл. 11. Внасянето на роби в Судан, както и изнасянето им, абсолютно се забранява...

Ключников и Сабанин, I, стр. 290.

№ 116

Генерален акт на Берлинската конференция за островите Самоа, подписан на 14 юни 1889 г. между Германия, САЩ и Великобритания

Чл. 1. (Обявява се независимост и неутрализиране на островите Самоа, осигуряване върху тия острови равенство в правата на гражданите и на поданиците на държавите — участници в договора, и незабавно възстановяване на мира и реда в тях.)

Чл. 2. (Обявява се, че се изменят съществуващите договори и че правителството на о. Самоа одобрява настоящия акт. Подписаните порано договори трябва да се изменят в тия части, които противоречат на акта.)

Чл. 3. (Обявява се, че се създава висша съдебна палата на Самоа и се определя нейната компетенция.)

Председателят на палатата се назначава по взаимно съгласие от трите договарящи държави, а в случай на разногласие между тях се назначава от краля на Швеция и Норвегия.

Функции на палатата: всички въпроси, които произтичат от прилагането на акта, — проверка на правилността на избирането или назначаването на местните владетели и вождове, разрешаване на разногласията помежду тях и договарящите държави, гражданските дела между туземци и чужденци и престъпленията на тезумци и чужденци.

Процесуални закони са английските.

Материални закони — на една от трите договарящи страни, по усмотрение на председателя или местните обичаи.)

. . . . . .

Ключников и Сабанин, I, стр. 263.

№ 117

Англо-американо-германски договор за Самоа, сключен във Вашингтон на 2 декември 1899 г.

Чл. 1. С настоящия договор се отменя генералният акт, сключен и подписан от посочените по-горе държави на 14 юни 1899 г. в Берлин; също така се отменят всички произтичащи от този акт договори, конвенции и съглашения.

Чл. 2. (Великобритания и Германия се отказват в полза на САЩ от права и претенции върху остров Тутуила; САЩ се отказват и полза на Германия от права и претенции върху островите Уполу и Саван и всички други острови от групата Самоа, разположени на запад от 171° дължина по Гринвич.)

Чл. 3. Категорично е решено и уговорено, че всяка от трите държави, участвуващи в договора, ще се ползува и за в бъдеще за своята търговия и търговски кораби на островите Самоа със същите права и привилегии, с които се ползува държавата-суверен във всички пристанища, открити за търговията на една от тия държави...

Ключников и Сабанин, I, стр. 293.

№ 118

Съглашение между Русия и Великобритания за разграничаване сферите на влияние в областта Памир

Нота

на руския посланик в Лондон Стаал до държавния секретар по външните работи на Великобритания граф Кимберлей
Лондон, 11 март 1895 г.

. . . . . .

1. Сферите на влияние на Русия и Англия на изток от езерото Зор-Кул (Виктория) ще се разделят от граничната линия, която започва... (следва описание).

2. Граничната линия ще бъде означена и точната ѝ посока установена от смесена комисия... Комисията ще се състои от руски и английски делегати...

Правителството на н. брит. в. ще се споразумее с афганистанския емир за представяне на емира в комисията.

3. На комисията ще бъде възложено също така да осведомява за всички данни, които могат да бъдат събрани на място във връзка с положението на китайската граница, с цел да се даде възможност на двете правителства да се споразумеят по най-подходящ начин с китайското правителство относно границите на китайската територия, съседна с граничната линия.

4. Правителството на н. в. руския император и правителството на н. брит. в. се задължават да се въздържат от всякакъв политически контрол и влияние — първото на юг, второто на север от разграничителната линия.

5. Правителството на н. брит. в. поема задължение, че територията, която влиза в сферата на английското влияние между Хиндокуш, и линията, която минава от източния край на езерото Виктория до китайската граница, ще влезе в състава на владенията на афганистанския емир, че тази територия няма да бъде присъединена към Великобритания и на нея няма да бъдат установени никакви военни постове, нито укрепления.

Изпълнението на настоящото споразумение се поставя в зависимост от опразване на всички територии, заети от афганистанския емир на десния бряг на Панджа, и от опразване от бухарския емир на частта от Дарваз, разположена на юг от Аму-Даря, тъй като правителствата на н. в. руския император и н. брит. в. се споразумяха да използуват в това отношение своето влияние над двамата емири.

В. И. Козьменко, стр. 284.

№ 119

Мирен договор между Япония и Китай, сключен в Симоносеки на 17 април 1895 г.

Чл. 1. Китай признава окончателно пълната и безусловна независимост и автономия на Корея, вследствие на което се прекратява в бъдеще плащането на данък от Корея на Китай и изпълняването от нея на церемонии и обряди, нарушаващи тази независимост и автономия.

Чл. 2. Китай отстъпва на Япония за вечни времена и в пълен суверенитет южната част на провинцията Фин-Тян[1]..., остров Формоза с всички отнасящи се или принадлежащи към него острови..., Пескадорския архипелаг...

. . . . . .

Чл. 4. Китай се задължава да заплати на Япония 200 000 000 купински лани (таели) като военно обезщетение...

. . . . . .

Чл. 6. (Установяват се редица икономически преимущества за Япония в Китай, като задължение да се сключи търговски договор въз основа на договорите, съществуващи между Китай и европейските държави, отваряне за японската търговия четири пристанища и допускане плаването под японски флаг по реките Ян-Цзе и Вусун.)

. . . . . .

Чл. 8. За да се осигури добросъвестното изпълнение на условията на настоящия акт, Китай се съгласява с временното заемане от военните сили на Япония на Вей-Хай-Вей...

Ключников и Сабанин, I, стр. 272

№ 120

Нота на руския посланик в Токио Хитров до японския министър на външните работи по въпросите, отнасящи се до Симоносекския мир от 6/18 октомври 1895 г.

Долуподписаният... не пропусна да съобщи на своето правителство двете декларации, които ... и. д. министър на външните работи направи от името на своето правителство, а именно:

А. — от 19 юли:

„Че правителството ... на Япония признава значението на Формозкия пролив като голям международен морски път и че поради това този пролив се намира извън сферата на неговия изключителен контрол или използуване. Правителството ... на Япония се задължава да не отстъпва на никоя държава остров Формоза и Пескадорските острови“;

[1] Отстъпването на тази територия означава всъщност и отстъпване на Ляодунския полуостров.

да предложат добри услуги гдето и както бъде намерено за най-подходящо, за да бъдат построени две свободни пристанища, по едно на двата края на посочения канал.

Чл. 5. Договарящите страни по-нататък се задължават, когато посоченият канал бъде завършен, да го бранят от прекъсване на движението, заграбване или несправедливо конфискуване и да гарантират неговата неутралност така, че посоченият канал да бъде всякога открит и свободен, а капиталът, вложен в него, обезпечен. Заедно с това, като дават защитата си за построяване на посочения канал и като гарантират неговата неутралност и безопасност след завършването му, правителствата на Великобритания и Съединените щати постоянно имат предвид, че тия защита и гаранции се дават условно и могат да бъдат взети обратно от двете правителства или едното от тях, ако двете правителства или едното от тях сметне, че лицата или компанията, които извършват работите на канала или го управляват, установяват или предприемат такива правила за преминаване през него, които противоречат на духа и целите на настоящата конвенция... Обаче нито една от страните не ще оттегли поменатите по-горе защита и гаранции, без да извести 6 месеца преди това другата страна.

Чл. 6. Договарящите страни в настоящата конвенция се задължават да поканят всички държави, с които двете или една от тях се намират в приятелски отношения, да влязат с тях в съглашения, подобни на тия, които те са сключили помежду си, за да могат всички останали държави да споделят частта и преимуществата на участието в дело с такова общо значение и интерес...; също така договарящите страни се споразумяват да влязат в договорни отношения с тия държави от Централна Америка... за действително изпълнение на великата цел на настоящата конвенция, а именно: построяване, поддържане и защита на посочения канал като корабоплавателен канал, свързващ двата океана за благото на човечеството, при еднакви условия за всички...; а ако между държавите или правителствата в Централна Америка възникнат спорове за правото на собственост на територията, по която посоченият канал ще минава, и подобни спорове биха задържали по един или по друг начин или спънали строежа на посочения канал, правителствата на Великобритания Съединените щати ще предложат своите добри услуги за разрешаване подобни спорове по начин, най-подходящ за защита на интересите на посочения канал и за укрепяване приятелските съюзни връзки, които съществуват между договарящите страни...

Ключников и Сабанин, I, стр. 161.

Договор между Великобритания и Съединените американски щати относно Панамския канал, сключен във Вашингтон на 5 февруари 1900 г.

Чл. 1. Уговаря се, че каналът може да бъде построен под ръководството на правителството на Съединените щати или направо за негова сметка, или чрез отпускане паричен заем на отделни лица или дружества, чрез подписка на акции или пускане на облигации и че в

съгласие с постановленията на настоящата конвенция казаното правителство ще се ползува с всички права, нужни за такъв строеж, както и с изключителното право да издава наредби за управляване на канала и за поддържането му.

Чл. 2. Високодоговарящите страни в желанието си да запазят и поддържат „основния принцип" на неутрализиране, установен в... договора на Клейтон—Булвер, приемат за основа на такова неутрализиране следните правила, тъй както са изложени в конвенцията за свободата на корабоплаването по морския Суецки канал... подписана в Цариград на 29 октомври 1888 г., а именно... (в т. 1 6 са изложени повечето важни постановления на посочената конвенция за Суецкия канал; а в т. 7, втора алинея: „Съединените щати ще могат да държат военна полиция покрай канала, която може да се окаже необходима за защитата му от правонарушения и безредици").

Чл. 3. Високите договарящи страни незабавно след размяна на ратификациите по тази конвенция ще я доведат до знанието на другите държави и ще ги поканят да се присъединят към нея...

Ключников и Сабанин, I, стр. 294.

Договор между Великобритания и Съединените щати относно Панамския канал, сключен във Вашингтон на 18 ноември 1901 г.

Чл. 1. Високодоговарящите страни се съгласяват, че настоящият договор ще замени... конвенцията от 19 април 1850 г.

Чл. 2. (Възпроизвежда се чл. 1 на договора от 5 февруари 1900 г.)

Чл. 3. Съединените щати възприемат за основа на неутрализацията на казания плавателен канал следните правила, еднакви с тия, които са изложени в Цариградската конвенция, подписана на 28 окт. 1888 г. за свободно плаване по Суецкия канал... (Следва изложение на казаните правила в 6 точки, както в договора от 1900 г., включително и текста, с който САЩ си запазват право да поддържат военна полиция по протежението на канала за „защитата му от нарушения и безредици".)

Чл. 4. Уговорено е, че смяната на териториалното господство или на международните отношения на страната или страните, през които ще премине каналът, не ще засяга общия принцип на неутрализация или задълженията на високодоговарящите страни по настоящия договор.

Ключников и Сабанин, I, стр. 299,
P. Albin, Les grands traités politiques, p. 512.

Договор между Съединените щати и Панамската република във връзка с Панамския канал, сключен във Вашингтон на 18 ноември 1903 г.

. . . . . .

Чл. 1. Съединените щати гарантират и ще поддържат независимостта на Панамската република.

Чл. 2. Панамската република отстъпва на Съединените щати за вечни времена правото на ползуване, окупация и контрол в границите на зона от 10 мили земя и земята под водата за построяване, поддържане, експлоатиране, привеждане в хигиенично състояние и защита на посочения канал . . . Тези 10 мили се простират на 5 мили от всяка страна на централната линия, по която върви каналът, който ще бъде построен; поменатата зона ще започва в Караибско море на 3 морски мили от брега при най-ниско ниво на водата и ще върви към Панамския провлак и през него в Тихия океан на 3 мили от брега при най-ниско ниво на водата — с уговорката, че градовете Панама и Колон и пристанищата, спадащи към поменатите градове, включени в границите на гореописаната зона, няма да бъдат включени в това отстъпване. Панамската република отстъпва по-нататък на Съединените щати за вечни времена правото за ползуване, окупация и контрол върху всички други земи и води извън границите на гореописаната зона, които могат да се окажат необходими и подходящи за строеж, поддържане, експлоатация, привеждане в хигиенично състояние и защата на поменатия канал . . . Панамската република отстъпва освен това на Съединените щати по същия ред за вечни времена всички острови в границите на гореописаната зона, а като придатък към това — групата малки острови в Панамския залив под името Перико, Наос, Кулебра и Фламенко.

Чл. 3. Панамската република отстъпва на Съединените щати всички права, пълномощия и цялата власт в зоната, поменатa и описана в чл. 2 . . ., която зона Съединените щати ще владеят и използуват, както ако са суверен на територията, в чиито граници се намират поменатите земи и води, като напълно се изключва използуване от страна на Панамската република на всякакви суверенни права, пълномощия или власт.

Чл. 4. (Отстъпва се от Панама на Съединените щати за вечни времена правото за ползуване от всички други нейни води, необходими за канала.)

Чл. 5. Панамската република отстъпва на Съединените щати за вечни времена монопола за построяване, поддържане и експлоатиране на всяка съобщителна система по каналите или железните пътища през нейната територия между Караибско море и Тихия океан.

Чл. 6. (Всички горепоменати отстъпки не трябва да накърняват правата на частни лица. При конфликт между техните права и правата на Съединените щати върх ще вземат последните, но в такъв случай Съединените щати са длъжни да обезщетят загубите на частни лица. За оценяване на щетите и за разглеждане на възникналите спорове се създава смесена комисия от американски и панамски представители.)

Чл. 7. Панамската република отстъпва на Съединените щати в границите на градовете Панама и Колон с принадлежащите към тях пристанища и в границите на спадащата към тях територия правото да придобиват чрез покупка или чрез прилагане правото на отчуждаване (eminent dominion) всички земи, съоръжения, водни пространства или друга собственост, необходима и подходяща за построяване, поддържане, експлоатиране и защита на канала и на всякакъв вид санитарни съоръжения... Панамската република се съгласява, че градовете Панама и Колон за вечни времена ще се подчиняват на санитарните разпореждания на Съединените щати и в случай че панамското правителство бъде неспособно или не е в състояние да изпълни своето задължение и да принуди градовете Панама и Колон да се подчиняват на санитарните разпореждания на Съединените щати, то Панамската република предоставя на Съединените щати право и власт да ги принудят. Същото право и власт се дават на Съединените щати за поддържане на обществения ред в градовете Панама и Колон и в спадащите към тях пристанища и територии в случай че Панамската република по мнението на Съединените щати се окаже неспособна да поддържа такъв ред.

Чл. 8. Панамската република отстъпва на Съединените щати всички права, които тя има сега или може да придобие в бъдеще върху собствеността на новата компания на Панамския канал и Панамската железопътна линия — в резултат от преминаването на суверенитета над Панамския провлак от република Колумбия към Панамската република, и упълномощава новата компания на Панамския канал да продаде и предаде на Съединените щати всички права, привилегии, имущества и концесии, както и Панамската железопътна линия и всички акции и части от акции на тази компания. (Обаче обществените земи, които се намират вън от описаната в чл. 2 зона, не и градовете Панама и Колон и техните пристанища, доколкото тези земи принадлежат на поменатите по-горе компании и не са необходими на канала, се връщат в Панамската република.)

Чл. 9. (Не трябва да се събират никакви параходни такси освен таксите за използуване на канала и другите съоръжения.)

Чл. 10. Панамската република се съгласява каналът, железопътните линии и спомагателните съоръжения да не се облагат с никакви данъци, нито държавни, нито общински... нито от какъвто и да е друг род...

Чл. 12. (Панамската република се задължава да даде свободен достъп в страната и до канала за всички лица, поканени да работят по канала, независимо от националността им, заедно с техните семейства с освобождаване на тези лица от военна повинност в Панама.)

Чл. 13. (Разрешава се безмитен внос от Съединените щати на материали за строежа на канала.)

Чл. 14. (За направените отстъпки Панама получава от Съединените щати при ратифициране на съглашението 10 милиони долара, а освен това след изтичане на 9 години ще започне да получава по 250 хиляди долара годишно обезщетение.)

Чл. 18. След завършване на строежа каналът и входовете в него ще бъдат постоянно неутрални и ще бъдат открити при условията, предвидени в отдел I, чл. 3 от договора, сключен от правителствата на САЩ и Великобритания на 18 ноември 1901 г. и в съгласие с неговите постановления.

Чл. 19. (Панама си запазва правото да прекарва през канала свои военни кораби и да превозва с тях войска и военно снаряжение във всяко време и без да плаща никакви такси.)

Чл. 20. (Ако Панама има задължение по отношение на трети държави или към техни граждани съгласно договори, концесии и др., които противоречат на настоящия договор, Панама се задължава или да ги измени, или да ги анулира.)

Чл. 21. (Отстъпваните от Панама права и привилегии преминават към Съединените щати без всякакви обременявания. Ако съществуват във връзка с тях нечии претенции, те трябва да бъдат предявени към Панама, а не към Съединените щати.)

Чл. 22. (Към Съединените щати преминават правата върху бъдещите доходи от канала съгласно концесионния договор с Л. Н. Б. Уайз, станал собственост на новата компания на Панамския канал, и всички други права по тази концесия или по концесията на Панамската железопътна компания.)

Чл. 23. Ако се окаже необходимо някога да се използуват въоръжени сили за осигуряване безопасността или за защита на канала, или на ползуващите се от него кораби, или на железопътните линии и спомагателните съоръжения, Съединените щати ще имат право във всяко време и по свое усмотрение да използуват за тези цели своята полиция и своите сухопътни и морски сили и да издигат крепости.

Чл. 24. Никакви изменения в правителството или в законите и договорите на Панамската република няма да засягат без съгласието на Съединените щати правата на Съединените щати по настоящата конвенция или по договорните споразумения между двете страни, съществуващи сега или предстоящи да бъдат сключени в бъдеще и отнасящи се до въпросите на настоящата конвенция. Ако Панамската република влезе в бъдеще като съставна част в някоя друга държава или в обединение, или съюз от държави, така че нейният суверенитет или независимост да бъдат погълнати . . . от такава държава, обединение или съюз, то правата на Съединените щати по настоящата конвенлия в никакво отношение няма да бъдат намалени или унищожени.

Чл. 25. За да се изпълняват по-добре задълженията по настоящата конвенция и за ефикасна защита на канала и запазване на неговата неутралност, правителството на Панамската република ще продаде или отстъпи на Съединените щати земите, подходящи и необходими за морски или каменовъглени станции по тихоокеанското крайбрежие и по западния караибски бряг на републиката в определени пунктове по споразумение с президента на Съединените щати . . .

Ключников и Сабанин, I, стр. 307.

№ 127

Дунавският въпрос

Из заключителния акт на Виенския конгрес от 9 юни 1815 г.

. . . . . .

Чл. 108. Държавите, през чиито владения протича или служи за граница една и съща плавателна река, се задължават да установят по общо съгласие подобни правила за корабоплаването по тази река. За тая цел те ще назначат специални комисари, които ще се съберат най-късно в шестмесечен срок след свършването на конгреса и ще приемат за основа общите правила, изложени в следващите членове.

Чл. 109. Корабоплаването по цялото течение на реките, означени в предидущия член, като се почне от точката, където те стават плавателни, до устието, ще бъде съвършено свободно за търговията и не може да бъде забранено за никого; разбира се, че всеки е задължен да се съобразява с правилата за това корабоплаване, които ще бъдат еднакви за всички и по възможност благоприятни за търговията на всички народи.

Чл. 110. Системата, която ще се установи както за събиране на такси, така и за поддържане на сигурност, трябва по възможност да бъде еднаква за цялото течение на реката и ако няма особени препятствия, да обхваща и ония ръкави и притоци, които в плавателното си течение разделят различни държави или протичат през такива.

Чл. 111. Таксите за корабоплаването ще бъдат установени еднакво без промени и достатъчно независимо от качеството на стоките, за да не става нужда да се прави подробен преглед на товара освен при контрабанди и нарушения. Размерът на таксите, които в никой случай не бива да превишават съществуващите, ще бъде определен според местните условия, които не позволяват да се установи общ ред в това отношение. Обаче при съставяне на тарифа ще се изхожда от гледна точка да се насърчава търговията, като се улеснява корабоплаването; таксите по Рейн могат да послужат за приблизителна норма. Щом бъде определена, тарифата не ще може да се повишава освен по общо съгласие на прибрежните държави, нито плаването да се обременява с други такси извън установените в правилата.

Чл. 112. Постовете за събиране на таксите, броят на които ще се намали колкото е възможно, ще трябва да бъдат установени в правилата и не ще се правят после в това отношение промени освен по общо съгласие или когато някоя от прибрежните държави пожелае да намали броя на постовете, които тя има.

Чл. 113. Всяка от прибрежните държави ще бъде задължена да поддържа пътищата за влачене на корабите, които са в нейна територия, а също да извършва необходимите работи в леглото на реката, за да се избягват всякакви препятствия за корабоплаването. В правилата ще бъде определено по какъв начин прибрежните държави ще съдействуват за извършването на такива работи, когато двата бряга принадлежат на различни държави.

Чл. 114. Не ще се вземат такси за преход, лотаж или принудително спиране. Съществуващите такси могат да бъдат запазени, ако прибрежните държави ги признаят за нужни и полезни за корабоплаването и търговията изобщо без оглед на местните интереси.

Чл. 115. Митниците на прибрежните държави нямат нищо общо със събирането на такси за корабоплаването. Със специални разпореждания митниците ще бъдат заставени при изпълнение на своята служба да не създават пречки за корабоплаването; ще се организира обаче строг надзор на брега, за да не се позволи на жителите да вършат контрабанда чрез корабния персонал.

Чл. 117. Особените правила относно корабоплаването по Рейн, Некар, Маин, Мозел, Мьоза и Шелда, приложени към настоящия акт, ще имат същата сила и значение, както ако са изложени в него дословно.

Фандиков А. Г., Международноправовой режим Дуная, стр. 203; Descamps et Renault, p. 467.

Конвенция относно корабоплаването по Дунава, сключена между Русия и Австрия в С. Петербург на 13/25 юли 1840 г.

Чл. 1. Корабоплаването по цялото течение на Дунава, както от мястото, гдето достига руската територия, и до вливането му в Черно море, така и през владенията на Н. И. и на К. апостолическо величество,[1] ще бъде съвършено свободно по течението и срещу него; по отношение на търговията то не подлежи на никакво ограничение, нито ще се плащат други такси освен установените по-долу.

Чл. 2. Австрийските търговски кораби еднакво с корабите на всяка друга страна, която има право на корабоплаване по Черно море и е в мирни отношения с Русия, могат свободно да влизат в плавателните устия на Дунава, да плават по тази река по и против течението ѝ и да излизат от нея, без да плащат за това каквито и да било такси, нито мита, освен означените по-долу за преминаване на реката.

По същия начин руските търговски кораби свободно ще плават по и срещу течението на Дунава и по цялата му част, която протича през владенията на Н. И. и на К. апостолическо величество, без да плащат за това никакви данъци.

Чл. 4. Австрийските кораби не ще подлежат на никаква проверка нито при влизането им в устието на Дунава, нито при излизането им оттам. При влизането в устието на Сулина не се позволява задържане повече, отколкото е необходимо да се представят корабните книжа на брандвахтения чиновник.

Незабавно след изпълнението на тези действия и карантинните мерки корабите ще могат да продължат пътя си, без да бъдат задържани повече.

Със същите улеснения ще се ползуват и руските кораби, които плават по частта на Дунава, която протича през владенията на Н. И. и на К. апостолическо величество или се допира до тях.

[1] Австрийския император.

Чл. 5. Императорското руско правителство се задължава да започне по възможност по-скоро работите, нужни за предотвратяване на голямо натрупване в устието на Сулина на наносен пясък и да не се създава препятствие за корабоплаването...

Фандиков П. Г., стр. 205.

Из Парижкия договор
от 30 март 1856 г.

. . . . . .

Чл. 15. Договарящите страни се съгласяват, че определените от акта на Виенския конгрес правила за корабоплаването по реките, разделящи различни държави или протичащи през тях, ще бъдат и занапред прилагани напълно относно Дунав и неговите устия. Те заявяват, че отсега това постановление става част от европейското публично право и се поставя под взаимна гаранция.

Корабоплаването по Дунава няма да подлежи на никакви спънки и тегоби извън определените в долупосочените членове. Вследствие на това няма да бъдат взимани никакви налози за корабоплаването и никакви мита за стоките, съставящи товар на корабите. Полицейските и карантинни правила за безопасността на крайбрежните държави трябва да бъдат съставени така, че да улесняват колкото може движението на корабите. Извън тези правила няма да се правят никакви пречки на свободното корабоплаване.

Чл. 16. За да се осъществят постановленията на предишния член, една комисия, в която Русия, Австрия, Франция, Великобритания, Прусия, Сардиния и Турция ще имат по един делегат, ще бъде натоварена да определи и приведе в изпълнение работите, нужни за очистване на дунавските ръкави и околните части на морето от пясък и други препятствия, като се почне от Исакча, така че тази част на реката и казаните части на морето да се поддържат във възможните най-добри условия за корабоплаване.

За покриване на разходите, нужни за тези работи, както и за мероприятията с цел да се осигури и улесни корабоплаването в устията на Дунав, ще се събират постоянни налози в полагаем размер, определени от комисията с болшинство на гласовете и при непременно условие, че в това отношение, както и във всичко друго ще бъде спазвано пълно равенство относно флаговете на различните нации.

Чл. 17. Ще бъде също създадена комисия с представител на Австрия, Бавария, Високата порта и Вюртемберг, по един от всяка държава, към които ще се прибавят и комисари на трите крайдунавски княжества, назначението на които е утвърдено от Портата. Тази комисия, която ще бъде постоянна, трябва: 1) да състави правила за речното корабоплаване и за речната полиция; 2) да отстрани пречките от всякакъв род за прилагане постановленията на Виенския договор; 3) да определи и приведе в изпълнение нужните работи по цялото течение на реката; 4) след разпускане на посочената в член 16 европейска комисия да следи за поддържане на нужните условия за корабоплаване в дунавските устия и околните части на морето.

Чл. 18. Счита се, че в срок от две години Общата европейска комисия ще изпълни задачата си, а крайбрежната комисия ще завърши работите, означени в предишния член т. 1 и 2. След като бъдат уведомени за това, държавите, сключили настоящия договор, ще се произнесат за разпускане на Европейската комисия; след това постоянната крайбрежна комисия ще поеме задачите на Европейската комисия.

Чл. 19. За да се осигури изпълнението на правилата, които ще бъдат определени по общо съгласие въз основа на изложените тук принципи, всяка от договарящите страни ще има право във всяко време да държи по два леки кораба в дунавските устия.

Фандиков Н. Г., стр. 207; P. Albin, p. 174 и сл.

Международен акт за корабоплаването в устието на Дунава, подписан в Галац на 2 ноември 1865 г.[1]

Глава I

Постановления за материалните условия на корабоплаването

Чл. 1. Всичките извършени работи и създадени учреждения в изпълнение на чл. 16 на Парижкия договор от 30 март 1856 г... ще служат и занапред изключително за потребностите на дунавското корабоплаване и това тяхно назначение не може никога и под никакъв предлог да бъде изменяно; те са гарантирани от международното право и се намират под неговата закрила.

На Европейската дунавска комисия или на органа, който ще я замести, ще бъде възложено да управлява без външна намеса тези работи и учреждения в полза на корабоплаването, да наблюдава за тяхното поддържане и запазване, да ги развива, както изискват нуждите на корабоплаването.

Чл. 2. На Европейската комисия или на органа, който ще я замести, се дава изключително право да определя и привежда в изпълнение всички признати за нужни работи, ако се реши направените в Сулинския ръкав и устие временни подобрения да бъдат превърнати в постоянни, а също да се продължат постепенно страничните бентове на устието...

Чл. 3. На упоменатата Европейска комисия се предоставя да пристъпи към подобряване устието и ръкава Св. Георги...

Чл. 4. Високата порта се задължава занапред, както и досега, да оказва на Европейската комисия или на органа, който ще я замести, всякаква помощ и всякакво съдействие за извършване на техническите работи и изобщо за всичко, което се отнася до изпълнението на възложеното й поръчение. Тя ще наблюдава бреговете на Дунава от Исакча до морето да бъдат свободни от строежи, тежести и други препятствия...

Чл. 5. Ако Европейската комисия използува правото в чл. 3 за подобряване на устието и ръкава Св. Георги, Високата порта е съ-

[1] Приет е на конференция с участието на представители на държавите, които са страни в Парижкия договор: Русия, Австрия, Франция, Великобритания, Италия, Прусия и Турция.

гласна да постави в разпореждане на тази комисия, когато това е необходимо, онези земи и места, спадащи към държавните имущества..., които бъдат предварително указани и определени като нужни за съоръженията...

Чл. 6. По бреговете на реката в Сулинското и Георгиевското пристанище не се позволява нито на местната власт, нито на компании или търговски и корабоплавателни дружества, нито на частни лица да строят скели или други постройки от тоя вид, плановете на които не са били предварително представени на Европейската комисия, за да се признае, че те са в съгласие с общия проект за строежи и не ще пречат на съоръженията, които ще се направят за подобрение на устията.

Глава II

За управлението на корабоплаването

Чл. 7. Корабоплаването в устията на Дунав се управлява по наредба за корабоплаването и полицията, утвърдена от Европейската комисия...

Тая наредба има законна сила не само за всичко, което се отнася до речната полиция, но и за разрешаване на граждански спорове, възникнали при корабоплаването.

Чл. 8. Корабоплаването по долния Дунав се ръководи и надзирава от главен инспектор за долния Дунав и капитана на Сулинското пристанище.

Двете тия длъжностни лица, назначени от Високата порта, са длъжни да се съобразяват с наредбата..., за точното изпълнение на която полагат клетва...

Тия длъжностни лица ще изпълняват длъжността си под наблюдението на Европейската комисия...

(В чл. 13 и сл. се говори за митата, които се събират за корабоплаването и които се определят от Европейската комисия. В чл. 18 и сл. са изложени карантинни правила.)

Глава III

Неутралност

. . . . . .

Чл. 21. Съоръженията и всички учреждения, създадени от Европейската комисия... в изпълнение на чл. 16 от Парижкия договор, именно Сулинската корабоплавателна каса и ония съоръжения и учреждения, които могат да бъдат узаконени впоследствие, ще се ползуват с неутралност, предвидена в член 11 на поменатия договор, и в случай на война ще бъдат еднакво неприкосновени за всички воюващи страни.

Фандиков П. Г., стр. 209.

Лондонска конвенция от 13 март 1871

(Сключена е на конференция с представители на Русия, Германия, Австрия, Франция,) Великобритания, Германия и Турция — за ревизия на Парижкия договор от 1856 г.

. . . . . .

Чл. 4. Създадената по силата на член 16 на Парижкия договор комисия, в която всяка от държавите, подписали този договор, има

свой представител и на която е възложено да определя и привежда в изпълнение необходимите работи от Исакча надолу за очистване ръкавите на Дунава и близките части на морето от пясъка и други загражданци препятствия с цел да се създадат добри условия за корабоплаване в тази част на реката и означените части на морето, запазва досегашния си състав. Срокът за съществуване на тази комисия се установява на 12 години от 24 април 1871 г., т. е. до 24 април 1883 г...

Чл. 5. Условията за ново свикване на крайбрежната комисия, учредена с член 17 на Парижкия договор от 30 март 1856 г., ще бъдат определени от предварително съглашение между крайбрежните държави, като се спазва постановлението относно трите дунавски княжества; изменението на член 17 от поменатия договор ще бъде предмет на специална конвенция между държавите, които са го подписали.

Чл. 6. Крайбрежните държави от оная част на Дунава, гдето праговете и Железните врата препятствуват на корабоплаването, си запазват право да се съгласят помежду си за начините, чрез които могат да се отстранят тези препятствия; от своя страна високите договарящи страни им признават правото да вземат временно налог от търговските кораби на всички държави и да го използуват отсега до пълното погасяване на дълга, сключен за изпълнение на работите; те обявяват чл. 15 от Парижкия договор неприложим за тази част на реката през цялото време, необходимо за изплащане на поменатия дълг.

Чл. 7. Всичките съоръжения и учреждения, създадени от Европейската комисия в изпълнение на Парижкия договор от 1856 г. и настоящия договор, ще продължават да се ползуват от същата неутралност, под режима на която са били досега и която ще бъде зачитана и в бъдеще при всички обстоятелства от високите договарящи страни... Ясно е, че казаното в този член не засяга правата на Високата порта да изпраща свои военни кораби по Дунава като териториална държава.[1]

Фандиков П. Г., стр. 214.

Договор за корабоплаването по Дунава, сключен между държавите, подписали Берлинския договор, в Лондон на 26 февруари (10 март) 1883 г.

Чл. 1. Юрисдикцията на Европейската дунавска комисия се разширява от Галац до Браила.

Чл. 2. Пълномощията на Европейската комисия се продължават с 21 година, като се смята от 24 април 1883 г.

След изтичането на този срок пълномощията на поменатата комисия ще се считат възобновявани за по три години, освен ако една от ви-

[1] С допълнителен акт от 16/28 май 1881 г. в съгласие с Берлинския договор се предвижда, че действията на Европейската комисия се продължават до Галац и че правата и привилегиите на комисията важат и по отношение новите крайбрежни държави.

соките договарящи страни заяви, една година преди да е изтекъл някой от тригодишните срокове, че иска да предложи изменение в състава на комисията или в нейните пълномощия.

Чл. 3. Фактическият контрол на Европейската комисия не ще се простира върху ония части на Килийския ръкав, двата бряга на който принадлежат на една от крайбрежните държави.

Чл. 4. На частта от Килийския ръкав, която едновременно минава през руска и румънска територия..., ще се прилагат правилата за Сулинския ръкав под наблюдението на руския и румънския делегат в Европейската комисия.

Чл. 5. Ако Русия или Румъния предприемат работи в общата част на ръкава или там, където двата бряга принадлежат на една от тях, съответната власт ще съобщи на Европейската комисия плановете на тези работи, за да се удостовери, че работите не ще увреждат корабоплаването по другите ръкави...

Чл. 6. От само себе си се разбира, че не се ограничават правата на Русия да взема данъци, предназначени за покриване на разходите по предприетите от нея работи.

При все това за запазване общите интереси на корабоплаването в Сулинския и Килийския ръкав, за обезпечаване на съглашенията по този предмет руското правителство ще съобщи на правителствата, представени в Европейската комисия, наредбите за налозите, които то смята за нужно да въведе.

Чл. 7. Наредбата за корабоплаването, за речната полиция и надзора, изработена на 2 юни 1882 г. от Европейската дунавска комисия с участието на сръбски и български делегат, се приема, както е приложена към настоящия договор, и следва да се прилага за частта на Дунава между Железните врата и Браила.

Фандиков П. Г., стр. 219; Козьменко, стр. 295.

БОРБА ЗА ПРЕРАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА СВЕТА

Вследствие засилената експанзия на капиталистическите държави към края на XIX век светът бе напълно разделен между развитите капиталистически страни. Борбите между тях продължиха за преразпределяне на света. Конфликтите между капиталистическите държави станаха още по-остри.

В епохата на империализма различието в темповете на развитие на отделните страни става още по-голямо. В редица напреднали страни темповете на развитието спират или намаляват, докато в други страни развитието върви бързо. Поради това се променя съотношението на силите на международната арена. Започва борба за промяна в разделението на света. В тази борба инициативата принадлежи на държавите, които не са заинтересувани в запазване на статуквото. Това са държави, които са се развили по-късно. Такива бяха Германия, САЩ и Япония.

С Испано-американската война (1898 г.) се откри епохата на империалистическите войни за преразпределение на света. Като силно развита икономически страна, САЩ използуваха и методите на „мирно" проникване. С доктрината Хей се цели под прикритието на лъжедемократични лозунги да се отворят вратите за нахлуване на американски стоки и капитали в другите страни и частно в Китай и Далечния изток.

Изправена пред засилената експанзия на САЩ в Далечния изток и на Германия в Европа и други части на света, Англия бе принудена да изостави политиката на „блестяща изолация", която следваше през втората половина на XIX век. Тя поведе политика на сближаване с Япония. Англо-японският съюз от 1902 г. е насочен против Русия. Той развърза ръцете на Япония за агресивни действия. По този път се стигна до установяване на японски протекторат над Корея (японо-корейски протокол от 1904 г.; японо-корейски договор от 1904 и 1905 г.) и до анексиране на Корея (1910 г.). Избухна Руско-японската война (1904 г.). Тя завърши с Портсмутския мирен договор от 1905 г., по силата на който Русия загуби Южен Сахалин, Ляодун и др. и нейните позиции в Далечния изток бяха отслабени.

Макар отслабена, царска Русия не се отказа от своята империалистическа експанзия, но ограничи действията си.

Типично империалистическа е войната, която Италия започна в 1911 г. срещу Турция за заграбване на турските владения Триполитания и

Киренайка. Италия искаше да използува тия земи като удобни опорни точки за по-нататъшно проникване в Африка. Войната бе предшествувана от един брутален ултиматум на Италия до Турция. За своите действия Италия бе получила одобрение от Русия (споразумението в Ракониджи — 1909 г.), на Австро-Унгария и Германия. Войната завърши с Лозанския мирен договор от 1912 г. Италия получи двете турски владения и ги превърна в своя колония Либия. Бе се задължила да върне Додеканезките острови, но задържа и тях.

Няколко международни документа са свързани с борбата за Мароко, която завърши в 1912 г. с победа на Франция (Френско-марокански договор за протекторат от 1912 г.). Между Франция и Испания се постигна споразумение за разделяне на Мароко на сфери на влияние. Франция многократно нарушаваше този договор, полагайки усилия да изтласка Испания от Мароко.

Германия с всички средства пречеше на френската политика в Мароко. По настояване на Германия бе свикана Алжезираската конференция (1906 г.) за установяване международния статут на Мароко. На конференцията Германия се оказа сама и бе принудена да отстъпи. Други нейни опита да си осигури база в Мароко претърпяха също неуспех, понеже Франция получи решителна подкрепа от Англия. Германското правителство бе принудено да признае „особените интереси на Франция" в Мароко (Френско-германско съглашение от 1909 г.) и в замяна получи от френските колониални владения в басейна на р. Конго (Берлински конвенции от 1911 г.).

Франция и Италия избързаха да си признаят взаимно придобивките Френско-италианско споразумение за Либия и Мароко от 1912 г.). Това споразумение откри път за по-нататъшно сближение на Италия с държавите от Антантата.

Два от документите, поместени в настоящия дял, са свързани с прокарването на Багдадската железопътна линия, с която германското правителство свързваше плановете си за разширяване на германското влияние в Близкия и Средния изток. С договора от 1903 г. (конвенция между Турция и държавите от отоманската анадолска ж. п. линия) на германското дружество се дава възможност да продължи линията от Коня до Басра и Багдад и да я експлоатира след това. Дружеството получава право на безмитно внасяне на материали и съоръжения, безплатно използуване на водните ресурси по протежение на линията, както и на земните богатства на ширина 10 км, гарантиране печалбите от страна на турското правителство и др.

Англия противодействуваше на германското предприятие. В навечерието на Първата световна война между германското и английското правителство бе постигнат компромис по този въпрос (съглашение от 1914 г.). Германската страна се отказа от правото да продължи линията до Персийския залив и се съгласи дружеството да се превърне в смесено, англо-германско, при преобладаване на германски капитал.

Това съглашение не влезе в сила — попречи избухването на световната война.

Писмото на английския м-р Грей до френския посланик в Лондон Камбон очертава тясното сближение на двете държави пред общата опасност от страна на Германия. Двете страни изказват готовност за съвместни военни действия. В дипломатическите канцеларии се подготвяше Първата световна война.

№ 128

Парижки договор между Испания и САЩ от 10 декември 1898 г.

. . . . . .

Чл. 1. Испания се отказва от всякакво право и основание за суверенитет върху Куба.

Понеже островът след неговата евакуация от Испания трябва да бъде окупиран от САЩ, докато трае тази окупация, САЩ ще осигуряват и ще изпълняват задълженията, които могат да възникнат по силата на международното право от факта на тяхната окупация за закрилата на живота и на имотите.

Чл. 2. Испания отстъпва на САЩ остров Порто Рико и другите острови в Западна Индия, които сега са под суверенитета на Испания, и остров Гуам...

Чл. 3. Испания отстъпва на САЩ архипелага, познат под името Филипински острови, обхващащ островите, включени в следната линия (описват се географските граници на островите).

САЩ ще заплатят на Испания сумата 20 000 000 долара в срок от 3 месеца след размяната на ратификациите на настоящия договор.

Чл. 4. През десетгодишния период от датата на размяната на ратификациите на настоящия договор САЩ ще приемат испанските кораби и стоки в пристанищата на Филипинските острови на същата основа като корабите и стоките на САЩ.

Pierre Albin, p. 517.

№ 129

Испано-американски договор относно Филипините, сключен във Вашингтон на 7 ноември 1900 г.

Член единствен. Испания се отказва в полза на Съединените щати от всичките права, които е имала по време на сключване на Парижкия мирен договор върху всички острови, влизащи в състава на Филипинския архипелаг, разположени извън границите, определени в чл. 3 на този договор, и в частност върху островите Кагайон Сюле и Сибюте... и се съгласява посочените острови да бъдат включени при отстъпването на архипелага...

Срещу това отказване Съединените щати ще заплатят на Испания сумата от 100 000 долара в шестмесечен срок след размяната на ратификациите на настоящия договор.

Pierre Albin, p. 524.

№ 130

Доктрина Хей (за открити врати в Азия) 6 септ. 1899 г.

Държавният секретар на САЩ Хей предлага всяко правителство да заяви:

1. Че то не ще посяга върху правата над някое договорно пристанище или не ще нарушава утвърдени интереси (на други държави) в пределите на всяка от така наречените „сфери на интереси“ или наети територии, каквито то (т. е. даденото правителство) може да има в Китай.

2. Че съществуващата понастоящем китайска договорна митническа тарифа ще се прилага за всички стоки, разтоварени или докарани във всички такива пристанища, които се намират в пределите на подобни „сфери на интереси“ (с изключение на „свободните пристанища“) без оглед към каква националност те принадлежат; следващите се на това основание мита ще се събират от китайското правителство.

3. Че то няма да събира от корабите на друга националност, които спират в някое пристанище на подобна „сфера“, по-високи корабни такси от онези, които ще се събират от корабите на собствената националност, както и по-високи железопътни тарифи по линиите, построени, контролирани или действуващи в неговата сфера.

История на дипломацията, том II, стр. 132.

№ 131

Конвенция между Русия и Китай за Ляодунския полуостров Пекин, (15 27 март 1898 г.

. . . . . .

Член I. За да се осигури за руските военноморски сили напълно надеждна база на брега на Северен Китай, н. в. китайският император се съгласява да предостави на руското правителство в арендно ползуване Порт Артур (Люшун-коу) и пристанището Та-лян-ван заедно със съседните на тези пристанища водни пространства. С тази аренда обаче не се нарушават по никакъв начин върховните права на н. в. китайския император върху гореказаната територия.

Член II. Границата на участъка, предоставен в арендно ползуване на посоченото основание, ще минава на север от залива Та-лян-ван на разстояние, което е нужно за необходимата отбрана от сушата на посочения участък ... Точната демаркационна линия и другите подробности, които се отнасят до постановленията на тази конвенция, ще бъдат установени с отделен протокол, който ще бъде сключен в С. Петербург от сановника Сюй-зин-чен веднага след подписване на настоящата конвенция. След установяване на тази демаркационна линия цялата площ на арендуваната територия заедно със съседните на тази площ водни пространства минава в пълно и изключително ползуване от руското правителство.

Член III. Срокът на арендата се установява на двадесет и пет години от деня на подписването на това съглашение и след това може да бъде продължаван по взаимно съгласие между двете правителства.

Член IV. През течение на посочения срок цялото военно командуване на сухопътните и морски сили, а също и висшето гражданско управление в арендуваната на руското правителство територия и на съседното ѝ водно пространство ще бъдат изцяло предадени на руските власти и ще бъдат съсредоточени в ръцете на едно лице, без да му се дава званието губернатор или генерал-губернатор. Китайски военни сухопътни сили няма да бъдат допускани на посочената територия. Позволява се на китайските жители по тяхно желание да се изселят от пределите на арендуваната на Русия територия или да останат на нея без пречка от страна на руските власти...

Член V. На север от посочената по-горе граница на арендувания участък се установява неутрална зона... Гражданското управление върху пространството на посочената неутрална зона ще бъде изцяло в ръцете на китайските власти; китайски войски ще бъдат допускани само със съгласие на руските власти.

Член VI. Двете правителства се договарят, че Порт Артур като изключително военно пристанище ще бъде ползуван само от руски и китайски кораби. За военните и търговски кораби на други държави той ще се счита затворено пристанище. Колкото се касае за Та-лян-ван, освен един от вътрешните заливи, който заедно с Порт-Артур ще бъде определен изключително за нуждите на руската и китайската военна флота, останалото пространство от това пристанище ще се счита открито за чуждестранната търговия и на търговските кораби от всички нации ще бъде предоставен свободен достъп в него.

Член VII. Руското правителство приема да изгради за своя сметка и със свои средства на отстъпената в арендно ползуване площ и по-специално в Порт Артур и пристанището Та-лян-ван всички необходими за флота и сухопътните сили съоръжения, да изгради укрепления, да държи в тях гарнизони и изобщо да вземе всички необходими мерки за действителна отбрана на посочената местност от неприятелско нападение...

Член VIII. Китайското правителство се съгласява да разпространи дадената от него през 1896 г. концесия на Дружеството на китайската източна железопътна линия върху едно съединително разклонение, което ще бъде построено от една станция на магистралната линия до Та-лян-ван, а също, ако се окаже необходимо, от същата магистрална линия до друг по-удобен пункт на брега на Ляодунския полуостров между град Ин-цзи и устието на р. Ялу. Към тези допълнителни разклонения трябва да бъдат приложени всички постановления на контракта, сключен от китайското правителство с Руско-китайската банка на 27 август 1896 г.

Козьменко, стр. 309.

№ 132

Съглашение между Русия и Великобритания за сфери на интереси в Китай, С. Петербург, 16 28 април 1899 г.

. . . . . .

Русия и Великобритания, въодушевени от искрено желание да избягват в Китай всякакви поводи за спречквания по въпроси, по които техни интереси влизат в допир, и взимайки под внимание съществуващите икономически и географски тежнения в някои части на посочената империя към тях, се споразумяха за следното:

1) Русия се задължава да не се домогва за своя сметка или в полза на руски поданици или на други до железопътни концесии в басейна на Ян-цзи, а също така да не оказва пряко или косвено противодействие в тази област на ходатайствата за железопътни концесии, поддържани от великобританското правителство.

2) Великобритания от своя страна се задължава да не се домогва за своя сметка или в полза на британски поданици или на други до железопътни концесии на север от Великата китайска стена, а също така да не оказва пряко или косвено противодействие в тази област на ходатайствата за железопътни концесии, поддържани от руското правителство.

. . . . . .

Козьменко, стр. 315.

№ 133

Заключителен протокол, подписан между Китай и чуждите държави в Пекин на 7 септември 1901 г. след потушаване на Боксерското въстание

Чл. 1. а) (Приема се от страна на държавите за сведение, че с указ от 9 юни княз Чун е назначен за посланик на китайския император с мисия да изкаже съжаление на германския император във връзка с убийството на барон фон Кетлер.)

б). Китайското правителство обяви, че издига на мястото на убийството... на барон фон Кетлер паметник, достоен за поста на умрелия, с надпис на латински, немски и китайски език в знак на съжалението, което изпитва н. в. китайският император във връзка с извършеното убийство... Пълномощниците на Китай съобщиха... че на посоченото място е издигнат портик по цялата ширина на улицата...

Чл. 2. а)... Главните виновници за покушенията и престъпленията спрямо чуждите правителства и техните поданици са подложени на следните наказания:

Цзай-и, княз Дуан и Цмай-Лан, херцог Фу-Го са предадени на наказателния съд, за да бъдат наказани със смърт... Ако императорът намери за възможно да им подари живота, те ще бъдат изпратени в (китайски) Туркестан и ще бъдат осъдени на доживотен затвор без смекчаване на присъдата. (Изброяват се и други виновници.)...

б) С императорски указ... е постановено да се прекратят официалните изпити в течение на 5 години във всички градове, където са убити чужденци или са били подложени на жестоко отношение.

Чл. 3. (Назначава се от Китай специален извънреден посланик с поръчение да изрази на императора на Япония съжаление във връзка с убийството на чиновник от японската мисия.)

Чл. 4. Китайското правителство се задължи да издигне изкупителен паметник във всяко чуждестранно или международно гробище, което е било осквернено...

Чл. 5. Китай се съгласи да забрани вноса в своите владения на оръжие и бойни припаси в течение на 2 години...

Чл. 6... Императорът на Китай се задължи да изплати на държавите обезщетение от 450 милиона хайгуански лани (таели)... Тези 450 милиона представляват дълг в злато по курса на стойността на хайгуанския лан... Тази сума ще носи 4% годишна лихва и капиталът ще бъде изплатен от Китай в 39 години... За осигуряване на изплащането са предназначени следните приходи:

1. Остатъкът от приходите на морската... митница след изплащане на лихвите и погашението на предшествуващи заеми, направени под залог на тези приходи...

2. Приходите на местните митници, които се намират в открити пристанища...

3. Общата сума на данъка върху солта...

Чл. 7. Китайското правителство се съгласи да смята квартала, зает от мисиите, като специално предназначен за тяхно ползуване и поставен под охрана на собствената им полиция; в този квартал китайците няма да имат право да се заселват и той може да предприема свои мерки за отбрана...

Чл. 8. Китайското правителство се съгласи да разруши фортовете Та-Ку, а също онези, които могат да попречат на свободното съобщение между Пекин и морето.

За изпълнение на това са взети мерки.

Чл. 9. Китайското правителство призна на държавите... правото да заемат някои пунктове... за поддържане на свободна връзка между столицата и морето...

Чл. 10. Китайското правителство ще напечата и обнародва в разстояние на 2 години във всички градове на провинцията следните императорски укази:... указа от 1 февруари 1901 г..., с който се забранява под страх от смъртно наказание принадлежността към антиевропейска партия..., указите от 13 и 21 февруари, 29 април и 19 август 1901 г., съдържащи списъци на наказанията, на които се осъждат виновните...

Чл. 11. Китайското правителство се задължи да влезе в споразумение относно признатите от чуждите правителства изменения на договорите за търговия и мореплаване, а също по други въпроси, отнасящи се до улесняване на търговските връзки...

. . . . . .

Ключников и Сабанин, I, стр. 297

№ 134

Съглашение между Русия и Япония относно Корея Москва, 28 май (9 юни) 1896 г.

I

За ликвидиране финансовите затруднения на Корея руското и японското правителства ще посъветват корейското правителство да прекрати излишните разходи и да установи равновесие между разходите и приходите. Ако вследствие неотложност на някои реформи се окаже необходимо да се прибегне към чужди заеми двете правителства ще окажат с общи сили своето съдействие на Корея.

II

Руското и японското привителства ще се опитат напълно да предоставят на Корея, доколкото позволява финансовото и икономическо положение на страната, да сформира и издържа местни въоръжени сили и полиция в количество, достатъчно за поддържане на вътрешния ред без чужда помощ.

III

За да се улеснят съобщенията с Корея, японското правителство ще запази управлението на телеграфните линии, които сега се намират в негови ръце.

На Русия се предоставя да установи телеграфни връзки между Сеул и собствената си граница.

Тези линии могат да бъдат откупени от корейското правителство, когато то ще разполага с необходимите средства.

IV

Ако се наложи по-точно и подробно определение на гореизложеното или възникнат други въпроси, изискващи преговори, двете правителства ще възложат на свои представители да постигнат мирно съглашение по тези въпроси.

Козьменко, стр. 295

№ 135

Меморандум на Русия и Япония относно Корея Сеул, 2/14 май 1896 г.

Представителите на Русия и Япония в Сеул... дойдоха до следните заключения...

I

Предоставяйки на собственото усмотрение и решение на корейския крал въпроса за връщането му в неговия дворец, двамата представи-

тели приятелски ще посъветват н. в. да се върне там, когато изчезне всякакво съмнение за неговата сигурност.

Японският представител дава от своя страна уверение, че ще бъдат взети най-пълни ефикасни мерки за охрана на японските „соси".

Министрите, които влизат в сегашното правителство, са назначени по свободен избор от н. в. и в по-голямата си част вече са заемали министерски или други високи длъжности през последните две години и са известни като хора просветени и умерени.

Двамата представители винаги ще се стараят да съветват н. в. да назначава министри от лица просветени и умерени, а също да оказва милосърдие на своите поданици.

III

Представителят на Русия напълно споделя мнението на представителя на Япония, че при сегашното положение на нещата в Корея очевидно е необходимо да се държи в известни местности японска стража за охрана на японската телеграфна линия между Фусан и Сеул, а също че тази охрана, състояща се сега от три строеви роти, трябва да бъде отзована при първа възможност и заменена с жандарми.

. . . . . .

IV

За охраната на японските квартали в Сеул и в откритите пристанища срещу възможно нападение от страна на туземна тълпа могат да бъдат използувани японски войски в състав: две роти в Сеул, една — във Фусан и една — в Хенсан, при което числеността на всяка рота не трябва да надминава двеста души. Тези войски ще бъдат разположени близо до чуждестранните квартали (settlements) и ще бъдат изтеглени, щом опасността от подобни нападения изчезне.

За охрана на руската мисия и консулства руското правителство може също да държи стража, която да не надминава броя на японските войски в същите местности; тя ще бъде изтеглена, щом спокойствието вътре в страната бъде възстановено.

Козьменко, стр. 290

№ 136

Англо-германска размяна на ноти относно принципите на политиката в Китай. Лондон, 16 октомври 1900 г.

. . . . . .

1. Общият и постоянен международен интерес изисква пристанищата на реките и крайбрежията на Китай да бъдат свободни и открити за търговия и за всякаква друга законна форма на икономическа дейност за поданиците на всички държави без разлика; и двете правителства се споразумяват от своя страна да поддържат това за цялата китайска територия, доколкото се простира тяхното влияние.

2. Правителството на н. брит. величество и имп. германско правителство няма да се възползуват от своя страна от сегашното усложнение, за да придобият за себе си териториални изгоди в китайските владения, и ще насочат своята политика към запазване целостта на територията на Китайската империя.

3. В случай че друга държава би се възползувала от усложненията в Китай, за да придобие за себе си под каквато и да било форма териториални изгоди, двете договарящи страни си запазват правото да влязат в предварително споразумение относно мерките, които трябва да се вземат за охрана на техните интереси в Китай.

4. Двете правителства ще оповестят настоящото споразумение на другите заинтересувани държави, а по-специално на Австро-Унгария, Франция, Италия, Япония, Русия и Съединените американски щати, и ще ги поканят да приемат изложените в него принципи.

Ключников и Сабанин I, стр. 295

№ 137

Англо-японско споразумение от 30 януари 1902 г.

Чл. 1. Високите договарящи страни, признавайки съвместно независимостта на Китай и Корея, заявяват, че не се ръководят от никакви агресивни стремежи в едната или другата страна. Като имат обаче предвид своите особени интереси, от които интересите на Великобритания се отнасят главно до Китай, докато Япония освен своите интереси, които има в Китай, е особено заинтересувана в политическо, както и в търговско и промишлено отношение в Корея, високите договарящи страни признават за допустимо всяка от тях да защищава тези интереси, ако те бъдат застрашени от някакви агресивни действия на която и да е друга държава, от безредици, възникващи в Китай или Корея и предизвикващи необходимост от намеса на едната или другата от високите договарящи страни, за да се запази животът или имуществото на нейните поданици.

Чл. 2. В случай че Великобритания или Япония в защита на своите интереси, както е посочено по-горе, бъде въвлечена във война с трета държава, другата висока договаряща страна ще спазва строг неутралитет и ще положи усилия да попречи на други държави да се присъединят към враждебните действия против нейната съюзница.

Чл. 3. Ако при посочения по-горе случай някоя друга държава или държави се присъединят към враждебните действия против съюзницата, другата висока договаряща страна ще ѝ дойде на помощ и ще води войната съвместно и ще сключи мир по взаимно съгласие с нея.

Чл. 4. Високите договарящи страни се споразумяват, че нито една от тях няма да влезе, без да се посъветва с другата, в отделни споразумения с трета държава в ущърб на горепосочените интереси.

Чл. 5. Всеки път, когато според мнението на Великобритания и Япония горепоменатите интереси са застрашени, двете правителства ще влизат в размяна на мнения при пълна откровеност.

А. Гальперин, Англо-японский союз, стр. 420.

№ 138

Англо-японско споразумение 12 август 1905 г.

Правителствата на Великобритания и Япония в желанието си да заменят съглашението, сключено помежду им на 30 януари 1902 г., с нови условия се съгласиха относно следните членове, които имат за цел:

а) укрепване и поддържане на общия мир в районите на Източна Азия и Индия;

б) охрана на общите интереси на всички държави в Китай чрез осигуряване независимостта и неприкосновеността на Китайската империя и на принципа за равни възможности за търговия и промишленост на всички нации в Китай;

в) запазване териториалните права на високите договарящи страни в районите на Източна Азия и Индия и защита на специалните им интереси в тези райони.

Чл. 1. Постигнато е съглашение, в случай че по мнението на Великобритания или на Япония, някои от правата или интересите, поменати в преамбюла на това съглашение, бъдат застрашени от опасност, двете правителства напълно откровено да влязат помежду си в размяна на мнения и да разгледат съвместно мерките, които трябва да бъдат взети за защита на онези права или интереси, които се намират под заплаха.

Чл. 2. Ако вследствие на непредизвикано нападение или агресивни действия, където и да възникнат те от страна на някоя друга държава или държави, едната от договарящите страни бъде въвлечена във война за защита на своите териториални права или специални интереси, указани в преамбюла на това съглашение, другата договаряща страна веднага ще дойде на помощ на своята съюзница, ще води войната заедно с нея и ще сключи мир по взаимно съгласие с нея.

Чл. 3. Предвид на това, че Япония има преобладаващи политически, военни и икономически интереси в Корея, Великобритания признава правото на Япония да взема такива мерки за ръководство, контрол и покровителство в Корея, каквито тя сметне за подходящи и необходими за защитата и развитието на тези интереси, при условие че тези мерки не противоречат на принципа на равни възможности за търговия и промишленост на всички нации.

Чл. 4. Предвид на това, че Великобритания е особено заинтересувана във всичко, което се отнася до сигурността на индийската граница, Япония признава нейното право да предприема такива мерки край тази граница, каквито тя намери за необходими за защита на своите индийски владения.

Чл. 5. Високите договарящи страни се споразумяват, че нито една от тях няма да влезе, без да се посъветва с другата, в споразумения с трета държава в ущърб на целите, изложени в преамбюла на това съглашение.

Чл. 6. По отношение на настоящата война между Япония и Русия Великобритания ще продължава да пази най-строг неутралитет; ако някоя друга държава или държави се присъединят към военните действия срещу Япония, Великобритания ще дойде на помощ на Япония и ще води войната съвместно с нея и ще сключи мир по взаимно споразумение с Япония...

А. Гальперин, стр. 424.

№ 139

Японо-корейски протокол, сключен на 23 февруари 1904 г.

Чл. 1. С цел да се поддържа постоянна и трайна дружба между Япония и Корея и да се установи траен мир в Далечния изток, корейското имп. правителство напълно ще се довери на японското имп. правителство и ще приеме указанията на последното във връзка с подобренията в областта на управлението.

Чл. 2. Японското имп. правителство ще осигурява в духа на здрава дружба сигурността и спокойствието на корейския императорски дом.

Чл. 3. Японското имп. правителство безусловно гарантира независимостта и териториалната цялост на Корейската империя.

Чл. 4. В случай че благосъстоянието на корейския императорски дом или териториалната цялост на Корея бъдат заплашени от нападение от страна на трета държава или от международни сътресения, японското имп. правителство незабавно ще вземе необходимите мерки, които изискват обстоятелствата, и в такъв случай корейското имп. правителство всячески ще улеснява действията на японското имп. правителство.

Японското имп. правителство, за да постигне гореспоменатата цел, ще има право да заеме, ако обстоятелствата наложат това, местата, които могат да се окажат необходими от стратегическа гледна точка

Чл. 5. Правителствата на двете страни няма да сключват в бъдеще без взаимно съгласие такива съглашения с трети държави, които могат да бъдат в противоречие с принципите на настоящия протокол

Ключников и Сабанин, I, стр. 312.

№ 140

Японо-корейски договор, сключен в Сеул на 22 август 1904 г.

Чл. 1. Корейското правителство ще покани за финансов съветник на корейското правителство японски поданик, препоръчан от японското правителство, и всички въпроси, които се отнасят до финансите, ще бъдат разрешавани само след като бъде получен съветът му.

Чл 2. Корейското правителство ще покани за дипломатически съветник в департамента за външните работи чужденец, препоръчан от японското правителство, и всички важни въпроси, които се отнасят до външните отношения, ще бъдат решавани само след като бъде получен съветът му.

Чл. 3. Корейското правителство ще запитва предварително японското правителство при сключване на договори и конвенции с чужди държави и при разрешаване на други важни дипломатически въпроси, като даване концесии на чужденци или сключване на договори с тях.

Ключников и Сабанин, I, стр. 317.

№ 141

Мирен договор между Русия и Япония
Портсмут, 23 август (5 септември) 1905 г.

. . . . . .

Чл. II. Руското императорско правителство признава преобладаващи политически, военни и икономически интереси на Япония в Корея и се задължава да се въздържа и да не пречи на мерките на ръководство, покровителство и надзор, които императорското японско правителство може да намери за необходими да приложи в Корея.

Счита се за уговорено, че руските поданици в Корея ще се ползуват със същото положение, както и поданиците на другите чужди държави, а именно ще бъдат поставени в същите условия, както поданиците на най-облагоприятствуваната страна.

За да се избягнат всякакви поводи за недоразумения, двете високи договарящи страни ще се въздържат от вземането на каквито и да са военни мерки по руско-корейската граница, които могат да застрашат сигурността на руската или корейската територия.

Чл. III. Русия и Япония взаимно се задължават:

1) да евакуират напълно и едновременно Манджурия с изключение на територията, върху която се простира арендата на Ляодунския полуостров, и

2) да върнат в изключително управление на Китай напълно и изцяло всички части на Манджурия, които сега са заети от руските или японските войски или които се намират под техен надзор с изключение на гореспоменатата територия...

. . . . . .

Чл. V. Руското императорско правителство отстъпва на императорското японско правителство в съгласие с китайското правителство арендата на Порт-Артур, Талиен и съседните територии и териториални води, а също така всички права, привилегии и концесии, свързани с тази аренда или съставляващи част от нея; отстъпва по същия начин на императорското японско правителство всички обществени съоръжения и имущества над територията, върху която се разпространява гореспоменатата аренда.

Двете високи договарящи страни взаимно се задължават да постигнат споменатото в гореказаното постановление съгласие на китайското правителство.

Императорското японско правителство уверява от своя страна, че правата на собственост на руските поданици в гореспоменатата територия ще бъдат напълно уважени.

Чл. VI. Руското императорско правителство се задължава да отстъпи на императорското японско правителство без възнаграждение със съгласието на китайското правителство железопътната линия между Чанчун (Куан-Чен-цзи) и Порт Артур и всички нейни разклонения с всички принадлежащи й права, привилегии и имущества в тази местност, а също така всички каменовъглени мини в споменатата местност, които принадлежат на посочената железопътна линия или се разработват в нейна полза.

Двете високи договарящи страни взаимно се задължават да постигнат съгласието на китайското правителство, споменато в по-горния член.

Чл. VII. Русия и Япония се задължават да експлоатират принадлежащите им железопътни линии в Манджурия изключително за търговски и промишлени цели и по никакъв начин със стратегически цели.

Определя се, че това ограничение не засяга железопътните линии на територията, върху която се разпространява арендата на Ляодунския полуостров.

. . . . . .

Член IX. Руското императорско правителство отстъпва на императорското японско правителство за вечно и пълно владение южната част от остров Сахалин и всички спадащи към него острови, както и всички обществени съоръжения и имущества, които се намират там. Петдесетият паралел северна ширина се приема за северна граница на отстъпваната територия.

Русия и Япония взаимно се задължават да не изграждат в своите владения на остров Сахалин и на спадащите към него острови никакви укрепления или подобни военни съоръжения. По същия начин те взаимно се задължават да не вземат никакви военни мерки, които биха пречили на свободното плаване в проливите Лаперуз и Татарски.

. . . . . .

Чл. XI. Русия се задължава да се договори с Япония с цел да бъдат дадени на японските поданици права за риболов покрай бреговете на руските владения в Японското, Охотското и Беринговото море.

Уговорено е, че такова задължение няма да засегне правата, които принадлежат вече на руски или чуждестранни поданици в тези краища.

Козьменко, стр. 337.

№ 142

Японо-корейски договор за установяване на протекторат на Япония над Корея, сключен в Сеул на 17 ноември 1905 г.

. . . . . .

Чл. 1. Японското правителство ще извършва занапред чрез министерството на външните работи в Токио контрола и ръководенето на връзките и външните отношения на Корея. На дипломатическия и на консулския представител на Япония ще бъде възложена закрилата на поданиците и интересите на Корея в чуждите държави.

Чл. 2. Японското правителство се задължава да следи за изпълнението на съществуващите сега договори между Корея и други държави, а корейското правителство се задължава да не сключва за в бъдеще никакъв акт или задължение от международен характер освен с посред ичеството на японското правителство.

Чл. 3. Японското правителство ще бъде представлявано при двора на н. в. императора на Корея от генерален резидент, пребиваващ в Сеул, с цел главно да поеме ръководството на работите, имащи връзка с дипломатическите въпроси ... Японското правителство ще има също правото да установява резиденти в различните открити пристанища и върху всички точки на корейската територия, които то ще счете за необходимо ...

Pierre Albin, p. 492.

№ 143

Японо-корейски договор за анексиране на Корея, сключен в Сеул на 22 август 1910 г.

Чл. 1. Н. в. императорът на Корея отстъпва напълно и за вечни времена на н. в. императора на Япония всички права на суверенитет върху цяла Корея.

Чл. 2. Н. в. императорът на Япония приема споменатото в предходния член отстъпване и се съгласява с пълното анексиране на Корея от Японската империя.

Чл. 3. Н. в. императорът на Япония ще даде на н. в. бившия император и на н. и. в. принца-наследник на Корея и на техните съпрузи и наследници титлите, достойнствата и почестите, които са придадени към техните рангове, и достатъчни годишни издръжки за поддържане на тези титли, достойнства и почести.

. . . . . .

Чл. 5. Н. в. императорът на Япония ще даде титлата на пер и парична издръжка на онези корейци, които поради своите похвални заслуги бъдат преценени като достойни за тази особена благодарност.

Чл. 6. Като последица на гореотбелязаната анексия японското правителство поема правителствената власт и администрацията на Корея и се задължава да дава пълна закрила на личността и собствеността

на корейците, които се подчиняват на действуващите в Корея закони, и да увеличава благосъстоянието на всички тези корейци.

Чл. 7. Японското правителство, доколкото обстоятелствата позволяват, ще наеме на японска държавна служба в Корея онези корейци, които лоялно и честно приемат новия режим и имат нужната квалификация.

. . . . . .

Pierre Albin. p. 492

№ 144

Признаване автономията на Външна Монголия

I

Съглашение на Русия с Монголия

Урга, 21 октомври (3 ноември) 1912 г.

Предвид всенародно изразеното желание на монголците да запазят исторически създадения самобитен строй на своята страна китайските войски и власти бяха изтеглени от монголската територия и за повелител на монголския народ бе провъзгласен Чжебзун Дамба Хутухта. Предишните отношения на Монголия към Китай бяха по такъв начин прекратени. С оглед на гореизложеното, а също на съществуващата между руския и монголския народ вековна взаимна дружба и с оглед необходимостта точно да се определи редът на взаимната руско-монголска търговия... бе постигнато следното съглашение:

Чл. 1. Императорското руско правителство ще окаже на Монголия помощ да се запази установеният в нея автономен строй, а също. правото да държи своя национална войска, като не допуска на своята територия китайски войски и колонизиране на своите земи от китайци.

Чл. 2. Повелителят на Монголия и монголското правителство ще предоставят на руските поданици и руската търговия, както и преди, да се ползуват в техните владения с правата и привилегиите, изброени в приложения протокол. От само себе си се разбира, че на другите чужди поданици няма да бъдат предоставени в Монголия повече права от тези, с които се ползуват там руските поданици.

Чл. 3. Ако монголското правителство намери за нужно да влезе в отделен договор с Китай или с друга чужда държава, то с новия договор в никакъв случай не могат да бъдат нарушени или изменени членовете на настоящото съглашение и протокол без съгласието на императорското руско правителство.

Протокол

Чл. 1. Руските поданици, както и преди, се ползуват от правото свободно да живеят и да се движат във всички места на Монголия, да се занимават там с всякакъв вид търговски, промишлени и други

работи, а също да влизат в различни сделки както с отделни лица, така и с фирми и учреждения — официални или частни, руски, монголски, китайски или чуждестранни.

Чл. 2. Руските поданици, както и преди, се ползуват от правото по всяко време да внасят и изнасят без заплащане на вносни и износни мита всякакви земеделски и промишлени произведения на Русия, Монголия и Китай и на други страни и свободно да търгуват с тях, без да плащат каквито и да са мита, данъци или други такси...

Чл. 3. Руските кредитни учреждения имат право да откриват в Монголия свои клонове и да извършват всякакви финансови и други операции както с отделни лица, така и с учреждения и дружества.

. . . . . .

Чл. 5. Властите на Монголия няма да пречат на монголците и китайците да извършват всякакви търговски сделки с руските поданици, да постъпват на служба при тях лично или в учредените от тях търговски или промишлени предприятия. На никакви официални или частни дружества, учреждения или лица в Монголия няма да се предоставят монополни права в търговската и промишлена област. От само себе си се разбира, че дружествата и лицата, които са получили вече от монголското правителство такива преди сключването на настоящото съглашение, запазват своите права и преимущества до изтичането на уговорения срок.

Чл. 6. На руските поданици се дава право да заемат навсякъде в градовете и хошуните земни участъци за определен срок и да придобиват собственост върху тях за уреждане на различни търговско-промишлени заведения, а също за построяване на къщи, магазини и складове. Освен това руските поданици имат право да наемат за разработване свободни земи. От само себе си се разбира, че тези земни участъци ще стават собственост и ще се наемат за горепосочените нужди, а не за спекулативни цели. Тези участъци ще се изземват по споразумение с монголското привителство съгласно съществуващите в Монголия закони навсякъде с изключение на свещените места и пасбищата.

Чл. 7. Позволява се на руските поданици да влизат в споразумение с монголското правителство относно експлоатацията на рудните и горски богатства, рибната промишленост и т. п.

. . . . . .

II

Декларация на Русия и Китай за признаване автономията на Външна Монголия

А

Пекин, 23 октомври (5 ноември) 1913 г.

Предвид на това, че императорското руско правителство определи принципите, които то взема за основа на своите отношения към Китай относно Външна Монголия, и правителството на Китайската република

изрази своето съчувствие към споменатите принципи, двете правителства се споразумяха относно следното:

I

Русия признава, че Външна Монголия се намира под сюзеренитета на Китай.

II

Китай признава автономията на Външна Монголия.

III

Признавайки изключителното право на монголците от Външна Монголия да осъществяват сами вътрешното управление на автономна Монголия и да разрешават всички отнасящи се за тази страна въпроси, свързани с търговията и промишлеността, Китай се задължава да не се намесва в тези работи и поради това няма да изпраща войски във Външна Монголия, няма да държи там никакви граждански или военни власти и ще се въздържа от всякакво колонизиране на тази страна. Уговаря се обаче, че командированият от китайското правителство сановник може да живее в Урга, като държи при себе си необходимия подчинен щат и конвой. Освен това китайското правителство може в случай на нужда да държи в някои местности на Външна Монголия, които ще бъдат определени при предвидените в член V от настоящото съглашение преговори, представители за защита на интересите на своите поданици.

От своя страна Русия се задължава да не държи войски във Външна Монголия с изключение на консулските конвои, да не се меси в който и да е клон на управлението на тази страна и да се въздържа от нейното колонизиране.

IV

Китай изразява готовност да приеме добрите услуги на Русия за уреждане на своите отношения с Външна Монголия...

Козьменко, стр. 410.

Б

Нота на руския посланик в Пекин В. Купенски до китайския министър на външните работи

Пекин, 23 октомври (5 ноември) 1913 г.

Пристъпвайки към подписването на декларацията от днешна дата относно Външна Монголия, долуподписаният извънреден посланик и пълномощен министър на н. в. руския император, упълномощен надлежно за това, има чест да заяви от името на своето правителство на негово превъзходителство г-н Сун Бао-ци, министър на външните работи на Китайската република, следното:

1. Русия признава, че територията на Външна Монголия съставлява част от територията на Китай.

2. Що се отнася до политическите и териториалните въпроси, по тях китайското правителство ще се уговаря с руското правителство чрез преговори, в които властите на Външна Монголия ще вземат участие.

3. Предвидените в член V на декларацията преговори ще станат между трите заинтересувани страни, които предвид на това ще изберат мястото, където ще се срещнат техните делегати.

4. Автономна Външна Монголия ще се състои от областите, които се намираха под управлението на китайския амбан в Урга, на улясутайския цзян-цзюн и на китайския амбан в Кобдо. Предвид на това, че не съществуват подробни карти на Монголия и че границите на административните деления на тази страна не са определени, уговаря се, че точните граници на Външна Монголия, както и разграничението между Кобдоския окръг и Алтайския окръг, ще бъдат предмет на по-късни преговори, предвидени в член V на декларацията.

Козьменко, стр. 410

№ 145

Англо-френска декларация за сферите на влияние в Индокитай, подписана в Лондон на 15 януари 1896 г.

Чл. 1. Правителствата на Великобритания и Франция взаимно се задължават, че нито една от тях без съгласие на другата в никакъв случай и под никакъв предлог няма да вкарва въоръжени сили в областта, включваща басейните на реките Петчабури, Мейконг, Менам и Банпа-конг ... както и в областта на крайбрежието, простиращо се от Муон-бан-Тапан до Муон-пез ... включваща територията, разположена на север от басейна на Менам и намираща се между англо-сиамската граница, реката Мейконг и източната граница на басейна Ме-ин. Освен това те се задължават да не придобиват в тази област никакви специални облаги или преимущества, които няма да бъдат предоставени еднакво за ползуване както на Великобритания, така и на Франция, на техните поданици и преселници или които няма да им бъдат достъпни върху началата на равноправието ...

Чл. 2. Предшествуващото постановление с нищо няма да ограничава действията, относно които би могло да последва съглашение между двете държави и които по тяхно мнение биха били необходими с оглед на запазване независимостта на Сиамското кралство. Но те се задължават да не влизат в никакво сепаративно съглашение, с което на трета държава биха се разрешавали действия, от които самите те по силата на настоящата декларация взаимно се въздържат.

Ключников и Сабанин, I, стр. 275.

№ 146

Мирен договор между Великобритания, от една страна, Южноафриканската република и свободната държава Оранж, от друга страна, сключен в Претория на 31 май 1902 г.

Чл. 1. Бойните сили на бурите незабавно ще сложат оръжие, като предадат всички оръдия, пушки и цялото военно снаряжение, което се намира в тяхна собственост или под техен контрол, и ще се откажат от всякаква по-нататъшна съпротива срещу властта на н. в. крал Едуард VII, когото те признават за свой законен суверен.

Чл. 2. Бурите в прериите, вън от границите на Трансваал и колонията на Оранжевата река, и всички бури-военнопленници в настоящата война, след като направят нужната декларация, че приемат положението на поданици на н. в. крал Едуард VII, постепенно ще бъдат върнати обратно в своите огнища, щом като бъде установен транспорт и бъдат осигурени средства за тяхното съществуване.

Чл. 3. Бурите, които се предават или връщат по такъв начин, няма да бъдат лишени от лична свобода или от имуществото им.

. . . . . .

Чл. 4. Военното управление в Трансваал и в колонията на Оранжевата река ще бъде заменено колкото може по-скоро с гражданско управление, а когато позволят обстоятелствата, ще бъдат въведени представителни учреждения, водещи до самоуправление...

Ключников и Сабанин, I, стр. 303

№ 147

Таен френско-испански договор от 3 октомври 1904 г.

. . . . . .

Чл. 1. Испания се присъединява към френско-английската декларация от 8 април 1904 г. относно Мароко и Египет.[1]

Чл. 2. Областта, разположена на запад и на север от установената по-долу линия, съставлява сфера на влияние, която се следва на Испания с оглед на нейните владения на мароканския бряг на Средиземно море. В тази зона на Испания са запазени същите права, които са признати на Франция във втория параграф на чл. 2 от декларацията от 8 април 1904 г. относно Мароко и Египет.

При все това, държейки сметка за сегашните трудности и за съществуващия взаимен интерес да бъдат те премахнати, Испания заявява, че няма да упражнява тези права освен със съгласието на Франция през първия период на прилагането на настоящата конвенция, който период не може да надхвърли 15 години от подписването на конвенцията.

. . . . . .

[1] Вж. документ № 168.

Чл. 3. В случай че Мароко като политическа единица и шерифското правителство не биха могли повече да съществуват или ако поради слабостта на това правителство и неговото трайно безсилие да обезпечи сигурността и обществения ред или поради някаква друга причина, установена по общо съгласие, поддържането на статуквото би станало невъзможно, Испания ще може свободно да упражни своите права в разграничената в предходния член област и която още отсега съставлява нейна сфера на влияние.

. . . . . .

Чл. 9. Град Танжер ще запази особения характер, който му придават присъствието на дипломатическото тяло и неговите градски и санитарни институции.

Чл. 10. Докато трае сегашното политическо положение, мероприятията в областта на обществените работи, железниците, пътищата, каналите, изхождащи от една точка в Мароко, за да завършат в посочената в чл. 2 област и обратно, ще бъдат осъществени от дружества, които могат да се образуват от французи и испанци.

Ще бъде позволено също на французите и испанците в Мароко да се сдружат за експлоатиране на мини, кариери и общо за предприятия от икономически характер.

. . . . . .

Чл. 16. Настоящата конвенция ще бъде обнародвана, когато двете правителства решат по общо съгласие, че това може да стане без неудобства.

Kurl Strupp, t. II, p. 294.

№ 148

Алжезираски акт от 7 април 1906 г.[1]

. . . . . .

Глава I

. . . . . .

Чл. 2. Полицията ще бъде поставена под върховната власт на н. в. султана. Тя ще бъде набрана от махзена измежду мароканските мюсюлмани, като ще бъде командувана от марокански каиди и ще бъде разпределена в осемте открити за търговия пристанища.

Чл. 3. За да се помогне на султана за организиране на тази полиция, съответните правителства ще поставят на негово разположение испански и френски офицери и подофицери — инструктори, като правителствата ще предс тавят тяхното назначение за одобрение на негово шерифско величество ...

Чл. 4. Тези офицери и подофицери ще окажат в срок от 5 години от датата на ратификацията на акта на конференцията сътрудничество за организиране на шерифските полицейски отреди. Те ще осигурят обучението и дисциплината, съгласно правилника, който ще бъде установен.

[1] Приет на конференция в Алжезирас при участието на представители на Франция, Германия, Австро-Унгария, САЩ, Великобритания, Италия, Белгия, Холандия, Испания, Португалия, Швеция и Мароко — със задача да „въведат „реформи" в Мароко.

Уставните наредби за набирането, дисциплината, обучението и командуването на тези полицейски отреди ще бъдат съставени с общо съглашение между шерифското военно министерство или негов делегат, инспектора, предвиден в чл. 7, и френския и испанския инструктор с най-висок чин.

Уставът трябва да бъде представен на дипломатическото тяло в Танжер, което ще даде своето мнение в едномесечен срок. Щом този срок изтече, уставът ще бъде приложен.

. . . . . .

Чл. 7. През същия петгодишен период дейността на полицията ще бъде поставена под общ надзор, който ще бъде поверен от негово шерифско величество на висш офицер от швейцарската армия, предложен на неговото одобрение от швейцарското федерално правителство.

Този офицер ще носи титлата главен инспектор и ще има резиденция в Танжер...

Чл. 8. Докладите и съобщенията на главния инспектор до махзена във връзка с неговата мисия ще бъдат едновременно връчвани в копие на доайена на дипломатическото тяло в Танжер, за да бъде то в положение да установява, че шерифската полиция действува съгласно решенията, взети от конференцията, и да следи дали тя гарантира по ефикасен начин и съгласно договорите личната и имотната сигурност на чуждите поданици, както и сигурността на търговските спогодби.

Глава II

. . . . . .

Чл. 13. В цялата територия на шерифската империя се забранява, освен в случаите, указани в чл. чл. 14 и 15, внасянето и търговията с оръжие, оръжейни части, всякакви бойни припаси, барут, селитра, пироксилин, нитроглицерин и всякакви състави, предназначени изключително за изработване на бойни припаси.

. . . . . .

Чл. 29. Мароканските митнически власти трябва да съобщават направо на дипломатическите или консулските агенти за нарушенията на настоящия правилник, извършени от техни поданици, за да може нарушителите да бъдат изправени пред съответните съдебни власти

. . . . . .

Глава III

Концесия за създаване на държавна банка

Чл. 31. В Мароко ще бъде създадена банка под наименованието „Мароканска държавна банка", за да упражнява отбелязаните по-долу права, като концесията бъде дадена на н. в. султана за 40-годишен срок от деня на ратификацията на настоящия акт.

. . . . . .

Чл. 33. Банката ще изпълнява... функциите на ковчежник-платец на държавата. За тази цел мароканското правителство ще вземе необходимите мерки да внесе в касата на банката чистата сума от

митническите приходи с изключение на частта, определена за заема от 1904 г., и други приходи, които то ще посочи ...

. . . . . .

Чл. 42. Шерифското правителство ще упражнява върховния си надзор върху банката посредством един главен комисар, назначен от него след предварително съглашение с административния съвет на банката.

Този главен комисар ще има право да се осведомява за управлението на банката; той ще контролира емисията на банкови знаци и ще следи за строго спазване на постановленията на концесията.

Той не може да се намесва в управлението и банковите операции на банката, но има право да присъствува на събранията на цензорите ...

. . . . . .

Чл. 44. Банката, учредена с одобрението на правителството на негово шерифско величество под формата на анонимно дружество, се управлява по съответния френски закон.

. . . . . .

Чл. 46. В случай на оспорване относно клаузите на концесията или несъгласия, които биха възникнали между мароканското правителство и банката, спорът ще бъде отнесен за окончателно разрешение от федералния съд в Лозана.

. . . . . .

Чл. 51. Германската имперска банка, Английската банка, Испанската банка, Френската банка ще назначат с одобрение на своето правителство по един цензор при Мароканската държавна банка ...

Чл. 52. Цензорите на подписалите настоящия акт сили трябва в интерес на тези сили да следят за правилното действие на банката и да осигурят строгото спазване на клаузите на концесията и на правилниците. Те ще следят за точното изпълнение на предписанията, засягащи издаването на банкови знаци, и ще наблюдават операциите, заздравяването на валутното състояние; но те не могат под какъвто и да бил предлог да се вмесват в банковите операции, както и във вътрешната администрация на банката ...

. . . . . .

Чл. 56. Основният капитал на банката ще бъде разделен на толкова равни дяла, колкото участници ще има от държавите, представени на конференцията ...

. . . . . .

Чл. 58. Не може да бъде направено никакво изменение на устава, ако за това няма предложение на административния съвет и благоприятно мнение на цензорите и на имперския главен комисар.

Тези изменения трябва да бъдат гласувани от общото събрание на акционерите при мнозинство от три четвърти от присъствуващите или представените членове.

Глава IV

Декларация за осигуряване по-добро постъпление на данъците и за създаване на нови приходи

. . . . . .

Чл. 60. Съгласно правото, признато в чл. 11 от Мадридската конвенция, чужденците ще могат да се сдобиват с имоти в цялата територия на шерифската държава и н. в. султанът ще даде на административните и съдебните власти необходимите указания да не се отказва прехвърлянето на актовете без законно основание.

Навсякъде, където чужденците придобият имоти, те ще могат да издигат постройки, като се съобразяват с правилниците и практиката . . .

Чл. 61. С цел да създаде нови ресурси за махзена, конференцията приема по принцип, че може да бъде установена такса върху градските строежи . . .

Правилник, съставен по общо съгласие от шерифското правителство и дипломатическото тяло в Танжер, ще определи процента на таксата, начина за събирането и налагането ѝ и ще установи частта от така създадените средства, която трябва да бъде предназначена за разходите за подобряване и поддържане на градовете . . .

. . . . . .

Чл. 66. Временно стоките от чужд произход ще бъдат обложени при тяхното влизане в Мароко със специална такса, възлизаща на 2,5% от стойността им. Целият приход от тази такса ще образува специален фонд, който ще бъде предназначен за покриване на разходите и за извършване на обществени работи за развитието на корабоплаването и на търговията в шерифската империя.

Програмата на работите и техният ред на извършване ще бъдат установени по общо съгласие на шерифското правителство и дипломатическото тяло в Танжер . . .

. . . . . .

Чл. 68. Негово шерифско величество ще се съгласи да увеличи от 6000 на 10 000 глави едрия рогат добитък, който всяка държава има право да изнесе от Мароко . . .

Глава V

Правилник за имперските митници и за пресичане злоупотребите и контрабандата

. . . . . .

Чл. 97. В Танжер е учреден и назначен за 3 години постоянен комитет, наречен „митнически комитет“. Той ще бъде съставен от специален комисар на негово шерифско величество, от един член на дипломатическото или консулското тяло, посочен от дипломатическото тяло в Танжер, и от един делегат на Държавната банка. Той може да привлече като консултанти един или няколко представители на митническата служба.

Този комитет ще има върховния надзор върху дейността на митниците и ще може да предложи на н. ш. в. мерки за подобряване на службата и за осигуряване на правилността и контрола на операциите и постъпленията (разтоварвания, товарения, земни превозвания, манипулации, внос и износ на стоки, складиране, оценяване, окончателно определяне и събиране на такси). Със създаването на „митническия комитет" няма да се накърнят правата, постановени в полза на носителите на титри по чл. 15 и 16 от договора за заем от 12 юни 1904 г...

. . . . . .

Чл. 102. Всяка конфискация, глоба или наказание на чужденците трябва да бъде произнесена от консулската юрисдикция, а за мароканските поданици от шерифската юрисдикция.

Глава VI

Декларация относно обществените услуги и обществените работи

. . . . . .

Чл. 106. Ако шерифското правителство намери за нужно да прибегне до чуждестранни капитали или до чуждестранна промишленост за експлоатацията на обществените услуги или за извършването на обществени работи, пътища, железници, пристанища, телеграфи и др., подписалите държави си запазват правото да следят властта на държавата върху тези големи общополезни предприятия да остане ненакърнена.

. . . . . .

Чл. 108. Шерифското правителство, щом реши да пристъпи чрез публичен търг към извършване на обществени работи, ще съобщи за това на дипломатическото тяло; то ще трябва впоследствие да предаде книгата за възлагането, плановете и всички документи, приложени към проекта за публичния търг, така че сънародниците на всички подписали сили да могат да се осведомят за проектираните работи и даже да сътрудничат в тази насока. По този повод ще бъде определен достатъчно дълъг срок с обявлението за публичния търг.

Чл. 109. В изброяването на задълженията не трябва да се съдържа нито пряко, нито косвено условие или постановление, което би могло да попречи на свободната конкуренция и да постави в неизгодно положение конкурентите от една националност срещу конкурентите от друга националност.

Чл. 110. Условията на публичния търг ще бъдат приети според реда и съгласно общите условия, предписани от правилника, който шерифското правителство ще установи с помощта на дипломатическото тяло...

. . . . . .

Чл. 112. Шерифски ферман ще определи условията на концесията и експлоатацията на миите, на откритите рудници и кариери. При изработването на този ферман шерифското правителство ще използува чуждите законодателства в тази област.

Pierre Albin, p. 336.

V

№ 149
Френско-германско съглашение относно Мароко
8 февруари 1909 г.

Декларация

Правителството на Френската република и германското имперско правителство, въодушевени от едно и също желание да улеснят изпълнението на Алжезираския акт, са съгласни да уточнят значението, което отдават на неговите клаузи, с оглед да се избегне за в бъдеще всяка причина за недоразумение между тях.

Поради което,

правителството на Френската република, изцяло обвързано с поддържането на целостта и независимостта на шерифската империя, решено да запази икономическото равенство и следователно да не пречи на германските търговски и индустриални интереси;

и германското имперско правителство, преследвайки в Мароко само икономически интереси, като признава, от друга страна, че особените политически интереси на Франция в Мароко са тясно свързани с укрепването на реда и вътрешния мир, и решено да не пречи на тези интереси;

— заявяват, че няма да преследват и да поощряват никаква мярка от естество да създаде в тяхна полза или в полза на някоя друга сила икономическа привилегия, и че ще се стараят да привлекат своите поданици в работи, чието извършване би могло да им бъде възложено.

Pierre Albin, p. 374.

V

№ 150

Договор между Белгия и държавата Конго за преминаването на Конго към Белгия, сключен в Брюксел на 28 ноември 1907 г.

. . . . . .

Чл. 1. Н. в. кралят-суверен заявява за отстъпването на Белгия суверенитета над териториите, съставляващи независимата държава Конго, с всички права и задължения, свързани с тях. Белгийската държава заявява, че тя приема това отстъпване, че поема и прави свои задълженията на независимата държава Конго... и се задължава да зачита съществуващите в Конго учреждения, както и придобитите и законно признати права на трети лица — туземци и нетуземци.

Чл. 2. В отстъпването се включва цялото недвижимо и движимо имущество на независимата държава...

Чл. 3 От друга страна, в отстъпването се обхваща целият пасив и всички финансови задължения на независимата държава...

Ключников и Сабанин, I, стр. 338.

№ 151

Берлински конвенции от 4 ноември 1911 г.

I

Конвенция между Германия и Франция относно Мароко

. . . . . .

Чл. 1. Германското имперско правителство заявява, че преследвайки в Мароко само икономически интереси, няма да спъва действията на Франция, които целят да помогнат на мароканското правителство за въвеждане на всички административни, съдебни, икономически, финансови и военни реформи, от които то има нужда за доброто управление на империята, както и за всички нови правилници и изменения на съществуващите правилници, които тези реформи допускат. То дава съгласието си относно мерките за реорганизация, за контрол и за финансова гаранция, които след съглашение с мароканското правителство френското правителство ще смята, че трябва да вземе по този повод, при условие че действията на Франция ще запазят в Мароко икономическото равенство между народите.

Ако Франция бъде принудена да уточни и да разшири своя контрол и протекция, германското имперско правителство, признавайки пълна свобода на действие на Франция и при условие че търговската свобода, предвидена в предходните договори, ще остане в сила, няма да създава никакви пречки в тази насока.

Подразбира се, че няма да бъде създадено никакво ограничение на правата и действията на Мароканската държавна банка, така както са означени в Алжезираския акт.

Чл. 2. В този ред на мисли уговорено е, че имперското правителство не ще пречи на Франция след съглашение с мароканското правителство да предприеме военна окупация на толкова мароканска територия, колкото се намери за необходимо за поддържане на реда и сигурността на стокообмена, както и да извърши всякакво полицейско действие по сухо и в марокански води.

Чл. 3. Още отсега имперското правителство заявява, че няма да възрази, ако н. в. султанът на Мароко повери на дипломатическите и консулските агенти на Франция представителството и закрилата на мароканските поданици и интереси в чужбина.

Германското правителство няма да възрази, ако, от друга страна, н. в. султанът на Мароко повери на представителя на Франция при мароканското правителство грижата да бъде негов посредник пред чуждите представители.

Чл. 4. Френското правителство заявява, че бидейки твърде привързано към принципа за свобода на търговията в Мароко, то не ще допусне никакво неравенство както при установяването на митническите права, данъци и други такси, така и при определянето на превозните тарифи по железниците, по речните плавателни пътища или по всякакъв друг път и по-специално по всички въпроси на транзита...

Френското правителство се задължава да упражни своето влияние върху Държавната банка, която да възложи по ред на членовете на своята дирекция в Танжер длъжностите на делегат, с които тя разполага в комисията по митническите ценности и в постоянния митнически комитет.

. . . . . .

II

Конвенция между Германия и Франция относно техните владения в Екваториална Африка

Правителството на н. в. германския император и правителството на Френската република като продължение и допълнение на конвенцията от 4 ноември 1911 г. относно Мароко и въз основа правата на закрила, признати на Франция спрямо шерифската империя, се съгласиха да пристъпят към териториална размяна на свои владения в Екваториална Африка и за тази цел решиха да сключат конвенция.

. . . . . .

Чл. 1. Франция отстъпва на Германия териториите, чиито граници са определени, както следва: (описва се границата на част от Екваториална Африка).

Чл. 2. Германия отстъпва на Франция териториите, разположени на север от сегашната граница на френските владения в територията на Чад и включени между Шари на изток и Логон на запад.

. . . . . .

Чл. 7. (Дава се право на всяка от страните да прокара ж.п. линии през територията на другата.)

Чл. 8. (Франция може да получи под наем гранични парцели по посока за Логон за построяване на етапни снабдителни постове и складове.)

Чл. 12. Двете правителства на Германия и Франция подновяват своите декларации, съдържащи се в Берлинския акт от 26 февруари 1885 г. и осигуряващи свободата на търговията и свободата на корабоплаването по Конго и нейните притоци, както и по тези на Нигер. Следователно германските стоки, преминаващи през френската територия, разположена на запад от Убанги, и френските стоки, преминаващи през териториите, отстъпени на Германия или следващи пътищата, означени в чл. 8, ще бъдат освободени от всякаква такса.

Договор, сключен между двете правителства, ще определи условията на този транзит и пропускателните пунктове.

. . . . . .

Чл. 16. Ако териториалният статут на конвенционалния басейн на Конго, така както е определен в Берлинския акт от 26 февруари 1885 г., претърпи изменение поради действие на едната или другата договаряща страна, те трябва да свикат съвещание помежду си, както и с другите сили, подписали споменатия Берлински акт.

Karl Strupp, t. II, p. 150

V № 152

Френско-мароканско договор за протекторат на Франция над Мароко от 30 март 1912 г.

Правителството на Френската република и правителството на н. в. султана, загрижени да установят в Мароко законен режим, основан на вътрешния ред и обща сигурност, който да позволява въвеждането на реформи и да осигурява икономическото развитие на страната, се съгласиха на следното:

Чл. 1. Правителството на Френската република и н. в. султанът са съгласни за създаване в Мароко нов режим, съдържащ административни, съдебни, училищни, икономически, финансови и военни реформи, които френското правителство ще намери за полезно да въведе на мароканска територия.

Този режим ще запази религиозното положение, традиционното зачитане и престиж на султана, изпълнението на мюсюлманската религия и религиозните институти, особено тези на Хабу. Той включва в себе си организирането на един реформиран шерифски махзен.[1]

Правителството на Републиката ще се съветва с испанското правителство относно интересите, които последното има поради своето географско положение и териториални владения на мароканското крайбрежие.

Гр. Танжер ще запази особения характер, който му е признат...

Чл. 2. Н. в. султанът приема още отсега, щото френското правителство, като предупреди махзена, да пристъпи към военна окупация на мароканската територия, която смята за необходима за поддържането на реда и сигурността на стокообмена, и да упражнява по суша и в марокански води полицейска дейност.

Чл. 3. Правителството на Републиката поема задължение да окаже постоянна подкрепа на н. шерифско величество срещу всяка опасност, която би застрашила неговата особа или неговия трон или която ще смути спокойствието в неговите владения. Същата подкрепа ще бъде оказана на престолонаследника и неговите приемници.

Чл. 4. Мерките, които новият режим на протектората ще изисква, ще бъдат обнародвани по предложение на френското правителство от н. ш. в. или властите, на които той е делегирал своите пълномощия. Същото ще бъде и за новите правилници и за измененията на съществуващите такива.

Чл. 5. Френското правителство ще бъде представено при н. ш. в. от главен комисар-резидент, носител на пълната власт на Републиката в Мароко, който ще следи за изпълнението на настоящото съглашение.

Главният комисар-резидент ще бъде единственият посредник на султана пред чуждите представители и в отношенията, които тези представители поддържат с мароканското правителство. Той ще бъде натоварен с всички въпроси, интересуващи чужденците в шерифската държава.

[1] Махзен е централното правителство в Мароко.

Той ще има властта да обнародва и одобрява от името на френското правителство всички декрети, издадени от н. ш. в.

Чл. 6. Дипломатическите и консулски агенти на Франция ще бъдат натоварени с представителството и закрилата на мароканските поданици и интереси в чужбина.

Н. в. султанът се задължава без предварителното съгласие на Френската република да не сключва никакъв акт от международен характер.

Чл. 7. Правителството на Френската република и правителството на н. ш. в. решават да определят по общо съгласие основите на една финансова реорганизация, която, зачитайки правата, дадени на носителите на титри от мароканските публични заеми, позволява да се гарантират задълженията на шерифското съкровище и да се получават редовно приходите на империята.

Чл. 8. Н. ш. величество се задължава без разрешението на френското правителство да не сключва за в бъдеще, пряко или косвено, публичен или частен заем и да не отпуска под каквато и да е форма някоя концесия.

Karl Strupp, t. II, p. 161.

№ 153
Френско-италианско споразумение за Либия и Мароко, сключено в Париж на 28 октомври 1912 г.

Правителството на Френската република и италианското кралско правителство, желайки да осъществят в най-приятелски дух съглашението си от 1902 г., потвърждават общото си намерение да не си правят никакви пречки при осъществяване на мероприятията, които сметнат за нужно да приложат: Франция — в Мароко, Италия — в Либия.

Те се договарят също, че ще бъде осигурен взаимно режим на най-облагоприятствувана нация за Франция в Либия и за Италия в Мароко; такъв режим трябва да се прилага в най-широк мащаб към жителите, продуктите на производството, учрежденията и предприятията на едната и другата държава без изключение.

Ключников и Сабанин, I, стр. 361.

№ 154
Писмо на Ед. Грей до Камбон от 22 ноември 1912 г.

„Драги посланик, през последните години френските и британските морски и военни експерти се съвещаваха от време на време. Всякога се предполагаше, че подобни съвещания не ограничават свободата на всяко правителство да реши всеки момент в бъдеще трябва ли или не да помогне на другото с военна сила. Ние се съгласихме, че съве-

щанията на експертите не се разглеждат и не трябва да се разглеждат като задължение, което може да принуди някое от правителствата към действия при обстоятелства, които още не са настъпили и може никога да не настъпят. Така например разположението на френската и английската флота в сегашно време не се основава на задължение за сътрудничество във война. Вие обаче отбелязахте, че ако едното от правителствата би имало сериозни основания да очаква непредизвикано нападение от страна на трета държава, ще бъде важно да се знае може ли то в такъв случай да разчита на въоръжената помощ на другото.

Аз съм съгласен, че ако едното от правителствата би имало сериозни основания да очаква непредизвикано нападение от страна на трета държава или някакво събитие, което застрашава общия мир, същото е длъжно да обсъди незабавно с другото дали двете правителства ще действуват заедно за предотвратяване на нападението и за запазване на мира, и ако е така, какви мерки са готови да вземат заедно. Ако тези мерки включват военна акция, трябва да бъдат взети незабавно под внимание плановете на генералните щабове и правителството тогава ще реши в каква степен те ще бъдат приведени в действие.

Приемете и пр.: Е. Грей"

История на дипломацията, II, стр. 198.

№ 155

Договор между Съединените американски щати и република Куба, сключен в Хавана на 22 май 1903 г.

Чл. 1. Правителството на Куба не ще сключва никога договори или други съглашения с някоя друга държава или с държави, които биха нарушили или биха се стремили да нарушат независимостта на Куба, а също не ще упълномощава по никакъв начин някоя друга държава или държави... да придобият чрез колонизиране или за военни или морски цели, или по друг начин право за заселване на някоя част на посочения остров или на контрол над него.

Чл. 2. Правителството на Куба не ще поеме... държавен дълг, за заплащане лихвите на който... (и за изплащането на който...) обикновените доходи на о-в Куба за задоволяване текущите нужди на правителството ще бъдат недостатъчни.

Чл. 3. Правителството на Куба дава съгласие Съединените щати да имат право на намеса за запазване независимостта на Куба, за подкрепа на правителство, способно да защищава живота, собствеността и личната свобода, и за изпълнение на задълженията по отношение на Куба, възложени на САЩ с Парижкия договор...

Чл. 4. Всички действия на Съединените щати в Куба през време на нейната военна окупация се одобряват и запазват сила, а всички

законни права, придобити по време на окупацията, ще бъдат поддържани и защищавани.

. . . . . .

Чл. 7. За да бъде възможно на САЩ да поддържат независимостта на Куба и да защищават населението ѝ, а също за своя собствена защита, правителството на Куба ще отстъпи или ще продаде на Съединените щати земи в някои определени точки, нужни за въглищни или морски бази, за което трябва да се сключи съглашение с президента на Съединените щати . . .

Ключников и Сабанин, I, стр. 306.

№ 156

Конвенция между Турция и Дружеството на отоманската анадолска железопътна линия за концесия за построяване и експлоатиране на Багдадската железопътна линия

Цариград, 5 март 1903 г.

Чл. 1. Имп. отоманско правителство дава концесия за построяване и експлоатиране продължението на железопътната линия от Коня до Багдад и Басра . . . а също на следните клонове от нея:

1) от Тел-Габеш до Алеп;

2) от място, което се намира близо до главната линия . . . до Орфа . . .

3) от Задидже до Ханекин;

4) от Зюбеир до една точка на Персийския залив, която ще се определи по взаимно съгласие между имп. отоманско правителство и концесионерите . . .

Чл. 2. Срокът на настоящата концесия ще бъде 99 години . . .

Чл. 3. Посочените по-горе линии се разделят на участъци с дължина 200 километра по отношение представянето на окончателни планове и проекти. Концесионерът се задължава да започне за своя сметка, отговорност и риск работите на . . . първия участък (първите 200 км от Коня) в течение на три месеца от утвърждаване на плановете за тия първи 200 километра и да завърши тия работи най-късно в течение на две години от същия ден.

(На другите участъци работите трябва да започват в продължение на три месеца от утвърждаване на проектите и трябва да бъдат завършени за осем години.)

Чл. 5. Министерството на обществените работи ще контролира работите . . .

Всяка година концесионерът ще внася . . . за разходи по контрола сумата от 270 златни пиастъра на километър . . . до края на концесията.

Чл. 6. (Земните участъци, необходими за трасето, кариери и др. се отчуждават принудително. Концесионерът плаща за изземването с изключение на случаите, когато той заема участъци арази-емириегалие.)

Чл. 7. Линиите ще са едноколейни. Обаче ще се изземва земя с оглед да може да се построи втора линия. Шом общият доход на километър стигне до 30 000 франка годишно, имп. правителство ще има право да поиска построяване на втора линия, която концесионерът ще бъде длъжен да построи за своя сметка.

Чл. 8. (Предвижда се безмитен внос на всичко необходимо за първо обзавеждане на железопътната линия и за нейното развитие. Освобождават се от данъци земите, фондовете и доходите, принадлежащи на дружеството.)

Концесионерът ще образува отоманско акционерно дружество под название „Имп. отоманско дружество за багдадската железопътна линия", което ще замени дружеството на отоманската анадолска железопътна линия за всичко, което се отнася до новата линия от Коня до Персийския залив с клоновете ѝ...

Дружеството на отоманската анадолска железопътна линия се задължава да не отстъпва никога и да не предава на друго дружество съществуващите линии от Хайдарпаша до Анкара и Коня.

Дружеството на багдадската железопътна линия, което ще бъде образувано, също така ще бъде задължено да не отстъпва и да не предава линията, която ще бъде построена от Коня до Багдад и Басра и клоновете ѝ.

. . . . . .

Чл. 11... Концесионерът ще има право да открива линията за експлоатиране по участъци, един след друг, след тяхното временно приемане.

Чл. 12. В случай че имп. правителство реши да построи клонове за съединяване на железопътната линия, която е предмет на настоящата конвенция, с морето в точка, разположена между Мерсина и сирийския Триполи, то не може да даде концесия за тия клонове на никой друг освен на концесионерите...

(Задължава се концесионерът в срок от една година да даде съгласие на предложението за построяване на тия клонове. В противен случай правителството придобива свобода на действие. Дава се право за предпочитане на концесионера за построяване на седем други клона.)

Чл. 13. Концесионерът има право да създава и експлоатира за линията ... заводи за тухли и керемиди. (На тия предприятия се дават същите привилегии, както на железопътната линия. След изтичане срока на концесията заводите преминават безплатно в собственост на правителството.)

. . . . . .

Чл. 19. (Запазва се право на правителството да изкупи концесията във всяко време, като заплати на дружеството до изтичане срока на концесията годишна сума от 50% от средния общ приход за петте години, които предхождат годината на изкупуването. Обаче тази сума не може да бъде по-малка от 12 000 франка на километър.)

Чл. 20. При прекратяване на концесията за всеки участък имп. правителство ще замести концесионера във всички права върху железопътната линия...

. . . . . .

Чл. 22. Концесионерът може да експлоатира земните богатства, които открие в зона, широка 20 километра по двете страни на оста на линията . . .

Чл. 23. Концесионерът ще има право да построи за своя сметка пристанищата в Багдад, в Басра и в крайната точка на клона, започващ от Зюбеир, с всички приспособления, необходими за привързване на корабите, за натоварване, разтоварване и складиране на стоки . . .

. . . . . .

Чл. 25. На концесионера се разрешава да използува безплатно естествените водни сили . . . по дължината на линията.

. . . . . .

Чл. 29 . . . Уговорено е, че ако главната линия между Коня и Багдад не бъде завършена напълно, концесионерът няма да има право да пристъпи към експлоатиране на участъците на линията от Багдад до Басра, които биха били завършени.

. . . . . .

Чл. 34. (Споровете между концесионера, от една страна, и частни лица и отоманските власти, от друга, ще се разрешават от турските съдилища.)

Чл. 35. Имп. правителство гарантира на концесионера годишно сума от 11 000 франка на построен и намиращ се в експлоатация километър, а също обща сума от 4500 франка годишно на километър, намиращ се в експлоатация, за експлоатационни разноски.

Тази годишна сума от 11 000 франка ще бъде оформена с отомански държавен заем, носещ 4% и 0,087538% амортизация . . . От този държавен заем концесионерът ще има право на номинална сума, 269 110,65 франка за всеки построен и експлоатиран километър . . .

Ако общият приход от километър на линията надмине 4500 франка но не надмине 10 000 франка, частта над 4500 франка ще принадлежи изцяло на правителството.

Ако приходът на километър надмине 10 000 франка, то 60% от частта, надминаваща 10 000 франка, ще принадлежи на имп. правителство, а 40% — на дружеството . . .

Чл. 37. (Предвижда се задължение на концесионерите да направят по линиите от Хайдарпаша до Анкара и от Ески Шехир до Коня необходимите подобрения за пускане бързи влакове по тия линии.)

Чл. 45. (Задължава се концесионерът да приспособи някои гари по указание на военното министерство за превозване на войски.)

Чл. 46. Концесионерът се задължава да внася всяка година в приют за бедни . . . сума от 500 турски лири.

Ключников и Сабанин, I, стр. 398

№ 157

Англо-германско съглашение за Багдадската железопътна линия, парафирано в Лондон на 15 юни 1914 г.

Чл. 1. а) Като признава всестранното значение за международната търговия, което има завършването на строежа на багдадската железопътна линия, (британското) правителство се задължава да не предприема и да не поддържа никакви мерки, които могат да създадат трудности на Дружеството на багдадската железопътна линия за строежа и експлоатирането на железопътните й линии или да пречат на приток на капитали за това предприятие.

б) (Германското) правителство заявява, че ще бъде готово да упражни всички усилия да бъдат приети две угодни на (британското) правителство лица в състава на управлението на Багдадската железопътна линия като представители на английските акционери.

Чл. 2. Понеже Дружеството на багдадската железопътна линия е сключило с (турското) правителство съглашение при указаните подолу условия, (договарящите) правителства заявяват, че доколкото това ги засяга, те одобряват това съглашение и ще съдействуват с всички сили за неговото законно изпълнение.

Приложение към член втори

(По-главните членове от съглашението между Турция и Дружеството на багдадската железопътна линия)

1. Крайна точка на магистралата на Дружеството на багдадската железопътна линия трябва да бъде Басра. Дружеството се отказва от построяването на клон от Басра до Персийския залив, предвиден в чл. 1 на договора за багдадската железопътна линия от 5 март 1903 г. и от построяване по смисъла на чл. 23 на същия договор пристанище или крайна гара на този залив.

. . . . . .

5. Предполагаемите пристанища в Басра и Багдад, дадени в концесия по чл. 23 на договора за Багдадската железопътна линия от 5 март 1903 г., трябва да бъдат строени и експлоатирани от особено отоманско дружество...

(Турското) правителство си запазва възможността да предаде правото на надзор над пристанището в Басра, което му принадлежи, на комисията, на която то възнамерява да повери грижата за поддържане и подобрение условията на корабоплаването по Шат-ел-Араб...

(Германското) правителство заявява, че не ще възразява, ако заинтересувани английски лица придобият 40% от акциите на дружеството, поменато по-горе в точка 5, и ако те бъдат съответно представени в управлението на това дружество и участвуват в бъдещите договори за построяване и поддържане на тия пристанища.

Чл. 3. а) (Договарящите) правителства заявяват, че не ще подкрепят построяване на клон от Басра или от която и да е друга точка

на багдадската магистрала към Персийския залив с изключение на случая, когато предварително бъде постигнато по този въпрос пълно споразумение между (турското и договарящите) правителства;

б) (Германското) правителство заявява, че не ще се опитва да създава пристанище или железопътна станция на Персийския залив и няма да подкрепя подобни опити на други лица или дружества с изключение на случая, когато предварително бъде постигнато пълно споразумение между договарящите правителства.

в) (Британското) правителство заявява, че няма да започне на турска територия построяване на железопътни линии, които могат непосредствено да конкурират линиите на дружеството на багдадската железопътна линия или да бъдат в пряко противоречие с правата, които принадлежат на това дружество, и че няма да подкрепя подобни опити на каквито и да са лица или дружества с изключение на случая, когато по този въпрос предварително бъде постигнато пълно съгласие между (договарящите) правителства. Постановленията на настоящия член се отнасят до багдадската железопътна линия в пределите от Коня на запад до Басра на изток.

Чл. 4. а) (Германското правителство приема за сведение конвенцията между Англия и Турция от 29 юли 1913 г. по въпроса за корабоплаването по Шат-ел-Араб и обещава да не прави никакви възражения против правилата за това корабоплаване.)

б) (Английското правителство обещава да не прави никакви възражения против участието на немски акционери в $^2/_5$ от акциите на османското дружество за речно корабоплаване, принадлежащи на турската страна, и против пропорционалното им участие в управлението на казаното дружество.)

в) (Констатира се, че изложеното по-горе не засяга правата, изброени в чл. 9 на договора за багдадската железопътна линия от 5 март 1903 г.; двете правителства признават, че тия права ще се прекратят в момента, когато багдадската железопътна линия бъде прокарана до Басра.)

Чл. 5. (Двете правителства обещават да поддържат основаното в 1913 г. османско дружество за речно корабоплаване, доколкото това дружество по отношение на стокооборота и тарифите ще спазва редица положения, споменати по-горе в параграф 5 на приложението към чл. 2.)

Чл. 6. (Двете правителства взаимно си обещават да влияят на турското правителство да се поддържа корабоплаването по Шат-ел-Араб така, че морските съдове да имат всякога достъп до пристанището на Басра и това корабоплаване да бъде свободно за всички нации без ограничение. По-нататък се установява, че таксите трябва да се събират не за корабоплаването въобще, а само да се покрият разходите на речната комисия, която действува по силата на следващия член 7 ... Таксите не бива да надвишават 1 франк за 1 тон-регистър за преминаване в двете посоки на съдове и товари от всяка националност.)

Чл. 7. а) След като (германското) правителство се запозна със съдържанието на англо-турската конвенция от 29 юли 1913 г., по си-

лата на която за корабите на всички нации се осигурява свобода на плаване по Шат-ел-Араб при напълно еднакви условия и се учредява комисия за подобрение и поддържане в изправност на фарватера . . . и понеже (германското) правителство се убеди, че условията на тази конвенция без съмнение са благоприятни за интересите на международната търговия, то (германското) правителство ще се съобразява с тази конвенция, докато нейните условия не бъдат съществено изменени и докато задълженията, които тя възлага на комисията, бъдат изпълнявани по задоволителен начин . . .

б) (Британското) правителство, доколкото зависи от него, се съгласява:

1. Германският консул в Басра да получи пълномощия да се свързва непосредствено с комисията по въпросите, влизащи в нейната компетенция;

2. Когато комисията не приеме справедливи искания относно движението по реката и не направи нищо в отговор на искането на германския консул, спорният въпрос да се предаде на безпристрастен експерт, избран съвместно от германския консул и двама членове от комисията. Ако не бъде постигнато едногласие, ще бъде помолена нейно величество кралицата на Холандия да назначи компетентен арбитър.

(Британското) правителство ще окаже добри услуги пред (турското) правителство да се осигури изпълнение на предложенията на компетентния арбитър.

. . . . . .

Чл. 9. Разногласията, които могат да се породят от това съглашение . . . ще се разрешават от арбитражен съд.

. . . . . .

Нота на Лихновски до сър Едуард Грей по въпроса за напоителни работи

Имам чест да осведомя Ваше превъзходителство, че (германското) правителство ще окаже добри услуги пред (турското) правителство дабъде запазен принципът на свободна конкуренция за контракти и концесии за напоителни работи, които се предвиждат в Азиатска Турция.

(Германското) правителство не ще възразява против английско участие с малцинство в контрактите и концесиите, които ще бъдат дадени на германски граждани . . .

Накрай (германското) правителство не ще възразява против окончателно предоставяне на английски поданици онези напоителни работи в Месопотамия, за които са направени предложения до 12 април 1912 г. само от английски фирми; също така (германското) правителство не ще подкрепя усилия на германски поданици да конкурират в тия напоителни работи . . .

Ключников и Сабанин, I, стр. 381

№ 158

Триполитанският въпрос
Италиански ултиматум до Турция от 28 септември 1911 г.

Италианското правителство никога не е преставало през дълъг период от време да изтъква пред Високата Порта абсолютната необходимост да се сложи край на положението на безредие и изоставеност, в което Триполитания и Киренайка са оставени от Турция, както и обстоятелството, че тези области трябва да получат възможност да използуват напредъка, осъществен от други части на Северна Африка.

Що се отнася до Италия, тези преобразования, които се налагат от общите изисквания на цивилизацията, са от първостепенен жизнен интерес с оглед на малкото разстояние, което отделя тези области от италианските брегове.

Въпреки поведението на италианското правителство, което винаги лоялно е давало своята подкрепа на имперското правителство по различни актуални политически въпроси, въпреки умереността и търпението, които италианското правителство е проявявало досега, неговите възгледи по отношение на Триполитания не само не бяха признати от императорското правителство, но нещо повече — всяко начинание от страна на италианците в горепоменатите области е срещало постоянно най-упорито и най-неоправдано системно противопоставяне...

Императорското правителство, което е засвидетелствувало досега враждебност към всяка законна италианска дейност в Триполитания и Киренайка, предложи неотдавна на кралското правителство да се постигне споразумение, като обяви, че е готово да даде някаква стопанска концесия в съгласие със съществуващите договори, както и с достойнството и върховните интереси на Турция. Но италианското правителство не е в състояние да започне сега подобни преговори.

От друга страна, сведенията, които кралското правителство получава от своите консулски агенти в Триполитания и Киренайка, представят положението като извънредно опасно поради възбудата, която царува там срещу италианските поданици и която е предизвикана по най-очевиден начин от офицери и от други органи на властта. Тази възбуда съставлява непосредствена опасност не само за италианските поданици, но също и за чужденците от всякаква народност, които, справедливо развълнувани и неспокойни за своята сигурност, са започнали да се товарят на параходи, напускайки незабавно Триполитания. Пристигането на отомански военни части в Триполи, по повод изпращането на които кралското правителство не пропусна да отбележи предварително на отоманското правителство сериозните последици, още повече утежни положението и наложи на кралското правителство строгото и абсолютно задължение да вземе мерки срещу опасностите, които ще произлязат.

Прочее, виждайки се застaвено да се погрижи за запазване на своето достойнство и интереси, италианското правителство реши да пристъпи към военна окупация на Триполитания и Киренайка. Това ре-

шение е единственото, на което Италия може да се спре, и кралското правителство очаква, че императорското правителство ще благоволи да даде заповеди да не се оказва никаква съпротива от страна на отоманските представители и мерките, които ще последват по необходимост, да се извършат без затруднения. От двете правителства ще бъдат взети по-нататъшни решения, за да се уреди окончателно положението, което ще се създаде.

Кралското посолство в Цариград получи заповед да иска по този повод решителен отговор от страна на отоманското правителство в срок от 24 часа от представяне на настоящия документ на Високата Порта. Ако не получи такъв, италианското правителство ще се намери пред необходимостта да пристъпи към незабавното изпълнение на мерките, определени за осигуряване на окупацията.

Karl Strupp, t. II, p. 178.

№ 159
Итало-турски мирен договор, сключен в Лозана на 15 октомври 1912 г.

(В преамбюла на договора се казва, че двете страни в желанието си да прекратят положението на война помежду си и предвид трудността да сторят това, произтичаща от невъзможността на Италия да наруши закона от 25 февруари 1912 г., с който е прокламирала своя суверенитет върху Триполитания и Киренайка, и на Турция да признае формално тоя суверенитет, са уговорили секретен modus procedendi, изразен в следващите членове:

I. Императорското правителство (турското — б. съст.) се задължава в 3-дневен срок да бъде издаден императорски ферман до населението на Триполитания и Киренайка в смисъла на приложения текст (анекс № 1).

II. Султанският представител и религиозните шефове трябва да бъдат предварително одобрени от кралското правителство.

Заплатите на казания представител и на наибите да бъдат определени по съгласие на двете правителства и изплащани от местни приходи; тия на кадиите ще бъдат изплащани от императорското правителство...

III. Кралското правителство се задължава в 3-дневен срок от публикуване на императорския ферман, указан в чл. I, да бъде издаден кралски декрет в смисъла на приложения текст (анекс № 2).

IV. Императорското правителство се задължава в 3-дневен срок от публикуване на имп. ферман, поменат в чл. I, да бъде издадено императорско ираде в смисъла на приложения текст (анекс № 3).

V. Незабавно след публикуване на трите казани едностранни акта пълномощниците на високите договарящи страни ще подпишат публичен договор в смисъл на приложения текст (анекс № 4).

VI... императорското правителство се задължава да не изпраща и да не позволява изпращането на оръжие, муниции, войници и офицери от Турция в Триполитания и Киренайка.

VII. Разноските, направени от двете правителства за издръжка на военнопленниците и заложниците, ще се считат компенсирани.

VIII. Двете високи договарящи страни се задължават да държат в тайна настоящия договор.

Обаче двете правителства си запазват възможност да обявят това съглашение в момента, когато представят публичния договор (анекс № 4) в съответните парламенти.

. . . . . .

Анекс № 1
До жителите на Триполитания и Киренайка

Моето правителство, намиращо се в невъзможност да ви даде ефикасна помощ, която ви е необходима, за да защищавате страната си, загрижено от друга страна за вашето щастие сега и в бъдеще и желаейки да избегне продължаването на една война, нещастна за вас и семействата ви и опасна за нашата империя; за да се възстанови във вашата земя мир и напредък ... дарявам ви пълна автономия. Вашата страна ще се управлява по нови закони и специални наредби, за изготвянето на които вие ще допринесете със своите съвети, за да отговарят на вашите нужди и обичаи.

Назначавам за мой представител при вас верния ми служител Шемледин бей с титла Наиб ул Султан, на когото възлагаме защитата на отоманските интереси във вашата страна...

Анекс № 2

Съгласно закона от 25 февруари 1912 г., с който Триполитания и Киренайка са поставени под пълния суверенитет на кралство Италия ... по предложение на Министерския съвет постановихме и постановяваме:

Чл. 1. Дава се пълна амнистия на жителите на Триполитания и Киренайка, които са взели участие във военните действия...

Чл. 2. Жителите на Триполитания и Киренайка ще продължават да се ползуват с най-голяма свобода в изповядването на своята мюсюлманска религия. Името на н. имп. в. султана ще продължава да се произнася в молитвите на мюсюлманите и неговият представител се признава като назначен от него...

. . . . . .

Чл. 3. Казаният представител се признава, за да защищава интересите на отоманската империя и отоманските поданици...

Чл. 4. Една комисия, назначена с кралски декрет, в която ще участвуват и местни първенци, ще предложи граждански и административни правила за двете провинции, като изхожда от принципите на свободата и от уважение към местните обичаи.

Анекс № 3

Ще се извършат административни и съдебни реформи с цел да се осигурят на жителите на Егейските острови, отомански поданици, еднакво правосъдие, сигурност и благосъстояние без разлика на вероизповедание.

За чиновници и съдии ще бъдат назначавани лица, познаващи местния език и имащи нужната компетентност.

Дава се пълна амнистия на жителите, които са взели участие във военните действия...

Анекс № 4

. . . . . .

Чл. 1. Двете правителства се задължават веднага след подписване на настоящия договор да дадат необходимите нареждания за незабавно и едновременно прекратяване на военните действия...

Чл. 2. Двете правителства... се задължават да отзоват своите офицери и войници, както и граждански чиновници, респ. отоманското правителство от Триполитания и Киренайка, италианското правителство от окупираните егейски острови.

Фактическото опразване на казаните острови от италианските офицери, войници и граждански чиновници ще стане веднага, след като Триполитания и Киренайка бъдат опразнени от отоманските офицери, войници и граждански чиновници.

Чл. 3. Военнопленниците и заложниците ще бъдат разменени във възможно най-къс срок.

Чл. 4. (Поема се взаимно задължение за даване амнистия.)

Чл. 5. (Уговаря се възстановяване на договори, съглашения и всякакви задължения между двете страни отпреди войната.)

Чл. 6. Италия се задължава да сключи с Турция — в същото вре́ме, когато възобнови своите търговски договори с другите страни — търговски договор въз основа на европейското публично право, т. е. съгласява се да представи на Турция пълна икономическа независимост и право да действува в търговската и митническата област, както всички други европейски държави, без да е свързана с капитулациите... Поменатият търговски договор ще влезе в сила, когато влязат в сила търговските договори, сключени от Високата Порта на същата основа с други държави.

. . . . . .

Чл. 7. Италианското правителство се задължава да закрие действуващите в Отоманската империя италиански пощенски бюра, когато и другите държави, които имат пощенски бюра в Турция, ги закрият.

Чл. 8. Тъй като Високата Порта възнамерява да започне... с участие на заинтересуваните велики държави преговори с цел да се прекрати капитулационният режим в Турция, като се замени с режим на международното право, Италия... изказва готовност да ѝ окаже за тази цел пълна и искрена подкрепа.

. . . . . .

Чл. 10. (Италианското правителство се задължава да внася ежегодно в касата на отоманския държавен дълг сумасъответствуваща на средната от сумите, отделяни от приходите на двете провинции за службата на държавния дълг през последните три години до войната.)

Karl Strupp. t II, p. 190 и сл.

№ 160

Руско-италианско споразумение по въпросите за Близкия изток, сключено в Ракониджи на 11 24 октомври 1909 г.

1) ... Русия и Италия трябва преди всичко да се стремят за запазване на статуквото на Балканския полуостров;

2) ... В случай на събития, които могат да станат на Балканите, те трябва да настояват за прилагане на националния принцип чрез развиване на балканските държави, като се изключва възможността за всякакво чуждо господство;

3) ... Те трябва съвместно да се противопоставят на всякакви действия, противни на горепосочените цели. Под „съвместни действия", трябва да се разбират дипломатически постъпки; всяко действие от друг характер, естествено, трябва да бъде отложено за по-късно съглашение;

4) ... Ако Русия и Италия поискат да сключат с трета държава нови съглашения относно Европейския изток извън съществуващите понастоящем, всяка от тях не ще го стори без участието на другата;

5) ... Италия и Русия се задължават да се отнасят благосклонно: първата — към руските интереси по въпроса за Проливите, втората — към интересите на Италия в Триполитания и Киренайка.

Смята се за установено, че настоящата размяна на писма ще остане тайна и не може да бъде доведена до знанието на трета държава освен по взаимно съгласие ...

Ключников и Сабанин, I, стр. 343.

№ 161

Руско-германско съглашение по персийския въпрос, сключено в Сан-Петербург на 6/19 август 1911 г.

(В преамбюла на съглашението се посочва, че страните изхождат от принципа на „равенство" в търговията на всички страни в Персия, като признават, че Русия има „специални интереси" там, а Германия — само търговски.)

Чл. 1. Германското имп. правителство заявява, че няма намерение да се домогва до железопътни, шосейни, водни или телеграфни концесии или да поддържа претенциите за такива на германски или чужди

поданици в района на север от линията, която минава от Касръ-Ширин през Исфахан, Иезд и Хак и достига до афганистанската граница на ширината на Гязик.

Чл. 2. От своя страна руското правителство, възнамерявайки да получи от персийското правителство концесия за построяване железопътна мрежа в Северна Персия, се задължава между другото да поиска концесия за строеж на път от Техеран до Ханекен с цел тая мрежа да се свърже на турско-персийската граница с линията Садидже—Ханекен, щом този клон от железопътната линия Коня—Багдад бъде готов. Щом тази концесия бъде получена, работата по строежа на поменатата линия трябва да започне не по-късно от две години след завършване на клона Садидже—Ханекен и да бъде завършена за 4 години. Руското правителство си запазва правото да установи своевременно окончателно направлението на линията, като се съобрази с пожеланията на германското правителство по този въпрос . . .

Чл. 3. Като признава важното общо значение на строежа на Багдадската железопътна линия за международната търговия, руското правителство се задължава да не предприема мерки за възпрепятствуване на строеж или за попречване на чуждестранни капитали да вземат участие в това предприятие при условие, разбира се, че това не ще причини за Русия парични или икономически жертви.

Чл. 4. Руското правителство си запазва право да възложи изпълнението на проекта за железопътната линия, която ще свърже неговата мрежа в Персия с линията Садидже—Ханекен, на чужда финансова група по свой избор вместо да извършва само строежа.

Чл. 5. Независимо от това, как ще бъде извършен строежът на поменатата железопътна линия, руското правителство си запазва право на участие в работата в такава степен, каквато пожелае, а също да откупи означената железопътна линия след изплащане според размера на действителните разходи, понесени от строителя. Високите договарящи страни се задължават взаимно освен това да си отдадат една на друга участие във всички тарифни и други привилегии, които едната от тях би могла да получи по тази линия.

. . . . . .

Козьменко, стр. 405; Ключников и Сабанин, I, стр. 348.

ПОДГОТОВКА НА ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

След Френско-пруската война, която донесе на Германия национално и държавно обединение, териториално разширение с присъединяване на Елзас и Лотарингия, богати с железни руди, и тлъста контрибуция от Франция, създадоха се условия за по-бързо развитие на капитализма в Германия. Това развитие неизбежно постави въпроса за нуждата от източници на суровини и пазари за германската промишленост, за придобиване на колонии.

Германия встъпи в пътя на колониализма едва в средата на 80-те години. По онова време светът беше вече почти разделен между развитите капиталистически държави. За да придобие колониални владения, Германия трябваше да ги отнеме от ония, които ги притежаваха — преди всичко от Англия и Франция. В пътя на тази експанзивна политика Германия потърси съдействието на държави, които също бяха заинтересувани от една ревизия на статуквото.

Без съмнение тази политика на Германия и на държавите, тръгнали с нея, водеше към активно противодействие от страна на държавите, които виждаха заплашени своите колониални владения и се стремяха да запазят статуквото. Тия държави също потърсиха пътя на съглашението за общо действие.

Така неравномерното икономическо и политическо развитие на държавите в края на миналото столетие водеше неизбежно към оформяне на враждебни групировки на държави и борба между тях. Основното противоречие в международните отношения в подобна обстановка стана противоречието между Германия, от една страна, и Англия и Франция, от друга.

В конкретната обстановка през 70-те години след поражението на Франция във войната от 1870—1871 г. най-изострено бе френско-германското противоречие. Затова около него започна кристализиране на държавните групировки, Правителството на Бисмарк се страхуваше особено много от създаване на един антигермански съюз на Франция с големи континентални държави — Австрия или Русия. В стремежа да предотврати тази опасност Бисмарк умело използува изострянето на австро-руските противоречия във връзка с „Източната криза“ (1875—1878 г.). Той привлече Австрия и сключи с нея таен договор за агресивен съюз против Русия. (Вж. Австро-германския съюз от 1879 г. Три години по-късно германското правителство използува итало-френските противоречия в Северна Африка, за да привлече на своя страна Италия против Франция. През 1882 г. бе подписан

договорът за Тройния съюз между Германия, Австрия и Италия. Създадена бе първата агресивна групировка в Европа.

До 1887 г. руското правителство не е знаело за съществуването на Австро-германския съюз. През следните години то също така не потърси съюзници. Освен опасността, която представляваше Австро-германският съюз, решаващи за неговата ориентация бяха изострените икономически противоречия между Русия и Германия, а също засилената борба между Русия и Австрия за господство на Балканите. След продължителни преговори бе постигнато съгласие за сключване на военен съюз с Франция, която след 1870 г. също така търсеше упорито съюзник срещу Германия. (Вж. Френско-руски съюз от 1891—1893 г.)

На първо време английското правителство не се безпокоеше от съществуването на Тройния съюз. През втората половина на XIX век Англия провеждаше политика на т. нар. „блестяща изолация". Същността на тази политика се състои в това, че облегната на своето икономическо и военно морско превъзходство, Англия се стремеше да използува противоречията между европейските държави, без да се свързва с някоя от тях.

До началото на XX век Англия дълго време лавира между двете европейски групировки. Но изправена пред голямото засилване на Германия, пред растящите ѝ колониални аспирации, пред бързото увеличение на военно-морските ѝ сили, Англия изостави политиката на блестяща изолация и потърси сближение с Франция и Русия. Предпоставка за това беше уреждането на спорните въпроси с тия държави. Такъв характер имат договорът между Англия и Франция от 1904 г., носещ названието „сърдечно съглашение" и договорът между Англия и Русия от 1907 г.

Това бяха договори за колониални споразумения. Като създаваше условия за общо действие с Франция и Русия, Англия до последния момент се пазеше да поеме конкретни политически и военни ангажименти за съюз и взаимна помощ. С подписването на тия договори завърши в главни линии оформянето на втората империалистическа групировка — Антантата или Тройното съглашение.

Итало-френските споразумения от 1900 и 1902 г., както и декларацията на италианското правителство от 1902 г. характеризират колебанията на италианската политика в навечерието на Първата световна война. С подписването на договора за Тройния съюз не бяха премахнати итало-австрийските противоречия в Адриатическо море. Тия противоречия останаха и съставляваха главна слабост на тоя съюз. Силно уязвима както от френската армия, така и от английския флот, заинтересувана повече от едно поражение на Австрия, отколкото от нейна победа в един голям конфликт, нямаща интерес да води борба против Русия, Италия пое тайно задължения, които явно противоречаха на задълженията ѝ от 1882 г. и по същество ги анулираха.

Двете противни държавни групировки в Европа бяха оформени с договори, в които на предно място се изтъкваше стремежът на уча-

ствуващите държави да поддържат европейския мир. Всъщност в основата на разделението стояха растящите противоречия в борбата за преразпределение на колониите и за господство в Европа и света. С фразите за мир се подготвяше бъдеща война, която по силата на съюзническите връзки неминуемо трябваше да вземе характер на общоевропейска и световна война.

Между събитията, които очертават пътя на Първата световна война, трябва да се отбележат: анексията на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария в 1908 г., засилване противоречията на Балканите и балканските войни от 1912—1913 г. В тая глава на сборника са дадени договорите и дипломатическите актове, в които са отразени тия събития.

№ 162

Австро-германски съюз

Виенски договор, 7 октомври 1879 г.

(В преамбюла на договора се заявява, че двете страни сключват „съюз за мир и взаимна защита". Сключването му се мотивира със задължение „да бдят за сигурността на своите империи и спокойствието на народите си". Заявява се, че с тоя съюз не само не се заплашва, но се заздравява европейският мир, основан на постановленията на Берлинския договор. Обещава се, че на съюза не ще се даде никога „агресивна тенденция".)

Чл. 1. Ако, противно на очакванията и на искреното желание на двете високи договарящи страни, една от двете империи бъде нападната от Русия, двете високи договарящи страни са длъжни да си окажат взаимно помощ с всички военни сили на своите империи и да не сключват мир освен заедно и при взаимно съгласие.

Чл. 2. Ако една от двете високи договарящи страни бъде нападната от трета държава, другата висока договаряща страна се задължава с настоящия акт не само да не подкрепя нападателя срещу своя висок съюзник, но най-малко да спазва благосклонен неутралитет по отношение на другата договаряща страна. Ако все пак в тоя случай нападащата сила бъде подкрепена от Русия било под формата на активно сътрудничество, било с военни мероприятия, които биха застрашили нападнатата страна, тогава задължението за взаимна подкрепа с всички военни сили, предвидено в чл. 1 на настоящия договор, ще влезе веднага в сила и военните действия на двете високи договарящи страни ще бъдат водени заедно до сключването на мира.

Чл. 3. Този договор в съгласие с неговия мирен характер и за да се избегне всяко невярно тълкуване, ще бъде държан в тайна от двете високи договарящи страни. Той не трябва да бъде съобщаван на трета

държава освен със знанието на двете страни и след специално споразумение между тях.

Предвид намеренията, изразени от император Александър на срещата в Александрово, двете договарящи страни хранят надеждата, че приготовленията на Русия в действителност не ще станат застрашителни за тях, поради което засега няма никакъв повод за съобщаване на договора.

Ако въпреки очакванията тази надежда не се оправдае, двете договарящи страни ще сметнат за задължение на лоялност да уведомят, поне поверително, император Александър, че всяко нападение, насочено против една от тях, те ще считат за насочено против двете.

. . . . . .

Pierre Albin, p. 58.

№ 163

Троен съюз
Първи съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия от 20 май 1882 г.

(В преамбюла се изтъква желанието на страните да увеличат гаранциите за общия мир, да укрепят монархическия принцип и да осигурят запазването на социалния и политическия ред в своите държави; твърди се, че с договора не се преследва друга цел освен да се запазят страните от „опасностите, които могат да застрашат сигурността на техните държави и спокойствието в Европа".)

. . . . . .

Чл. 1. Високите договарящи страни си обещават взаимно мир и приятелство и няма да влизат в никакъв съюз или задължение, насочено срещу една от техните държави.

Те се задължават да пристъпят към размяна на мнения по политическите и икономическите въпроси от общ характер, които биха възникнали, и си обещават освен това взаимна подкрепа в кръга на собствените си интереси.

Чл. 2. Ако Италия без пряко предизвикателство от нейна страна бъде нападната от Франция под какъвто и да е повод, другите две договарящи държави трябва да окажат на нападнатата страна помощ и подкрепа с всички сили.

Същото задължение ще има и Италия в случай на пряко непредизвикано нападение на Франция срещу Германия.

Чл. 3. Ако една или две от високите договарящи страни бъдат нападнати без пряко предизвикателство от тяхна страна и бъдат въвлечени във война с две или повече велики сили, неподписали настоящия договор, ще възникне casus foederis едновременно за всички високи договарящи страни.

Чл. 4. Ако една велика сила, неподписала настоящия договор, заплаши сигурността на една от високите договарящи страни и застрашената страна бъде принудена да воюва с нея, другите две страни се задължават да спазват по отношение на съюзницата си благосклонен неутралитет. В такъв случай всяка страна си запазва право, ако намери за уместно, да вземе участие във войната общо със съюзницата си.

Чл. 5. Ако мирът на една от високите договарящи страни бъде застрашен при обстоятелства, предвидени в предходните членове, високите договарящи страни ще уговарят, когато стане нужно, военните мерки, които следва да вземат за евентуално сътрудничество.

Те се задължават още отсега във всички случаи на общо участие във война да не сключват нито примирие, нито мир освен по общо съгласие.

Чл. 6. Високите договарящи страни взаимно си обещават да запазят в тайна съдържанието и съществуването на настоящия договор.

Чл. 7. Настоящият договор ще остане в сила в течение на пет години от деня на размяната на ратификациите ...

Karl Strupp, t. II, p. 273.

Втори съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия, сключен в Берлин на 20 февруари 1887 г.

. . . . . .

Чл. 1. Съюзният договор, сключен във Виена на 20 май 1882 г. между държавите, подписали настоящия допълнителен договор, се потвърждава и запазва в пълна сила до 30 май 1892 г....

. . . . . .

Отделен договор между Австро-Унгария и Италия, сключен в Берлин на 20 февруари 1887 г.

Чл. 1. Високите договарящи страни, имайки единствено за цел запазване, доколкото е възможно, териториалното статукво на Изток, се задължават да използуват своето влияние, за да предотвратят всякакво териториално изменение, което може да увреди една или друга от държавите, подписали настоящия договор...

Ако обаче вследствие на събитията запазването на статуквото в балканските области или по турското крайбрежие и островите в Адриатика и в Егейско море се окаже невъзможно и ако вследствие намеса на трета държава или по друг начин Австро-Унгария или Италия бъдат принудени да заменят това статукво с временна или постоянна окупация от тяхна страна, тази окупация ще се извърши само след предварително споразумение между двете посочени държави, основано на принципа на взаимна компенсация за всяка териториална или друга придобивка, постигната от казаните държави извън сегашното статукво, и задоволяващо интересите и добре обоснованите претенции на двете договарящи страни.

Чл. 2. (текст за запазване договора в тайна)...

Отделен договор между Германия и Италия, сключен на 20 февруари 1887 г. в Берлин

. . . . . .

Чл. 1. (Текстът е еднакъв с първия абзац в чл. 1 на отделния австро-италиански договор.)

Чл. 2. Постановленията на чл. 1 не засягат египетския въпрос, относно който високите договарящи страни запазват всяка свобода на действие в съгласие с принципите, върху които почиват този договор и договорът от 20 май 1882 г.

Чл. 3. Ако Франция направи опит да разшири своя окупация или свой протекторат, или свой суверенитет, в каквато и да било форма, върху североафрикански територии, било в Триполийския вилает или Мароканската империя, и ако в резултат на това Италия сметне за необходимо, за да осигури своето положение в Средиземно море, да навлезе само в поменатите североафрикански територии или да прибегне към крайни мерки на френска територия в Европа, състоянието на война, което би възникнало по такъв начин между Италия и Франция, би представлявало ipso facto по искане на Италия като общо за двата съюзника задължение casus foederis с всички последици, предвидени в членове 2 и 5 на поменатия договор от 20 май 1882 г., като да е предвиден там точно такъв случай.

Чл. 4. Ако ходът на всяка война, предприета съвместно срещу Франция, подбуди Италия да се стреми да получи от Франция териториални гаранции за осигуряване границите на кралството и неговото положение по море, а също за заздравяване на мира, Германия няма да постави никакви пречки за това и в случай на нужда и според обстоятелствата ще положи усилия за осигуряване начина за постигане на подобна цел . . .

. . . . . .

Ключников и Сабанин, I, стр. 254.

Трети съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия, сключен в Берлин на 6 май 1891 г.

Чл. чл. 1—5. (Повтарят се текстовете на същите членове в съюзния договор от 20 май 1882 г.)

Чл. 6. Германия и Италия, имайки единствено за цел да запазят, колкото е възможно, териториалното статукво на Изток, се задължават да използуват своето влияние, за да предотвратят всякакво териториално изменение, което може да увреди една или друга от държавите, подписали настоящия договор.

Чл. 7. Австро-Унгария и Италия, единствена цел на които е запазване, доколкото е възможно, териториалното статукво на Изток, се задължават да използуват всичкото си влияние да предотвратят, всякакво териториално изменение, което би увредило една или друга от държавите, подписали настоящия договор . . .

Ако обаче вследствие на събитията запазването на статуквото в балканските области или на отоманските брегове и острови в Адриа-

тическо море и в Егейско море стане невъзможно и ако вследствие на намеса на някоя трета държава или по друг начин Австро-Унгария и Италия бъдат принудени да заменят това статукво с временна или постоянна окупация, тази окупация ще бъде извършена само след предварително съглашение между двете казани държави, основано на принципа на взаимната компенсация за всяка териториална или друга придобивка, която всяка от тях постигне свръх днешното статукво, и удовлетворяващо основателните интереси и претенции на двете страни.

Чл. 8. Постановленията на чл. чл. 6 и 7 не засягат египетския въпрос, по който високите договарящи страни запазват свободата си на действие в съгласие с принципите, върху които почива този договор.

Чл. 9. Германия и Италия се задължават да положат усилия за запазване териториалното статукво в североафриканските области на Средиземно море, а именно в Киренайка, Триполитания и Тунис...

Ако за нещастие след зряло разглеждане на положението Германия и Италия намерят заедно, че запазването на статуквото е невъзможно, Германия се задължава след сключване на предварително формално съглашение да подкрепи Италия във всяко действие, което Италия би предприела под формата на окупация или на друга гаранция в същите области в интерес на равновесието и на законно компенсиране.

От само себе си се разбира, че в такъв случай двете държави ще се постараят също да се споразумеят с Англия.

Чл. 10. Ако Франция се опита да разшири в каквато и да е форма своя окупация или свой протекторат, или суверенитет на североафриканска територия, било в Триполийския вилает или Мароканската империя, и ако в резултат на това Италия сметне за необходимо, за да осигури своето положение в Средиземно море, да предприеме сама действия в поменатите североафрикански територии или прибегне към крайни мерки на френска територия в Европа, състоянието на война, което би възникнало по такъв начин между Италия и Франция, би било ipso facto по искане на Италия като общо задължение за съюзниците casus foederis с всички последици, предвидени в чл. 2 и 5 на договора от 20 май 1882 г., като да е предвиден там тъкмо такъв случай.

Чл. 11. Ако ходът на всяка война, предприета съвместно против Франция, накара Италия да потърси териториални гаранции по отношение на Франция за осигуряване границите на кралството и неговото положение по море, а също за укрепване на мира, Германия не ще причини никакви пречки за това и при нужда и според обстоятелствата ще положи усилия да се осигурят начини за постигане подобна цел...

Чл. 12. (Страните обещават взаимно да пазят договора в тайна.)

Чл. 13. Подписалите договора държави си запазват правото допълнително да внесат в договора под формата на протокол и с общо съгласие изменения, чиято уместност ще бъде доказана от обстоятелствата.

Чл. 14. Настоящият договор остава в сила 6 години след размяната на ратификациите... Но ако договорът не бъде денонсиран една

година преди изтичане на срока от една или друга договаряща страна, той ще остане в сила за същия срок през следващите 6 години.

Чл. 10. (Текст за ратификацията на договора.)

Ключников и Сабанин, I, стр. 267.

Четвърти съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия, сключен в Берлин на 28 юни 1902 г.

(Договорът между трите държави, сключен на 20 май 1882 г., бива продължен трети път със съглашение от 28 юни 1902 г. без изменение в текстовете. По същото време с отделно съглашение Австро-Унгария признава свобода на деиствие на Италия по отношение претенциите ѝ за Триполитания и Киренайка. Това съглашение е потвърдено с писмена декларация на австро-унгарското правителство.)

Тайна австро-унгарска декларация, връчена на италианското правителство от австро-унгарския посланик в Рим на 30 юни 1902 г.

... Упълномощен съм да съобщя... че австро-унгарското правителство в стремежа си... за запазване на териториалното статукво на Изток, нямайки особени, подлежащи на осигуряване интереси в Триполитания и Киренайка, реши да не предприема нищо, което би могло да попречи на действията на Италия, в случай че вследствие случайни обстоятелства съществуващият в тези области ред претърпи някакво изменение и кралското правителство[1] бъде принудено да прибегне към мероприятия, продиктувани от собствените му интереси.

Настоящата декларация ще остане в тайна и може да бъде използувана открито само с предварително съгласие на двете правителства.[2]

Ключников и Сабанин, I, стр. 304.

Пети съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия сключен на 5 декември 1912 г.

С договор, подписан във Виена на 5 декември 1912 г., трите държави от Тройния съюз — Германия, Австро-Унгария и Италия, — се съгласяват да продължат четвърти път договора си от 1882 г. В текстовете не са направени никакви изменения.

Към договора са приложени два протокола за допълнителни съглашения. В първия протокол е уговорено следното:

1. ... Високите договарящи страни си обещават в стопанско отношение (финанси, мита, жп. съобщения) освен режим на наи-облагоприятствувана страна още в ички улеснения и специални преимущества, които са съвместими с нуждите на всяка от тях и с ангажиментите им към трети държави.

2. Тъй като Англия се е присъединила по принцип към постановленията на договора от осно Изтока и специално за териториите на Отоманската империя, високите договарящи страни ще положат уси-

[1] Италианското.

[2] Италианското прави е с во отговаря същия ден, че е приело декларацията за сведение.

ия в подходящ момент и доколкото обстоятелствата позволят, да се постигне такова присъединяване и относно североафриканските територии от централната и западната част на Средиземно море, вкл. Мароко. Това присъединяване може да се постигне чрез приемане от страна на Англия програмата, определена с членове IX и X на настоящия договор.

Във II-я протокол се казва:

1. Счита се за уговорено, че териториалното статукво в североафриканските области на Средиземноморието, поменато в чл. IX на договора от 28 юни 1902 г., включва суверенитета на Италия върху Триполитания и Киренайка.

2. Счита се също, че член X на същия договор има за основа съществуващото териториално статукво в североафриканските области в момента на подписване на договора.

3. Счита се, че специалните съглашения относно Албания и Новопазарски санджак, уговорени между Австро-Унгария и Италия на 20 декември 1900 (9 февруари 1901) и на 20 ноември (15 декември) 1909 г., не са изменени с подновяването на съюзния договор между Австро-Унгария, Германия и Италия.

Karl Strupp, t. II, p. 276.

№ 164

Френско-руски съюз (1891—1893 г.)

. . . . . .

Писмо на министъра на външните работи на Русия Гирс до руския посланик в Париж Моренхайм
С. Петербург, 9/21 август 1891 г.

Г. Посланик,

Положението, създадено в Европа вследствие откритото възобновяване на Тройния съюз и вероятното присъединяване на Великобритания към политическите цели, преследвани от този съюз, предизвика... размяна на мнения между френския посланик и мен, за да се установи позицията, която при сегашните условия, в случай на възникване на известни обстоятелства, би била най-целесъобразна за нашите правителства, които, стоящи вън от всякакъв съюз, не по-малко искрено желаят да създадат най-действителни гаранции за запазване на мира. По такъв начин ние дойдохме до формулиране на изложените по-долу две точки:

1) За определяне и утвърждаване на сърдечното съгласие, което ги обединява, желаейки да съдействуват общо за поддържане на мира, който е предмет на най-искрените им желания, двете правителства заявяват, че ще се съвещават помежду си по всеки въпрос, който може да заплаши общия мир.

2) В случай че мирът се окаже действително в опасност, и особено в случай че една от двете страни се окаже под заплаха от на-

падение, двете страни се споразумяват да се договарят за мерките, незабавното и едновременното изпълнение на които ще се окаже твърде нужно за двете правителства, в случай че настъпят посочените събития.

Като докладвах на господаря за тези преговори, а също текста на приетите окончателно формулировки, имам чест сега да Ви съобщя, че негово величество благоволи напълно да одобри посочените принципи на съглашението и се съгласи за приемането им от двете правителства.

Като Ви съобщавам за тази височайша воля, моля да доведете това до знанието на френското правителство и да ме уведомите за онези решения, на които от своя страна то ще се спре.

Писмо на френския министър на външните работи Рибо до посланика на Русия в Париж Моренхайм
Парнж, 15/27 август 1891 г.

... Правителството (на Републиката) може да оцени положението, създадено в Европа вследствие на онези обстоятелства, при които стана възстановяването на Тройния съюз, също така, както императорското правителство, и счита заедно с него, че е настъпил момент да се определи позиция, която при сегашната обстановка и при настъпването на известни събития е най-целесъобразна за двете правителства, еднакво стремещи се да осигурят гаранции за запазване на мира, и която се състои в поддържане на равновесието на силите в Европа. Поради това аз съм щастлив да съобщя на Ваше превъзходителство, че правителството на Републиката напълно се присъединява към двете точки, които са предмет на съобщението на г. Гирс и които са формулирани по следния начин:

1) За определяне и потвърждаване на сърдечното съгласие, което ги обединява, и желаейки да съдействуват общо за поддържане на мира, който е предмет на най-искрените им желания, двете правителства заявяват, че ще се съвещават помежду си по всеки въпрос, който може да заплаши общия мир.

2) В случай, че мирът се окаже действително в опасност, и особено в случай, че една от двете страни се окаже под заплаха от нападение, двете страни се споразумяват да се договарят за мерките, незабавното и едновременно изпълнение на които ще се окаже необходимо за двете правителства, в случай че настъпят посочените събития...

...Императорското правителство, както и ние, несъмнено си дава сметка колко важно е да се възложи на специални делегати, които би трябвало да бъдат назначени в най-близък срок, да проучат практически мерките, които трябва да бъдат противопоставени на събитията, предвидени във втората точка на съглашението...

Проект за военна конвенция
от 5/17 август 1892 г.

. . . . . .

1. Ако Франция бъде нападната от Германия или от Италия, подкрепена от Германия, Русия ще употреби всички войски, с каквито може да разполага, за нападение срещу Германия.

Ако Русия бъде нападната от Германия или от Австрия, подкрепена от Германия, Франция ще употреби всички войски, с каквито може да разполага, за нападение срещу Германия. (Първоначалният френски проект: „Ако Франция или Русия бъдат нападнати от страна на Тройния съюз или само от Германия...")

2. В случай на мобилизация на войските на Тройния съюз или на една от влизащите в него държави Франция и Русия незабавно, след получаване на съобщение за това, без да чакат никакво предварително съглашение, ще мобилизират незабавно и едновременно всички свои сили и ще ги придвижат колкото е възможно по-близко до своите граници.

(Първоначалният френски проект: „В случаи на мобилизация на силите на Тройния съюз или само на Германия...")

3. Действуващите армии, които трябва да бъдат употребени срещу Германия от страна на Франция, ще бъдат 1 300 000 души, от страна на Русия — от 700 000 до 800 000 души. Тези войски ще влязат в действие изцяло и с цялата възможна бързина така, че Германия да бъде принудена да се сражава едновременно и на изток и на запад.

4. Генералните щабове на двете страни през цялото време ще поддържат връзка един с друг, за да подготвят и облекчат прилагането на предвидените по-горе мерки.

Те ще си съобщават един на друг в мирно време всички данни относно армиите на Тройния съюз, които им са известни или ще им станат известни. Пътищата и начините за връзка през време на войната ще бъдат изучени и предвидени предварително.

5. Нито Франция, нито Русия ще сключват сепаративен мир.

6. Настоящата конвенция ще има сила в продължение на същия срок, за който е и Тройният съюз.

7. Всички изброени по-горе точки ще се пазят в най-строга тайна.

Писмо на министъра на външните работи на Русия Гирс до посланика на Франция в С. Петербург Монтебело
С. Петербург, 15/27 декември 1893 г.
Твърде тайно

Изучавайки по височайша заповед проекта за военна конвенция, изработен от руския и френския генерален щаб през август 1892 г., и като представих моите съображения на императора, считам за свой дълг да съобщя на Ваше превъзходителство, че текстът на това съглашение в този вид, както беше одобрен по принцип от негово величество и подписан от ген. ад. Обручев и дивизионния генерал Буадьофр, може още отсега да се счита за окончателно приет в тази му форма. По такъв начин двата генерални щаба ще имат възможност периодически да се договарят и взаимно да си разменят полезни сведения.

Писмо на посланика на Франция в Петербург Монтебело до министъра на външните работи на Русия Гирс, С. Петербург, 23 декември 1893 г. (4 януари 1894 г.)

... упълномощен съм да заявя на Ваше превъзходителство с молба да доведе до знанието на н. в. императора, че президентът на Републиката и френското правителство също смятат гореспоменатата военна конвенция, текстът на която е одобрен от едната и от другата страна, като подлежаща на изпълнение. По силата на това съглашение двата генерални щаба сега ще имат възможност да се договарят периодически и взаимно да си разменят полезни сведения.

Козьменко, стр. 277.

Писмо на министъра на външните работи на Русия Муравьов до министъра на външните работи на Франция Делкасе С. Петербург, 28 юли (9 август) 1899 г

... Императорът благоволи да ме упълномощи да Ви направя, г. министре, предложение за размяна на писма, които трябва да установят, че

руското императорско правителство и правителството на Френската република, непрестанно загрижени за поддържане на общия мир и равновесие на европейските сили, потвърждават дипломатическото съглашение, оформено с писмото на г. Гирс от 9 21 август 1891 г. и с писмото на барон Моренхайм от 15 27 август 1891 г. и с писмото-отговор на г. Рибо от същата дата 15/27 август 1891 г.

Те постановяват, че проектът за военна конвенция, който се яви като допълнение към дипломатическото съглашение и за който се споменава в писмото на г. Гирс от 15 27 декември 1893 г. и в писмото на граф Монтебело от 23 декември 1893 г. (4 януари 1894 г.), ще има сила толкова време, колкото и дипломатическото съглашение, сключено с цел да се осигурят общите и постоянни интереси на двете страни.

Най-строга тайна относно съдържанието и даже съществуването на споменатото съглашение трябва да бъде спазвана грижливо от двете страни.

*

С писмо от 28 юли (9 август) 1899 г. френският м-р на външните работи Делкасе потвърждава, че председателят на Републиката и френското правителство приемат напълно формулировката за постигнатото съглашение между двете страни, изразена в писмото на руския м-р на външните работи Муравьов. С размяната на тия писма съюзният договор се счита окончателно и формално сключен.

Козьменко, стр. 319.

№165

Френско-италианско съглашение от 1900 г.

I

Г. Барер, посланик на Френската република в Рим, до негово превъзходителство маркиз Висконти Веноста, министър на външните работи на Италия

Рим, 14 декември 1900 г.

Бях упълномощен от министъра на външните работи да доведа до знанието на Ваше превъзходителство, предвид на приятелските отношения, установени между Франция и Италия, и с мисълта, че това обяснение ще доведе до още по-голямото им подобряване, че конвенцията от 21 март 1899 г.,[1] като оставя Триполитанския вилает извън подялбата на сфери на влияние, санкционирано с нея, отбелязва за френската сфера на влияние по отношение на Киренайка и Триполитания една граница, която правителството на Републиката няма намерение да премине и че не влиза в неговите планове да пресича керванските съобщения между Триполи и областите, визирани в горепосочената конвенция.

Тези обяснения, които се условихме да държим в тайна, ще допринесат, не се съмнявам в това, за заякчаване в този случай, както и в други, приятелските отношения между нашите две страни.

Барер

II

Г. маркиз Висконти Веноста, министър на външните работи на Италия, до г. Барер, посланик на Френската република в Рим

Рим, 16 декември 1900 г.

Сегашното положение в Средиземноморието и въпросите, които биха могли да възникнат там, създадоха между нас повод за приятелска размяна на мнения, тъй като нашите две правителства са еднакво въодушевени от желанието да отстранят в това отношение всичко, което би могло да компрометира доброто взаимно съгласие сега и в бъдеще.

Що се отнася специално до Мароко, от нашите разговори се изясни, че действията на Франция имат за цел да упражнят и да запазят правата, които произтичат за нея от съседството на нейната територия с тази страна.

Така определени, аз признах, че подобни действия от наше гледище не са от естество да засегнат интересите на Италия като средиземноморска държава.

[1] Касае се за конвенцията между Англия и Франция за разграничаване на владенията на двете държави в басейна на р. Нигер. — Б. съст.

Беше също уговорено, че ако последва изменение в политическото или териториалното положение на Марско, Италия ще си запази по взаимност правото да развие евентуално своето влияние по отношение Киренайка и Триполитания.

Тези обяснения, които се условихме да пазим в тайна, ще допринесат ... за заякчаване на приятелските отношения между нашите две страни.

Висконти Веноста

Claude-Albert Colliard, Droit international et histoire diplomatique, v. 294.

V № 166

Френско-италианско съглашение от 1902 г.

I

От министъра на външните работи на Италия г. Принети до посланика на Френската република в Рим Барер

Рим, 1 ноември 1902 г.

В резултат на разговорите, които имахме по повод взаимното положение на Италия и Франция в Средиземноморския басейн и по-специално по повод съответните интереси на двете нации в Киренайска Триполитания и в Мароко, ние сметнахме за удобно да уточним задълженията, които произтичат от разменените по този повод писма от 14 и 16 декември 1900 г., така че всяка от двете държави да може свободно да разширява своята сфера на влияние в горепоменатите области, когато намери за удобно ...

Ние констатирахме, че при това тълкуване не остава да съществува понастоящем никакво различие между нашите правителства относно техните взаимни интереси в Средиземноморието

Във връзка с тези преговори и за да се отстрани окончателно всяко възможно недоразумение между нашите две страни и за да се уточнят техните общи отношения, аз не се колебая да направя ... от името на правителството на н. в. краля следните декларации:

Ако Франция стане обект на пряко или косвено нападение от страна на една или повече държави, Италия ще пази строг неутралитет.

Ще бъде същото и когато Франция вследствие на пряко предизвикателство бъде заставена да вземе инициативата за обявяване на война в защита на своята чест или сигурност. В такъв случай правителството на Републиката трябва да съобщи предварително своето намерение на кралското правителство, което по този начин ще може да установи, че се касае действително за случай на пряко предизвикателство.

Аз съм натоварен освен това да потвърдя, че за Италия не съществува и няма да бъде сключен от нея протокол или военно споразумение от международен договорен характер в разрез с настоящите декларации.

Имам да добавя, че ... понеже предшествуващите декларации са в съгласие с настоящите международни задължения на Италия, кралското правителство е на мнение, че те ще запазят пълна сила дотогава, докато то не уведоми правителството на Републиката, че тези задължения са изменени.

. . . . . .

Приети

От посланика на Френската република в Рим г. Барер до министъра на външните работи на Италия г. Принети

Рим, 1 ноември 1902 г.

(В ответното си писмо френският посланик потвърждава от името на своето правителство констатациите, направени в писмото на италианския министър, относно положението на двете страни в Средиземноморието и специално тая, че между тях няма противоречие в интересите им в тая област. Посланикът потвърждава приемането на декларациите, направени от името на Италия, и прави в същия смисъл декларации от името на Франция.)

. . . . . .

Ако Италия стане обект на пряко или косвено нападение от една или повече държави, Франция ще пази строг неутралитет.

Ще бъде същото и когато Италия вследствие пряко предизвикателство бъде заставена да вземе инициативата за обявяване на война в защита на своята чест или сигурност. В този случай кралското правителство трябва да съобщи предварително своето намерение на правителството на Републиката, което по този начин ще може да установи, че се отнася действително за случай на пряко предизвикателство.

Аз съм упълномощен също да заявя, че за Франция не съществува и няма да бъде сключен от нея протокол или военно споразумение от международен договорен характер в разрез с настоящите декларации.

(В отговора на френския посланик се потвърждава, че съглашението между двете страни ще се държи в тайна и ще бъде безсрочно.)

Cl. Alb. Colliard, p. 295 и сл.

№ 167

Тайна декларация на Италия от 4 юни 1902 г. пред Франция във връзка с подновяването на Тройния съюз

... Министърът на външните работи на Италия потвърждава, че в подновяването на Тройния съюз няма нищо, което пряко или косвено да е враждебно на Франция, никакво задължение, което би могло, в какъвто и да е случай, да ни застави да вземем участие в нападение срещу нея, с една дума, никакво постановление, което да заплашва сигурността и спокойствието на Франция ...

Това съобщение трябва да се пази в тайна.

К. Ишпов и Сиванин Л., сп. г. 303

№ 168

Френско-британско съглашение от 8 април 1904 г. (Сърдечно съглашение)

I

Декларация относно Египет и Мароко

Чл. 1. Правителството на негово британско величество заявява, че няма намерение да променя политическото положение на Египет.

От своя страна правителството на френската република заявява че няма да пречи на действията на Англия в тази страна с искане да се определи срок на британската окупация или по друг начин и че се присъединява към проекта за хедивски декрет, приложен към настоящото споразумение и съдържащ гаранции, признати за необходими за, запазване интересите на носителите на египетския дълг, при условие че след влизането му в сила няма да бъде въведено никакво изменение без съгласието на силите, подписали Лондонската конвенция от 1885 г.

Постигнато е съгласие общото ръководене на стариите в Египет да продължава да бъде, както в миналото, поверено на френски учен.

Френските училища в Египет ще продължават, както и в миналото, да се радват на същата свобода.

Чл. 2. Правителството на Френската република заявява, че няма намерение да променя политическото положение на Мароко.

От своя страна правителството на н. брит. в. признава, че като гранична държава на Мароко, Франция има право да следи за спокойствието в тази страна и да й оказва съдействие във всички административни, икономически, финансови и военни реформи, от които тя има нужда.

То заявява, че няма да пречи на действията на Франция в тази насока при уговорката, че тези действия не ще увредят правата, които

Великобритания пр Мароко въз основа на договори, конвенции и обичаи, включително правото на крайбрежно плаване между мароканските пристанища, което английските кораби имат от 1901 г.

Чл. 3. От своя страна правителството на н. брит. в. ще зачита правата, които Франция има в Египет съгласно договорите, конвенциите и обичаите, включително и правото на крайбрежно плаване между египетските пристанища, дадено на френски кораби.

Чл. 4. Двете правителства, еднакво привързани към принципа на свобода на търговията както в Египет, така и в Мароко, заявяват че няма да допуснат в тези страни никакво неравенство както в митническите такси или други налози, така и в транспортните тарифи по железниците.

Търговията на едната и другата страна с Мароко и Египет ще се ползува с еднакви права по отношение транзита през френските и английските владения в Африка ...

При все това правителството на Френската република в Мароко и правителството на н. брит. в. в Египет си запазват правото да следят концесиите за пътища, железопътни линии, пристанища и др. да бъдат давани при такива условия, че властта на държавата върху тези големи предприятия от общ интерес да се запази напълно.

Чл. 5. Правителството на н. брит. в. заявява, че ще употреби влияние френските чиновници, които са понастоящем на египетска служба, да не бъдат поставени в по-неизгодни условия от тези на британските чиновници, заети на мароканска служба.

Чл. 6. За да се осигури свободно преминаване през Суецкия канал, правителството на н. брит. в. заявява, че се присъединява към постановленията на договора от 29 октомври 1888 г.... понеже свободното преминаване през канала се осигурява по този начин, изпълнението на последното изречение в § 1 и това на § 2 от член 8 на този договор се отменява.

Чл. 7. За да се осигури свободно преминаване през Гибралтарския пролив двете правителства се съгласяват да не се издигат укрепления или стратегически съоръжения върху частта на мароканския бряг, включена между Мелила и височините, които господствуват над десния бряг на Себу. Във всеки случай това положение не се отнася за пунктовете по мароканския бряг на Средиземноморието, окупирани понастоящем от Испания.

Чл. 8. Двете правителства, ръководени от приятелски чувства към Испания, вземат под особено внимание интересите, които тя има поради географското си положение и териториалните си владения на мароканския бряг на Средиземноморието, относно които френското правителство ще се споразумее с испанското правителство.

. . . . . .

II

Тайна декларация

Чл. 1. В случай че едно от двете правителства бъде принудено по силата на обстоятелствата да промени политиката си спрямо Египет или Мароко, задълженията, които са поели едно към друго с членове 4, 6 и 7 на днешната декларация, ще останат без изменение.

Чл. 2. Правителството на н. брит. в. няма намерение да предложи, поне засега, на силите изменение на режима на капитулациите и на съдебното дело в Египет.

Ако то сметне за нужно да въведе в Египет реформи, за да приравни египетското законодателство с това в другите цивилизовани страни, правителството на Френската република не ще откаже да проучи тези предложения при условие, че правителството на н. брит. в. приеме да проучи предложенията, които правителството на Френската република може да направи за провеждане на реформи от същия род в Мароко.

Чл. 3. Двете правителства се съгласяват, че част от мароканската територия, съседна на Мелила, Цеута и други укрепени пунктове, когато султанът престане да упражнява върху тях власт, трябва да влязат в испанската сфера на влияние и управлението на брега от Мелила до височините на десния бряг на Себу ще бъде поверено изключително на Испания.

Испания ще трябва предварително да приеме формално разпорежданията в членове 4 и 7 на днешната декларация и да се задължи да ги изпълнява.

Тя ще се задължи освен това да не отчуждава изцяло или отчасти земите, поставени под нейна власт или в сферата на нейно влияние.

Чл. 4. Ако, като бъде поканена да приеме разпорежданията в предходния член, Испания сметне, че трябва да се въздържи, спогодбата между Франция и Великобритания, както следва от днешната декларация, ще остане приложима.

Чл. 5. Ако се постигне присъединяване на други сили към проекта на декрета, поменат в член 1 на днешната декларация, правителството на Френската република не ще се противопостави на изплащането по споразумение от 15 юни 1910 г. на дълговете: обезпечени, привилегировани и слети.

. . . . . .

III

Конвенция относно Нова земя (Ню-Фаундленд)

Чл. 1. Франция се отказва от привилегиите, установени в нейна полза с член 13 на Утрехтския договор[1] и потвърдени или изменени с последващи разпореждания.

[1] По чл. 13 на Утрехтския договор Франция, като отстъпи на Англия Нова земя, си запазва правото на риболов и сушене на риба на територията на острова; вж. документи №№ 2 и 3.

Чл. 2. Франция запазва за своите поданици на равни начала с британските поданици правото на риболов в териториалните води на тази част от крайбрежието на Нова земя, включена между нос Сен Жан и нос Ре ...; това право ще се упражнява през обичайния риболовен сезон, който завършва за всички на 20 октомври всяка година.

... Французите ще могат да влизат във всяко пристанище или залив по този бряг ... при еднакви условия с жителите на Нова земя, като се подчиняват на местните действуващи наредби; те ще могат също да ловят риба при устията на реките, без обаче да преминават правата линия между двете крайни точки на брега, между които реката се влива в морето ...

. . . . . .

Чл. 3. Ще бъде отпуснато парично обезщетение от правителството на н. брит. в. на френските граждани, които вършат риболов или преработват риба ... и бъдат принудени било да напуснат предприятията, които притежават там, било да се откажат от своето производство вследствие промените в сегашното положение, извършени с настоящата конвенция.

Това обезщетение може да се иска от заинтересуваните само ако са упражнявали своята професия преди приключване на риболовния сезон за 1903 г.

Исканията за обезщетение ще бъдат разгледани от арбитражен съд ...

Чл. 4 Като признава, че независимо от предвиденото в предходния член обезщетение на Франция се дължи териториална компенсация за отказа от привилегиите ѝ върху частта на остров Нова земя, указана в член 2, правителството на н. брит. в. се съгласява с правителството на Френската република относно разпорежданията, предмет на следните членове.

Чл. 5. Съществуващата граница между Сенегамбия и английската колония Гамбия ще бъде изменена така, че да осигури на Франция притежанието на Ярбутенда и на земите, спадащи към тази местност...

Чл. 6. Групата острови, известна под името острови на Лос[1] и намираща се срещу Конакри, се отстъпва от н. брит. в. на Франция.

Чл. 7. На островите Лос за период от 30 години от размяната на ратификациите на настоящата конвенция английските рибари ще се ползуват ... от същия режим както френските рибари при условие да спазват предписанията на френските закони и правилници ...

Чл. 8. На изток от Нигер и под резерва на измененията, които могат да претърпят постановленията, включени в последния параграф на настоящия член, разграничението между френските и английските владения по конвенцията от 14 юни 1898 г. ще бъде заменено със следната линия (следва описание).

Освен това границата на ез. Чад ще бъде изменена при нужда така, че да се осигури на Франция свободно съобщение по вода във

---

[1] Островите Лос се намират покрай крайбрежието на Западна френска Африка, срещу гр. Конакри, главен град и пристанище на Френска Гвинея. — Б. съст.

всеки сезон между нейните владения на северозапад и югоизток от езерото и част от повърхността на свободните води на езерото, най-малко пропорционална на тази, която ѝ бе дадена по картата, съставляваща анекс № 2 към конвенцията от 14 юни 1898 г.

. . . . . .

IV

Декларация относно Сиам, Мадагаскар и Нови Хебриди

Сиам

Правителството на н. брит. в. и правителството на Френската република поддържат чл. чл. 1 и 2 от подписаната в Лондон декларация от 15 януари 1896 г. (между двете страни).

В допълнение на тези разпореждания те заявяват при общо съгласие, че Франция признава влияние на Великобритания върху териториите, разположени на запад от басейна на Менам, а Великобритания признава влияние на Франция върху териториите, разположени на изток от същата област, като всички сиамски владения на изток и югоизток от горепосочената област и прилежащите острови подпадат под френско влияние, а от друга страна, всички сиамски владения на запад от тази област и от Сиамския залив, включително Малайския полуостров и прилежащите острови, подпадат под английско влияние.

Като отхвърлят при това всяка мисъл за анексия на сиамска територия и решени да се въздържат от действие, противно на съществуващите договори, двете договарящи страни се съгласяват при това условие, че действията на двете правителства ще се упражняват свободно във всяка от двете така определени сфери на влияние.

Мадагаскар

С оглед на подготвяното съглашение по въпросите за юрисдикцията и пощенската служба в Занзибар и прилежащия бряг правителството на н. брит. в. се отказва от рекламацията, която беше формулирало против въвеждането на митническата тарифа, установена в Мадагаскар след анексирането на този остров от Франция. Правителството на Френската република взема бележка от тази декларация.

Нови Хебриди

Двете правителства се съгласяват да изготвят заедно спогодба, която, без да изменя политическото статукво, ще сложи край на затрудненията вследствие липсата на юрисдикция за туземците в Нови Хебриди.

Те се съгласяват да назначат една комисия за уреждане поземлените спорове на своите поданици в поменатите острови. Компетент-

ността на тази комисия и правилата за нейната работа ще бъдат предмет на предварителна спогодба между двете правителства.[1]

Karl Strupp, Documents. . ., t. II, p. 288 и сл.;
Claude Albert Colliard, Droit international
et histoire diplomatique, p. 299 и сл.

№ 169

Таен френско-испански договор от 3 октомври 1904 г.

Между Франция и Испания е сключен на 3 октомври 1906 г. таен договор, по-важните постановления на който са следните:

Чл. 1. Испания се присъединява... към англо-френската декларация от 8 април 1904 г. относно Мароко и Египет.

Чл. 2. Областта на запад и север от линията, определена по-долу, съставя сфера на влияние на Испания, обусловена от нейните владения на мароканския бряг на Средиземно море.

В тази зона Испания си запазва права на действие, каквито са признати на Франция с втория параграф на чл. 2 на декларацията от 8 април 1904 г....

При все това, като има предвид сегашните трудности и общия интерес за премахването им, Испания заявява, че ще упражнява тия права само в съгласие с Франция през първия период от приложението на настоящия договор, който период не ще надмине 15 години от подписването на договора.

От своя страна през същия период, желаейки да бъдат зачитани признатите права и интереси на Испания... Франция ще уведомява кралското правителство (испанското — Б. съст.) за постъпките си пред мароканския султан относно испанската сфера на влияние.

---

[1] Между Великобритания и Франция е сключена спогодба за общо владение на арх. Нови Хебриди с договор от 27 февруари 1906 г. За поданиците на двете държави се предвиждат еднакви права за жителство, лична защита, търговия и пр. Всяка държава е суверенна по отношение своите поданици и никоя не може да упражнява отделна власт в архипелага (чл. 1).

Двете държави се представляват от двама върховни комисари, назначени: единия от френското правителство, другия — от английското. Всеки от тия комисари има за помощник по един комисар-резидент (право да го замества в управлението и да го представлява). Създава се полиция с две отделения: едното, подчинено на френския комисар, другото — на английския. При общо действие ръководството се упражнява от двамата комисари съвместно (чл. 2).

Съществуват общи служби (полиция, поща и телеграф, санитарна, финанси). Законни монети са френската и английската (чл. 4).

За поддържане на реда и администрацията върховните комисари издават местни наредби, задължителни за всички жители. Върховните комисари имат власт над главатарите на племената. Могат да издават заповеди за племената и да осигуряват изпълнението им с налагане на наказания (чл. 8).

Съществува смесен съд, състоящ се от 3 съдии, като всеки от комисарите назначава по един съдия, а испанският крал се поканва да назначи председател. По наказателни дела участвуват заседатели, подбрани между местните първенци (чл. 10, 11).

При спор за недвижима собственост колонистите могат да доказват правата си главно с факта на завземането ѝ, а също с документ за продажба, отстъпване и др. (чл. 22).

След изтичане на тоя първи период и докато трае статуквото постъпките на Франция пред мароканското правителство относно резервираната за Испания сфера на влияние ще се извършват само след споразумение с испанското правителство.

. . . . . .

(Следва подробно описание на линията, която разделя френската от испанската зона в Мароко.)

Чл. 3. В случай че политическото положение в Мароко и шерифското правителство не ще могат да съществуват, или ако поради слабост на това правителство и постоянна негова неспособност да поддържа сигурността и обществения ред, или поради друга причина, която ще се констатира по общо съгласие, поддържането на статуквото стане невъзможно, Испания ще може да действува свободно в описаната погоре област, съставляваща отсега нейна сфера на влияние.

Чл. чл. 4 и 5. (допълнителни указания за границите на испанската зона в Мароко).

Чл. 7. Испания се задължава да не отчуждава нито да отстъпва под каквато и да е форма и даже временно земите, означени в чл. чл. 2, 4 и 5 на наст. договор, изцяло или отчасти.

Чл. 8. Ако при изпълнението на чл. чл. 2, 4 и 5 на настоящия договор някоя от двете договарящи страни се наложи да предприеме военно действие, тя ще предупреди другата страна веднага.

Чл. 9. Град Танжер ще запази специалния характер, който има вследствие присъствието в него на дипломатически представители...

Чл. 10. Докато трае сегашното политическо положение, предприятията за обществени работи, железници, пътища, канали, тръгващи от някой пункт на Мароко и достигащи в областта, указана в чл. 2 и обратно, ще се извършват от дружества, съставени от французи и испанци.

Ще се разрешава също на французи и испанци в Мароко да се сдружават за експлоатиране на мини, кариери и всякакви стопански предприятия.

Чл. 11. (Испанците ще имат право на корабоплаване и риболов в мароканските води.)

Чл. 12. (Същите права ще имат французите в испанската зона).

. . . . . .

Чл. 16. (Договорът се запазва в тайна.)

Ключников и Сабанин, I, стр. 317.

№ 170

Руско-австрийска декларация за взаимен неутралитет, сключен в Сан-Петербург на 2/15 октомври 1904 г.

... Австро-Унгария и Русия, обединени от общността на възгледите относно защитната политика, която трябва да следват в балканските

страни, и твърде задоволени от резултата, постигнат досега от тяхното тясно сътрудничество, решиха твърдо да следват и занапред този път. Щастливи да констатират още веднъж това съгласие, виенският и санпетербургският кабинет придават голямо значение да си засвидетелстват един на друг в съответна форма чувства на дружба и взаимно доверие.

За тази цел двете държави се уговориха да пазят лоялен и абсолютен неутралитет, в случай че някоя от страните, подписали тази декларация се окаже сама в непредизвикано от нея положение на война с трета държава, която би посегнала на нейната безопасност и на статуквото, поддържането на което е основа на съглашението...

Задължението, установено с гореизложеното... не се отнася, разбира се, до балканските страни, чиято съдба очевидно е свързана със съгласуваното действие на двете съседни империи. Поменатото по-горе задължение ще остане в сила, докато тези две велики държави ще следват съгласувана политика в работите на Турция. То ще се запази в тайна и не може да бъде съобщено на друго правителство без предварително споразумение между виенския и петербургския кабинет.

Ключников и Сабанин, I, стр. 320; Козьменко, стр. 333.

№ 171

Конвенция между Русия и Англия относно Персия, Афганистан и Тибет, С. Петербург, 18/31 август 1907 г.

(В преамбюла се казва, че двете страни желаят да уредят „различни въпроси, засягащи интересите им в Азия, и са решили да сключат съглашение, за да избягнат поводи за недоразумения по тия въпроси".)

А

Съглашение относно Персия

I

Великобритания се задължава да не се стреми за самата себе си и да не поддържа в полза на британски поданици, както и в полза на поданици на трети държави, каквито и да са концесии от политически или търговски характер: железопътни, банкови, телеграфни, пътни, транспортни, застрахователни и други концесии — оттатък линията, която върви от Касри Ширин през Исфаган, Иезд, Хак и завършва на персийската граница, където се пресичат руската и афганистанската граници; да не се противопоставя нито пряко, нито косвено срещу исканията за такива концесии в тази област, поддържани от руското правителство. Счита се окончателно уговорено, че местностите, поменати по-горе, влизат в област, където Великобритания се задължава да не се стреми към придобиване на концесии, указани по-горе.

II

Русия от своя страна се задължава да не се стреми за себе си и да не поддържа в полза на руски поданици, както и в полза на поданици на трети държави, каквито и да са концесии от политически или търговски характер: железопътни, банкови, телеграфни, пътни, транспортни, застрахователни и други концесии оттатък линията, която върви от афганистанската граница през Газик, Бирджанд, Керман и завършва в Бендер Абас, и да не се противопоставя нито пряко, нито косвено на исканията за подобни концесии в тази област, поддържани от британското правителство. Счита се за окончателно установено, че местностите, споменати по-горе, влизат в област, където Русия се задължава да не се стреми към придобиване на концесии, указани по-горе.

III

Русия се задължава от своя страна да не се противопоставя без предварително споразумение с Англия на отдаване концесии на британски поданици в областите на Персия, които са разположени между линиите, поменати в чл. чл. I и II.

Великобритания поема също такова задължение, що се отнася до концесии, които могат да бъдат дадени на руски поданици в същите области на Персия.

Всички концесии, които съществуват сега в областите, посочени в чл. чл. I и II, се запазват.

(Постигнато е съглашение за разделяне на приходите от персийските митници за осигуряване изплащането на заеми от банки, в една от които преобладават руски капитали, а в другата — английски; в случай на налагане контрол върху други приходи двете страни ще се споразумяват.)

Б

Конвенция относно Афганистан

Чл. I. Правителството на н. брит. в. заявява, че няма намерение да изменя политическото положение на Афганистан.

Правителството на н. брит. в. се задължава освен това да осъществява своето влияние в Афганистан само по мирен начин и няма да предприема в Афганистан и не ще поощрява мерки, които заплашват Русия.

От своя страна руското императорско правителство заявява, че Афганистан е извън сферата на руско влияние; то се задължава да използува посредничеството на британското правителство за всички свои политически отношения с Афганистан; задължава се също да не изпраща никакви агенти в Афганистан.

Чл. II. Тъй като правителството на н. брит. в. обяви в договора, подписан в Кабул на 21 март 1905 г., че признава съглашението и задълженията, сключени с покойния емир Абдур Рахман, и няма наме-

рение да се намесва във вътрешното управление на афганистанската територия, Великобритания се задължава, противно на посочения договор, да не присъединява или да не заема, каквато и да е част от Афганистан и да не се намесва във вътрешното управление на тази страна, при уговорката, че емирът ще изпълни задълженията, приети от него по отношение правителството на н. брит. в. с поменатия договор.

. . . . . .

Чл. IV. Правителствата на Русия и Великобритания обявяват, че признават по отношение на Афганистан принципа на търговско равноправие и се съгласяват, че всички облекчения, които са или ще бъдат придобити занапред за английските и англо-индийските търговия и търговци, ще се прилагат по същия начин и за руските търговия или търговци...

В

Съглашение относно Тибет

Правителствата на Русия и Великобритания, като признават сюзеренните права на Китай над Тибет и вземат под внимание, че поради своето географско положение Великобритания има специален интерес да бъде запазен съществуващият ред на външните отношения на Тибет, съгласяват се за следното:

Чл. I. Двете високи договарящи страни се задължават да уважават териториалната цялост на Тибет и да се въздържат от вмешателство в неговото вътрешно управление.

Чл. II. ... Русия и Великобритания се задължават да влизат във връзка с Тибет само с посредничеството на китайското правителство. Това задължение обаче не изключва непосредствените връзки на английските търговски агенти с тибетските власти, предвидени в чл. 5 от конвенцията от 7 септември 1904 г. между Великобритания и Тибет и потвърдени с конвенцията от 27 април 1906 г. между Великобритания и Китай...

Чл. III. Руското и британското правителство се задължават да не изпращат представители в Лхаса.

Чл. IV. Двете високи страни се задължават да не се стремят или да не придобиват нито за собствена сметка, нито в полза на свои поданици железопътни, пътни, телеграфни и минни концесии, нито други права в Тибет.

Козьменко, стр. 386.

№ 172

Австро-румънски съюз от 30 октомври 1883 г.[1]

(В преамбюла страните се позовават на целта, която има австро-германския съюз, и заявяват, че сключват договора за осигуряване на политическия ред и за да се запазят от всяка евентуалност.)

[1] Към договора се присъединява и Германия. На 13 (25) юли 1892 г. договорът се подновява със същия текст и към него пак се присъединяват Германия (договор от 11/23 ноември 1892 г.) и Италия (договор от 28 ноември с. г.).

Чл. 1. Високите договарящи страни си обещават мир и дружба и не ще влязат в никакъв съюз или задължение, насочени против някоя от двете държави. Те се задължават да следват приятелска политика и да си оказват взаимна подкрепа в кръга на интересите си.

Чл. 2. Ако Румъния бъде нападната без предизвикателство от нейна страна, Австро-Унгария се задължава своевременно да ѝ се притече на помощ и да окаже подкрепа срещу нападателя. Ако Австро-Унгария бъде нападната при същите обстоятелства в част от земите ѝ, граничещи с Румъния, ще бъде налице веднага casus foederis за последната.

Чл. 3. Ако една от високите договарящи страни бъде застрашена от нападение при обстоятелства, поменати по-горе, съответните правителства ще се споразумеят относно мерките, които следва да вземат за сътрудничество на техните армии. Тези военни въпроси, особено за единството на операциите и за преминаване през съответните територии, ще бъдат уредени с военна конвенция.

Чл. 4. Ако противно на тяхното желание и надежда високите договарящи страни бъдат принудени да водят обща война при обстоятелства, предвидени в предходните членове, те се задължават да не преговарят нито да сключват отделно мир.

Чл. 5. (Предвижда се срок на договора 5 години с продължение още 3 години, ако една година преди изтичане на срока не се денонсира или ако не се ревизира от страните.)

Чл. 6. (Договорът се запазва в тайна.)

Karl Strupp, t. II, p. 275.

№ 173

Договор между Австро-Унгария и Румъния, сключен в Букурещ през февруари 1913 г.[1]

Чл. I. Подновяват се и потвърдяват по общо съгласие постановленията, съдържащи се в членове 1, 2, 3, 4 и 6 на договора между Австро-Унгария и Румъния, сключен на 25 юли 1892 г.

(Възпроизвежда се текстът на посочените членове на договора от 1892 г., които са идентични със съответните членове на договора от 30 октомври 1883 г.)

Чл. II. Възпроизведените по-горе членове остават в сила до 8 юли 1920 г. Ако една година преди изтичане на срока му настоящият договор не бъде денонсиран или ако не се поиска ревизирането му от някоя от договарящите страни, той ще се счита продължен с шест години и след това с нови шест и шест години, ако няма денонсиране.

Ключников и Сабанин, I, стр. 365;
Karl Strupp, Documents, I, p. 281.

---

[1] Към договора се присъединяват с отделни съглашения Германия и Италия.

№ 174

Анексиране на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария Рескрипт на император Франц-Йосиф от 5 октомври 1908 г.

До министъра на външните работи Ерентал

Проникнат от непоколебимото убеждение, че високите културни и политически цели, заради които Австро-унгарската монархия предприе заемането и управлението на Босна и Херцеговина, и че постигнатите с цената на тежки жертви успехи на досегашното управление могат да бъдат осигурени само чрез даване съответни конституционни наредби, за въвеждането на които обаче необходима предпоставка ще бъде създаването на ясно и недвусмислено правно положение на двете страни, аз разпростирам моя суверенитет върху Босна и Херцеговина и едновременно установения за моя дом ред на наследяване го утвърждавам и за тези страни. За да засвидетелствувам мирните намерения, които ме ръководиха за това неизбежно решение, давам едновременно заповед за опразване на Новопазарския санджак от разположените там войскови части от моята армия.

Ключников и Сабанин, I, стр. 340.

№ 175

Австро-турско съглашение за Босна и Херцеговина от 26 февруари 1909 г.

. . . . . .

Чл. 1. Австро-Унгария заявява, че се отказва изрично от всички права, които са ѝ били дадени с Берлинския договор и Цариградската конвенция от 21 април 1879 г. по отношение стария санджак Нови пазар.

Чл. 2. Конвенцията от 21 април 1879 г., както и протестът на Високата Порта срещу решението на австро-унгарското правителство относно Босна и Херцеговина и всички други разпореждания или постановления, съществуващи между високите договарящи страни и противни на това решение, се отменят и заместват с настоящия протокол, с който се установява, че всяко разногласие по повод тези две провинции е уредено между тях и отоманското правителство признава изрично новото положение в Босна и Херцеговина, създадено с казаното решение.

Чл. 3. Лицата, произхождащи от Босна и Херцеговина и намиращи се понастоящем в Турция с изключение на лицата, посочени в нотите, които ще бъдат разменени между договарящите страни при ратификацията на настоящия протокол, както и отоманските поданици, произхождащи от различните части на отоманската империя, които преминават или имат постоянно местопребиваване в Босна и Херцеговина, ще запазят своята отоманска националност. Жителите на Босна и Херце-

говина, заселени в тези провинции, ще бъдат свободни да емигрират в отоманската империя...; същите, както и произхождащите от Босна и Херцеговина, които се намират понастоящем в Турция, ще имат винаги правото да разполагат със своите имоти, които се намират в Босна и Херцеговина...

Чл. 4. Осигурява се свобода и открито извършване на религиозните обреди... Мюсюлманите ще продължават да се ползуват от същите граждански и политически права, които имат жителите на Босна и Херцеговина, изповядващи друга вяра. Името на н. и. в. султана, като халиф, ще продължава да бъде споменавано публично в молитвите на мюсюлманите. Правата на религиозните фондации (вакъфи) ще продължават да бъдат зачитани...

Чл. 5. Тъй като с едно арбитражно решение е установено още, че според отоманския поземлен кодекс отоманската държава притежава в Босна и Херцеговина различни недвижими имущества, правителството на Австро-Унгария се задължава да заплати в Цариград в срок от петнадесет дни след ратификацията на настоящия протокол на отоманското правителство сумата два милиона и половина турски златни лири като равностойност на тези недвижими имущества.

Чл. 6. Австро-Унгария се задължава да сключи с Турция в срок от две години, считано от датата на ратификацията на настоящия протокол, търговски договор, основан на европейското публично право, който ще влезе в сила, ако Високата Порта сключи и влязат в сила търговски договори на същата база. Дотогава Австро-Унгария се съгласява след срок от петнадесет дни, считано от ратификацията на настоящия акт, да се повишат адвалорните мита в Турция от 11 на 15%, както и да се създадат нови монополи или да се събират допълнителни такси върху консумацията на пет вида стоки: петрол, цигарена хартия, кибрит, алкохол, карти за игра, при условие че същият режим се приложи едновременно и за вноса от другите страни...

Чл. 7. Признавайки право на регалия на отоманското правителство относно пощенската служба, австро-унгарското правителство се задължава след ратификацията на настоящия акт да закрие имперските и кралски пощенски бюра, функциониращи в Турция... ако другите държави, които имат пощенски бюра в Турция, ги премахнат.

Чл. 8. Тъй като Високата Порта преднамерява да започне преговори в европейска конференция със заинтересуваните велики сили или по друг начин за прекратяване режима на капитулациите в Турция и за заменяването му с режим на международното право, Австро-Унгария признава основателността на тези намерения на Високата Порта и заявява отсега, че желае да ѝ окаже пълна и искрена подкрепа.

. . . . . .

Pierre Albin, Les grands traités politiques, p. 237.

№ 176

Размяна на ноти по премахването на чл. 25 и част от член 29 на Берлинския договор

Сръбският пълномощен министър във Виена до министъра на външните работи на Австро-Унгария

Виена, 18/31 март 1909 г.

... Сръбският пълномощен министър получи нареждане да даде на имперския и кралски министър на външните работи следните обяснения:

„Сърбия признава, че не е била засегната в своите права от свършения факт в Босна и Херцеговина и следователно тя ще се съобрази с решението, което силите ще вземат по отношение чл. 25 на Берлинския договор. Следвайки съветите на великите сили, Сърбия се задължава отсега да изостави поведението на протестиране и противопоставяне, което е имала по отношение на анексията от миналата есен; тя се задължава освен това да промени курса на своята сегашна политика спрямо Австро-Унгария, за да заживее занапред с нея в добро съседство.

Съгласно с тези изявления и вярваща в мирните намерения на Австро-Унгария, Сърбия ще сведе армията си, що се отнася до нейната организация, дислокация и ефективи, до положението ѝ през пролетта на 1908 г. Тя ще обезоръжи и разпусне своите доброволци и чети и не ще позволи да се образуват нови нередовни части на нейна територия."

С ноти до правителствата на държавите, които са страни в Берлинския договор от 1878 г., австро-унгарското правителство е съобщило за подписването на съгласителния протокол с Турция относно Босна и Херцеговина и в изпълнение на чл. 1 от този протокол е поискало съгласието им за отменяване на чл. 25 от Берлинския договор. По силата на тоя член Австро-Унгария има право да държи свои гарнизони в Новопазарски санджак на Турция.

Правителствата на казаните държави — Русия, Германия, Италия, Англия и Франция — дават исканото съгласие. Германската нота от 7 април 1909 г. гласи:

Имп. и кр. правителство на Австро-Унгария уведоми имп. германско правителство, че заедно с Вис. порта са подписали съгласителен протокол относно Босна и Херцеговина и изказва молба да бъде одобрено отменяването на чл. 25 от Берлинския договор. Имп. германски посланик е натоварен от своето вис. правителство и има чест да съобщи на н. превъзх. имп. и кр. м-р на двора и външните работи, г. Фрайхерн фон Ерентал, че имперското правителство дава формално и безусловно съгласие за отменяване на чл. 25 от Берлинския договор.

В нотата на руското правителство се казва:

Подписаният посланик на Русия по заповед на своето правителство има чест да съобщи на н. пр. барон Ерентал, м-р на външните

работи, че руското имп. правителство, след като получи нотата на посланика на Австро-Унгария в Петербург с дата 21 март/3 април т. г., дава съгласие за отменяване на чл. 25 от Берлинския договор.

По същия начин са отменени няколко алинеи на чл. 29 от Берлинския договор. В австрийската нота по тоя случай (19 април 1909) се казва:

Имп. и кр. правителство е съгласно да бъдат отменени постановленията на чл. 29 от Берлинския договор в алинеи 5, 7, 8, 9, 10 и 11, съдържащи ограничения на суверенните права на Черна гора. Що се отнася до ал. 6 на същия член, виенското и римското правителство, които са най-заинтересувани в Адриатическо море, размениха мисли и се съгласиха тази алинея да бъде изменена така:

„Пристанището Антивари трябва да запази характера си на търговско; не може да се строят в него укрепления, които да го превърнат във военно пристанище."

Karl Strupp, t. II, p. 36.

№ 177
Австро-италианска конвенция от 30 ноември 1909 г. (относно чл. VII на договора за Тройния съюз)

... Понеже Австро-Унгария се е отказала от правата, които Берлинският договор ѝ признава относно Новопазарския санджак, разпоредбите в посочения член на договора за Тройния съюз се прилагат за санджака, както и за другите части на Отоманската империя. Следователно, ако вследствие невъзможност да се поддържа статуквото на Балканите Австро-Унгария бъде принудена по силата на събитията да извърши временна или постоянна окупация на Новопазарския санджак, тази окупация ще се извърши само след предварително съглашение с Италия, основано върху принципа на компенсация ...

Всяко от двете правителства се задължава да не сключва съглашение с трета държава по балкански въпроси, ако в него не участвува другото правителство на напълно равни начала; двете правителства се задължават също да си съобщават всяко предложение, направено на едната или другата от трета държава, което е в противоречие с принципа на ненамеса и има за цел изменение на статуквото в балканските области или в отоманските брегове и острови на Адриатика и Егейско море.

Член VII на договора за Тройния съюз остава напълно в сила, а предшествуващите разпореждания само го уточняват и допълват.

... Двете правителства обещават взаимно да пазят в тайна задължението, което поемат; ще бъде уведомено само Германското правителство като съюзническо ...

Karl Strupp, II, p. 276

№ 178

Обявяване независимостта на България (22 септ.) 5 октомври 1908 г.

След Съединението в 1885 г. България стана фактически независима държава, но формално беше васална на Турция, съгласно Берлинския договор. Използувайки един дипломатически инцидент, когато на тържествена вечеря в Цариград българският дипломатически агент не бил поканен, българското правителство отзова своя представител. На 22 септември (5 октомври) 1908 г. в Търново България бе провъзгласена за независимо царство. Решението на българското правителство бе съгласувано (чрез кн. Фердинанд) с австрийското правителство, което по същото време обяви анексията на Босна и Херцеговина. Острият конфликт между България и Турция във връзка с обявяването на независимостта бе уреден чрез посредничеството на Русия. В Петербург се подписва ad referendum един руско-турски протокол от 3 март 1909 г., който се възприема след това като основа на турско-българския протокол от 6/19 април 1909 г. В преамбюла на турско-българския протокол се казва, че спогодбите между двете страни са уговорени в „изпълнение на руско-турския протокол".

Според руско-турския протокол България се задължава да заплати на руското правителство 82 милиона франка, в замяна на което руското правителство се отказва от 125 милиона франка, дължими от Турция срещу обезщетението, предвидено в полза на Русия след руско-турската война в 1877—78 г., съгласно Берлинския договор.

Турско-български протокол от 6 19 април 1909 г.

Чл. 1. Българското правителство, като узна постановленията на казания протокол (руско-турския — б. съст.), заяви, че ги приема напълно и се отказва спрямо имперското отоманско правителство от всякаква рекламация по параграф I от член 10 на Берлинския договор относно железницата Русе—Варна.

От своя страна имперското отоманско правителство съгласно член 3 от Петербургския руско-турски протокол се отказва от всякаква материална рекламация спрямо България и Източна Румелия, съществуваща до 22 септември (5 октомври) 1908 г. Обаче най-последното (in fine) постановление на чл. 3 от казания протокол ще спре до думите „чрез Органическия Устав и приложенията му" и ще се прибави на нов ред следната фраза: Българското правителство ще плати лихви 5% на четиридесет милиона лева за румелийската дан от 22 септември (5 октомври) 1908 г. до ратификацията на настоящия протокол.

Чл. 2. Приложената тук спогодба относно организацията на мюсюлманските общини и вакъфски имоти съставлява неразделна част от настоящия протокол и ще бъде подписана в същото време. Религиозната свобода и свободното изпълнение на религиозните обреди

ще бъдат осигурени на мюсюлманите както досега. Те ще продължават както досега да се ползуват от същите граждански и политически права, както жителите на изповядващи други религии. Името на н. и. в. султана като халиф ще продължава да се произнася в публичните молитви на мюсюлманите. Колкото се отнася до особените вакъфи наречени Mustesna, българското правителство ще учреди в срок най-много от три месеца една административна комисия, която ще изучи основателността на рекламациите на заинтересуваните.

Чл. 3. Българското правителство се задължава да плати за рекламациите на отоманското правителство по телеграфо-пощенската служба сто и десет хиляди лева за пощенски марки, материали и прочие.

Чл. 4. За фаровете, намиращи се в България и Източна Румелия, българското правителство ще плати на отоманското правителство сто и осемдесет хиляди и триста и седем лева; по този начин всички рекламации на управлението на фаровете ще се считат също за уредени.

Чл. 5. Българското правителство, като признава основателността на рекламациите на Високата Порта относно санитарната служба, се задължава да ѝ плати четиристотин и петдесет и девет хиляди и деветстотин и тридесет и девет и половина гроша.

Чл. 6. Различните суми, споменати в чл. 3 до 5 на настоящия протокол, ще бъдат платими в Цариград по официалния курс от 4,40 за тези суми, които са определени във франкове, в петнадесет дни, които ще следват ратификациите на настоящия протокол. Лихвите, предвидени в края на член 3 на Руско-турския протокол, ще бъдат платени при същите условия и в същия срок.

Чл. 7. Преките задължения на България спрямо компанията на източните железници, последица от превози, от завзет материал и пр., както и от обезщетението за експлоатацията на заетите линии от 9 22 септември 1908 г. до уреждането на припадащата се част на казаната компания от четиридесет милиона франка, определени в чл. 5 на Петербургския протокол, ще бъдат уредени по взаимно съгласие между българското правителство и компанията.

Тъй като висящите въпроси между императорското отоманско правителство и българското правителство, определени в чл. 5 на Петербургския протокол, са уредени, както е показано в горните членове на настоящия протокол, имперското отоманско правителство заявява, че признава новото политическо положение на България.

Кесяков, Принос към дипломатическата история на България, т. I, стр. 29; Генов, Международни актове и договори, засягащи България, стр. 447.

№ 179

Балканските войни

Договор за приятелство и съюз между царство България и кралство Сърбия от 29 февруари 1912 г.

Негово величество Фердинанд I, цар на българите, и негово величество Петър I, крал на Сърбия, проникнати от уверението за взаимността и интересите и еднаквостта на съдбата на техните държави и на двата братски народа, българския и сръбския, и решени солидарно със задружна сила да бранят тия интереси и да се стараят за тяхното всестранно напредване, се споразумяха върху следното:

Чл. 1. Царство България и кралство Сърбия си гарантират една на друга държавната независимост и целокупността на държавната територия, като се задължават абсолютно и без никакво ограничение да се притекат на помощ една на друга с целокупната си сила във всякой случай, когато едната от тях се нападне от една или повече други държави.

Чл. 2. Двете договарящи страни се задължават тъй също да се притекат на помощ една на друга с целокупната си сила в случай, когато коя и да е велика сила се опита да си присъедини, или окупира, или с войската си завземе, било дори и привременно, каква и да е част от балканските територии, които се намират днес под турска власт, ако една от тях счете това като противно на своите жизнени интереси и като casus belli.

Чл. 3. Двете договарящи страни се задължават да не сключват мир освен задружно и по предварително споразумение.

Чл. 4. За пълното и най-целесъобразно изпълнение на тоя договор ще се сключи военна конвенция, в която изчерпателно ще се предвиди както всичко, което ще има да се предприеме от едната и от другата страна в случай на война, тъй и всичко, що с оглед военната организация, дислокация и мобилизация на войската и отношенията на върховните команди би имало да се утвърди в мирно време заради приготовлението, за военното положение и успешното водене на войната. Военната конвенция ще се счита като съставна част от тоя договор. Към нейното изработване ще се пристъпи най-много 15 дни подир подписването на тоя договор, а за нейното изработване остава се срок най-много два месеца.

Чл. 5. И тоя договор, и военната конвенция ще бъдат в сила от деня на подписването им до 31 декември 1920 г. включително. Само след допълнително споразумение, изрично утвърдено от двете договарящи страни, те могат да се продължат и подир този срок. Но в случай че в деня на изтичането на договора и конвенцията, страните се заварят във война или с още неликвидирано положение подир войната, договорът и конвенцията имат сила, докато мирът се сключи и положението, което войната е докарало, се ликвидира.

Чл. 6. Договорът ще се подпише в два еднакви екземпляра и двата на български и сръбски. Ще ги подпишат владетелите и министрите на външните работи. Военната конвенция, тъй също в два екземпляра, и двата на български и сръбски, ще се подпише от владетелите, министрите на външните работи и специални военни пълномощници.

Чл. 7. Договорът и конвенцията могат да се обявяват или да се съобщават на други държави само по предварително споразумение на двете договарящи се страни и то съвместно и едновременно.

Тъй също само по предварително споразумение ще може коя да е друга държава да се приеме в съюза.

Тошев, Балканските войни, т. I, стр. 420.

Тайно приложение (аппехе) към договора за приятелство и съюз между царство България и кралство Сърбия

Чл. 1. В случай че в Турция настъпят вътрешни безредици, които биха докарали в опасност държавните или народните интереси на договарящите се страни или на една от тях, както и в случай че вследствие вътрешни или външни мъчнотии, които биха сполетели Турция, би се открил въпрос за задържането на статуквото на Балканския полуостров, оная от двете договарящи се страни, която би първа дошла до уверение, че вследствие на това е потребно да се отвори въоръжена акция, се обръща с мотивирано предложение към другата страна, която е длъжна веднага да пристъпи в размяна на мисли, и ако не се съгласи със своята съюзница, тя трябва да й даде мотивиран отговор.

Постигне ли се споразумение за акция, то се съобщава на Русия и ако тя не се възпротиви, акцията се отваря според постигнатото споразумение и въодушевявайки се във всичко от чувствата на солидарност и взаимност на интересите. В противен случай, ако споразумението се не постигне, ще се апелира за мнението на Русия, което мнение ще бъде, ако и доколкото Русия се произнесе, задължително за двете страни.

Не иска ли Русия да даде своето мнение, и ако споразумението между договарящите страни, дори и подир това не би могло да бъде постигнато, тогава, ако страната, която е за акция, сама на своя отговорност би почнала акция против Турция, другата страна ще бъде длъжна да държи приятелски неутралитет спрямо своята съюзница, като предприеме веднага мобилизация в размерите, предвидени във военната конвенция, и като се притече с всичките си сили на помощ на своята съюзница, ако някоя трета държава би отишла на страната на Турция.

Чл. 2. Всички териториални придобивки, които биха се добили със задружно действие в смисъл на членове 1 и 2 от договора, както и на член 1 от това тайно приложение, влизат под задружната власт (condominium) на двете съюзници и тяхната ликвидация ще се извърши веднага и най-късно в срок от три месеца, след като мирът ще бъде възстановен, и то на следните основи:

Сърбия признава на България правото на територията източно от Родопите и река Струма, а България на Сърбия правото на територията северно и западно от Шар планина.

Що се отнася до територията между Шар планина и Родопите, Архипелага и Охридското езеро, ако двете страни се уверят, че организацията на тая територия в особена автономна област е невъзможна предвид на общите интереси на българската и сръбската народност или по други вътрешни или външни причини, то с тая територия ще се постъпи въз основа на следните заявления: Сърбия се задължава да не дири нищо отвъд линията, отбелязана на приложената карта и която линия почва от турско-българската граница от върха Голем (северно от Кр. Паланка), следва въобще югозападно направление до Охридското езеро, като минава през върха Китка, между селата Метехово и Подържикон, през върха източно от село Нерав, по водораздела до върха 1000, северно от с. Башево, между селата Любенци и Потърлица, през върха Острич 1000 (Лисец планина), върха 1050, между селата Драч и Опила, през селата Талишманци и Живалево, върха 1050, върха 1000, през село Къшали, по главния водораздел Градище планина до върха Горище, към върха 1023, по водораздела между селата Иванковци и Логинци, през Ветерско и Сопот на Вардар и през Вардар по планинските гребени към върха 2550 и до Перополе планина, по нейния водораздел между селата Крапа и Барбарес до върха 1200, между селата Еренково и Дреново, до върха Чесма (1254), по водораздела на Баба планина и Крушка Тепеси, между селата Сърп и Церско, до върха Протойска планина източно от село Белица, през Брежани до върха 1200 (Илинска планина), по водораздела през върха 1330, до върха 1217 и между селата Ливоища и Горенци до Охридското езеро и при манастира Гъбовци; а България се задължава да приема тази граница, ако н. и. в. руският цар, който ще бъде помолен да бъде върховен арбитър по тоя въпрос, се произнесе в полза на тая линия. Разбира се, че двете страни се задължават да приемат като окончателна граница оная линия, която н. и. в. руският цар в гореозначените граници би намерил, че най-отговаря на правата и интересите на двете страни.

Чл. 3. Препис от договора и от това тайно приложение, както и от военната конвенция, ще се съобщят задружно на царското руско правителство, което същевременно ще се помоли да вземе акт от тях, да бъде благосклонно към техните цели, както и да помоли н. и. в. руския цар да благоволи той да приеме и одобри ролите, които са предопределени както за него, тъй и за неговото правителство от договорните разпоредби.

Чл. 4. Всеки спор, който би се появил по повод тълкуването и изпълнението на коя и да е разпоредба на тоя договор, на тайното приложение и на военната конвенция, се поднася до окончателното решение на Русия, щом едната или другата страна заяви, че счита за невъзможно да се постигне съглашение с непосредствени преговори.

Чл. 5. Ни една разпоредба на това тайно приложение не може да се разгласи, нито да се съобщи на коя и да е друга държава без предварително споразумение на двете страни и съгласието на Русия.

Тошев, Балканските войни, т. I, стр. 422.

III

Военна конвенция между царство България и кралство Сърбия от 29 април 1912 г.

Съгласно с духа и върху основата на чл. 3 от приятелския съюзен договор между царство България и кралство Сърбия и най-после за по-добро осигуряване успешното водене на войната и за по-пълното осъществяване целите, които съюзът има предвид, двете контрактуващи страни постановиха долните условия, които ще имат същата сила и стойност на предписанията в същия договор.

Чл. 1. Царство България и кралство Сърбия се задължават в случаите, предвидени от чл. 1 и 2 на съюзническия договор и от чл. 1 на тайното приложение на тоя договор, да си дават взаимно съдействие: България с една въоръжена сила не по-малка от двеста хиляди войници и Сърбия с една сила не по-малка от сто и петдесет хиляди войници, в състояние както да се сражават на границата, тъй и да вземат участие във военни операции вън от родната територия.

В това число не влизат нито войниците от свръхкомплектния състав, нито тия от 3-ия сръбски бан, нито българското опълчение.

Тая армия ще трябва да се изпрати на границата на родната територия по направление на местността, гдето ще се развият военните действия и според причините и целта на войната — най-късно 21 ден след обявяване войната, или след съобщение на едно от съюзните правителства, че casus foederis е настъпил. Във всеки случай и преди изтичането на тоя срок, двете страни ще считат за своя съюзническа длъжност — ако това е съобразно с естеството на военните действия и може да повлияе на благоприятния изход на войната — да изпращат даже на части и съразмерно мобилизацията и концентрацията войските си на бойното поле веднага след седмия ден от обявяване войната или пък от почване casus foederis.

Чл. 2. Ако Румъния нападне България, Сърбия е длъжна веднага да ѝ обяви война и да отправи против нея силите си, най-малко сто хиляди войници, било към средния Дунав, било на бойното поле в Добруджа.

В случай че Турция нападне България, Сърбия се задължава да навлезе в Турция и да отдели една част от мобилизираната си войска, най-малко сто хиляди войници, за да ги изпрати на вардарското бойно поле.

Ако Сърбия се намери в това време сама или заедно с България във война с трета държава, тя ще употреби против Румъния или против Турция всичките си свободни войски.

Чл. 3. Ако Австро-Унгария нападне Сърбия, България се задължава да отвори веднага война на Австрия и да изпрати войските си,

най-малко двеста хиляди войници, в Сърбия, тъй щото съединени със сръбската армия, те да действуват нападателно или отбранително против Австро-Унгария.

Същата длъжност пада връз България към Сърбия в случай че Австро-Унгария под какъвто претекс и да било, в съгласие или без съгласието на Турция, изпрати свои войски в Новопазарския санджак и Сърбия бъде заставена да ѝ обяви война или за защита на своите интереси изпрати своите войски в санджака и чрез туй предизвика въоръжен конфликт с Австро-Унгария.

В случай че Турция нападне Сърбия, България се задължава веднага да мине турската граница и да отдели от своята армия, мобилизирана съгласно чл. 1 на настоящата конвенция, най-малко сто хиляди души, които ще бъдат изпратени на вардарския военен театър.

Ако Румъния нападне Сърбия, България се задължава да нападне румънските войски, щом те минат Дунава и навлязат в сръбска територия.

Ако България в един от случаите, за които се говори в настоящия член, се намери сама или заедно със Сърбия във война с една трета държава, тя се задължава да даде в помощ на Сърбия всичките си войски, които биха ѝ се намерили свободни.

Чл. 4. Ако България и Сърбия, според едно предварително съгласие, обявят война на Турция, едната и другата се задължават, ако не е разпоредено иначе от друго специално разпореждане, да отделят от своите войски, мобилизирани съобразно с чл. 1 на настоящата конвенция, най-малко сто хиляди души, които да изпратят на вардарския операционен театър.

Чл. 5. В случай че една от контрактуващите страни обяви война на трета държава, без предварително споразумение и без съгласието на другата контрактуваща страна, тая последната се освобождава от задълженията, предвидени в чл. 1 на настоящата конвенция, но се задължава да пази в продължение на войната приятелски неутралитет спрямо съюзницата си, а тъй също веднага да мобилизира една сила — най-малко от 50 хиляди войници, която да бъде съсредоточена по начин да осигури добре свободното движение на същата съюзница.

Чл. 6. В случай на съвместна война никоя от контрактуващите страни няма право да сключва с неприятеля примирие по-дълго от 24 часа, без предварително споразумение и без съгласието на другата страна.

Едно предварително и писмено съгласие е нужно, за да могат да се почнат преговори за мир и да се подпише мирен договор.

Чл. 7. Докато трае войната, войските на всяка една от контрактуващите страни ще бъдат командувани и всичките техни операции ще бъдат ръководени от собствено тяхно командуване.

Когато военни корпуси от армиите и на двете държави действуват против един и същ обект, общото командуване ще се вземе за части от равна важност от по-старшия по чин началник, а за части от различна важност—от по-старшия началник, като се има предвид командуването, което се възлага.

Когато една или няколко разни армии, принадлежащи на една от контрактуващите страни, ще бъдат поставени под разположението на

другата страна, те ще се намират под заповедите на своите собствени началници, които по ръководенето на стратегическите операции ще бъдат подчинени на главния командуващ армията, под разположението на който са поставени.

В случай на съвместна война с Турция главното командуване на вардарския операционен театър ще принадлежи на Сърбия, ако главната сръбска армия действува на тоя театър и ако тя числено е по-голяма от българските войски на същия театър, съгласно с чл. 4 на настоящата конвенция. При всичко това, ако главната сръбска армия не оперира на тоя театър и числено е по-слаба от българските войски, главното командуване на тоя театър се дава на България.

Чл. 8. В случай че войските и от двете контрактуващи страни се намират под заповедите на един началник, всичките предписания и заповеди по стратегическото водене на общите тактически операции ще бъдат съставлявани на два езика — на български и на сръбски.

Чл. 9. Що се касае до обличането и въобще до продоволствието, помещенията, медицинската помощ, пренасяне ранените и болните или погребение на мъртвите, пренасяне военни материали и други подобни предмети, армията на всяка контрактуваща страна ще има същите права и улеснения в територията на другата страна и чрез същите способи както и войските на тая последната страна, съгласно местните закони и правилници. Всички местни власти са длъжни със същата цел да дават съдействие на съюзените войски.

Плащането на всички продоволствия ще бъде наредено от всяка страна за нейна сметка по местните цени, предпочтително в брой, и в изключителни случаи срещу специално издавани разписки.

Пренасяне войските и всички военни материали, продоволствия и други предмети по железницата и разноските за това пренасяне ще бъдат за сметка на страната, в територията на която става транспортът.

Чл. 10. Трофеите принадлежат на войската, която ги е взела. В случай, когато тия трофеи са взети чрез общ бой на едно място, двете армии ще си ги разделят съразмерно със силите на воюващите, които са взели пряко участие.

Чл. 11. Във време на война всяка контрактуваща страна ще има един делегат в щаба на главното командуване или при командуването на войските, които делегати ще поддържат връзки между двете армии във всяко отношение.

Чл. 12. Стратегическите операции и непредвидените случаи, както и споровете, които биха се появили, ще бъдат уреждани по общо съгласие от двете главни командувания.

Чл. 13. Началниците на главните щабове на съюзните армии ще се споразумеят веднага след сключване на настоящата конвенция върху разпределението на мобилизираните войски, съгласно с първия член на настоящата конвенция, и тяхното събиране на концентрационната зона в случаите, изложени по-горе, върху пътищата, които трябва да се поправят или изново строят за бързото съсредоточаване войските на границата и за по-нататъшните операции.

Чл. 14. Настоящата конвенция се туря в действие от деня на подписването ѝ и ще трае докогато е в сила приятелският и съюзен договор, към който е прибавена като съставна част.

Тошев, Балканските войни, т. I, стр. 425.

IV

Споразумение между българския и сръбския щаб на армията

Съгласно с чл. 13 от военната конвенция между царство България и кралство Сърбия, техните отредени делегати, въз основа на респективните оперативни планове, се споразумяха за следното при една война между България и Сърбия с Турция:

При предположение, че главната турска армия ще бъде съсредоточена в района Скопие, Куманово, Кратово, Кочани, Велес, съюзните войски за действие на вардарския операционен театър ще бъдат разпределени, както следва:

1. Една сръбска отделна армия от две дивизии ще настъпи през Карадаг към Скопие, като образува дясното крило на съюзната армия.

2. Една сръбска армия от пет пехотни и една кавалерийска дивизия ще настъпи по долината на Моравица и Пчиня на фронта Куманово—Кратово. Тази армия ще образува центъра на съюзните войски със задача да действува по фронта на неприятеля.

3. Една българска армия от три дивизии ще образува лявото крило на съюзните войски със задача да действува на десния фланг и тила на неприятеля по посоките Кюстендил, Егри-Паланка, Скопие, Куманово, Царево село, Кочани.

4. Двамата началници на щабовете на армиите съвместно ще рекогнисцират района между Кюстендил и Враня и ако резултатът на тази рекогнисцировка покаже, че по посоката Кюстендил, Егри-Паланка, Скопие може да се употребят големи маси, тогава двете сръбски дивизии, назначени да действуват през Карадаг за Скопие, ще се употребят за усилване на лявокрилната съюзна армия, ако общата обстановка позволява, като ще се съсредоточат при Кюстендил.

5. За обезпечаване десния фланг на съюзните войски началникът на щаба на сръбската армия ще употреби останалите три дивизии от втори призив по свое усмотрение.

6. Началникът на щаба на българската армия се задължава да действува за по-бързото направяне пътя от Босилеград за Власина.

7. Ако ситуацията изисква да се усили българската войска на маришкия операционен театър и ако за операциите на вардарския операционен театър не е нужно да се държат всичките уговорени войски, тогава потребните войски се пренасят от вардарския на маришкия операционен театър, и обратно — ако ситуацията изисква да се усилят съюзните войски на вардарския операционен театър и ако за операциите на маришкия операционен театър не е нужно да се държат всички определени войски, тогава потребните войски се пренасят от маришкия на вардарския операционен театър.

Добавка. Двата щаба на армиите се задължават:

а) да си разменят всичките сведения за съседните армии;

б) да си изпращат един на друг потребното число от всички устави, инструкции, карти и пр., както официални, тъй и секретни;

в) да изпращат в съюзната армия известно число офицери за запознаване с армията и изучаване езика, съгласно чл. 11 от военната конвенция;

г) началниците на щабовете на българската и сръбската армия ще се срещат всяка година през есента, за да се ориентират по общата обстановка и за да направят потребните изменения в техните споразумения, които биха се продиктували от промяната на обстановката.

19 юни 1912 г., гр. Варна

(подп.) генер. Р. Путник
(подп.) генер. Фичев

Бележка: Групировката на съюзните войски и първоначалната идея за операциите принадлежи на сръбския генерален щаб, за което не поемам никаква отговорност. (подп.) Генерал Фичев.

Отбранителен съюзнически договор между България и Гърция от 16 май 1912 г.

Като вземат предвид, че двете държави силно желаят запазването на мира на Балканския полуостров и могат чрез един солиден отбранителен договор по-добре да отговорят на тая нужда;

Като имат предвид, в същия ред на мисли, че едновременното мирно съществуване на разните народности в Турция въз основа на едно реално и истинско политическо равенство и респектиране правата, произходящи от договорите или по друг начин отстъпени на християнските народности в Империята, съставляват необходими условия за затвърдяване положението на Изток;

Като имат най-после предвид, че едно взаимно работене на двете държави в поменатия смисъл е от естество и в интерес и на техните добри отношения с Османската империя, за да улесни и да укрепи съгласието между гръцкия и българския елемент в Турция;

Правителството на негово величество царя на българите и на негово величество краля на елините, като си обещават едно на друго да не дават каквато и да било нападателна тенденция на своето чисто отбранително съглашение и като са решили да сключат помежду си един мирен и взаимно-отбранителен договор със съдържание, изложено по-долу, назначиха за свои пълномощници ... които, след като размениха своите пълномощия, установиха следното:

Чл. 1. Ако против искреното желание на двете високи контрактуващи страни и въпреки поведението на техните правителства за избягване на всяко нападение и всяко предизвикателство спрямо турската империя една от двете държави бъде нападната от Турция било в своята територия, било чрез систематични нарушения на правата, произхождащи от трактатите или основните принципи на международното

право, двете високо контрактуващи страни се задължават да си дават взаимно съдействие с всичките си въоръжени сили и след това да не сключват мир освен заедно и в съгласие.

Чл. 2. Двете високи контрактуващи страни взаимно си обещават, от една страна, да употребят нравственото си влияние над своите съплеменници в Турция в смисъл, искрено да способствуват за мирното съществуване на елементите, които съставляват населението в Империята и, от друга да си дават взаимно съдействие и да вървят пред турското правителство или пред великите сили дружно във всяко дело, което ще има за цел да се получи или осигури осъществяването на правата, които произтичат от договорите или по друг начин остъпени на гръцката и българската народност, прилагане политическото равенство и конституционни гаранции.

Чл. 3. Настоящият договор ще има трайност три години от деня на подписването му и ще бъде мълчаливо продължен още за една година, освен ако се денонсира. Денонсирането трябва да бъде обявено поне шест месеца преди изтичането на третата година от деня на подписването.

Чл. 4. Настоящият договор ще се пази в тайна. Той не може да се съобщи на трета сила, нито да се обнародва, било цял или на части, освен със съгласието на двете високи контрактуващи страни.

Настоящият договор ще бъде ратифициран, колкото е възможно по-скоро. Ратификациите ще бъдат разменени в София (или в Атина).

Тошев, Балканските войни, т. I, стр. 432; Кесяков, т. I, стр. 48.

Военна конвенция между България и Гърция

Чл. 1. В случай че съгласно със задълженията, произходящи от отбранителния съюзен договор, сключен в София на 16 май 1912 г. между България и Гърция, тая последната (Гърция) се намеси с войска против Турция в една българо-турска война, или България против Турция в една гръцко-турска война, двете държави, българска и гръцка, се задължават да си дават взаимно съдействие, именно: Гърция с един ефектив най-малко от 120 хиляди войници и България с един ефектив най-малко от 300 хиляди войници; тия сили трябва да бъдат готови както да встъпват в поход към границата, тъй и да вземат участие във военни операции вън от границите на родната територия.

Казаните войски трябва да бъдат съсредоточени на границата и готови да я минат най-късно до 20-ия ден след мобилизацията или след знака, даден от една от контрактуващите страни, че е настъпил casus foederis.

Чл. 2. В случай че Гърция бъде нападната от Турция, България се задължава да обяви война на тая последната държава и да тръгне против нея с всичките си сили, състоящи, според чл. 1, най-малко от 300 хиляди души, като съгласува своите военни операции с изработения от българския генерален щаб план.

В случай че България бъде нападната от Турция, Гърция се задължава да обяви война на тая последната държава и да тръгне против нея

с всичките си сили, състоящи се, според чл. 1, най-малко от 120 хиляди души, като съгласува своите военни операции с изработения от гръцкия генерален щаб план. Главният обект на гръцката флота трябва във всеки случай да бъде да стане господарка на Егейско море и да прекъсне съобщенията по този път между Мала-Азия и Европейска Турция.

В случаи, предвидени в предните два параграфа, България се задължава да действува нападателно с една важна част от армията си против турските сили, съсредоточени в областите на вилаетите Косовски, Битолски и Солунски. Ако Сърбия, по силата на своите съглашения с България, вземе участие във войната, България може да разполага с всичките си сили в Тракия, но в такъв случай тя взема, чрез настоящия договор, задължение спрямо Гърция, щото сръбски военни сили най-малко от 120 хиляди войници да действуват нападателно против турските сили, съсредоточени в областите на трите споменати вилаети.

Чл. 3. Ако България и Гърция, на основание предварителни съглашения обявят война на Турция, те се задължават — освен ако е разпоредено иначе със специално съглашение, да извадят толкова войски, колкото са предвидени в първия член на настоящата конвенция.

Разпорежданията на двата последни параграфа от чл. 2 в тоя случай са тоже изпълними.

Чл. 4. В случай че едно от контрактуващите правителства обяви война на друга някоя държава освен Турция, без предварително съглашение и без съгласието на другото правителство, това последното се освобождава от задълженията, изложени в първия член, но при всичко това задължава се да пази в продължение на цялата война приятелски неутралитет спрямо съюзника си.

Чл. 5. В случай на съвместна война никоя от съюзните държави не може да сключи примирие по-дълго от 24 часа, без предварително споразумение и без съгласието на другата съюзна държава.

Ще бъде тоже нужно съгласието на двете контрактуващи страни, направено писмено, за да може да почне преговори за мир или да сключи мирен договор.

Чл. 6. В случай че в България и Гърция, след като мобилизират войските си, или влязат в бой, Гърция се види принудена да разреши критския въпрос според желанието на населението в острова и за това бъде нападната от Турция, България се задължава да й отиде на помощ, съгласно чл. 1 на настоящата конвенция.

Чл. 7. Началниците на българския и гръцкия генерален щаб се задължават взаимно и при сгоден случай да се осведомяват в случай на война върху своите операционни планове. Задължават се освен това да се запознават всяка година с измененията, внесени в тия планове в случай на нови обстоятелства.

Чл. 8. Настоящата конвенция ще стане задължителна за двете контрактуващи страни веднага, след като се подпише; тя ще бъде в действие, докато е в действие отбранителният договор от 16 май 1912 г., към който тя е прибавена като съществена част.

Тошев, Балканските войни, т. I, стр. 434, Кесяков, I, стр. 49.

Договор за мир, сключен между Турция и балканските съюзници в Лондон на 17/30 април 1913 г.

. . . . . .

Чл. 1. С размяната на ратификациите на настоящия договор ще настъпи вече мир и приятелство между н. в. императора на отоманите, от една страна, и техни вел. съюзените владетели, от друга страна, както и между техните наследници.

Чл. 2. Н. в. императорът на отоманите отстъпва на т. величества съюзените владетели всички територии на своята империя върху европейския континент на запад от линията Енос на Егейско море до Мидия на Черно море, с изключение на Албания. Точното трасе на границата Енос-Мидия ще бъде определено от една международна комисия.

Чл. 3. Н. в. императорът на отоманите и т. в. съюзените владетели заявяват, че оставят на н. в. германския император, на н. в. австрийския император, крал на Чехия и крал апостолически на Унгария, на г. президента на Френската република, на н. в. краля на Великобритания и на Ирландия и на британските владения отвъд моретата, император на Индия, на н. в. италианския крал, на н. в. императора на всички руси — грижата да уредят разграничението на албанските граници и всички други въпроси, засягащи Албания.

Чл. 4. Н. в. императорът на отоманите заявява, че отстъпва на т. величества съюзените владетели остров Крит и се отказва в тяхна полза от всички права на владение и други, които той е притежавал върху този остров.

Чл. 5. Н. в. императорът на отоманите и техни величества съюзените владетели заявяват, че поверяват на н. в. германския император, н. в. и пр. (изброяват се владетелите, указани в чл. 3) грижата да определят съдбата на всички отомански острови в Егейско море, с изключение на остров Крит и на Атонския полуостров.

Чл. 6. Н. в. императорът на отоманите и техни величества съюзените владетели заявяват, че предоставят грижата за уреждане на финансовите въпроси, произхождащи от военното положение и гореказаните териториални отстъпки — на международната комисия, свикана в Париж, на която те са изпратили свои представители.

Чл. 7. Въпросите относно военнопленниците, подсъдността, народността и търговията ще бъдат уредени със специални конвенции.

Последен член. Настоящият договор ще бъде ратифициран и ратификациите ще бъдат разменени в Лондон по възможност в най-кратък срок.

Тошев, Балканските войни, т. II, стр. 482, Кесяков, т. I, стр. 51.

Гръцко-сръбски договор от 19 май (1 юни) 1913 г.

Негово величество кралят на Сърбия и негово величество кралят на елините, считайки, че им се вменява в дълг да бдят за сигурността на своите народи и за спокойствието на своите държави;

Считайки вън от това, че за да запазят един траен мир на Балканския полуостров, най-ефикасно средство за постигането на тая цел е да се сдружат чрез един тесен отбранителен съюз, решиха да сключат съюз за мир, приятелство и взаимна защита, като се задължават да не дадат нападателна тенденция на своето чисто отбранително съглашение...

Чл. 1. Двете високи договарящи се страни уговарят изрично взаимното гарантиране на своите владения и се задължават в случай че — въпреки всяко очакване едно от двете кралства бъде нападнато, без всякаква провокация от негова страна, да си окажат взаимно помощ, със всичките си въоръжени сили и да не сключат впоследствие мир освен наедно и в съгласие една с друга.

Чл. 2. При подялбата на териториите на Европейска Турция, които при свършването на настоящата война ще бъдат отстъпени на балканските държави чрез мирния договор с Отоманската империя, двете високи договарящи се страни се ангажират да не влизат в никакво отделно споразумение с България, да си оказват постоянна помощ и да бъдат винаги в съгласие, като взаимно поддържат своите териториални искания и показаните по-долу погранични линии.

Чл. 3. Считайки, че е от жизнен интерес за техните кралства, щото никоя друга държава да не се вмъква между техните респективни владения на запад от реката Аксиос (Вардар), двете високи договарящи се страни заявяват, че те ще си оказват взаимно помощ, за да могат Сърбия и Гърция да имат една обща граница. Тая граница, базирана върху принципа на ефективната окупация, ще тръгва от най-високия връх на планинската верига Камна, която разграничава басейна на Шкумба в горното ѝ течение, ще завие след това към езерото Ахрас (Охридското езеро), ще стигне до западния бряг на Преспанското езеро при селото Куско и източния бряг до Долни Дуплиани, ще мине близо до Рахманли, ще следва водораздела между реките Еригон (Черна) и Мъгленица и ще стигне до реката Вардар на около три километра южно от Гевгели, според дадената в подробности линия в анекс I на настоящия договор.

Чл. 4. Двете високи договарящи се страни се съгласяват сърбо-българските и гръцко-българските погранични линии да бъдат установени върху принципа на ефективната окупация и на равновесието между трите държави по следния начин:

Източната сръбска граница ще следва, начиная от Гевгели, течението на реката Вардар до втичането на притока Божиминско дере, ще върви срещу течението на тая същата река и като мине през котите 120 350, 754, 895, 571 и реките Крива Лъкавица, Брегалница и Злетовска, ще се отправи към кота 2225, която се намира на старата турско-

българска граница на Осоговската планина, според дадените в подробности линии в приложението към настоящия договор.

Гръцката граница откъм България ще остави на Гърция териториите, разположени на левия бряг на Вардара, завзети от сръбските и гръцките войски срещу Гевгели и от Давидово до Велешка планина и Дойранското езеро, след което, като мине на юг от Кукуш, тя ще прекоси реката Струма, откъм север на Оршаковия мост, и ще се отправи през Тахинското езеро и реката Ангиста за морето малко на изток от Елефтерофския залив, според дадената в подробности линия в анекс III на настоящия договор.

Чл. 5. В случай че се дойде до несъгласие с България относно по горе казаните граници и в случай че едно полюбовно уреждане би станало невъзможно, двете високи договарящи страни си запазват правото да предложат на България, по общо съгласие, щото спорът да бъде сложен на посредничеството или арбитража на суверените на великите сили от Тройното съглашение или на шефовете на други държави. В случай че България би отказала да приеме тоя начин на мирно разрешение на спора и би заела едно застрашително положение против едно от двете кралства, или би се опитала да наложи със сила своите претенции, двете високи договарящи страни се задължават тържествено да си окажат взаимно помощ с всичките си въоръжени сили и да не сключват впоследствие мир, освен заедно и в съгласие една с друга.

Чл. 6. За да се подготвят и осигурят военните отбранителни средства, ще се сключи една военна конвенция във възможно най-късия срок след подписването на настоящия договор.

Чл. 7. Негово величество кралят на елините се задължава, щото неговото правителство да даде всичките нужни улеснения и да гарантира за един период от 50 години пълна свобода на износната и вносната сръбска търговия през Солунското пристанище и по железопътните линии от Солун към Скопие и Битоля. Тая свобода ще бъде възможно най-широка, стига само тя да бъде съвместима с пълното и широко упражнение на гръцкия суверенитет. Една специална конвенция ще се сключи между двете високи договарящи страни в един срок от една година, считан от днес, за уреждането в подробности прилагането на тоя член.

Чл. 8. Двете високи договарящи страни се съгласяват, щото веднага след окончателното уреждане на всичките въпроси, произтичащи от настоящата война, генералните щабове на двете армии ще се споразумеят във връзка с уреждане паралелното увеличаване военните сили на всяка една от двете държави.

Чл. 9. Двете високи договарящи страни се съгласяват още да пристъпят веднага след окончателното уреждане на всички въпроси, произтичащи от настоящата война, по взаимно съгласие към проучване на един проект за митническа конвенция с цел да се заякчат още повече търговските и икономическите връзки между двете страни.

Чл. 10. Настоящият договор ще влезе в сила веднага след неговото подписване и не ще може да бъде денонсиран преди изтичане на

10 години. Намерението да се преустанови неговото прилагане трябва да бъде нотифицирано шест месеца по-рано от едната от двете високи договарящи страни на другата, като при липса на едно подобно нотифициране договорът ще свързва двете държави до изтичането на една година, смятана от деня на денонсирането.

Чл. 11. Настоящият договор ще се пази в най-голяма тайна. Той не ще може да бъде съобщен на друга сила, било изцяло, било частично, освен със съгласието на договарящите страни.

Той ще бъде ратифициран във възможно най-непродължително време. Ратификациите ще бъдат разменени в Атина.

Тошев, Балканските войни, т. II, стр. 484.

Договор за мир между България, от една страна, и Гърция, Черна гора, Румъния и Сърбия — от друга, сключен в Букурещ на 28 юни (10 август) 1913 г.

. . . . . .

Чл. 1. От деня на размяната на ратификациите на настоящия договор ще има мир и приятелство между негово величество царя на българите, негово величество краля на гърците, негово величество черногорския крал, негово величество румънския крал, негово величество сръбския крал, както и между техните наследници и приемници, техните държави и респективни поданици.

Чл. 2. Между царство България и кралство Румъния старата граница между Дунава и Черно море се поправя, съгласно протокола, съставен от респективните военни делегати и прибавен към протокол № 5 от 22 юли (4 август) 1913 г. на Букурещката конференция, както следва: Новата граница тръгва от Дунава, по-нагоре от Тутракан по течението на реката и достига до Черно море, на юг от Екрене. Между тия две крайни точки пограничната линия следва трасето, означено върху картите 1/100 000 и 1/200 000 на румънския генерален щаб и съгласно описанието, приложено към настоящия член. Изрично е уговорено, че България ще събори най-късно в един срок от две години съществуващите фортификационни съоръжения и не ще построи нови в Русе, в Шумен, в промеждутъчната област и в една зона от двадесет километра около Балчик. Една смесена комисия, съставена от еднакво число представители на двете високи договарящи страни ще бъде натоварена преди изтичането на петнадесет дни от подписването на настоящия договор да приложи в изпълнение на самото място трасето на новата граница, съгласно предшествуващите постановления. Тая комисия ще установи подялбата на недвижимите имоти и на капиталите, които са принадлежали досега на окръзи, общини или на селища, разделени занапред от новата граница. В случай на несъгласие досежно трасето и мерките за изпълнение, двете високи договарящи страни се

задължават да се отнесат до трето приятелско правителство с молба да назначи един арбитър, чието решение върху спорните точки ще се счита окончателно.

Чл. 3. Между царство България и кралство Сърбия границата следва съгласно протокола, съставен от респективните военни делегати и приложен към протокол № 9 от 25 юли (7 август) 1913 г. на Букурещката конференция, по следното трасе: Пограничната линия тръгва от старата граница, от върха Патарица, следва старата турско-българска граница и водораздела на реките между Вардар и Струма с изключение на горното течение на Струмица, което остава в сръбска територия; тя свършва при планината Беласица, гдето ще се свърже с българо-гръцката граница. Подробно описание на тая граница и нейното трасе върху картата 1/200 000 на австрийския генерален щаб се прилага към настоящия член. Една смесена комисия, съставена от представители на двете високи договарящи страни, по равно число от двете страни, ще се натовари, преди изтичането на петнадесет дни от подписването на настоящия договор, да тури в изпълнение на самото място трасето на самата граница, съгласно предидущите постановления. Тая комисия ще установи подялбата на недвижимите имоти и на капиталите, които са принадлежали досега на окръзи, общини или на селища, разделени занапред от новата граница. В случай на несъгласие върху трасето и мерките за изпълнение, двете високи договарящи страни се задължават да се отнесат до едно трето приятелско правителство с молба да назначи един арбитър, чието решение върху спорните точки ще се счита за окончателно.

Чл. 4. Въпросите, отнасящи се до старата българо-сръбска граница, ще се уредят според постигнатото между двете договарящи страни споразумение, отбелязано в протокола, приложен към настоящия член.

Чл. 5. Между царство България и кралство Гърция границата следва съгласно протокола, съставен от респективните военни делегати и приложен към протокол № 9 от 25 юли (7 август) 1913 г. на Букурещката конференция, по следното трасе: Пограничната линия тръгва от новата българо-сръбска граница по гребена на Беласица планина и свършва при вливането на р. Места в Егейско море. Между тия две крайни точки, пограничната линия следва трасето, означено на картата 1/200 000 на австрийския генерален щаб и според описанието, приложено към настоящия член. Една смесена комисия, съставена от представители на двете високи договарящи страни, по равно число от двете страни, ще се натовари преди изтичането на петнадесет дни от подписването на настоящия договор да тури в изпълнение на самото място трасето на границата, съгласно предшествуващите постановления. Тая комисия ще установи подялбата на недвижимите имоти и на капиталите, които са принадлежали досега на окръзи, общини или на селища, разделени занапред от новата граница. В случай на неспоразумение за трасето и мерките за изпълнение двете високи договарящи страни се задължават да се отнесат до трето приятелско правителство с молба да назначи един арбитър, чието решение върху спорните точки

ще се счита за окончателно. Изрично е уговорено, че България се отказва отсега от всякаква претенция върху о-в Крит.

Чл. 6. Главните квартири на респективните армии ще се уведомят веднага за подписването на настоящия договор. Българското правителство се задължава да сведе армията си още на следния ден след това съобщение към състава ѝ в мирно време. То ще отправи войските си в техните гарнизони, където ще пристъпи в най-кратко време към връщането на разните видове запасни в техните огнища. Войските, чийто гарнизон се намира в зоната, окупирана от армията на една от високите договарящи държави, ще се изпратят в друг пункт от старата българска територия и могат да се завърнат в обикновените си гарнизони само след изпразването на горека ана а окупационна зона.

Чл. 7. Изпразването на българската територия, била тя стара или нова, трябва да започне веднага след демобилизацията на българската армия и ще се привърши най-късно до 15 дни. През това време демаркационната зона за опериращата румънска войска ще бъде означена от линията Свищов—Ловеч—Турски извор—Гложене Златица Мирково—Арабаконак—Орхане—Мездра—Враца—Берковица Лом Дунава.

Чл. 8. През време на окупацията на българската територия различните армии си запазват правото на реквизиция срещу изплащане в наличност. Те свободно ще се ползуват там от железните пътища за превоза на войски и провизии от всякакво естество, без каквото и да било обезщетение в полза на местната власт. Болните и ранените ще бъдат под закрилата на речените войски.

Чл. 9. По възможност в най-скоро време след размяната на ратификациите на настоящия договор всички военнопленници взаимно ще бъдат възвърнати. Правителствата на високите договарящи страни ще назначат комисари, натоварени с приемането на пленниците. Всички пленници в ръцете на едно правителство ще се предадат на комисаря на правителството, комуто принадлежат, или на надлежно упълномощения му представител в мястото, което ще се определи от заинтересуваните страни. Правителствата на високите договарящи страни ще представят респективно едно на друго и по възможност веднага след предаването на всички пленници сметка за направените преки разходи за грижите и поддръжката на пленниците от деня на пленяването до деня на смъртта или на връщането им. Прихващането ще се направи между сумите, дължими от България на една от другите високи договарящи страни, и ония, дължими от последните на България, като разликата се плати на правителството кредитор по възможност в най-скоро време след размяната на горепоменатите сметки.

Гошев, Балканските войни, т. II, стр. 487; Кесяков, т. I, стр. 55.

Договор за мир между България и Турция, сключен на 16 29 септември 1913 г., ратифициран на 29 септември (9 октомври) 1913 г.

Чл. 1. Границата между двете страни тръгва от устието на реката Резовска, на юг от манастира Св. Иван, находящи се на Черно море; тя следва течението на тази река до водосливната точка на реките Пиргопуло и Делива на запад от Камилакьой. Между устието и горепоменатата водосливна точка реката Резовска тече най-напред в югозападно направление, като оставя на Турция с. Плака, образува един лакът и се направлява към северозапад, а после към югозапад; селата Маджура и Пиргопуло остават в турска територия. Реката Резовска, след като е взела от Пиргопуло южно направление на разстояние от около пет километра и половина, образува един лакът към запад и север и след туй продължава по общото направление към запад, като образува една твърде малка дъга към север. В тази част селата Ликуди и Кладара остават в българска територия, а селата Кикнигори, Мавродио и Лафва припадат на Турция; след туй границата, като продължава по течението на реката Резовска, оставя Торфучифлик на България, направлява се към югоизток, и като оставя селото Радославци в турска територия, изкривява се към запад на около 800 метра на юг от това село; тя оставя селото Камилакьой в турска територия и достига на едно разстояние на около 400 метра на запад от това село до водосливната точка на реките Пиргопуло и Делива. От тази водосливна точка границата следва течението на реката Делива и като продължава с поменатата река по общо северозападно направление, оставя на Турция селата Паспала, Кандилджик и Дели и свършва на изток от Соук-Су; това последно село остава на Турция, а село Севелигу припада на България. Граничната линия, след като минава между Соук-Су и Севелигу, продължава по северозападно направление, като следва гребена, който минава през котите 687, 619 и 563; оттатък котата 563 тя оставя селото Чаирлик в отоманска територия и като заобикаля това последно село на три километра на изток и на север, достига притока Голема. Границата следва течението на Голема в една дължина от около два километра и достига до водосливната точка на този приток с другия ръкав на същата река, който иде южно от Карабалнар (Карабалар). От тази водосливна точка граничната линия минава по гребена на север от притока, идещ от Тюрк-Алатли, за да достигне старата турско-българска граница. Съединителната точка на новата линия и на старата граница се намира на 4 километра на изток от Тюрк-Алатли, гдето старата турско-българска граница образува един лакът към север по направление на Айкири-Йол. От тази точка тя следва точно старата турско-българска граница до Балабанбаши, на запад от Тунджа и на север от село Дервишка могила. Новата гранична линия се разделя от старата граница в околностите на Барабанбаши и слиза по права линия към Дермендере. Точката, гдето новата граница се разделя от старата, се намира на два километра разстояние от църквата на с. Дервишка могила. Границата, като оставя

село Дервишка могила в отоманска територия, следва течението на Дермендере до село Българско Лефке и оставя това село в българска територия. От източните и южните окрайнини на Българско Лефке граничната линия напуща течението на Дермендере и се направлява към запад, оставя в отоманска територия селата Турско Лефке и Димитрикьой и следвайки водоразделната линия между Буюкдере и Демирхандере (кота 241), достига до най-северната точка на лакътя, образуван на север от реката Марица, на изток от Мустафапаша. Тази част от лакътя се намира на три километра и половина от източния вход на моста на Мустафапаша. Границата следва западната част на завоя на Марица до воденицата и оттам по права линия, доближавайки се до Чермендере, достига на север железопътния мост (Чермендере е реката, която се влива в Марица на 3 километра на запад от село Чермен). И след това, като заобикаля Чермен на север, отива до Тазитепеси. Границата оставя Чермен на Турция и като следва течението на Чермендере и пресича железопътната линия на северозапад от Чермен, тя следва пак същата река и се възкачва до Тазитепеси (кота 613). Точката, където Чермендере пресича железопътна линия на северозапад от Чермен, се намира на едно разстояние от 5 километра от центъра на село Чермен и на 3200 метра от западния изход на моста Мустафапаша). Границата оставя в отоманска територия най-високата точка на Тазитепеси и от тази точка следва вододелната линия между Арда и Марица, като минава през селата Яйладжик и Гюлджюк (Гьолджюк), които остават в отоманска територия. От Гюлджюк границата минава през кота 449 и след това слиза към Арда по южното направление, почти в права линия. Тази права линия минава на около един километър на запад от селото Бекташли, което остава в отоманска територия. Граничната линия, след като достигне до котата 367 до Арда, следва към изток по десния бряг на тази река и достига до воденицата, разположена на един километър на юг от Синджирли; от тази воденица тя следва вододелната линия, находяща се на изток от село Гайдохордере, минава на един километър на изток от село Гайдохордере и като оставя село Дребишна на България, минавайки на около един километър на изток от това село, слиза на Атерендере на един километър южно от това село, оттам отива в югозападно направление по най-късия път до извора на притока, който тече между селата Акелан и Кайликликьой, следва талвега на тези води и слиза до реката Казълдели. От гореказания приток границата, като оставя Гьохчебунар на България, взема течението Къзълделидере и оттам, следвайки талвега на притока, който се отделя към юг в една точка, находяща се на четири километра на юг от Мандрица и на 3 километра на изток от Соганлики-Бала, отива до извора на същия приток; границата слиза след туй по най-късия път до извора на Мандрадере; следва талвега на Мандрадере, захващайки от извора му, и достига до Марица на запад от Мандра. В тази част селото Кранту остава на българска територия, а селата Баш-Клисе, Айрянбунар и Мандра припадат на Турция. От тази точка границата следва талвега на Марица до точката, където тази река се разделя на два ръкава, на 3 километра

и половина на юг от селото Калдикрос; оттам тя следва талвега на десния ръкав, който минава недалеч от Фереджик и достига до Егейско море. В тази част блатата Аксу, както и езерата Кенелигьол и Казиклигьол остават в Турция, а езерата Тузлагьол и Дранагьол припадат на България.

Чл. 2. Десет дни след подписването на настоящия договор от горепоменатите пълномощници войските на двете договарящи страни, които понастоящем биха окупирали територии, припадащи се на другата страна, ще побързат да ги изпразнят и в течение на 15 последующи дни да ги предадат съгласно правилата и обичаите на властите на другата страна. Освен това уговорено е, че двете държави ще демобилизират войските си в един срок от 3 седмици, начиная от датата на настоящия договор.

Чл. 3. Дипломатическите, както и пощенските, телеграфните и железопътните съобщения ще се подновят между високите договарящи страни веднага след подписването на настоящия договор. Спогодбата за мюфтиите, съставляваща приложение II към настоящия договор, ще се приложи във всичките територии на България.

Чл. 4. За да се благоприятствуват икономическите отношения между двете държави, високите договарящи страни се задължават да турят пак в сила веднага след подписването на настоящия договор и за един срок от една година, захващайки от този ден, конвенцията за търговия и мореплаване, сключена на 6/19 февруари 1911 г. и да дадат на техните индустриални, земеделски и други произведения всякакви митнически улеснения, съвместими със съществуващите им ангажименти по отношение на трети държави. Консулската декларация от 18 ноември (2 декември) 1909 г. ще влезе също в сила за същия срок. Обаче всяка една от високите договарящи страни ще може да открие генерални консулства, консулства и вицеконсулства от кариерата във всички местности на техните територии, където се допускат такива на трети сили. Освен това високите договарящи страни се задължават да назначат в най-непродължителен срок смесени комисии за сключването на един търговски договор и на една консулска конвенция.

Чл. 5. Военнопленниците и заложниците ще бъдат разменени в срок от един месец, захващайки от деня на подписването на настоящия договор или по-рано, ако е възможно. За тази размяна ще се грижат специални комисари, назначени от едната и другата страна. Разноските за издържането на казаните военнопленници и заложници остават за сметка на правителството, в ръцете на което се намират. Заплатите на офицерите обаче, изплатени от това правителство, ще бъдат повърнати от правителството, на което тези офицери принадлежат.

Чл. 6. Високите договарящи страни дават пълна амнистия на всички ония, които са взели участие във войната или са се компрометирали в политическите събития преди настоящия договор. Жителите на отстъпените земи ще се ползуват от същата амнистия за политическите събития в тези земи. Ползуването от тази амнистия ще престане, след като изтече двеседмичният срок, определен от законно конституираните власти при реокупацията на земите, припадащи се на

България, и след като това бъде надлежно разгласено между населението.

Чл. 7. Всички лица, родом от земите, отстъпени от Отоманската империя на царското българско правителство, които имат там постоянното си местожителство, ще станат български поданици. Гореказаните лица, като станат български поданици, ще се ползуват в срок от 4 години от правото да оптират на самото място за отоманско поданство с една проста декларация до местните български власти и едно зарегистриране в отоманските императорски консулства. Тази декларация в странство ще се прави в канцеларите на българските консулства и ще се зарегистрира от отоманските консулства. Опцията ще бъде индивидуална и незадължителна за императорското отоманско правителство. Сегашните малолетни ще се ползуват от опцията през течение на четирите години след навършване пълнолетието им. Мюсюлманите в отстъпените земи, станали български поданици, няма да подлежат през този срок на военна повинност и няма да плащат никакъв военен данък. След като използуват това си право на опция, мюсюлманите ще напуснат отстъпените земи до изтичането на горепредвидения срок от 4 години, като си запазват правото да пренесат през границата своите движими имоти. Те обаче могат да си запазят собствеността на недвижими имоти от всякаква категория, селски или градски, и да ги управляват чрез трети лица.

Чл. 8. Мюсюлманите български поданици в която и да било територия на България ще се ползуват от същите политически и граждански права, както и поданиците от българско произхождение. Те ще се ползуват от свободата на съвестта, от свободата и от външното упражнение на религиозните обреди. Обичаите на мюсюлманите ще бъдат уважавани. Името на негово императорско величество султана, като Халиф, ще продължава да се споменава в публичните молитви на мюсюлманите. Съществуващите понастоящем мюсюлмански общини или които ще се конституират в бъдеще, тяхното йерархическо устройство и техните имоти ще бъдат признати и зачитани ; те ще зависят безпрепятствено от тяхното духовно началство.

Чл. 9. Българските общини в Турция ще се ползуват от същите права, от които се ползуват понастоящем и другите християнски общини в Отоманската империя. Българи, отомански поданици, ще запазят своите движими и недвижими имоти и няма да бъдат възпрепятствувани в изпълнение на своите човешки и имотни права, както и в ползуването от тях. Тези, които са напуснали огнищата си през последните събития, ще могат да се завърнат най-късно в срок от две години.

Чл. 10. Права, придобити преди анексията на териториите, и юридическите актове и официалните документи, издадени от компетентните отомански власти, ще бъдат зачитани и ненарушими до законното доказване на противното.

Чл. 11. Правото върху недвижима собственост в отстъпените територии, както то се предвижда от отоманския закон върху недвижимите имоти, градски и селски, ще бъде признато без никакво огра-

ничение. Собствениците на недвижими или движими имоти в казаните територии ще продължават да се ползуват от всичките си права на собственост, даже ако те се установят на временно или постоянно местожителство вън от България. Те ще могат да дават имотите си под наем или да ги управляват чрез трети лица.

Чл. 12. Вакъфите Мюстесна, Мюлхака, Иджаресеин, Мюлк, Мукатаа Иджареи Вахиде, както и вакъфските десетъци в отстъпените територии ще бъдат зачитани, тъй както те са установени понастоящем от отоманските закони. Те ще бъдат управлявани от правоимащите. Техният режим не ще може да бъде изменен, освен след едно справедливо и предварително обезщетение. Правата на религиозните и благотворителните заведения на Отоманската империя върху вакъфските приходи в отстъпените земи във вид на Иджареи — Нахиде, Мукатаа, на разни права, на равноценности на вакъфските десетъци и други върху застроени или незастроени вакъфи ще бъдат зачитани.

Чл. 13. Частните имоти на негово величество султана, както и онияна членовете на императорската династия ще бъдат запазени и зачитани. Негово величество султанът и членовете на императорската династия ще могат да ги продават или дават под наем чрез пълномощници. Същото ще става и с частните имоти, принадлежащи на държавата. В случай на отчуждение при еднакви условия ще се предпочитат български поданици.

Чл. 14. Високите договарящи страни се задължават да дават заповед на техните провинциални власти да зачитат гробищата и специално гробовете на войниците, паднали на бойното поле. Властите няма да забраняват на родителите и приятелите им да пренасят останките на погребаните жертви в чужда земя.

Чл. 15. Поданиците на всяка една от договарящите страни ще могат както в миналото да пребивават и пътуват свободно в територията на другата договаряща страна.

Чл. 16. Българското царско правителство поема правата, тежестите и задълженията на отоманското правителство спрямо компанията на източните железници за частта от линията, която тя има по концесия и находяща се в отстъпените територии. Българското царско правителство се задължава да върне незабавно взетия подвижен материал и други предмети, принадлежащи на казаната компания.

Чл. 17. Всичките недоразумения и спорове, които биха се появили в тълкуването или прилагането на членовете 11, 12, 13 и 16 от настоящия договор, ще бъдат уредени чрез арбитраж в Хага съгласно компромиса, съставляващ приложение III от настоящия договор.

Чл. 18. Протоколът, отнасящ се до границата (приложение I); съглашението, отнасящо се до мюфтиите (приложение II); компромисът за арбитраж (приложение III); протоколът, отнасящ се до железницата и до Марица (приложение IV) и декларацията, отнасяща се до чл. 10 (приложение V), се прилагат при настоящия договор и съставляват неразделна част от него.

Чл. 19. Постановленията на Лондонския договор, доколкото се отнасят до отоманското правителство и царското българско правител-

ство, остават в сила дотолкова, доколкото те не се отменяват или видоизменяват от горните постановления.

Чл. 20. Настоящият договор влиза в сила веднага след подписването му... Ратификациите ще се разменят в 15-дневен срок, считан от този ден. Съставен в два екземпляра в Цариград на 16 29 септември 1913 година.

Тошев, Балканските войни, т. 2, стр. 490.

ПЪРВАТА СВЕТОВНА ВОЙНА

Първата световна война бе естествен завършък на онова развитие в международните отношения, което започна още през 70-те години на миналия век. Сараевският инцидент беше само предлог, но не и причина за войната Причината се криеше в дълбоките империалистически противоречия между големите държави, в основата на които стояха противоречията, породени от стремежа на Германия да измени световното статукво така, че да присвои колониални владения, пазари и източници на суровини, принадлежащи на Англия и Франция.

Войната бе империалистическа и за двете страни. Германия започна войната, за да премахне силните си конкуренти, да им отнеме колониите, да тури ръка на голяма част от Русия. Австро-Унгария воюва, за да укрепи влиянието си на Балканите и унищожи Сърбия. Англия и Франция водиха войната, за да унищожат опасния конкурент в лицето на Германия и да запазят колониалните си империи, а заедно с това да си поделят Отоманската империя. Франция се стремеше също да си върне загубените през 1871 г. Елзас и Лотарингия и да загради Саарската област. Русия кроеше планове да раздели Турция, да сложи ръка на Проливите, да анексира Австрийска Галиция.

Голяма част от документите, поместени в този раздел, се отнасят за периода до обявяването на войната. Различни са мотивите, изтъкнати от правителствата. Някои от тях събуждат у читателя учудване — толкова са изкуствени и противоречат на всякакво право и морал. Но всички те имат нещо общо — в тях старателно са заобиколени действителните причини, цели и намерения на буржоазните правителства.

Ултиматумът на Австро-Унгария до Сърбия, който доведе до война между тия две страни, беше съзнателно съставен така, че да не бъде приет. При това австро-унгарското и германското правителства са разбирали, че един австро-сръбски въоръжен конфликт неизбежно ще постави в действие механизма на договорите и ще се разрасне в европейски пожар.

За разлика от Антантата Централните сили през лятото на 1914 г. бяха привършили своите военни приготовления и разпалваха съзнателно конфликта, за да използуват военното си превъзходство. Германското правителство само разшири сферата на войната, като в нарушение на международното право обяви война на Русия (вж. германската нота за обявяване война на Русия и паметната бележка за обстоятелствата, предшествуващи възникването на войната). Влизането на Русия във войната предрешава въпроса за влизането на Франция. Германия обаче не изчака. В но-

тата си за обявяване на война тя се позовава на измислени инциденти. Нотата, с която Германия обяви война на Белгия, поразява с цинизма си. Тя предяви искане, несъвместимо с международното право.

Както личи от поменатите документи, на Германия принадлежеше инициативата за обявяване на войната. Но войната се желаеше от влиятелни кръгове в Русия и Франция. Що се отнася до Англия, нейното правителство до последния момент скриваше истинските си намерения, но значително поощри намерението на Германия да започне войната.

Споразумението между Англия, Франция и Русия за несключване на сепаративен мир окончателно консолидира Антантата като военен съюз. Но в съглашенията, сключени между държавите от Антантата, липсваха споразумения за целите на войната, за крайните резултати, към които се стреми всяка една от тях. В годините на войната бяха сключени многобройни съглашения за разделяне сферите на влияние, за анексиите. Това са откровени империалистически споразумения за разделяне на света. Всичките са тайни — империалистите старателно крият от народните маси действителните си намерения.

Повечето от тия споразумения не бяха осъществени. За това попречиха редица фактори — победата на революцията в Русия, противоречията между победителите. Но тё безмилостно разголват грабителската същност на плановете на правителствата, кроени в дипломатическите канцеларии далече от знанието на народите.

Антантата купи участието на Италия на нейна страна, като й обеща славянски и други територии (вж. съглашението на държавите от Антантата и Италия от 1915 г.). Цената за участието на Румъния на страната на Антантата бе отнемането на Трансилвания от Австро-Унгария (вж. съглашението между Русия и Румъния от 1914 г.; тайния съюз между Румъния и Антантата от 1916 г.). Русия даде обещание на Франция да подкрепи аспирациите й за заграбване на чисто немски територи (вж. споразумение между Русия и Франция за целите на войната). На Русия бяха обещани части от Турция, Проливите с Цариград, Източна Тракия (вж. споразумение на Русия с Англия и Франция за Проливите от 1915 г.). Англия и Франция си поделиха голяма част от турските владения (вж. съглашение за разделяне на Азиатска Турция, 1916 г.).

Япония не бе задължена да влезе във войната. Но японското правителство се възползува от европейския конфликт и от затрудненията на Германия, за да заграби нейните далекоизточни владения (вж. японския ултиматум до Германия от 1914 г.). Япония не оказа реална помощ на Антантата, но активизира експанзията си в Китай. (Вж. японския ултиматум до Китай от 1915 г.). Със споразумение от 1916 г. Япония и Русия съгласуваха своята политика по отношение на Китай и по същество оформиха таен съюз помежду си, насочен и против другите държави, участвуващи в Антантата.

Германия предприе през 1916 г. своеобразна дипломатическа маневра, като предложи да бъде сключен мир. Всъщност това

беше един пропаганден ход: ако държавите на Антантата отхвърлят предложението, вината за продължаване на войната да падне върху нея, а ако го приемат, Германия да маневрира с цел да сключи сепаративен мир при благоприятни за нея условия. Отхвърлянето на това предложение послужи по-късно като един от мотивите, използувани от германското правителство за обявяване на „безпощадна подводна война".

Документите, свързани с външната политика на САЩ (вж. Мирните предложения на Уилсън от 1916 г.; Посланието на Уилсън за принципите на мира от 1917 г.), изразяват схващанията на управляващите кръгове в САЩ за следвоенното устройство. В тия схващания, изразени най-пълно и ясно в публикувания покъсно документ „14-те точки на Уилсън", прозира намерението на американските монополи да установят господство в света.

Февруарската революция в Русия не доведе до промяна във външната политика на Русия. Временното правителство продължи политиката на царското правителство. То се обяви за „война до победен край в защита на отечеството", и потвърди предишните съглашения, сключени с държавите на Антантата (вж. Обръщение на временното правителство към руските граждани; нотите на Милюков и на Терещенко. Но руските работници и селяни не искаха вече да проливат кръв за империалистически интереси. Техните стремежи са изразени във възванията на Петроградския съвет и те се увенчаха с победата на Великата октомврийска социалистическа революция.

Австро-унгарски ултиматум до Сърбия, връчен в Белград на 23 юли 1914 г.

... Историята през последните години и по-специално печалните събития от 28 юни показаха, че съществува в Сърбия опасно движение, чиято цел е откъсването от Австро-унгарската монархия на някои части от нейната територия. Това движение е започнало със знанието на сръбското правителство и сега се проявява извън кралството с терористически актове.

От показанията и признанията на престъпните виновници за покушението от 28 юни се вижда, че убийството в Сараево е подготвяно в Белград, оръжието и взривните вещества, с които са били снабдени убийците, са им дадени от сръбски офицери и чиновници, които са участвували в „Народна отбрана", и най-после, прехвърлянето на престъпниците и тяхното оръжие в Босна е организирано и извършено от началници на сръбската погранична служба.

Казаните резултати от следствието не позволяват на императорското и кралско правителство да остава още в очаквателно спокойствие, което то пазеше от ред години, при наличността на дейност, която има за център Белград и се разпростираше оттам по цялата територия на монархията. Тези резултати, напротив, му възлагат задъл-

жение да тури край на подстрекателствата, които представляват постоянна опасност за спокойствието на монархията.

За постигането на тази цел императорското и кралско правителство е принудено да поиска от сръбското правителство официална декларация, че осъжда пропагандата, насочена против Австро-унгарската монархия, т. е. съвкупността от стремежи, които имат за крайна цел отделяне от монархията на влизащи в нейния състав територии, и че се задължава да ликвидира по всички начини тази престъпна и терористична пропаганда.

За да придаде на това задължение тържествен характер, сръбското правителство ще заповяда да се напечата на първа страница на официалния му вестник от 26 юли (13 юли ст. ст.) следната декларация:

„Кралското сръбско правителство осъжда насочената срещу Австро-Унгария пропаганда, т. е. съвкупността от стремежи, които имат за крайна цел отделянето от Австро-унгарската монархия на влизащи в нейния състав територии, и искрено съжалява за трагичните последици от тези престъпни действия.

Кралското правителство съжалява, че сръбски офицери и чиновници са участвували в горепоменатата пропаганда и са усложнили по такъв начин добросъседските отношения...

Кралското правителство, което порицава всяка идея или опит за намеса в съдбата на жителите на която и да е част на Австро-Унгария и се отказва от такива идеи или опити, смята за свое задължение да предупреди формално офицерите, чиновниците и цялото население в кралството, че занапред ще действува крайно решително спрямо лицата, които биха се оказали виновни в подобни действия, като положи и всички усилия да предотврати и задуши такива действия."

Тази декларация ще бъде доведена едновременно до знанието на кралската армия чрез заповед на н. в. краля и ще бъде публикувана в официалния бюлетин на армията.

Кралското сръбско правителство се задължава освен това:

1. Да забрани всички издания, които подбуждат омраза и презрение към монархията и общите тенденции на който са насочени против нейната териториална цялост.

2. Незабавно да разтури дружеството, наречено „Народна отбрана", да конфискува всичките му средства за пропаганда и да постъпи по същия начин с другите дружества и съюзи в Сърбия, които се занимават с пропаганда против Австро-унгарската монархия.

Кралското правителство ще вземе нужните мерки да не могат разтурените дружества да продължават своята дейност под друго име или под друга форма.

3. Незабавно да премахне в учебните заведания в Сърбия — както в преподавателския персонал, така и в учебните пособия, всичко, което служи или би могло да служи за поддържане на пропаганда против Австро-Унгария.

4. Да отстрани от военна служба и изобщо от администрацията всички офицери и чиновници, виновни за пропаганда против Австро-унгарската монархия, като императорското и кралско правителство.

си запазва правото да съобщи имена и факти на кралското правителство.

5. Да се съгласи органи на императорското и кралско правителство да сътрудничат в Сърбия за ликвидиране на опасните движения, насочени против териториалната цялост на монархията.

6. Да започне съдебно следствие срещу участниците в заговора от 28 юни, които се намират на сръбска територия.

Органи, упълномощени от императорското и кралско правителство, ще вземат участие в нужните разследвания.

7. Неотложно да задържи майор Войе Танкосич и Милан Цигановић сръбски държавен чиновник, компрометирани в резултат на сараевското следствие.

8. Да попречи с ефикасни мерки на участието на сръбски власти в незаконното превозване на оръжие и взривни вещества през границата.

Да уволни и накаже строго чиновниците от пограничната служба в Шабац и Ложница, виновни за оказване помощ, като улеснили да преминат границата онези, които извършиха сараевското престъпление.

9. Да даде на императорското и кралско правителство обяснения във връзка с неоправданите изявления на висши сръбски чиновници както в Сърбия, така и в чужбина, които въпреки официалното си положение не се стесняваха след покушението на 28 юни да се изкажат в интервюта неприязнено против Австро-унгарската монархия

10. Незабавно да уведоми императорското и кралско правителство за изпълняването на мерките, предвидени в гореизложените точки.

Императорското и кралско правителство очаква отговор от кралското правителство не по-късно от събота, 25 т. м., в 6 часа вечерта...

Ключников и Сабанин, II, стр. 3.

Германска нота за обявяване война на Русия, връчена от германския посланик в Сан Петербург Пурталес на Сазонов в Сан Петербург на 19 юли (1 август) 1914 г.

... Докато, отговаряйки на пожеланието, изразено от н. в. руския император, н. в. императорът на Германия в съгласие с Англия се стараеше да посредничи между виенския и санпетербургския кабинет, Русия, без да дочака резултата от тези действия, пристъпи към мобилизиране на всички свои сухопътни и морски сили.

Вследствие на тази заплашителна мярка, непредизвикана от никакви военни приготовления от страна на Германия, германската империя се вижда пред сериозна и страшна опасност.

Ако императорското правителство не вземе мерки срещу тази опасност, ще бъде заплашена сигурността и дори самото съществуване на Германия.

Вследствие на това германското правителство бе принудено да се обърне към правителството на н. в. руския император с искане да бъдат прекратени посочените военни мероприятия. Понеже Русия от-

каза да изпълни това искане (не счете за нужно да отговори на това искане) и показа с този отказ (с този начин на действие), че действията ѝ са насочени против Германия, имам чест по заповед на моето правителство да съобщя на Ваше превъзходителство следното:

Н. в. императорът, моят августейши повелител, от името на империята приема предизвикателството и се смята в положение на война с Русия.

Ключников и Сабанин, II, стр. 5.

Руско правителствено съобщение във връзка с обявяването на война от Германия
С. Петербург, 20 юли (2 август) 1914 г.

Понеже в чуждия печат се появи изопачено изложение на събитията от последните дни, министерството на външните работи смята за свой дълг да даде следния кратък преглед на дипломатическите отношения през посоченото време.

На 10 (23) юли т. г. австро-унгарският посланик в Белград връчи на сръбския министър-председател нота, която съдържа обвинение срещу сръбското правителство за поощряване на великосръбското движение, което довело до убийството на наследника на австро-унгарския престол. Предвид на това Австро-Унгария поиска от сръбското правителство не само да осъди в тържествена форма казаната пропаганда, но също да вземе под контрола на Австро-Унгария редица мерки за разкриване на заговора, за наказване на участвувалите в него сръбски поданици и прекратяване в бъдеще на всякакви посегателства в територията на кралството. За отговор на посочената нота на сръбското правителство се даваха 48 часа.

Императорското правителство, като узна от текста на връчената в Белград нота,. съобщен му от австро-унгарския посланик в С. Петербург, след като бяха изминали вече 17 часа, за същността на съдържащите се в нея искания, не можеше да не види, че някои от тях по същество бяха неизпълними, а някои бяха предявени във форма, несъвместима с достойнството на една независима държава. Смятайки, че съдържащото се в тези искания унижаване достойнството на Сърбия и проявеният по такъв начин стремеж на Австро-Унгария да утвърди своето надмощие на Балканите са недопустими, руското правителство в най-приятелска форма посочи на Австро-Унгария, че е желателно да подложи на ново обсъждане съдържащите се в австро-унгарската нота точки. Австро-унгарското правителство не счете за възможно да се съгласи да обсъди нотата. Помирителните действия на другите държави във Виена също не се увенчаха с успех.

Макар че Сърбия осъди престъпното злодеяние и изказа готовност да даде удовлетворение на Австрия в степен, която надмина очакванията не само на Русия, но и на другите държави, австро-унгарският посланик в Белград намери сръбския отговор за незадоволителен и напусна Белград.

Още по-рано, виждайки прекалеността на предявените от Австрия искания, Русия заяви, че не може да остане равнодушна, като не се отказва в същото време да положи всички усилия за намиране на мирен изход, приемлив за Австро-Унгария и незасягащ нейното самолюбие като велика държава. При това Русия твърдо заяви, че мирно разрешаване на въпроса допуска само доколкото то няма да доведе до унижаване достойнството на Сърбия като независима държава. За съжаление обаче всички положени от императорското правителство в тази насока усилия се оказаха напразни. Австро-унгарското правителство се отказа от всякаква примирителна намеса на държавите в неговия спор със Сърбия, пристъпи към мобилизация, обяви официално война на Сърбия и на следния ден Белград бе подложен на бомбардировка.

Вследствие този начин на действие на австро-унгарското правителство въпреки заявлението на Русия, че не може да остане равнодушна към участта на Сърбия, императорското правителство сметна за необходимо да обяви мобилизация на Киевския, Одеския, Московския и Казанския военен окръг...

За взетите мерки бе уведомено германското правителство с обяснение, че те са последица на австрийските военни мерки и съвсем не са насочени срещу Германия. Същевременно императорското правителство изрази готовността на Русия да продължат преговорите за мирно уреждане на спора чрез непосредствени връзки с виенското правителство или пък съгласно предложението на Великобритания чрез конференция на четирите незаинтересувани непосредствено велики държави — Англия, Франция, Германия и Италия.

Обаче и този опит на Русия не се увенча с успех. Австро-Унгария отклони по-нататъшната размяна на мнения с нас, а берлинското правителство отказа да участвува в предложената конференция на държавите...

На въпроса на германския посланик да кажем при какви други условия бихме се съгласили да прекратим нашето въоръжаване министърът на външните работи заяви, че такова условие е да се признае от Австро-Унгария, че австро-сръбският въпрос придоби характер на европейски, и да заяви, че е съгласна да не настоява на искания, несъвместими със суверенните права на Сърбия.

Предложението на Русия бе признато от Германия за неприемливо за Австро-Унгария. Същевременно в Петербург бе получено известие, че Австро-Унгария е обявила обща мобилизация.

В същото време продължаваха военните действия на сръбска територия и Белград бе отново бомбардиран.

Вследствие на този неуспех на нашите мирни предложения стана необходимо да бъдат разширени предпазните военни мерки.

На запитването по този повод от страна на берлинското правителство бе отговорено, че Русия е принудена да започне военните мерки, за да се предпази от всякакви случайности.

Вземайки тези предпазни мерки, Русия същевременно продължаваше с всички сили да търси изход от създаденото положение и изрази готовност да се съгласи с всеки начин за разрешаване на спора, при който се спазят поставените от нас условия.

Въпреки това миролюбиво съобщение германското правителство се обърна на 18 (31) юли с искане към руското правителство да прекрати до 12 часа на 12 юли (1 август) военните мерки, заплашвайки в противен случай да пристъпи към обща мобилизация.

На следния ден, 19 юли, германският посланик съобщи на министъра на външните работи от името на своето правителство обявяването на война.

Ключников и Сабанин, II, стр. 6 и сл.

Германска нота от 3 август 1914 г. за обявяване война на Франция

Административните и военните германски власти установиха, че известен брой явни враждебни действия са извършени на германска територия от френски военни летци. Някои от последните са нарушили явно неутралитета на Белгия, извършвайки полети над територията на тази страна...

Имам чест да съобщя на Ваше превъзходителство, че предвид на тези нападения германската империя се смята в положение на война с Франция вследствие действията на последната държава...

Ключников и Сабанин, II, стр. 15

Паметна бележка за обстоятелствата преди възникването на войната, представена в райхстага от имперския канцлер Бетман-Холвег Берлин, 3 август 1914 г.

На 28 юни т. г. наследникът на австро-унгарския престол, ерцхерцог Франц-Фердинанд, и неговата съпруга херцогиня фон Хоенберг паднаха от револверните изстрели на участник в една сръбска шайка заговорници. Разследването за престъплението, извършено от австро-унгарските власти, установи, че заговорът срещу живота на ерцхерцога-престолонаследник е подготвен с участието и съдействието на сръбски длъжностни лица в Белград и извършен с помощта на оръжие, получено от сръбските правителствени складове...

При тези условия Австрия трябваше да дойде до заключението, че да продължава да бездействува предвид такива постъпки от другата страна на границата би било несъвместимо нито с нейното достойнство, нито с интереса за запазване на монархията. Императорското и кралско правителство ни извести за своето становище и запита за нашето мнение. Ние от цяла душа можахме да изразим на нашия съюзник съгласието си с неговата оценка на положението... При това ние напълно съзнавахме, че в случай на военни действия на Австро-Унгария срещу Сърбия на сцената може да се яви Русия и по такъв начин съгласно съюзническото ни задължение можем да бъдем въвлечени във война. Но съзнавайки, че жизнените интереси на Австро-Унгария са по-

ставени на карта, ние не можехме нито да съветваме нашия съюзник да прояви отстъпчивост, несъвместима с неговото достойнство, ниот да му откажем нашето съдействие в този труден момент... Морално отслабена, разпадаща се вследствие напредъка на руския панславизъм, Австрия не би била вече за нас съюзница, на която бихме могли да разчитаме и на която бихме могли да се осланяме, което е необходимо за нас предвид все по-заплашителното поведение на нашите източни и западни съседи. Ето защо ние предоставихме на Австрия пълна свобода на действие против Сърбия. Не взехме участие в нейните приготовления за това.

Австрия избра следния път: (Следва изложение на съдържанието на австро-унгарския ултиматум от 23 юли.)

Един ден след връчването на австро-унгарската нота сръбското правителство пристъпи към мобилизация. Когато след изтичане на определения в ултиматума срок сръбското правителство връчи своя отговор, който в някои точки наистина задоволяваше желанията на Австро-Унгария, но в съществената си част явно разкриваше стремежа му да се отклони чрез протакания и нови преговори от справедливите искания на монархията, Австро-Унгария скъса дипломатическите отношения със Сърбия...

От този момент Австрия фактически се намираше в състояние на война със Сърбия, за което тя след това заяви и официално, като обяви формално война на 28 юли...

В същото време австро-унгарското правителство съобщи на руското, че целта на предприетата стъпка по отношение Сърбия е изключително отбранителна срещу сръбските действия...; че Австро-Унгария няма предвид да извърши някакви изменения в съотношението на силите на Балканите. На нашето заявление, че германското правителство желае и се стреми да се локализира конфликтът, бе получено обещание в същия смисъл както от френското, така и от английското правителство. Но тия стремежи не успяха да попречат на намесата на Русия в австро-сръбския спор.

Руското правителство издаде на 24 юли официално съобщение, в което заявява, че Русия не може да остане индиферентна към сръбско-австрийския конфликт. Същото заяви... г-н Сазонов на имперския посланик граф Пурталес. На 26 юли имперското и кралско правителство отново заяви чрез своя посланик в Петербург, че Австро-Унгария няма никакви завоевателни планове и иска само да си осигури най-после спокойствие на своите граници. Но същия ден в Берлин се получиха първите сведения за руската мобилизация. Същата вечер, на 26-ти, имперските посланици в Лондон, Париж и Петербург получиха нареждане да направят енергични заявления пред правителствата на Англия, Франция и Русия за опасността от тази руска мобилизация...

На 26-ти сър Едуард Грей се обърна с предложение разногласието между Австро-Унгария и Сърбия да се предаде на конференция на германския, френския и италианския посланици под негово председателство. В отговор на това предложение ние заявихме, че напълно одобряваме неговата идея, обаче не можем да вземем участие в подобна кон-

ференция, тъй като не можем да изправим Австрия пред европейски съд за нейните отношения със Сърбия.

Франция изказа съгласие с предложението на сър Ед. Грей, но то не се състоя, понеже, както трябваше да се предвиди, Австрия не прие...

През това време, от 29 до 31 юли, докато ние с подкрепата на английската дипломация продължавахме с растяща настойчивост да правим усилия за посредничеството, получаваха се нови и нови съобщения за мобилизационните мерки на Русия. Струпването на войски на източно-пруската граница и обявяването на военно положение по всички важни пунктове по руската западна граница не оставяха никакво съмнение, че руската мобилизация върви с пълен ход и срещу нас, докато в същото време разубеждаваха под честна дума нашия представител в Петербург. Преди да се получи в Берлин отговорът на Виена на последното англо-германско предложение за посредничество, тенденцията и основите на което са били известни в Петербург, Русия предприе обща мобилизация...

Когато в Берлин стана известно за общата мобилизация в Русия, имперският посланик в Петербург получи на 31 юли нареждане да заяви на руското правителство, че като насрещна мярка на общата мобилизация на руската армия и флота Германия обявява военно положение, след което трябва да последва мобилизация, ако Русия в срок от 12 часа не прекрати своите военни мероприятия против Германия и Австро-Унгария и не уведоми за това Германия.

В същото време имперският посланик в Париж получи нареждане да поиска от френското правителство да даде в срок от 18 часа обяснения, дали ще остане неутрално в случай на руско-германска война...

Понеже определеният на Русия срок изтече, а отговор на нашето запитване не последва, негово императорско и кралско величество издаде на 1 август в 5 часа заповед за мобилизиране на цялата германска армия и на императорската флота. Императорският посланик в Петербург получи в това време нареждане, ако руското правителство не даде в определения срок задоволителен отговор, да заяви, че след отклоняване на нашето искане ние се смятаме в положение на война. Но преди да се получи съобщение за изпълнението на това поръчение, руските войски преминаха нашата граница и проникнаха в германска територия още на 1 август...

По такъв начин Русия започна война срещу нас...

В това време императорският посланик в Париж предаде на френското правителство изпратеното му поръчение на 31 юли в 7 часа вечерта.

Френският министър-председател даде на 1 август в 1 часа през деня двусмислен и незадоволителен отговор, от който не можа да се получи ясна представа за позицията на Франция, тъй като той се ограничи със заявлението, че Франция ще постъпи така, както й диктуват нейните интереси. Няколко часа по-късно, в 5 часа през деня, бе обявена заповед за мобилизиране на цялата френска армия и флота. На сутринта Франция започна военни действия.

Ключников и Сабанин, II, стр. 11 и сл.

Нота на германския посланик в Брюксел до белгийския министър на външните работи от 2 август 1914 г. във връзка с навлизането на германски войски в Белгия

Императорското правителство разполага със заслужаващи доверие сведения за проектираното настъпление на френските сили в района на Маас от Живе до Намюр. Тези сведения не оставят никакво съмнение за желанията на Франция да се насочи срещу Германия през белгийска територия.

Императорското правителство не може да се освободи от опасението, че въпреки най-добрите си намерения Белгия няма да бъде в състояние да отблъсне без странична помощ френското настъпление с надеждата за такъв успех, който би бил достатъчна гаранция срещу опасността, заплашваща Германия. За запазването на Германия се налага да се предотврати неприятелското нападение. Поради това германското правителство би констатирало с най-голямо съжаление, ако Белгия сметне за враждебен акт против нея, ако Германия бъде принудена като отбранително действие против намеренията на своите врагове да навлезе в белгийска територия.

За да се направи невъзможно каквото и да е недоразумение, императорското правителство обявява следното:

Германия в никой случай не предвижда враждебни действия против Белгия. Ако Белгия желае да поддържа в предстоящата война благосклонен неутралитет спрямо Германия, германското правителство се задължава при сключването на мира да гарантира напълно територията и независимостта на кралството.

2. Германия се задължава при горепосочените условия да освободи територията на кралството, щом бъде сключен мир.

3. При приятелска позиция на Белгия Германия е готова в съгласие с кралските белгийски власти да купува всичко необходимо за нейните войски с налични средства и да обезпечи всички загуби, които могат да бъдат причинени от германските войски.

4. Ако Белгия действува с оръжие против германските войски и особено ако се опита да затрудни тяхното придвижване със съпротива от укрепленията на Маас или с разрушаване на железопътни линии, шосета, тунели или други изкуствени съоръжения, Германия ще бъде принудена за свое съжаление да смята кралството за неприятел. В този случай Германия не би могла да поеме никакви задължения към кралството и ще трябва да предостави по-късното уреждане на отношенията между двете държави да бъде разрешено с оръжие...

Ключников и Сабанин, II, стр. 9.

Тайно германо-турско съглашение за съюз, сключено в Цариград на 2 август 1914 г.

1. Двете договарящи страни ще запазят неутралитет в съществуващия между Австро-Унгария и Сърбия конфликт.

2. В случай че Русия се намеси чрез действителни военни мерки в конфликта и би направила по такъв начин необходимо за Германия

изпълнението на нейния дълг и нейните задължения като съюзница на Австро-Унгария, то този дълг и задължения би трябвало да бъдат изпълнени също и от Турция.

3. В случай на война германската военна мисия ще остане в разпоредба на отоманското правителство.

Отоманското правителство ще осигури осъществяването на действителното влияние и действителната власт на тази мисия в общите операции на турската армия.

4. Ако отомански територии бъдат заплашени от страна на Русия, Германия ще защити Турция в случай на нужда със силата на оръжието . . .

8. Настоящото съглашение ще остане в тайна и може да бъде публикувано само в случай на съгласие между двете договарящи страни.

Ключников и Сабанин, II, стр. 8.

Английски ултиматум до Германия от 4 август 1914 г.

Телеграма на сър Ед. Грей до английския посланик в Берлин

Научаваме, че Германия се обърнала към белгийския министър на външните работи с нота за това, че германското правителство ще бъде принудено да приведе в изпълнение, ако е нужно със силата на оръжието, мерките, които смята за необходими. Ние получихме също сведения, че неприкосновеността на белгийската територия е нарушена при Хемерих. При тези обстоятелства и предвид на това, че Германия отказа да даде на Белгия същите уверения, които Франция даде миналата седмица в отговор на нашата молба, отправена едновременно към Берлин и Париж, ние трябва да повторим тази молба и да помолим задоволителен отговор на нея и на моята телеграма от тази сутрин да бъде получен тук в 12 часа през нощта. Ако не, възлага Ви се да заявите, че правителството на негото величество се счита принудено да вземе всички мерки, които са в негова власт, за поддържане неутралитета на Белгия и за спазване договора,[1] в който Германия е също участник, както и ние.

Ключников и Сабанин, II, стр. 16.

№ 180

Германо-турско съглашение за съюз, сключено в Цариград на 6 август 1914 г.

Нота на германския посланик в Цариград до турското правителство

В случай че, вярно на своите задължения, отоманското правителство влезе във война с Тристранното съглашение, Германия ще му осигури следните преимущества:

1. Съдействие за отменяване на капитулациите.

[1] Има се предвид договорът от 1839 г., с който великите сили (Англия, Франция, Австро-Унгария, Германия и Русия) гарантираха неутралност и неприкосновеност на Белгия. (Бел. съст.)

2. Подкрепа в преговорите, които турското правителство ще предприеме с Румъния и България; Германия ще му окаже освен това добри услуги пред България, за да може между нея и Турция да бъде постигнато съглашение, отговарящо на отоманските интереси при разделяне на териториите, които ще бъдат завоювани на Балканите.

3. Мирът няма да бъде подписан, докато неприятелят не опразни териториите, които би окупирал.

4. Ако Гърция при намеса във войната срещу нас бъде победена, Германия ще положи усилия да бъдат предадени на Турция островите в Архипелага.

5. Германия ще наложи да се изправят източните граници на Отоманската империя, така че да се осигури непосредствен допир на Турция с живеещото в Русия мюсюлманско население.

6. Германия ще използува своето влияние, за да получи Турция подобаващо обезщетение като компенсация за своите загуби...

Ключников и Сабанин, II, стр. 17.

№ 181

Японски ултиматум до Германия от 15 август 1914 г.

Като взе под сериозно съображение сегашното положение и след изчерпателна размяна на мнения с английското правителство с цел да се укрепи и поддържа общият мир в Източна Азия, което представлява една от целите на англо-японския съюз, японското правителство дойде до решението да вземе поради това съвместно с Великобритания необходими мерки. Но преди да предприеме такива мерки, японското правителство намери за нужно да се обърне към германското правителство с приятелско предложение, което му бе съобщено на 15 август 1914 г. с произтичащите от него последствия.

1. Всички германски военни кораби трябва незабавно да бъдат изтеглени от водите, намиращи се в съседство с Япония и Китай; кораби, които не могат да бъдат изтеглени, трябва да бъдат разоръжени.

2. Германското правителство трябва да предаде на японските власти без всякакви условия и без компенсации цялата арендувана територия Киао-Чао до 16 септември 1914 г. с цел да бъде върната на Китай.

Японското правителство заяви на германското правителство, че ако отговорът за безусловното приемане на горепоменатото предложение не бъде получен в неделя на 23 т. м. до обяд, японското правителство ще прецени подобен начин на действие така, както намери за необходимо...

Причините, които доведоха имперското правителство до решението да заеме това становище, имат, както беше вече казано, своето основание не в нещо друго, а в желанието да бъдат защищавани съвместните интереси на Япония и Великобритания, предвидени в англо-японския съюз и имащи за цел укрепване на постоянния мир в Източна Азия, при което японското правителство няма намерение да тръгне в пътя на политиката на териториална експанзия или друга егоистична

задача. Съответно на това имперското японско правителство е взело решение да зачита най-старателно интересите на трети държави в Източна Азия и да не ги нарушава.

Ключников и Сабанин, II, стр. 18

№ 182

Декларация на Русия, Франция и Великобритания за несключване на сепаративен мир, подписана в Лондон на 23 август (5 септември) 1914 г.

Долуподписаните, упълномощени съответно от своите правителства, правят следната декларация:

Правителствата на Русия, Франция и Великобритания се задължават взаимно да не сключват отделно мир в настоящата война.

Трите правителства се съгласяват, че когато настъпи време да се обсъждат мирните условия, нито една от съюзните държави няма да постави каквито и да било условия за мир без предварително съгласие на всеки от другите съюзници.

Япония се присъедини към това споразумение на 6/19 октомври 1914 г.; Италия — на 8/21 ноември 1915 г.

Ключников и Сабанин, II, стр. 19

№ 183

Съглашение между Русия и Румъния Петроград, 18 септември/1 октомври 1914 г.

Нота на министъра на външните работи Сазонов до румънския посланик в Петроград

Русия се задължава да противодейства на всеки опит за нарушаване териториалното status quo на Румъния в пределите на сегашните й граници.

Тя поема също задължение да признае на Румъния правото да присъедини населените с румънски области на Австро-унгарската монархия. Колкото се отнася специално до Буковина, принципът за болшинството на населението ще служи като основа за разграничаване на териториите, които трябва да бъдат присъединени към Русия или към Румъния. Това разграничаване ще бъде извършено след специално изучаване на въпроса на място. За тази цел ще бъде назначена смесена комисия, която ще бъде снабдена с инструкции, съставени в примирителния дух, който въодушевява двете правителства.

Румъния може да заеме посочените по-горе територии, когато намери за удобно.

Русия обещава да получи от лондонския и парижкия кабинет ратификация на посочените по-горе задължения.

В замяна на гореизложеното Румъния от своя страна се задължава да пази до деня, когато заеме населените с румъни области на Австро-унгарската монархия, благосклонен неутралитет по отношение на Русия.

Уговаря се, че тази декларация ще остане в тайна до момента на присъединяване към Румъния на териториите, за които става дума.

Козьменко, Сборник, стр. 426.

№ 184

Указ за анексиране на Кипър от Великобритания
Лондон, 5 ноември 1914 г.

Като взе под внимание, че по силата на конвенцията за отбранителен съюз между н. в. кралица Виктория и н. и. в. султана, подписана на 4 юни 1878 г., и на приложението към поменатата конвенция, подписано на 1 юли 1878 г..., н. и. в. султанът определи остров Кипър да бъде окупиран и да се управлява от Англия съгласно постановленията и условията, установени в поменатата конвенция и приложението към нея...

Като взе под внимание, че вследствие на разгорялата се война между н. в. и н. и. в. султана поменатите конвенция (и) приложение... са анулирани и нямат вече никаква сила или действие;

И като взе под внимание, че по силата на горепосочените причини негово величество намери за необходимо поменатият остров да бъде присъединен към владенията на негово величество и да съставлява част от тях...

Вследствие на това негово величество благоволи да заповяда въз основа на мнението на неговия таен съвет и в съгласие с него, и с настоящото заповядва следното:

1. От днешна дата и занапред посоченият остров ще бъде присъединен към владенията на негово величество и ще съставлява част от тях..

Ключников и Сабанин, II, стр. 21.

№ 185

Провъзгласяване на английски протекторат над Египет
18 декември 1914 г.

Държавният секретар за външните работи на негово брит. величество съобщава, че предвид военното положение, създадено от действията на Турция, Египет е поставен под защитата на негово величество и занапред ще представлява английски протекторат.

Сюзеренитетът на Турция над Египет по такъв начин е ликвидиран и правителството на негово величество ще вземе всички необходими мерки за защита на Египет и за запазване на неговите жители и интереси.

Ключников и Сабанин, II, стр. 22.

№ 186

Японски ултиматум до Китай от 18 януари 1915 г. (Така наречените „21 искания“)

I

Японското правителство и китайското правителство в желанието си да поддържат общия мир в Източна Азия и да укрепят приятелските отношения и доброто съседство, което съществува между двете нации, се споразумяват по следните членове:

Чл. 1. Китайското правителство се задължава да даде пълно съгласие за всичко, за което японското правителство ще се споразумее с германското правителство по отношение разпореждането с всички права, интереси и концесии, които Германия притежава в провинцията Шандун по силата на договори или по друг начин.

Чл. 2. Китайското правителство се задължава, че в границите на провинцията Шандун и покрай нейните брегове няма да бъдат отстъпени или дадени под аренда на трета държава територия или остров под каквато и да е форма.

Чл. 3. Китайското правителство се съгласява Япония да построи железопътна линия от Чифу до Лун-Чоу за свързване с железопътната линия Киао-Чао—Цинан.

Чл. 4. Китайското правителство се задължава в интерес на търговията и за престой на чужденците да обяви за открити по свое нареждане и щом бъде възможно някои важни пунктове и градове в провинцията Шандун като търговски пристанища ...

II

Като вземат под внимание, че китайското правителство винаги е признавало особеното положение, което има Япония в Южна Манчжурия и в Източна вътрешна Монголия, японското правителство и китайското правителство се споразумяват по следните членове:

Чл. 1. Договарящите страни взаимно се съгласяват, че срокът на арендата за Порт-Артур и Далний и на арендата за Южноманчжурската железопътна линия и железопътната линия Антун—Мукден е продължен на 99 години.

Чл. 2. Японските поданици в Южна Манчжурия и в Източна вътрешна Монголия ще имат право да вземат под аренда земя или да притежават земя, необходима за построяване на подходящи сгради за търговия, промишленост или селско стопанство.

Чл. 3. Японските поданици ще имат право да живеят и да се движат в Южна Манчжурия и в Източна вътрешна Монголия и да се занимават в посочените местности с търговия и всякакъв вид промишленост.

Чл. 4. Китайското правителство е съгласно да даде на японските поданици право да разработват мини в Южна Манчжурия и Източна вътрешна Монголия ...

Чл. 5. Китайското правителство се съгласява, че по двата поменати по-долу въпроси ще бъде получено съгласие на японското правителство, преди да бъдат предприети каквито и да са мерки:

А. В случай на даване разрешение на поданик на трета държава за строеж на железопътна линия или в случай на сключване заем от трета държава за строеж на железопътна линия в Южна Манчжурия и в Източна вътрешна Монголия.

Б. В случай че бъде направен заем от трета държава, за чието осигуряване ще служат местни данъци в Южна Манчжурия и в Източна вътрешна Монголия.

Чл. 6. Китайското правителство се съгласява, че ако китайското правителство използува политически, финансови или военни съветници или инструктори в Южна Манчжурия или в Източна вътрешна Монголия, ще се иска предварително мнението на японското правителство.

Чл. 7. Китайското правителство се съгласява контролът и управлението на железопътната линия Гирин—Чан-Чун да бъдат предадени на японското правителство за срок 99 години...

III

Виждайки, че японските финансисти и компанията Хан-Ие-Пин имат помежду си близки връзки и в желанието да се развиват взаимните интереси на двете нации, японското правителство и китайското правителство се споразумяват по следните членове:

Чл. 1. Двете договарящи страни се съгласяват взаимно, че когато настъпи подходящ момент, компанията Хан-Ие-Пин ще създаде обединен концерн от двете нации; съгласяват се по-нататък, че без предварителното съгласие на Япония Китай няма да се разпорежда по свое собствено усмотрение с всякакъв вид права и собственост на поменатата компания и няма да пречи на поменатата компания да се разпорежда свободно с тях.

Чл. 2. Китайското правителство се съгласява, че няма да разрешава рудниците, намиращи се в съседство с тези, които принадлежат на компанията Хан-Ие-Пин, да бъдат разработвани от странични лица без съгласието на посочената компания. По-нататък то се съгласява, в случай че възникне желание да се създаде някакво предприятие, което може пряко или косвено да засегне интересите на посочената компания, предварително ще получи съгласието на последната.

IV

Японското правителство и китайското правителство за действително осигуряване териториалната цялост на Китай се съгласяват по следния специален член:

Китайското правителство се задължава да не отстъпва и да не дава под аренда на трета държава каквото и да е пристанище или залив или какъвто и да е остров край бреговете на Китай.

V

Чл. 1. Централното китайско правителство ще покани влиятелни японци като съветници по политически, финансови и военни въпроси.

Чл. 2. Японските болници, храмове и училища в Китай ще получат право на собственост върху земята.

Чл. 3. Тъй като японското правителство и китайското правителство са били свидетели в много случаи на спорове между японската и китайската полиция, които са причинявали немалко недоразумения, признава се за необходимо полицейските управления във важни пунктове на Китай да се управляват съвместно от японци и китайци и в полицейските управления на тези места да служат много японци, които да могат в същото време да помагат за подобряване на китайската полицейска служба.

Чл. 4. Китай ще закупи от Япония определено количество военни материали (например 50% или повече), необходими на китайското правителство, или пък в Китай ще бъде създаден съвместно обзаведен японско-китайски арсенал . . .

Чл. 5. Китай се съгласява да предостави на Япония право да построи железопътна линия между Ву-Чан и Нан-Чан, друга линия между Нан-Чан и Хан-Чоу и още една между Нан-Чан и Чао-Чау.

Чл. 6. Ако Китай се нуждае от чужд капитал за разработване на мини, за построяване на железопътни линии или за обзавеждане на пристанище (включително сухи докове) в провинцията Фу-Киен, трябва да се отнесе най-напред за мнение до Япония.

Чл. 7. Китай се съгласява японските поданици да имат право на мисионерска пропаганда в Китай.

Ключников и Сабанин, II, стр. 22—24

№ 187

Споразумение на Русия с Великобритания и Франция за Проливите. Март—април 1915 г.

I

Паметна записка на министъра на външните работи Сазонов до френския и великобританския посланик в Петроград
Петроград, 19 февруари/4 март 1915 г.

Ходът на последните събития навежда н. в. император Николай на мисълта, че въпросът за Цариград и Проливите трябва да бъде окончателно разрешен и съобразно вековните стремежи на Русия.

Всяко решение би било недостатъчно и нездраво, ако град Цариград, западният бряг на Босфора, Мраморно море и Дарданелите, а също Южна Тракия до линията Енос—Мидия не бъдат включени занапред в състава на Руската империя.

По същия начин и по силата на стратегическа необходимост частта от азиатския бряг в пределите между Босфора, река Сакария и пункт на брега на Измирския залив, който ще се определи, островите в Мра-

морно море, островите Имброс и Тенедос трябва да бъдат включени в състава на империята.

Специалните интереси на Франция и Великобритания в горепоменатия район ще бъдат зачитани грижливо.

II

Паметна записка на френското посолство в Петроград до министъра на външните работи Сазонов
Петроград, 23 февруари/8 март 1915 г.

По разпореждане на своето правителство и позовавайки се на пожеланията, формулирани от императорското правителство в паметната записка от 4 март 1915 г., френският посланик има чест да заяви на негово превъзходителство г. Сазонов, че императорското правителство може напълно да разчита на доброжелателното отношение на правителството на републиката за разрешаване въпроса за Цариград и Проливите съобразно с желанието на Русия. Този въпрос, а също въпросите, които интересуват Франция и Англия на Изток и в други места и които императорското правителство от своя страна се съгласява да разреши съобразно с желанията на Англия и Франция, ще намерят окончателно разрешение в мирния договор, който съгласно декларацията от 4 септември 1914 г. трябва да бъде обсъден съвместно и подписан едновременно от трите съюзни държави.

III

Паметна записка на великобританското посолство в Петроград до министъра на външните работи Сазонов
Петроград, 27 февруари/12 март 1915 г.

В случай че войната бъде доведена до успешен край и ако бъдат осъществени пожеланията на Великобритания и Франция както в Отоманската империя, така и на други места, както е посочено в долуспоменатото руско съобщение, правителството на негово величество ще се съгласи с изложеното в паметната записка на императорското правителство относно Цариград и Проливите, текстът на която бе съобщен на посланика на негово величество от негово високо превъзходителство г. Сазонов на 19 февруари (4 март) тази година.

IV

Паметна записка на великобританското посолство в Петроград до министъра на външните работи Сазонов
Петроград, 27 февруари/12 март 1915 г.

Посланикът на негово величество получи инструкция да направи следните забележки относно паметната записка, която посолството на Великобритания има честта да предаде на императорското правителство на 27 февруари (12 март) 1915 г.:

... Този документ свидетелствува за пълен преврат в традиционната политика на правителството на негово величество и се намира

в пряко противоречие с възгледите и чувствата, които на времето всецяло господствуваха в Англия и сега все още не са съвсем изчезнали-

... Понеже Цариград всякога ще остане търговски склад за Юго източна Европа и Мала Азия, правителството на негово величество ще помоли, щото Русия, когато влезе в неговото притежание, да установи свободно пристанище за транзит на стоките, разменяни между неруски територии. Правителството на негово величество ще помоли също да бъде установена свобода за движение на търговските кораби, които минават през Проливите, както бе вече обещано от г. Сазонов.

Сега е съвършено ясно, че независимо от значението, което могат да имат за общото дело на съюзниците предприетите от правителството на негово величество операции в Дарданелите, — тези операции, колкото и успешни да бъдат, не могат да донесат полза за правителството на негово величество при сключване на мира. Само Русия, ако войната бъде успешна, ще получи непосредствените плодове от тези операции. Поради това Русия не би трябвало по мнението на правителството на негово величество да поставя пречки в пътя на всяка държава, която може при разумни условия да предложи на съюзниците своята помощ. Единствената държава, която би могла да вземе участие в операциите в Проливите, е Гърция... Помощта на гръцката флотилия, ако се осигури, ще бъде извънредно ценна...

... Правителството на негово величество се надява, че Русия ще употреби всички усилия да разсее опасенията на България и на Румъния относно това, че притежаването на Проливите и на Цариград от Русия е неизгодно за тях. Правителството на негово величество се надява също, че Русия ще направи всичко, което е в нейна власт да придаде на сътрудничеството на тези държави примамлив за тях характер.

. . . . . .

Сър Е. Грей отбелязва, че ще бъде очевидно необходимо да се вземе под внимание целият въпрос за бъдещите интереси на Франция и Англия по това, което сега е Азиатска Турция; формулирайки пожеланията на правителството на негово величество относно Отоманската империя, той трябва да се договори с френското правителство, също както и с руското...

Сър Е. Грей не е в състояние засега да направи определено предложение по каквато и да е точка от английските пожелания; но едно от тези пожелания ще бъде да се преразгледа засягащата Персия част от англо-руското споразумение от 1907 г. в смисъл, да се признае сегашната неутрална сфера като английска сфера.

. . . . . .

Козьменко, стр. 428.

№ 188

Съглашение на държавите от Антантата с Италия
Лондон, 26 април 1915 г.

Меморандум

. . . . . .

Чл. 1 Ще бъде сключена незабавно военна конвенция между френския, великобританския, руския и италианския генерален щаб; тази конвенция ще установи минимума военни сили, които Русия трябва да използува против Австро-Унгария с цел да попречи на тази държава да съсредоточи всичките си сили срещу Италия в случай че Русия реши да насочи главните си сили против Германия...

Чл. 2. Италия от своя страна се задължава да използува всичките си сили, за да води войната съвместно с Франция, Великобритания и Русия против всичките им врагове.

Чл. 3. Френският и английският флот ще оказват активна и постоянна помощ на Италия до унищожаване на австрийския флот или до сключване на мира.

Франция, Великобритания и Италия по този повод ще сключат незабавно морска конвенция.

Чл. 4. По мирния договор Италия ще получи Трентино, Цизалпински Тирол с неговата географска и естествена граница (границата на Бренер), а също Триест, графствата Горица и Градиска, цяла Истрия до Кварнеро, включително Волоска и истрийските острови Керсо, Лусин, а също . . . малките острови (следва изброяване и описание на границата.)

Чл. 5. Италия ще получи също провинцията Далмация в нейните сегашни административни граници. (Следва описание . . .)

Забележка. Изброените по-долу територии от Адриатика ще бъдат предоставени от четирите съюзни държави на Хърватско, Сърбия и Черна гора.

В горна Адриатика целият бряг от залива Волоска на границата на Истрия до северната граница на Далмация, който обхваща сегашното унгарско крайбрежие и целия бряг на Хърватско с пристанището Фиуме и малките пристанища Нови, Карлопаго, а също островите Велю, Первикио, Грегорио, Голи и Арбе. В Долна Адриатика — в областта, в която са заинтересувани Сърбия и Черна Гора — целия бряг от нос Планки до река Дрина с важните пристанища Спалато, Рагуза, Катаро, Антивари, Дулциньо и Сан-Джиовани ди Медуа и островите Голяма и Малка Цирона, Буа, Солта, Браца, Жаклиан и Каламота. Пристанището Дурацо се дава на независимата мюсюлманска албанска държава.

Чл. 6. Италия получава в пълно суверенно владение Валона, остров Сасено и достатъчно обширна територия, за да осигури защитата на тези пунктове (между Воюса на север и на изток и приблизително до северната граница на окръг Химар на юг).

Чл. 7. Ако Италия получи Трентино и Истрия съгласно чл. 4, Далмация и островите в Адриатика в пределите, посочени в чл. 5, и

Валонския залив (чл. 6) и ако Централната част на Албания се запази за създаване на неголяма автономна неутрална държава, тя няма да се противопоставя северните и южните части на Албания да бъдат разделени между Черна Гора, Сърбия и Гърция, ако е такова желанието на Франция, Великобритания и Русия. Крайбрежието от южната граница на италианското владение Валона (виж чл. 6) до нос Стилос ще бъде неутрализирано.

На Италия ще бъде възложено да представлява албанската държава в нейните външни отношения.

Италия се съгласява от друга страна при всеки случай да остави на изток от Албания територия, достатъчна за осигуряване съществуването на обща граница на Сърбия и Гърция на запад от Охридското езеро.

Чл. 8. Италия ще получи в пълно суверенно владение Додеканезките острови, които тя заема понастоящем.

Чл. 9. Франция, Великобритания и Русия изобщо признават, че Италия е заинтересувана да се запази равновесието в Средиземно море и в случай на пълно или частично разделяне на Азиатска Турция тя (Италия) трябва да получи равноценна част в средиземноморските области, съседни с провинцията Адалия, където Италия вече придоби права и интереси, които послужиха за предмет на итало-британската конвенция. Зоната, която ще бъде евентуално предоставена на Италия, ще бъде своевременно установена, при което ще бъдат отчетени съществуващите интереси на Франция и Великобритания.

Интересите на Италия ще бъдат също така взети под внимание в случай че териториалната неприкосновеност на Отоманската империя бъде запазена и ако бъдат направени изменения в зоните на влияние на отделните държави.

Ако Франция, Великобритания и Русия биха заели през време на войната територии в Азиатска Турция, средиземноморската област, съседна на провинцията Адалия, в пределите, посочени по-горе, ще бъде предоставена на Италия, която ще получи право да я заеме.

Чл. 10. На Италия ще бъдат предоставени в Либия правата и привилегиите, които принадлежат сега на султана по силата на Лозанския договор.

Чл. 11. При заплащане на военните разходи от настоящата война Италия ще получи частта, която съответствува на нейните усилия и жертви.

Чл. 12. Италия заявява, че се присъединява към декларацията, направена от Франция, Великобритания и Русия по повод запазването на Арабия и мюсюлманските свещени места в Арабия под независима мюсюлманска власт.

Чл. 13. В случай че Франция и Великобритания увеличат своите колониални владения в Африка за сметка на Германия, тези две държави признават по принцип, че Италия ще може да поиска някои равноценни компенсации именно за разрешаване в нейна полза на въпросите, които засягат границите на италианските колонии Еритрея, Сомалия и Либия и съседните с тях френски и английски колонии.

Чл. 14. Англия се задължава да облекчи незабавното сключване на заем при справедливи условия, не по-малък от 50 000 000 лири стерлинги, пуснат на лондонския пазар.

. . . . . .

Козьменко, Сборник, стр. 456; Ключников и Сабанин, II, стр. 27.

№ 189

Отказ на Италия от Тройния съюз. Нота на италианския посланик във Виена Аварна до министъра на външните работи на Австро-Унгария Бертхолд от 4 май 1915 г.

Съюзът между Италия и Австро-Унгария при възникването си представляваше елемент и гаранция за мира и имаше за главна цел общата защита.

При по-късните събития и създаденото ново положение правителствата на двете страни трябваше да си поставят друга не по-малко съществена цел и при последователните възобновявания на договора се стремяха да запазят съществуването на съюза, като утвърдиха принципа на предварителни съглашения относно Балканите с цел да се примирят противоречивите интереси и тенденции на двете държави...

Обаче през лятото на 1914 г. Австро-Унгария без каквото и да е съглашение с Италия, без най-малкото предупреждение и без да обръща никакво внимание на съветите за умереност, с които кралското правителство се обърна към нея, предяви към Сърбия на 23 юли ултиматум, който стана причина и начало на сегашния европейски пожар.

Като пренебрегна задълженията, произтичащи от договора, Австро-Унгария дълбоко разклати балканското статукво и създаде положение, от което тя смяташе да получи облаги сама във вреда на интересите от най-голяма важност, които нейният съюзник толкова пъти защищава и провъзгласява.

Това толкова поразително нарушение на буквата и духа на договора не само оправдава отказа на Италия да застане на страната на съюзниците във войната, предизвикана без нейно знание, но същевременно лишава съюза от неговото главно съдържание и смисъл.

Даже предвиденото в договора задължение за благосклонен неутралитет беше опорочено с това нарушение. В действителност разумът и чувството отричат възможността да се съблюдава благосклонен неутралитет, когато един от съюзниците трабва оръжие за провеждане на програма, диаметрално противоположна на жизнените интереси на другия съюзник...

Въпреки това в течение на няколко месеца Италия се стремеше да създаде условия, благоприятни за възстановяване между двете държави на ония дружески отношения, които съставляват главна основа на всяко сътрудничество в областта на общата политика. За тази цел и с тази надежда кралското правителство изказва готовност за постигане на съглашение, основано на удовлетворяване законните национални

въжделения на Италия и способно в същото време да отслаби различието във взаимното положение на двете страни в Адриатика.

Преговорите обаче не доведоха до никакъв осезателен резултат. Всички усилия на кралското правителсво се натъкваха на противодействието на императорското и кралско правителство, което, след като минаха няколко месеца, реши да признае само особените интереси на Италия във Валона и да обещае незадоволителна отстъпка на територия в Трентино... Освен това тези отстъпки трябваше да бъдат изпълнени в неопределен срок, т. е. след свършването на войната.

При това положение италианското правителство трябваше да се откаже от надеждата за постигане на съглашение и бе принудено да оттегли всички свои предложения за съглашение.

Безполезно е също да се поддържа формална привидност на съюза, която ще служи само за прикриване на действителността, изразена в постоянно недоверие и всекидневни противоречия.

Затова, уверена в своята правота, Италия заявява и провъзгласява, че от този момент си връща пълната свобода на действие и обявява за анулиран и лишен от сила съюзния си договор с Австро-Унгария.

Ключников и Сабанин, II, стр. 30

№ 190

Китайско-японски договори за Шандун, Южна Манчжурия и Източна вътрешна Монголия, сключени в Пекин на 25 май 1915 г.

1. Договор за Шандун

Чл. 1. Китайското правителство се съгласява да даде пълното си съгласие за всичко, което японското правителство впоследствие ще уговори с германското правителство по отношение разпореждането с всички права, интереси и концесии, които Германия притежава в провинцията Шандун по силата на договори или по друг начин.

. . . . . .

Чл. 3. Китайското правителство се съгласява в интерес на търговията и за пребиваване на чужденци да издаде, щом стане възможно, разпореждане за обявяване някои подходящи местности в провинцията Шандун открити за търговски пристанища...

2. Договор за Южна Манчжурия и Източна вътрешна Монголия

Чл. 1. Двете високодоговарящи страни се съгласяват срокът на арендата в Порт-Артур и Далний и арендата на южноманчжурската железопътна линия и железопътната линия Андун—Мукден да бъде продължен на 99 години.

Чл. 2. (Дава се право на японците в Южна Манчжурия да строят сгради за търговия, промишленост и селско стопанство.)

Чл. 3. (Дава се право на японските граждани в Южна Манчжурия да се движат свободно, да живеят, търгуват и се занимават с промишленост.)

Чл. 5. (Установява се японска консулска юрисдикция в Китай. Япония обещава да се откаже от нея след реформа на китайските съдилища.)

Чл. 6. Китайското правителство се съгласява в интерес на търговията и пребиваването на чужденците да открие по собствен почин колкото се може по-скоро някои подходящи местности в Източна вътрешна Монголия за търговски пристанища.

Чл. 7. (Китаи се задължава да преразгледа условията на железопътния заем във връзка с линията Гирин—Чанчун и в случай че Япония предложи по-изгодни условия, да се съобрази с пожеланията на Япония.)

3. Размяна на ноти за Киао-Чау

(Предвижда се задължение на Япония в случай на преминаване на Киао-Чау след войната към Япония да предаде тази територия на Китай при следните условия:)

1. Целият залив Киао-Чау да бъде открит като търговско пристанище.

2. Да бъде създадена под изключителната юрисдикция на Япония концесия в място, определено от японското правителство.

3. Ако чуждестранните държави пожелаят, да бъде установена международна концесия . . .

4. За Шандун

. . . Китай се задължава да не дава в аренда или да отстъпва на друга държава територия или остров в провинцията Шандун или покрай нейните брегове под каквато и да е форма.

5. За Южна Манчжурия

(Китай дава съгласие да предостави на японците право да разработват в Южна Манчжурия рудници за въглища, желязо и злато.)

6. За железопътни линии и такси в Южна Манчжурия и Източна вътрешна Монголия

. . . Китай ще даде средства за постройка на необходимата железопътна линия в Южна Манчжурия и в Източна вътрешна Монголия. Ако са необходими чужди капитали, Китай на първо място ще води преговори за заем с японски капиталисти . . . Китайското правителство, когато сключва в бъдеще заем, обезпечен с приходи от данъците в тези места (освен върху солта и митническите доходи) . . . ще води на първо място преговори с японски капиталисти . . .

7. За съветници в Южна Манчжурия

(Китай се задължава)... че ако бъдат поканени в Южна Манчжурия чуждестранни съветници или инструктори по политически, финансови, военни или полицейски въпроси, на първо място да бъдат поканени японци.

8. Обяснения към договора за Южна Манчжурия

(Японците, които арендуват в Южна Манчжурия здания по силата на чл. 2, ще имат право да сключват аренда за 30 години с право на възобновяване.)

9. По въпроса за Фукиен

(В отговор на запитването на Япония китайските делегати отговарят, че)... китайското правителство не е давало на чужди държави разрешение да изграждат по бреговете на провинцията Фукиен докове, въглищни станции за военни цели, морски бази или да устройват други военни съоръжения. То няма намерение да прибягва до чуждестранни капитали за създаване на такива съоръжения.

. . . . . .

Ключников и Сабанин, II, стр. 32.

№ 191

Договор за приятелство и съюз между България и германската империя, сключен на 24 август 1915 г. в София

Чл. 1. Високите договарящи страни си обещават мир и приятелство и не ще влизат в никакъв съюз или съглашение, насочени против една от тези държави. Те се задължават да следват взаимно политика на приятелство и да си оказват взаимна помощ в границите на техните интереси.

Чл. 2. Германия гарантира с всички свои средства политическата независимост и териториалната цялост на България, докато е в сила настоящият договор, срещу всяко нападение или посегателство от страна на която и да било държава, щом това нападение е направено без предизвикателство от страна на българското правителство. Ако Германия без предизвикателство от нейна страна бъде нападната от държава, граничеща с България, тая последната се задължава да тури в действие всичките си военни сили срещу въпросната държава, щом това й бъде поискано.

Чл. 3. Настоящият договор ще остане в сила до 31 декември 1920 г. Ако 6 месеца след изтичането на тая дата той не бъде отменен, действието му се продължава допълнително за още една година и

впоследствие срокът му ще се продължава по за една година, докато не бъде денонсиран.

Чл. 4. Настоящият договор ще остане таен до ново предварително споразумение.

Кесяков, I, стр. 71.

Военна конвенция
между Германия, Австро-Унгария и България, сключена
на 2 август 1915 г. в София

1. Трите договарящи главни командувания се задължават за общо действие срещу Сърбия, а именно: Германия и Австро-Унгария в срок от тридесет дни, а България в срок от тридесет и пет дни, считан от сключването на този договор, да отправят в настъпление срещу сръбските граници въоръжени сили в размер: Германия и Австро-Унгария най-малко всяка една по шест пехотни дивизии, а България най-малко четири пехотни дивизии, според организационния им състав.

2. Главното командуване на всички въоръжени сили, поменати в чл. 1, поема генерал-фелдмаршал фон Макензен, комуто ще бъде възложена задачата: да бие сръбската армия, където я намери и колкото се може по-скоро, да отвори и осигури връзката по сухо между Унгария и България.

3. Заповедите на генерал-фелдмаршал фон Макензен са безусловно меродавни за войските, които са му подчинени. Също той има право да заповядва промени в местата за настъплението и да определя започването на военните действия след изтичането на срока, поменат в чл. 1; обаче остава да се има предвид..., че българските военни действия трябва да последват на петия ден след започването на германските и австро-унгарските действия. Към щаба на генерал-фелдмаршал фон Макензен постъпват най-малко по един висш австро-унгарски и български офицер не като аташета, а като сътрудници на редовна служба.

4. Германското главно командуване се задължава веднага, щом се отвори пътят за България, в случай че България пожелае, да изпрати войски в размер от около по една смесена пехотна бригада за Варна и Бургас и в границите на възможността да се погрижи за пренасянето на германски подводници. Настаняването на тези войски става от българското правителство. За тяхното продоволствие те ще се грижат сами.

5. Германското главно командуване поема задължение, щом България пожелае, да накара турското главно командуване да даде достатъчно сили за защита на Дедеагач срещу опити за десант и при съвместни действия с български войски да ги постави под българско разпореждане; не може да има съмнение, че Турция ще се съгласи.

6. Германското висше главно командуване е получило уверение от германското правителство, че то е готово да даде на България военна помощ от 200 милиона франка в най-скоро време. Подробностите ще се уговорят от финансовите власти на двете държави.

7. Германия заявява, че е готова да дава на България военни материали от всякакво естество, доколкото е възможно, с оглед на собствените германски нужди. Щом се появят върху това някои разногласия, последните ще се решават от началник щаба на германската действуваща армия.

8. От деня на сключването на тоя договор договарящите държави ще считат като общ противник всеки неприятел, който нападне една от тях, и като такъв ще се отнасят с него. От друга страна, България уверява, че ще пази безусловен неутралитет спрямо Гърция и Румъния до привършване на военните действия срещу Сърбия, ако тези държави от своя страна дадат уверение да не мобилизират, да останат неутрални и да не искат да завземат сръбска територия.

9. България се задължава най-късно до 15 дни от сключването на тоя договор да мобилизира четирите дивизии, поменати в чл. 1, и да ги отправи към настъпление, така че най-късно на 35-ия ден от сключването на тоя договор те да стоят на сръбската граница готови за действие. По-нататък България се задължава да даде войски в размер най-малко на една дивизия също най-късно до 35-ия ден след сключването на този договор, които да преминат сръбската граница и окупират Македония.

10. На Турция се запазва правото да се присъедини към този договор в пълния му обсег. Германското висше главно командуване веднага ще започне с нея преговорите. След събитията няма никакво съмнение, че Турция е решена, щом България пожелае, да даде на България военна помощ срещу който да било неприятел и да постави под българско разпореждане предназначените за тази цел войски.

11. България се задължава да пропуска напълно безпрепятствено транзитно движение на материали и войски от Германия и Австро-Унгария за и от Турция, щом пътят през Сърбия или Дунавския път или транзитното движение през Румъния бъде открито.

12. Този договор ще се подпише от началниците на генералните щабове на Австро-Унгария и Германия, както и от военния пълномощник на България в Плес и веднага влиза в сила.

(Следват подписите)

Кесяков, I, стр. 71.

№ 193

Тайна спогодба между България и Германия, сключена в София на 24 август 6 септември 1915 г.

България и Германия, след като се съгласиха да предприемат задружна военна акция против Сърбия, се споразумяха върху следните постановления:

§ 1. Германия гарантира на България придобиването и анексията на следните територии:

а) Днешна Сръбска Македония, обхващаща двете зони, наименувани спорна и безспорна, както са разграничени в Сръбско-българския договор от 29 февруари (13 март) 1912 г. и съгласно картата, приложена към последния.

б) Сръбската територия, находяща се на изток от следната линия, а именно: реката Морава с изходна точка Дунава до мястото, гдето се съединяват двата притока, българска Морава и сръбска Морава; от тоя пункт линията следва водораздела на тия два притока, минава през гребена на Черногорието, пресича прохода на Качаник, възкачва се до гребените на Шар планина, където достига границите на Санстефанска България, които следва по-надолу. Граничната линия е нанесена върху приложената карта, която е неразделна част от настоящата спогодба.

§ 2. В случай че Румъния през време на настоящия конфликт без всяко предизвикателство от страна на българското правителство нападне България, нейните съюзници или Турция, Германия ще се съгласи България да анексира отстъпените с Букурещкия договор територии на Румъния, както и да се направи една поправка на румъно-българската граница, определена от Берлинския договор.

§ 3. В случай че Гърция в течение на днешната война без всяко предизвикателство от страна на българското правителство нападне България, нейните съюзници или Турция, Германия ще се съгласи, щото България да си анексира териториите, които бидоха отстъпени на Гърция с Букурещкия договор.

§ 4. Двете договарящи страни си запазват правото за една по-нататъшна спогодба относно сключването на мира.

§ 5. Германия съвместно с Австро-Унгария се задължава да отпусне на българското правителство един военен заем в размер на 200 милиона франка, които ще бъдат турени в негово разположение на 4 платки, платими на следващите дати:

1. Първата платка от 50 милиона франка — в деня на мобилизацията.

2. Втората от 50 милиона — един месец по-късно.

3. Третата от 50 милиона — два месеца по-късно и

4. Четвъртата тоже от 50 милиона — три месеца след деня на мобилизацията.

Подробностите на тоя заем ще бъдат определени с допълнителна спогодба, която ще има да сключат финансовите управления на двете страни. Ако войната продължи повече от 4 месеца, Германия съвместно с Австро-Унгария ще отпусне на България нов допълнителен заем, ако от това се окаже нужда, и то след предварителна спогодба.

Кесяков, I, стр. 73.

№ 194

Съглашение за разделяне на Азиатска Турция от 1916 г.

I

Паметна записка на великобританското и френското посолство в Петроград до министъра на външните работи С. Д. Сазонов Петроград, 25 февруари/9 март 1916 г.

Чл. 1. Франция и Великобритания са готови да признаят и да вземат под свое покровителство независимата арабска държава или федерацията от арабски държави под сюзеренитета на арабски вожд в зоните (А) и (В), посочени в прилаганата към това карта. В зона (А) Франция и в зона (В) Великобритания ще имат право на приоритет в предприятията и местните заеми. В зона (А) Франция и в зона (В) Великобритания ще имат изключителното право да назначават чуждестранни съветници и чиновници по молба на арабската държава или на федерацията от арабски държави.

Чл. 2. В синята зона Франция и в червената зона Великобритания ще имат право да установяват по споразумение с арабската държава или с федерацията от държави такова управление пряко или косвено или такъв контрол, които те пожелаят и които те намерят за подходящи.

Чл. 3. В кафявата зона ще бъде учредено международно управление, формата на което ще бъде решена след съвещание с Русия, а също така по споразумение с другите съюзници и с представителите на мекския шериф.

Чл. 4. На Великобритания ще бъдат дадени: 1) пристанищата Хайфа и Акра; 2) гаранция за определено количество вода от р. Тигър и р. Ефрат в зона (А) за зона (В). Правителството на негово величество се задължава от своя страна да не влиза в никакъв случай в преговори за отстъпване на Кипър на трета държава[1] без предварителното съгласие на френското правителство.

Чл. 5. Александрета ще бъде свободно пристанище, доколкото това засяга търговията на Британската империя; няма да бъде установено нито различие по отношение пристанищните такси, нито специални привилегии, които биха били отказани на английската флота и стоки; ще бъде установен свободен транзит за английските стоки през Александрета и по железопътната линия, която пресича синята зона...

Хайфа ще бъде свободно пристанище, доколкото това засяга търговията на Франция, нейните колонии и нейните протекторати и няма да има нито различие в условията за използуване на пристанищата, нито привилегии по отношение пристанищните такси, които да бъдат отказани на френски флота и стоки. Ще бъде установен свободен транзит за френски стоки през Хайфа и по английската железопътна линия, която пресича кафявата зона.

---

[1] Има се предвид Гърция, на която английското правителство е обещавало да предаде острова след намесата ѝ във войната на страната на Съглашението.

. . . . . .

Чл. 9. Английското и френското правителство като покровители на арабската държава ще се споразумеят да не придобиват и да не позволяват на трета държава да придобие териториални владения в Арабския полуостров или да бъде изграждана морска база по островите в източната част на Червено море...

. . . . . .

Паметна записка на министъра на външните работи Сазонов до френския посланик в Петроград
Петроград, 13/26 април 1916 г.

...Имам чест да доведа до сведение на ваше превъзходителство, че в резултат на моите беседи с г. Жорж Пико, специален делегат на френското правителство, относно признаване на съглашението, което трябва да бъде сключено между Франция и Англия за образуване на държава или федерация от арабски държави и за територията на Сирия, Киликия и Месопотамия, императорското правителство е готово да утвърди споразумението, установено на основите, които му бяха съобщени, при следните условия:

1) Русия приединява областите Ерзерум, Трапезунд, Ван и Битлис до подлежащ на определяне пункт на брега на Черно море западно от Трапезунд.

2) Областта Кюрдистан, разположена на юг от Ван и Битлис между Муш, Серт, течението на Тигър, Джезире — ибн Омар, линията на планинските върхове, които господствуват над Амадия, и областта Мергевер ще бъде отстъпена на Русия, която в замяна на това ще признае собственост на Франция върху територията, оградена между Аладаг, Кесария, Акдаг, Илдиздаг, Зара, Егин и Харпут...

Козьменко, Сборник, стр. 443 и сл

№ 195

Съглашение за отношенията между Русия и Япония в Далечния изток, сключено в Петроград на 20 юни (3 юли) 1916 г.

Императорското руско правителство и императорското японско правителство се условиха за следното:

Чл. 1. Русия не ще участвува в каквото и да е съглашение или политическа комбинация, насочени против Япония.

Япония не ще участвува в съглашение или политическа комбинация, насочени срещу Русия.

Чл. 2 В случай на заплаха за териториалните права или особените интереси на някоя от договарящите страни в Далечния изток, признати от другата договаряща страна, Русия и Япония ще се споразумеят помежду си относно мерките, които ще вземат с огледа да си окажат взаимна поддръжка и съдействие за запазване на правата и интересите си...

. . . . . .

Ключников и Сабанин, II, стр. 47.

№ 196

Тайно руско-японско съглашение по китайския въпрос, сключено в Петроград на 20 юни (3 юли) 1916 г.

Чл. 1. Двете високи договарящи страни признават, че жизнените интереси на двете страни изискват да бъде запазен Китай от политическото господство на трета държава, имаща враждебни замисли против Русия и Япония, и затова взаимно се задължават всеки път, когато наложат обстоятелствата, да встъпват във взаимни чистосърдечни и основани на пълно доверие отношения, за да вземат заедно надлежни мерки за недопускане настъпването на подобно положение.

Чл. 2. В случай че вследствие мерките, взети по общо съгласие от Русия и Япония на основание предишния член, някоя трета държава, посочена в чл. 1 от това съглашение, обяви война на една от договарящите страни, другата страна при първо поискване на своята съюзница трябва да ѝ се притече на помощ; с настоящото всяка от договарящите страни се задължава в случай че настъпи подобно положение, да не сключва мир с общия враг, преди да получи предварително съгласие за това от своята съюзница.

Чл. 3. Условията, при които всяка от високите договарящи страни ще оказва на другата страна въоръжена помощ, съгласно предшествуващия член, както и пътищата, по които ще бъде доставена тази помощ, трябва да бъдат определени общо от надлежните власти на двете договарящи страни.

Чл. 4. Трябва да се има предвид специално, че нито една от високите договарящи страни не следва да се счита задължена по чл. 2 на настоящото съглашение да окаже въоръжена помощ на своята съюзница, ако на самата нея не бъдат дадени гаранции от нейните съюзници, че те ще ѝ окажат помощ в размер, съответствуващ на назряващия конфликт.

. . . . . .

Чл. 6. Настоящото съглашение трябва да остане в най-дълбока тайна за всички...

Ключников и Сабанин, II, стр. 48

№ 197

Таен съюзен договор между Румъния, от една страна, и Русия, Франция, Великобритания и Италия, от друга страна, сключен в Букурещ на 4 17 август 1916 г.

Чл. 1. Франция, Великобритания, Италия и Русия гарантират целостта на територията на румънското кралство по цялото протежение на сегашните ѝ граници.

Чл. 3. Румъния се задължава да обяви война на Австро-Унгария и да я нападне при условия, определени във военната конвенция; Румъ-

ния се задължава също така да прекъсне от момента на обявяване на войната всички икономически отношения и стокообмен с враговете на съюзниците.

Чл. 3. Франция, Великобритания, Италия и Русия признават на Румъния право да анексира териториите на Австро-Унгарската монархия, посочени и определени в чл. [4].

Чл. 4. Границите на териториите, споменати в предишния член, се установяват, както следва: (Описват се границите на Трансилвания...)

Чл. 5. Румъния, от една страна, и Франция, Великобритания, Италия и Русия, от друга страна, се задължават да не сключват сепаративен мир, а да сключат общ мир само съвместно и едновременно.

Четирите държави се съгласяват също така териториите на Австро-Унгарската монархия, посочени в чл. 4, да бъдат присъединени към румънската корона.

Чл. 9. Румъния ще се ползува със същите права, както и съюзниците по отношение на всичко, което се отнася до прелиминарните мирни преговори, а също до обсъждането на въпросите, които ще бъдат предложени за разрешение на мирната конференция.

Чл. 7. Договарящите държави се задължават да държат в тайна настоящата конвенция до сключването на общ мир.

Ключников и Сабанин, II, стр. 50.

№ 198

Германо-турско съглашение за съюз, сключено на 28 септември 1916 г.

1. Отоманското правителство и Германия, водейки война с всички средства, с които могат да разполагат за достигане на преследваната от тях обща цел, ще употребят взаимно всички сили с оглед да получат при сключването на мира изгоди, пропорционални на усилията и жертвите.

2. Докато част от териториите на договарящите държави остава окупирана от неприятеля, нито една от двете държави не може да сключи мир без съгласието на държавата, чиито територии са окупирани от неприятеля.

3. Двете договарящи страни се задължават взаимно да не сключват сепаративен мир с неприятелските държави.

Забележка. Пункт 1 е разширен и допълнен на 27 октомври 1917 г. по следния начин:

Двете договарящи страни се задължават да поделят в определени пропорции изгодите от какъвто и да е характер, получени от неприятеля, или в случай на невъзможност за подялба да се споразумеят помежду си за съответни компенсации.

Със съглашение от 20 октомври 1917 г. пункт 2 е изменен и допълнен по следния ничин:

При мирните преговори Турция и Германия се задължават да се противопоставят на всички предложения, с които се цели да се намалят или ограничат по какъвто и да е начин техните суверенни права върху целостта на земите, съставляващи непосредствена територия или владение на едната или другата от двете империи, и да не сключват мир, докато тези предложения не бъдат напълно и окончателно отстранени.

Ключников и Сабанин, II, стр. 51

№ 199

Мирно предложение на германското правителство от 12 декември 1916 г., предадено чрез неутралните държави

Най-ужасната война, която историята някога е виждала, бушува близо 2 години и половина в по-голямата част на света. Тази катастрофа, която не можаха да задържат връзките на съвместната хилядолетна цивилизация, заплашва човечеството и неговите най-ценни достижения. Тя заплашва да превърне в развалини духовния и материалния прогрес, който съставляваше гордостта на Европа в началото на XX век.

Германия и нейните съюзници Австро-Унгария, България и Турция, показаха в тази борба своята непреодолима сила. Те одържаха значителни успехи над своите врагове, които ги превъзхождаха по численост и във военни материали. Редовете на войските им са непоколебими пред непрестанните нападения на неприятелските войски. Неотдавнашното настъпление на Балканите бе бързо и победоносно отблъснато. Последните обстоятелства показват, че и по-нататъшното продължаване на войната не може да надвие съпротивителните им сили, а общото положение дава по-скоро основание да се очакват по-нататъшни успехи.

Четирите съюзни държави бяха принудени да грабнат оръжието за защита на своето съществуване и свободата на своето национално развитие. Славните дела на техните войски не са изменили нищо в това отношение. Те поддържат винаги убеждението, че техните собствени права и обосновани претенции не са в противоречие с правата на другите нации. Те нямат за цел да разгромят и унищожат своите противници.

Ръководени от съзнанието за своята военна и стопанска сила и готови да продължат... наложената им борба, но въодушевени едновременно от желанието да предотвратят по-нататъшни кръвопролития и да сложат край на ужасите на войната, четирите съюзни държави предлагат незабавно да се пристъпи към мирни преговори. Предложенията, които те ще представят при тези преговори и които ще бъдат насочени към това, да се осигурят съществуването, честта и свободата

на техните народи, съставляват по тяхно убеждение подходяща основа за възстановяването на продължителен мир.

Ако независимо от това предложение за мир и примирение борбата продължи, четирите съюзни държави са напълно решени да я доведат до победен край. Те обаче тържествено свалят от себе си всяка отговорност пред човечеството и историята.

Ключников и Сабанин, II, стр. 57

№ 200

Мирно предложение на президента на САЩ Уйлсън от 18 декември 1916 г.

... Президентът смята, че е настъпило време да получи от всички воюващи държави съображения както за условията, при които войната може да бъде прекратена, така и за формите, които по тяхно мнение могат да бъдат признати за действителна гаранция против нейното възобновяване или за недопускане на подобни конфликти в бъдеще — за да могат да се сравнят открито всички тези съображения ...

Той има смелостта да обърне внимание върху обстоятелствата, че целите, които държавниците от двете воюващи страни имат предвид в тази война, на дело са едни и същи, както се вижда от общите обръщения, които те правят пред своите народи и целия свят. Всяка страна желае правата и привилегиите на слабите народи и малките държави да бъдат запазени в бъдеще от нападение или от отричане на правото им на съществуване в същата степен както правата и привилегиите на великите и могъщи страни, които сега воюват. Всички желаят да се осигурят в бъдеще наред с другите нации и народи против подновяването на войни, подобни на тази, и против нападение или егоистични вмешателства от всякакъв вид. Всеки, който желае да предотврати възможността от неопределено равновесие на силите, усложнено от нарастващите подозрения, би гледал с неодобрение на образуване отново на взаимно враждуващи съюзи. Всеки е готов да започне обсъждането на въпроса за образуване на някакво общество на народите за осигуряване на мира и справедливостта в целия свят. Но преди да се пристъпи към тази последна крачка, всеки смята за необходимо да разреши най-напред въпроса за изхода от настоящата война при условия, които могат най-сигурно да обезпечат независимостта, териториалната цялост, политическата и търговската свобода на замесените в конфликта нации.

Съединените щати са заинтересувани тъй жизнено и непосредствено, както и воюващите правителства относно мерките, които трябва да се вземат, за да се обезпечи бъдещият общ мир ... Те не вземат върху себе си смелостта да предложат условията, при които трябва да бъде приключена войната, но президентът счита за свое право и свое задължение да отбележи проявения от Съединените щати най-искрен интерес към завършване на войната ...

Затова президентът се счита в правото да повдигне въпроса за незабавното сравняване на всички гледища, които трябва да предшествуват окончателното съглашение за всеобщия мир, което всички желаят и за което съглашение неутралните нации наравно с воюващите са готови да играят отговорна роля...

...Никога авторитетни гласове не са излагали точно ония задачи, които, ако бъдат постигнати, биха задоволили тях и народите им, за да бъде завършена войната... Може би мирът е по близък, отколкото мислим. Може би условията, за които двете воюващи страни считат за нужно да настояват, не са толкова несъгласуеми... Може би обменът на мнения ще разчисти поне пътя за преговори.

Президентът не предлага мир, той даже не предлага посредничество, той само предлага да се пристъпи към проучване, за да могат всички, неутрални и воюващи, да узнаят колко е близко пристанището на мира за цялото човечество...

Ключников и Сабанин, II, стр. 58.

№ 201

Из заповедта на Николай II до армията и флотата Могилев, 12 25 декември 1916 г.

...Германия..., чувствувайки своето ослабване..., предлага внезапно на съюзните държави, обединени против нея в неразривно цяло, да започнат преговори за мир... При това тя се стреми да създаде лъжлива представа за здравина на своята армия, като използува своя временен успех над Румъния... Укрепналите през войната съюзници, между които сега се намира могъща Англия и благородна Италия..., имат възможност да започнат мирни преговори в момент, който те сметнат за благоприятен. Тоя момент не е настъпил още, врагът още не е изгонен от завладените от него области. За Русия постигането на възникналите от войната задачи — притежаването на Цариград и Проливите, както и създаването на свободна Полша от трите сега разделени области — още не са осигурени. Да се сключи сега мир, означава да не се използуват плодовете на вашите неимоверни усилия, на геройската руска армия и флот... Тези усилия не допускат... да се мисли за мир преди окончателната победа над врага...

Ключников и Сабанин, II, стр. 60.

№ 202

Нота на държавите от Съглашението, съдържаща отговор на мирните предложения на президента Уйлсън. Париж, 10 януари 1917 г.

3... Съюзниците, както и правителството на Съединените щати изпитват същото дълбоко желание да видят завършена по възможност по-скоро войната, за която са отговорни централните империи и която

причинява на човечеството такива ужасни страдания. Но те смятат, че не е възможно още да се постигне мир, който да може да им обезпечи репарации, реституции и гаранции, на които имат право поради нападението, отговорността за което пада върху централните държави и което има за крайна цел да разруши спокойствието на Европа, мир, който, от друга страна, би позволил да се построи на здрава основа бъдещето на европейските нации...

4. Съюзниците си дават пълна сметка за жертвите и страданията, които войната причинява на неутралните, както и на воюващите, и те съжаляват за това, но не се считат отговорни, защото не са желали и не са предизвикали тази война...

6. Съюзните правителства считат за нужно по най-приятелски, но и най-решителен начин да протестират против приравняването, което се прави в американската нота между двете групи воюващи. Това приравняване, основано на публичните декларации на централните държави, се намира в пряко противоречие с действителността както по отношение на отговорността за миналото, така и по отношение на гаранциите за бъдещето...

9. Господин Уйлсън ... желае воюващите държави да обявят съвсем ясно целите, от които те се ръководят, като продължават войната. Съюзниците не изпитват никакво затруднение да отговорят на този въпрос. Техните цели на войната са добре известни. Те бяха формулирани няколко пъти от главите на правителствата.

Тези цели на войната ще бъдат подробно разяснени с всички компенсации и справедливи възнаграждения за понесените загуби едва в момента на преговорите. Но цивилизованият свят знае, че на първо място те включват: възстановяване на Белгия, Сърбия и Черна гора и дължимото им възнаграждение; евакуация на заетите във Франция, Русия и Румъния територии със справедлива компенсация; реорганизация на Европа, гарантирана от здрав режим, основан на зачитане на националностите и на правото за пълна сигурност и свобода на икономическо развитие, които притежават всички малки и големи народи, както и на териториални съглашения и на международно споразумение, което да гарантира сухопътните и морските граници против необосновани нападения; връщане на провинциите или териториите, откъснати от съюзниците със сила или против желанието на населението; освобождаване на италианците, румънците, чехите и словаците от чуждестранно господство; освобождаване на народите, намиращи се под кървавата тирания на турците; изгонване „вън от Европа“ на Отоманската империя...

Ключников и Сабанин, II, стр. 61.

№ 203

Обявяване от Германия на безпощадна подводна война. Нота на германския държавен секретар по външните работи до посланика на САЩ в Берлин от 31 януари 1917 г.

... Пред завоевателните стремления на противниците, които искат да диктуват мира, рухна мирният опит на четирите съюзници... На желанието за примирение те противопоставят своята воля за унищожение. Те желаят борба докрай. По такъв начин създава се положение, което принуждава и Германия да вземе нови решения.

В течение на две и половина години Англия злоупотребява със силата на своята флота в престъпни опити да принуди Германия към подчинение чрез глад. С грубо неуважение на международното право групата държави, ръководени от Англия, не само пречи на законната търговия на своите противници, но чрез безсрамно давление принуждава и неутралните държави да се отказват от неугодни тям търговски отношения или да ограничават търговията по техни произволни предписания. Английското правителство неуклонно държи на своята идея за война до гладно изтощаване, което, въпреки че не поразява съпротивителните сили на противника, все пак заставя жените и децата, болните и старците да понасят заради отечеството болезнени и разрушаващи народната мощ лишения.

По такъв начин британската жажда за владичество с хладно сърце натрупва страдания в света, без да обръща внимание на повелята за човечност, без да обръща внимание на протестите на търпещите тежки вреди неутрални, без да обръща даже внимание на глухия стремеж към мир всред народите на техните собствени другари по съюз. Всеки ден, с който продължава ужасната борба, носи нови опустошения, нова нужда и нова смърт. Всеки ден, с който войната ще бъде прекратена, запазва от едната и от другата страна живота на хиляди храбри бойци и е благодеяние за засегнатото от страдание човечество.

Имперското правителство не би могло да отговори пред собствената си съвест, пред германския народ и пред историята, ако остави неизпробвани всички средства за ускоряване края на войната. Заедно с г. президента на САЩ то се надяваше да достигне тази цел чрез преговори. Но когато на опита за съглашение неговите противници отговориха със закани за засилена борба, имперското правителство е длъжно, ако желае да служи на човечеството във висш смисъл и да не прегреши против своите собствени съотечественици, да продължи занапред наложената му борба за съществуване с пълно прилагане на всички свои оръжия. То трябва затова да отхвърли ограниченията, които досега си е налагало при прилагане на своите средства за борба по море. С увереността, че американският народ и неговото правителство не ще останат глухи към основанията на това решение и към неговата необходимост, имперското правителство се надява, че САЩ ще оценят новото положение от високия пост на безпристрастието и от своя страна

ще помогнат да се прекратят по-нататъшните бедствия и човешки жертви, които могат да се избягнат.

... Позволявам си същевременно да очаквам, че американското правителство ще предпазва американските кораби от посещаване... на забранените зони, а своите граждани ще предпазва да се доверяват на кораби, които поддържат сношения с пристанища от забранени зони, пасажери или стоки.

Ключников и Сабанин, II, стр. 66.

№ 204

Послание за принципите на мира, отправено до сената от президента на САЩ Уйлсън
Вашингтон, 22 януари 1917 г.

На 18 декември миналата година аз се обърнах с еднакви ноти към правителствата на воюващите държави, с които молех да се изкажат по-определено, отколкото досега..., относно условията, при които те смятат, че е възможно да се сключи мир... Централните европейски държави отговориха единодушно в смисъл, че са готови да се срещнат със своите врагове на конференция, за да обсъдят заедно условията на мира. Държавите от четворното съглашение дадоха значително по-определен отговор. Те заявиха... какви съглашения, гаранции и изкупителни актове считат за неизбежно условие на мирния договор. По такъв начин ние значително сме се приближили към определеното обсъждане на този мир, с който ще приключи настоящата война...

Немислимо е Съединените щати да се отклонят от участие в това велико дело. Нашата задача се заключава в следното: да присъединим нашия престиж и нашето могъщество към престижа и могъществото на другите държави, за да се обезпечи на целия свят мир и справедливост...

Тази война трябва да бъде завършена. Но от уважение към истината и към мнението на човечеството ние трябва да заявим, че, доколкото ще вземем участие в сключването на бъдещия мир, за нас не е безразлично по какъв начин и при какви условия тази война ще завърши. Договорите и съглашенията, с които тя ще завърши, трябва да включват условия за мир, които ще бъдат достойни за осигуряване и запазване и да заслужат одобрението на човечеството, а не да служат на различни интереси и за непосредствени цели на воюващите народи. Нашето мнение, какви условия са основни и необходими за дълготрайност на договорите, трябва да бъде изказано сега, а не после, когато ще бъде вече късно. Нито едно съглашение за общ мир не ще бъде достатъчна гаранция против войната в бъдеще, ако в него не влязат и народите от Новия свят. Но народите в Америка могат да вземат участие за осигуряване на мир, който е сключен при опреде-

лени условия. Основите на този мир трябва да внушават доверие и да удовлетворяват принципите на американските държави...

Абсолютно необходимо е да се създаде такава сила, която би служила като гаранция за здравината на постигнатото съглашение. Тази сила трябва да бъде по-могъща не само от всяка воюваща сега държава, но и от всяка коалиция в миналото и в бъдеще, така че никой народ и никаква възможна комбинация от народи да не може да противостои на тази сила. Ако ние искаме бъдещият мир да бъди дълговечен, то трябва да го обезпечим с помощта на организираната висша сила на цялото човечество...

Въпросът, от който зависят както бъдещият мир, така и бъдещата световна политика, се състои в следното: е ли настоящата воина борба за справедлив и здрав мир, или тя е само борба за установяването на нова система на равновесие между държавите? Ако това е борба за нова система на политическо равновесие, то кой може да отговаря за устойчивостта на новото равновесие? Европа може да бъде устойчива само когато е спокойна. Нужно е не равновесие, а общност на силите, не съперничество, а общ мир...

... Може да се счита дълготраен само такъв мир, който е сключен от равни с равни, който изцяло е основан на принципа на равенството и равното участие в общите блага... Равенството на нациите, върху което занапред трябва да се основава сградата на мира, трябва да се изразява в тяхното равноправие. Гаранциите на това равноправие не трябва да правят разлика между големи и малки народи, между могъщи и слаби нации. Правото трябва да се опира на общото могъщество на всички нации, от съгласието на които ще зависи мирът, а не на могъществото на една от тях... Между организираните народи не може и не ще бъде траен мирът, който не изхожда от принципа, че правителството получава пълномощно само от волята на народа и че никой няма право да предава народи от една държава на друга като вещ. Ако се вземе отделен пример, мога да твърдя, че навред държавниците са съгласни, че Полша трябва да бъде единна, независима и самостоятелна и че... на всички народи трябва да бъде осигурена свобода на съществуване, вяра, промишленост и обществено развитие.

Доколкото е практически осъществимо, на всеки от борещите се сега народи... трябва да бъде осигурен достъп до открито море. Гдето това не може да бъде постигнато с отстъпване на територии, то може несъмнено да бъде осъществено чрез неутрализиране на пътищата при обща гаранция... При наличие на правилно съглашение нито една нация не трябва да бъде лишена от достъп до откритите пътища на световната търговия. Морските пътища както по закон, така и на практика трябва да бъдат свободни. Свободата на моретата е условие sine qua non за мир и сътрудничество... Не ще бъде трудно да се определи, нито да се обезпечи свободата на моретата, ако само световните държави желаят искрено да постигнат съгласие по този въпрос.

Този въпрос се намира в тясна връзка с ограничението на морските въоръжения и със сдружаване на международни морски сили за

поддържане на свободата и сигурността по моретата. Въпросът за ограничаване на морските въоръжения ... е по-сложен от въпроса за ограничаването на сухопътните въоръжени сили ... Не може да съществува увереност в безопасност и съзнание за равенство в отношенията между държавите, ако продължава ... въоръжаването ...

... Като предполагам, че народът и правителството на Съединените щати ще се присъединят към другите цивилизовани нации за осигуряване на постоянен мир при условията, които изброих, аз казвам това с гордост и увереност, защото ... с това обещание не се нарушава нито една традиция на нашата национална политика ... Предлагам всички нации с общо съглашение да приемат доктрината на президента Монрое като световна норма — именно нито една нация да не се стреми да разпространява господството си над друга и на всеки народ да се даде право на свободно самоопределение, а също право да върви по избрания от него път на развитие без препятствие и без заплаха за слабите, както и за силните.

Аз предлагам занапред всички нации да избягват сключването на съюзи, които могат да ги въвлекат в съперничество и оплетат в мрежи от интриги или в егоистично съревнование ... Аз предлагам също такова ограничаване на въоръженията, което да превърне армиите и флотите изключително в средство на реда, а не в средство за нападение или политическо насилие. Ето американските принципи и американската политика ...

Ключников и Сабанин, II, стр. 62.

№ 205

Съглашение на Русия с Франция за целите на войната, февруари 1917 г.

Тайно

В качеството си на първи френски пълномощник на съюзническата конференция в Петроград през януари 1917 год г. Думерг съобщи желанието на Франция да си осигури след завършване на сегашната война възвръщане на Елзас и Лотарингия и особено положение в долината на река Саар, а също да постигне политическото отделяне от Германия на нейните задрейнски области и устройването им на специални начала, така че Рейн да стане в бъдеще здрава стратегическа граница против германското нахлуване. Г-н Думерг изрази надежда, че руското правителство няма да откаже да даде съгласие за тези предложения.

По този повод б. министър на външните работи Н. Н. Покровски телеграфира на посланика в Париж, че съгласявайки се да задоволи желанието на нашата съюзница, той счита за дълг да напомни възгледа, изказан още през февруари 1916 г. от С. Д. Сазонов, „че като дава пълна свобода на Франция и Англия да определят западните граници на Германия, Русия разчита, че на свой ред съюзниците ще й предоставят равна свобода за границите с Германия и Австро-Унгария".

Парижкият кабинет сподели изложения възглед, след което бяха разменени следващите два дипломатически документа:

1. С нота от 1/14 февруари 1917 г. Н. Н. Покровски извести г. Палеолог за съгласието на Русия с френските предложения относно определянето на западните граници на Германия.

2. На 26 февруари/11 март 1917 г. посланникът Изволски съобщи текста на нотата на френския министър на външните работи, че Франция признава на Русия пълна свобода при определяне на нейните западни граници.

Козьменко, Сборник, стр. 454.

№ 206

Възвание на Петроградския съвет на работническите и войнишките депутати към трудещите се от цял свят от 14/27 март 1917 г.

Другари пролетарии и трудещи се от всички страни!

Ние руските работници и войници, обединени в Петроградския съвет на работническите и войнишки депутати, ви изпращаме нашия пламенен привет и известяваме за велики събития. Руската демокрация захвърли в праха вековния деспотизъм на царете и стъпи във вашето семейство като пълнокръвен член и страшна сила в борбата за нашето общо освобождение. Нашата победа е велика победа на световната свобода и демокрация. Не съществува вече главната опора на световната реакция и „жандарма на Европа“ ...

Руският народ ... може сега да каже своята властна дума за вътрешното самоопределение на страната и нейната външна политика. Обръщайки се към всички народи, изтребвани и разорявани в чудовищната война, ние заявяваме, че е настъпило време да се започне решителна борба против завоевателните стремежи на правителствата във всички страни. Настъпило е време народите да вземат в свои ръце разрешаването на въпросите за войната и мира.

Със съзнание за своята революционна сила руската демокрация заявява, че тя с всички мерки ще противодействува на завоевателната политика на своята господствуваща класа и призовава народите в Европа към съвместни решителни действия в полза на мира.

Ние се обръщаме към нашите братя пролетарии от австро-германската коалиция и преди всичко към германския пролетариат. От първия ден на войната вас ви убеждаваха, че като вземате оръжие против самодържавна Русия, вие защищавате културата на Европа от азиатския деспотизъм. Много от вас видяха в това оправдаване на подкрепата, която беше оказана на войната. Сега е премахнато и това оправдание: демократична Русия не може да бъде заплаха за свободата и цивилизацията.

Ние твърдо ще защищаваме нашата собствена свобода от всякакви реакционни посегателства както отвътре, така и отвън. Руската

революция няма да отстъпи пред щиковете на завоевателите и няма да позволи да бъде унищожена от външна военна сила, а ние ви призоваваме да отхвърлите от себе си игото на вашия самодържавен ред също както руският народ премахна царското самовластие. Откажете да бъдете оръдие за завоевания и насилия в ръцете на кралете, помешчиците и банкерите и със задружни обединени усилия ние ще прекратим страшния бой, който позори човечеството и помрачава великите дни на рождението на руската свобода.

Трудещи се от всички страни! Протягайки ви братски ръце през планини от братски трупове, през реки невинна кръв и сълзи, през димящите развалини на градовете и селата, през погиналите съкровища на културата, ние ви призоваваме към възстановяване и укрепване на международното единство. В него е залогът на нашата бъдеща победа и пълното освобождение на човечеството.

Пролетарии от всички страни, съединявайте се!

Ключников и Сабанин, II, стр. 71

№ 207

Обръщение на временното руско правителство към руските граждани от 27 март (9 април) 1917 г.

Временното правителство, като обсъди военното положение на руската държава, в името на дълга си пред страната реши откровено и открито да каже на народа цялата истина. Свалената власт остави делото на отбраната на страната в тежко разстроено положение. Със своето престъпно бездействие и със своите неумели мерки тя внесе разруха в нашите финанси, в продоволствието и в снабдяването на армията. Тя подкопа нашия стопански строй.

Временното правителство при живото и дейно съдействие на целия народ полага всички сили за поправяне на тези тежки последствия на стария режим. Но времето не чака. Кръвта на много синове на родината се пролива без мярка през тези дълги две и половина години война, но страната все още е под ударите на силния враг, завладял цели области на нашата държава и сега, в дните на рождението на руската свобода, заплашва с нов решителен напор.

Отбраната ... това е първата насъщна и жизнена задача на нашите воини, защищаващи свободата на народа.

Предоставяйки сега на волята на народа в тясно единение с нашите съюзници да разреши окончателно всички въпроси, свързани със Световната война и нейното завършване, Временното правителство счита за свое право и дълг още сега да заяви, че целта на свободна Русия не е господство над други народи, не е отнемане на техните национални блага, не е насилствено завладяване на чужди територии, но утвърждаване на здрав мир върху основата на самоопределението на народите ...

... Но руският народ няма да допусне неговата родина да излезе от голямата борба унижена и с подронени жизнени сили. Тези начала ще бъдат положени в основата на външната политика на Временното правителство, което неотклонно изпълнява народната воля и отстоява правата на нашата родина при пълно спазване на задълженията, поети по отношение на нашите съюзници.

Временното правителство на свободна Русия няма правото да скрива истината от народа — държавата е в опасност. Трябва да се напрегнат всички сили за нейното спасение ...

Ключников и Сабанин, II, стр. 73

№ 208

Резолюция на конгреса на Съединените американски щати за обявяване война на Германия от 6 април 1917 г.

Предвид на това, че имп. германско правителство извърши повторни актове на въоръжено действие срещу правителството и народа на Съединените щати, Американският сенат и Камарата на представителите, събрани в състав на американския Конгрес, решиха да обявят положение на война между Съединените американски щати и имп. германско правителство, което положение е наложено на Съединените щати.

Обявява се при това официално, че президентът се упълномощава да използува всички морски и сухопътни въоръжени сили на Щатите и ресурсите на правителството за водене на воината срещу имп. германско правителство и довеждане на конфликта до успешен край. Всички необходими за това ресурси на страната ще бъдат предоставени в негово разположение от Конгреса на Щатите.

Ключников и Сабанин, II, стр. 73.

№ 209

Нота на министъра на външните работи на временното руско правителство Милюков от 18 април 1 май 1917 г. за задачите на войната, връчена чрез руските представители на съюзните държави

На 27 март тази година Временното правителство публикува обръщение към гражданите, което съдържа изложение на възгледите на правителството на свободна Русия относно задачите на сегашната война. Министърът на външните работи ми поръча да ви известя за посочения документ и да изкажа при това следните бележки.

Нашите врагове се стараеха през последно време да всеят раздор в международните отношения, като разпространяват лъжливи слухове, че уж Русия е готова да сключи сепаративен мир с централните

монархии. Текстът на приложения документ най-добре опровергава тези измислици. Вие ще видите от него, че изказаните от Временното правителство общи положения напълно отговарят на възвишените идеи, които постоянно са изказвани до най-последно време от много видни държавни дейци на съюзните страни и които намериха особено ярък израз от страна на нашия нов съюзник, великата задокеанска република, в изказванията на нейния президент ...

... Проникнатите от този нов дух на свободната демокрация заявления на Временното правителство, разбира се, не могат да дадат нито най-малък повод да се мисли, че извършеният преврат ще доведе до отслабване ролята на Русия в общата съюзна борба. Тъкмо напротив — всенародният стремеж да се доведе Световната война до решителна победа е засилен благодарение съзнанието за общата отговорност на всички и на всеки. Този стремеж стана по-реален, когато се съсредоточи към близката за всички и очевидна задача — да се отблъсне врагът, нахлул в самите предели на нашата родина. От само себе си се разбира, както това е казано в цитирания документ, че Временното правителство, защищавайки правата на нашата родина, напълно ще спазва задълженията, поети по отношение нашите съюзници. Като продължава да изпитва пълна увереност в победоносното завършване на сегашната война в пълно съгласие със съюзниците, то е съвсем уверено, че повдигнатите от тази война въпроси ще бъдат разрешени в духа на създаване трайна основа за продължителен мир и че проникнатите от еднакви стремежи напредничави демокрации ще намерят начин да постигнат онези гаранции и санкции, които са необходими за предотвратяване на нови кървави стълкновения в бъдеще.

Ключников и Сабанин, II, стр. 74.

№ 210

Възвание на Петроградския съвет на работническите и войнишки депутати към социалистите от всички страни от 2/15 май 1917 г.

Другари! Руската революция се роди в огъня на Световната война. Тази война е чудовищно предстъпление на империалистите от всички страни, на тяхната алчност към завоевания, на тяхното безумно надпреварване във въоръженията, които подготвят и правят неизбежен световния пожар. Каквито и да са превратностите на военното щастие, империалистите от всички страни се явяват в тази война еднакво победители: войната им даде и дава чудовищни печалби, натрупва в техните ръце огромни капитали, дава им нечувана власт над личността, труда и самия живот на трудещите се. Именно поради това трудещите се от всички страни еднакво се явяват в този смисъл победени.

Пред олтара на империализма те принасят безброй жертви, като отдават своя живот, здраве, състояние, свобода; на техните плещи се трупат неизказани лишения. Руската революция е революция на трудещите

се работници и на войници, въстание не само против царизма, но и против ужасите на Световната война. Това е първият вик на възмущение на един от отредите на международната армия на труда против престъпленията на международния империализъм. Това е не само национална революция, това е първият етап на международната революция, която ще сложи край на позора на войните и ще върне на човечеството мира.

Руската революция от момента на своето раждане ясно съзнава стоящата пред нея международна задача. Нейният пълномощен орган — Петроградският съвет на работническите и войнишки депутати — в своето възвание от 14/27 март призова народите от целия свят да се обединят в борбата за мир. Революционната демокрация на Русия не иска сепаративен мир, който би развързал ръцете на австро-германския съюз. Тя знае, че такъв мир би бил измяна спрямо делото на работническата демокрация от всички страни, която ще се окаже с вързани ръце и крака пред света на тържествуващия империализъм. Тя знае, че такъв мир може да доведе до военен разгром на други страни и с това за дълги години да укрепи тържеството на идеите на шовинизма и реваншизма в Европа, да я постави в положението на въоръжен лагер, каквато тя беше след Френско-пруската война от 1870 г., и с това неизбежно да подготви нова кървава схватка в недалечно бъдеще.

Революционната демокрация в Русия иска всеобщ мир на приемлива основа за трудещите се от цял свят, които не търсят завоевания, не се стремят към заграбвания, които еднакво са заинтересувани да се изразява свободно волята на всички народи и да бъде съкрушена мощта на международния империализъм. Мир без анексии и контрибуции въз основа на самоопределяне на народите — тази формула, възприета без задни мисли от пролетарския разум и сърце, дава платформата, върху която могат, върху която трябва да се споразумеят трудещите се от всички страни, воюващи и неутрални, за да се установи здрав мир и с общи усилия да се заличат раните, нанесени от кървавата война.

Временното правителство на революционна Русия е усвоило тази платформа. И революционната демокрация на Русия се обръща преди всичко към вас, социалистите от съюзните държави. Вие не трябва да допуснете гласът на руското временно правителство да остане самотен в съюза на държавите от Антантата. Вие трябва да заставите своите правителства да заявят решително и определено, че платформата за мир без анексии и контрибуции, основата на самоопределението е и тяхна платформа.

С това вие ще придадете съответна тежест и сила на изявлението на руското правителство. Вие ще дадете на нашата революционна армия, написала на своето знаме „Мир между народите", увереност, че нейните кървави жертви не ще бъдат използувани за зло. Вие ще ѝ дадете възможност да изпълни с целия жар на революционния ентусиазъм падащата ѝ се част от боевата задача. Вие ще укрепите вярата ѝ, че защищавайки завоеванията на революцията и нашата сво-

бода, тя в същото време се бори за интересите на цялата международна демокрация и с това съдействува за по-скорошното настъпване на желания мир. Вие ще поставите правителствата на враждебните страни пред необходимостта или също решително и безвъзвратно да се откажат от политиката на завоевания, грабеж и насилия, или открито да признаят своите престъпления и да излеят върху своите глави справедливия гняв на народите.

Революционната демокрация в Русия се обръща и към вас, социалистите от австро-германския съюз. Вие не бива да допуснете войските на вашите правителства да станат палачи на руската свобода. Вие не бива да допуснете вашите правителства да прехвърлят войска на западния фронт, използувайки радостното настроение на свобода и братство, обхванало революционната руска армия, за да разрушат първо Франция, а след това да се хвърлят върху Русия и в края на краищата да задушат самите вас и целия международен пролетариат в световните обятия на империализма.

Революционната демокрация в Русия се обръща към социалистите от воюващите и неутралните страни с апел да не допуснат тържеството на империалистите. Нека делото на мира, започнато от руската революция, бъде доведено докрай с усилията на международния пролетариат.

За да се обединят тези усилия, Петроградският съвет на работническите и войнишки депутати реши да вземе инициативата за свикване на международна конференция на всички социалистически партии и фракции от всички страни; каквито и да са били разногласията, които са разкъсвали социализма в течение на трите военни години, нито една фракция на пролетариата не трябва да се откаже от участие в общата борба за мир, поставена на дневен ред от руската революция. Ние сме уверени, другари, че ще видим представителите на всички социалистически групи на свиканата от нас конференция...

Ключников и Сабанин, II, стр. 77.

№ 211

Нота на министъра на външните работи на руското временно правителство Терешченко до съюзните правителства за задачите на войната от 3/16 юни 1917 г.

Руската революция е не само преврат във вътрешния строй на Русия, но и мощно идейно движение, изразяващо волята на руския народ в стремежа към равенство, свобода и справедливост както във вътрешния живот на държавата, така и в областта на международните отношения. От тази воля членовете на руското революционно правителство черпят сили, да ѝ служат е техен дълг и задача.

Отстоявайки във външната борба великите начала на свободата, Русия се стреми към достигане на всеобщ мир върху основи, изключващи всяко насилие, откъдето и да изхожда то, както и всички импе-

риалистически замисли, в каквато и форма да са проявени. Тя самата не храни никакви завоевателни стремежи и решително застава против всякакви опити в тази насока. Верен на тези принципи, руският народ е решил твърдо да се бори с явните и скрити империалистически замисли на нашите противници както в политическата, така и във финансовата или икономическата област.

Ако по отношение преследваните във войната цели могат да се явят различия между нашите възгледи и тези на съюзните правителства, ние не се съмняваме обаче, че тясното единение между Русия и нейните съюзници ще осигури в крайна сметка общото съгласие по всички въпроси върху основа на принципите, изложени от руската революция.

Оставайки непоколебимо вярна на общото съюзно дело, руската демокрация приветствува решенията на онези съюзни държави, които са изказали готовност да поддържат желанието на руското временно правителство за преразглеждане на съглашенията, засягащи крайните цели на войната. Ние предлагаме за тази цел да се свика конференция на представители на съюзните държави, която би могла да се състои в най-близко време, когато се създадат за това благоприятни условия. Но едно от съглашенията — онова, което е подписано в Лондон на 5 септември 1914 г., получи след това гласност ... и изключва възможността за сключване на сепаративен мир от някоя съюзна държава — не трябва да подлежи на обсъждане в тази конференция.

Ключников и Сабанин, II, стр. 430.

№ 212

Декларация на временното руско правителство за задачите на войната и по националния въпрос от 2 септември/8 октомври 1917 г.

... С непоколебимото съзнание, че благото на всеобщия мир ще даде възможност на нашата велика родина да разгърне всички свои творчески сили, Временното правителство ще продължава и непрекъснато ще развива действена външна политика в духа на демократическите начала, провъзгласени от руската революция, която направи тези начала общонационално достояние, стремейки се към достигане на всеобщ мир, изключващ насилие от която и да било страна.

Действувайки в пълно съгласие със съюзниците, Временното правителство ще вземе в най-близки дни участие в конференцията на съюзните държави, при което Временното правителство ще бъде представено на нея със свои пълномощници и лица, натоварени с особеното доверие на демократическите организации.

На тази конференция нашите представители наред с разрешаването на въпросите за общите съюзни военни задачи ще се стремят към съглашение с тях върху почвата на принципите, провъзгласени от руската революция.

Стремейки се към мир, Временното правителство обаче ще полага всички свои сили за защита на общосъюзническото дело, за отбраната на страната, за решителен отпор срещу всички опити за откъсване на национални територии и налагане чужда воля на Русия, за изгонване неприятелските войски от пределите на родната страна...

(Временното правителство поставя следните задачи:)

По националния въпрос. Признаване за всички националности право за самоопределение върху основи, които ще бъдат изработени от Учредителното събрание.

Изготвяне и издаване на закони, обезпечаващи на националните малцинства в местата на тяхното постоянно жителство използуване на родния език в училища, съдилища, органи на самоуправление и в сношенията с местните органи на държавната власт. Образуване при Временното правителство на съвет по националните въпроси с представителство на всички националности в Русия за подготовка на материали по националния въпрос за Учредителното събрание...

Ключников и Сабанин, II, стр. 432.

МЕЖДУНАРОДНОПРАВНИ АКТОВЕ ОТ ОБЩ ХАРАКТЕР

№ 213

Декларация
за принципите на международното морско право
Париж, 4—16 април 1856 г.

Упълномощените, които подписаха Парижкия мирен договор на 18 30 март 1856 г., събрани на конференция, взеха предвид:

че морското право по време на война бе предмет на продължителни печални спорове;

че неопределеността в правата и задълженията по тоя въпрос е причина за разногласия между неутрални и воюващи, които могат да породят сериозни затруднения и даже стълкновения;

че е нужно поради това да се установят еднообразни принципи по толкова важен предмет; . . .

— Упълномощените, посочени по-горе, снабдени с нужните пълномощия, дойдоха до съгласие относно средствата за постигане на тая цел и провъзгласяват тържествено следната декларация:

1. Каперството се премахва от сега и завинаги;

2. Неутралният флаг покрива неприятелски стоки с изключение на военната контрабанда;

3. Неутрални стоки с изключение на военната контрабанда не подлежат на залавяне под неприятелски флаг;

4. За да бъде блокадата задължителна трябва да бъде действителна, т. е. да се поддържа и достатъчна сила за да не се допуска действително достъп до неприятелския бряг.

. . . .

№ 214

Лондонска декларация против едностранното денонсиране
5—12 януари 1871 г.

Пълномощниците на Северна Германия, Австро-Унгария, Великобритания, Италия, Русия и Турция, събрани днес на конференция, признават за съществено начало на международното право, че никоя държава не може да се освободи от задълженията по един договор, нито да измени разпоредбите му по друг начин освен със съгласието на договарящите страни, постигнато посредством взаимно приятелско разбирателство.

Вл. Кутиков (ред.), Сборник, стр. 17.

№ 215

Вашингтонски правила
8 май 1871 г.

Едно неутрално правителство е длъжно:

1. Да положи цялата дължима грижа, за да попречи в границите на своята власт да бъде стъкмен или въоръжен и поставен в състояние да отплува кораб, за който има сериозни основания да се вярва, че е предназначен да кръстосва или да воюва срещу някоя държава, с която това правителство е в мир, както и да положи същата грижа, за да попречи да излезе вън от границите на неговата власт всеки кораб, предназначен да кръстосва или да воюва, както е казано по-горе, ако този кораб е пригоден изцяло или отчасти за военна употреба.

2. Да не позволява, нито да търпи един от воюващите да направи от неговите пристанища или от неговите води база за морски действия срещу други воюващи или да ги използува, за да увеличи или възобнови военните си припаси или оръжията си, или за да събира войници.

3. Да вземе всички мерки в своите пристанища и води по отношение на всички лица, намиращи се под негова юрисдикция, за да попречи на всяко нарушение на гореизброените задължения и длъжности.

Вл. Кутиков (ред), Сборник, стр. 18.

№ 216

Доктрина „Драго“

Телеграма на аржентинския министър на външните работи Драго до аржентинския посланик във Вашингтон, Буенос-Айрес, 29 декември 1902 г.

Получих телеграмата ... относно скорошните събития, засягащи правителството на република Венецуела и правителствата на Великобритания и Германия. Според съобщенията конфликтът се дължи отчасти на вредата, причинена на поданици на нациите, които са предявили претенции във връзка с революциите и войните, театър на които неотдавна беше посочената република, вследствие частично неизплащане в срок (на сумите) по някои раздели на външния държавен дълг.

... Преди всичко трябва да се отбележи, че капиталистът, който дава пари в заем на чужда държава, всякога си дава сметка за ресурсите на страната, в която той ще оперира, и доколко е вероятно, че поетите задължения ще бъдат безпрепятствено изпълнени ... Освен това на кредитора е известно, че той сключва договор със суверенна единица и че една от особеностите, присъщи на всяка суверенна държава, е, че срещу нея не може да се започва или да се изпълнява никаква принудителна процедура, тъй като подобен начин на събиране дълга би заплашил нейното съществуване и би довел до изчезване на независимостта и прекратяване функционирането на съответното правителство.

Сред основните принципи на публичното международно право, осветени от човечеството, един от най-скъпоценните е този, който постановява, че всички държави независимо от силата, с която разполагат, са напълно равни една на друга и имат право на еднакво отношение и еднакво уважение.

Признаването на дълга и плащането му могат и трябва да се извършват от нацията, без да се засягат правата ѝ на суверенна единица; но принудителното и непосредствено събиране на дълга ... с помощта на сила би довело до разоряване на най-слабите нации и поглъщане на правителствата от силните.

... „Договорите, сключени между някоя нация и частни лица, са задължителни, понеже се основават на съвестта на суверена и не могат да бъдат предмет на принудителна сила“ — е казал знаменитият Хамилтон. „Те не дават право на никой да действува извън суверенната воля“ ...

Това в никой случай не е защита на недобросъвестността, безредието и умишленото банкрутиране. Това е само защита на достойнството на публичноправната международна единица, която по такъв начин не може да бъде въвлечена във война въпреки благоприятните цели, които определят съществуването и свободата на нациите.

... Събирането на дълговете manu militari довежда до териториална окупация, която предполага подтискане или подчиняване на правителството. Това положение явно противоречи на принципите, про-

възгласени многократно от нациите в Америка и частно в доктрината Монро.

Принципите, провъзгласени в бележитото послание от 2 декември 1823 г. (от президента Монро), съдържат две важни декларации, засягащи частно... (южноамериканските) републики, а именно, че американските континенти занапред не могат да бъдат разглеждани като обект за колонизиране от страна на която и да е европейска държава; и като се има предвид признаването на независимостта на американските нации, всяка намеса, която има за цел подтискането им или друго някое въздействие върху тяхната съдба от страна на някоя европейска държава, не би могло да се разглежда по друг начин освен като проявление на неприятелски намерения по отношение на Съединените щати.

...В последно време в Европа се забелязва всред публицистите и в различни прояви на общественото мнение определена тенденция да се сочат... страните (на Южна Америка) като поле, удобно за териториални експанзии... Тенденцията към експанзия, подтиквана по такъв начин от общественото мнение и пресата, може всеки момент да приеме агресивен характер... Не може да се отрича, че най-простото средство да се постигне подчиняване и сваляне на... (южноамерикански) правителства от европейски правителства е без съмнение финансовата интервенция, както показват много примери...

Единственото, на което настоява Аржентинската република и което тя би желала да види потвърдено във връзка със събитията във Венецуела..., това е да се приеме принципът, че в Америка не може да има нито териториална европейска експанзия, нито натиск върху народите на (американския) континент по силата на тежкото финансово положение, което принуждава една от тия страни да отсрочва изпълнението на своите задължения... С една дума, принципът... е, че държавният дълг не може да предизвика нито въоръжена интервенция, нито още по-малко насилствена окупация на територията на американска нация от някоя европейска държава...

Ключников и Сабанин, I, стр. 395.

№ 217

Женевска конвенция от 22 август 1864 г. за подобрение участта на ранените военни в сухопътната война

Чл. 1. Полевите лазарети и военните болници ще бъдат признати за неутрални и като такива ще бъдат покровителствувани и уважавани от воюващите, докато в тях се намират болни и ранени.

Неутралността се прекратява, ако полевите лазарети или болници се охраняват от военна сила.

Чл. 2. Личният състав на болниците и полевите лазарети, в това число интендантството, здравните служби, администрацията, преносът на ранени както и свещениците, ще се ползуват от преимуществата на неутралитета, когато изпълняват функциите си и докато има ранени за прибиране и подпомагане.

Чл. 3. Лицата, определени в предишния член, ще могат даже след окупация от противника да продължават да изпълняват длъжностите си в болниците и полевите лазарети, които обслужват, или да се оттеглят, за да се присъединят към частта, към която принадлежат.

При такива обстоятелства, когато тия лица прекратят своите функции, те ще бъдат предадени на предните неприятелски постове чрез грижите на окупиращата армия.

Чл. 4. Имуществото на военните болници остава подчинено на законите на войната, а лицата, придадени към тези болници, ще могат, когато се оттеглят, да отнасят със себе си само тези вещи, които лично им принадлежат.

При същите обстоятелства обаче полевите лазарети ще запазят имуществото си.

Чл. 5. Жителите на страната, които се притичват на помощ на ранените, ще бъдат уважавани и ще останат свободни. Командуващите на воюващите държави ще имат задача да известят на жителите за призива към тяхната човечност и за неутралитета, който произтича от това.

Всеки ранен, прибран и лекуван в дом, закриля тоя дом. Жителят, който прибере при себе си ранени, ще бъде освободен от настаняване в него на войскови части, както и от част от военните контрибуции, които ще бъдат наложени.

Чл. 6. Ранените или болни воини ще бъдат прибрани и лекувани независимо от нацията, към която принадлежат.

Главнокомандуващите ще имат право да предадат незабавно на неприятелските военни постове ранените по време на сражение, когато обстоятелствата позволят това и със съгласието на двете страни.

Другите могат също да бъдат върнати при условие да не вземат отново оръжие в течение на войната.

Евакуациите заедно с личния състав, който ги ръководи, ще се намират под защитата на пълния неутралитет.

Чл. 7. Болниците, полевите лазарети и по време на тяхната евакуация ще имат еднакъв отличителен флаг. При всички обстоятелства той трябва да бъде придружен с национално знаме.

За неутрализираните лица се допуска особен знак на ръкава . . .

Флагът и лентата на ръката ще представляват червен кръст на бяло поле.

Чл. 8. Подробностите за изпълнението на настоящата конвенция ще бъдат уредени от главнокомандуващите на воюващите армии съгласно инструкциите на съответните правителства и общите принципи, провъзгласени в настоящата конвенция.

Чл. 9. Високодоговарящите държави ще съобщят настоящата конвенция на правителствата, които не са могли да изпратят пълномощници на женевската международна конференция, като ги поканят да се присъединят към нея . . .

№ 218

Хагски конвенции

Заключителен акт на първата международна конференция на мира в Хага, 29 юли 1899 г.

Международната конференция на мира, свикана ... от негово величество всеруския император, се събра по покана на нейно величество кралицата на Холандия ... в Хага на 18 май 1899 г.

Изброените по-долу държави взеха участие в конференцията, за която бяха определили делегати: Германия ..., Американските Съединени Щати ..., Австро-Унгария ..., Белгия ..., България ..., Китай ..., Дания ..., Испания ..., Франция ..., Великобритания ..., Ирландия ..., Гърция ..., Италия ..., Япония ..., Люксембург ..., Мексиканските Съединени Щати ..., Черна гора ..., Холандия ..., Персия ..., Португалия ..., Румъния ..., Русия ..., Сърбия ..., Сиам ..., Швеция и Норвегия ..., Швейцария ..., Турция ...

В редица заседания от 18 май до 29 юли 1899 г. конференцията изработи, за да бъде приподписан от пълномощниците, текста на конвенциите[1] и декларациите, изброени по-долу и приложени към настоящия акт:

I. Конвенция за мирно уреждане на международните конфликти.

II. Конвенция относно законите и обичаите на сухоземната война.

III. Конвенция за приспособяване към морската война началата на Женевската конвенция от 22 август 1864 г.

IV. Три декларации, отнасящи се до:

1. Забрана да се хвърлят снаряди и избухливи вещества от балони и други подобни нови средства.

2. Забрана да се употребяват снаряди, които са предназначени единствено за разпръскване задушливи или отровни газове.

3. Забрана да се употребяват куршуми, които лесно се пръскат или сплескват в човешкото тяло, като куршуми с твърда обвивка, която не покрива изцяло ядката или е снабдена с нарези.

Всяка от тези конвенции или декларации ще представлява отделен акт. Този актове ще носят днешна дата и ще могат да бъдат подписани до 31 декември 1899 г. от пълномощниците на държавите, представени на Международната конференция на мира в Хага.

Въодушевена от същите намерения, конференцията единодушно прие следната резолюция:

Конференцията смята, че ограничението на военните тежести, които понастоящем тегнат върху света, е особено желателно за увеличаване на материалното и моралното добруване на човечеството.

Освен това тя изказва следните пожелания:

1. Вземайки предвид предварителните постъпки на швейцарското федерално правителство за ревизия на Женевската конвенция, конфе-

[1] Конвенциите, изброени в заключителния акт, са заменени с други (I, IV и X), приети на II хагска конференция, която заседава през 1907 година

ренцията изказва пожелание да се пристъпи в кратък срок към свикване на нарочна конференция за ревизиране на тази конвенция.

Това пожелание бе единодушно гласувано.

2. Конференцията изказва пожелание въпросът за правата и задълженията на неутралните да бъде вписан в програмата на една бъдеща конференция.

3. Конференцията изказва пожелание въпросите относно пушките и морските оръдия, разгледани от нея, да бъдат подложени на проучване от правителствата, за да се постигне съгласие относно използването на новите видове калибри.

4. Конференцията изказва пожелание правителствата да държат сметка за направените на конференцията предложения, да проучат възможността за споразумение относно ограничаване на сухопътните и морските въоръжени сили и на военните бюджети.

5. Конференцията изказва пожелание предложението за обявяване неприкосновеност на частната собственост и в морската война да бъде отнесено за разглеждане от следваща конференция.

6. Конференцията изказва пожелание предложението за уреждане въпроса за бомбардирането на пристанища, градове и села от морски сили да бъде отнесено за разглеждане от една бъдеща конференция.

Последните пет пожелания бяха единодушно гласувани, като се изключат няколко възражения.

Пълномощниците подписаха настоящия акт и го скрепиха с печатите си.

Съставено в Хага, двадесет и девети юли хиляда осемстотин деветдест и девета година, в един единствен екземпляр, който ще бъде депозиран в Министерството на външните работи, а еднообразни с оригинала и заверени преписи от него ще бъдат предадени на всички представени на конференцията държави.

I декларация

Забрана да се хвърлят снаряди и избухливи вещества от балони

Договарящите държави са съгласни със забраната да се хвърлят снаряди и избухливи вещества от балони или по други подобни нови начини за срок от пет години.

Настоящата декларация е задължителна за договарящите държави в случай на война между две или повече от тях.

Тя ще престане да бъде задължителна от момента, когато в една война между договарящи държави се присъедини някоя недоговаряща държава към една от воюващите страни.

Настоящата декларация ще бъде ратифицирана във възможния най-кратък срок.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага.

Настоящата декларация е задължителна само за договарящи държави в случай на война между две или повече от тях.

За депозирането на всяка ратификация ще се съставя протокол, като по един еднообразен с оригинала и заверен препис от него ще бъде връчен по дипломатически път на всяка от договарящите държави.

Неподписали държави ще могат да се присъединят към настоящата декларация. За тая цел те ще трябва да съобщят за присъединяването си на договарящите държави с писмена нотификация, отправена до правителството на Холандия, което ще я съобщи на всички други договарящи държави.

Ако някоя от високите договарящи страни денонсира настоящата декларация, денонсирането ще произведе действие една година след нотификацията, отправена писмено до правителството на Холандия и незабавно съобщена от последното на всички други договарящи държави.

Денонсирането ще произведе действие само по отношение оная държава, която го е нотифицирала.

II декларация

Забрана да се употребяват снаряди, които са единствено предназначени да разпръскват задушливи или отровни газове

Договарящите държави приемат забраната за употреба на снаряди, които са единствено предназначени да разпръскват задушливи или отровни газове.

Настоящата декларация е задължителна за договарящите държави в случай на война между две или повече от тях.

Тя ще престане да бъде задължителна от момента, когато в една война между договарящите държави някоя недоговаряща държава се присъедини към една от воюващите страни.

Настоящата декларация ще бъде ратифицирана във възможния най-кратък срок.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват правила за присъединяване и денонсиране както в I-та декларация.)

III декларация

Забрана да се употребяват куршуми, които лесно се пръскат или сплескват в човешкото тяло

Договарящите държави приемат забраната за употреба на куршуми, които лесно се пръскат или сплескват в човешкото тяло, като куршумите с твърда обвивка, която не покрива изцяло ядката или е снабдена с нарези.

(Правилата за задължителност на декларацията, за ратификацията и денонсирането са еднакви с изложените в предшествуващите декларации.)

Вл. Кутиков (ред.), Сборник, стр. 30 и следв.

№ 218

Заключителен акт на втората международна конференция на мира в Хага

18 октомври 1907 г.

Втората международна конференция на мира... се събра на 15 юни 1907 година в Хага... със задача да даде ново развитие на хуманитарните начала, които послужиха за основа на делото на първата конференция от 1899 г.

Изброените по-долу държави взеха участие в конференцията, за която бяха определили делегати: Германия..., Американските съединени щати..., република Аржентина..., Австро-Унгария..., Белгия..., Боливия..., Бразилия..., България..., Чили..., Китай..., Колумбия..., република Куба..., Дания..., Доминиканската република..., република Еквадор..., Испания..., Франция..., Великобритания..., Гърция..., Гватемала..., република Хаити..., Италия..., Япония..., Люксембург..., Мексико..., Черна гора..., Никарагуа..., Панама..., Парагвай..., Холандия..., Перу..., Персия..., Португалия..., Румъния..., Русия..., Салвадор..., Сърбия..., Сиам..., Швеция..., Швейцария..., Турция..., Уругвай..., Съединените щати на Венецуела...

В редица заседания от 15 юни до 18 октомври 1907 г.... конференцията изработи, за да бъде подписан от пълномощниците, текста на конвенциите и декларацията, изброени по-долу и приложени към настоящия акт:

I. Конвенция за мирно уреждане на международните конфликти.

II. Конвенция за ограничаване употребата на сила за събиране на договорни дългове.

III. Конвенция относно започването на враждебни действия.

IV. Конвенция относно законите и обичаите на сухоземната война.

V. Конвенция относно правата и задълженията на неутралните държави и лица в случай на сухоземна война.

VI. Конвенция относно режима на неприятелските търговски кораби при започване на враждебни действия.

VII. Конвенция относно превръщането на търговските кораби във военни единици.

VIII. Конвенция относно поставянето на подводни мини, автоматично взриващи се при досег.

IX. Конвенция относно бомбардировките от морски сили във време на война.

X. Конвенция за приспособяване началата на Женевската конвенция към морската война.

XI. Конвенция относно известни ограничения в упражняване правото на залавяне в морската война.

XII. Конвенция за учредяване международен съд за морските залавяния.

XIII. Конвенция относно правата и задълженията на неутралните държави в случай на морска война.

XIV. Декларация относно забраната да се хвърлят снаряди и избухливи вещества от балони.

Тези конвенции и тая декларация ще съставляват отделни актове. Тези актове ще носят днешна дата и ще могат да бъдат подписани до 30 юни 1908 г. в Хага от пълномощниците на държавите, представени на Втората конференция на мира.

Конференцията в духа на разбирателство и взаимни отстъпки... изготви следната декларация...:

1. Признава началото на задължителния арбитраж.

2. Заявява, че известни спорове и особено тези, които се отнасят до тълкуването и прилагането на международни договорни разпоредби, могат да бъдат подложени на задължителен арбитраж без никакво ограничение.

Конференцията единодушно заявява, че ако не бе възможно да се сключи още сега конвенция в тоя смисъл, проявените различия в мненията не надминават границите на един правен спор и всички държави, работейки заедно в продължение на четири месеца, не само се научиха да се разбират и още повече да се сближат, но в течение на това дълго сътрудничество съумяха да проявят твърде високо чувство за общото благо на човечеството.

Освен това конференцията единодушно прие следната резолюция:

Втората конференция на мира потвърждава приетата от конференцията от 1899 г. резолюция относно ограничаването на военните тежести; предвид на това, че от поменатата година насам военните тежести се увеличиха значително в почти всички страни, конференцията заявява, че е особено желателно правителствата да подновят сериозно проучването на тоя въпрос.

Освен това тя изказва следните пожелания:

1. Конференцията препоръчва на подписалите държави да приемат приложената конвенция за учредяване на съд за арбитражно правосъдие, която да влезе в сила, щом бъде постигнато съгласие върху избора на съдиите и съставянето на съда.[1]

2. Конференцията изказва пожелание в случай на война на отговорните граждански и военни власти да бъде вменено като особен дълг да обезпечат и да покровителствуват поддържането на мирните отношения и особено на търговските и индустриалните връзки между населението на воюващите държави и неутралните страни.

3. Конференцията изказва пожелание държавите да уредят с частни конвенции положението на установените в тяхна територия чужденци...

[1] Съгласие не е постигнато и проектът за конвенция не е влязъл в сила.

4. Конференцията изказва пожелание в дневния ред на следващата конференция да бъде вписано изработването на правилник относно законите и обичаите на морската война и във всички случаи държавите да прилагат в морската война, доколкото е възможно, началата на конвенцията относно законите и обичаите на сухоземната война.

Най-сетне конференцията препоръчва на договарящите държави да се свика трета конференция на мира, която би могла да се състои след промеждутък от време, равен на изтеклия от предходната конференция насам, на дата, която да бъде определена по общо съгласие на държавите, като... работите за тази трета конференция бъдат подготвени доста време преди, за да могат разискванията да се развиват с нужния авторитет и бързина.

Конференцията намира, че за постигане на тая цел би било твърде желателно около две години преди вероятното време за събиране на тази конференция един подготвителен комитет да бъде натоварен от правителствата да събере различни предложения, които да бъдат внесени в конференцията, да потърси въпросите, които могат да бъдат предмет на бъдещо международно уреждане, и да изработи програма, която да бъде своевременно установена от правителствата, за да може да бъде сериозно проучена във всяка страна. Освен това този комитет би могъл да бъде натоварен да предложи начин за организиране и процедурата на самата конференция.

В уверение на това пълномощниците подписаха настоящия акт и го скрепиха с печатите си.

Съставен в Хага, осемнадесети октомври хилядо деветстотин и седма година, в един единствен екземпляр, който ще остане депозиран в архивите на правителството на Холандия, а на всички представени на конференцията държави ще бъдат връчени еднообразни с оригинала и заверени преписи от него.

№ 218а

Приложение към I-то пожелание на втората конференция на мира

Проектоконвенция за учредяване на съд за арбитражно правосъдие

Дял I

Устройство на съда за арбитражно правосъдие

Чл. 1. Договарящите държави с цел да подпомогнат развитието на арбитража се съгласяват да организират, без да се засяга постоянният арбитражен съд, един съд за арбитражно правосъдие, който при свободен и лесен достъп да обединява съдии, представляващи всички правни системи в света, и да може да осигури приемственост на арбитражната съдебна практика.

Чл. 2. Съдът за арбитражно правосъдие се състои от съдия и заместник-съдии, избрани между лицата, които се ползуват с най-висок морален престиж и които в своите страни отговарят на изискуемите условия за приемане във висшата магистратура или са правници с общоизвестна компетентност в областта на международното право.

Съдиите и заместник-съдиите в съда се избират, доколкото е възможно, измежду членовете на постоянния арбитражен съд. Изборът ще се извърши в срок от шест месеца след ратификацията на настоящата конвенция.

Чл. 3. Съдиите и заместник-съдиите в съда се назначават за срок от дванадесет години, начиная от датата, на която назначението е било съобщено на административния съвет, създаден от конвенцията за мирно уреждане на международните конфликти. Мандатът им може да бъде подновяван.

В случай на смърт или на оставка на съдия или заместник-съдия неговото заместване се извършва по реда, посочен за назначаването му. В такъв случай назначението се извършва за нов срок от дванадесет години.

Чл. 4. Съдиите в съда за арбитражно правосъдие са равни помежду си и рангът им се определя съобразно датата на съобщението за назначаването им. При една и съща дата старшинството принадлежи на по-възрастния.

При упражнение на функциите си заместник-съдиите са приравнени с титулярните съдии. По ранг обаче те идват след последните.

Чл. 5. Съдиите се ползуват с дипломатически привилегии и имунитети при упражнение на функциите си извън своята страна.

Преди да встъпят в длъжност, съдиите и заместник-съдиите трябва да положат клетва или тържествено да заявят пред административния съвет, че ще изпълняват длъжността си безпристрастно и добросъвестно.

Чл. 6. Всяка година съдът определя трима съдии, които образуват една специална делегация, и трима други, предназначени да ги заместват в случай на възпрепятствуване. Те могат да бъдат преизбирани. Изборът се извършва при тайно гласуване. За избрани се смятат тези, които са получили най-голям брой гласове. Делегацията сама избира своя председател, който при липса на мнозинство се определя по жребие.

Един член на делегацията не може да изпълнява длъжността си, когато държавата, която го е назначила или на която е поданик, е една от страните.

Членовете на делегацията приключват делата, с които се занимават, дори в случай че би изтекъл срокът, за който са назначени за съдии.

Чл. 7. На съдиите е забранено да изпълняват съдебни функции по дела, по които те са участвували в каквото и да е качество в решението на някой национален съд, на някой арбитражен съд или на някоя анкетна комисия или фигурират в делото като съветници или адвокати на една от страните.

Никой съдия не може да се яви като представител или като адвокат пред съда за арбитражно правосъдие, пред някой специален арбитражен съд или пред някоя анкетна комисия или да действува пред тях за някоя страна в каквото и да е качество през цялото времетраене на своя мандат.

Чл. 8. Съдът избира председателя и подпредседателя си с обикновено мнозинство от подадените гласове. След две гласувания изборът се извършва с относително мнозинство, а в случай на разногласие се избира по жребие.

Чл. 9. Съдиите в съда за арбитражно правосъдие получават годишно възнаграждение от шест хиляди холандски флорини. Това възнаграждение се плаща при изтичането на всяко шестмесечие, смятано от деня на първото заседание на съда.

При изпълнение на длъжността си в течение на сесията или при специални случаи, предвидени в настоящата конвенция, те получават една сума от сто флорини на ден. Освен това им се дават пътни пари, които се определят съобразно правилниците на тяхната страна. Разпоредбите на настоящата алинея се прилагат и за заместник-съдиите, когато заместват съдиите.

Тези плащания, които са включени в предвидените в чл. 31 общи разходи на съда, се извършват чрез международното бюро, създадено от Конвенцията за мирно уреждане на международните конфликти.

Чл. 10. Съдиите не могат да получават от собственото си правителство или от това на друга държава каквото и да е възнаграждение за извършена от тях работа, влизаща в длъжностите им на членове на съда.

Чл. 11. Седалището на съда за арбитражно правосъдие се намира в Хага и не може освен при непреодолима сила да бъде преместване другаде.

Делегацията може със съгласието на страните да избере друго място за заседанията си, ако особени обстоятелства налагат това.

Чл. 12. Административният съвет изпълнява по отношение на съда за арбитражно правосъдие функциите, които изпълнява и по отношение на постоянния арбитражен съд.

Чл. 13. Международното бюро служи за секретариат на съда за арбитражно правосъдие и трябва да постави помещенията и организацията си на разположение на съда. То пази архивите и ръководи административните работи.

Главният секретар на бюрото изпълнява длъжността на секретар на съда.

Необходимите помощник-секретари, преводачи и стенографи се определят и подвеждат под клетва от съда.

Чл. 14. Съдът се събира в сесия един път на годината. Сесията започва от третата сряда на м. юни и трае до изчерпването на дневния ред.

Съдът не се събира в сесия, ако делегацията смята, че събирането не е необходимо. Обаче ако една държава е страна във висящ спор пред съда, подготвителното производство по който е приключено

или предстои да бъде приключено, тя има право да поиска сесията да се състои.

В случай на нужда делегацията може да свика съда на извънредна сесия.

Чл. 15. Делегацията изготвя всяка година отчет за работите на съда. Тоя отчет се връчва на договарящите държави посредством международното бюро. Той се изпраща също така на всички съдии и заместник-съдии при съда.

Чл. 16. Съдиите и заместник-съдиите, членове на съда за арбитражно правосъдие, могат да бъдат назначени също така и за съдии и заместник-съдии в международния съд за морските залавяния.

Дял II

Компетентност и производство

Чл. 17. Съдът за арбитражно правосъдие е компетентен по всички случаи, отнесени до него въз основа на общ арбитражен договор или на нарочна спогодба.

Чл. 18. Делегацията е компетентна:

1. Да решава посочените в предходния член случаи, ако страните по общо съгласие поискат да бъде приложено съкратеното производство, уредено в дял IV, глава 4 от Конвенцията за мирно уреждане на международните конфликти.

2. Да предприема анкета въз основа и съобразно дял III на казаната конвенция, доколкото делегацията е натоварена за това от страните, действуващи по общо съгласие. Със съгласието на страните и в отмяна на чл. 7, ал. 1 членовете на делегацията, които са взели участие в анкетата, могат да заседават като съдии, ако спорът е отнесен за арбитражно решение от съда или от самата делегация.

Чл. 19. Освен това делегацията е компетентна да изработи компромиса, посочен в чл. 52 на Конвенцията за мирно уреждане на международните конфликти, ако страните са съгласни да се отнесат за тая цел до съда.

Тя е също така компетентна дори ако искането е направено само от една от страните, след като безуспешно е било опитано сключването на спогодба по дипломатически път, когато се отнася:

1. До спор, влизащ в обсега на общ арбитражен договор, който е сключен или подновен след влизането на тая конвенция в сила и който предвижда отделен компромис за всеки спор, като за изработването на последния не изключва нито изрично, нито мълчаливо компетентността на делегацията. Обаче отнасянето до съда не се допуска, ако другата страна заяви, че по нейно мнение спорът не принадлежи към категорията на ония въпроси, които следва да бъдат подложени на задължителен арбитраж, освен ако арбитражният договор не поверява на арбитражния съд правото да реши този предварителен спор.

2. До спор, произхождащ от договорни дългове, които една държава търси от друга като дължими на нейни поданици и за чието

разрешаване предложението за арбитраж не е било прието. Тая разпоредба не се прилага, ако приемането е било подчинено на условието компромисът да бъде изработен по друг начин.

Чл. 20. Всяка от страните има право да посочи един съдия от съда, за да вземе участие с решаващ глас при разглеждането на отнесения до делегацията спор.

Ако делегацията функционира като анкетна комисия, този мандат може да бъде възложен на лица извън съдиите от съда. Пътните пари и възнаграждението на казаните лица се определят и понасят от държавите, които са ги назначили.

Чл. 21. Достъпът до съда за арбитражно правосъдие, учреден от настоящата конвенция, е открит само за договарящите държави.

Чл. 22. Съдът за арбитражно правосъдие прилага съдопроизводствените правила, създадени от конвенцията за мирно уреждане на международните конфликти, с изключение на това, което е предписано в настоящата конвенция.

Чл. 23. Съдът решава въпроса за избора на езика, с който ще си служи, както и за езиците, чиято употреба пред него ще бъде разрешена.

Чл. 24. Международното бюро служи за посредник относно всички съобщения до съдиите в течение на подготвителното писмено производство, предвидено в чл. 63, ал. II от Конвенцията за мирно уреждане на международните конфликти.

Чл. 25. Във връзка с всички съобщения, особено до страните, свидетелите и вещите лица, съдът може да се обърне направо до правителството на оная държава, на чиято територия трябва да бъде връчено съобщението. Същото важи и когато трябва да се пристъпи към установяването на каквото и да е доказателствено средство.

Изпълнението на отправените за тая цел молби не може да бъде отказано, освен ако замолената държава намира, че са от естество да засегнат суверенитета или независимостта ѝ. Ако на молбата е даден ход, в разходите се включват само действително направените разноски по изпълнението.

Съдът има също така възможност да прибегне до посредничеството на оная държава, на чиято територия се намира седалището му.

Съобщенията, които трябва да направят до страните в мястото, където заседава съдът, могат да бъдат извършени от международното бюро.

Чл. 26. Устните обяснения се ръководят от председателя или от подпредседателя, а при отсъствие или при възпрепятствуване на единия и на другия — от старшия между присъствуващите съдии.

Съдията, назначен от една от страните, не може да заседава като председател.

Чл. 27. Съвещанията на съда стават при закрити врати и остават тайни.

Всяко решение се взема с мнозинство от присъствуващите съдии. Ако съдът заседава при четно число съдии и се дойде до равногласие, гласът на последния от съдиите по реда на старшинството, установен съгласно чл. 4, ал. I, не се брои.

Чл. 28. Решенията на съда трябва да бъдат мотивирани. В тях се посочват имената на съдиите, които са участвували в тях; те се подписват от председателя и от секретаря на съда.

Чл. 29. Всяка страна понася собствените си разноски и равна част от разноските по делото.

Чл. 30. Разпоредбите на чл. чл. 21 и 29 ще се прилагат по аналогия при производството в делегацията.

Когато правото да се прибави един член към делегацията е било упражнено само от една страна, то при разногласие гласът на прибавения член не се брои.

Чл. 31. Общите разходи на съда се понасят от договарящите държави.

Административният съвет се обръща към държавите, за да получи необходимите за работата на съда суми.

Чл. 32. Съдът сам изработва своя правилник за вътрешния ред, който трябва да бъде съобщен на договарящите държави.

След ратифицирането на настоящата конвенция съдът ще се събере колкото е възможно по-скоро, за да изработи този правилник, да избере председателя и подпредседателя, както и да определи членовете на делегацията.

Чл. 33. Съдът може да предлага изменения в разпоредбите на настоящата конвенция, отнасящи се до съдопроизводството. Тия предложения се съобщават чрез правителството на Холандия на договарящите държави, които ще пристъпят към размяна на мисли относно по-нататъшния ход на казаните предложения.

Дял III

Заключителни разпоредби

Чл. 34. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана във възможния най-кратък срок.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага.

За депозирането на всяка ратификация ще бъде съставен протокол, като на всички подписали държави ще бъде връчен по дипломатически път по един еднообразен с оригинала и заверен препис от него.

Чл. 35. Конвенцията ще влезе в сила шест месеца след ратифицирането ѝ.

Тя се сключва за срок от дванадесет години и ще бъде мълчаливо подновявана след всеки дванадесет години освен при денонсиране.

Денонсирането ще трябва да бъде нотифицирано най-малко две години преди изтичането на всеки срок на правителството на Холандия, което ще уведоми другите държави за него.

Денонсирането ще произведе действие само по отношение на оная държава, която го е нотифицирала. Конвенцията ще остане в сила в отношенията между другите държави.

№ 218б

I конвенция

за мирно уреждане на международните конфликти

Дял I

Поддържане на общия мир

Чл. 1. С цел да се предотврати, доколкото е възможно, прибягването до сила в отношенията между държавите, договарящите държави се съгласяват да употребяват всичките си усилия да осигурят мирно уреждане на международните спорове.

Дял II

Добри услуги и посредничество

Чл. 2. В случай на сериозно разногласие или на конфликт договарящите държави се съгласяват, преди да си послужат с оръжие, да прибягнат, доколкото обстоятелствата позволяват, до добрите услуги или до посредничеството на една или на няколко приятелски държави.

Чл. 3. Независимо от това прибягване договарящите държави смятат за полезно и желателно една или няколко незамесени в конфликта държави да предложат по собствен почин, доколкото обстоятелствата позволяват, своите добри услуги или посредничеството си на държавите в конфликт.

Незамесените в конфликта държави имат право да предложат добри услуги или посредничество дори и в течение на враждебните действия.

Упражнението на това право никога не може да бъде смятано от едната или от другата от спорещите страни като не особено приятелски акт.

Чл. 4. Задачата на посредника е да съгласува противоположните искания и да уталожи неприязнените чувства, които може да са се създали между държавите в конфликт.

Чл. 5. Работата на посредника се прекратява в момента, когато бъде установено било от някоя от спорещите страни, било от самия посредник, че предложените от него средства за помирение не са приети.

Чл. 6. Добрите услуги и посредничеството било въз основа на молба от страните, било по почин на незамесени в конфликта държави имат изключително характер на съвети и никога нямат задължителна сила.

Чл. 7. Приемането на посредничеството не може да има за последица, освен при противно съглашение, прекратяване, забавяне или възпрепятствуване на мобилизацията и на други подготвителни мерки за война.

Ако то настъпи след откриване на враждебните действия, то не прекъсва, освен при противно съглашение, текущите военни операции.

Чл. 8. Договарящите държави са съгласни да препоръчат прилагането, ако обстоятелствата позволяват, на следния вид специално посредничество.

В случай на сериозен спор, който заплашва мира, всяка страна в конфликта избира една държава, на която поверява мисията да влезе в пряка връзка с държавата, избрана от другата страна, с цел да се предотврати скъсването на мирните отношения.

В течение на това пълномощие, чийто срок не може, освен при противна уговорка, да надминава тридесет дни, спорещите държави прекратяват всякакви преки сношения във връзка с конфликта, който се смята, че е изключително поверен на държавите-посредници. Последните трябва да положат всички усилия за уреждането на спора.

В случай на действително скъсване на мирните отношения тия държави остават натоварени с общата мисия да се възползуват от всяка възможност за възстановяване на мира.

Дял III

Международни анкетни комисии

Чл. 9. При международни спорове, които не засягат нито честта, нито съществени интереси и са породени от различия в преценката на фактически обстоятелства, договарящите държави смятат за полезно и желателно страните, които не са могли да постигнат съгласие по дипломатически път, да назначат, доколкото обстоятелствата позволяват, една международна анкетна комисия, която да бъде натоварена да улесни разрешаването на тия спорове, като осветли фактическите въпроси чрез безпристрастно и добросъвестно проучване.

Чл. 10. Международните анкетни комисии се създават с нарочно съглашение между спорещите страни.

В съглашението за анкета се уточняват фактите, които трябва да бъдат проучени; в него се определят начините и срокът за образуването на комисията и обсегът на правата на членовете ѝ.

В него се определят също така, ако е нужно, седалището на комисията и възможността ѝ да се мести, езикът, с който комисията ще си служи, и езиците, чиято употреба пред нея ще бъде разрешена, както и датата, на която всяка страна ще трябва да представи своето изложение на фактическите обстоятелства и изобщо всички условия, върху които страните са постигнали съгласие.

Ако страните смятат за необходимо да назначат допълнителни членове, в съглашението за анкета се посочват начинът за тяхното определяне и обсегът на правата им.

Чл. 11. Ако в съглашението за анкета не е посочено седалището на комисията, последната ще заседава в Хага.

Веднъж установено, седалището на комисията може да бъде променено само със съгласието на страните.

Ако в съглашението за анкета не са определени езиците, които ще се употребяват, този въпрос се решава от комисията.

Чл. 12. Анкетните комисии се образуват, освен при противна уговорка, по начина, определен в чл. чл. 45 и 57 от настоящата конвенция.

Чл. 13. В случай на смърт, оставка или възпрепятствуване по каквато и да е причина на някой от членовете на комисията или евентуално на някой от допълнителните членове, неговото заместване се извършва по начина, определен за назначаването му.

Чл. 14. Страните имат право да назначават при анкетната комисия нарочни представители със задача да ги представляват и служат за връзка между тях и комисията.

Освен това те имат право да натоварват назначени от тях съветници или адвокати да излагат и да застъпват интересите им пред комисията.

Чл. 15. Международното бюро на постоянния арбитражен съд служи за секретариат на комисиите, които заседават в Хага, и ще постави своите помещения и организацията си на разположение на договарящите държави за работата на анкетната комисия.

Чл. 16. Ако комисията не заседава в Хага, тя назначава един главен секретар, чието бюро й служи за секретариат.

Секретариатът е натоварен под ръководството на председателя с техническата организация на заседанията на комисията, с редактирането на протоколите, а по време на анкетата — с пазенето на архивите, които след това се предават на международното бюро в Хага.

Чл. 17. С цел да улеснят образуването и работата на анкетните комисии договарящите държави препоръчват следните правила, които ще се прилагат при анкетното производство, доколкото страните не ще приемат други правила.

Чл. 18. Комисията ще уреди подробностите по производството, които не са предвидени в нарочното анкетно съглашение или в настоящата конвенция, и ще установи всички формалности във връзка с представянето на доказателствата.

Чл. 19. Анкетата се извършва състезателно.

На определената дата всяка страна представя на комисията и на другата страна изложение на фактическите обстоятелства, ако е нужно, и във всички случаи актовете, книжата и документите, които тя смята от полза за откриване на истината, както и списък на свидетелите и на вещите лица, които тя желае да бъдат изслушани.

Чл. 20. Комисията има право със съгласието на страните временно да се премести на ония места, където тя смята, че е от полза да прибегне до този начин на осведомяване или да делегира там един или няколко от членовете си. За тази цел трябва да се получи разрешение от онази държава, на чиято територия следва да се пристъпи към такова осведомяване.

Чл. 21. Всички материални констатации и всички огледи на местата трябва да бъдат извършени в присъствието на агентите и съветниците на страните или след надлежното им призоваване.

Чл. 22. Комисията има право да поиска от едната или от другата от страните такива обяснения или сведения, каквито смята за полезни.

Чл. 23. Страните се задължават да представят на анкетната комисия в най-широкия по тяхна преценка размер всички средства и всички улеснения, необходими за пълното узнаване и точната преценка на фактите.

Те се задължават да употребят средствата, с които разполагат съгласно вътрешното си законодателство, за да осигурят явяването на призованите от комисията свидетели или вещи лица, които се намират в тяхна територия.

Ако последните не могат да се явят пред комисията, страните ще наредят разпитът им да бъде извършен от техните компетентни власти.

Чл. 24. Във връзка с всички съобщения, които би се наложило комисията да направи на територията на някоя трета договаряща държава, комисията ще се обърне направо към правителството на тая държава. По същия начин се постъпва и когато трябва да се пристъпи на самото място към установяване на каквито и да са доказателствени средства.

Отправените за тая цел молби се изпълняват съобразно средствата, с които замолената държава разполага според вътрешното си законодателство. Те могат да бъдат отхвърлени само ако тая държава намира, че са от естество да засегнат суверенитета или сигурността ѝ.

Комисията има право винаги да прибегне до посредничество на оная държава, на чиято територия се намира седалището ѝ.

Чл. 25. Свидетелят и вещите лица се призовават от комисията по молба на страните или служебно и във всички случаи чрез правителството на държавата, на чиято територия се намират.

Свидетелите биват изслушвани последователно и поотделно в присъствието на представителите и съветниците и по определения от комисията ред.

Чл. 26. Разпитът на свидетелите се извършва от председателя.

Членовете на комисията могат обаче да задават на всеки свидетел такива въпроси, каквито смятат за подходящи за изясняване или допълване на показанията му или за да се осведомят върху всичко, което се отнася до свидетеля, в необходимите за изясняване на истината граници.

Агентите и съветниците на страните не могат да прекъсват свидетеля при показанията му, нито да му отправят каквото и да е пряко запитване, но могат да поискат от председателя да зададе на свидетеля такива допълнителни въпроси, каквито те намират за полезни.

Чл. 27. Свидетелят трябва да даде показанията си, без да му се позволява да чете каквото и да е писмено изложение, обаче председателят може да му разреши да си послужи с бележки или документи, ако употребата на последните е необходима поради естеството на излаганите факти.

Чл. 25. Протоколът за разпита на свидетеля се съставя в самото заседание и се прочита на свидетеля. Последният може да направи в него такива изменения и допълнения, каквито намира за добре, като те се вписват в края на показанията му.

След като на свидетеля се прочетат пълните му показания, той бива поканен да ги подпише.

Чл. 29. Представителите имат право в течение или в края на анкетата да представят писмено на комисията и на другата страна такива декларации, искания или кратки изложения на фактите, каквито те смятат, че са полезни за откриване на истината.

Чл. 30. Съвещанията на комисията стават при закрити врата и остават тайни.

Всяко решение се взема с мнозинство от членовете на комисията.

Отказът на някой член да участвува в гласуването трябва да бъде отбелязан в протокола.

Чл. 31. Заседанията на комисията могат да бъдат открити и протоколите и документите във връзка с анкетата могат да бъдат обнародвани само въз основа на решение на комисията, взето със съгласието на страните.

Чл. 32. След като страните представят всички разяснения и доказателства и след като всички свидетели бъдат изслушани, председателят обявява приключване на анкетата и комисията отлага заседанията си, за да се съвещава и да изготви доклада си.

Чл. 33. Докладът се подписва от всички членове на комисията.

Ако някой от членовете откаже да подпише, това обстоятелство се отбелязва; докладът обаче остава валиден.

Чл. 34. Докладът на комисията се прочита в открито заседание, на което присъствуват или за което са надлежно призовани представителите и съветниците на страните.

По един екземпляр от доклада се връчва на всяка страна.

Чл. 35. Докладът на комисията, ограничен в установяване на фактите, няма ни най-малко характер на арбитражно решение. Той оставя пълна свобода на страните, що се отнася до последиците на това установяване.

Чл. 36. Всяка страна понася собствените си разходи и равна част от разходите на комисията.

Дял IV

Международен арбитраж

Глава I

Арбитражно правосъдие

Чл. 37. Международният арбитраж има за предмет уреждането на спорове между държави от съдии по техен избор и въз основа на зачитане на правото.

Прибягването до арбитраж включва задължение за добросъвестно подчинение на решението.

Чл. 38. По въпросите от правно естество и на първо място по въпросите за тълкуването или прилагането на международни съглашения договарящите държави признават арбитража като най-ефикасно и

същевременно най-справедливо средство за уреждане на споровете, които не са могли да бъдат разрешени по дипломатически път.

Вследствие на това желателно е при спорове във връзка с горепоменатите въпроси договарящите държави да прибягват при нужда до арбитраж, доколкото обстоятелствата позволяват това.

Чл. 39. Арбитражното съглашение се сключва с оглед на вече породени спорове или с оглед на евентуални бъдещи спорове.

То може да засяга всеки спор или само спорове от определена категория.

Чл. 40. Независимо от общите или партикуларни договори, които понастоящем предвиждат по отношение на договарящите държави задължително прибягване до арбитраж, тия държави си запазват правото да сключват нови общи или партикуларни договори с оглед да разширят задължителния арбитраж върху всички случаи, за които те смятат, че е възможно да бъдат подложени на задължителен арбитраж.

Глава II

Постоянен арбитражен съд

Чл. 41. С цел да се улесни незабавното прибягване до арбитраж във връзка с международните спорове, които не са могли да бъдат уредени по дипломатически път, договарящите държави се задължават да запазят постоянния арбитражен съд така както бе създаден от Първата конференция на мира, достъпен във всяко време и действуващ освен при противна уговорка между страните съобразно изложените в настоящата конвенция съдопроизводствени правила.

Чл. 42. Постоянният съд е компетентен по всички арбитражни случаи освен ако между страните съществува споразумение за създаване на нарочна юрисдикция.

Чл. 43. Седалище на постоянния съд е Хага.

Едно международно бюро служи за секретариат на постоянния съд; то е посредник за съобщенията, отнасящи се до заседанията на последния; то пази архивите и отправлява всички административни работи.

Договарящите държави се задължават да изпращат на бюрото колкото е възможно по-скоро по един еднообразен с оригинала и заверен препис от всеки арбитражен договор, сключен между тях, и от всяко арбитражно решение, което ги засяга и което е издадено от нарочна юрисдикция.

Те също се задължават да съобщават на бюрото законите, правилниците и документите, в които евентуално се констатира изпълнението на издадените от постоянния съд решения.

Чл. 44. Всяка договаряща държава посочва най-малко четири лица с призната компетентност по въпросите на международното право, които се ползуват с най-широк морален престиж и са разположени да приемат длъжността на арбитър.

Така посочените лица се вписват в качеството на членове на постоянния съд в един списък, който бюрото съобщава на всички договарящи държави.

Всяко изменение на списъка на арбитрите се съобщава от бюрото на всички договарящи държави.

Две или няколко държави могат да се споразумеят за съвместно посочване на един или няколко членове.

Едно и също лице може да бъде посочено от различни държави.

Членовете на постоянния съд се назначават за срок от шест години. Мандатът им може да бъде подновяван.

В случай на смърт или оттегляне на някой член на постоянния съд, неговото заместване се извършва съобразно начина, определен за назначението му, и то за нов срок от шест години.

Чл. 45. Когато договарящи държави искат да се отнесат до постоянния съд за уреждане на възникнал спор между тях, изборът на арбитрите, които ще образуват съда, компетентен да реши тоя спор, трябва да бъде направен въз основа на общия списък на членовете на постоянния съд.

Ако съдът не бъде съставен по споразумение между страните, постъпва се по следния начин:

Всяка страна определя двама арбитри, от които само единият може да бъде неин поданик или да е избран измежду тия, които тя е посочила за членове на постоянния съд. Тези арбитри избират един свръхарбитър.

В случай на равногласие изборът на свръхарбитъра се поверява на трета държава, определена по общо съгласие от страните.

Ако не бъде постигнато съгласие за това, всяка страна посочва по една държава и изборът на свръхарбитъра се извършва по споразумение от така посочените държави.

Ако в срок от два месеца тия две държави не са могли да постигнат съгласие, всяка от тях представя двама кандидати, взети от списъка на членовете на постоянния съд, които не са от посочените от страните членове и не са поданици на никоя от тях. Въпросът, кой от така представените кандидати ще бъде свръхарбитър, се решава по жребие.

Чл. 46. Щом като съдът бъде съставен, страните съобщават на бюрото решението си да се отнесат до постоянния съд, както и текста на своя компромис и имената на арбитрите.

Бюрото незабавно съобщава на всеки арбитър компромиса и имената на другите членове на съда.

Съдът се събира на определената от страните дата. Бюрото се грижи за настаняването му.

Членовете на съда при изпълнение на длъжността си и вън от своята страна се ползуват с дипломатически привилегии и имунитети.

Чл. 47. Бюрото може да постави своите помещения и организацията си на разположение на договарящите държави за работата на всяка нарочна арбитражна юрисдикция.

Компетентността на постоянния съд може да бъде разширена при предвидените в правилниците условия и относно спорове, съществу-

ващи между недоговарящи държави или между договарящи и недоговарящи държави, ако страните се съгласят да прибягнат до тая юрисдикция.

Чл. 48. Договарящите държави смятат за свой дълг в случай, че остър конфликт заплашва да избухне между две или няколко от тях, да напомнят на последните, че биха могли да се отнесат до постоянния съд.

Поради това те заявяват, че привличането на вниманието на страните в конфликта върху разпоредбите на настоящата конвенция и даденият съвет във върховен интерес на мира да се обърнат към постоянния съд могат да бъдат смятани само като актове на добри услуги.

В случай на конфликт между две държави едната от тях винаги може да отправи до международното бюро нота, съдържаща декларация, че тя е готова да подложи спора на арбитраж.

Бюрото трябва веднага да съобщи декларацията на другата държава.

Чл. 49. Постоянният административен съвет, съставен от акредитираните в Хага дипломатически представители на договарящите държави и от министъра на външните работи на Холандия, който изпълнява функцията на председател, ръководи и надзирава международното бюро.

Съветът изработва своя правилник за вътрешния ред, както и всички други необходими правилници.

Той решава всички необходими въпроси, които биха изникнали във връзка с работата на постоянния съд.

Той разполага с пълна власт що се отнася до назначаването, отстраняването или уволнението на чиновниците и служащите в бюрото.

Той определя заплатите и възнагражденията и контролира общите разходи.

Присъствието на девет члена в редовно свикано заседание е достатъчно, за да може съветът законно да решава. Решенията се вземат с мнозинство от гласовете.

Съветът незабавно съобщава на договарящите държави приетите от него правилници. Всяка година той им представя отчет за работата на постоянния съд, за работата на административните служби и за разходите. Отчетът съдържа също така и кратко изложение на същественото съдържание на документите, съобщени на бюрото от държавите въз основа на чл. 43, алинеи 3 и 4.

Чл. 50. Разходите на бюрото се понасят от договарящите държави съобразно съотношението, установено от международното бюро на Всемирния пощенски съюз.

Разходите в тежест на присъединилите се държави се смятат от деня, в който присъединяването им е влязло в сила.

Глава III

Арбитражно съдопроизводство

Чл. 51. Договарящите държави, с цел да подпомогнат развитието на арбитража, установиха следните правила, които ще се прилагат в арбитражното съдопроизводство, доколкото страните не са уговорили други правила.

Чл. 52. Държавите, които прибягнат до арбитраж, подписват компромис, в който се определят предметът на спора, срокът за назначаването на арбитрите, формата, редът и сроковете, в които трябва да бъде направено посоченото в чл. 63 съобщение, както и размерът на сумата, която всяка страна трябва да внесе като аванс срещу разходите.

В компромиса се определят също така, ако е нужно, начинът за назначаването на арбитрите, всички евентуални особени права на съда, седалището на последния, езикът, с който ще си служи, и езиците, чиято употреба пред него ще бъде разрешена, и изобщо всички условия, върху които страните са се споразумели

Чл. 53. Постоянният съд е компетентен да изработи компромиса, ако страните са съгласни да му възложат това.

Той е компетентен, дори ако искането е направено само от една от страните, след като безуспешно е опитано сключването на спогодба по дипломатически път, когато се отнася:

1. До спор, влизащ в общ арбитражен договор, който е сключен или подновен след влизането на настоящата конвенция в сила и който предвижда компромис за всеки спор, като във връзка с изработване на компромиса не изключва нито изрично, нито мълчаливо компетентността на постоянния съд. Прибягването до постоянния съд е обаче невъзможно, ако другата страна заяви, че по нейно мнение спорът не принадлежи към категорията на ония спорове, които следва да бъдат подложени на задължителен арбитраж, освен ако арбитражният договор поверява на съда правото да реши този предварителен въпрос.

2. До спор, произхождащ от договорни дългове, които една държава търси от друга като дължими на нейни поданици, за чието разрешаване предложението за арбитраж не е било прието. Тая разпоредба не се прилага, ако предложението е било подчинено на условието компромисът да бъде изработен по друг начин.

Чл. 54. В предвидените в предходния член случаи компромисът се изработва от комисия, съставена от пет члена, които се определят съгласно начина, предвиден в чл. 45, алинеи 3 до 6.

Петият член е по право председател на комисията.

Чл. 55. Арбитражните функции могат да бъдат поверени на единичен арбитър или на няколко арбитри, посочени от страните по тяхно усмотрение или избрани от тях измежду членовете на постоянния арбитражен съд, създаден с настоящата конвенция.

Ако съдът не бъде съставен по споразумение между страните, постъпва се по начина, указан в чл. 45, алинеи 3 до 6.

Чл. 56. Когато за арбитър е избран владетел или държавен глава, той определя арбитражното съдопроизводство.

Чл. 57. Свръхарбитърът е по право председател на съда.

Когато няма свръхарбитър в съда, последният сам определя своя председател.

Чл. 58. Когато компромисът е изработен от комисия, каквато е посочената в чл. 54, то при липса на противна уговорка самата комисия ще образува съда.

Чл. 59. В случай на смърт, оставка или възпрепятствуване по каквато и да е причина на някой от арбитрите неговото заместване се извършва по начина, определен за назначаването му.

Чл. 60. Ако седалището не е определено от страните, съдът заседава в Хага.

Съдът може да заседава на територията на трета държава само със съгласието на последната.

Веднъж определено, седалището може да бъде променено от съда само със съгласието на страните.

Чл. 61. Ако компромисът не определя езиците, които ще бъдат употребявани, този въпрос се решава от съда.

Чл. 62. Страните имат право да назначават нарочни представители при съда със задача да служат за свръзка между тях и съда.

Освен това те имат право да възлагат защитата на своите права и интереси пред съда на назначени от тях за тая цел съветници или адвокати.

Членовете на постоянния съд могат да изпълняват функциите на представители, съветници или адвокати само в полза на оная държава, която ги е назначила за членове на постоянния съд.

Чл. 63. Арбитражното правосъдие обхваща по общо правило две отделни фази: подготвително писмено производство и устни обяснения.

Подготвителното писмено производство се състои във връчване от съответните представители на членовете на съда и на противната страна изложения и контраизложения и при нужда възражения. Към тях страните прилагат всички книжа и документи, на които се позовават. Връчването се извършва направо или чрез международното бюро по реда и в сроковете, определени в компромиса.

Определените в компромиса срокове могат да бъдат продължени по общо съгласие от страните или от съда в случай че последният смята това необходимо, за да се дойде до справедливо решение.

Дебатите се състоят в устно изложение на доказателствата и доводите на страните пред съда.

Чл. 64. Всеки документ, предоставен от една от страните, трябва да бъде съобщен на другата страна в еднообразен с оригинала и заверен препис.

Чл. 65. Съдът се събира след приключването на подготвителното производство освен при особени обстоятелства.

Чл. 66. Председателят ръководи заседанията.

Те могат да се състоят при открити врата само въз основа на решение на съда, взето със съгласие на страните.

Протоколите на заседанията се съставят от секретари, определени от председателя. Тези протоколи се подписват от председателя и от един от секретарите: само те имат достоверен характер.

Чл. 67. Съдът има право след приключване на подготвителното производство да не приема за разглеждане каквито и да са нови актове и документи, които една от страните би желала да му представи без съгласието на другата.

Чл. 68. Съдът е свободен да вземе в съображение новите актове и документи, върху които представителите или съветниците на страните биха привлекли вниманието му.

В такъв случай съдът има право да изиска тези актове или документи да бъдат представени, при спазване на задължението те да бъдат съобщени на противната страна.

Чл. 69. Освен това съдът може да изиска от представителите на страните да представят всякакви актове и да дадат всякакви обяснения. В случай на отказ съдът си взема бележка.

Чл. 70. Представителите и съветниците на страните имат право устно да излагат пред съда всички доказателствени средства и доводи, които смятат за полезни за защитата на своята клауза.

Чл. 71. Те имат право да правят възражения и да повдигат въпроси във връзка с производството. Решенията на съда по тия въпроси са окончателни и не подлежат на никакво по-нататъшно разглеждане.

Чл. 72. Членовете на съда имат право да задават въпроси на представителите и на съветниците на страните и да искат от тях разяснения върху неясните точки.

Нито зададените въпроси, нито забележките, направени от членовете на съда по време на разглеждането, не могат да бъдат смятани за израз на мнението на съда изобщо или на членовете му в частност.

Чл. 73. Съдът има право да определя компетентността си, като тълкува компромиса, както и другите актове и документи, които могат да бъдат представени във връзка с тоя въпрос, и като прилага началата на правото.

Чл. 74. Съдът има право да постановява определения по производството във връзка с хода на делото, да определя формите, реда и сроковете, в които всяка страна трябва да представи окончателните си искания, както и да определи всички формалности по представянето на доказателствата.

Чл. 75. Страните се задължават да доставят на съда в най-широкия по тяхна преценка размер всички средства, необходими за решаването на спора.

Чл. 76. За всички съобщения, които съдът трябва да направи на територията на някоя трета договаряща държава, той се обръща направо към правителството на тая държава. По същия ред се действува и когато трябва да се пристъпи на самото място към установяване на което и да е доказателствено средство.

Отправените за тая цел молби се изпълняват съобразно средствата, с които замолената държава разполага според вътрешното си законо-

дателство. Те могат да бъдат отхвърлени само ако тая държава смята, че са от естество да засегнат суверенитета или сигурността ѝ.

Съдът има също така винаги възможност да прибегне до посредничество на оная държава, на чиято територия се намира седалището му.

Чл. 77. След като представителите и съветниците на страните дадат всички осветления и представят всички доказателства в подкрепа на своята кауза, председателят обявява устните обяснения за приключени.

Чл. 78. Съвещанията на съда стават при закрити врата и остават тайни.

Всяко решение се взема с мнозинство от членовете на съда.

Чл. 79. Арбитражното решение е мотивирано. В него се посочват имената на арбитрите; то се подписва от председателя и от секретаря на постоянния съд или от оня секретар, който изпълнява функциите на секретар на постоянния съд.

Чл. 80. Решението се прочита в открито заседание, на което присъствуват или за което са надлежно призовани представителите и съветниците на страните.

Чл. 81. Решението, редовно произнесено и съобщено на представителите на страните, решава спора окончателно и не подлежи на обжалване.

Чл. 82. Всеки спор, който би възникнал между страните във връзка с тълкуването и изпълнението на решението, се отнася, освен при противна уговорка, за решаване от съда, който е постановил решението.

Чл. 83. Страните могат да си запазят в компромиса правото да поискат преглед на арбитражното решение.

В такъв случай молбата трябва да бъде отправена, освен при противна уговорка, до съда, който е постановил решението. Тя може да бъде мотивирана само с откриването на нов факт, който би бил от естество да упражни решително влияние върху решението и който при приключването на устните обяснения е бил неизвестен на самия съд и на страната, която иска прегледа.

Производството за преглед може да бъде открито само с решение на съда, в което изрично се установява съществуването на новия факт, признават му се предвидените в предходната алинея елементи и въз основа на това се обявява, че молбата подлежи на приемане.

В компромиса се определя срокът, в който трябва да бъде подадена молбата за преглед.

Чл. 84. Арбитражното решение е задължително само за спорещите страни.

Когато се отнася за тълкуване на някое съглашение, в което участвуват и други държави освен спорещите страни, последните своевременно уведомяват всички подписали държави. Всяка от тия държави има право да встъпи в делото. Ако една или няколко от тях са се възползували от тая възможност, то даденото в решението тълкуване е еднакво задължително и за тях.

Чл. 85. Всяка страна понася своите разходи и равна част от разходите на съда.

Глава IV

Съкратено арбитражно съдопроизводство

Чл. 86. С цел да се улесни функционирането на арбитражното правосъдие, когато се отнася до спорове, които са от естество да бъдат разгледани по съкратено производство, договарящите държави установяват следните правила, които ще бъдат следвани при липса на други договорни разпоредби и под резерва за изпълнението при нужда на ония от разпоредбите на глава III, които не им противоречат.

Чл. 87. Всяка от спорещите страни назначава един арбитър. Така определените двама арбитри избират един свръхарбитър. Ако не постигнат съгласие по този въпрос, всеки от тях представя двама кандидати, взети от общия списък на членовете на постоянния съд, които не са от членовете, посочени от всяка от страните, и не са поданици на никоя от тях; въпросът, кой от така представените кандидати ще бъде свръхарбитър, се решава по жребие.

Свръхарбитърът председателствува съда, който взема решенията си с мнозинство от гласовете.

Чл. 88. Щом бъде съставен, съдът определя при липса на предварително споразумение срока, в който двете страни трябва да му представят изложенията си.

Чл. 89. Всяка страна се представлява пред съда от един представител, който служи за посредник между съда и правителството, което го е назначило.

Чл. 90. Производството е изключително писмено. Обаче всяка страна има право да поиска явяването на свидетели и вещи лица. От своя страна съдът има право да поиска устни обяснения от представителите на двете страни, както и от вещите лица и свидетелите, чието явяване той смята за полезно.

Дял V

Заключителни разпоредби

Чл. 91. Настоящата конвенция, след като бъде надлежно ратифицирана, ще замени в отношенията между договарящите държави конвенцията за мирно уреждане на международните конфликти от 29 юли 1899 година.

Чл. 92. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага.

Първото депозиране на ратификации ще бъде установено с протокол, подписан от представителите на държавите, които участвуват в него, и от министъра на външните работи на Холандия.

Следващите депозирания на ратификации ще се извършват чрез писмена нотификация, отправена до правителството на Холандия и придружена с ратификационните книжа.

Еднообразен с оригинала и заверен препис от протокола за първото депозиране на ратификации, от споменатите в предходната алинея нотификации, както и от ратификационните книжа незабавно ще бъде връчен по дипломатически път от правителството на Холандия на поканените на Втората конференция на мира държави, както и на другите държави, които ще се присъединят към конвенцията. В посочените в предходната алинея случаи казаното правителство същевременно ще им съобщи датата, на която е получило нотификацията.

Чл. 93. Неподписалите държави, които са били поканени на Втората конференция на мира, ще могат да се присъединят към настоящата конвенция.

Държавата, която желае да се присъедини, писмено нотифицира намерението си на правителството на Холандия, като му връчва и акта за присъединяването, който се депозира в архивите на казаното правителство.

Това правителство незабавно ще изпрати на всички други държави, поканени на Втората конференция на мира, по един еднообразен с оригинала и заверен препис от нотификацията, както и от акта за присъединяването, като посочи и датата, на която е получило нотификацията.

Чл. 94. Условията, при които държавите, които не са били поканени на Втората конференция на мира, ще могат да се присъединят към настоящата конвенция, ще съставляват предмет на допълнително споразумение между договарящите държави.

Чл. 95. Настоящата конвенция ще влезе в сила за държавите, които са участвували в първото депозиране на ратификации, шестдесет дни след датата на протокола за това депозиране, а за държавите, които ще ратифицират по-късно или ще се присъединят — шестдесет дни, след като нотификацията за тяхната ратификация или за присъединяването им бъде получена от правителството на Холандия.

Чл. 96. Ако някоя от договарящите държави пожелае да денонсира настоящата конвенция, денонсирането ще бъде писмено нотифицирано на правителството на Холандия, което незабавно ще връчи на всички други държави еднообразен с оригинала и заверен препис от нотификацията, като им съобщи и датата на получаването ѝ.

Денонсирането ще произведе действие само по отношение на оная държава, която го е нотифицирала, и то една година след получаването на нотификацията от правителството на Холандия.

Чл. 97. В един регистър, държан в министерството на външните работи в Холандия, ще се посочат датата на депозирането на ратификациите, извършено въз основа на чл. 92, алинеи 3 и 4, както и датата, на която са получени нотификациите за присъединяване (чл. 93, ал. 2) или за денонсиране (чл. 96, ал. 1).

Тоя регистър ще бъде достъпен за всички договарящи държави и всяка от тях ще може да иска еднообразни с оригинала и заверени извлечения от него.

№ 218в

II конвенция за ограничаване употребата на сила за събиране на договорни дългове

Чл. 1. Договарящите държави се съгласиха да не прибягват до въоръжена сила за събиране на договорни дългове, които правителството на една страна търси от правителството на друга страна като дължими на негови поданици.

Обаче тая разпоредба не ще се прилага, когато държавата длъжник отхвърли или не отговори на предложението за арбитраж или в случай че приеме, направи невъзможно изработването на компромиса или след арбитража не се съобразява с издаденото решение.

Чл. 2. Освен това бе прието арбитражът, споменат в ал. 2 на предходния член, да се извършва съобразно производството, предвидено в дял IV, глава 3 на Хагската конвенция за мирно уреждане на международните конфликти. В арбитражното решение се посочва под резерва на нарочните споразумения между страните основанието на иска и размерът на дълга, както и времето и начинът на плащането.

Чл. 3. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага.

Първото депозиране на ратификации ще бъде установено с протокол, подписан от представителите на държавите, които участвуват в него, и от министъра на външните работи на Холандия.

Следващите депозирания на ратификации ще се извършват чрез писмена нотификация, отправена до правителството на Холандия и придружена от ратификационните книжа.

Еднообразен с оригинала и заверен препис от протокола за първото депозиране на ратификации, от споменатите в предходната алинея нотификации, както и от ратификационните книжа незабавно ще бъде връчен по дипломатически път от правителството на Холандия на поканените на Втората конференция на мира държави, както и на другите държави, които ще се присъединят към конвенцията. В посочените в предходната алинея случаи казаното правителство същевременно ще им съобщи датата, на която е получило нотификацията.

Чл. 4. Неподписалите държави могат да се присъединят към настоящата конвенция.

Държавата, която желае да се присъедини, писмено нотифицира намерението си на правителството на Холандия, като му връчва и акта за присъединяването, който се депозира в архивите на казаното правителство.

Това правителство незабавно ще изпрати на всички други държави, поканени на Втората конференция на мира, по един еднообразен с оригинала и заверен препис от нотификацията, както и от акта за присъединяването, като посочи и датата, на която е получило нотификацията.

Чл. 5. Настоящата конвенция ще влезе в сила за държавите, които са участвували в първото депозиране на ратификации, шестдесет дни след датата на протокола за това депозиране, а за държавите, които по-късно ще ратифицират или които ще се присъединят, шестдесет дни, след като нотификацията за тяхната ратификация или за присъединяването им бъде получена от правителството на Холандия.

Чл. 6. Ако някоя от договарящите държави пожелае да денонсира настоящата конвенция, денонсирането ще бъде писмено нотифицирано на правителството на Холандия, което незабавно ще връчи на всички други държави еднообразен с оригинала и заверен препис от нотификацията, като им съобщи и датата на получаването ѝ.

Денонсирането ще произведе действие само по отношение на оная държава, която го е нотифицирала, и то една година след получаването на нотификацията от правителството на Холандия.

Чл. 7. В един регистър, държан в Министерството на външните работи на Холандия, ще се посочва датата на депозирането, на ратификациите, извършени въз основа на чл. 3, алинея 3 и 4, както и датата, на която са получени нотификациите за присъединяване (чл. 4, ал. 2) или за денонсиране (чл. 6, ал. 1).

Тоя регистър ще бъде достъпен за всички договарящи държави и всяка от тях ще може да иска еднообразни с оригинала и заверени извлечения от него.

В уверение на това пълномощниците подписаха настоящата конвенция.

№ 218г

III конвенция
относно започването на враждебни действия

Чл. 1. Договарящите държави признават, че враждебните действия между тях не трябва да започват без недвусмислено предизвестие, което ще се направи било под формата на мотивирано обявяване на война, било под тази на ултиматум с условно обявяване на война.

Чл. 2. Положението на война трябва незабавно да бъде нотифицирано на неутралните държави и ще произведе действие спрямо тях след получаване на нотификацията, която може да бъде направена дори по телеграфа. Неутралните страни обаче не биха могли да се позоват на липсата на нотификация, ако по безсъмнен начин бъде установено, че те са знаели за положението на война.

Чл. 3. Член 1 от настоящата конвенция ще влезе в действие в случай на война между две или повече от договарящите държави.

Член 2 е задължителен в отношенията между една договаряща воюваща страна и договарящите неутрални държави.

Чл. 4. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага.

(Следват правила за реда на ратификациите, за присъединяване към конвенцията, за денонсиране и пр.)

№ 218д

IV конвенция относно законите и обичаите на сухоземната война

Владетелите и държавните глави на представените в Хага държави (следва изброяването им):

. . . . . .

Намериха за необходимо да допълнят и уточнят в известни точки делото на Първата конференция на мира, която . . . прие разпоредби, имащи за цел да определят и уредят обичаите на сухоземната война.

Според гледищата на високите договарящи страни тия разпоредби, чието изработване бе вдъхновено от желанието да бъдат намалени злините на войната, доколкото военните необходимости позволяват, са предназначени да служат за общо правило за поведението на воюващите в отношенията помежду им и с населението.

Обаче не бе възможно да се създадат още отсега разпоредби, обхващащи всички случай, които се представят на практика.

От друга страна, не може да влиза в намеренията на високите договарящи страни непредвидените случаи по липса на писани разпоредби да бъдат оставени на произволната преценка на тези, които командуват войските.

. . . Високите договарящи страни смятат за уместно да заявят, че в случаите, които не са предвидени в приетите от тях разпоредби, населението и воюващите остават под закрилата и господството на началата на международното право, произтичащи от установените между цивилизованите народи обичаи, на законите на човечността и на изискванията на обществената съвест.

Те заявяват, че именно в тоя смисъл трябва да се разбират чл. 1 и 2 от приетия правилник.

. . . . . .

Чл. 1. Договарящите държави ще дадат на сухопътните си въоръжени сили нареждания, които ще бъдат съобразени с приложения към настоящата конвенция правилник относно законите и обичаите на сухоземната война.

Чл. 2. Разпоредбите на посочения в чл. 1 правилник, както и на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то само ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 3. Онази воюваща страна, която наруши разпоредбите на казания правилник, дължи обезщетение, ако е нужно. Тя е отговорна за всички действия, извършени от лица, които съставят част от нейните въоръжени сили.

Чл. 4. Настоящата конвенция, след като бъде надлежно ратифицирана, ще замени в отношенията между договарящите държави конвенцията от 29 април 1899 г. относно законите и обичаите на сухоземната война.

Конвенцията от 1899 година остава в сила в отношенията между държавите, които са я подписали и които не ратифицират настоящата конвенция.

Чл. 5. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага.

(Следват правила за реда на ратификациите, присъединяване и денонсиране както в предшествуващите актове.)

Приложение към IV конвенция
Правилник за законите и обичаите на сухоземната война

Отдел I

Воюващи

Глава I

За качеството на воюващ

Чл. 1. Законите, правата и задълженията във войната се прилагат не само по отношение на войската, но също така и по отношение на милициите и доброволческите части, които отговарят на следните условия:

1) да бъдат командувани от лице, отговорно за подчинените си;

2) да имат установен отличителен знак, разпознаваем от разстояние;

3) да носят открито оръжието си;

4) при действията да се съобразяват със законите и обичаите на войната.

В онія страни, където милиции и доброволчески части образуват войската или съставят част от нея, те са включени в наименованието войска.

Чл. 2. Населението на една незавзета територия, което при приближаването на неприятеля спонтанно вземе оръжие, за да се брани срещу нахлуващите войски, без да е имало време да се организира съобразно с чл. 1, ще се смята за воюващо, ако открито носи оръжието си и ако спазва законите и обичаите на войната.

Чл. 3. Въоръжените сили на воюващите страни могат да се състоят от бойци и от лица извън тази категория. В случай че бъдат пленени от неприятеля и едните, и другите имат право на третиране като военнопленници.

Глава II

Военнопленници

Чл. 4. Военнопленниците са под властта на неприятелското правителство, но не на лицата или частите, които си ги пленили.

Към тях трябва да се отнасят човечно.

Всичко, което лично им принадлежи, с изключение на оръжие, коне и военни книжа, остава тяхна собственост.

Чл. 5. Военнопленниците могат да бъдат интернирани в някой град, крепост, лагер или местност със задължение да не се отдалечават оттам вън от определените граници; те обаче не могат да бъдат затваряни освен в случай на наложителна мярка за сигурност, и то само докато са налице обстоятелствата, които са направили тази мярка необходима.

Чл. 6. Държавата може да използува военнопленниците като работници според чина и способностите им с изключение на офицерите. Работата не трябва да бъде прекомерна и не трябва да има никаква връзка с военните действия.

На военнопленниците може да бъде разрешено да работят за сметка на обществени учреждения или на частни лица, или за своя собствена сметка.

Извършените за сметка на държавата работи се заплащат според тарифите, които са в сила за военните чинове от националната войска за извършване на същите работи или ако не съществуват такива — според тарифата в съотношение с извършените работи.

Когато работите са извършени за сметка на други обществени учреждения или частни лица, условията се определят в съгласие с военните власти.

Надницата на пленниците ще бъде употребявана за облекчение на положението им, а остатъкът ще им бъде броен в момента на освобождението им, като се приспаднат разноските по издръжката.

Чл. 7. Правителството, в чиято власт се намират военнопленниците, е натоварено с издръжката им.

При липса на нарочно споразумение между воюващите, военнопленниците ще бъдат третирани, що се отнася до храна, спане и облекло, наравно с войските на правителството, което ги е пленило.

Чл. 8. Военнопленниците ще бъдат подчинени на законите, правилниците и наредбите, действуващи във войската на държавата, в чиято власт те се намират. Всяка проява на неподчинение дава право да се вземат спрямо тях необходимите дисциплинарни мерки.

Избягалите пленници, които бъдат отново заловени, преди да са се присъединили към своята войска или преди да са излезли от територията, завзета от войската, която ги е пленила, подлежат на дисциплинарно наказание.

Пленниците, които, след като са успели да избягат, бъдат отново пленени, не подлежат на никакво наказание за по-раншното бягство.

Чл. 9. Всеки военнопленник е длъжен да каже, ако бъде запитан за това, истинското си име и чин и в случай че наруши тая на-

редба, той се излага на ограничение на предимствата, предвидени за военнопленниците от неговата категория.

Чл. 10. Военнопленниците могат да бъдат освободени въз основа на дадена дума, ако законите на тяхната страна им разрешават това, в такъв случай те са длъжни под гаранция на личната си чест да изпълняват добросъвестно поетите от тях задължения както към своето собствено правителство, така и към правителството, което ги е пленило.

В такъв случай собственото им правителство е длъжно да не им възлага, нито да приема от тях каквато и да е услуга, противна на дадената дума.

Чл. 11. Военнопленникът не може да бъде принуден да приеме освобождение въз основа на дадена дума; също така и неприятелското правителство не е длъжно да приеме молбата на пленника да бъде освободен въз основа на дадена дума.

Чл. 12. Всеки военнопленник, освободен въз основа на дадена дума и отново заловен като участник във въоръжената борба срещу правителството, към което се е задължил с честна дума, или срещу съюзниците му, губи правото да бъде третиран като военнопленник и може да бъде изправен пред съд.

Чл. 13. Лицата, които следват една войска, без пряко да съставят част от нея, като дописници и репортьори на вестници, лавкаджии и доставчици, които попаднат във властта на неприятеля и които последният намери за полезно да задържи, имат право да бъдат третирани като военнопленници при условие, че са снабдени с легитимация от военната част на войската, която са придружавали.

Чл. 14. Още при започването на враждебните действия във всяка от воюващите държави, а при нужда и в неутралните страни, които са приютили на своя територия военни лица от воюващите страни, се създава осведомително бюро за военнопленниците. Това бюро, което е натоварено да отговаря на всички запитвания, засягащи последните, получава от различните отговорни служби всички сведения за интернирания, промени, освобождения въз основа на дадена дума, размени, бягство, зачисления в болница, смърт, както и други сведения, необходими за попълване и поддържане в ред един личен картон за всеки военнопленник. Върху този картон бюрото вписва номера, името и презимето, възрастта, мястото на раждане, чина, военната част, раните, датата и мястото на пленяването, на интернирането, на нараняванията, на смъртта, както и всички особени забележки. След сключването на мира личният картон се предава на правителството на другата воюваща страна.

Осведомителното бюро е натоварено също така да събира, съсредоточава и изпраща на заинтересуваните всички предмети за лично ползуване, ценности, писма и др., които са намерени на бойното поле или са оставени от пленници, освободени въз основа на дадена дума, разменени, избягали или умрели в болниците и амбулаториите.

Чл. 15. Дружествата за подпомагане на военнопленниците, редовно образувани съгласно законите на своята страна и имащи за цел да служат за посредници при милосърдната дейност, получават от страна

не воюващите за себе си и за своите надлежно акредитирани представители всички улеснения в границите на военните нужди и административния ред за успешното изпълнение на хуманитарната си задача. Пратениците на тия дружества ще могат да бъдат допускани да раздават помощи в лагерите, както и в етапните пунктове за връщащите се в родината си пленници, като бъдат снабдени с лично разрешение, издадено от военните власти и след като поемат писмено задължение, че ще се подчиняват на всички предписани от последните полицейски и за поддържане на реда мерки.

Чл. 16. Осведомителните бюра са освободени от заплащане на преносни такси. Писмата и записките, както и пощенските колети, предназначени за военнопленниците или изпратени от тях, се освобождават от всякакви пощенски такси както в страните, от които се изпращат и за които са предназначени, така и в страните, през които преминават.

Подаръците и помощите в натура, предназначени за военнопленници, се освобождават от всякакви вносни мита и други, както и от превозни такси по държавните железници.

Чл. 17. Пленниците-офицери получават такава заплата, на каквато имат право офицерите от същия чин в страната, където са задържани, като платените суми остават в тежест и трябва да бъдат възстановени от тяхното правителство.

Чл. 18. Военнопленниците имат пълна свобода да изповядат вярата си, включително и да присъствуват на религиозните служби на своето вероизповедание при единственото условие да спазват предписаните от военните власти полицейски и за поддържането на реда мерки.

Чл. 19. Завещанията на военнопленниците се приемат или съставят при същите условия, които са предвидени за военните чинове от националната войска.

Същите правила се следват и при актовете във връзка с установяването на смърт, както и при погребението на военнопленници, като се държи сметка за чина и длъжността им.

Чл. 20. След сключване на мира изпращането на военнопленниците в родината им се извършва във възможния най-кратък срок.

Глава III

Болни и ранени

Чл. 21. Задълженията на воюващите във връзка с грижите за болните и ранените са определени в Женевската конвенция.

Отдел II

Враждебни действия

Глава I

Средства да се вреди на неприятеля, обсади и бомбардировки

Чл. 22. Воюващите не разполагат с неограничено право във връзка с избора на средствата да се вреди на неприятеля.

Чл. 23. Освен запрещенията, предвидени в нарочни съглашения, забранено е също така:

а) да се употребява отрова или отровни оръжия;

б) да бъдат убивани или наранявани с измама лица, принадлежащи на неприятелския народ или войска;

в) да бъде убит или наранен неприятел, който, след като е сложил оръжие и вече няма средства за защита, се е поставил на разположение;

г) да се обявява, че не ще има пощада;

д) да бъдат употребявани оръжия, снаряди или вещества, които са от естество да причинят излишни мъки;

е) да се използува незаконно парламентьорско знаме, националното знаме или военните знаци и униформата на неприятеля, както и отличителните знаци на Женевската конвенция;

ж) да бъдат разрушавани или изземвани неприятелски имущества освен в случаите когато тия разрушения или изземвания са повелително наложени от нуждите на войната;

з) да бъдат обявени за погасени, временно обезсилени или неподлежащи на приемане от съдилищата правата и исковете на поданиците на противната страна.

На воюващия е също така забранено да принуждава поданиците на противната страна да вземат участие във военните действия, насочени срещу тяхната страна, дори в случай че те са били на негова служба преди започването на войната.

Чл. 24. Военните хитрости и употребата на средства, необходими за добиване на сведения за неприятеля и за местността, се смятат за законни.

Чл. 25. Забранено е да бъдат нападани или бомбардирани с каквито и да са средства незащитените градове, села и жилища или сгради.

Чл. 26. Преди да започне бомбардировката, командуващият обсадните войски трябва освен при нападение с жива сила да направи всичко, което зависи от него, за да предупреди властите за това.

Чл. 27. При обсадите и бомбардировките трябва да бъдат взети всички необходими мерки за запазване, доколкото е възможно, сградите, посветени на вероизповеданията, на изкуствата, на науките и на благотворителността, историческите паметници, болниците и местата, където са настанени болни и ранени, при условия, че те същевременно не се използуват за военни цели.

Обсадените са длъжни да отбележат тия сгради или места за настаняване с нарочни видими знаци, които предварително се съобщават на обсадителя.

Чл. 28. Забранено е да се разграбва град или селище дори когато са взети с пристъп.

Глава II

Шпиони

Чл. 29. За шпионин може да бъде смятано само онова лице, което, действувайки тайно или под неверни поводи, събира или се опитва да събере сведения в зоната на военните действия на един воюващ с намерение да ги съобщи на противната страна.

Следователно недегизираните военни лица, които са проникнали в зоната на военните действия на неприятелската войска с цел да събират сведения, не се смятат за шпиони. Също така не се смятат за шпиони: военните и невоенните лица, изпълняващи открито задачата си, които са натоварени да предават съобщения, предназначени било за собствената им войска, било за неприятелската войска. Към тази категория принадлежат също така и изпратените с балон да предават съобщения и въобще да поддържат връзката между различните части на една войска или на една територия.

Чл. 30. Заловеният на местопрестъплението шпионин не може да бъде наказан без предварителна присъда.

Чл. 31. Шпионинът, който, след като се е присъединил към войската, на която принадлежи, по-късно бъде пленен от неприятеля, се третира като военнопленник и не носи никаква отговорност за по-раншните си шпионски действия.

Глава III

Парламентьори

Чл. 32. За парламентьор се смята онова лице, което е упълномощено от единия от воюващите да влезе в преговори с другия и което се представя с бяло знаме. Той има право на неприкосновеност, както и тромпетистът, тръбачът или барабанчикът, знаменосецът и преводачът, които евентуално го придружават.

Чл. 33. Началникът, до когото е изпратен парламентьорът, не е длъжен да го приеме при всички обстоятелства.

Той може да вземе необходимите мерки с цел да попречи на парламентьора да се възползува от мисията си, за да събере сведения.

При злоупотреба той има право временно да задържи парламентьора.

Чл. 34. Парламентьорът губи правата си на неприкосновеност, ако по положителен и неоспорим начин бъде доказано, че се е възползувал от привилегированото си положение, за да предизвика или извърши акт на предателство.

Глава IV

Капитулации

Чл. 35. В капитулациите между договарящите страни трябва да се държи сметка за правилата на военната чест.

Веднъж установени, те трябва да бъдат добросъвестно изпълнявани от двете страни.

Глава V

Примирие

Чл. 36. Примирието спира военните действия по взаимно съгласие на воюващите страни. Ако то е без определен срок, воюващите страни могат във всяко време да подновят действията при условие обаче неприятелят да бъде своевременно предупреден съобразно клаузите на примирието.

Чл. 37. Примирието може да бъде общо или местно. Първото спира навсякъде военните действия на воюващите държави, второто — само между известни части от воюващите армии и в определен участък.

Чл. 38. Примирието трябва да бъде официално и своевременно съобщено на отговорните власти и на войската. Враждебните действия се прекратяват незабавно след съобщението или в определения срок.

Чл. 39. В клаузите на примирието договарящите страни определят какви отношения биха могли да съществуват в театъра на военните действия, с населението и помежду им.

Чл. 40. Всяко грубо нарушение на примирието, извършено от една от страните, дава на другата право да го денонсира и дори при спешност незабавно да поднови враждебните действия.

Чл. 41. Нарушението на клаузите на примирието от частни лица, действуващи по свой собствен почин, дава само право да се иска наказание на виновните и ако е нужно, обезщетение за понесените загуби.

Отдел III

За военната власт върху територията на неприятелската държава

Чл. 42. Една територия се смята за окупирана, когато фактически се намира под властта на неприятелската войска.

Окупацията се простира само върху териториите, където тая власт е установена и може да бъде упражнявана.

Чл. 43. Понеже законната власт е фактически минала в ръцете на окупатора, последният ще вземе всички зависещи от него мерки с цел да възстанови и осигури, доколкото е възможно, обществения ред и живот, като зачита, освен при абсолютни пречки, действуващите в страната закони.

Чл. 44. Забранено е на воюващия да принуждава населението на една окупирана територия да дава сведения за войската на другия воюващ или за отбранителните му средства.

Чл. 45. Забранено е да бъде принуждавано населението на една окупирана територия да полага клетва на неприятелската държава.

Чл. 46. Честта и правата на семейството, животът на гражданите и частната собственост, както и верските убеждения и извършването на верските обреди трябва да бъдат зачитани.

Частната собственост не може да бъде конфискувана.

Чл. 47. Грабежът е изрично забранен.

Чл. 48. Ако в завзетата територия окупаторът събира установените в полза на държавата данъци, права и такси, той ще върши това, доколкото е възможно, според действуващите правила за разхвърляне и разпределяне и поради това ще бъде длъжен да поеме разходите по управлението на завзетата територия в такъв размер, в какъвто законното правителство е било длъжно да прави това.

Чл. 49. Ако извън посочените в предходния член данъци окупаторът събира и други парични налози в завзетата територия, то това може да се върши само за нуждите на войската или на управлението на тази територия.

Чл. 50. Никакво колективно наказание, парично или друго не може да се налага на населението по причина на лични деяния, за които то не може да бъде смятано като солидарно отговорно.

Чл. 51. Никакъв налог не може да бъде събиран освен въз основа на писмена заповед и под отговорността на командуващия генерал.

Това събиране ще се предприема, доколкото е възможно, според действуващите правила за разхвърляне и разпределяне на данъците.

На данъкоплатците ще се издава разписка за всеки налог.

Чл. 52. Реквизиции в натура и услуги могат да бъдат искани от общините или от жителите само за нуждите на окупационната войска. Те трябва да бъдат в съотношение с източниците на страната и от такова естество, че да не съдържат задължение за населението да взема участие във военните действия срещу своята родина.

Тия реквизиции и услуги могат да се искат само с разрешение от коменданта на окупираното селище.

Престациите в натура ще бъдат, доколкото е възможно, заплащани в брой; ако не, срещу тях ще бъдат издавани разписки и заплащането на дължимите суми ще се извърши колкото е възможно по-скоро.

Чл. 53. Войската, която окупира една територия, може да изземе само наличните пари, фондовете и изискуемите ценни книжа, принадлежащи на държавата, оръжейните складове, превозните средства, складовете и припасите и въобще всичките движими имущества на държавата, които могат да служат за водене на военните действия.

Всички средства по суша, по море или по въздуха, предназначени за предаване на новини, за превоз на хора или на вещи извън случаите, уредени от морското право, оръжейните складове и въобще всякакъв вид бойни припаси, могат да бъдат иззети дори когато принадлежат

на частни лица, но те трябва да бъдат върнати и обезщетенията уредени при сключването на мира.

Чл. 54. Подводните кабели, които свързват една завзета територия, не могат да бъдат иззети или разрушени освен при абсолютна нужда. Те също така трябва да бъдат възстановени и обезщетенията уредени при сключването на мира.

Чл. 55. Държавата-окупаторка се смята за управител и плодоползувател на обществените сгради, недвижимите имущества, горите и земеделските стопанства в завзетата страна, които принадлежат на неприятелската държава. Тя трябва да запази субстанцията на тия имущества и да ги управлява съобразно правилата на плодоползуването.

Чл. 56. Имуществата на общините, тия на учрежденията, посветени на вероизповеданията, на благотворителността и образованието, на изкуствата и науките дори когато принадлежат на държавата, ще бъдат третирани като частна собственост.

Всяко изземване, разрушаване или умишлено повреждане на подобни учреждения, исторически паметници, творби на изкуството и науката е забранено и трябва да бъде преследвано.

№ 218е

V конвенция относно правата и задълженията на неутралните държави и лица в случай на сухоземна война

Глава I

Права и задължения на неутралните държави

Чл. 1. Територията на неутралната държава е неприкосновена.

Чл. 2. На воюващите е забранено да прекарват през територията на една неутрална държава войски или колони било с бойни, било с хранителни припаси.

Чл. 3. На воюващите също така е забранено:

а) да строят на територията на неутрална държава радиотелеграфна станция или какъвто и да е апарат, предназначен да служи за съобщително средство с воюващи части на суша или на море;

б) да използуват каквато и да е инсталация от този род, която е построена от тях с изключително военна цел на територията на неутралната държава и която не е открита за обществена кореспонденция.

Чл. 4. На територията на една неутрална държава не могат да бъдат образувани военни части, нито да бъдат откривани бюра за записване на доброволци в полза на воюващите.

Чл. 5. Една неутрална държава не трябва да търпи на своя територия никое от действията, посочени в членове 2 до 4.

Тя не е длъжна да наказва противните на неутралитета действия освен ако те са извършени на собствената ѝ територия.

Чл. 6. Една неутрална държава не е отговорна за това, че лица преминават изолирано границата, за да се поставят в служба на един от воюващите.

Чл. 7. Една неутрална държава не е длъжна да попречи на износа или транзита за сметка на единия или другия от воюващите, на оръжия и на бойни припаси и въобще на всичко, което би могло да бъде полезно за войската или флотата.

Чл. 8. Една неутрална държава не е длъжна да забрани или да ограничи по отношение на воюващите използуването на телеграфните или телефонните кабели, както и на безжичните телеграфни апарати, които са нейна собственост или принадлежат на дружества или частни лица.

Чл. 9. Всякакви ограничителни или запретителни мерки, взети от една неутрална държава и имащи за предмет предвидените в чл. чл. 7 и 8 въпроси, трябва да бъдат еднакво прилагани спрямо воюващите.

Неутралната държава ще следи за зачитане на същото задължение от страна на дружествата или частните лица, собственици на телеграфни или телефонни кабели или на безжични телеграфни апарати.

Чл. 10. Не може да се смята за враждебен акт от страна на една неутрална държава фактът на отблъскване дори със сила посегателствата върху нейния неутралитет.

Глава II

За интернираните военни лица от воюващите страни и за ранените, лекувани у неутралните

Чл. 11. Неутралната държава, която приема на своя територия части, принадлежащи на воюващи армии, ще ги интернира колкото е възможно по-далеч от театъра на военните действия.

Тя може да ги държи в лагери и дори да ги затвори в крепости или в подходящи за тая цел места.

Тя решава дали офицерите могат да бъдат оставени свободни, като поема задължение въз основа на дадена дума да не напускат неутралната територия без разрешение.

Чл. 12. При липса на нарочно съглашение неутралната държава доставя на интернираните храната, облеклото и помощта, които чувството на човечност налага.

Разноските във връзка с интернирането се уреждат при сключването на мира.

Чл. 13. Неутралната държава, която приема избягали военнопленници, ги оставя свободни. Ако търпи престоя им на своя територия, тя може да им определи местопребиваване.

Същата разпоредба се прилага и спрямо военнопленниците, които са доведени от войски, оттеглили се на територията на неутралната държава.

Чл. 14. Една неутрална държава може да разреши през нейната територия да преминат ранени или болни, принадлежащи на воюващи армии, под резерва, че влаковете, които ги возят, не ще пренасят нито военен персонал, нито военен материал. В такъв случай неутралната държава е длъжна да вземе необходимите за тая цел мерки за сигурност и надзор.

Ранените или болните, които са доведени при тия условия на неутрална територия от единия от воюващите и които принадлежат на противната страна, трябва да бъдат пазени от неутралната държава по такъв начин, че да не могат отново да вземат участие във военните действия. Тая държава има същите задължения, що се отнася до ранените или болните от другата войска, които ѝ биха били поверени.

Чл. 15. Женевската конвенция се прилага по отношение на болните и ранените, интернирани на неутрална територия.

Глава III

Неутрални лица

Чл. 16. За неутрални се смятат поданиците на оная държава, която не взема участие във войната.

Чл. 17. Едно неутрално лице не може да се позове на своя неутралитет:

а) ако извърши враждебни действия срещу една воюваща страна;

б) ако извърши действие в полза на една воюваща страна, особено ако доброволно заеме служба в редовете на въоръжените сили на една от страните.

В такъв случай неутралният не ще бъде по-строго третиран от воюващата страна, срещу която той се е отказал от неутралитета си, отколкото би бил третиран при същите обстоятелства един поданик на другата воюваща страна.

Чл. 18. Не се смятат за действия, извършени в полза на един от воюващите в смисъла на чл. 17, буква „б“:

а) направените доставки и отпуснатите заеми на единия от воюващите при условие че доставчикът или заемодавецът не живее нито на територията на другата страна, нито на завзетата от нея територия и доставките не произхождат от тези територии;

б) услугите, направени във връзка с поддържането на обществения ред, както и в областта на гражданското управление.

Глава IV

Железопътен материал

Чл. 19. Железопътният материал, пристигнал от територията на неутрални държави независимо от това, дали принадлежи на тия държави или на дружества, или на частни лица, принадлежността на който може да бъде установена, не може да бъде реквизиран и използуван от

една воюваща страна освен в случай на повелителна нужда и доколкото това се налага от нея. Той трябва да бъде върнат колкото е възможно по-скоро в страната, откъдето произхожда.

Неутралната страна може също така в случай на нужда да задържи и да използува до връщането на задържания неин железопътен материал материала, произхождащ от територията на воюващата държава.

И от едната, и от другата страна ще бъде платено обезщетение в съотношение с използувания материал и времетраенето на използуването му.

Глава V

Заключителни разпоредби

Чл. 20. Разпоредбите на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 21. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват правила за реда на ратификациите, присъединяване и денонсиране.)

№ 218ж

VI конвенция относно режима на неприятелските търговски кораби при започване на враждебните действия

Чл. 1. Когато търговски кораб на някоя от воюващите държави се намира при започване на враждебните действия в неприятелско пристанище, желателно е да му бъде разрешено свободно да излезе незабавно или след достатъчен срок и да отиде направо, след като бъде снабден с пропуск, в пристанището, за което е изпратен, или в онова пристанище, което му бъде определено.

Същото важи и за онзи кораб, който, след като е напуснал последното си пристанище преди започването на войната, влезе в неприятелско пристанище, без да е узнал за враждебните действия.

Чл. 2. Не може да бъде конфискуван онзи търговски кораб, който вследствие на неопреодолима сила не е могъл да напусне неприятелското пристанище в предвидения в предходния член срок или не му е било разрешено да отплува.

Воюващата страна може само да го задържи със задължение да го върне след войната без обезщетение или да го реквизира срещу обезщетение.

Чл. 3. Не могат да бъдат конфискувани онези неприятелски търговски кораби, които са напуснали последното си пристанище преди започването на войната и са срещнати в морето, преди да са узнали

за враждебните действия. Те могат да бъдат задържани със задължение да бъдат върнати след войната без обезщетение или да бъдат реквизирани, или дори разрушени срещу обезщетение и със задължение да се вземат мерки за сигурността на намиращите се на кораба лица и за запазването на корабните книжа.

След като достигнат до някое пристанище на своята страна или до неутрално пристанище, тези кораби са подчинени на законите и обичаите на морската война.

Чл. 4. Неприятелските стоки, които се намират на борда на посочените в чл. 1 и 2 кораби, могат да бъдат иззети и върнати след войната без обезщетение или бъдат реквизирани срещу обезщетение заедно с кораба или отделно.

Същото важи и за стоките, които се намират на борда на посочените в чл. 3 кораби.

Чл. 5. Настоящата конвенция не се отнася за онези търговски кораби, чиято конструкция показва, че са предназначени да бъдат превърнати във военни единици.

Чл. 6. Разпоредбите на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 7. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага: (Следват правила за ратификациите, присъединяване и денонсиране.)

№ 218з

VII конвенция
относно превръщането на търговски кораби във военни единици

Чл. 1. Един търговски кораб, който е превърнат във военна единица, не може да има правата и задълженията, свързани с последното качество, ако не е поставен под пряката власт, непосредствения надзор и отговорността на оная държава, чието знаме носи.

Чл. 2. Търговските кораби, които са превърнати във военни единици, трябва да носят външните отличителни знаци на военните кораби от своето поданство.

Чл. 3. Комендантът трябва да бъде на служба на държавата и да е надлежно упълномощен от компетентните власти. Името трябва да е включено в списъка на офицерите от военната флота.

Чл. 4. Екипажът трябва да е подчинен на правилата на военната дисциплина.

Чл. 5. Всеки търговски кораб, който е превърнат във военна единица, е длъжен при действията си да спазва законите и обичаите на войната.

Чл. 6. Воюващата страна, която превърне търговски кораб във военна единица, трябва колкото е възможно по-скоро да отбележи това превръщане в списъка на корабите от своята военна флота.

Чл. 7. Разпоредбите на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 8. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват правила за ратификациите и др.)

№ 218и

VIII конвенция относно поставянето на подводни мини, автоматично взривяващи се при досег

Чл. 1. Забранено е:

1) да се поставят незавързани мини, автоматично взривяващи се при досег, освен ако са направени така, че да станат безвредни най-много един час, след като този, който ги е поставил, е загубил контрол над тях;

2) да се поставят завързани мини, автоматично взривящи се при досег, които не стават безвредни, щом скъсяват въжетата си;

3) да се употребяват торпили, които не стават безвредни, след като не попаднат в целта.

Чл. 2. Забранено е да се поставят мини, автоматично взривяващи се при досег, пред бреговете и пристанищата на противника с единствена цел да се прекъсне търговското корабоплаване.

Чл. 3. Когато се поставят завързани мини, автоматично взривяващи се при досег, трябва да бъдат взети всички възможни предпазни мерки за сигурността на мирното корабоплаване.

Воюващите се задължават да вземат мерки в кръга на възможното тези мини да станат безвредни след ограничен промеждутък от време, а в случай че престанат да бъдат наблюдавани, да посочат опасните области веднага, щом военните изисквания позволяват това, с известие по корабоплаването, което трябва да бъде съобщено по дипломатически път и на правителствата.

Чл. 4. Всяка неутрална държава, която постави пред бреговете си мини, автоматично взривяващи се при досег, трябва да спазва същите правила и да вземе същите предпазни мерки, които са наложени на воюващите.

Неутралната държава трябва чрез предизвестие да посочи на корабоплаването областите, където ще бъдат поставени мини, автоматично взривяващи се при досег. Това предизвестие трябва по дипломатически път да бъде съобщено по спешност на правителствата.

Чл. 5. Договарящите държави се задължават да направят след края на войната всичко, което зависи от тях, за да извадят всяка от своя страна миите, които са поставили.

Що се отнася до завързаните мини, автоматично взривяващи се при досег, които единият от воюващите е поставил по протежение на бреговете на другия, държавата, която го е поставила, ще съобщи мястото им на другата страна и всяка държава ще трябва да пристъпи във възможния най-кратък срок към вдигане на миите, които се намират в нейните води.

Чл. 6. Договарящите държави, които още не разполагат с усъвършенствувани мини, като предвидените в настоящата конвенция, и които следователно не могат понастоящем да се съобразят с установените в чл. 1 и 3 правила, се задължават да променят колкото е възможно по-скоро своя минен материал с цел последният да отговаря на горепоменатите предписания.

Чл. 7. Разпоредбите на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 8. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват установените правила за ратификациите и др.)

№ 218к

IX конвенция
относно бомбардировките от морски сили във време на война

Глава I

Бомбардиране на незащитени пристанища, градове, села, жилища или сгради

Чл. 1. Забранено е да бъдат бомбардирани от морски сили пристанища, градове, села, жилища или сгради, които не са отбранявани.

Едно селище не може да бъде бомбардирано само поради това, че пред пристанището му са поставени подводни мини, автоматично взривяващи се при досег.

Чл. 2. В тая забрана обаче не са включени укрепленията, военните или морските учреждения, оръжейните складове или такива с военни материали, работилниците и инсталациите, които могат да бъдат използувани за нуждите на неприятелската флота или войска, както и намиращите се в пристанището военни кораби. Комендантът на една морска ескадра може след заповед с подходящ срок да ги разруши с оръдейни изстрели, ако всяко друго средство е невъзможно и ако местните власти не са пристъпили към разрушаването им в дадения срок.

В тоя случай той не поема никаква отговорност за неволните щети, които биха могли да бъдат причинени от бомбардировката.

Ако военните нужди, налагащи незабавно действие, не позволяват да се даде срок, забраната да се бомбардира незащитеният град се запазва както в посочения в алинея 1-ва случай, като комендантът трябва да вземе всички желателни мерки с оглед на града да бъдат нанесени колкото е възможно по-малко щети.

Чл. 3. След изрично съобщение може да се пристъпи към бомбардиране на незащитени пристанища, градове, села, жилища или сгради, ако местните власти, поставени в забава с формална заповед, откажат да се подчинят на реквизиции на храни или припаси, необходими за належащите нужди на морската ескадра, която се намира пред селището.

Тия реквизиции трябва да бъдат в съотношение с възможностите на селището. Те могат да бъдат искани само с разрешение от коменданта на казаната морска ескадра и се заплащат, доколкото е възможно, в брой; ако не, срещу тях се издава разписка.

Чл. 4. Забранено е бомбардирането на незащитени пристанища, градове и села, жилища или сгради за неплащане на парични контрибуции.

Глава II

Общи разпоредби

Чл. 5. При бомбардировка от морски сили комендантът трябва да вземе всички необходими мерки, за да бъдат запазени, доколкото е възможно, сградите, посветени на вероизповеданията, на изкуствата, на науките и благотворителността, историческите паметници, болниците и местата за настаняване на болни или ранени при условие че същевременно не се използуват за военна цел.

Жителите са длъжни да отбележат тези паметници, сгради или места за настаняване с видими знаци под формата на големи твърди правоъгълни плакати, разделени по диагонала на два цветни триъгълника, от които горният трябва да бъде черен, а долният бял.

Чл. 6. Преди да започне бомбардировката, комендантът на нападащата морска ескадра трябва, освен в случай че военните изисквания не позволяват това, да направи всичко, което зависи от него, за да предупреди властите.

Чл. 7. Забранено е да се разграбва град или селище дори когато са взети с пристъп.

Глава III

Заключителни разпоредби

Чл. 8. Разпоредбите на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 9. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват установените правила за ратификациите, присъединяване и др.)

№ 218л

X конвенция
за приспособяване началата на Женевската конвенция към морската война

Владетелите и държавните глави на представените в Хага държави (следва изброяването им):

еднакво въодушевени от желанието да намалят, доколкото зависи от тях, свързаните с войната злини;

желаейки за тая цел да приспособят началата на Женевската конвенция от 6 юли 1906 г.[1] към морската война;

решиха да сключат конвенция с цел да ревизират конвенцията от 29 юни 1899 г.,[2] засягаща същата материя ...

. . . . . .

Чл. 1. Корабите — военни болници, т. е. онези кораби, които са построени или стъкмени от държавите нарочно и единствено с цел да дават помощ на болни, ранени и корабокрушенци и чиито имена ще бъдат съобщени на воюващите държави при започването или в течение на враждебните действия, но във всеки случай преди всякакво използуване, се зачитат и не могат да бъдат залавяни по време на враждебните действия.

Освен това тези кораби не са приравнени към военните единици, що се отнася до престоя им в неутрално пристанище.

Чл. 2. Болничните кораби, стъкмени изцяло или отчасти на разноски на частни лица или на официално признати помощни дружества, също така се зачитат и не могат да бъдат залавяни, ако воюващата държава, от която зависят, им е дала официално пълномощно и е нотифицирала имената им на противната държава при започването или в течение на враждебните действия, но във всеки случай преди всякакво използуване.

Тези кораби трябва да носят документ от компетентната власт, в който да е казано, че са били под неин надзор по време на стъкмяването и при окончателното им отплуване.

Чл. 3. Болничните кораби, стъкмени изцяло или отчасти на разноски на частни лица или дружества, официално признати от неутрални държави, се зачитат и не могат да бъдат залавяни при условие че се поставят под ръководството на един от воюващите с предварително съгласие на собственото си правителство и с разрешение на самия воюващ и че последният е съобщил имената им на своя противник още при започването или в течение на враждебните действия, но във всеки случай преди всякаква употреба.

Чл. 4. Споменатите в чл. 1, 2 и 3 кораби ще дават помощ и подкрепа на ранени, болни и корабокрушенци от воюващите без разлика на поданство.

---

[1] Досега са сключени три конвенции за подобряване участта на ранените и болните от воюващите армии: 1) Женевската конвенция от 22 август 1864 г.; 2) Женевската конвенция от 6 юли 1906 г.; 3) Женевската конвенция от 27 юли 1929 г.

[2] Отнася се до III конвенция от Първата хагска конференция.

Правителствата се задължават да не използуват тези кораби за каквато и да е военна цел.

Тези кораби не трябва да затрудняват по какъвто и да е начин движенията на воюващите.

Те действуват на свой риск по време и след сражението.

Спрямо тях воюващите имат право на контрол и на преглед; те могат да се откажат от помощта им, да им заповядат да се отдалечат, да им наложат определен курс и да поставят на борда им комисар, дори да ги задържат, ако сериозността на обстановката изисква това.

Доколкото е възможно, воюващите записват в корабния дневник на болничните кораби заповедите, които са им дали.

Чл. 5. Корабите — военни болници ще се отличават с външна бяла боя, с една хоризонтална зелена ивица, широка около метър и половина.

Лодките на споменатите кораби, както и корабчетата, които бъдат предназначени за болнична служба, ще се отличават с подобна боя.

Всички болнични кораби ще носят заедно с националното си знаме предвиденото от Женевската конвенция бяло знаме с червен кръст[1] и освен това, ако са от неутрална държава, ще развяват на втората си мачта националното знаме на воюващия, под чието ръководство са се поставили.

Болничните кораби, които са задържани от неприятеля, при условията на чл. 4, трябва да снемат националното знаме на воюващия, от когото зависят.

Горепоменатите кораби и лодки, които искат да си осигурят и през нощта зачитането, на което имат право, трябва със съгласието на воюващия, когото придружават, да вземат необходимите мерки, за да могат боите, които ги отличават, да бъдат достатъчно видими.

Чл. 6. Предвидените в чл. 5 отличителни знаци могат да бъдат употребявани било във време на мир, било във време на война само за покровителство или означаване на споменатите в казания член кораби.

Чл. 7. В случай на бой на борда на военен кораб лазаретите ще бъдат зачитани и щадени доколкото е възможно.

Тия лазарети и материалът им са подчинени на законите на войната, но не могат да бъдат отклонявани от предназначението им, докато са необходими за болните и ранените.

Обаче комендантът, в чиято власт се намират, има право да разполага с тях в случай на важна военна нужда, след като предварително осигури участта на ранените и болните, които се намират в тях.

Чл. 8. Покровителството, дължимо на корабите-болници и на лазаретите на корабите, се прекратява, ако бъдат използувани за извършване на вредни за неприятеля действия.

Не се смята, че е от естество да оправдае оттеглянето на това покровителство обстоятелството, че личният състав на тези кораби и

---

[1] Иран (Персия) направи резерва по отношение на разпоредбата в горната алинея и конференцията му призна правото да употребява бяло знаме с червен лъв и червено слънце вместо с червен кръст. Резерва бе направена и от Турция, като и на нея бе признато правото да употребява бяло знаме с червен полумесец вместо с червен кръст.

лазарети е въоръжен за поддържане на реда и за защита на ранените или болните, както и обстоятелството, че на борда има радиотелеграфна инсталация.

Чл. 9. Воюващите могат да апелират към милосърдните чувства на комендантите на неутрални търговски кораби, яхти или лодки да вземат на борда си и се грижат за ранени или болни.

Корабите, които отговорят на този апел, както и тези, които по свой почин приберат ранени, болни и корабокрушенци, се ползуват със специално покровителство и известни имунитети. В никакъв случай те не могат да бъдат заловени по причина на подобен транспорт; но извън обещанията, които им са дадени, те носят риска да бъдат заловени за извършени от тях нарушения на неутралитета.

Чл. 10. Духовният, медицинският и болничният персонал на всеки заловен кораб е неприкосновен и не може да бъде пленен. При напускане на кораба той отнася със себе си ония вещи и хирургически инструменти, които са лична собственост.

Тоя персонал ще продължава да изпълнява длъжността си, доколкото е необходимо, и след това ще може да се оттегли, когато командуващият сметне това за възможно.

Воюващите трябва да осигурят на тоя персонал, когато падне в техни ръце, същите възнаграждения и заплати както на персонала от същите чинове в собствената им флота.

Чл. 11. Моряците и взетите на кораба военни лица, както и другите лица, официално предадени към флотата или войската, които са ранени или болни, трябва без разлика на национална принадлежност да бъдат зачитани и лекувани от тези, които са ги пленили.

Чл. 12. Всеки военен кораб на воюваща страна може да поиска да му бъдат предадени ранени, болни или корабокрушенци, които се намират на борда на кораби — военни болници, на болнични кораби на помощни дружества или на частни лица и на търговски кораби, яхти или лодки, каквото и да е поданството на тези кораби.

Чл. 13. Ако ранени, болни или корабокрушенци са прибрани на борда на неутрален военен кораб, трябва да бъдат взети мерки в кръга на възможното те да не могат отново да вземат участие във военните действия.

Чл. 14. Корабокрушенците, ранените или болните от единия воюващ, които паднат в ръцете на другия, се смятат за военнопленници. Последният има право да реши според обстоятелствата дали да ги задържи, да ги насочи към някое пристанище на своята страна, към някое неутрално пристанище или дори към някое пристанище на противника. В последния случай пленниците, върнати по тоя начин в своята родина, не могат да служат, докато трае войната.

Чл. 15. Корабокрушенците, ранените или болните, които със съгласието на местната власт са свалени в неутрално пристанище, трябва, освен при противно споразумение между неутралната държава и воюващите държави, да бъдат пазени от неутралната държава по такъв начин, че да не могат да вземат участие отново във военните действия.

Разходите за лекуване и интерниране се понасят от оная държава от която зависят корабокрушенците, ранените или болните.

Чл. 16. След всяко сражение двете воюващи страни вземат мерки доколкото военните интереси допускат това, за намиране на корабокрушенците, ранените и болните и за предпазването им, както и мъртвите, от грабежи и лошо третиране.

Те следят щото заравянето, спускането във водата или изгарянето на мъртвите да бъде предшествувано от внимателен преглед на труповете им.

Чл. 17. Всеки воюващ, щом бъде възможно, изпраща на властите в тяхната страна, на тяхната флота или войска знаковете или военните книжа за самоличност, които са намерени у умрелите, както и поименен списък на прибраните от него ранени или болни.

Воюващите взаимно се държат в течение на интернираният и на промените, както и на зачисленията в болниците и на смъртните случаи, настъпили всред намиращите се в тяхна власт ранени и болни. Те прибират всички вещи за лична употреба, ценности, писма и др., които са намерени в заловените кораби или са оставени от ранените или болните, умрели в болниците, за да бъдат предадени на заинтересуваните чрез властите в тяхната страна.

Чл. 18. Разпоредбите на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 19. Главнокомандуващите на флотите на воюващите ще се грижат за подробностите по изпълнението на предходните членове, както и за непредвидените случаи според нарежданията на своите правителства и съобразно общите начала на настоящата конвенция.

Чл. 20. Подписалите държави ще вземат необходимите мерки да разяснят на чиновете от своята флота и особено на покровителствувания персонал разпоредбите на настоящата конвенция и да ги съобщят на населението.

Чл. 21. Подписалите държави се задължават също така да вземат или да предложат на законодателните си тела в случай на недостатъчност на наказателните им закони необходимите мерки за наказване във време на война индивидуалните действия на грабеж и лошо третиране на ранени и болни от флотите, както и за наказване като присвояване на военни знакове, злоупотребителното използуване на посочените в чл. 5 отличителни знаци от страна на кораби, които не се намират под покровителството на настоящата конвенция.

Те ще си съобщят чрез правителството на Холандия разпоредбите във връзка с тоя въпрос най-късно до пет години от ратификацията на настоящата конвенция.

Чл. 22. В случай на военни действия между сухопътни и морски сили на воюващите разпоредбите на настоящата конвенция ще се прилагат само по отношение на ония части, които се намират на кораби.

Чл. 23. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват установените правила за ратификациите и пр.)

№ 218м

XI конвенция относно ограничения в упражняване на правото на залавяне в морската война

Глава I

Пощенска кореспонденция

Чл. 1. Пощенската кореспонденция на неутралните или на воюващите каквото и да е естеството ѝ официално или частно, която бъде намерена на неутрален или неприятелски кораб в морето, е неприкосновена. Ако корабът бъде заловен, заловителят я препраща с възможното най-малко закъснение.

Разпоредбите на предходната алинея не се прилагат при нарушаване на блокада по отношение на кореспонденцията, която е предназначена за или произхожда от блокираното пристанище.

Чл. 2. Непрекосновеността на пощенската кореспонденция не изключва неутралните пощенски кораби от законите и обичаите на морската война, които се отнасят до неутралните търговски кораби изобщо. Прегледът им обаче трябва да бъде извършен само в случай на нужда, и то с възможното най-внимателно отношение и бързина.

Глава II

Изключване на известни кораби от залавяне

Чл. 3. Корабите, които са изключително предназначени за крайбрежен риболов или за службите на близкото местно плаване, не могат да бъдат залавяни, както и уредите, корабните принадлежности, апаратите и товарът им.

Това изключение престава да се прилага от момента, в който те участвуват по какъвто и да е начин във враждебните действия.

Договарящите държави не ще се възползуват от безвредното естество на споменатите кораби с цел, като се запази безопасната им външност, да бъдат употребявани за военни нужди.

Чл. 4. Не могат да бъдат залавяни също така и корабите, предназначени за религиозни, научни или филантропични цели.

Глава III

Режим на екипажите на неприятелските търговски кораби, заловени от воюваща страна

Чл. 5. Когато неприятелски търговски кораб бъде заловен от воюваща страна, членовете на екипажа, които са поданици на неутрална държава, не се вземат като военнопленници.

Същото важи за капитана и за офицерите, също така поданици на неутрална държава, ако обещаят формално и писмено, че не ще служат на неприятелски кораб, докато трае войната.

Чл. 6. Капитанът, офицерите и членовете на екипажа, които са поданици на неприятелска държава, не се вземат като военнопленници при условие че се задължат с формално писмено обещание да не заемат, докато трае войната, никаква служба, която има връзка с военните действия.

Чл. 7. Имената на лицата, които са оставени свободни съгласно условията, посочени в чл. 5, ал. II и чл. 6, се съобщават от воюващата страна-заловител на другата воюваща страна. На последната е забранено съзнателно да използува казаните лица.

Чл. 8. Разпоредбите на трите предходни члена не се прилагат по отношение на онези кораби, които вземат участие във враждебните действия.

Глава IV

Заключителни разпоредби

Чл. 9. Разпоредбите на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 10. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват установените правила за ратификациите и пр.)

№ 218н

XII конвенция за учредяване на международен съд за морските залавяния[1]

Дял I

Общи разпоредби

Чл. 1. Валидността на залавянето на търговски кораб или на товара му се установява, безразлично дали се отнася за неутрална или неприятелска собственост, пред една юрисдикция за морските залавяния съобразно настоящата конвенция.

Чл. 2. Правораздаването във връзка със залавянията се упражнява най-напред от съдилищата за морски залавяния на воюващия заловител.

Решенията на тия съдилища се произнасят в открито заседание или се съобщават служебно на неутралните или неприятелските страни.

Чл. 3. Решенията на националните съдилища за залавянията могат да бъдат обжалвани пред Международния съд за морските залавяния:

1) когато решението на националните съдилища засяга собственост на неутрална държава или на неутрално частно лице;

[1] Поради отказ на Англия и други държави да ратифицират конвенцията тя не е влязла в сила.

2) когато казаното решение засяга неприятелска собственост и се отнася:

а) за стоки, натоварени на неутрален кораб;

б) за неприятелски кораб, който е бил заловен в крайбрежните води на неутрална държава в случай, когато последната държава не е направила от това залавяне предмет на дипломатическа рекламация;

в) за рекламация, основана на твърдението, че залавянето е било извършено при нарушение било на договорна разпоредба, която е била в сила между воюващите държави, било на законна разпоредба, издадена от воюващата страна-заловител.

Обжалването на решението на националните съдилища може да бъде основано на обстоятелството, че на казаното решение липсва било фактическо, било правно основание.

Чл. 4. Обжалването може да бъде направено:

1) от неутрална държава, ако решението на националните съдилища е засегнало нейна собственост или такава на поданиците ѝ (чл. 3, т. 1), или ако се твърди, че залавянето на един неприятелски кораб е извършено в крайбрежните води на тая държава (чл. 3, т. 2);

2) от неутрално частно лице, ако решението на националните съдилища е засегнало негова собственост (чл. 3, т. 1) под резерва обаче на правото на оная държава, чийто поданик е казаното лице, да му забрани достъпа до съда и самата тя да действува на неговото място пред последния;

3) от частно лице, поданик на неприятелската държава, ако решението на националните съдилища е засегнало негова съсобственост съобразно посочените в чл. 3, т. 2 условия с изключение на предвидения в алинея „б“ случай.

Чл. 5. Обжалването може да бъде направено при същите условия както в предходния член и от правоимащите, неутрални или неприятелски поданици, на частното лице, на което е дадено право на обжалване, и които са встъпили в делото пред националната юрисдикция. Тези правоимащи могат индивидуално да направят обжалване до размера на своя интерес.

Същото важи и за правоимащите, неутрални или неприятелски поданици, които са придобили права от ония неутрални държави, чиято собственост е ангажирана в спора.

Чл. 6. Когато Международният съд е компетентен съгласно горния член 3, правото на юрисдикция на националните съдилища може да бъде упражнено само в две инстанции. Законодателството на воюващата страна-заловител определя дали обжалването може да бъде направено след решението, издадено от първата инстанция, или само след решението, издадено от въззивната или от касационната инстанция.

Ако националните съдилища не издадат окончателно решение в срок от две години от деня на залавянето, спорът може да бъде отнесен направо до съда.

Чл. 7. Ако правният въпрос, който трябва да бъде решен, е предвиден в конвенция, която е в сила между воюващата страна-заловител и държавата, която сама е страна в спора или поданик на която

е страна в спора, то съдът се съобразява с разпоредбите на казаната конвенция.

При липса на такива разпоредби съдът прилага нормите на международното право. Ако не съществуват общопризнати норми, съдът решава съобразно общите начала на правото и справедливостта.

Горните разпоредби се прилагат и относно реда на доказателствата, както и относно доказателствените средства, които могат да бъдат употребени:

Ако съобразно чл. 3, т. 2 „в", обжалването е основано на нарушение на законна разпоредба, издадена от воюващата страна-заловител, съдът прилага тая наредба.

Съдът може да не държи сметка за загубванията на процесуални права съгласно законодателството на воюващата страна-заловител, когато смята, че последиците от това биха били противни на правото и справедливостта.

Чл. 8. Ако съдът обяви залавянето на кораба или на товара за законно, с тях се разполага съобразно законите на воюващата страна-заловител.

Ако залавянето бъде обявено за нищожно, съдът нарежда връщането на кораба или на товара и определя, ако е нужно, размера на вредите и загубите. Ако корабът или товарът са продадени или унищожени, съдът определя какво обезщетение трябва да се даде на собственика.

Ако залавянето е било обявено за нищожно от една национална юрисдикция, съдът се произнася само за вредите и загубите.

Чл. 9. Договарящите държави се задължават да се подчинят добросъвестно на решенията на Международния съд за морските залавяния и да ги изпълняват във възможния най-кратък срок.

Дял II

Устройство на международния съд за морските залавяния

Чл. 10. Международният съд за морските залавяния се състои от съдии и заместник-съдии, назначени от договарящите държави, които трябва да бъдат правници с призната компетентност по въпросите на международното морско право и да се ползуват с най-висок морален престиж.

Назначаването на тия съдии и заместник-съдии ще се извърши в срок от шест месеца след ратификацията на настоящата конвенция.

Чл. 11. Съдиите и заместник-съдиите се назначават за срок от шест години от датата, на която съобщението за назначаването им е получено от Административния съвет, създаден с Конвенцията за мирно уреждане на международните конфликти от 29 юли 1899 г. Мандатът им може да бъде подновяван.

В случай на смърт или на оставка на съдия или заместник-съдия неговото заместване се извършва съобразно определения за назначава-

нето му ред. В този случай назначаването се извършва за нов срок от шест години.

Чл. 12. Съдиите в Международния съд за морските залавяния са равни помежду си и рангът им се определя според датата, на която е получено съобщението за назначаването им (чл. 11, ал. I), а ако заседават последователно (чл. 15, ал. II) — според датата на встъпването им в длъжност. Когато датата е една и съща, старшинството принадлежи на по-възрастния.

При изпълнение на длъжността си заместник-съдиите са приравнени с титулярните съдии. По ранг обаче те идват след тях.

Чл. 13. Съдиите се ползуват с дипломатически привилегии и имунитет при изпълнение на длъжността си извън своята страна.

Преди да встъпят в длъжност, съдиите трябва да положат клетва или да направят тържествена декларация пред Административния съвет, че ще изпълняват безпристрастно и добросъвестно длъжността си.

Чл. 14. Съдът функционира с петнадесет съдии; девет съдии образуват необходимия кворум.

Отсъствуващият или възпрепятствуваният съдия се заменя от заместника.

Чл. 15. Съдиите, назначени от договарящите държави, чиито имена следват: Германия, Американските съединени щати, Австро-Унгария, Франция, Великобритания, Италия, Япония и Русия, — биват винаги призовавани да заседават.

Съдиите и заместник-съдиите, назначени от други договарящи държави, заседават последователно съгласно приложеното към настоящата конвенция разпределение; техните функции могат да бъдат изпълнявани последователно от едно и също лице. Един и същ съдия може да бъде назначен от няколко от казаните държави.

Чл. 16. Ако една воюваща държава няма съдия, съгласно реда на последователното сменяване, който да заседава в съда, тя може да поиска назначеният от нея съдия да вземе участие в решаването на всички дела във връзка с войната. В тоя случай въпросът, кой от съдиите, които заседават въз основа на последователното сменяване, трябва да се оттегли, се решава по жребие. Това отстраняване не може да се приложи спрямо съдията, назначен от другата воюваща страна.

Чл. 17. Не може да заседава оня съдия, който е участвувал в каквото и да е качество в решението на националните съдилища или който фигурира в делото като съветник или като адвокат на едната страна.

Никой съдия, титуляр или заместник не може да се яви като представител или адвокат пред Международния съд за морските залавяния, нито да действува пред него за някоя страна в каквото и да е качество през цялото време на длъжността си.

Чл. 18. Воюващата страна-заловител има право да определи един висш флотски офицер, който ще заседава в качеството на допълнителен член със съвещателен глас. Същото право има и оная неутрална държава, която сама е страна в спора, или онази държава, поданик

на която е страна в спора; ако във връзка с приложението на тази последна разпоредба се явяват няколко заинтересувани държави, те трябва да се споразумеят, при нужда чрез жребие, върху избора на казания офицер.

Чл. 19. Съдът избира председателя и подпредседателя си с обикновено мнозинство от подадените гласове. След две гласувания изборът се извършва с относително мнозинство, а при равногласие се решава по жребие.

Чл. 20. На съдиите в Международния съд за морските залавяния се плащат пътни пари, които се определят според правилниците в тяхната страна, и освен това по време на сесия или при извършване на възложена им от съда работа получават по сто холандски флорини на ден.

Тия възнаграждения, които са включени в общите разходи на съда, предвидени в чл. 47, се изплащат чрез международното бюро, създадено с конвенцията от 29 юли 1899 г.

Съдиите не могат да получават от собственото си правителство или от това на някоя друга държава никакво възнаграждение като членове на съда.

Чл. 21. Седалището на Международния съд за морските залавяния се намира в Хага и не може, с изключение на непреодолима сила, да бъде преместено другаде освен със съгласието на воюващите страни.

Чл. 22. Административният съвет, в който участвуват само представителите на договарящите държави, изпълнява по отношение на Международния съд за морските залавяния онези функции, които изпълнява и по отношение на Постоянния арбитражен съд.

Чл. 23. Международното бюро служи за секретариат на Международния съд за морските залавяния и трябва да постави помещенията и организацията си в разположение на съда. То пази архивата и ръководи административните работи.

Главният секретар на международното бюро изпълнява длъжността на секретар на съда.

Необходимите помощник-секретари, преводачи и стенографи се назначават от съда и полагат клетва пред него.

Чл. 24. Съдът решава с кой език ще си служи и кои езици ще могат да бъдат употребявани пред него.

Официалният език на националните съдилища, които са разгледали делото, може да бъде употребяван пред съда във всички случаи.

Чл. 25. Заинтересуваните държави имат право да назначат нарочни представители, които имат за задача да служат за връзка между тях и съда. Освен това те могат да натоварят съветници или адвокати със защитата на своите права и интереси.

Чл. 26. Заинтересуваното частно лице се представлява пред съда от един пълномощник, който трябва да бъде било адвокат, имащ право да се явява пред някой апелативен или върховен съд на една от договарящите страни, било повереник (avoué), който упражнява професията си пред такъв съд, било най-сетне професор по право при някое висше училище в една от тия страни.

Чл. 27. Съдът може във връзка с всички съобщения, които трябва да се направят до страните, свидетелите и вещите лица, да се обърне направо до правителството на оная държава, на чиято територия трябва да се връчи съобщението. Същото важи и когато трябва да се пристъпи към установяване на каквото и да е доказателствено средство.

Отправените за тая цел молби се изпълняват съобразно средствата, с които замолената държава разполага съгласно вътрешното си законодателство. Изпълнението им не може да бъде отказано, освен ако тая държава намира, че са от естество да засегнат суверенитета или сигурността ѝ. Ако на молбата бъде даден ход, то в разходите се включват само действително направените разноски.

Съдът има право да прибегне също така и до посредничеството на оная държава, на чиято територия се намира седалището му.

Съобщенията, които трябва да бъдат направени до страните в мястото, където заседава съдът, могат да бъдат извършени от международното бюро.

Дял III

Производство в международния съд за морските залавяния

Чл. 28. Обжалването пред Международния съд за морските залавяния се извършва посредством писмена декларация, която се подава в националния съд, който се е произнесъл, или се отправя до международното бюро; последното може да бъде сезирано дори с телеграма.

Срокът за обжалването е сто и двадесет дни от датата, на която решението е било произнесено или съобщено (чл. 2. ал. 2).

Чл. 29. Ако декларацията за обжалване е подадена в националния съд, последният, без да проверява дали срокът е спазен, препраща в срок от седем дена досието по делото в международното бюро.

Ако декларацията за обжалване е отправена до международното бюро, последното уведомява направо националния съд, ако е възможно телеграфически. Националният съд трябва да изпрати досието, както е казано в предходната алинея.

Когато обжалването е направено от неутрално частно лице, международното бюро незабавно уведомява телеграфически държавата, чийто поданик е частното лице, за да даде възможност на тая държава да упражни признатото ѝ в чл. 4, т. 2 право.

Чл. 30. В предвидения в чл. 6, ал. 2 случай жалбата може да бъде отправена само до международното бюро. Обжалването трябва да бъде направено в срок от тридесет дни след изтичането на двегодишния срок.

Чл. 31. Ако страната не е направила обжалване в срока, предвиден в чл. 28 или чл. 30, обявява се без разглеждане, че жалбата ѝ не подлежи на приемане.

Обаче ако страна се позовава на възпрепятствуване от непреодолима сила и ако обжалването е направено в срок от шестдесет дни

след прекратяването на пречката, то срокът може да бъде възстановен след надлежно изслушване на противната страна.

Чл. 32. Ако обжалването е своевременно направено, съдът служебно и незабавно връчва на противната страна еднообразен с оригинала и заверен препис от декларацията.

Чл. 33. Ако освен страните, които са се отнесли до съда, съществуват и други заинтересувани, имащи право да обжалват, или ако уведомената държава в предвидения в чл. 29, ал. 3 случай не е съобщила решението си, съдът, преди да започне разглеждането на делата, изчаква да изтекат предвидените в чл. 28 или чл. 30 срокове.

Чл. 34. Производството в международния съд се състои от две различни фази: подготвително писмено производство и устни обяснения.

Подготвителното писмено производство се състои в представяне и размяна на изложенията и контраизложенията и при нужда на възражения, чийто ред и срокове се определят от съда. Страните прилагат към тях всички книжа и документи, с които смятат да си послужат.

Еднообразен с оригинала и заверен препис от всеки документ, представен от едната страна, се връчва чрез съда на другата страна.

Чл. 35. След приключване на подготвителното писмено производство се свиква открито заседание, чиято дата се определя от съда.

В това заседание страните излагат фактическата и правната страна на спора.

Съдът може при всяко положение на делото да прекрати плеодариите било по искане на една от страните, било служебно, за да се пристъпи към допълнително проучване.

Чл. 36. Международният съд може да нареди да се направи допълнително проучване било съобразно разпоредбите на чл. 27, било направо пред съда или пред един или няколко от членовете му, за да бъде извършено без принуда или заплашване.

Ако мерките във връзка с получаването трябва да бъдат взети от членове на съда извън територията, където се намира седалището на последния, за това трябва да се получи съгласието на чуждото правителство.

Чл. 37. Страните се призовават да присъствуват на всички действия във връзка с разследването. Те получават еднообразен с оригинала и заверен препис от протоколите.

Чл. 38. Устните обяснения се ръководят от председателя или от подпредседателя, а в случай на отсъствие или възпрепятствуване на едния и на другия — от старшия измежду присъствуващите съдии.

Съдията, който е назначен от една воюваща страна, не може да заседава като председател.

Чл. 39. Устните обяснения са публични, освен ако някоя от страните в спора упражни правото си да поиска те да се състоят при закрити врата.

Те се записват в протоколи, които се подписват от председателя и от секретаря и които единствени имат меродавен характер.

Чл. 40. В случай че една от страните не се яви, въпреки че е редовно призована, или когато не е действувала в определените от

съда срокове, на делото се дава ход без нея и съдът решава съобразно елементите за преценка, които има на свое разположение.

Чл. 41. Съдът служебно съобщава на страните всички постановени в тяхно отсъствие решения и определения.

Чл. 42. Съдът преценява свободно актовете, доказателствата и устните изявления в тяхната съвкупност.

Чл. 43. Съвещанията на съда стават при закрити врата и остават тайни.

Всяко решение се постановява с мнозинство от присъствуващите съдии. Ако съдът заседава в четно число и се дойде до разногласие, гласът на последния от съдиите по установения съгласно чл. 12, ал. 1 ред на старшинството не се брои.

Чл. 44. Решението на съда трябва да бъде мотивирано. То съдържа имената на съдиите, които са участвували в него, както и имената на допълнителните членове със съвещателен глас, ако е имало такива; то се подписва от председателя и секретаря.

Чл. 45. Решението се произнася в открито заседание, на което страните присъствуват или са надлежно призовани; то се съобщава служебно на страните.

След извършването на това съобщение съдът изпраща на националния съд за залавянията досието по делото, като прилага към него преписи от разните постановени решения, както и препис от протоколите за разследването.

Чл. 46. Всяка страна понася разноските, свързани със собствената ѝ защита.

Загубилата страна понася също така и съдебните разноски. Освен това тя трябва да внесе и една стотна част от стойността на спорния предмет като вноска в общите разходи на международния съд. Размерът на тези вноски се определя в решението на съда.

Ако обжалването е направено от частно лице, последното внася в международното бюро залог, чийто размер се определя от съда и който е предназначен да служи като обезпечение за евентуално изпълнение на двете задължения, споменати в предходната алинея. Внасянето на залога може да бъде постановено от съда като предварително условие за откриване на производството.

Чл. 47. Общите разходи на Международния съд за морските залавяния се понасят от договарящите държави в съотношение с участието им в работата на съда, както последното е предвидено в чл. 15 и в приложеното към него разпределение. Посочването на заместник-съдии не е свързано с вноска.

Административният съвет се обръща към държавите, за да получи необходимите средства за работата на съда.

Чл. 48. Когато съдът не е в сесия, функциите, които са му възложени в чл. 32, чл. 34, алинеи 2 и 3, чл. 35, ал. 1 и чл. 46, ал. 3, се изпълняват от една делегация от трима съдии, определени от съда. Тази делегация решава с мнозинство от гласовете.

Чл. 49. Съдът сам изработва своя правилник за вътрешния ред, който трябва да бъде съобщен на договарящите държави.

Съдът ще се събере, за да изработи този правилник през годината, в която настоящата конвенция бъде ратифицирана.

Чл. 50. Съдът може да предлага изменение на производствените разпоредби по настоящата конвенция. Тези предложения се съобщават чрез правителството на Холандия на договарящите държави, които ще пристъпят към размяна на мисли относно по-нататъшния ход, който следва да им се даде.

Дял IV

Заключителни разпоредби

Чл. 51. Настоящата конвенция се прилага по право само ако всички воюващи държави са страни в конвенцията.

Обжалването пред Международния съд за морските залавяния може да бъде извършено само от договаряща държава или от поданик на договаряща държава.

В случая на чл. 5 обжалването се допуска само ако и собственикът и правоимащият са договарящи държави или поданици на договарящи държави.

Чл. 52. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана и ратификациите ще бъдат депозирани в Хага, щом като всички държави, упоменати в чл. 15 и в приложението му, бъдат в състояние да направят това.

Във всеки случай депозирането на ратификациите ще се извърши на 30 юни 1909 г., ако държавите, които са готови да ратифицират, могат да дадат на съда девет съдии и девет заместник-съдии, които са в състояние действително да заседават. В противен случай депозирането ще се отложи до момента, когато това условие бъде изпълнено.

За депозирането на ратификациите ще се състави протокол, като на всяка от посочените в алинея първа държави ще бъде връчен по дипломатически път еднообразен с оригинала и заверен препис от него.

Чл. 53. Посочените в чл. 15 и в приложението му държави могат да подпишат настоящата конвенция до депозирането на ратификациите, предвидено в ал. 2 на предходния член.

След това депозиране те винаги ще могат чисто и просто да се присъединят към нея. Държавата, която желае да се присъедини, писмено нотифицира намерението си на правителството на Холандия, като същевременно му изпраща акта за присъединяването, който ще бъде депозиран в архивите на казаното правителство. Последното ще изпрати по дипломатически път еднообразен с оригинала и заверен препис от нотификацията и от акта за присъединяването на всички посочени в предходната алинея държави, като им извести и датата, на която е получило нотификацията.

Чл. 54. Настоящата конвенция ще влезе в сила шест месеца след депозирането на ратификациите, предвидено в чл. 52, алинеи 1 и 2.

Присъединенията ще влязат в сила шестдесет дни след получаването на нотификацията за тях от правителството на Холандия и най-рано след изтичането на предвидения в предходната алинея срок.

Обаче международният съд ще може да разглежда решените от националните съдилища спорове за залавяния от датата на депозирането на ратификациите или на получаването на нотификацията за присъединяванията. Що се отнася до тези решения, определеният в чл. 28 ал. 2 срок ще се брои от датата, на която настоящата конвенция е влязла, в сила по отношение на ратифицираните или присъединените държави.

Чл. 55. Настоящата конвенция се сключва за срок от дванадесет години от влизането ѝ в сила, както последното е предвидено в чл. 54, ал. 1, дори по отношение на по-късно присъединените държави.

Тя мълчаливо ще се подновява всеки шест години освен при денонсиране.

Денонсирането най-малко една година преди изтичането на всеки от предвидените в двете предходни алинеи срокове трябва да бъде писмено нотифицирано на правителството на Холандия, което ще уведоми всички договарящи държави.

Денонсирането ще произведе действие само по отношение на оная държава, която го е нотифицирала. Конвенцията ще остане в сила за другите договарящи държави при условие че тяхното участие в определянето на съдиите е достатъчно, за да даде възможност на съда да функционира с девет съдии и девет заместник-съдии.

Чл. 56. В случай че настоящата конвенция не влезе в сила за всички държави, посочени в чл. 15 и в разпределението към него, административният съвет съставя съобразно с разпоредбите на този член и това разпределение списък на съдиите и заместник-съдиите, с които договарящите държави участвуват във функционирането на съда. Съдиите, които ще заседават последователно, ще бъдат разпределени за определеното им от гореспоменатото разпределение време между различните години на шестгодишния период по такъв начин, че, доколкото е възможно, съдът да функционира всяка година при еднакъв брой членове. Ако броят на заместник-съдиите надминава този на съдиите, броят на последните може да бъде допълнен със заместник-съдии, определени по жребие между тия държави, които не назначават титулярен съдия.

Списъкът, съставен по тоя начин от административния съвет, ще бъде съобщен на договарящите държави. Той ще бъде ревизиран, когато броят на последните се промени вследствие на присъединяване или денонсиране.

Промяната, която трябва да се направи вследствие на присъединяване, ще се извърши след 1 януари на онази година, която идва след датата, на която присъединяването е влязло в сила, освен ако присъединилата се държава е воюваща страна, в който случай тя може да поиска да бъде незабавно представена в съда, като при нужда може да се приложи и разпоредбата на чл. 16.

Когато общият брой на съдиите е под единадесет, седем съдии образуват необходимия кворум.

Чл. 57. Две години преди изтичането на всеки от предвидените в алинея 1 и 2 на чл. 55 срокове всяка договаряща държава ще може да поиска изменение на разпоредбите на чл. 15 и на приложеното към него разпределение относно участието ѝ в работата на съда. Молбата ще бъде отправена до административния съвет, който ще я проучи и ще представи на всички държави предложения във връзка с нея. Държавите ще съобщят решението си на административния съвет във възможния най-кратък срок. Резултатът ще бъде съобщен незабавно и най-малко една година и тридесет дни преди изтичането на споменатия двегодишен срок на оная държава, която е отправила молбата.

Приетите от държавите изменения ще влязат в сила от началото на новия срок.

Допълнителен протокол към XII конвенция за учредяване на Международен съд за морските залавяния, 19 септември 1910 г.

Чл. 1. Държавите, подписали Хагската конвенция от 18 октомври 1907 г. за учредяване на Международен съд за морските залавяния или присъединили се към нея, за които съществуват конституционни препятствия за приемането на казаната конвенция в сегашната ѝ форма, имат право да заявят в акта за ратификацията или за присъединяването, че по споровете за залавяния, които са подсъдни на техните национални съдилища, обжалване пред Международния съд за морските залавяния може да се направи срещу тях само под формата на иск за обезщетение на причинените от залавянето вреди.

Чл. 2. В случай на обжалване пред Международния съд за морските залавяния под формата на иск за обезщетение чл. 8 на конвенцията не се прилага; съдът не се произнася върху действителността или нищожността на залавянето, нито отменя или потвърждава решението на националните съдилища.

Ако залавянето е обявено за незаконно, съдът определя, ако е нужно, размерът на вредите и загубите, които трябва да се платят на ищците.

Чл. 3. Условията, на които конвенцията подчинява обжалването пред Международния съд за морските залавяния, се прилагат и при предявяването на иска за обезщетение.

Чл. 4. Създадените от конвенцията производствени правила за обжалване пред Международния съд за морските залавяния се спазват под резерва на по-долните разпоредби и при иска за обезщетение.

Чл. 5. В отмяна на чл. 28, ал. 1 от конвенцията искът за обезщетение може да бъде предявен пред Международния съд за морските залавяния само с писмена декларация, отправена до Международното бюро на Постоянния арбитражен съд; бюрото може да бъде сезирано дори телеграфически.

Чл. 6. В отмяна на чл. 29 от конвенцията международното бюро съобщава декларацията, с която е сезирано, направо и телеграфически, ако е необходимо, на правителството на воюващата страна-заловител.

Правителството на воюващата страна-заловител, без да гледа дали предписаните срокове са спазени, в срок от седем дена от получаването на съобщението препраща на международното бюро делото, като при нужда прилага към него еднообразен с оригинала и заверен препис от решението на националния съд.

Чл. 7. В отмяна на чл. 45, ал. 2 от конвенцията съдът след произнасянето на решението и съобщаването му на страните по делото, изпраща направо на правителството на воюващата страна-заловител досието на делото, което е било отнесено до него, като прилага преписи от разните взети решения, както и преписи от протоколите за разследването.

Чл. 8. Настоящият допълнителен протокол ще се смята за неразделна част от конвенцията и ще бъде ратифициран едновременно с нея.

Ако предвидената в чл. 1 декларация е направена в акта за ратификацията, то еднообразен с оригинала и заверен препис от нея ще бъде включен в протокола за депозирането на ратификациите, споменат в чл. 52, ал. 3 от конвенцията.

Чл. 9. Присъединяването към конвенцията е обусловено от присъединяване към настоящия протокол.

№ 218о

XIII конвенция относно правата и задълженията на неутралните държави в случай на морска война

Чл. 1. Воюващите са длъжни да зачитат суверенните права на неутралните държави и да се въздържат на неутрална територия или в неутрални води от всякакви действия, които биха съставлявали нарушение на неутралитета от страна на ония държави, които биха ги търпели.

Чл. 2. Всякакви враждебни действия, включително залавяне и упражнение правото на преглед, извършени от военни кораби на воюващите в крайбрежните води на неутрална държава, съставят нарушение на неутралитета и са строго забранени.

Чл. 3. Когато един кораб е бил заловен в крайбрежните води на неутрална държава, последната е длъжна, ако корабът е още в нейна власт, да употреби средствата, с които разполага, за да бъде освободен корабът заедно с офицерите и екипажа му, а екипажът, поставен на борда от заловителя, да бъде интерниран.

Ако корабът е извън властта на неутралната държава, правителството-заловител е длъжно по искане на последната да освободи заловения кораб заедно с офицерите и екипажа му.

Чл. 4. Никакъв съд за морски залавяния не може да бъде установен от една воюваща страна на неутрална територия или на кораб в неутрални води.

Чл. 5. Забранено е на воюващите да правят от неутрални пристанища и води бази за морски действия срещу противниците си, както

и да установяват там радиотелеграфни станции или какъвто и да е друг апарат, предназначен да служи за съобщително средство с воюващи сили на суша или по море.

Чл. 6. Предаването на каквото и да е основание пряко или косвено на военни кораби, бойни припаси или какъвто и да е военен материал от неутрална държава на воюваща държава е забранено.

Чл. 7. Една неутрална държава не е длъжна да попречи на износа или транзита за сметка на единия или на другия от воюващите, на оръжия, бойни припаси и въобще на всичко, което може да бъде полезно за една войска или флота.

Чл. 8. Едно неутрално правителство е длъжно да употреби средствата, с които разполага, за да попречи в границите на своята власт на стъкмяването или въоръжаването на всеки кораб, за който има сериозни основания да вярва, че е предназначен да кръстосва или да участвува във враждебни действия срещу една държава, с която той е в мир. Освен това то е длъжно на употреби същата бдителност, за да попречи на отплуването вън от границата на неговата власт на всеки кораб, предназначен да кръстосва или да участвува във враждебни действия, който в границите на казаната власт е бил изцяло или отчасти приспособен за военна употреба.

Чл. 9. Една неутрална държава е длъжна да прилага еднакво към двете воюващи страни условията, ограниченията или забраните, които са установени от нея във връзка с допускането на военни кораби на воюващите или на заловени от тях кораби в нейните пристанища, заливи или крайбрежни води.

Обаче неутралната държава може да забрани достъпа в своите пристанища и заливи за онзи кораб на воюваща страна, който не се е съобразил с издадените от нея заповеди и предписания или е нарушил неутралитета.

Чл. 10. Неутралитетът на една държава не е нарушен от простото преминаване на военни единици на воюващите или на заловени от тях кораби през крайбрежните й води.

Чл. 11. Една неутрална държава може да остави военните кораби на воюващите да си служат с нейните пилоти, снабдени с патент за правоспособност.

Чл. 12. При липса на други нарочни разпоредби в законодателството на неутралната държава забранено е на военните кораби на воюващите да престояват в пристанищата и заливите или в крайбрежните води на казаната държава повече от 24 часа освен в предвидените в настоящата конвенция случаи.

Чл. 13. Ако една държава, която е уведомена за започването на враждебните действия, узнае, че военен кораб на воюващата страна се намира в някое от нейните пристанища и заливи или в крайбрежните й води, тя е длъжна да съобщи на казания кораб, че той трябва да отплува в 24 часа или в предписания от местния закон срок.

Чл. 14. Военен кораб на воюваща страна не може да продължи престоя си в неутрално пристанище повече от законното време освен поради повреди или по причина на състоянието на морето. Той трябва да отплува, щом изчезне причината за забавянето му.

Правилата за ограничаване на престоя в неутралните пристанища, заливи и води не се прилагат по отношение на онези военни кораби, които са изключително придадени към някоя религиозна, научна или филантропична мисия.

Чл. 15. При липса на други нарочни разпоредби в законодателството на неутралната държава най-големият брой на военни кораби на една воюваща страна, които могат едновременно да се намират в едно от пристанищата или заливите на неутралната държава, е три.

Чл. 16. Когато военни кораби на двете воюващи страни се намират едновременно в едно неутрално пристанище или в един залив, трябва да изтекат най-малко 24 часа между отплуването на кораба на едната воюваща страна и отплуването на кораба на другата.

Редът на отплуването се определя от реда на пристигането, освен ако корабът, който е пристигнал пръв, се намира в състояние, при което се допуска продължаване на законното време на престоя.

Военен кораб на воюващата страна не може да напусне неутрално пристанище или залив по-малко от 24 часа след отплуването на търговски кораб, който носи знамето на противника му.

Чл. 17. Военните кораби на воюващите не могат да поправят повредите си в неутрални пристанища или заливи освен доколкото е необходимо за сигурността на плуването им, без да увеличават по какъвто и да е начин своята боева мощ. Неутралната власт установява естеството на необходимите поправки, които трябва да бъдат извършени, колкото е възможно по-скоро.

Чл. 18. Военните кораби на воюващите не могат да си служат с неутрални пристанища, заливи и крайбрежни води, за да възстановят или увеличат военните си припаси или въоръжението си, както и да попълнят екипажите си.

Чл. 19. Военните кораби на воюващите не могат да се снабдяват с храни в неутрални пристанища и заливи освен за попълване на редовните мирновременни запаси.

Тези кораби не могат да вземат гориво освен колкото е необходимо за достигане до най близкото пристанище на собствената си страна. Впрочем те могат да вземат необходимото гориво, за да напълнят склада си за гориво, когато се намират в неутрални страни, които са приели този начин за определяне на горивото, което може да се достави.

Ако според закона на неутралната държава корабите получават въглища 24 часа след пристигането си, законното време на престоя им се увеличава с 24 часа.

Чл. 20. Военните кораби на воюващите, които са взели гориво в пристанище на една неутрална държава, могат да възстановят запасите си в някое пристанище на същата държава само след изтичането на три месеца.

Чл. 21. Заловен кораб не може да бъде отведен в неутрално пристанище освен по причина на негодност за плуване, лошо състояние на морето и липса на гориво или на храни.

Той трябва да отплува веднага, щом изчезне причината, която е оправдала влизането му. Ако не направи това, неутралната държава трябва да му заповяда да отплува незабавно, в случай че не се съобрази със заповедта, неутралната държава трябва да употреби средствата, с които разполага, за да го освободи заедно с офицерите му и да интернира екипажа, поставен от заловителя на борда,

Чл. 22. Неутралната държава е също така длъжна да освободи и оня заловен кораб, който е бил доведен не при предвидените в чл. 21 условия.

Чл. 23. Една неутрална държава може да позволи влизането в нейните пристанища и заливи на заловени кораби, екскортирани или не, когато те са доведени с цел да бъдат оставени под възбрана в очакване решението на съда за залавянията. Тя може да нареди корабът да бъде отведен в някое друго от нейните пристанища.

Ако заловеният кораб е придружен от военен кораб, на офицерите и моряците, които са оставени от заловителя на борда, се разрешава да се прехвърлят на придружаващия кораб.

Ако заловеният кораб плува сам, персоналът, поставен от заловителя на борда му, се оставя на свобода.

Чл. 24. Ако въпреки съобщението на неутралната власт някой военен кораб на воюваща държава не напусне едно пристанище, в което няма право да остане, неутралната държава има право да вземе такива мерки, каквито намери за необходими, за да направи кораба негоден да плува, докато трае войната, и комендантът на кораба е длъжен да улесни изпълнението на тези мерки.

Когато военен кораб на воюваща държава бъде задържан от неутрална държава, задържат се също така офицерите и екипажът.

Офицерите и екипажът, задържани по този начин, могат да бъдат оставени на кораба или да бъдат настанени било на друг кораб, било на сушата и да бъдат подчинени на такива ограничителни мерки, каквито бъде намерено за необходимо да им се наложат. Винаги обаче на кораба трябва да бъдат оставени необходимите моряци за поддържането му.

Офицерите могат да бъдат оставени свободни, като се задължат по дадена дума да не напускат без разрешение неутралната територия.

Чл. 25. Една неутрална държава е длъжна да следи съобразно средствата, с които разполага, за да попречи на всяко нарушение на предходните разпоредби в своите пристанища, заливи или води.

Чл. 26. Упражняването от страна на една неутрална държава на посочените в настоящата конвенция права никога не може да се смята за неособено приятелски акт от единия или от другия от воюващите, които са приели членовете, отнасящи се до тези права.

Чл. 27. Договарящите държави ще си съобщават взаимно и своевременно всички закони, наредби или други постановления, с които се урежда у тях режимът на военните кораби на воюващите в техните пристанища и води, като нотификацията се отправя до правителството на Холандия, което незабавно ще я препрати до другите договарящи държави.

Чл. 28. Разпоредбите на настоящата конвенция се прилагат само между договарящите държави, и то ако всички воюващи са страни в конвенцията.

Чл. 29. Настоящата конвенция ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват установените правила за ратификациите, присъединяване и др.)

№ 218п

Декларация относно забраната да се хвърлят снаряди и избухливи вещества от балони

Договарящите държави са съгласни със забраната за срок до края на третата конференция на мира да се хвърлят снаряди и избухливи вещества от балони или по други подобни нови начини.

Настоящата декларация е задължителна само за договарящите държави в случай на война между две или повече от тях.

Тя ще престане да бъде задължителна от момента, в който в една война между договарящи държави някоя недоговаряща държава се присъедини към една от воюващите страни.

Настоящата декларация ще бъде ратифицирана във възможния най-кратък срок.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Хага. (Следват правила за ратификациите и др. както в другите конвенции.)

Вл. Кутиков (ред), Сборник, стр. 36 и сл.

№ 219

Лондонска морска конференция

Декларация относно правото на морската война[1] 26 февруари 1909 г.

Предварителна разпоредба

Подписалите държави са съгласни да констатират, че правилата, които са изложени в следващите глави, по същество отговарят на общопризнатите начала на международното право.

Глава 1

Блокада във време на война

Чл. 1. Блокадата трябва да обхваща само пристанищата и бреговете на неприятеля или тези, които са окупирани от него.

[1] Декларацията не е ратифицирана от държавите поради несъгласия по уреждането на въпроса за контрабандата и не е влязла в сила.

Чл. 2. Съобразно с Парижката декларация от 1856 г. блокадата, за да бъде задължителна, трябва да бъде действителна, т. е. да бъде поддържана от сили, достатъчни реално да прекъснат достъпа до неприятелския бряг.

Чл. 3. Въпросът, дали блокадата е действителна, е въпрос на факт.

Чл. 4. Блокадата не се смята за вдигната, ако вследствие на лошо време блокиращите сили са се отдалечили в момента.

Чл. 5. Блокадата трябва да бъде безпристрастно прилагана по отношение на различните знамена.

Чл. 6. Комендантът на блокиращите сили може да позволи на военни кораби да влязат в блокираното пристанище и след това да излязат от него.

Чл. 7. Един неутрален кораб може в случай на повреда, установена от страна на блокиращите сили, да влезе в блокираното пристанище и след това да излезе от него при условие, че не ще остави, нито ще вземе оттам какъвто и да е товар.

Чл. 8. Блокадата, за да бъде задължителна, трябва да бъде обявена съобразно чл. 9 и да бъде нотифицирана съобразно чл. 11 и 16.

Чл. 9. Декларацията за блокада се прави било от блокиращата държава, било от морските власти, които действуват от нейно име. В нея се посочват:

1) датата на започване на блокадата;

2) географските граници на блокирания бряг;

3) срокът за излизане, даден на неутралните кораби,

Чл. 10. Ако блокиращата държава или действуващите от нейно име морски власти не се съобразят с указанията, които в изпълнение на чл. 9, т. 1 и 2 е трябвало да впишат в декларацията за блокадата, тази декларация е нищожна и за да може блокадата да произведе действие, е необходима нова декларация.

Чл. 11. Декларацията за блокада се нотифицира:

1) на неутралните държави — от блокиращата държава посредством съобщение, отправено до самите правителства или до техните представители, акредитирани при нея;

2) на местните власти — от коменданта на блокиращата ескадра Тия власти ще съобщят от своя страна колкото е възможно по-скоро на чуждите консули, които упражняват функциите си в блокираното пристанище или на блокирания бряг.

Чл. 12. Правилата относно декларацията и нотификацията за блокада се прилагат в случай че блокадата бъде разширена или бъде подновена, след като е била вдигната.

Чл. 13. Доброволното вдигане на блокадата, както и всяко нейно ограничение трябва да бъдат нотифицирани съобразно предписаната в чл. 11 форма.

Чл. 14. Правото за залавяне на неутрален кораб за нарушение на блокада е подчинено на действителното или предполагаемото знание за блокадата.

Чл. 15. Освен при противно доказателство знанието за блокадата се предполага, когато корабът е напуснал едно неутрално пристанище

след своевременната нотификация за блокадата до оная държава, на която принадлежи това пристанище.

Чл. 16. Ако корабът, който се приближава до блокираното пристанище, не е узнал и не може да се предполага, че е узнал за съществуването на блокадата, нотификацията трябва да бъде направена на самия кораб от един офицер и от някоя единица от блокиращата ескадра. Тази нотификация трябва да бъде вписана в корабния дневник (le livre de bord), като се посочат също датата и часът на нотификацията, както и географското положение на кораба в този момент.

Неутралният кораб, който излиза от блокираното пристанище при положение, че поради небрежност от страна на коменданта на блокиращата ескадра никаква декларация за блокада не е била нотифицирана на местните власти или не е бил посочен срок в нотифицираната декларация, трябва да бъде оставен свободно да премине.

Чл. 17. Залавянето на неутрални кораби за нарушение на блокада може да бъде извършено само в обсега на действие на военните кораби, които са натоварени да обезпечат действителността на блокадата.

Чл. 18. Блокиращите сили не трябва да преграждат достъпа за неутрални пристанища и брегове.

Чл. 19. Нарушението на блокадата е недостатъчно доказано, за да позволи залавянето на един кораб, когато в момента последният е насочен към неблокирано пристанище независимо от това какво е понататъшното местоназначение на кораба или на товара му.

Чл. 20. Онзи кораб, който, нарушавайки блокадата, е излязъл блокираното пристанище или се е опитал да влезе в него, може да бъде заловен, докато продължава преследването му от някоя единица от блокиращата ескадра. Ако преследването му е изоставено или ако блокадата е вдигната, залавянето не може да бъде вече извършено.

Чл. 21. Онзи кораб, който е признат за виновен за нарушение на блокада, се конфискува. Конфискува се също така и товарът, освен ако бъде доказано, че в момента на товаренето на стоката товарителят нито е знаел, нито е могъл да знае за намерението да бъде нарушена блокадата.

Глава II

Военна контрабанда

Чл. 22. Смятат се по право за военна контрабанда следните предмети и материали, включени в наименованието абсолютна контрабанда, а именно:

1) всякакъв вид оръжия, включително ловните оръжия, и отделни части за тях;

2) снаряди, заряди и патрони от всякакъв вид и отделни части за тях;

3) барут и избухливи вещества, нарочно предназначени за война;

4) оръдейни лафети, ракли, предници, фургони, полски ковачници и отделни части за тях;

5) предмети специално за военно облекло и снаряжение;

6) военно снаряжение от всякакъв вид.

7) ездитни, товарни и впрегатни животни, които могат да бъдат използувани във война;

8) предмети за лагерно снаряжение и отделни части за тях;

9) броневи плочи;

10) военни кораби и лодки, както и отделни части, нарочно пригодени, за да могат да бъдат използувани само на военен кораб;

11) уреди и апарати, направени изключително за производство на бойни припаси, за производство и поправки на оръжия и на сухоземни или морски военни материали.

Чл. 23. Онези предмети и материали, които се употребяват изключително за война, могат да бъдат прибавени в списъка на абсолютната контрабанда посредством нотифицирана декларация.

Нотификацията се отправя до правителствата на другите държави или до техните представители, акредитирани при оная държава, която прави декларацията. Направената след започването на враждебните действия нотификация се отправя само до неутралните държави.

Чл. 24. Смятат се по право за военна контрабанда онези предмети и материали, които могат да служат за военни нужди, както и за мирновременна употреба и които са включени в наименованието условна контрабанда, а именно:

1) храни;

2) тревни и зърнени фуражи, годни за храна на добитък;

3) дрехи, платове за дрехи и обуща, годни за военни нужди;

4) злато и сребро на монети или кюлчета, както и книжа, заместващи монетите;

5) превозни средства от всякакъв вид, които могат да служат за военни нужди, както и отделни части за тях;

6) кораби, плавателни съдове и лодки от всякакъв вид, плаващи докове, части от докови басейни, както и отделни части за тях;

7) неподвижен или подвижен железопътен материал, както и телеграфни, радиотелеграфни и телефонни материали;

8) балони и въздухоплавателни средства, отделни части за тях, както и принадлежности, предмети и материали за употребление при балоните или във въздухоплаването;

9) горива и смазочни вещества;

10) барут и избухливи вещества, които не са нарочно предназначени за война;

11) бодлива тел, както и уредите за поставянето и рязането ѝ;

12) подкови и подковачески материали;

13) сарашки и седларски материали;

14) бинокли, далекогледи, хронометри и различните мореплавателни уреди.

Чл. 25. Онези предмети и материали, които могат да служат за военни нужди, както и за мирновременни нужди освен посочените в чл. 22 и 24, могат да бъдат прибавени в списъка за условната контрабанда посредством декларация, която ще бъде нотифицирана по предвидения в чл. 23, алинея втора начин.

Чл. 26. Ако някоя държава откаже, що се отнася до нея, да смята за военна контрабанда предмети и материали, които влизат в една от изброените в чл. 22 и 24 категория, тя ще съобщи намерението си посредством декларация, нотифицирана по предвидения в чл. 23, алинея втора начин.

Чл. 27. Предмети и материали, които не могат да служат за военни нужди, не могат да бъдат обявени за военна контрабанда.

Чл. 28. Не могат да бъдат обявени за военна контрабанда следните предмети:

1) суров памук, вълна, коприна, юта, лен, суров коноп и другите първични материали за текстилната промишленост, както и прежда от тях;

2) орехи и маслодайни семена, копра;

3) каучук, смоли, гуми и лакове, хмел;

4) сурови кожи, рога, кости и слонова кост;

5) естествени и изкуствени торове, включително нитрати и фосфати, които могат да бъдат употребявани в земеделието;

6) руди;

7) пръст, глина, вар, креда, камъни, включително мрамор, тухли, плочи и керемиди;

8) порцелани и стъкларии;

9) хартия и приготвените за производството ѝ материали;

10) сапун и бои, както и изключително предназначените за производството им материали и политури;

11) калциев хипохлорид, содов окис, сода каустик, глауберова сол, амоняк, амонячен сулфат и син камък;

12) земеделски, минни, текстилни и печатарски машини;

13) скъпоценни камъни, фини камъни, бисери, седеф и корали;

14) часовници за обществени места, стенни часовници и обикновени часовници освен хронометри;

15) модни и луксозни предмети;

16) всякакви пера, козина и четина;

17) предмети за мобилировка или украса, мебели и принадлежности за бюра.

Чл. 29. Не могат също така да бъдат смятани за военна контрабанда:

1. Предмети и материали, които служат изключително за гледане на болни и ранени. Обаче в случай на важна военна нужда те могат да бъдат реквизирани срещу обезщетение, ако имат предвиденото в чл. 30 предназначение.

2. Предмети и материали, които са предназначени да бъдат употребявани за кораба, на който са намерени, както и за екипажа и пътниците на този кораб по време на пътуването му.

Чл. 30. Стоките от абсолютна контрабанда могат да бъдат иззети, ако бъде установено, че са предназначени за територията на неприятеля или за окупирана от него територия, или за негови въоръжени сили. Няма значение обстоятелството, дали превозът на тези предмети се извършва направо или е свързан било с траңсбордиране, било с преход по суша.

Чл. 31. Предвиденото в чл. 30 местоназначение се смята за окончателно доказано в следните случаи:

1. Когато съгласно документите за стоката последната трябва да бъде разтоварена в пристанище на неприятеля или да бъде доставена на неговите въоръжени сили.

2. Когато корабът трябва да спре само в неприятелски пристанища или когато трябва да спре в пристанища на неприятеля или да отиде при въоръжените сили на последния, преди да стигне до онова неутрално пристанище, което е посочено в документите за стоката.

Чл. 32. Корабните книжа представляват пълно доказателство за маршрута на кораба, който пренася абсолютна контрабанда, освен ако корабът е бил срещнат в очевидно отклонение от пътя, който би трябвало да следва съгласно корабните книжа, без да може да посочи основателна причина за отклонението си.

Чл. 33. Стоките от условна контрабанда подлежат на изземване, ако бъде установено, че са предназначени за употреба на въоръжените сили или службите на неприятелската държава, освен ако в последния случай обстоятелствата доказват, че тези стоки фактически не могат да бъдат използувани в текущата война; последната резерва не се прилага за посочените в чл. 24, т. 4 пратки.

Чл. 34. Съществува презумпция за предвиденото в чл. 33 предназначение, ако пратката е адресирана до неприятелските власти или до някой търговец, установен в неприятелска страна, когато е известно, че този търговец доставя на неприятеля подобни предмети и материали. Същото важи и в случай, че пратката е предназначена за някое неприятелско укрепено място или за някое място, което служи за база на неприятелските въоръжени сили; обаче тая презумпция не се прилага по отношение на самия търговски кораб, който плува към някое от тия места и чийто контрабанден характер следва да бъде установен.

При липса на горните презумпции се предполага, че предназначението е позволено.

Установените в настоящия член презумпции допускат доказване на противното.

Чл. 35. Стоките от условна контрабанда подлежат на изземване само на онзи кораб, който плува към територията на неприятеля или към окупирана от него територия, или към негови въоръжени сили и който не трябва да разтовари казаните предмети в някое междинно неутрално пристанище.

Корабните книжа представляват пълно доказателство за маршрута на кораба, както и за мястото за разтоварване на стоките, освен ако този кораб е бил срещнат в очевидно отклонение от пътя, който би трябвало да следва съгласно корабните книжа, без да може да посочи основателна причина за отклонението си.

Чл. 36. Ако неприятелската територия няма морска граница, стоките от условна контрабанда противно на чл. 35 подлежат на изземване. когато бъде установено, че те имат предвиденото в чл. 33 предназначение,

Чл. 37. Онзи кораб, който пренася предмети, подлежащи на изземване като абсолютна или условна контрабанда, може да бъде за-

ловен в открито море или във водите на воюващите през цялото време на пътуването му дори ако има намерение да посети някое преходно пристанище, преди да достигне определения неприятелски пункт.

Чл. 38. Не се допуска залавяне на основание на по-рано извършен контрабанден транспорт, който понастоящем е приключен.

Чл. 39. Контрабандните предмети подлежат на конфискация.

Чл. 40. Конфискуването на кораба, който пренася контрабандата, е позволено, ако тази контрабанда представлява било по стойност, било по тегло, било по обем, било по навло повече от половината от товара.

Чл. 41. Ако корабът, който пренася контрабанда, бъде освободен, разноските, причинени на заловителя във връзка с производството пред националната юрисдикция, както и тия за пазене на кораба и на товара му по време на делото са в тежест на кораба.

Чл. 42. Стоките, които принадлежат на собственика на контрабандата и които се намират на борда на същия кораб, подлежат на конфискуване.

Чл. 43. Ако в морето бъде срещнат кораб, който не знае за враждебните действия или за декларацията относно контрабандата, приложима по отношение на неговия товар, то контрабандните предмети могат да бъдат конфискувани само срещу обезщетение; корабът и остатъкът от товара са свободни от конфискуване и от предвидените в чл. 41 разноски. Същото важи и в случай че капитанът, след като е узнал за започването на враждебните действия или за декларацията относно контрабандата, не е могъл още да разтовари контрабандните предмети.

Смята се, че корабът е знаел за положението на война или за декларацията относно контрабандата, когато е напуснал едно неутрално пристанище, след като нотификацията за започването на враждебните действия или относно декларацията за контрабандата е била своевременно отправена до държавата, която притежава това пристанище Освен това се смята, че положението на война е било известно на кораба, в случай че той е напуснал едно неприятелско пристанище след започването на враждебните действия.

Чл. 44. Кораб, който е спрян по причина на контрабанда и който не подлежи на конфискуване вследствие на пропорцията на контрабандата, може да бъде пуснат според обстоятелствата да продължи пътя си, ако капитанът е готов да предаде контрабандата на воюващия кораб.

Заловителят вписва предаването на контрабандата в корабния дневник (le livre de bord) на спрения кораб, а капитанът на този кораб трябва да предаде на заловителя заверени преписи от всички необходими книжа.

Заловителят има право да унищожи предадената му контрабанда.

Глава III

Помагане на неприятеля

Чл. 45. Един неутрален кораб се конфискува и изобщо се третира наравно с онзи неутрален кораб, който подлежи на конфискуване за военна контрабанда:

1. Когато плува с цел да пренесе отделни пътници, включени във въоръжените сили на неприятеля, или с цел да предаде новини в интерес на неприятеля.

2. Когато със знанието било на собственика, било на лицето, което е наело изцяло кораба, било на капитана той пренася неприятелска военна част или едно или повече лица, които по време на пътуването оказват пряка подкрепа в действията на неприятеля.

В случаите, посочени в предходните номера, стоките, които принадлежат на собственика на кораба, подлежат също така на конфискуване.

Разпоредбите на настоящия член не се прилагат, когато корабът е срещнат в морето, без да е знаел за враждебните действия, или когато капитанът, след като е узнал за започването на враждебните действия, не е могъл още да свали пренасяните лица на сушата. Смята се, че корабът е знаел за положението на война, когато е напуснал едно неприятелско пристанище след започване на враждебните действия или едно неутрално пристанище — след своевременната нотификация за започване на враждебните действия, отправена до оная държава, която притежава това пристанище.

Чл. 46. Един неутрален кораб се конфискува и изобщо подлежи на такова третиране, каквото му бъде наложено, ако беше неприятелски търговски кораб:

1) когато взема пряко участие във враждебните действия;

2) когато се намира под заповедите или под надзора на агент, поставен на борда му от неприятелското правителство;

3) когато е нает изцяло от неприятелското правителство;

4) когато в момента е предназначен изключително било за пренасяне на неприятелски войски, било за предаване на новини в интерес на неприятеля.

В случаите, посочени в настоящия член, стоките, които принадлежат на собственика на кораба, подлежат също така на конфискуване.

Чл. 47. Всяко лице, което е включено в неприятелските въоръжени сили и което бъде намерено на борда на неутрален търговски кораб, може да бъде взето в плен дори ако няма основание за залавяне на този кораб.

Глава IV

Разрушаване на заловени неутрални кораби

Чл. 48. Един заловен неутрален кораб не може да бъде разрушен от заловителя, но трябва да бъде отведен в едно съответно пристанище, за да бъде решен въз основа на правото въпросът за валидността на залавянето.

Чл. 49. По изключение един неутрален кораб, който е заловен от воюващ кораб и подлежи на конфискуване, може да бъде разрушен, ако спазването на чл. 48 би могло да заплаши сигурността на военния кораб или успеха на действията, в които последният участвува в момента.

Чл. 50. Преди разрушаването лицата, които се намират на борда, трябва да бъдат настанени на сигурно място, а всички корабни

книжа и други документи, които заинтересуваните смятат, че са необходими във връзка с решението относно валидността на залавянето, трябва да бъдат пренесени на военния кораб.

Чл. 51. Заловителят, който е разрушил неутрален кораб, трябва да докаже, преди да се издаде решение относно валидността на залавянето, че наистина е действувал при изключителна нужда, както е предвидено в чл. 49. Ако не направи това, той дължи обезщетение на заинтересуваните, без да е нужно да се разглежда въпросът, дали залавянето е валидно или не.

Чл. 52. Ако залавянето на неутрален кораб, чието разрушаване е било оправдателно, е обявено след това за нищожно, то заловителят дължи обезщетение на заинтересуваните в замяна на реституцията, на която биха имали право.

Чл. 53. Ако заедно с кораба са унищожени и неутрални стоки, които не са подлежали на конфискуване, собственикът на тия стоки има право на обезщетение.

Чл. 54. Заловителят има право да изиска да му бъдат предадени или да унищожи подлежащите на конфискуване стоки, намерени на борда на кораба, който сам не подлежи на конфискуване, когато обстоятелствата са от такова естество, че съгласно член 49 биха оправдали разрушаването на един кораб, подлежащ на конфискуване. Заловителят вписва предадените му или унищожени предмети в корабния дневник (le livre de bord) на спрения кораб и получава от капитана заверен точен препис от всички необходими книжа. След свършване на предаването или унищожаването и след изпълнение на формалностите на капитана трябва да бъде разрешено да продължи пътя си.

В случая се прилагат разпоредбите на чл. 51 и 52 относно отговорността на заловителя, който е разрушил неутрален кораб.

Глава V

Промяна на знамето

Чл. 55. Прехвърлянето на неприятелски кораб под неутрално знаме извършено преди започването на враждебните действия, е валидно освен ако бъде установено, че това прехвърляне е направено с цел да се избягнат последиците, свързани с качеството на неприятелския кораб. Съществува обаче презумпция за нищожност, ако актът за прехвърлянето не се намира на борда, и когато, че корабът е загубил поданството на воюващата страна по-малко от шестдесет дни преди започване на враждебните действия; допуска се доказването на противното.

Съществува необорима презумпция за валидност на прехвърлянето, извършено повече от тридесет дни преди започване на враждебните действия, ако то е безусловно, пълно и съобразно със законодателството на заинтересуваните страни и ако контролът над кораба и приходът от употребата му не остават в същите ръце както преди прехвърлянето. Обаче ако корабът е загубил поданството на една вою-

ваща страна по-малко от шестдесет дни преди започване на враждебните действия и ако актът за прехвърлянето не се намира на борда, залавянето на кораба не влече плащане на вреди и загуби.

Чл. 56. Прехвърлянето на неприятелски кораб под неутрално знаме, извършено след започване на враждебните действия, е нищожно, освен ако бъде установено, че това прехвърляне не е било направено с цел да се избягнат последиците, свързани с качеството на неприятелски кораб.

Съществува обаче необорима презумпция за нищожност:

1) ако прехвърлянето е извършено, докато корабът е бил на път или се е намирал в блокирано пристанище;

2) ако съществува право на изкупване или връщане;

3) ако не са спазени условията, на които е подчинено правото на знаме съобразно законодателството на страната, чието знаме е издигнато.

Глава VI

За неприятелския характер

Чл. 57. Под резерва на разпоредбите относно промяната на знамето неутралният или неприятелският характер на кораба се определя по знамето, което той има право да носи.

Случаят, когато неутрален кораб извършва плуване, само в мирно време, не е включен тук и не се има предвид от това правило.

Чл. 58. Неутралният или неприятелският характер на стоките, намерени на борда на неприятелски кораб, се определя от неутралното или неприятелското качество на техния собственик.

Чл. 59. Ако не е установен неутралният характер на стоката, намерена на борда на неприятелски кораб, предполага се, че стоката е неприятелска.

Чл. 60. Неприятелският характер на стоката, натоварена на борда на неприятелски кораб, продължава да съществува до пристигането на местоназначението въпреки извършеното прехвърляне по време на пътуването, след започване на враждебните действия.

Обаче ако преди залавянето един по-раншен неутрален собственик е завел в случай на несъстоятелност на сегашния неприятелски собственик ревандикационен иск за стоката, последната си възвръща неутралния характер.

Глава VII

Конвои

Чл. 61. Неутралните кораби в конвой под свое знаме са освободени от преглед. Комендантът на конвоя по искане на коменданта

на военен кораб на воюваща страна дава писмено всички сведения за характера на корабите и за товара им, които прегледът би имал за цел да получи.

Чл. 62. Ако комендантът на един военен кораб на воюваща страна има основание да подозира, че с доверието на коменданта на конвоя е злоупотребено, той му съобщава подозренията си. В такъв случай сам комендантът на конвоя следва да извърши проверка. Той трябва да установи резултата от проверката в протокол, препис от който се връчва на офицера от военния кораб. Ако така установените обстоятелства оправдават според мнението на коменданта на конвоя залавянето на един или няколко кораба, последните трябва да бъдат лишени от покровителството на конвоя.

Глава VIII

Съпротива срещу преглед

Чл. 63. Оказаната със сила съпротива срещу законното упражняване на правото на спиране, преглед и залавяне влече във всички случаи конфискуване на кораба. С товара се постъпва по същия начин, както с товара на неприятелски кораб; стоките, принадлежащи на капитана или на собственика на кораба, се смятат за неприятелски

Глава IX

Вреди и загуби

Чл. 64. Ако залавянето на кораба или на стоките не бъде потвърдено от съда за морските залавяния или ако залавянето бъде изоставено, без случаят да е отнесен до съда, заинтересуваните имат право на вреди и загуби, освен ако е имало достатъчно основания за залавянето на кораба или на стоките.

Заключителни разпоредби

Чл. 65. Разпоредбите на настоящата декларация образуват неделимо цяло.

Чл. 66. Подписалите държави се задължават да обезпечат в случай на война, в която всички воюващи са страни в настоящата декларация, взаимното спазване на включените в тая декларация правила. Затова те ще дадат необходимите нареждания на своите власти и на своите въоръжени сили и ще вземат съответни мерки, за да обезпечат прилагането им от своите съдилища, специално от своите съдилища за морските залавяния.

Чл. 67. Настоящата декларация ще бъде ратифицирана колкото е възможно по-скоро.

Ратификациите ще бъдат депозирани в Лондон. (Следват правила за ратификациите, присъединяването и др.)

Вл. Кутиков (ред.), Сборник, стр. 121 и сл.; K. Strupp, II p. 731 и сл.

№ 220

Правилник за ранга на дипломатическите агенти 19 март 1815 г.

Приложение към генералния акт на Виенския конгрес

За да се избягнат затрудненията, които често са се явявали и които биха могли да се породят вследствие на претенции за старшинство между различните дипломатически агенти, пълномощниците на силите, подписали Парижкия договор, постигнаха съгласие относно следните членове...:

Чл. 1. Дипломатическите агенти се разделят на три класа:

клас на посланиците, легатите или нунциите;

клас на пратениците, министри или други, акредитирани при монарсите;

клас на управляващи легации (chargés d'affaires), акредитирани при министрите на външните работи.

Чл. 2. Само посланиците, легатите или нунциите имат представителен характер.

Чл. 3. Дипломатическите пратеници с извънредна мисия нямат в това си качество никакво предимство по ранг.

Чл. 4. Във всеки клас рангът на дипломатическите агенти помежду им ще се определя според датата на официалното съобщение за пристигането им.

Настоящият правилник не ще внесе никакво изменение относно представителите на папата.

Чл. 5. Във всяка държава ще бъде определен еднообразен ред за приемането на дипломатическите агенти от всеки клас.

Чл. 6. Връзките по родство или по семеен съюз между дворовете не дават никакъв ранг на дипломатическите им агенти.

Същото важи и за политическите съюзи.

Чл. 7. В актовете или договорите между множество държави, които допускат алтернативно подписване, редът, който трябва да бъде следван при подписите на министрите, ще се определя по жребие.

Настоящият правилник е включен в протокола на пълномощниците на осемте сили, подписали Парижкия договор, на заседанието им на 19 март 1815 г.[1]

Вл. Кутиков (ред.), P. Albin, p. 7. Сборник, стр. 11.

---

[1] На конгреса в Аахен (1818 г.) при участието на Австрия, Англия, Прусия, Русия и Франция е прието следното: За да се избягнат неприятни спорове... по един въпрос на дипломатическият етикет, който не е бил предвиден в приложението към заключителния акт на Виенския конгрес относно дипломатическите рангове, приема се, че министрите резиденти, акредитирани при дворовете, ще образуват по ранг междинна класа между министрите от втора степен и шарже-д'афер.

ИЗПОЛЗУВАНИ ИЗТОЧНИЦИ

1. Ю. Ключников и А. Сабанин, Международная политика новейшего времени в договорах, нотах и декларациях, ч. I От Французской революции до империалистической войны, М., 1925, ч. II. От империалистической войны до снятия блокады с Советской России. М., 1926. (Съкратено: Ключников и Сабанин, т. I, II.)

2. И. В. Козьменко, Сборник договоров России с другими государствами (1856—1917). М., 1952. (Съкратено: Козьменко.)

3. Международное право в избранных документах, т. I, М., 1957.

4. Суэцкий канал. Сборник документов, М., 1957.

5. П Г. Фандиков, Международно-правовой режим Дуная, М, 1955. (Съкратено: Фандиков)

6. Pierre Albin, Les grands traités politiques. Recueil des principaux textes diplomatiques depuis 1815 jusqu'à nos jours. Paris, 1912. (Съкратено: P. Albin)

7. Claude-Albert Colliard, Droit international et histoire diplomatique. Paris, 1948. (Съкратено: Colliard).

8. Descamps et Renault, Recueil international des traités du XIXe siecle. T. I (1801—1825). Paris. (Съкратено: Descamps et Renault).

9. Le Fur et Chklaver, Recueil de textes de droit international public. Paris, 1934.

10. Livre Blanc sur la nationalisation de la Compagnie maritime du Canal de Suez SAE. Publié par le gouvernement égyptien le 12 août 1956. Le caire, 1956.

11. Karl Strupp, Documents pour servir à l'histoire du droit des gens. T. I, Berlin, 1923, т. II. Berlin, 1923 (Съкратено: Strupp I, II).

12. Г. Генов, Международни актове и договори, засягащи България. С., 1940. (Съкратено: Генов.)

13. Б. Кесяков, Принос към дипломатическата история на България (1878—1925 С., 1925. (Съкратено: Кесяков.)

14. Вл. Кутиков (ред.), Сборник на международни актове и договори. С, 1948. (Съкратено: Кутиков ред.)

15. А. Тошев, Балканските войни. Т. I, С., 1929. Т. II, С., 1931. (Съкратено: Тошев, т. I, т. II.)

СЪДЪРЖАНИЕ

Международните отношения в началото на новото време

1. Вестфалски мир 7
а) Оснабрюгски мирен договор, 14—24 октомври 1648 г. Императорско-шведски мирен договор 7
б) Мюнстерски мирен договор, 24 октомври 1648 г. Императорско-галски мирен договор 10
2. Утрехтски мир от 11 април 1713 г. между Франция и Великобритания . . . 12
3. Парижки мирен договор от 10 февруари 1763 г. между Англия, Испания и Франция 13
4. Въоръжен неутралитет от 1780 г. Декларация на Русия, отправена до дворовете в Лондон, Версай (Париж) и Мадрид 15

Договори за подялбата на Полша

5. Руско-австрийска конвенция за първата подялба на Полша, сключена в Сан-Петербург на 14 25 юли 1772 г. 19
6. Руско-пруска съюзна конвенция, сключена в Сан-Петербург на 12/23 януари 1793 г. (Втора подялба на Полша.) 20
7. Австро-руска декларация, подписана в Сан-Петербург на 23 декември 1794 г. (3 януари 1795 г.) (Трета подялба на Полша.) 22
8. Руско-пруска конвенция за подялба на Полша, сключена в Сан-Петербург на 13 24 октомври 1795 г. 23

Международните отношения по време на Френската буржоазна революция и Наполеоновите войни

9. Предложение, внесено от депутата Болней на заседанието на Френското национално събрание от 18 май 1790 г. 28
10. Декрет на Френското национално събрание от 29 юли 1790 г. за разглеждане договорите с чуждите държави. 29
11. Австро-пруски споразумения против революционна Франция, сключени в Пилниц на 27 август 1791 г. 29
12. Из Френската конституция, приета от Френското национално събрание на 3 септември 1791 г. Дял 6. За отношението на Френската република към другите нации 29
13. Декларация на Френското национално събрание на 29 декември 1791 г. към всички народи във връзка с намесата на монархическата коалиция във френските работи 30
14. Декларация на Френското национално събрание против намесата на държавите във вътрешните работи на Франция, приета по доклад на Кондорсе на 22 април 1792 г. 31
15. Декрет на Френското национално събрание за военнопленниците от 4 май 1792 г. 32

16. Декларация на Френския национален конвент за принципите на революционната война и окупация и Възванието на френския народ към народите, освободени от революцията, приети на заседанието на 15 декември 1792 г. по предложение на депутата П. Камбон. 33
17. Принципи за присъединяване към Френската република на територии, чието население се е обърнало към нея с молба за защита и съюз, формулиранн пред Френския национален конвент от Карно от името на дипломатическия комитет на 14 февруари 1793 г. 34
18. Декрет на Френския национален конвент от 1 март 1793 г. за анулиране на договорите с неприятелски страни и за забрана на вноса на стоки от тия страни 35
19. Из Френската конституция, приета от Френския национален конвент на 24 юни 1793 г. Раздел за отношението на Френската република към другите нации . 35
20. Конвенция за общи действия на Русия и Англия против Франция, сключена в Лондон на 14 25 март 1793 г. 36
21. Възвание към революционните армии, действуващи против англичаните, прието от Френския национален конвент на 26 май 1794 г. 37
22. Декрет на Френския национален конвент за английските военнопленници, приет на 26 май 1794 г 37
23. Тезиси за външната политика на свободния и републикански народ, формулирани във Френския национален конвент на 9 ноември 1794 г. 37
24. Руско-английски съюзен договор, подписан в Сан-Петербург на 7 18 февруари 1795 г. 38
25. Декларация на Австрия за присъединяването ѝ към Руско-английския съюзен договор от 17 18 февруари 1795 г., подписана в Сан-Петербург на 17 28 септември 1795 г. 40
26. Френско-пруски договор, сключен в Базел на 5 април 1795 г. 40
27. Австро-английски съюзен договор сключен във Виена на 20 май 1795 г. . 41
28. Френско-австрийски мирен договор, сключен в Кампо-Формио на 17 октомври 1797 г. 41
29. Руско-английски съюзен договор, сключен в Сан-Петербург на 18 29 декември 1798 г. 42
30. Съюзен и отбранителен договор, сключен между Русия и Турция в Цариград на 23 декември 1798 г. 43
31. Мирен договор между Франция и Германската империя, сключен в Люневил на 9 февруари 1801 г. 44
32. Мирен договор между Русия и Франция, сключен в Париж на 26 септември (8 октомври) 1801 г. 45
33. Тайна конвенция между Русия и Франция, сключена в Париж на 28 септември (10 октомври) 1801 г. 46
34. Френско-английски мирен договор, сключен в Амиен на 27 март 1802 г. при участие на Испания и Батавската република 46
35. Договор за създаване на коалиция, сключен в Сан-Петербург между Русия и Великобритания на 30 март (11 април) 1805 г. 48
36. Австро-френски мирен договор, сключен в Пресбург на 26 декември 1805 г. . 49
37. Континентална блокада. Берлински декрет от 21 ноември 1806 г. . . . 50
38. Тилзитски мирен договор между Франция и Русия от 25 юни 7 юли 1807 г. . 51
39. Договор за настъпателен и отбранителен съюз между Франция и Русия, подписан в Тилзит на 25 юни 7 юли 1807 г. 53
40. Съюзен отбранителен и настъпателен договор, подписан в Шомон на 1 март 1814 г. 54
41. Мирен договор между Австрия и Франция, подписан в Париж на 30 май 1814 г. 56
42. Таен договор за отбранителен съюз против Русия и Прусия, сключен между Франция, Австрия и Великобритания във Виена на 3 януари 1815 г. 61
43. Съюзен договор между Австрия, Великобритания, Прусия и Русия, подписан в Париж на 20 ноември 1815 г 59
44. Парижкият мирен договор с Франция, сключен на 20 ноември 1815 г. 62
45. Заключителен акт на Виенския конгрес от 9 юни 1815 г. 63
46. Постоянният неутралитет на Швейцария 70

Декларация на Силите относно работите на Швейцарската конфедерация от 20 март 1815 г. 70
Акт за присъединяване на Швейцарската конфедерация от 27 май 1815 г. . . 70
Декларация за признаване постоянния неутралитет на Швейцария и за неприкосновеност на нейната територия, приета на 20 ноември 1815 г. в Париж . . . 71

Под гнета на Свещения съюз

47. Договор за свещен съюз, 14 26 септември 1815 г. 76
48. Протокол на конгреса в Аахен за отношенията на съюзените сили с Франция 15 ноември 1818 г. 77
49 Декларация, подписана в Аахен на 15 ноември 1818 г. 78
50. Протокол за определяне правото на интервенция на Великите сили, подписан на конгреса в Тропау на 19 ноември 1820 г. 79
51. Декларация на Русия, Австрия и Прусия във връзка с революцията в Пиемонт, подписана в Лайбах на 12 май 1821 г. 81
52. Протокол на Веронския конгрес, подписан от Русия, Австрия, Прусия и Франция на 1 декември 822 г. във връзка с революцията в Испания 82
53. Послание на президента на САЩ до конгреса. Установяване на системата Монрое от 2 декември 1823 г. 82

Източният въпрос през XVIII—XIX век

54 Мирен договор между Русия и Турция, сключен в Кючук-Кайнарджа на 10 12 юли 1774 г. 88
55. Руско-турски мирен договор, сключен в Яш на 29 декември 1791 г. (9 януари 1792 г.) 93
56. Мирният договор между Русия и Турция, подписан в Букурещ на 16/28 май 1812 г. 94
57. Допълнителна и обяснителна конвенция към Букурещкия мирен договор от 1812 г, сключена в Акерман между Русия и Турция на 7 октомври 1826 г. . 95
58. Мирен договор между Русия и Турция, сключен в Одрин на 2/14 септември 1829 г. 96
59. Съюзен договор между Русия и Турция, сключен в Юнкяр-Скелеси на 8 юли 1833 г. 100
60. Конвенция за затваряне на Проливите между Турция, от една страна, и Австрия, Франция, Великобритания, Прусия и Русия — от друга, подписана в Лондон на 13 юли 1841 г. 101
61. Съюзен договор между Великобритания, Франция и Турция, сключен в Цариград на 12 март 1854 г. 102
62. Англо-френски съюзен договор, сключен в Лондон на 10 април 1854 г. . 102
63. Съюзен договор между Австрия, Франция и Великобритания, сключен във Виена на 2 декември 1854 г. 103
64. Мирен договор между Франция, Австрия и Великобритания, Прусия, Русия, Сардиния и Турция, подписан в Париж на 30 март 1856 г. 104
65. Конвенция за Проливите. Първо приложение към договора от 30 март 1856 г. Сключена в Париж на 30 март 1856 г. 108
66. Договор за гарантиране целостта на Отоманската империя между Австрия, Франция и Великобритания. Сключен в Париж на 15 април 1856 г. 109
67. Конвенция между Русия и Турция относно държаните в Черно море военни кораби — 18 30 март 1856 г. 109
68. Отмяна на някои членове на Парижкия договор от 1856 г. 110
Циркулярна телеграма на министъра на външните работи на Русия А. М. Горчаков до представителите на Русия при дворовете на държавите, подписали Парижкия договор от 1856 г., Царско село, 19/31 октомври 1870 г. 110
Лондонска конвенция от 1 13 март 1871 г. 112

Борби за национално обединение

69. Руско-английски протокол по гръцките въпроси, подписан в Сан-Петербург на 23 март/4 април 1826 г. 116
70 Конвенция между Русия, Англия и Франция относно омиротворяването на Гърция, сключена в Лондон на 24 юни 6 юли 1827 г. 117
71. Лондонски протокол за Гърция, 3 февруари 1830 г. 118
72. Договор между Русия, Франция, Австрия, Великобритания и Прусия за присъединяване на Йонийските острови към Гърция, сключен в Лондон на 2/14 ноември 1863 г. 119
73. Органически статут на остров Крит, изработен от посланиците на Великобритания, Франция, Италия и Русия в Цариград на 6 18 декември 1897 г. . . . 119
74. Турско-гръцки мирен договор, сключен в Цариград на 4 декември 1897 г. 120
75. Договор за учредяване на белгийско кралство, сключен в Лондон на 15 ноември 1831 г. 121
76. Конвенция между Русия, Австрия и Прусия, сключена в Берлин на 15 октомври 1833 г. след Полската революция от 1831 г. 122
77. Руско-австрийска конвенция за взаимо гарантиране на полските владения, сключена в Мюнхенгрец на 7/19 септември 1833 г. 122
78. Декларация за присъединяване на свободния град Краков към Австрия, сключена от Русия, Австрия и Прусия в Берлин на 15 април 1846 г. . . .
79. Конвенция относно издръжката на руските войски в Австрия, изпратени срещу унгарската революция, сключена във Варшава на 10 юни 1849 г. 124
80. Френско-австрийски договор за взаимно гарантиране на териториалната неприкосновеност на италианските държави, сключен във Виена на 22 декември 1854 г. 125
81. Австро-френски прелиминарен договор, сключен във Вила-франка на 11 юли 1959 г. 125
82. Австро-френски мирен договор, сключен в Цюрих на 10 ноември 1859 г.
83. Френско-сардински договор за отстъпване на Франция Ница и Савоя, сключен в Торино на 24 март 1860 г. 126
84. Австро-пруски мир. Пражки договор 23 август 1866 г. 127
85. Френско германски мир. Прелиминарен версайски договор от 26 февруари 1871 г. 128
86. Франкфуртски договор от 10 май 1871 г. 129
87. Интервенция на пруските войски срещу Парижката комуна. 131
Телеграма на министъра на външните работи на Франция до Бисмарк от 4 март 1871 г. 131
Отговор на Бисмарк на телеграмата на министъра на външните работи на Франция от 4 март 1871 г. 132
Телеграма на Бисмарк до ген. Фабрице от 24 март 1871 г. 132

Дипломатическата борба по време на освобождението на България и съединението

88. Райхщадско споразумение между Русия и Австро-Унгария, Райхщад, 26 юни 8 юли 1876 г. 136
Запис от руската страна. 136
Австрийски вариант. 137
89. Тайна конвенция между Русия и Австро-Унгария, сключена в Будапеща на 3 15 януари 1877 г. 138
90. Протокол, подписан от Русия, Германия, Австро-Унгария, Франция, Великобритания и Италия по балканските въпроси, сключен в Лондон на 1/319март 1877 г. 140
91. Окупацията на остров Кипър от Англия. Отбранителен съюз между Великобритания и Турция, 4 юни 1878 г. 141
92. Извлечение от протоколите на Цариградската конференция за възстановяване на реда в Балканските страни от 23 декември 1876 г. до 20 януари 1877 г. 142
93. Санстефански договор, сключен между Русия и Турция на 19 февруари/3 март 1878 г. 147

94. Берлински договор. 155
95. Австро-сръбски съюзен договор, сключен в Белград на 16/28 юни 1881 г. 169
96. Топханенски акт. 170
97. Договор за мир между България и Сърбия, сключен в Букурещ на 19. II. (3 март) 1886 г. 171
98. Военна конвенция, сключена между Русия и България в Петербург на 22 април 1902 г. 171
99. Меморандум на Русия, Германия и Австро-Унгария по балканските въпроси, сключен в Берлин на 1/13 май 1876 г. 173

Въоръженият мир след Френско-пруската война

100. Съюз на тримата императори. 178
Конвенция между Русия и Австро-Унгария, сключена в Шьонбрун на 25 май 6 юни 1873 г. Акт за присъединяване на Германия към Руско-австрийската конвенция от 25 май 6 юни 1873 г. 178
101. Договор, сключен между Русия, Германия и Австро-Унгария в Берлин на 6 18 юни 1881 г. 179
102. Протокол, приложен към договора за „Съюз на тримата императори", Берлин, 6 18 юни 1881 г. 180
103. Преосигурителен договор между Русия и Германия, сключен на 6/18 юни 1887 г. 181
104. Съглашение между Австрия, Великобритания и Италия за запазване на статуквото в Средиземно море, сключено в Лондон на 24 март 1887 г. 182

Засилена колониална експанзия

105. Френски протекторат над Тунис. 189
Договор за установяване на френски протекторат над Тунис, 12 май 1881 г. 189
106. Съглашение за прилагане на френския протекторат над Тунис, 8 юни 1883 г. 190
107. Споразумение между Трансваал и Великобритания, сключено в Претория на 3 август 1881 г. 191
108. Заключителен акт на Берлинската „африканска" конференция, Берлин, 26 февруари 1885 г. 192
109. Лондонска конвенция за уреждане финансите на египетското правителство, сключена между Русия, Германия, Австро-Унгария, Франция, Великобритания, Италия и Турция, Лондон, 18 март 1885 г. 199
110. Турски декрет за отоманския държавен дълг, издаден в Цариград на 20 декември 1881 г. (Мухаремски декрет). 200
111. Англо-германска конвенция за Източна Африка и остров Хелголанд, сключена в Берлин на 1 юли 1890 г. 201
112. Договор между Белгия и Конго от 3 юли 1890 г. 202
113. Англо-френска конвенция по африканския въпрос, сключена в Париж на 14 юни 1898 г. 203
114. Англо-френско съглашенне по африканския въпрос, сключено в Лондон на 21 март 1899 г. 204
115. Англо-египетско съглашение за Судан, сключено в Кайро на 19 януари1899 г. 204
116. Генерален акт на Берлинската конференция за островите Самоа, подписан на 14 юни 1889 г. между Германия, САЩ и Великобритания. 205
117. Англо-американско-германски договор за Самоа, сключен във Вашингтон на 2 декември 1889 г. 206
118. Съглашение между Русия и Великобританияд за разграничаване сферите на влияние в областта Памир. 207
119. Мирен договор между Япония и Китай, сключен в Симоносеки на 17 април 1895 г. 208
120. Нота на руския посланик в Токио Хитров до японския министър на външните работи по въпросите, отнасящи се до Симоносекския мир от 6/18 октомври 1895 г. 208
121. Японо-китайска конвенция за връщане на Ляодунския полуостров, сключена в Пекин на 8 ноември 1895 г. 209
122. Съюзен договор между Русия и Китай, Москва, 22 май /3 юни 1896 г. 209

123. Договор за постройка и експлоатация на Източната китайска железопътна линия, Берлин, 27 август 8 септември 1896 г. 210
124. Договор между Русия и САЩ за отстъпване на Аляска, сключен във Вашингтон на 18 30 април 1867 г. 212

Господство над морските пътища

125. Суецки канал 216
Първият ферман, с който се дава концесия за построяване на Суецкия канал, Кайро, 30 ноември 1854 г. 216
Конвенция от 22 февруари 1866 г. 220
Конвенция за свободното плаване през Суецкия морски канал, 29 октомври 1888 г. 221
126. Панамски канал. 224
Договор между Великобритания и САЩ относно Панамския канал, сключен във Вашингтон на 19 април 1850 г. 224
Договор между Великобритания и САЩ относно Панамския канал, сключен във Вашингтон на 5 февруари 1900 г. 225
Договор между Великобритаиия и САЩ относно Панамския канал, сключен във Вашингтон на 18 ноември 1901 г. 226
Договор между САЩ и Панамската република във връзка с Панамския канал, сключен във Вашингтон на 18 ноември 1903 г. 227
127. Дунавският въпрос. 230
Из заключителния акт на Виенския конгрес от 9 юни 1815 г. 230
Конвенция относно корабоплаването по Дунава, сключена между Русия и Австрия в Сан-Петербург на 13 25 юли 1840 г. 231
Из Парижкия договор от 30 март 1856 г. 232
Международен акт за корабоплаването в устието на Дунава, подписан в Галац на 2 ноември 1865 г. 233
Лондонска конвенция от 13 март 1871 г. 234
Договор за корабоплаването по Дунава, сключен в Лондон на 26 февруари (10 март) 1883 г. 235

Борба за преразпределение на света

128. Парижки договор между Испания и САЩ от 10 декември 1898 г. . . . 241
129. Испано-американски договор относно Филипините, сключен във Вашингтон на 7 ноември 1900 г. 241
130. Доктрина Хей (за открити врати в Азия) 6 септември 1899 г. 242
131. Конвенция между Русия и Китай за Ляодунския полуостров (сключена в Пекин на 15 27 март 1898 г.) 242
132. Съглашение между Русия и Великобритания за сфери на интереси в Китай. Сан-Петербург, 16 28 април 1899 г. 244
133. Заключителен протокол, подписан между Китай и чуждите държави в Пекин на 7 септември 1901 г. след потушаване на Боксерското въстание. . . 244
134. Съглашение между Русия и Япония относно Корея, Москва, 28 май/9 юни 1896 г, ... 246
135. Меморандум на Русия и Япония относно Корея, Сеул, 2/14 май 1896 г. 246
136. Англо-германска размяна на ноти относно принципите на политиката в Китай, Лондон, 16 октомври 1900 г. 247
137. Англо-японско споразумение от 30 януари 1902 г. 248
138. Англо-японско споразумение от 12 август 1905 г. 249
139. Японо-корейски протокол, сключен на 23 февруари 1904 г. 250
140. Японо-корейски договор, сключен в Сеул на 22 август 1904 г. 250
141. Мирен договор между Русия и Япония, Портсмут, 23 август /5 септември 1905 г. 251
142. Японо-корейски договор за установяване протектират на Япония над Корея, сключен в Сеул на 17 ноември 1905 г. 253
143. Японо-корейски договор за анексиране на Корея, сключен в Сеул на 22 август 1910 г. 253

144. Признаване автономията на Външна Монголия. 254
Съглашение на Русия с Монголия, Урга, 21 октомври, (3 ноември) 1912 г. 254
Декларация на Русия и Китай за признаване автономията на външна Монголия. 255
Нота на руския посланик в Пекин В. Купенски до китайския министър на външните работи, Пекин, 23 октомври 1913 г. 256
145. Англо френска декларация за сферите на влияние в Индокитай, подписана в Лондон на 15 януари 1896 г. 257
146 Мирен договор между Великобритания, от една страна, Южноафриканската република и свободната държава Оранж, от друга страна, сключен в Претория на 31 май 1902 г. 258
147. Таен френско испански договор от 3 октомври 1904 г. 258
148. Алжезираски акт от 7 април 1906 г. 259
149. Френско-германско съглашение относно Мароко от 8 февруари 1909 г. . 264
150. Договор между Белгия и държавата Конго за преминаването на Конго към Белгия, сключен в Брюксел на 28 ноември 1907 г. 264
151. Берлински конвенции от 4 ноември 1911 г. 265
Конвенция между Германия и Франция относно Мароко. 265
Конвенция между Германия и Франция относно техните владения в Екваториална Африка. 266
152. Френско-мароканси договор за протекторат на Франция над Мароко от 30 март 1912 г. 267
153. Френско-италианско споразумение за Либия и Мароко, сключено в Париж на 28 октомври 1912 г. 268
154. Писмо на Ед. Грей до Камбон от 22 ноември 1912 г. 268
155. Договор между САЩ и република Куба, сключен в Хавана на 22 май 1903 г. 269
156. Конвеиция между Турция и Дружеството на отоманската анадолска железопътна линия за концесия за построяване и експлотиране на Багдадската железопътна линия, Цариград, 5 март 1903 г. 270
157. Англо-германско съглашение за Багдадската железопътна линия, парафирано в Лондон на 15 юни 1914 г. 273
158. Триполитанският въпрос. Италиански ултиматум до Турция от 28 септември 1911 г. 276
159. Итало-турски мирен договор, сключен в Лозана на 15 октомври 1912 г. 277
160. Руско-италианско споразумение по въпросите за Близкия изток, сключено в Ракониджи на 11 24 октомври 1909 г. 280
161. Руско-германско съглашение по персийския въпрос, сключено в Сан-Петербург на 6 19 август 1911 г. 280

Подготовка на първата световна война

162. Австро-германски съюз. Виенски договор, 7 октомври 1879 г. 287
163. Троен съюз. 288
Първи съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия от 20 май 1882 г. 288
Втори съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия, сключен в Берлин на 20 февруари 1887 г. 289
Отделен договор между Австро-Унгария и Италия, сключен в Берлин на 20 февруари 1887 г. 289
Отделен договор между Германия и Италия, сключен на 20 февруари 1887 г. в Берлин. 290
Трети съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия, сключен в Берлин на 6 май 1891 г. 290
Четвърти съюзен договор между Германия, Австро-Унгария и Италия, сключен в Берлин на 28 юни 1902 г. 292
Пети съюзен договор, сключен на 5 декември 1912 г. между Германия, Австро-Унгария и Италия. 292
164. Френско-руски съюз (1891—1893 г.) 293
Писмо на министъра на външните работи на Русия Гирс до руския посланик в Париж Моренхайм, С. Петербург, 9/21 август 1891 г. 293

Писмо на френския министър на външните работи Рибо до посланика на Русия в Париж Моренхайм, Париж, 15 27 август 1891 г. 294
Проект за военна конвенция от 5 17 август 1892 г. 2 4
Писмо на министъра на външните работи на Русия Гирс до посланика на Франция в Сан-Петербург Монтебело, 15 27 декември 1893 г. 295
Писмо на посланика на Франция в Петербург Монтебело до министъра на външните работи на Русия Гирс, С. Петербург, 23 декември 1893 г. . . . 296
Писмо на министъра на външните работи на Русия Муравьов до министъра на външните работи на Франция Делкасе, С. Петербург, 28 юли 9 август 1899 г. 296
165. Френско-италианско съглашение от 1900 г. 297
166. Френско-италианско съглашение от 1902 г. 2 8
167. Тайна декларация на Италия от 4 юни 1902 г. пред Франция във връзка с подновяването на Тройния съюз. 300
168. Френско-британско съглашение от 8 април 1904 г. (Сърдечно съглашение.) 300
Декларация относно Египет и Мароко. . . . . (0
Тайна декларация. . . . . 3(2
Конвенция относно Нова земя (Ню-фаундленд) . . . . . ,02
Декларация относно Сиам, Мадагаскар и Нови Хебриди. 3 4
169. Таен френско-испански договор от 3 октомври 1904 г. 305
170. Руско-австрийска декларация за взаимен неутралитет, сключена в Сан-Петербург на 2 15 октомври 1904 г. 306
171. Конвенция между Русия и Англия относно Персия, Афганистан и Тибет, сключена в Сан-Петербург на 18 31 август 1907 г. 307
А. Съглашение относно Персия. 307
Б. Конвенция относно Афганистан. 308
В. Съглашение относно Тибет. 309
172. Австро-румънски съюз от 30 октомври 1883 г. 309
173. Договор между Австро-Унгария и Румъния, сключен в Бук рещ през февруари 1913 г. 310
174. Анексиране на Босна и Херцеговина от Австро-Унгария. 311
Рескрипт на император Франц-Йосиф от 5 октомври 1908 г. 311
175. Австро-турско съглашение за Босна и Херцеговина от 26 февруари 1909 г. 311
176. Размяна на ноти по премахването на чл. 25 и част от член 29 на Берлинския договор. 313
177. Австро-италианска конвенция от 30 ноември 1909 г. 314
178. Обявяване независимостта на България, 22 септември (5 октомври) 1908 г. 315
179. Балканските войни. 317
Договор за приятелство и съюз между царство България и кралство Сърбия от 29 февруари 1912 г. 317
Тайно приложение към договора за приятелство между България и Сърбия. 318
Военна конвенция между България и Сърбия, 29 април 1912 г. 320
Споразумение между българския и сръбския щаб на армията. 323
Отбранителен съюзнически договор между България и Гърция от 16 май 1912 г. 324
Военна конвенция между България и Гърция. 325
Договор за мир, сключен между Турция и балканските съюзници в Лондон на 17 30 април 1913 г. 327
Гръцко-сръбски договор от 19 май 1 юни 1913 г. 328
Договор за мир между България, от една страна, и Гърция, Черна гора, Румъния и Сърбия, от друга, сключен в Букурещ на 28 юни 10 август 1913 г. 330
Договор за мир между България и Турция от 16 29 септември 1913 г., ратифициран на 29 септември 9 октомври 1913 г. 333

Първата световна война

180. Германо-турско съглашение за съюз сключено в Цариград на 6 август 1914 г. 352
181. Японски ултиматум до Германия от 15 август 1914 г. 353
182. Декларация на Русия, Франция и Великобритания за несключване на сепаративен мир, подписана в Лондон на 23 август 5 септември 1914 г. 354
183. Съглашение между Русия и Румъния, Петроград, 18 септ. 1октомври 1914 г. 354
184. Указ за анексиране на Кипър от Великобритания, Лондон, 5 ноември1914 г. 355
185. Провъзгласяване на английски протекторат над Египет, 18 декември 1914 г. 355

186. Японски ултиматум до Китай от 18 януари 1915 г. (така наречените „21 искания“). 356
187. Споразумение на Русия с Великобритания и Франция за Проливите, март април 1915 г. 358
Паметна записка на министъра на външните работи Сазонов до френския и великобританския посланик в Петроград. 358
Паметна записка на френското посолство в Петроград до министъра на външните работи Сазонов. 359
Паметна записка на великобританското посолство в Петроград до министъра на външните работи Сазонов. 359
Паметна записка на великобританското посолство в Петроград до министъра а външните работи Сазонов. 359
188. Съглашение на държавите от Антантата с Италия. 361
189. Отказ на Италия от Тройния съюз. 363
190. Китайско-японски договор за Шандун, Южна Манчжурия и Източна вътрешна Монголия, сключен в Пекин на 25 май 1915 г. 364
191. Договор за приятелство и съюз между България и германската империя, лочен на 24 август 1915 г. в София. 366
192. Военна конвенция между Германия, Австро-Унгария и България, сключена на 2 август 1915 г. в София. 368
193. Тайна спогодба между Германия и България, сключена на 24 август 1915 г. в София. 368
194. Съглашение за разделяне на Азиатска Турция от 1916 г. 370
Паметна записка на великобританското и френското посолство в Петроград министъра на външните рабо.и С. Д. Сазонов. 370
Паметна записка на министъра на външните работи Сазонов до френския по- с ик в П троград. 371
195. Съглашение за отношенията между Русия и Япония в Далечния изток, сключено в Петроград на 20 юни 3 юли 1916 г. 371
196. Тайно руско-японско съглашение по китайския въпрос, сключено в Петро- гр на 20 юни 3 юли 1915 г. 372
197. Таен съюзен договор между Румъния, от една страна, и Русия, Франция, т кобритания и Италия, от друга, сключен в Букурещ на 4 17 август 1916 г. . 372
198. Германо-турско съглашение за съюз, сключено на 28 септември 1916 г. 373
199. Мирно предложение на германското правителство от 12 декември 1916 г. 374
200. Мирно предложение на президента на САЩ Уйлсън от 18 декември 1916 г. 375
201. Из заповедта на Николай II до армията и флотата Могилев, 12/25 де- м р 1916 г. 376
202. Нота на държавите от Съглашението, съдържаща отговор на мирните р ложения на Уйлсън, Париж, 10 януари 1917 г. 376
203 Обявяване от Германия на безпощадна подводна война. 378
204. Послание за принципите на мира, отправено до сената от президента на САЩ Уйлсън, 22 януари 1917 г. 379
205. Съглашение между Русия и Франция за целите на войната, февруари 1917 г. 381
206. Възвание на Петроградския съвет на работническите и войнишките депутати към трудещите се от цял свят от 14 27 март 1917 г. 382
207. Обръщение на временното руско правителство към руските граждани от 27 март 9 април 1917 г. 383
208. Резолюция на конгреса на САЩ за обявяване война на Германия от 6 април 1917 г. 384
209. Нота на министъра на външните работи на временното руско правителство Милюков от 18 април 1 май 1917 г. за задачите на войната, връчена чрез руските представители на съюзните държави. 384
210. Възвание на Петроградския съвет на работническите и войнишките депутати към социалистите от всички страни от 2 15 май 1917 г. 385
211. Нота на министъра на външните работи на руското временно правителство Терещченко до съюзните правителства за задачите на войната от от 3/16 юни 1917 г. 387
212. Декларация на временното руско правителство за задачите на войната и по националния въпрос от 2 септември/8 октомври 1917 г. 388

Международноправни актове от общ характер

213. Декларация за принципите на международното морско право 393
213а. Лондонска декларация против едностранното денонсиране от 5 12 януари 1871 г. 394
214 Вашингтонски правила, 8 май 1871 г. 394
215. Доктрина „Драго" от 29 декември 1902 г. 395
216. Женевска конвенция от 1864 г. за подобрение участта на ранените военни в сухопътната война. 396
217. Хагски конвенции. Заключителен акт на първата международна конференция на мира в Хага от 29 юли 1899 г. 397
218. Заключителен акт на втората международна конференция на мира в Хага от 18 октомври 1907 г. 401
218а. Приложение към първото пожелание на II конференция на мира. Проектоконвенция за учредяване на съд за арбитражно правосъдие. 403
218б. I конвенция за мирно уреждане на международните конфликти. . . 409
218в. II конвенция за ограничаване употребата на сила за събиране на договорни дългове. 423
218г. III конвенция относно започването на враждебни действия. 424
218д. IV конвенция относно законите и обичаите на сухоземната война . . 425
Приложение към четвърта конвенция. Правилник за законите и обичаите на сухоземната война 426
218е. V конвенция относно правата и задълженията на неутралните държави и лица в случай на сухоземна война. 434
218ж. VI конвенция относно режима на неприятелските търговски кораби при започването на враждебните действия. 437
218з. VII конвенция относно превръщането на търговски кораби във военни единици. 438
218и. VII конвенция относно поставянето на подводни мини, автоматично взривяващи се при досег. 439
218к. IX конвенция относно бомбардировките от морски сили във време на война 440
218л. X конвенция за приспособяване началата на Женевската конвенция към морската война 442
218м. XI конвенция относно ограничения в упражняване на правото на залавяне в морската война. 446
218н. XII конвенция за учредяване на Международен съд за морските залавяния. 447
Допълнителен протокол към XII конвенция. 457
218о. XIII конвенция относно правата и задълженията на неутралните държави в случай на морска война. 458
218п. Декларация относно забраната да се хвърлят снаряди и избухливи вещества от балони. 462
219. Лондонска морска конференция от 26 февруари 1909 г. 462
220. Правилник за ранга на дипломатическите агенти от 19 март 1815 г. . . 473

Редактор: *проф. П. Георгиев*
Техн. редактор: *Ил. Протич* Коректор: *М. Попова*

Дадена за набор на: 11. IX. 1958 г. Подписана за печат на: 12. XI. 1958 г.
Печ. коли: 30,25 Изд. коли: 30,25 Изд. № 6961-I-4
Формат: 65/92 16 Тираж: 2500 Тем. № 611
Кн. тяло: 12,10 лв. Подвързия: 2,30 лв.
Цена: 14,40 лв. по ценоразписа от 1955 г.

Печатница „Димитър Благоев" — Пловдив

٩٨١ ، ٥ ، ١١ ، ١٠٨

ПОДАРЪК
1971 год.

Цена 14·40 лв.